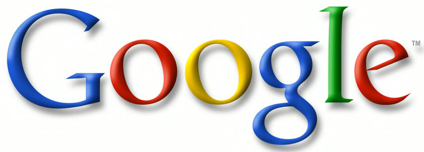
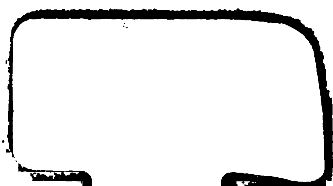

Aktstykker og Oplysninger

til

Rigsraadets og Stændermødernes Historie

i

Kristian IV's Tid

udgivne ved

Kr. Erslev

af

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie.

Første Hæfte.

**Med Understøttelse
af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet.**

Kjøbenhavn.

I Kommission hos Rudolph Klein.

Trykt hos Nielsen & Lydiche.

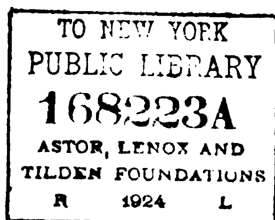
1883.

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie

stiftedes i Januar 1877 med det Formaal at fremme Studiet af Fædrelandets Historie ved Offentliggjørelsen af nogle af de mange Aktstykker, Breve, Krøniker og andre Kilder, som endnu henligge utrykte eller ere mindre tilfredsstillende udgivne. Planen for Selskabet er den at betro Udgivelsen af de enkelte Kilder til et eller flere Medlemmer af Selskabet eller til Udenforstaaende, saaledes at de almindelige Regler for Udgivelsesmaaden vedtages af Selskabet, og saaledes at Udgivelsen kontrolleres gjennem et af Selskabet nedsat Udvalg.

Tilsynet med Udgivelsen af Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid er af Selskabet overdraget til Bibliotheksassistent Dr. phil. J. A. Fridericia og Gehejmearkivar A. D. Jørgensen.

1588.

Raadet bestod ved Frederik II's Død af følgende 20 Medlemmer: Niels Kaas (Kansler), Peder Gyldenstjerne (Marsk), Peder Munk (Admiral), Jørgen Rosenkrans, Kristoffer Valkendorf, Sten Brahe, Jørgen Skram, Manderup Parsberg, Erik Hardenberg, Hak Ulfstand, Anders Bing, Henrik Belov, Axel Gyldenstjerne, Absalon Gjø, Korfits Viffert, Jakob Sefeld, Breide Rantzau, Kristen Skel, Albret Fris, Arild Hvitfeld (Rigens Kansler). — Axel Gyldenstjerne forordnedes 5 Juli til Statholder i Norge[1].

April. Raadsmøde i Slagelse og paa Antvorskov.

Ved Frederik II's Død 4 April 1588 var af Raadet kun *Niels Kaas* og *Arild Hvitfeld* til Stede; disse tilskrev endnu samme Dag paa Dronningens Begjæring de andre 18 Raader og bad dem med det alleriligste som muligt at begive sig over til Slagelse[2]. 5 April var *Kristoffer Valkendorf* allerede kommet og medunderskrev en Befaling til Bisperne om at foranstalte Klokkeringning[3]; Dagen efter undertegnede *Niels Kaas*, *Kristoffer Valkendorf* og *Sten Brahe* en Befaling, udstedt paa den udvalgte Prins' og menige Rigens Raads Vegne til flere Lensmænd om at holde deres Slotte Prinsen og Kronen til troer Haand i Slotslov[4]. Et Brev af 9 April er underskrevet af *Niels Kaas, Hak Ulfstand* og *Breide Rantzau*[5], et af 10 April af *Niels Kaas*, *Manderup Parsberg* og *Absalon Gjø*[6]; en Med-

[1] Norske Rigsregistr. III, 5.
[2] Sjæl. T. XVII, 1.
[3] Smstds. 3.
[4] Sjæl. T. XVII, 4—9.
[5] Smstds. 10.
[6] Smstds.

delelse af 15 April til Strassburgs Raad om Kongens Død er underskrevet af *Niels Kaas* og Henrik Ramel[1]. Allerede 11 April synes Raadet at have været ret fuldtalligt, idet de paa denne Dag til Kong Johan af Sverige og Hertug Karl af Sødermanland afsendte Breve om Dødsfaldet angives at være undertegnede af menige D. R. Raad[2]. Faa Dage efter var der 19 Raader til Stede, idet ene *Jørgen Skram* fattedes.

Meget hurtig enedes man om Formynderstyrelsens Ordning, idet Rigsraadet allerede 15 April beskikkede 4 af sin Midte til at forestaa Riget under Kongens Mindreaarighed (*n. 1*). Disse skulde blive i Kjøbenhavn eller andensteds hos Prinsen og have samme Myndighed som hele Raadet, dog at dette skulde sammenkaldes i vigtige Sager, ligesom det paalagdes Regeringsraaderne aarlig at indkalde et Danehof og Parlament i Kjøbenhavn til Hellig Trefoldigheds Søndag; ved denne Lejlighed skulde der da forelægges Raadet Kopier af og Registranter over alle magtpaaliggende Breve fra det forløbne Aar. Raadet forbeholdt sig dog selv alle Ændringer med Len[3], ene Grænseslottene undtagne, hvilke holdtes i Slotslov og i Tilfælde af Afgang strax skulde besættes med nye Lensmænd; tillige vedtoges det, at naar en Lensmand døde, skulde hans Enke beholde Lenet til den følgende 1 Maj, uden naar nogen netop døde i Regnskabsaarets første fire Uger.

Til »forordnede Regeringsraader« beskikkedes da *Niels Kaas,* Kansler, *Peder Munk,* Admiral, *Jørgen Rosenkrans* og *Kristoffer Valkendorf,* Rentemester.

---

[1] Auslend. Reg. 1588—91, Fol. 10.

[2] Sjæl. T. XVII, 11—13 (og Svenske Acta I, 216, 218).

[3] At Forleningerne skete med Raadets Samtykke, nævnes næppe nogensinde i selve Lensbrevene, men at Bestemmelsen overholdtes strængt, fremgaar af mange spredte Ytringer, se f. Ex. Norske Rigsreg. III, 10, 244, 258, 362, 386; Fynske T. II, 21; Jydske T. IV, 89. — Ogsaa Landsdommere toges kun efter Rigsraadets Raad. 10 Novbr. 1588 bad Regeringsraadet Rudbek Pors at vedblive at være Landsdommer i Laaland-Falster til første almindelige Herredag, »efterat I vel selv vide, at vi ikke før eller uden andre vore Medbrødres Nærværelse og Vidskab kunne en anden dertil forordne«: Fynske T. II, 15.

Anmærkning. Regeringsraadets Sammensætning undergik store Ændringer under Kongens Mindreaarighed[1]. *Kristoffer Valkendorf* synes at være udtraadt af Regeringen midt i Aaret 1590; hans Underskrift findes temmelig stadig i Aarets første Halvdel, sidste Gang i Juni; hans Tilbagetræden falder vistnok sammen med Herredagen i Juli 1590[2]. Han afløstes af *Hak Ulfstand*, der første Gang vides at have underskrevet 13 Avgust 1590[3] og vistnok samtidig blev Kongens Hofmester i Henrik Ramels Sted. Efterat han imidlertid var blevet udnævnt til Rigens Marsk, traadte han tilbage som Regeringsraad paa Herredagen i 1593 (hans Underskrift forekommer sidst 9 Juli[4]) og samtidig dermed ogsaa *Peder Munk* (sidste Underskrift 9 Juni[5]). 10 Juli s. A. erklærede Raadet, at da nogle af de tidligere beskikkede Regeringsraader »nu ere tilskikkede i andre nødvendige Rigens Bestillinger og derfor dem af samme Befaling have afsagt«, har det nu udnævnt *Sten Brahe* og *Manderup Parsberg* til at være i Regeringen sammen med *Niels Kaas* og *Jørgen Rosenkrans* og handle efter det paa Antvorskov 1588 udstedte Fuldmagtsbrev[6]. *Niels Kaas* døde 29 Juni 1594; i hans Sted indtraadte *Jakob Sefeld*, dog vistnok først Aaret efter, da han 2 Maj »fik Brev at skulle med Jørgen Rosenkrans, Sten Brahe og Manderup Parsberg antage sig Regeringen og med dem raade og handle, hvad kgl. Maj. og Riget kunde være gavnligt og tjenligt«[7]. Han vides første Gang at have underskrevet 3 Maj s. A.[8] *Jørgen Rosenkrans* døde 9 April 1596.

Naar flere af Regeringsraaderne rejste bort fra Regeringens Sæde, tilkaldtes ofte andre Raader til for en Tid »at ligge i Regeringen«[9]. Herpaa kjendes følgende Exempler:

---

[1] Jfr. Schlegels Slange S. 165—70; Wegener, And. Sør. Vedel (2 Udg.) S. 188—89, 209 Anm.

[2] Jfr. Tr. Lund, Mogens Heinesen S. 216.

[3] Anf. Sted.

[4] Orig.: Justitsmin. Aflev. Skab 14, n. 48.

[5] Kopi: Bilag til Rentemesterrgnsk. 1593—94.

[6] Orig. med Segl: Aktstykker, udgivne af Fyens Stifts lit. Selskab II, 105 (i Underskrifterne er »Jacob Ulffeldt« sikkert en Fejllæsning for J. Sefeldt).

[7] Jydske T. IV, 571. Naar han i Ligprædikenen over Niels Kaas omtales som Regeringsraad allerede fra Kanslerens Død, er dette næppe korrekt; Ligtalen over Jakob Sefeld angiver derimod 1595 rigtig som Aaret for hans Udnævnelse. Jfr. Schlegels Slange S. 166. 9 Juni 1596 befaledes det Rentemesteren at betale Jakob Sefeld 1000 Dl., da han med de andre tilforordnede Raader har forestaaet Rigets Regering uden at have Len: Sjæl. T. XVIII, 524.

[8] Kopi: Bilag til Rentemesterrgnsk. 1595—96, Lit. A.

[9] Naar Schlegel (Slange S. 166—67) paastaar, at saadanne tilkaldte Raader ikke vedføjede »egen Haand« ved deres Underskrifter, er dette aldeles urigtigt; det gjælder kun Arild Hvitfeld og selv denne ikke altid (jfr. S. 4, Anm. 12).

1589. *Breide Rantzau* medunderskrev 17 Oktbr.[1]

1590. *Korfits Viffert* medunderskrev 28 April[2]; *Arild Hvitfeld* medunderskrev 30 April[3]; begge disse Raader medunderskrev fra 16 Maj[4] til 22 Juni[5].

Peder Gyldenstjerne og *Breide Rantzau*, »som den Tid laa i Regeringen«, sendte 21 Oktbr. fra Kolding Niels Kaas en Meddelelse om Hertug Filips Død[6] og fik allerede 25 Septbr. et Brev fra Regeringsraadet i Viborg[7]. Begge har endnu underskrevet 27 Oktbr.[8]

1591. *Sten Brahe* og *Manderup Parsberg* befaledes det 7 Marts at være til Stede i Kjøbenhavn otte Dage før Pinsedag (16 Maj) og blive dèr til Kongens Hjemkomst fra Norge; da tre af Regeringsraadet skulde ledsage ham hertil, ansaas det for højlig fornødent, at nogle andre af Raadet blev tilbetroet og forordnet hos Jørgen Rosenkrans at være i Regeringen til Stede[9]. De ses at have medunderskrevet 2 Juni[10].

Korfits Viffert og *Arild Hvitfeld* bades 25 Avgust, da nogle af Regeringsraadet med det første skulde begive sig fra Kjøbenhavn, at komme til Stede Tirsdag Aften 31 Avgust og blive til Stede i Regeringen, indtil de tilforordnede Regeringsraader kom tilbage[11]. De har medunderskrevet 15 Septbr.[12] og 9 Oktbr.[13]

1592. *Sten Brahe*, hvem det tidligere var paalagt at komme til Kbhvn. for at forhøre Rentemester Enevold Kruses Regnskab, bades 1 Febr. at indrette sig paa at blive i Regeringen under nogle af Regeringsraadernes Fraværelse[14]. Sammen med *Arild Hvitfeld* har han medunderskrevet baade 15—19 Febr.[15] og 21 Avgust[16]. Arild Hvitfeld alene har medunderskrevet 21 Marts[17].

Breide Rantzau befaledes det fra Antvorskov 16 Avgust at være i Regeringen til Stede 24 Avgust, indtil Hak Ulfstands Tilbagekomst[18]. Han og *Arild Hvitfeld* har underskrevet 31 Avgust[19] og 23

[1] Norske Rigsreg. III, 90.
[2] Orig.: Bilag til Rentemesterrgnsk. 1589—90.
[3] Sjæl. T. XVII, 270.
[4] Kopi: Bilag til Rentemesterregnsk. 1590—91.
[5] Kopi: smstds.
[6] Jydske T. IV, 192.
[7] Smstds. 185. Fra Koldinghus 11 Oktbr. fik Bønderne i Slavs Herred en stræng Befaling til at befordre Peder Gyldenstjernes Tjenere, saa længe han »er forordnet her i Regeringen at blive beliggende«: Jydske T. IV, 189.
[8] Kopi: Bilag til Rentemesterrgnsk. 1590—91.
[9] Sjæl. T. XVIII, 14. Jfr. Slange S. 47.
[10] Latina 1586—99, Fol. 208.
[11] Sjæl. T. XVIII, 77.
[12] Smstds. 86 og en Orig.: Bilag til Rentemesterrgnsk. 1591—92; i denne har Arild Hvitfeld tilføjet: manu propria (jfr. S. 8, Anm. 9).
[13] Sjæl. T. XVIII, 93.
[14] Skaanske T. II, 157.
[15] Diplomat.; Danske Mag. V, 121.
[16] Danske Mag. V, 126.
[17] Afskr. i Diplomatariet.
[18] Fynske T. II, 263.
[19] Danske Mag. V, 127.

Septbr.[1] 2 Oktbr. skrev Arild Hvitfeld fra Kbhvn. til Regeringsraaderne: »Breide Rantzau er paa nogle Dages Tid hjemdraget; dog er han strax med det første hid igjen formodendes«[2]. 9 Oktbr. har begge atter underskrevet[3]. 10 Novbr. underskrev Arild Hvitfeld sammen med Hak Ulfstand[4].

1593. *Arild Hvitfeld* har medunderskrevet 15[5] og 18 April[6]. 6 Oktober befaledes det ham at besørge de løbende Statssager i Kjøbenhavn ved følgende Brev[7]:

Christian 4. Vor synderlig gunst thilforn. Vider, eptersom vi for nogen thid siden forleden eder naadigst hafve tilforordenit, at I schulle ligge udi vor kiøpsted Kiøpnehafn och ther med altingist udi vor fraverelse hafve indsehende, och thersom noget vigtigt, enten brefve eller nye thidinger, thersammestedts kunde hende eder at forekomme, at I os sligt kunde lade thilschicke; och vi nu forfare, at I eder ther fran schulle hafve begifvit, tha bede vi eder och naadigst begiere, at I eder ther heden igien begifver och endnu ther paa nogen thid forthøfver, och ther sammestedts med altingist som tilforn hafver flitig acht och indsehende, och thersom nogen brefve eller andre nye thidinger ankommer, at I tha forordner, at the strax mue thil os forsendis. Ther med etc. befalning. Actum Koldinghus thend 6 octobris anno 93.

1594. *Absalon Gjø* bades 1 Avgust at komme til Stede til 8 Avgust og blive i Regeringen med andre Rigsraader, da de tilforordnede Regeringsraader paa nogen Tid maatte rejse fra Byen i Rigens Bestillinger[8].
Arild Hvitfeld har medunderskrevet 18, 20 og 22 Oktbr.[9]

1595. *Kristoffer Valkendorf* og *Arild Hvitfeld* bades 23 Maj i Anledning af nogle Regeringsraaders Bortrejse at komme til Kbhvn. og blive i Regeringen under deres Fraværelse[10]. Begge har underskrevet 30 Juni[11].

---

[1] Paa denne Dag gav de de 3 Regeringsraader en Slags Indberetning: Jydske T. II, 325.
[2] Sjæl. T. XVIII, 196.
[3] Orig.: Bilag til Rentemesterrgnsk. 1592—93.
[4] Afskr. i Diplomatariet.
[5] Kopi: Bilag til Rentemesterrgnsk. 1594—95.
[6] Orig.: Krigsminist. Aflev. p. 37, A. 3
[7] Sjæl. T. XVIII, 303.
[8] Fynske T. II, 374.
[9] Auslend. Reg. 1592—95, Fol. 386. Kopier: Bilag til Rentemesterrgnsk. 1594—95.
[10] Sjæl. T. XVIII, 436.
[11] Kopi: Bilag til Rentemesterrgnsk. 1595—96, Lit. A.

1596. *Arild Hvitfeld* bades 23 Febr. (fra Koldinghus) at begive sig til Kbhvn. Søndagen efter Midfaste Søndag (27 Marts) og blive til Stede, indtil Regeringsraadet samtlig kommer til Stede, havende med al Ting flittig og tilbørlig Indseende [1]. Sammen med Sten Brahe underskrev han 5, 24 og 30 April [2].

Kristoffer Valkendorf fik 17 April Brev, at paa Grund af Jørgen Rosenkrans' Død saavelsom af andre Grunde ansaas det for nødvendigt, at nogle flere af Raadet var til Stede i Regeringen, indtil de andre Regeringsraader kom hid; han bades derfor at komme til Kbhvn. strax med det første [3].

Efterat *Kristoffer Valkendorf* var beskikket til Rigens Hofmester og *Kristen Fris* til Kansler (Juni 1596), underskrev de Kongebrevene dels alene (f. Ex. 12 Juli [4]), dels i Forening med de tre Regeringsraader, idet deres Navne da stilledes forud for disses [5].

Aldeles udenfor Reglen er det, at *Peder Gyldenstjerne* (som Marsk) har underskrevet Lensbrevene paa Slesvig (4 Juni 1589) sammen med alle fire Regeringsraader [6], og en blot Formløshed synes det at være, naar Ove Lunge, der ikke var i Raadet, sammen med Niels Kaas, Hak Ulfstand og Arild Hvitfeld har underskrevet et kongeligt Gavebrev af 15 April 1593 paa 300 Dl. til sin egen Søn, Kristoffer Lunge [7].

Regeringsraadet tiltraadte strax sin Virksomhed, idet det allerede 16 April paalagde en stor Del af Adelen i Anledning af Frederik II's Begravelse (5 Juni) at indfinde sig i Slagelse 21 Maj [8]. Først 17 April kundgjordes dog den nye Styrelse for Riget ved et aabent Brev, udstedt af de andre 16 Raader [9].

---

[1] Sjæl. T. XVIII, 492. Jfr. ogsaa Grams Fortale til Krag, Annales Chr. III, S. 13 Anm.

[2] Rørdam, Univ. Hist. IV, n. 305. Kopi: Bilag til Rentemesterrgnsk. 1595—96, Lit. A. Danske Mag. V, 152.

[3] Fynske T. II, 482.

[4] Kopi: Bilag til Rentemesterrgnsk. 1596—97.

[5] Exempelvis anføres: 9 Juni: Kristen Fris, Sten Brahe, Manderup Parsberg (Kopi: Bilag til Rentemesterrgnsk. 1596—97). 17 Juni: de samme og Jakob Sefeld (Orig. smstds.). 29 Juni: Kristoffer Valkendorf, Kristen Fris, Sten Brahe, Manderup Parsberg (Nye danske Mag. I, 177). 24 Juli: Kristoffer Valkendorf, Jakob Sefeld (Kopi: Bilag til Rentemesterrgnsk. 1596—97). De tre dalevende Regeringsraader fungerede endnu 25 Avgust (Orig. smstds.).

[6] Antislesvigholst. Fragm. VII, 89, 92.

[7] Kopi: Bilag til Rentemesterrgnsk. 1594—95.

[8] Sjæl. T. XVII, 15.

[9] Sjæl. T. XVII, 23. Formodentlig

Paa Mødet traf Raadet Bestemmelse om en Del Forleninger, hvilke meddeltes Lensmændene af Regeringsraadet (17 April); dog er *Niels Kaas'* Følgebrev til Lekkingegaard og *Jørgen Rosenkrans'* til Svenstrup udstedte af »menige D. R. Raad« [1]. Fra dette udgik ogsaa Meddelelserne til Udlandets Fyrster om Frederik II's Død (jfr. S. 2), og som Følge deraf er de fleste Kondolenceskrivelser, der indtraf fra disse, stilede til hele Raadet [2], medens Forhandlingerne med Udlandet siden regelmæssig gik igjennem Regeringsraadet [3].

Anmærkning. Efter Slange S. 7—8 skal der forud for Vedtagelsen af Bestemmelsen om Formynderregeringen, som han urigtig henfører til 27 April, være gaaet Forhandlinger med Hertug Hans den yngre og Enkedronning Sofie, der begge gjorde Krav paa Formynderskabet. Medens den første hurtig opgav sine Fordringer, fandt Dronningen nogen Stemning for sig hos Niels Kaas og Kristoffer Valkendorf, men de øvrige Raader var bestemt imod hendes Ønsker, og endelig bevægede Niels Kaas Dronningen til at give Afkald paa Del i Styrelsen. — Hele denne Beretning synes for Dronning Sofies Vedkommende usand [4], saaledes som det fremgaar af de Breve, Dronningen skrev til sin Fader Hertug Ulrik i Tiden mellem Frederik II's Død og Begravelse, hvori Forhandlinger af

har dog *Jørgen Skram* heller ikke virkelig deltaget i Udfærdigelsen af dette Brev.

[1] Sjæl. T. XVII, 21, 22.

[2] Saaledes Kong Johan af Sveriges (Svenske Acta 1, 217), Hertug Karl af Sødermanlunds (Orig.: Registr. 27, n. 62) o. fl.

[3] Dette gjælder ogsaa om Forhandlingerne med det svenske Rigsraad, der derfor ikke medtages i det følgende. Undtagelsesvis er dog et Par Breve fra dette, daterede Stockholm 23 Januar og 22 Maj 1592 (Orig.: Registr. 27, n. 69), stilede til: Regeringsraaderne Niels Kaas, Peder Munk, Jørgen Rosenkrans og Hak Ulfstand samt flere gode Herrer af D. R. Raad; maaske er denne Form her valgt, fordi disse Breve er en Fortsættelse af Forhandlinger paa Grænsemødet i 1591 (ndfr. v. Aaret), men de besvaredes dog af Regeringsraadet alene. — Naar der i Kancelliets Registranter tales om »Breve i Raadets Navn«, „Raadets Befaling« el. lign., betegner dette Breve fra Regeringsraadet (udstedte i dettes Navn i Privatform, ikke i Kongens Navn). Breve udstedte af det hele Raad bemærkes særskilt. Det er i øvrigt karakteristisk, at Breve i Privatform fra Regeringsraaderne kun findes hyppig i de første Aar af Mindreaarigheden, medens de fra 1592 omtrent forsvinder helt.

[4] Om Hertug Hans' Krav se Ellis, Letters on english history 2 Ser. III, 146—47.

denne Natur sikkert havde været omtalte[1]. Dagen før Raadet ordnede Styrelsen, vidste Sofie endnu aldeles intet om sin Stilling; Kongen havde kun paa sin Dødsseng anbefalet hende og hendes Børn til Gud og sine Undersaatter; »was nu di rett don werden, das wirt die zeit geben«. 21 April skriver hun: »Doch haben sich die riches rehte noch der zeit wol sich keigen mich erbotten, als ich e. g. vol berichten wil, wen e. g. zu mihr komen werden« 1 Maj skriver hun: »Was die reiches rette belangt und die anderen underthanen, wil ich och jo hofen, sie werden sich gottwillich finden lassen; doch wirt die zeit geben. Die rede sie lessen mich sagen durch Peter Guldenstern und Sten Braden, die weil nu leider dise fal geschen were, so wolden sie mich das leibgedinge auf gedragen haben, doch nich zu dem ende, das ich darauf zehen solde und bleiben, sonderen ich solde bei meinen kinderen bleiben und solde sein und zehen, wohr ich wolde, doch nicht in wellicherlei gestaldt, aber ich wil warten, bis e. g. mit Godes hulfe heruber komen werden«.

1. *Raadets Beslutning om Regeringens Ordning, 15 April.*

Orig. paa Pergament med Underskrifter og hængende Segl: Hyldinger n 56. Jørgen Skram har hverken underskrevet eller beseglet; Albret Fris har underskrevet, men ikke beseglet.

Vi eftherschrefne Niels Kaas til Thorupgaardt, cantseler, Peder Gyldenstiern til Thim, marsk, Peder Munck til Estvadgaardt, ammiral, Jørgen Rossenkrants til Rossenholm, Christopher Valckendorp til Glorup, Sten Brade til Knudstrup, Jørgen Skram til Thielle, Mandrup Parsberg til Hagisholm, Erich Hardenberg til Mattrup, Hack Ulfstandt til Hickeberg, Anders Bing til Smedstrup, Henrich Belov til Spøttrup, Axel Gyldenstern til Liungbygaardt, Corvits Viffert til Nes, Absalon Giøe til Kielstrup, Jacob Sefeldt til Visborg, Breide Rantzou til Rantzouholm, Chresten Skiel til Fussingøe, Albrit Fris til Haritskier och Arrildt Hvitfeldt til Oddersberg, rigens cantseler, alle Danmarckis rigis raad, kiendis och giøre vitterligt, at eptherdi Gud almechtigste nu formiddelst døden och afgang hafver hedenkaldit salig och hogloflig ihukommelse koning Frederich thend anden, fordum Danmarckis, Norgis, Vendis och Gottis koning etc., vor naadigste herre (Gud hans sel hafve), saa thette rige Danmarck och thes indbyggere nu ere uden hofvit och ret styrelse, indtil Gud almechtigste thet saa forsehet hafver, at vor udvalde prints och unge herre hertug Christian thend

[1] Egenhændige Skriveiser fra Antvorskov, 14 April (Hist. Tidsskr. III, 79), 21 April, 1 Maj og 28 Maj (de 3 sidste: Kgr. Arkiv, Diverse Dokumenter VII E, n. 242).

fierde, kand komme til sin lavge alder och myndige aar, thette rige och thes tilhørige at raade, regiere och forestaae, som en veldige koning bør at giøre, tha vare vi nu som rigens raad och som the, ther bør at vide och ramme vort federne landts gafn och bedste, forsamblede paa Andvorskovf thend 15 aprilis aar 1588, os om rigens och thes indbyggeris tarf, nytte och gafn at beraadslae, och hafve vi udi the hellige threfoldigheds nafn samptligen saa beslutit, bevilgit och samtyckt, som eptherfølger: Først eptherdi Gudts frycht och thend christelig religion er en begyndelse til alt got och til alle rigers och regimenters opholdt och bestandelse, saa tacke vi Gud almechtigste, at os nu paa thisse sidste dage epther saadan store formørckelse och vildfarelse, som tilforn hafver verit udi lerdomen, at os her udi rigit formeddelst Gudts forsiun nu er oprunden och eptherlat thet sande lius, thend christelig religion och lerdom och sacramenternis rette brug. Therfore tilbinde vi os nu ved voris guode thro, ehre och lofve, same religion epther thend augsburgische confession, til hvilchen vi os vedkiende, udi thette rige at handthafve, beskytte, beskerme, forfordre, forfreme, epther som thend nu er indplantit och paa thenne dag leris, predickis och udi brug er udi vore kircker och høige skole, och thersom nogen, thet vere sig indlendische eller udlendische, høiglerde eller ho the kand vere, som ville understaa sig at begynde nogen forandering ther udi eller och ville paa theris egne handt nogen fremmit serdelis secht och svermeri udi religionen indføre, tha schulle vi alle udaf vor yderste formue och magt thet hindre och afvende och icke saadant beskytte udi nogre maade, men beflitte os paa, at Gudts ord rent och purt maa blifve lerdt, som thet nu leris paa thenne dag, och at endrechtighedt maa beholdis udi lerdomen; icke heller schal ther føris paa predickstolen nogen disputerlig materi, men the geistlige schulle holde thenum epther salig hogloflig kong. mats. forordning, ther om tilforn giort och udgangen er; icke heller schal stedis nogen privat nogit udi bevilgede och udi ordinantsen vidtagne ceremonier at forandre, men the schulle aldelis rette thenum epther ordinantsen och hvis brefve tilforn ther om udgangne ere. Ydermere eptherdi vi icke hafve nogen herre och koning, som kand handthafve fattige, underthrychte personer, ther lide nødt och thvang af ofvervoldsmendt, och paa thet thes støre enighedt och endrechtighedt kandt vere her udi rigit under alle stater, tha tilbinde vi os udi lige

maade vidt vor guode thro, ehre och lofve at handthafve vor danske lovg och ret, som thend brugis udi hvert landt, met recessen, saa at lovgen och recessen skulle vere och blifve vedt theris fuldmacht met hvis andre privilegier och naader och andre guode gamble lovglige sedvaner, som os och indbyggerne af fremfarene koninger naadeligen gifne, undt och vidtagne ere, saa hver fattig saa vel som rig maa vederfaris thend del, lovg och ret er, uden ald ansehende; och thersom vore friheder udi nogen maade her til hafve eller kand findis os forkorthede och forkrenckede at vere, tha schål vi vere hver andre thro tilhielpere, at thet maa afskaffis och ther ofver maa holdis. Hves saa skiede, thet Gud forbiude, at nogen, som mindre formaatte, af thend, som høgre och mechtiger var, emod lovgen och retten nogen vold och ofverlast skede, och saadant enthen for os alle eller hver udi seher blef beklagit, tha skulle vi alle och en hver vere forplicht thend i saa maade at hielpe til rette och self thet samme giøre och icke nogen videndis och met vilge uforrette; men at hver sin rette talle epther landslovg forfølger, thet schal vere en hver frit fore; ey heller er her met ment, at om nogen skiede uform paa lif eller guodts, at hand jo epther naturlig och verdslig ret thet maa hindre och vedergiøre. Sameledis er och samtyckt met allis voris ja och minde, at eptherdi vi icke alle dagligen kunde vere tilstede vor umyndige prints och udvalde herris regimenthe at forestaa, men och ere beskickede udi andre rigens ampt paa slot, feste, som och schulle forsiunis, til met er ingen mangfoldighedt guod udi regering och bestilling for uendeligheds skyld och atskillige meninge, hvor af mere ont end got kand fødis och voxe, vi och befinde saadanne lovglig brug for os udi andre konge riger at holdis, therfore hafve vi samptligen tilbetroit, tilsat och venligen tilbedit thisse eptherscrefne guodemendt, vor kiere medbrødre, som schulle forestaae regeringen udi vor unge prints och udvalde konge, hertug Christian thend fierde, hans umyndige aar (Gud hanum lenge spare, styre och stercke), hvilche och bedst videndis ere udaf rigens bestillinger, som och eldst ere, som och nu udi thet første mest magt paaligger, at forfarene mend ere ther hoes, som vide af rigens leylighedt, regimentit schal fattis, som ere Niels Kaas til Thorupgaardt, cantseler, Peder Munck til Estvadgaardt, amiral, Jørgen Rossenkrants til Rossenholm och Chrestopher Valckendorp til Glorup, renthemester. Thisse for[ne] guodemendt hafve bevilgit os stedse at blifve udi Kiøpnehafn eller anden-

stedts, hvor vor unge prints er och regeringen falder, uden the af serdelis nodtvendige aarsager ere udi andre forfaldt. For^{ne} guodemendt schulle och her met fuldmagt hafve at giøre och lade udi forefaldendis bestillinger, indlendische och udlendische, som the kunde tencke, gafnligst kandt vere, och som the ville andtsvare, lige som aldt raadit och vi alle vare tilstede, underthagendis samme erinde och leylighedt vare saa vichtige, at fornøden giordis alles voris vidskab och sammenkompst. The schulle och vide adellens och indbyggernis gafn och bedste och icke ther under aleniste søge thenum och theris forvanters fordel. Item skal ther giøris et segel udi thend unge printsis nafn, lige som hans her fader thet førde, thend udvalde printsis nafn paa, underthagendis at ther icke staar nogen krone paa, epther at hand icke end nu er kronit konge, icke heller kand gifve os och undersaatterne nogen forvaringe, handfestninger och privilegier, før hand kommer til sine myndige aar. Item hvis vi samptlich eller nogen af os blef forschrefven af thenum for nogen forfaldendis vichtige leylighedt skyld at schulle komme til thenum, eller vi och finge theris schrifvelse om nogen hande del rigens gafn eller indbyggernis at udrette, skulle vi epther theris schrifvelse os therudinden guodvilligen lade befinde. Item skal vi menige Danmarckis rigis raad udi thendt umyndige herris aar møde aarligen udi Kiøpnehafn til hellig threfoldigheds søndag; ther schulle vi holde dannehof och parlament och os beraadslaac om rigens gafn och bedste och andre sager, som rigit paahenger; ther schulle vi och sidde retterthing, epther som vidthagit er altidt at schulle holdis, och schulle vi hielpe en hver thend del, lovg och ret er, thend fattige saa vel som thend rige; stefningerne schulle och søgis hoes thenum udi printsens nafn, hvorom the bethimen schulle besøge thenum, at theris vederpart ther epther kunde thenum rette. Thisligiste skal the, som udi regimentit ere, aarligen aar fran hellig threfoldigheds søndag først komendis regnendis och til samme aars dag egen, aar fran aar, saa lenge the ere udi regeringen, lade os menige Danmarckis rigis raadt sehe clare copier och registrander af hvad brefve, macht paaligger, udi theris regerings tidt udi hvert aar ere udgangne, och giøre os clar beskeen om hvis leylighedt udi theris tidt forfalden er, saa vi kand hafve vidschab om theris handel och vide, hvad os ther paa mangler eller icke, epther at rigens bedste saavel os er befallit som thenum. Och hvis nogen

midler tidt døde och afginge, tha skal Danmarckis raadt tilforordne strax en anden udi hans stedt. Item narsomheldst nogen lensmand døer och afgaar, tha schal icke hans høstrue strax udskiudis, som her til skiedt er; men hun schal beholde lenit for slig thønge och afgift, som hindis hosbundts forlenings bref udvisser, til neste Philippi och Jacobi eptherkommer, uden om nogen døde inden fire ugger, epther Vollermøsse ere forloben, tha schal en anden lensmandt til lenit forordnis och tilskickis. Thisligiste schal ingen settis fra en forlening, hand er forlent met, til en anden, eller nogen forlening bortforlehnis, met mindre thet schier met menige Danmarckis raadts bevilling och samtycke, och schulle the, udi regeringen ere, tilschrifve os andre, som icke ere tilstede, och ther om vide vort betenckinde, uden thet er grentsehus och lande, som ere Borringholm, Gudlandt och slige len, som holdis udi slotslovg, the schulle strax forsorgis; dog schal theris høstruer bekome theris anpart af genanten. Hvis saa skiede, at nogen af thenum, som nu udi regeringen ere eller her epther komendis vorder, nar hver aars dag er til ende, vare begerendis, at the af samme bestillinge, embit och besverringe motte forløfvis, tha schal mand thenum icke heller ther met besverge, uden thet kunde skie met theris egen guode vilge. At altingist saa fast och ubrødeligen holdis skal paa allis voris guode thro och lofve, hafve vi samptligen hengt vore signetter her neden fore och underschrefvit met egne hender. Actum anno, die et loco ut supra.

Juni. Raadsmøde i Roskilde (ved Kong Frederik II's Begravelse), fortsat i Kjøbenhavn.

I den Ordning for Kongens Ligfærd, som Raadet havde fastsat paa Antvorskov, foretog *Niels Kaas* og *Kristoffer Valkendorf* nogle Ændringer paa Enkedronningens Anmodning; herom gav de de andre 18 Raader Underretning fra Roskilde 29 April (*n. 2*)[1]. Efter Ceremoniellet, der ogsaa blev udført, skulde Raaderne paa Toget fra Antvorskov til Roskilde følge

[1] Fra Antvorskov 20 Maj skrev Kristian IV, at Rigens Raad forventedes med det første at komme dertil, men at hidtil kun Kansleren og Rentemesteren var komne; de øvrige ventedes »inden næste Fredag«, ɔ: 24 Maj (Nyt hist. Tidsskr. III, 288—89).

efter Prinsens Vogn. Ved Begravelsen, der foregik i Roskilde 5 Juni, skulde efter Rigets Faner følge fire Raader bærende Rigsregalerne, forrest *Jørgen Rosenkrans* med Æblet, saa *Peder Munk* med Spiret, *Peder Gyldenstjerne* med Sværdet og *Niels Kaas* med Kronen. Liget fulgtes nærmest af Prinserne, Fyrsterne og de udenlandske Sendebud; derefter gik, tre og tre, en dansk, en holstensk og en meklenburgsk Raad, deraf de danske i følgende Orden: *Jakob Sefeld*, *Breide Rantzau*, *Kristen Skel*, *Albret Fris* og *Arild Hvitfeld*. Siden fulgte Dronningen, ført af to Fyrster, Frøken Elisabet, ført af *Kristoffer Valkendorf* og *Sten Brahe*, Frøken Anna, ført af *Hak Ulfstand* og *Anders Bing*, Frøken Hedvig, ført af *Henrik Belov* og *Axel Gyldenstjerne*, endelig Hertug Hans' Datter Dorothea, ført af *Korfits Viffert* og *Absalon Gjø*. Hvad angaar Hertug Hans' Gemalinde, henstillede Raadet til Dronningen. hvem der skulde forordnes at følge hende; hun blev saa ført af to tyske Grever[1].

Dagen efter Begravelsen (6 Juni) samledes Raadet atter med Adelen i Domkirken og begjærede da af denne, at den vilde lade sig finde villig til Tjeneste, om noget paakom. Adelen svarede herpaa ved at foredrage en lang Række Klagepunkter, som den ønskede afhjulpne, og da Mødet siden forlagdes til Kjøbenhavn, indleveredes Ankerne her skriftlig til Raadet d. 12 Juni (*n. 3*). Dette svarede 14 Juni (*n. 4*) og gav ved de fleste Punkter gode Løfter paa Fremtiden; ganske tilfredsstillet hermed synes Adelen ikke at have været, idet den overgav en Kopi af sine Artikler til Kristjern Munk til Gjessinggaard, for at han kunde bevare den til førstkommende Herredag[2].

---

[1] Ceremoniellet (Sjæl. T. XVII, 45) og Billedværket: Typus formæ funebris. Jfr. Slangendorf, In obitum regis Friderici II.

[2] De to Aktstykker er, dog ufuldstændig, gjengivne hos Slange S. 11—12; jfr. Erslev, Konge og Lensmand S. 183—85. Slanges Angivelse, at Adelens Indstilling var underskrevet »paa menige Adels Vegne« af 6 fra Jylland, 4 fra Sjælland, Laaland og Falster, 2 fra Fyn og 4 fra Skaane, stemmer heller ikke med den bevarede Original.— Jfr. Notitsen hos Ejler Brokkenhus (Saml. t. Fyens Hist. VI, 369).

Fremdeles forhandledes der i Roskilde med Raaderne fra Fyrstendømmerne, og 6 Juni udstedte Rigsraadet et Indultbrev for Hertug Filip med Hensyn til Forleningen af Slesvig[1]. I Kjøbenhavn fremlagde Rigsraadet 10 Juni for de fyrstelige Raader flere Propositioner om Styrelsens Ordning, som besvaredes Dagen efter[2]. Rigsraadet hævdede, at paa Grund af den danske Krones Højhed og Regalret til Slesvig tilkom det det at paase, at Retten haandhævedes dèr, og mente ogsaa, at det forholdt sig med Formynderskabet dèr ligesom i Kongeriget; men paa Grund af Slesvigs nøje Forbindelse med Holsten henstillede det til de fyrstelige Raader at afgjøre, hvorledes de vilde have det med Styrelsen og Formynderskabet. Disse svarede, at de anerkjendte Dronning Sofie som Overformynderske, men at de ikke kunde bestemme om Styrelsens Ordning før i Forening med de andre Landraader.

Ligeledes førtes der vidtløftige Underhandlinger med Dronning Sofie, hvis Fader, Hertug Ulrik, personlig havde overværet Begravelsen. Denne fremførte 15 Juni Dronningens Ønsker, der dels drejede sig om Overleveringen af Livgedinget med Husgeraad og Forraad, dels gik ud paa, at Kongens Breve skulde deles og de hans private Arvetagere vedkommende overleveres hende ligesom ogsaa alt hvad der fandtes i Penge og Guld (Baarschaft). Raadet udbad sig nøjere Oplysning om, hvad Dronningen forstod ved private Sager, samt om hvad hun mente med »Baarschaft«, og om dertil ogsaa skulde regnes, hvad der var indkommet af Kronens Told el. lign.; Forespørgslen overbragtes 18 Juni af R. Kansler *Arild Hvitfeld* og Hofmesteren Henrik Ramel. Dronningen henviste i Moderklæringen til mundtlige Forhandlinger med Raadet og ønskede, at dette vilde erklære, hvorledes det havde været Brug ved tidligere Lejligheder. Hertug Ulrik erindrede dels om, at Adelsenker og andre i Danmark altid arvede Halvdelen af »Baarschaft«,

---

[1] Anført af Waitz i Quellensammll. II, 2 H., S. 46. Jfr. Ratjen, Verz. III, 26, 27. Ogsaa i et Brev til Hertug Hans siges Indulten at være udstedt efter Fuldmagt af det samtlige Rigsraad: Inlend. Reg. 1588—90, Fol. 44.

[2] Afskrift: Slesvigske Minist. Aflev., Conv. 16. Ratjen, Verz. I, 127—28.

dels om at Kongen i sin Levetid havde haft Indtægten af Livgedinget; dog skulde Dronningens Ret ikke gjælde, hvad Skat Kongen mulig havde samlet til Rigets Nødtørft af Undersaatternes Kontributioner; han haabede endvidere, at Kongens Brødre vilde faa deres lige Andel i Arven. — 20 Juni afgav derefter Raadet sin endelige Resolution. Det erklæredes heri, at skjønt Rigsraaderne havde fuld Ret til at disponere over Kongens Efterladenskab (*n. 5 a*), vilde de dog meddele Dronningen og Hertugen deres Grunde; vidtløftig paavistes derefter det urigtige i at søge en Analogi i Adelsenkernes Arveret. Da imidlertid i tidligere Tilfælde »den unge Herre« og Raaderne i dette Rige havde undt vedkommende Konges Enke Halvdelen af »Baarschaft«, som den afdøde havde haft hos sig i sine Gjemmer »als ein teglich handgeldt« (ingenlunde derimod hvad der var forvaret i Hvælvinger el. lign.), og da det mentes, at der næppe nu var et synderligt stort Forraad i de kongelige Gjemmer, bevilgede Raadet, under Henvisning til en tidligere Erklæring, at Dronningen foruden det halve »Baarschaft« skulde have 15000 Dl. og det halve Taffelsølv (*n. 5 b*); dog forbeholdtes det, at dette ikke skulde have Konsekvenser for Eftertiden. Hvad Kongens Brødre angik, erklærede Raadet, at saadanne i dette Rige aldrig havde faaet den mindste Del i Kongens efterladte »Baarschaft«. — 21 Juni erklærede Dronningen og Hertugen sig tilfredse hermed, idet de tillige hævdede kun at have villet kommunicere, ikke disputere med Raadet om Kongens Efterladenskaber; da imidlertid Dronningen havde hørt, at Kristian III's Enke med Raadets Vilje havde faaet en anselig Sum Penge, henstillede hun til Raadet at give hende et Tillæg til de 15000 Dl.; tillige ønskede hun nøjere Underretning om, hvorledes det plejede at holdes med Taffelsølvet. Raadet svarede herpaa ved at »forbedre« de 15000 Dl. med andre 15000 samt nøjere angive Fordelingen af Taffelsølvet[1], og fra Kronborg 27 Juni afgav

[1] Afskrift af de hertil hørende 7 Breve: Danske Kg. Hist. n. 64, 10. Andre Afskrifter smstds. n. 1—7 og i samme Samling n. 73 d. Koncepten til Raadets Resolution af 20 Juni og dets sidste Erklæ-

Dronningen en Kvittering for baade Pengene og det hende tildelte Sølv [1].

Desuden afgjorde Raadet flere mindre betydelige Sager, hvorom haves følgende Efterretninger: 12 Juni kundgjorde Regeringsraadet, at paa Supplik af Bardskær Thomas von Husum har »samtlig Rigens Raad« paa Kongens Vegne tilgivet ham hans Brøde og tilladt ham atter at bo i Kbhvn [2]. 23 Juni (fra Roskilde) besvarede Regeringsraadet i et Brev til Tolderne i Helsingør et Tvivlsmaal angaaende Behandlingen af et skotsk Skib, paa hvilket der var fundet Gods, som ikke var angivet, efter at have overvejet Forholdet i Forening med »andre R. Raad her nærværende« [3]. 29 Juni befalede de 3 Regeringsraader Rentemester Kristoffer Valkendorf at udbetale Hans Koltzouw, Borger i Rostock, 100 Dl. som Erstatning for noget arresteret Gods, efter at have overvejet Sagen »med menige R. Raad« [4]. 3 Juli gaves der flere Lensmænd Underretning om Ændringer med Len »efter samtlig R. Raads gode Betænkning« [5], og 10 Juli meddeltes det *Kristoffer Valkendorf,* at »efter samtlig R. Raads Bevilling« skulde Dalum Kloster taxeres for *Absalon Gjø* »efter slig Lejlighed, som andre R. Raad have deres Len« [6]. 5 Juli udstedte Kongen en Instrux for *Axel Gyldenstjerne,* hvem han efter Betænkning af menige D. R. Raad havde forordnet til Statholder i Norge [7]. 12 Juli skjænkede Kongen »efter R. Raads gode Betænkning« Tyge Brahe 6000 Dl., efterat han havde fremstillet sine Forhold for »menige R. Raad, nu de have været her forsamlede«; 23 Avgust udstedte de 4 Regeringsraader paa egne og deres Medbrødre »samtlig R. Raads« Vegne et Løfte om at hjælpe den

---

ring: smstds. n. 64, 8—9; i den sidste var Tillæget til de 15000 Dl. først kun ansat til 10000 Dl.

[1] Koncept: Danske Kg. Hist. n. 64, 11, ledsaget af Fortegnelser over det mellem Dronningen og Prinsen fordelte Taffelsølv.

[2] Kbhvns Dipl. II, n. 538.

[3] Sjæl. T. XVII, 60.

[4] Orig.: Bilag til Rentemesterrgnsk. 1588—89. Afskrift i Sjæl. T. XVII, 62 med Datum 2 Juli.

[5] Sjæl. T. XVII, 65. Jfr. Danske Mag. VI, 181.

[6] Sjæl. T. XVII, 72.

[7] Norske Rigsreg. III, 6. Jfr. Slange S. 20.

samme i hans Foretagender[1]. 14 Juli tilskreves det Tolderne i Helsingør, at »samtlig R. Raad« havde for godt anset paa Kongens Vegne at uddele nogle Gaver til forskjellige af den afdøde Konges Tyende[2]. 22 Juli befalede Kongen Tolderne ikke mere at kræve Ballasttolden, da han »med vore elsk. R. Raads samtlig gode Betænkning og Samtykke« havde tilladt alle gjennemsejlende Skibe at være forskaanede derfor[3]. Paa Mødet besluttedes endvidere en almindelig Mønstring, se ndfr. S. 27.

2. Niels Kaas og Kristoffer Valkendorf til Raaderne, 29 April.

Sjæl. T. XVII, 27.

Vor venlig helsen. Kiere N, synderlig gode ven, vi kunde ether venligen icke forholde, at efther som thet hafver verit berammit, hvorledis aldthingist schulle forholdis och thilgange med vor allernaadigste kiere salig herre och konnings begrafvelse, saa hafve vi vel formerckt, vor naadigste frue och dronning at hafve for got erachtid och gerne ville, at ther med motte gange nogit prechtiger thil bode med heste at beklede och favfner at føre for liget for hver provints, hans mat. hafver hafd. Och forfare vi och, at mange schulle støde thennom ther paa, at thet schulle gange for slet thil, eftherti thet nu er kommen udi en brug, at slig sedvanne nu brugis hos alle potentaters och førsters begrafvelse, och spørge och sligt at vere skied hos kongens af Polens begrafvelse, saa endog vi icke gerne ville nogit forandre emod hvis af os alle rigens raad samptlig er thilforn ther om berammit och samthøcht, hafve vi ligevel, hogbemelte vor kiere salig herre och konnings lig thil ere, for got ansiet och paa ethers och the andre gode herrers gode behag therfore udi forraad bestillet bode med heste at lade klede och med favfnerne vid xvj eller xvij for the provintser, hogbemelte salig kong. mat. hafde, med hver provintsis vaben at lade thilflie, saa ther med thil ethers thilkomst schal vere ferdig. Actum Roskild thend 29 aprilis anno 1588.

[1] Danske Mag. II, 249, 250. Jfr. nedenfor S. 34.

[2] Sjæl. T. XVII, 76.

[3] Smstds. 81. Derimod nævnes Raadet ikke i et 15 Juli udstedt Forbud mod Udførsel af Føler (Sjæl. T. XVII, 77).

3. *Adelens Artikler, 6 Juni.*

A. Orig.: RR. n. 31. B. Samtidig, unøjagtig Afskrift med Underskrifterne i anden Orden: RR. n. 20.

Anno domini mdlxxxviij dendt 6 dag junius var meninge Danmarcks adel, som nu her uti Roskildt tilstiede var til høgloflige sallig kon. mat[s] begravils, ud af meninge Danmarcks rigis raad beskedt her udi Luds kircke och blef aftackit; och var the thaa af os begerindis, at de met os och vi met denom, at der som nogit paa kom emod vort federne rigge, at vi thaa ville lade os findis villig med hest och harnske voris federne riges skade at afverrige. Och thaa var vi af dennom egen, vi som her nu tilstede var, begerindis paa voris egne och meninge adels vegne, som thaa her til stede var, thesse eptherscrefne artickiller at os motte holdis.

[1]. Item til dedt første er vi begerindis, at dend christellig religion, som nu trachteris och forhandellis her uti Danmarcks rigge, maa vere och blifve i dend ordning och skick, som dend nu forfunden er, uden ald desputering och forandering uti alle maade.

[2]. Thesligiste ordinantsen at holdis ved alle sin punchter, ord och artickeller, som dend i seg self indholder och bemeller.

[3]. Ther nest er vi begerindis at holdis ved friheder och previllegier epther handfestningen, loven och recessens bevilling, som en stor part her til dags icke skedt er.

[4]. Sameledis beger vi, at prindsen maa forsørgis met dedt første met en indfødt danske adels mandt til en hovfmesther, epther de hand er en udvald koning til Danmarckes rige.

[5]. Uti lige made begerer vi, om closteren, som er stifthet udaf Danmarcks rigis indføđ addel, maa vere och blifve epther denne dag, som de hafver verit af arilds tidt, met vogen[a], nats leyge och underholding for addelen, och raastienist, undtaggen hvis kon. mat. hafver bort skift.

[6]. Item beger och addelen, at hvis len, som er beset met udlendske emod handfestningen, maa afskaffis och forsørgis met indfødt danske adel, som kandt tienne døris federne rigge met lif och gods.

[7]. Uti lige made findis her uti rigit mange len, som er lagdt under it len, som til forn hafver verit besat met flere lensmendt, och ther af giordt tøngi met hest och harnsk och anden

a B: nogle.

tienist, rigit til gode och gafven, och nu i thet stedt giøris der ringe af. Begerer vi och at motthe forkomes och afskaffis, paa ded at der som nogit paakomer, at rigit thaa kunde hafve des større bystandt.

[8]. Gifver och en part af addellen til kende, at the i framfarne tider hafver tient kongen och rigit och hafd stor besvering; motte derfor betenckis.

[9]. Thesligiste beclagger addellen seg haardeligen, at de uti nogen tidt hafver verit undertvongidt met jacht, feskeri, olden, skovfhug och anden herlighedt, saa de icke motte niude och bruge døris frihedt epther døris anpart, at the ded motte niude och beholde epther dendt forrigge frihedt, och epther som de och døris foreldere fφr thenom hafd hafver.

[10]. Sameledis beclagger adellen denom, at de och døris tienner, at nar de komer til tingi, thaa forholdis denom af lensmenden, døris fogder och hans [?] schrifvere retten uti adskillige mader; begerindis venlig, at slig motte afskaffis.

[11]. Item beger och addellen gierne, at epther som de her til hafver verit besveridt met bestrickning, rigens forfølling och hechtils, motte igen afskaffis och met sligt her epther at blifve forskonnidt.

[12]. Uti ligge made beger och addellen, at døris tienner epther denne dag icke maa gribbis och fengsellis, som her til sked er, som er emodt recessen.

Der som sligt maa eptherkomes, som forschrefvit stander, ville vi samptlegen och hver findis i alle made voris federne rigge hørsom, villig och plichtige, som erlig adels mendt bør at giøre uti alle made, och opsetthe met eder och voris federne rigge lyuf, blod och gods, och er her paa et venligt schriftlig svar begerindis. Datum ut supra.

Jørren Bilde. Morijtz Podbusk. Jørgenn Daa. Hans Iohanszen. Henningh Gøe. Fredrick Lange. Laue Wrne. Jørgen Friis thil Krastrup. Eyller Bryske til Dallund. Moens Gøe. Niels Fris. Iacob Høg. Gabriell Schinckell. Peder Brahe[a]. *Johann Vrne. Knud Wenstermandt. Offue Lunge. Oluff Daa. Jørren Vrne. Haniball Gyldenstiernn. Thomas Fasthj. Lauge Wrnne thend yngste. Thyge Krabbe. Christen Munck. Hennrich Løke. Karl Bryske. Offwe Lunge. Jenns Ffalster. Thimme Roszenkrantz. Christoffer Lynndenow. Voldemar Parsberg. Gabriell Knudtszøn. Maagens Giøe. Erick Lunge. Oue*

a B: Broch.

Wrup. Jacob Krabbe. Erich Wenstermandt[a]. *Brosterop Gedde. Oluff Biilde. Peder Grubbe. Eske Brock. Kield Brockenhus. Gabrjell Spare. Claus Hundermarck. Hanns Lannghe. Morthenn Wenstermand. Erich Bilde Frantzøn. Christian Krabbe. Melchior Wlffstandt. Jacob Biørn. Eske Kraffze. Holger Wlffstand. Folmer Dreszelbergh. Hans Dreszelbergh*[a]. *Klaus Podbusk. Hendrick Gøye. Eske Bylde. Erich Bilde Sten Sønn. Chriistoffer Kraufse. Christoffer Galde. Morthen Schinckell. Jørgen Vrnne. Erich Lange. Hanns Schram. Nyels Sh....el*[b]. *Christoffer Bild. Knudt Byll. Christiann Gyldenstiern. Niels Arnfeldt. Anders Dresselbiergh*[c].

B. har Tilføjelsen: Bekender jeg Christiern Munck til Gessinggord, at jeg hafver anamit til trover hande, lige som Gud aldmegtigste mig oc mit egit bevare vil, ith register paa nogle artikler liudendis lige efter thendt forscrefne register, at beholde udi mine giemme och forvaring, meninge adelen til beste, til første almindelig tilkomendis herre dage. Datum Københafn thend 16 junii anno 88. Ved Foden: myn gode Hans Findsøn.

4. *Danmarckis rigis raadts forklaring paa adelens ofvergifne artickle och besverring, 14 Juni.*

Original: RR. n. 32.

Epther som Danmarckis rigis raad nu til thend 6 junii anno 88 sidst forleden udi Roskilde strax epther vor salige herris begrafvelse af adelen, landsaatther her udi rigit, erre blefne bisøgthe, anlangede och tilthalde om nogre artickle, hvor udinden the fant thennom emodt therris previleger besverrede, som tha mundtligen blefve forregifne, hvor paa the vorre begierrendis at motthe skaffis raad och tidt, och vi Danmarcks raad samme tidt vorre begierrendis, at for[ne] besverringe os skriftligen vedt it udskud af nogen theris middel motthe tilstillis, at vi ther paa kunde vide thennom tilbørlige beskedt, hvilcke artickle os nu skriftligen thend 12 junii anno ut supra her udi Kiøpnehafn erre ofveranthvordit, saa hafve vi thennom nu igenom set, ofverlest och flitteligen ofverveigit, och er ther paa Danmarckis rigis raads venlige giensvar och forklaring, at vi ingelunde udi thet mindste erre tilsindts och fast mindre nogen af os nogen tidt er kommen udi vorris tancke, at vi adelens friheder och previleger ville lade forkrencke eller forkorthe, men fast mere ther ofver at holde och handthafve. Dog maa vi

a Har ikke tilføjet: egen Haand. b Navnet til Dels udslettet i A. B: Skinkel. c Fattes i A.

vel bekiende, at vi fast ugierne hafde set, at ther om paa thenne ubeleiglige tidt hafde blefvit røert, vor salige herris graf icke endnu vor tillugt, nerverrendis och thisse mange fremede herrer och sendinge budt, som saadant kandt ske hafve opthagit udi en verre mening, end thet af the gode mend och adel ment hafver verrit, och vor salige hogloflige koning at verre skedt och giordt til ulempe och eptherthal, alligevel os forhobis therris mening udi thet mindste icke ther heden hafver verrit dirigerit.

Och for thet første, som the begierre, at thend christelige religion, som nu tracteris och forhandlis her udi Danmarck, maa verre och blifve udi thend ordning och skick, som thend nu forfunden er, uden ald disputering och forandring udi alle maade,

Her paa ville vi thennom venligen icke forholde, at eptherthi Gudts frøct och thend sande religion er en begyndelse til ald gode, och splidt och uenighedt udi religionen medt fører usamdrectighedt eblant undersaattherne, ther forre hafve vi allerede under os tilforne, føer vi af adelen var besøgthe, saaledis therom under os beslutthet, at vi ville handthafve och beskytthe thend relligion och lerdom, som nu predickis her udi rigit, epther thend hellige biblische, apostoliske skrift och thend Ausburg confession uden ald forhindring; ey heller skal nogen disputerlig materi føris paa predickestoelen, eller nogen privat person nogen forandring understaae sig udi vidthagne lerdom och ceremonier.

For thet andit, som the erre begierrendis, at ordinantsen vidt alle sine puncter och artickle maa holdis,

Tha eptherthi thend er giordt och sammens dragen af lerde mendt, indlendske och udlendske, som vorre doctor Bugenhagius, superintendenterne och the høiglerde her udi rigit strax udi vor reformeride religions begyndelse, och thend siden af høgborne første konning Christian thend tridie, salig och hogloflig ihukommelse, saa vel som af menige Danmarckis rigis raadt paa the tider er samtøckt ock bevilligit, er jo tilbørligt, at ther udofver holdis udi alle maade.

For thet tredie, som the erre begierrendis, at the mue holdis vidt therris previleger och friheder epther handfestning, lovgen och recessen, ock icke ther emodt at ske,

Om thenne artickel erre vi ens med thennom, ville och lade os finde troe tilhielpere vorre previleger, friheder at forsvare, handthafve, beskytthe; vi ville och, saa mange som lefve paa thend

tidt, naar Gud vil, vor unge prints och udvalde konge kommer til hans myndige aar, indvider udi regimenthet och skal blifve en kronidt konge her udi rigit, flitteligen och med ald troe befordre och tilhielpe, at menige rigens adels och undersottis previleger skulle blifve thennom holdne, confirmerede och stadfeste, och gifvis soerne handfestninge, epther som hoes fremfarne konninger her udi Danmarck tilforn sedvandligt hafver verrit, epther som vi kunde tencke baade thennom, os selfve och vorre eptherkomere kand verre nyttheligt och gafnligt och thette vort federne rige til beste och bestandighedt.

For thet fierde, som the erre begierrendis printsen med thet første at mue forsørgis med en indfødt dansk mandt .til en hofmester, saa ville vi thennom venligen icke forholde, at salig hogloflig kon. mat. ihukomelse udi hans mat[s] egen velmagt self hafver tilskicket høgmelthe vor unge prints en hofmester, och hand her paa hafver soeridt kon. mat. sin edt, och gifve vi thennom self fornuftheligen hoes thennom at betencke, hvorledis vi nu saa hastigt epther hans mat[s] dødt och begrafvelse saadan hans mat[is] vilge och forordning kunde forandre; vi ville dog gierne os beflitthe och lade verre anliggende alt, hvadt vi kunde betencke, vor unge prints kand verre gafnligt saa vel som vort federne rige.

[5]. Belangendis at closterne, som erre stifthede af adelen, at the mue blifve adelen fri forre som her til med vogne, nattheleigere, underholding och ros thieniste, underthagendis hves som er bort skift,

Saa thvifle vi inthet paa, at thennom jo self saa vel som os vittherligt er, hvorledis en part closterne her udi rigit erre soldt och bortskift til adelen, baade udi hans mat[s] herre faders och hans mat[s] egen tidt, och hves udi saa maade skedt er, or kommen adelen til gafn och gode; or ther forre icke vel mueligt, at ther udinden kand ske nogen forandring, medt mindre thet skulle ske adelen self til alsomstørst skade; disligest er och en part af closterne øde och afbrøt, føer nogen af os nogen tidt erre kommen udi raadit. Hvadt Soer closter er anrørendis, thvifle vi icke paa thennom jo vittherligt verre, thet at verre forordnit til en adels schole, at ther udi en stoer part adelens børn kand blifve optucktide udi gudfrøctighedt, lerdom och gode seder, som udi fremtiden baade kunde thiene kon. mat. och therris federne rige, och hves ther udi skulle ske nogen forandring, som icke ske kand, emodt

thend evige fundats, som ther paa gifvet och giordt er, ville adelen self hafve thennom ther ofver mest at beklage, thet at komme thennom och therris eptherkomere til stoer skade. Hvad nu Ringstedt och Anthvordskovf er anrørendis, forse vi os til, om adelen hender thid at komme udi egen persone, ellers therris thienere fremsendis med nøigactige pasbordt forsørgit, at thennom vogne icke skulle blifve forveigrit.

For thet sietthe, som adelen forregifve, at rigens len skulle verre besatthe med udlendske, begierrendis thet maa afskaffis och lenene at forsørgis med indlendske mend, som kunde thiene therris federne rige medt lif och govdts,

Ther paa gifve vi thennom venligen til svar, at en part udlendske, som hafve rigens len, erre gifthe, boesatthe och besvogrede med os her udi rigit, hafve her høstruer, børn och arfvegovdts, hvor af the opholde lige tynge och thieniste med os andre; en part erre af salig hogloflig kon. mat. ihukomelse forlenthe med govdts och forleninge therris lifs tidt eller paa nogre aars maal. Saa gifve vi thennom self at betencke, at thet icke vil sømme os med nogen lempe kon. mat^s udgifne forseglede brefve for adskillige orsager skyldt at forandre, men baade hvadt thet och andit mere er anrørendis, ville vi meste os mueligt med tiden och leiglighеden epther haanden ramme the middel och maade til, som vi kunde tencke, menige rigens adel och indbiggere kand komme til gafn och fordel.

[7]. Som och beklagis mange len at verre lavgdt under it len, som tilforn med serdellis lensmendt hafve verrit beset och flere kunde hielpis medt, hvor af tilforne er gangit thønge och rosthieniste, ther med thienisten nu er this ringere och besverringen henger thennom paa, ther udinden vil Danmarcks raadt ramme the middel och maade, saa rigit med rosthieniste, hves mueligt er, skal blifve forbedrit, saa ther med skal blifve forhandlidt, som thet sig bøer och vort federne land kand verre gafnligt och nyttheligt.

[8]. Item som begierris, at the, ther hafve thient kongen, rigit och hafdt besverringe, motthe forfremis, saa vil Danmarcks raad ther om gierne verre fortenckthe, at rigens adel och gode mend, hvilcke hafve thient och kunde thiene therris federne rige, epther haanden och leigligheden medt len kunde forsørgis och

therris gafn och beste rammis, vidis och med thet allerførste befordris, som tilbørligt er.

[9]. Sammeledis som adelen beklager, at the thil this nogen tidt lang hafve verrit underthvingde med jagt, fiskeri, skovfhug och anden herlighedt, at the icke mue nyde therris forrige frihedt epther therris anpart, at the maa nyde thend frihedt, foreldre hafve hafdt for thennom, ther paa gifver Danmarckis raad thennom for svar, at om thenom udi saa maade er skedt nogen forhindring, er thet aldellis emodt therris vilge, och ville the gierne hielpe och styrcke en hver, som sig udi saa maade her epther kand hafve at beklage, hves lovg och ret er, och med ydderste flidt tilhielpe, at saadant her epther skal afskaffis.

[10]. Disligeste som the beklage thennom och therris thienere thit och ofthe til tinge af lensmendene, therris fogeder och skrifvere skal forholdis retthen for;

Hves nogit saadant skedt er, er thet icke skedt med kon. mat[s] eller rigens raadts villige; vi erre och ofverbødige strax at lade brefve udgaae til alle lensmendt ofver alt rigit, at hver skal tilholde therris herritsfogeder och skrifvere at lade hver vederfaris thend del, lovg och ret er, och hves til tinge forhandlis, at thet gifvis beskrefvit, saa ingen kand hafve orsage sig med retthe at beklage; kand thet och befindis, at nogen fordrister sig her emodt at giøre, och thet skielligen bevisis kand, tha erre the ofverbødige at hielpe thennom, som sig udi slige maade hafve at besverre, endeligen til retthe.

[11]. Sammeledis som adelen erre begierrendis, at the icke skulle besverris med bestrickelser och rigens forfølling, som her til skedt er,

Ther udinden vil Danmarckis raadt udi lige maade befordre, saa inthet emodt lovg, ret och adelens friheder skal blifve forrethagit, och ther som nogen i saa maade kand hafve sig at beklage, ville vi hannom til ret och lige handthafve.

[12]. For thet sidste, som adelen begierre, at therris thienere epther thenne dag icke mue grifvis och fengslis, som her til skedt er emodt recessen,

Hvadt thet belanger, vil Danmarcks raadt gierne befordre, at ingen emodt lovgen och recessen udi the maade skal uforretthis.

Thette er vort venlige giensvar, som vi til adelens artickle paa thenne tidt hafve vidst at kunde gifve udi vor umyndige ud-

volde printsis aar, forseendis os til, at adelen os nocksom hafve undskyllidt och thette vort svar forstandeligen och udi beste mening opthage och hoes thennom ville betencke, at altingest udi saadanne regiments begyndelse icke saa hasteligen kand forordnis, som mand ellers gierne ville; men the ville hafve thennom aldellis ther til at forlade, at vi med høigeste flidt och alvorlighed alt thet ville hielpe at befordre, hvadt thette loflige konge rige, vort federne landt och indbiggere kand komme til ære, gafn och gode; och erre vi begierrendis, at adelen baade med os och under thennom self indbyrdis ville holde goed enighedt och samdrectighedt och med os tilhielpe therris federne landt fran alt fare baade indlendske och udlendiske at forsvare och fordagtinge, saa vor unge prints och udvalde konge kand ther af, naar hans mat. kommer til sinne fuldmyndige aar, hafve this større orsage saadant hoes thennom alle och hver serdellis at forskylle och bekiende, och for slig therris trofast thieniste udi vilge och sind med synderlig gunst och naade at belønne. Vi for vorre personer tilbiude os och at giøre thet, som thennom alle och hver kand komme til thieniste och gode. Actum Kiøpnehafn thend 14 junii anno 1588.

Nils Kaass. Peder Guldenstern. Peder Munck. Jørgen Roszenkrantz. Christoffer Valckendorff. Sten Brahe. Manderup Parsberg. Erich Hardenberg. Hack Wlstand. Anders Bing. Henrich Below. Axell Gyldenstern. Korffitz Wiffertth. Absolon Gøe. Jacob Seffeldt. Breide Rantzow. Chrestenn Skyell. Albrett Friis. Arrilld Huittfelldt.

5. *Brudstykker af Raadets Resolution af 20 Juni.*

a. . . . Ob nun wohl den herren reichs rädten vermöege ihrer eyde und pflichte, darmit sie diesem königreich, auch numehr ihrem erwählten gnedigsten köninge und herren verwandt und zugetahn, nicht gebürren will mit einigem andern standt in solchem fellen von dem königlichen verlassenen vorrath oder barschaft als einem regal und hoheit des reichs zu disputirn, sondern nach dem exempel aller andern wahl- und erb-konningreichen in der gantzen christenheit, so wol auch nach dem gebrauche, wie es in allen dergleichen fellen, so viel man dessen nachrichtung in den archivis und sonsten haben kan, bey diesem königlichen hause bis auf diese zeit gehalten und wohlher gebracht, darin zu disponirn haben, wie sie es vor den allerhöhsten Gott, den sie allein vor ihren richter erkennen, in ihrem gewissen zuverantworten, nicht desto weniger

aber ... hetten sie ... vor guet angesehen mit kon. mat. und f. g. ... zu communicirn. ...

b. ... Darmit aber ihre kon. mat. und f. g. ihre vorige underthenigste meynung und erklerung jetzo austrüchlich und in specie erfaren und gnediglich wissen muegen, als haben sie sich mit gemeinem rath und willen endtlich und schlieslich dohin vereinbahret, dass sie aus der königlichen verlassenschaft uber das, so in der königlichen laden an barem gelde und golde (ausserhalb aller schuldtverschreibungen, so da oder anders wo vorhanden, welche ohne das auf ihre mat. und derselbigen erben und nachkommende köninge allein lauten) verhanden sein mag (welches ihre kön. mat. voraus halb bleiben soll), in namen und von wegen ihres gnedigsten printzen, erwählten königs und herrn, bey desser kön. mat. sie es auch künftig zuverandworten auf sich nehmen, ihrer kön. mat. funftzehen tausent thaler underthenigst verehren wollen, und bleibt ohne das i. kön. mat. darneben alles voraus, was derselbigen in der königlichen leibzucht verschreibung versprochen und zugesagt ist worden. Und weil die heren reichs räthe vorhin underthenigst bewilligt, dass es mit ihrer kön. mat. in allem, eben wie mit der vorigen höchtseligen köninginnen geschehen, gehalten werden solle, so soll es itzo auch mit theilung der königlichen taffel silber, das dieselbigen ihrer kön. mat., dergestalt wie sie höchstgemelten alten köninginnen gefolgt, verstanden und gelassen werden.

Novbr. Delvist Raadsmøde i Kjøbenhavn.

1 Novbr. opfordredes *Sten Brahe, Korfits Viffert, Hak Ulfstand, Anders Bing* og *Arild Hvitfeld* til med det allerførste som muligt er og endeligen inden otte Dage at indfinde sig i Kbhvn. sammen med de Raader, som »i en Il kunne til Stede komme«[1]. 11 Novbr. forskreves endvidere *Erik Hardenberg, Absalon Gjø* og *Breide Rantzau* til at møde senest efter 8 Dages Forløb[2]. Om Forhandlingerne vides intet; sandsynligvis har de drejet sig om Forholdet til Fyrstendømmerne og Vedtagelsen af en Instrux for Udsendingene til den til Januar 1589 fastsatte Landdag i Flensborg (ndfr. S. 31). Her behandledes vel ogsaa Udskrivningen af en Brudeskat i

[1] Sjæl. T. XVII, 100. [2] Fynske T. II, 16.

Anledning af Kongens Søstres forestaaende Giftermaal; Brevene herom udgik 15 Novbr. med Henvisning til, at en saadan Skat var bevilget Frederik II af Rigsraadet for alle hans Døtre[1].

I Decbr. Delvist Raadsmøde i Viborg.

11 Novbr. meddeltes det 7 jydske Raader, at *Jørgen Rosenkrans* var befuldmægtiget til at forhandle med dem (*n. 6*); vistnok har det gjældt de samme Sager som paa det forudgaaede Raadsmøde i Kjøbenhavn.

6. Indkaldelsesbrev, 11 Novbr. Jydske T. IV, 40.

Peder Gyldenstiern, Jørgen Skram, Manderup Parsberg, Jacob Sefeldt, Christen Skiel, Hendrich Belov och Albrit Fris finge brefve, at eptherdi kong. mait. naadigst hafve bethroet och paalagdt Jørgen Rossenkrants paa hans mait[s] vegne at schulle thennum nogen sager och handel berette, som ere forfalden, hans mait. och rigit, saa och thennum sielf merckelig anliggende, som hans mait. naadigst gierne thil theris sampt andre hans mat[s] rigens raads guode bethenckende och raad ville hafve indstillet, the tha møde udi Viborg thend første advents søndag, som er thend første dag decembris, och tha af for[ne] Jørgen Rossenkrants samme sager at forfare och emod hannum paa kong. mait[s] vegne thennum om theris gode meninge och bethenckinde therudinden thilbørlig och nøyachtig at erklere, hafvendis hannum udi thet bethroet, ligervis som hans mait. self personlig thilstede vare. Actum Hafniæ 11 9bris anno 88.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1588.

Indlandet. 5 Juli kundgjorde Kongen for Adelen i Landskaberne øst for Lillebælt, at han med Rigens Raad havde anset for godt, at Adelen blev taxeret til Tjeneste, ligesom det

---

[1] Sjæl. T. XVII, 104—111, 114; Norske Rigsreg. III, 20. Paa Mødet er mulig ogsaa besluttet det Forbud mod Udførsel af saltet Oxekjød, der udgik 7 Decbr. (Sjæl. T. XVII, 116), skjønt Raadets Medvirkning ikke nævnes i Brevet. Dette Forbud ophævedes fra Kolding 29 Oktbr. 1590 (smstds. 309), atter uden at Raadet nævnes.

var sket i Nørrejylland i Frederik II's Tid; Taxeringen skulde for Skaane, Halland og Bleking foregaa i Lund 2 Avgust ved de fire Regeringsraader, for Sjælland, Laaland og Falster i Roskilde 12 Avgust ved de samme og for Fyn, Langeland og Taasinge i Odense 13 Septbr. ved Kansleren, *Peder Gyldenstjerne*, *Erik Hardenberg*, *Absalon Gjø* og *Breide Rantzau*[1]. Samme Dag udgik der Breve om Mønstring til alle Landets Kjøbstæder, efter hvad »Rigens Raad efter vor Ungdoms Vilkaar« havde anset for raadeligt; til at foretage Mønstringen beskikkedes visse Raader og andre, til hvem der udgik Breve under samme Datum[2]. Disse var:

Ribe Stift: *Peder Gyldenstjerne* og *Albret Fris*. Aarhus Stift: *Manderup Parsberg* og *Kristen Skel*. Viborg Stift: *Jørgen Skram* og *Henrik Belov*[3]. Vendelbo Stift: *Jakob Sefeld* og Ove Lunge. Fyn: *Erik Hardenberg*, *Absalon Gjø* og *Breide Rantzau*. Sjælland, Laaland og Falster: *Hak Ulfstand* og *Arild Hvitfeld*. Møn (i Stege): *Peder Munk*. Skaane: *Sten Brahe* og *Korfits Viffert*. Halland: *Anders Bing* og Povl Hvitfeld. Kjøbenhavn og Kjøge »blev mønstret«[4] af de fire Regeringsraader, Helsingør af Gerd Rantzau og Sten Maltesen, Roskilde af Niels Parsberg[5].

9 Juli udgik med Raadets Raad Brev til Jyllands Adel om en Mønstring i Viborg 1 Maj 1589[6], men denne afsagdes atter 11 Marts 1589, da de tilforordnede Regeringsraader ikke kunde være til Stede paa den fastsatte Tid[7]. — Paa Taxations-

---

[1] Sjæl. T. XVII, 65—67.

[2] Smstds. 67—69.

[3] Efterat Mønstringen her var foretaget i Viborg, Skive og Nykjøbing, blev *Henrik Belov* sendt til Udlandet, og da *Jørgen Skram* mente, at Mønstringen i Thisted og Hobro burde udsættes til hins Tilbagekomst, erklærede Regeringsraadet (28 Avgust), at dette vilde vare for længe; det beskikkede derfor Kristen Munk til at være *Jørgen Skram* tilforordnet for Hobros Vedkommende og „ærlig og velbyrdig Mand N.« (!) til at være det for Thisted. Jydske T. IV, 31, jfr. 30 (Brev af samme Dag til Kristen Munk og »N«).

[4] Saaledes staar der i Kopibogen.

[5] Til de tre sidstnævnte Byer meddelte Regeringsraadene 28 Avgust, at de selv var hindrede i at møde til Mønstringen, hvorfor de dertil beskikkede for Kjøge: Kansleren og *Peder Munk*, for Helsingør og Roskilde: de ovennævnte (efter Niels Parsbergs Navn er dog over Linjen tilføjet: og Lave Bek). Herom udgik Breve til Gerd Rantzau, Lave Bek og Niels Parsberg: Sjæl. T. XVII, 93—94.

[6] Jydske T. IV, 17.

[7] Smstds. 46.

mødet i Roskilde foregik den bekjendte Scene med Jakob Ulfeld; da denne senere søgte at undskylde sin Optræden, svarede Regeringsraadet (13 Novbr.), at det ikke kunde erklære sig særskilt derom, men maatte henstille Sagen til det samlede Rigsraads Afgjørelse[1].

17 Avgust var det blevet befalet Lensmændene ved Søsiden strængt at overholde det i Frederik II's Tid udstedte Forbud mod Udførsel af Græsøxne[2]. Herover klagede først Hertug Filip, der dog blev afvist (11 Septbr.), da Regeringsraadet ikke mente at kunne ændre en Beslutning af »alle Stænder«[3]; siden skrev *Niels Kaas, Peder Munk* og flere jydske Raader i samme Anledning til de i Kbhvn. værende Regeringsraader[4], og deres Henstilling blev besvaret imødekommende (*n. 7*); 30 Septbr. udgik ogsaa et dertil sigtende aabent Brev »efter Rigens Raads gode Betænkning«[5].

7. *Niels Kaas, Peder Gyldenstiern, Peder Munck, Jacob Sehefeld och Albrit Fris finge bref, øxen at uddrifve androrendis, 30 Septbr.* Jydske T. IV, 34.

Vor venlig helsen nu och altidt forsendt met Gud almectigste. Kierre venner, nest thachsigelse for ald ere och govde, hvilchet at forschylde vi af formuen ville govdvilligen, gifve vi ether venligen at vide, at vi hafve bekommit ethers schrifvelse, udi hvilchen I formelde, at mange borger af atschillige kiopsteder ther udi landit hafver verit hoes ether och thennum høglig beklagit, at foren thend forbud er udgangen om gres øxen icke at udføre her af rigit, schulle the hafve kiopt mange oxen, som the hafve forthingit foder thil udi førstedommen Slesvig och Holsten met slig vilkor, at om the end icke fremschicke same øxen thil foder, schulle the

[1] Tr. Lund, Hist. Skitser S. 292—300. — Taxationsmøbet i Odense omtales af Ejler Brokkenhus under 14 Septbr. (Saml. t. Fyens Hist. VI, 371).

[2] Sjæl. T. XVII, 87.

[3] Inlend. Reg.1588—90, Fol. 173. Om Forbudets Udstedelse hedder det i Skrivelsen, »dass hiebevor der gantze gesambte reichs rath und stende aus bedencklichen ursachen sich dohin verglichen, dass man keimandt verstatten solte grasz ochsen im reiche zu keuffen und auszufuren«.

[4] Dette Brev kjendes ikke; derimod er der bevaret en Skrivelse fra *Niels Kaas* til *Kristoffer Valkendorf*, der har ledsaget det. Orig. med Segl, dat. Viborg 23 Septbr.: Danske Selskabs Papirer.

[5] Sjæl. T. XVII, 99.

ligevel bethalle hvis pendinge som the therfore hafve udlofvit, hvilcket ville komme thennum thil største schade och afbrech, underdanigste therfore begierendis, at thennum paa thenne gang maa thilladis samme øxen at lade uddrifve, thisligiste at och mange af thet holstenische adel, saa vel af raadit som andre, schulle och hafve ladit kiøbe mange oxen, forend the schulle hafve vist af forne forbud, beklagendis thennum hogligien, at thersom the icke maa fange samme øxen udaf rigit, kunde the icke heller komme thil thieris pendinge, som the therfore hafve udgifvit; begerendis och paa thet venligste, at thenum paa thenne thid maa thilladis samme thieris oxen, the kiobt hafver, foren forbudit er schiedt, at lade uddrifve, hvilchet ether siunnis paa thenne gang epther forne angifne leylighed at kunde thennum thilstedis, doch stillendis ther om thil vor bethenckende och videre forordning. Tha ville vi, kiere venner, ther paa thil svar ether icke forholde, at vi nu icke hafver forstaait, thet anderledis ment ere forne forbud om gres øxen icke at uddrifvis, end thet schulle vere fore meninge rigens indbygere och undersatters gafn och beste, hvorfore vi och icke vide ethers guode bethenckende therudinden, saa vidt rigens undersatter belanger, at emodsige. Hvad the holstenische af adelen anrører, tha endog ther om vel kunde vere bethenckende nogit at forandre emod thet, therudinden første gang var for got ansehet och forordnit, bode for thend schadelig forfang, som adellen bruger och bønderne skier udi forne øxen kiøb och handel, och maa schie iblant forne holstenische adel, ther som thennum thet for en rettighed ville thilnøde, som the elles altidt ved synderlig benaading hafve met erholt, och anden flere aarsager. Dog hvorledis om altingst er, eptherdi thet ether saa got siunnis, och paa thet forbemelte holstenische adel kunde blifve vor allernaadigste udvolde herre prints och koning met thes mere throvillighed bevegen, hafve vi ethers bethenckede ther om ladit os medbefalle, saa at hvis gres øxen, som nogen af thennom eller och nogen af rigens undersatter kiopt, førend thette forbud er giort, maa udstedis [!], dog saa at the inden sancti Mortens dag schulle uddrifvis, epther som I ther om for got ansehe, och hafve ther fore ladit vor allernaadigste udvolde her prints och konings brefve thil lensmendene, hvor tholdstederne ere, udgaa, at the tholderne thet formelde, saa the kunde vide thennom ther epther at rette, hvilchet vi paa forne ethers schrifvelse venligen icke vilde forholde, och udi alle

the maade, vi kunde giøre, etc.. Actum Hafnie dhend 30 7bris anno 88.

Fyrstendømmerne. I Juli mødtes de kongelige og fyrstelige Raader i Kiel; herfra tilskreves Rigsraadet, at man ønskede, at det vilde udsætte Forleningen[1]. Regeringsraadet svarede imidlertid 30 Juli, at »weil solche sache regal sachen sein und nicht allein uns, die wir zu der regierung verordnet, sondern dem gemeinen reichs rathe angehen«, kunde det kun give Indult til Hellig Trefoldigheds Dag, da Raadet skulde samles[2]. 10 Avgust udskreves en Landdag, der skulde afholdes i Kiel 16 Septbr.[3]; hertil afsendtes fra dansk Side *Breide Rantzau* og Henrik Ramel, hvem der medgaves Instruktioner af 2 Septbr. samt Kreditiver af 3 Septbr., dels af Dronningen, dels af Raadet[4]. Paa Kommissariernes Vegne anbefalede Henrik Ramel Stænderne at vælge Kong Kristian til regerende Herre, idet han tilbød Kavtion for, at denne, naar han blev myndig, vilde stadfæste Landenes Privilegier. Medens Stændernes Valgret anerkjendtes fuldt ud fra dansk Side, søgte de hessiske Afsendinge at formaa Hertug Filip til at hævde Fyrsternes Arveret; tilsidst gav han dog efter, og 19 Septbr. valgtes begge de unge Fyrster til regerende Landsherrer[5]. — Fra Kiel rejste de danske Kommissarier til Itzeho, hvor de forhandlede med Hamburgerne om at hylde Kongen, hvilket dog blev opsat[6]. — Derefter udskreves en ny Landdag til Flensborg 25 Januar 1589, og 24 Decbr. befuldmægtigede Kongen fra Kronborg *Niels Kaas* og Henrik Ramel til her at optræde paa hans Vegne efter den dem medgivne Instrux[7]. Allerede 10 Januar kom der imidlertid Skrivelser fra Stathol-

[1] Ratjen, Verz. III, 27 (jfr. I, 47).
[2] Inlend. Reg. 1588—90, Fol. 28. Jfr. Slange S. 15—16.
[3] Gemeinsch. Verordnungen S. 237.
[4] Instruktion af Regeringsraaderne: Orig. med 4 Segl: Slesvigske Minist. Aflev., S. 118, VI. Kreditiver: Inlend. Reg. 1588—90, Fol. 45—46 (Ratjen, Verz. I, 47—48, III, 28).
[5] Indberetning af de hessiske Udsendinge: Quellensamml. II, 2 H. S. 47—68. Ratjen, Verz. I, 48—49, III, 29—34. Slange S. 16—19.
[6] Jfr. Slange S. 19.
[7] Inlend. Reg. 1588—90, Fol. 79. Instrux for Udsendingene af Regeringsraaderne i Kopi og af Dronningen i Orig. med Segl: Slesvigske Minist. Aflev., anf. St.

deren og Raaderne i Fyrstendømmerne, hvorefter det ikke var dem muligt at give Møde[1], og Landdagen blev derefter opgivet.

Udlandet. 26 Avgust udstedtes Kreditiv for *Henrik Belov* og Dr. Nicolaus Theophilus til Kurfyrsterne af Sachsen og Brandenburg og Administratoren af Magdeburg, til hvem de sendtes efter enstemmig Beslutning af det samtlige Rigsraad[2]. Sendelsen gik ud paa at formaa Kurfyrsterne til at understøtte Bestræbelserne for at skaffe Hertug Ulrik et Kanonikat i Strassburg[3].

I Oktober kom Udsendinge fra de vendiske Stæder til Danmark for at klage over Overtrædelser af Odense-Recessen samt ytre Ønsket om Afskaffelsen af Lastepengene i Øresund. Regeringsraadet erklærede imidlertid hertil 10 Oktober, at det vilde forebringe denne Sag for »de samtlige Herrer Rigsraader paa den næstkommende almindelige Rigsdag[4].

1589.

Af Raaderne døde Anders Bing 16 Decbr.

25 Maj. Herredag i Kjøbenhavn med forudgaaende Raadsmøde (17 Maj).

Herredagen udskreves ved et aabent Brev af 10 Februar, holdt i den Form, der allerede var brugt under Frederik den anden og som væsentlig blev uforandret hele Kristian den fjerdes Tid igjennem[5]. Brevet tilsendtes Stiftslensmændene og Landsdommerne til Forkyndelse henholdsvis paa alle Herreds- og alle Landsthing, og samtidig indkaldtes Raadet, som dog bades at indfinde sig allerede 17 Maj, for at sidde Dom og

[1] Inlend. Reg. 1588—90, Fol. 85. Jfr. Ratjen, Verz. I, 49—50, III, 35.
[2] Auslend. Reg. 1588—91, Fol. 57.
[3] Jfr. Slange S. 14.
[4] Kopi: Hansestæd. n. 12.
[5] Sjæl. T. XVII, 129. Holberg, Danm. Riges Hist. (ved Levin) III, 7—8 efter en Original, dateret 8 Febr.

høre Sager saa vel som og andre Rigens Bestillinger og Anliggender at beraadslaa[1]. — Herredagen aabnedes til fastsat Tid og overværedes af 19 Raader, idet ene *Jørgen Skram* var fraværende[2]; Retterthinget vedvarede til 7 Juni.

Til Herredagen indfandt sig Udsendinge fra Fyrstendømmerne, idet Regeringsraadet 20 Febr. havde erklæret, at den slesvigske Lenssag maatte afgjøres af det samtlige Rigsraad[3]. 4 Juni forlenede Kongen dels Hertug Filip og dennes umyndige Brødre, dels sig selv og sine Brødre med Hertugdømmet Slesvig; Brevene underskreves foruden af de 4 Regeringsraader ogsaa af *Peder Gyldenstjerne*, skjønt der i Texten kun nævnes »de til Regeringen forordnede Rigsraader«[4]. — Til Herredagen indfandt sig ogsaa Udsendinge fra de vendiske Stæder for paa ny at fremsætte de i Oktober 1588 udsatte Sager (ovfr. S. 32). De fik deres Svar 17 Juni, efterat Regeringsraadet havde raadslaaet derom med det samtlige Rigsraad. Efter et Modindlæg fra Udsendingene afgav »die königliche itzo alhier anwesende reichs rhete« 28 Juni en ny Besked. Heri siges om Lastepengene: Sagen blev (1588) udsat til Sammenkomst af alle Raader, og man vilde nu gjerne have ytret sig derom, »darbei diese ungelegenheit finden lassen, das die wolgedachte hern reichs rhete, so anhero zu diesem tage verschrieben worden, nicht alle sembtlich angelangt, sondern sich ein theils wegen zugestandener schwacheit, eins theils aber anderer ehaften ursachen halben entschuldigt und aussen geplieben«. Under disses Fraværelse og Kongens Mindreaarighed turde man ikke afgjøre en saa vigtig Sag[5].

Fra Herredagen udgik 31 Maj en Forordning mod Taterne og 30 Juni en Fdg., at alle Dommere skulde dømme

---

[1] Sjæl. T. XVII, 127—29. Til *Axel Gyldenstjerne* udgik Indbydelsen først 10 Marts: Norske Rigsreg. III, 27.

[2] Saaledes efter Herredagsdombogen. Jfr. dog den siden anførte Bemærkning til de vendiske Stæders Udsendinge.

[3] Inlend. Reg. 1588—90, Fol. 95.

[4] Antisleavigholst. Fragmenter VII, 89, 92. Relation om Forleningen: Slesvigske Minist. Aflev., S. 103. Jfr. Slange S. 25, 27.

[5] Kopier: Hanseestæd. n. 12.

ogsaa Adelspersoner i Sager om Hjemmel, begge udstedte efter Overvejelse med Raadet[1].

I Begyndelsen af Juli, vistnok i umiddelbar Fortsættelse af Herredagen[2], var Raadet samlet paa Kronborg; kun *Jørgen Skram* og *Erik Hardenberg* savnedes. Der forhandledes med de skotske Udsendinge om Frøken Annas Giftermaal, og 10 Juli afgav hele Rigsraadet sin Resolution angaaende Medgiften[3]. Mødet forlagdes derefter atter til Kjøbenhavn, og 12 Juli indgav Raadet en Indstilling til Dronning Sofie for at opnaa en Nedsættelse af de store Udgifter ved Prinsesserne Annas og Elisabets Udstyr (*n. 8*); den overleveredes af *Arild Hvitfeld* tilligemed et Overslag over Bekostningen[4]. Dronningen svarede, at Udgifterne kun syntes saa store, fordi der var to Prinsesser at udstyre; selv havde hun, skjønt kun Fyrstedatter, haft mere med sig, og opbevare noget til de yngre Døtre kunde hun derfor ikke. — 17 (?) Juli fornyede hele Raadet det 6 Avgust 1588 til Tyge Brahe givne Løfte (ovfr. S. 17); da foruden de to ovennævnte heller ikke *Anders Bing*, *Korfits Viffert*, *Absalon Gjø* og *Breide Rantzau* har underskrevet dette Brev, har de maaske ved denne Tid forladt Mødet[5].

---

[1] Sjæl. T. XVII, 152, 163; trykte. Derimod nævnes Raadet ikke i to Fdgr. af 30 Juni, hvoraf den første er rettet mod ulovlige Havne, og den anden handler om Kost og Tæring, som Herredsfogderne dømmes i (smstds. 162, 164; trykte); heller ikke i en Indskærpelse af Forbudet mod at udføre Staldøxne af 20 Juli (smstds. 174). For Norge udgik 30 Juli en Fdg. om Told af Tømmerlast og 31 Juli et Forbud mod Fremmedes Indførsel af visse Varer (Norske Rigsreg. III, 55, 61); begge omtales i 1590 som udgaaede i forgangen Herredag (smsts. S. 117, 136), uden at Raadets Betænkning dog nævnes i selve Forordningerne.

[2] Saaledes efter Slange S. 27.

[3] Latina 1587—99, Fol. 108; smlgn. Norske Saml. I, 456 ff., hvorefter Resolutionen dog kun var undertegnet af de 4 Regeringsraader samt Henrik Ramel. — 29 Juni befaledes det flere Herremænd, deriblandt *Breide Rantzau*, snarest at møde i Kbhvn. for derfra at rejse til Skotland: Sjæl. T. XVII, 161. Jfr. Slange S. 27—29

[4] Kgl. Ægteskabssager n. 25.

[5] Orig. paa Pergament med Segl (i Geheimearkivet?), trykt i Danske Magazin II, 260 med Datum 15 Juli. Afskrift i Sjæl. R. XIII, 89 med Datum 17 Juli, hvad der ogsaa angives i Danske Mag. II, 260 øverst.

8. *Raadet til Dronning Sofie, 12 Juli.*

Orig. med Arild Hvitfelds Haand; paa Bagsiden staar en egenhændig Optegnelse af Enkedronningen om det af hende givne Svar: Kgl. Ægteskabssager n. 24.

Efterdi det formerkis af ofvergifne register och fortegnelse, at det beloper sig en merkelig stoer summa pendinge, som vil opgange paa disse thvende frøikeners udflyning och vil belope sig mere end ij^cm daller, saa udflyning oc omkostning vil belope sig saa høit som brudskatten, och berettis, at ennu skal verre bestylt hoes jubileren for x^m daller och hoes Simon von Salling for xij^c daller, saa dette rige icke uden merkelig besvering kand afstedkomme saadanne summa at betalle, och vor allernaadigste herre oc udvolde koning icke alenist intid til forraadt och beste kand indleggis, men och hans mt^s kammer ther ofver skal forblottis, hvilket udi frembtiden kunde regnis oc opthagis menige Danmarcks rigis raad til merkelig forfang och forvid; och thet oc er at formode, at, nar Gud vil, the andre frøickener opvoxe och udi lige maade skulle udstyres, at da til therris udflyning icke ville begierris mindre, end som thisse eldste frøkener bekomit hafve, tha begierre Danmarcks rigis raad paa thet allerydmigste oc underdanigst, at vor allernaadigste froe oc drotning, som vi icke tvifle thisse rigers gafn oc beste gerne ville befordre, thenne leilighed naadigst hos sig ville betrachte oc ofverveye och med thet beste betencke och bestylle, at hves frembdellis hos jubilerer eller Simon von Salling er bestylt, maatte afskaffis, och en part af hves clenodier allerede kiøpt oc ofveranthvorrit er, maatte forvaris the andre tilvoxendis frøikener udi frembtiden til forraad oc beste; och thenne rigens raads paamyndelse, som skier af hoigist nøttørft, icke anderlethis end udi thend beste mening naadigst maatte opthagis, ansehendis, at thersom nogit (hvilkit Gud naadeligen afvende) schulle paakomme, at rigit da skulle verre saa forblottid, printsens indkompst oc kammer saa forringet oc formindsket, at thette rige oc indbyggerne ther ofver kunde komme udi største besvering oc undergang. Actum Kiøpnehafn 12 julii anno 89.

Nils Kaas. Peder Guldenstern. Peder Munck. Jørgen Roszenkrantz. Christoffer Valckendorff. Sten Brahe. Manderup Parsberg. Hack Wlstand. Anders Bing. Henrich Below. Axell Gyldenstern. Korffittz Wiffertth. Absolon Gøe. Jacob Seffeldt. Breide Rantzow. Chrestenn Skyell. Albrett Friis. A. Huittfelldt.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1589.

Indlandet. 18 Marts bades *Sten Brahe* og *Korfits Viffert* at begive sig til Landskrone og bese Slottet, som skulde være bygfældigt baade paa Befæstning og Huse, samt indskikke deres Betænkning derom til Regeringsraaderne [1]. — 18 Juni beskikkedes de samme i Forening med Lensmanden paa Laholm Anders Thot til at bese Forholdene ved Stensbro Aa i Halland, hvis Udløb tilstoppedes af Sand, og overveje Midlerne derimod [2]. Efter Raadernes Indstilling befaledes der 1 Febr. 1592 forskjellige Forholdsregler mod Tilsandingen [3]. — 30 Juni befaledes det de samme at være til Stede, naar den nye Landsdommer i Skaane, Lave Urne til Beltebjerg, sidder det første Landsthing, og hjælpe ham med Raad i besværlige Sager [4].

3 Juli udgik et aabent Brev om Mønstring 4 Novbr. af Adelen, hvilken for Sjællands Vedkommende skulde holdes i Roskilde. Til at mønstre beskikkedes

i Jylland: *Niels Kaas*, *Peder Gyldenstjerne* (Marsk), *Jørgen Skram*, *Manderup Parsberg*, *Henrik Belov*, *Jakob Sefeld*, *Kristen Skel* og *Albret Fris*; i Sjælland, Laaland og Falster: *Jørgen Rosenkrans*, *Hak Ulfstand* og *Arild Hvitfeld*; i Fyn: *Peder Munk*, *Erik Hardenberg*, *Absalon Gjø* og *Breide Rantzau*; i Skaane: *Kristoffer Valkendorf*, *Anders Bing* og *Korfits Viffert* [5].

Udlandet. Annas Giftermaal. 9 Avgust bad (Regerings-) Raadet *Peder Munk* snarest at komme til Kbhvn., da den skotske Gesandt nu var kommet igjen, saa at det kunde formodes, »at Handelen vil uforsømmeligen igjen foretages«. »I lige Maade fik *Hak Ulfstand*, *Korfits Viffert*, *Sten Brahe* og *Arild Hvitfeld* Brev af Prinsen, at de med det første skulde begive dem til Helsingør og dèr foretage den skotske Handel« [6]. 12 Avgust [7] forskreves flere Herremænd til inden

[1] Skaanske T. II, 33.
[2] Smstds. 39.
[3] Smstds. 154—56.
[4] Smstds. 43.
[5] Sjæl. T. XVII, 168—69. Jfr. Ejler Brokkenhus (Saml. t. Fyens Hist. VI, 378).
[6] Sjæl. T. XVII, 187.
[7] Smstds. 188.

første. Lørdag Aften (16 Avgust) at møde i Helsingør hos Dronning Sofie; deriblandt var *Jørgen Rosenkrans, Peder Munk, Hak Ulfstand, Korfits Viffert* og *Axel Gyldenstjerne.* Ægteskabskontrakten blev undertegnet paa Kronborg 20 Avgust[1]. Til at følge Anna til Skotland beskikkedes *Peder Munk, Sten Brahe* (hendes Hofmester) og *Breide Rantzau* samt Dr. Povl Knibbe og Dr. Niels Krag; deres Kreditiv og Instruktion underskreves 27 Avgust[2]. 1 Septbr. sejlede man fra Kjøbenhavn, men efter at have lidt meget af Storm søgte Flaaden 11 Septbr. ind til den norske Havn Gammel Sellø; 28 Septbr. sejlede man atter ud, men maatte 1 Oktbr. gaa ind til Flækkerø. Her besluttedes det at vende tilbage til Danmark, hvorom de tre Raader underrettede Regeringsraadet 2 Oktbr.[3]; da kom Dagen efter Vilhelm Stuart fra Skotland, og under Paavirkning af ham bestemtes det 5 Oktbr., at Anna skulde blive Vinteren over paa Aggershus med sine Hoffolk, medens *Peder Munk* og *Breide Rantzau* med Flaaden skulde sejle til Kjøbenhavn; hertil naaede man 12 Oktbr.[4] Fra Kronborg 17 Oktbr. bad Regeringsraadet imidlertid *Sten Brahe* og *Axel Gyldenstjerne* at ledsage Anna tilbage til Varberg, hvor Enkedronningen formodedes at ville indfinde sig[5]; den samme Befaling gjentoges i et Brev til *Axel Gyldenstjerne* af 10 Novbr.[6] Denne Bestemmelse blev dog ændret, da Kong Jakob selv ankom til Norge[7], og 26 Novbr. sendtes *Korfits Viffert* (sammen med Jørgen Brahe og Dr. Povl Knibbe) til Norge, nærmest for at forberede Kongens og Frøken Annas Nedrejse til Danmark[8]; herom tilskreves da ogsaa *Sten Brahe* og *Axel Gyldenstjerne.* Da der i de følgende Dage kom Brev fra de to Raa-

[1] Skotland (Reg. 14) n. 41 a.
[2] Latinsk Kreditiv, Orig. med Segl: Skotland n. 42 b. Udkast til tysk Instrux: smstds. n. 40 b.
[3] Tysk (!) Orig. med Segl (modtaget i Kbhvn. 11 Oktbr.): Skotland n. 42 b.
[4] Tysk Diarium over Rejsen: Skotland n. 42 b. Jfr. Slange S. 29 og Norske Saml. I, 462 ff.
[5] Norske Rigsreg. III, 90.
[6] Smstds. S. 92.
[7] Jfr. smstds. S. 93, 95.
[8] Smstds. S. 96; jfr. Norske Saml. I, 474; 22 Novbr. tilkaldtes *Korfits Viffert* fra Frederiksborg, idet han bades skikke sin Lejlighed efter at kunne begive sig til Norge: Skaanske T. II, 65.

der, hvorefter Kong Jakob ønskede at holde Bryllup i Oslo, gav dette Anledning til flere nye Skrivelser[1].

Elisabets Giftermaal. Efterat der allerede i Juni 1588 var underhandlet om et Ægteskab mellem Kongens Søster Elisabet og Hertug Henrik Julius af Brunsvig, udfærdigedes Ægteskabskontrakten paa Kronborg 17 Septbr. 1589 af Kristian IV med Raad og Samtykke af Dronning Sofie og »unserer gemeinen reichsräthe«[2]; disse har formodentlig afgjort Sagen i Juli (jfr. ovfr. S. 34). Dagen efter befaledes det flere Herremænd at følge Elisabet til Brunsvig, deriblandt *Peder Gyldenstjerne*, *Manderup Parsberg* og *Hak Ulfstand* hver med ti Heste, *Henrik Belov* med syv, *Korfits Viffert*. *Absalon Gjø* og *Jakob Sefeld* hver med ti[3]. Rejsen fandt dog ikke Sted i dette Aar.

1590.

5 April. Raadsmøde i Kjøbenhavn og paa Kronborg.

I Anledning af det tilstundende Møde i Flensborg indkaldtes Raadet 21 Marts for at beslutte, hvilken Instruktion der skulde medgives Afsendingene til Mødet[4]. Hele Raadet kom til Stede med Undtagelse af *Axel Gyldenstjerne* og fulgte Kongen til Kronborg, hvor Kreditiverne for Afsendingene udstedtes (nedenfor S. 41), og hvor der tillige af det samtlige Raad 21 April udstedtes en Kavtion, at det vilde tilraade Kongen, naar han blev myndig, at stadfæste Hertugdømmernes Privilegier, og at Stænderne, om dette ikke skete, skulde være løste fra deres Ed[5]. — Fra Raadsmødet udgik

---

[1] Norske Rigsreg. III, 101, 102, 103, 105.

[2] Orig. paa Pergament med Kongens Segl, underskrevet af Dronningen og 3 Regeringsraader: Brunsvig-Lüneburg (Reg. 14) n. 6.

[3] Sjæl. T. XVII, 206—207.

[4] Smstds. 259. Indkaldelsen udgik til 14 Raader.

[5] Afskrift: Slesvigske Minist. Aflev. Conv. 16.

9 April et Forbud mod Landkjøb og Forprang, udstedt efter Supplik fra skaanske Kjøbstæder og Overvejelse med Rigsraadet[1], og her fastsattes ogsaa en Udsættelse af Herredagen fra Juni til Juli.

26 Juli. Herredag i Kolding med forudgaaende Raadsmøde (18 Juli).

Ved et aabent Brev af 23 Febr. indkaldtes Herredagen til 21 Juni[2], men blev udsat til 26 Juli ved et Brev af 16 April[3]; 29 Juni befaledes det fra Kolding Raadet allerede at indfinde sig 18 Juli[4]. Hele Raadet mødte, ene *Axel Gyldenstjerne* undtaget, og Retterthinget vedvarede til 7 Avgust. Paa denne Herredag afløstes, som det synes, *Kristoffer Valkendorf* som Regeringsraad af *Hak Ulfstand* (ovfr. S. 3), og samtidig er vel denne udnævnt til Kongens Hofmester i Henrik Ramels Sted, hvorved et af Adelens Ønsker fra 1588 blev opfyldt; hans Beskikkelse skal være foregaaet efter Beslutning af hele Raadet[5]. Ligeledes fandt der her vistnok Forhandlinger Sted med de holstenske Raader om de af Stænderne paa Landdagen i Flensborg fremsatte Gravamina[6].

Efter Overvejelse med Raadet udstedtes flere Forordninger, saaledes 14 Avgust om Thingfred paa Landsthinget[7] og om Sandemænd indenfor den jydske Lovs Omraade[8], 15 Avgust om at Sandemænd og Nævninger ogsaa skulde sværge over Adelen i 40 Marks Sager, som ikke gjaldt dens Liv og Ære, medens Kongen og Raadet alene vilde være Dommer over Adelen i 3 Marks Sager eller andre slige, som gjaldt dens Ære og Liv[9], samme Dag om Rettergangen paa Laaland og

---

1 Skaanske R. II, 43.
2 Sjæl. T. XVII, 253—55. Brevet udgik til 15 Raader.
3 Smstds. 263—65.
4 Smstds. 283. Brevet udgik til 12 Raader.
5 Saaledes siger Hertug Ulrik i en Skrivelse til Dronning Sofie af 14 Marts 1592 (jfr. ndfr. S. 55).
6 En Kopi af disse (jfr. Slange S. 39—40), som har tilhørt *Jørgen Rosenkrans*, bar som Paaskrift: Then koldingske handel anrørendis, then tid bode rigens och the holstenske raad ther var forsamlet. Afskr. i Diplomat. fra Arkivet paa Rosenholm. Mulig hører disse Forhandlinger dog til Mødet i Novbr.
7 Jydske T. IV, 176; trykt.
8 Trykt; Jydske T. IV, 181 med Datum 17 Avgust.
9 Jydske T. IV, 178; trykt.

Falster[1], om Arv med Odelsbønder i Jæmteland[2], og 20 Avgust om Forprang og Landkjøb[3]. Flere Skrivelser fra Statholderen i Norge *Axel Gyldenstjerne* lod Regeringsraaderne læse for menige D. R. Raad og sendte ham Svar efter Overvejelse med dette[4].

Novbr? Raadsmøde i Kolding.

Paa Herredagen maa være truffet den Aftale, at *Manderup Parsberg, Jørgen Skram, Absalon Gjø, Jakob Sefeld, Kristen Skel* og *Albret Fris* skulde være til Stede i Kolding 3 Uger efter Mikkelsdag for at høre *Kristoffer Valkendorfs* Regnskaber; i den Anledning befalede Kongen dem fra Koldinghus 20 Avgust først at forrette deres Hverv som Kommissarier i Trætten med Fyrstendømmet[5]. Mødet i Kolding synes først at være kommet i Stand i Begyndelsen af November. 28 Oktbr. befaledes det fra Kolding *Henrik Belov* at begive sig til Raadet, for siden med de andre Rigsraader at rejse i Rigens Bestilling til Sønderborg[6], og Dagen efter forskreves *Jørgen Skram, Erik Hardenberg* og *Absalon Gjø* til at møde i Kolding 3 Novbr.[7] Om Mødet vides i øvrigt kun, at Kongen 1 Novbr. udstedte en Instrux for *Henrik Belov* og *Albret Fris*, der paa et Møde i Sønderborg skulde søge Stridighederne med Hertug Hans om den gejstlige Jurisdiktion over Als' og Ærøs Kirker jævnede[8].

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1590.

Indlandet[9]. I Anledning af et af Kjøbenhavns Borgere ytret Ønske om Forbud mod Udskibning af Byg og Malt fra

[1] Fynske T. II, 143.
[2] Norske Rigsreg. III, 130.
[3] Sjæl. T. XVII, 303; Rasmussen, Rudkjøbing S. 61 og Saml. til jydsk Hist. VII, 293. En Afskrift efter en Orig. (Diplomat.) har Datum 18 Avgust. — Derimod nævnes Raadet ikke i en Fdg. om Skudsmaal af 14 Avgust (trykt).
[4] Norske Rigsreg. III, 136.
[5] Jydske T. IV, 183.
[6] Smstds. 193.
[7] Fynske T. II, 158.
[8] Afskrift: Als og Ærø (Reg. 13).
[9] Det af Tr. Lund, Mogens Heinesen S. 217 anførte Brev fra »det samlede Rigsraad« staar i Kilden (Fynske T. II, 169) kun som »Raadets Brev«, d. v. s. det er udgaaet fra Regeringsraadet.

Byen, svarede Regeringsraadet (Viborg 29 Septbr.), at »saadanne Forbud eller Forordninger ikke kunne eller bør ske, uden menige D. R. Raad vare forsamlede og derudi kunde bevilge«[1].

Fyrstendømmerne. Da de danske Kommissarier paa Landdagen i Kiel 1588 (ovfr. S. 31) ikke havde haft Fuldmagt til at besvare de af Stænderne indgivne Klagepunkter, var Hyldingen blevet opsat, og for at foretage den udskreves 22 Marts 1590 en Landdag til Flensborg til 10 Maj (Søndag Jubilate)[2]; hertil befuldmægtigede Kongen fra Kronborg 18 April *Niels Kaas*, *Manderup Farsberg* og Henrik Ramel, der allerede skulde møde 3 Maj (Søndagen Misericordia) til en Forhandling smstds. med Hertug Filip samt de hessiske og meklenburgske Udsendinge[3]. Med disse forhandledes der især om Bispedømmet Slesvig, hvilket man fra dansk Side vilde gjøre til en Pertinens af den danske Krone, uden dog at kunne faa denne Opfattelse sat igjennem; Spørgsmaalet blev udsat[4]. — Da Landdagen aabnedes, proponerede de kgl. Kommissarier Kristian IV's Hylding (13 Maj), hvortil Stænderne svarede ved at indgive deres Gravamina; herom forhandledes i de følgende Dage, indtil Kommissarierne 18 Maj afgav deres endelige Resolution om Klagepunkterne. 20 Maj foregik Hyldingen[5].

Fra Kolding 14 Novbr. befuldmægtigedes *Peder Gyldenstjerne* og Henrik Ramel til at overvære Hertug Filips Ligfærd[6]; 18 Novbr. erklæredes det, at de samme var befuldmægtigede til at modtage Arvehylding paa Kongens Vegne af

---

[1] Kbhvns. Dipl. IV, n. 774.

[2] Ratjen, Verz. III, 48.

[3] Kreditiv til Udsendingene: Auslend. Reg. 1588—91, Fol. 234; Kreditiv til Landdagen: Inlend. Reg. 1588—90, Fol. 291. Brudstykke af Instruktionen af 20 April: Slesvigske Minist. Aflev. S. 118, III.

[4] Indberetninger fra de fremmede Udsendinge: Quellensamml. II, 2 H. S. 36—38.

[5] Landdagsforhandlingerne i Kopier, bekræftede af Kommissarierne m. fl.: Slesvig n. 178 (jfr. Ratjen, Verz. I, 51—52, 132—33, III, 13—19, jfr. 51—57). *Niels Kaas* tilskriver *Jørgen Rosenkrans* om Udfaldet; Orig., dat. Flensborg 21 Maj: Danske Kg. Hist. n. 67 c. Jfr. Slange S. 39—40.

[6] Inlend. Reg. 1588—90, Fol. 352.

de i Flensborg forsamlede Stænder, som ikke havde hyldet 20 Maj[1]; et aabent Brev herom var udgaaet 6 Novbr.[2] Til dette Hyldingsmøde synes det først at have været paatænkt at sende de samme Kommissarier, som i Maj havde modtaget Hyldingen. Fra Kolding 20 Avgust meddeltes det nemlig *Manderup Parsberg*, at Mødet i Flensborg var opsat til Mortens Dag, da han skulde være rede til at møde sammen med *Niels Kaas* og Henrik Ramel[3]. 31 Oktbr. underrettedes han imidlertid om, at Mødet var opsat til 23 Novbr.[4], og 7 Novbr. erklæredes det ham, at han ikke skulde møde, før Regeringsraadet tilsagde ham[5].

16 Avgust befuldmægtigedes fra Kolding *Manderup Parsberg, Absalon Gjø, Jakob Sefeld* og *Kristen Skel* til sammen med 4 Landraader at afgjøre de Stridigheder, der var mellem *Albret Fris*, Amtmand i Ribe, og Hans Blome, Amtmand paa Haderslev, paa Rigets og Fyrstendømmets Vegne[6]; Stridspunkterne angaves, og det befaledes de otte at møde 19 Oktbr. paa Skjærbæk Mark mellem Ribe og Haderslev[7]. 11 Oktbr. meddeltes det *Albret Fris* og *Absalon Gjø*, at Mødet var udsat[8]. I Anledning af nye Klager fra Hans Blome udstedtes der 19 Oktbr. en ændret Kommission herom til de samme; derved synes Mødet ansat til 2 Decbr.[9] I Stedet for den med Svaghed beladne *Kristen Skel* beskikkedes *Breide Rantzau*.

---

[1] Smstds. Fol. 353. Kreditiv af 15 Novbr. for Udsendingene, Orig. med det kgl. Segl, underskrevet af *Niels Kaas* og *Jørgen Rosenkrans*: Slesvigske Minist. Aflev. S. 118, III.

[2] Quellensamml. II, 2 H. S. 80.

[3] Jydske T. IV, 182.

[4] Smstds. 193.

[5] Smstds. 195.

[6] I en Skrivelse fra Dronning Sofie til Regeringsraaderne (Havervad 4 Oktbr.) nævner hun, at de for nogen Tid siden gjennem *Peder Gyldenstjerne* og *Breide Rantzau* havde begjæret, at hun vilde skrive til Peder Rantzau og Jørgen Sehested om at møde med de danske Kommissarier. Dette havde hun gjort; men de to havde svaret, at de havde afsagt sig Raads Bestilling, hvorfor hun nu vilde beskikke to andre. Dronningens Tegnelsesbog 1588—92 (Danske Kg. Hist. n. 73 dd).

[7] Afskrift: Danske Kg. Hist. n. 71, 35.

[8] Fynske T. II, 153.

[9] Ufuldstændig Afskrift: Danske Kg. Hist. n. 71, 36. Den oversendtes 26 Novbr. fra Kolding til *Albret Fris*: Jydske T. IV, 202.

8 Novbr. udgik der Befaling til Kommissarierne (deriblandt *B. R.*) at møde i Kolding hos Regeringsraadet en Dag eller to forud for 2 Decbr. og modtage deres Afsked[1]. 19 Novbr. befaledes det *Erik Hardenberg* at indtræde i Kommissionen i Stedet for *Breide Rantzau*, der var optaget af nogle Pengesager[2]; dette synes dog ikke udført. 29 Novbr. meddeltes det de deputerede Landraader, at hine fire Raader (deriblandt *B. R.*) var beskikkede til Kommissarier[3]. 3 Decbr. befaledes det de samme at afgive en Erklæring om Bygningen paa Riberhus og dens Istandsættelse[4].

Den til Sønderborg fastsatte Forhandling om den gejstlige Jurisdiktion over Als og Ærø (ovfr. S. 40) fandt Sted 11 Novbr., da de udsendte Raader vexlede Indlæg med Hertug Hans[5].

Udlandet. 18 Febr. befaledes det 13 Herremænd, deriblandt *Breide Rantzau*, at ledsage Dronning Anna til Skotland[6]; i Rejsen deltog desuden *Peder Munk* og *Sten Brahe*. Man afsejlede fra Helsingør 21 April og naaede 1 Maj Skotland, hvor Kroningen fandt Sted 17 Maj[7]. Hjemrejsen varede fra 27 Maj til 4 Juni[8].

Fra Kronborg 22 April befaledes det 18 Herremænd, deriblandt *Hak Ulfstand* og *Henrik Belov*, at følge Dronningen og Kongens Søster Elisabet til Brunsvig[9]; 29 Maj udstedtes der et Kreditiv til Hertugen for de to Raader samt Hofmester Henrik Ramel til at overvære Overleveringen af

---

[1] Jydske T. IV, 197.
[2] Fynske T. II, 162.
[3] Inlend. Reg. 1588—90, Fol. 358.
[4] Jydske T. IV, 205.
[5] Aktstykker: Als og Ærø (Reg. 18).
[6] Sjæl. T. XVII, 251.
[7] Tysk (!) Skrivelse fra de tre Raader til Regeringsraadet, dat. Letha zu Schottlandt 2 Maj; Orig. med Segl: Danske Kg. Hist. n. 67 b.
[8] Udførlig tysk Relation af de tre Raader; Orig.: Skotland n. 53 a. Jfr. Norske Saml. I, 479—508 Slange S. 36—38.
[9] Sjæl. T. XVII, 267.

Livgedinget[1]. Rejsen begyndte 6 Juni i Warnemünde; 12 Juli ankom man paa Hjemvejen til Flensborg[2].

1591.

8 Juni. Norsk Rigsmøde i Oslo.

Fra Koldinghus 2 Januar meddelte Regeringsraadet flere Raader, at det havde fundet det tilraadeligt at udskrive et norsk Rigsmøde til at foretage Kongens Hylding, uden dog derfor at have anset det for nødvendigt at sammenkalde et Raadsmøde (*n. 9*). Indkaldelsesbrevene var da allerede udgaaede under 31 Decbr. 1590, som det hedder, efter Raadets Raad og Betænkning. Rigsmødet skulde holdes i Oslo 8 Juni, og dertil forskreves alle adelige, hver Lagmand og Superintendent, en Prælat og to Kanniker med Fuldmagt af hver Skibrede (!), en Borgemester, to Raadmænd og to andre fornemme Borgere med Fuldmagt og Stadsseglet af hver Kjøbstad, samt to Lagrettesmænd med Embedsmanden af hvert Præstegjæld[3].

Kristian IV, ledsaget af *Niels Kaas, Peder Munk* og *Kristoffer Valkendorf*[4], kom til Oslo 25 Maj[5]. Hyldingen foregik til fastsat Tid, og efter en Tale af Kansleren aflagde de tilstedeværende Ed til Prinsen[6]. Derefter holdtes Retterthing, og 16 Juni tiltraadtes Tilbagerejsen[7]. Ved Hyldingen overgav den norske Adel nogle Begjæringer til Prinsen og de ham ledsagende Raader; disse gav et foreløbigt Svar, medens det endelige Svar først udstedtes 31 Juli paa Kronborg,

---

[1] Auslend. Reg. 1588—91, Fol. 243.

[2] Regnskaber, underskrevne af de to Raader: Bilag til Rentemester-rgnsk. 1590—91.

[3] Norske Rigsreg. III, 156, jfr. S. 158, 159.

[4] Jfr. ovfr. S. 4 Anm. 9 og Norske Rigsreg. III, 167.

[5] Slange S. 47.

[6] Halvardi Gunnari Acrostichis (udg. af Eriksen, Kristiania 1870). Adelens Hyldingsbrev af samme Dag, Orig. paa Perg. med mange Underskrifter og Segl: Hyldinger n. 57. Ejler Brokkenhus har urigtig 8 Juli (Saml. t. Fyens Hist. VI, 389).

[7] Slange S. 48.

hvorved der for flere Punkters Vedkommende udtrykkelig henvistes til Overvejelse med Raadet[1].

9. Til Christoffer Valckendorf, Sten Brahe, Erick Hardenberg, Corvits Viffert, Absalon Giøe, Breide Rantzou, Arrild Hvitfeld, 2 Januar. Jydske T. IV, 215.

Vor gandske venlig helsen nu och althid forsend med Gud alsommechtiste. Kiere N., besynderlig gode ven, nest voris venlige tacksigelse for alt godt, hvilket egien med ether at forskylle I althid skulle finde os villige. Kiere N., gifve vi ether venligen at vide, efther at vi komme udi forfaringe, hvorledis sig megen och adtskillig tvist och uenighed tildrager och begifvis udenlandts medt krigs rustning och udi andre maade, thet och kunde vere at befrøchte udi fremthiden thisse lande och riger ofver at komme, hvilckit Gud naadeligen afvende, och therfore hafve vi for got och raadeligt ansehit, at vor allernaadigste udvolde herre prints och konning nu udi tilstandendis sommer skal med nogen rigens orlovgs skibe løbe til Oslov udi Norge, och ther af addel, ridderskab och menige rigens undersotte, som vi thid til byen hafve forschrefvit af hvert gield, at skulle hyldis och svergis efther gammel vis och vaane, och er same hyllings dag berammit at skulle holdis udi for^ne^ Oslov thend viii junii først kommendis, hvilckit vi ether som vor ven och medbroder venligen icke hafver vild forholde at vide lade, och efterdi at dagen er nu paa thet sterkiste och veien tilmed megit ond, hafve vi for saadan leilighed ether icke paa thenne thid ville forschrifve eller bemøde hid ofver til os, forseendis os dog til, at I saadant voris bethenkende och fore-

[1] Adelens Begjæringer, Orig. med 9 Underskrifter samt Resolutionerne paategnede i Marginen: Supplem. til Registr. 89, n. 6. Svaret af 31 Juli: Norske Rigsreg. III, 198. Raadet nævnes her ved Punkterne I og V; ved den sidste var Resolutionen i Randen: »skal talis met mænige Danmarckis rigis raad ther om.« Ved Punkt XII lyder Svaret i Randen: »Borgerne hafve theris privilegier om sisæ til theris husis behof; skal talis met raadit«. Den 13de Begjæring gik ud paa, at Adelen skulde have Frihed for hvad Gods den ejede i samme Sogn som dens Hovedgaarde; herved bemærkes i Randen: »Udi printsens umyndige aar ere raadit icke mechtige noget sligt at bevilge; kand søgis hos hans mt., nar hans mt. anammer sin kongelig kroninge.« Dette Punkt er derefter ikke optaget i Svaret.

gift venligen lader ether befalde. Hvis vi ellers for vore personer kunde giøre, thet I kunde hafve ere, gode och got af, findis vi there til villige, och ville here med hafve ether Gud alsommechtiste befalit. Actum Koldinghus then 2 januarii aar 1591.

Relatores Nels Kaas cantseler, Peder Munck och Jørgen Rosenkrants.

27 Juni. Herredag i Kjøbenhavn med forudgaaende Raadsmøde (20 Juni).

Herredagen indkaldtes fra Koldinghus 9 Marts, og Breve derom sendtes til 14 Raader[1]; 7 April begjærede Kongen af *Peder Gyldenstjerne, Erik Hardenberg, Absalon Gjø, Jakob Sefeld* og *Breide Rantzau*, at de vilde møde allerede 20 Juni for at raadslaa med de andre Raader om Rigets Anliggender, hvortil der ikke lettelig vilde blive Tid under Herredagens Domsvirksomhed[2]. Herredagen aabnedes 27 Juni[3] og overværedes af 16 Raader; fraværende var *Jørgen Skram, Erik Hardenberg* og *Axel Gyldenstjerne.* Retterthinget varede fra 28 Juni til 10 Juli. Paa Herredagen udfærdiges en Instrux for de tre Raader, der skulde rejse til Græensemødet (ndfr. S. 53), hvilken underskreves af 10 andre Raader. Fra Kronborg 31 Juli besvarede Regeringsraadet flere Skrivelser fra Statholderen i Norge, *Axel Gyldenstjerne*, efter derom at have raadført sig med menige D. R. Raad[4]; samme Dag gav Kongen ogsaa den norske Adel Svar paa de Artikler, den havde overgivet ved Hyldingen i Oslo (ovfr. S. 44)[5].

29 Novbr. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

17 Novbr. udgik der Befaling til 11 Raader om endelig at indfinde sig i Kjøbenhavn senest den 29 for at raadslaa om højst magtpaaliggende Sager[6]. Mødet blev foranlediget

[1] Sjæl. T. XVIII, 17—20.
[2] Smstds. 29.
[3] Ejler Brokkenhus (Saml. t. Fyens Hist. VI, 388). Slange S. 49 angiver urigtig 30 Juni.
[4] Norske Rigsreg. III, 206.
[5] I en Fdg. af 20 Juli, mod at Adelen tillader sine Bønder at jage (Sjæl. T. XVIII, 67), nævnes Raadet ikke.
[6] Sjæl. T. XVIII, 100.

ved Ankomsten af nogle Udsendinge fra Hertug Ulrik af Meklenburg[1], hvis Instruktion var af følgende Indhold: Hertugen havde glædet sig over, at hans Datter hidtil med sine Børn havde haft Underhold ved Hoffet, men hørte nu, at hun af alvorlige Grunde ønskede at begive sig til sit Livgeding; for at ordne dette havde han sendt sine Udsendinge til Danmark. Han henviste til, at da Nykjøbing Slot endnu ikke var bygget færdig, burde der anvises Dronningen et andet Sted til Ophold, og desuden burde der anvises Underhold for de to kongelige Frøkener, som Dronningen opdrog. Dette kunde opnaas enten ved Anvisning af en bestemt Sum eller ved Henlæggelsen af visse Godser; Vordingborg Len med de dertil hørende Smaalen Lekkinge og Jungshoved turde være passende og vilde tillige kunde erstatte Manglerne ved Livgedinget; dog maatte dette ikke formindske Frøkenernes Udstyr. Dernæst ønskedes det, at Slotsbygningen i Nykjøbing fremmedes, og endelig henstilledes, at der i Stridighederne mellem Riget og Fyrstendømmerne (særlig med Lensmanden paa Haderslev Hans Blome) maatte vedtages en Stilstand, til Kongen blev myndig, paa Grundlag af Status i Frederik II's Tid[2]. Efterat de meklenburgske Udsendinge 17 Novbr. havde haft Avdiens hos de tilstedeværende Regeringsraader, blandt hvilke *Korfits Viffert* indtraadte i den fraværende *Jørgen Rosenkrans'* Sted, erklærede disse Dagen efter, at det første Punkt ene kunde besvares af hele Rigsraadet, men at dette allerede

[1] 29 Avgust havde Ulrik bebudet Regeringsraaderne, at han vilde sende Udsendinge til dem, og forespurgt sig om Tid og Sted. Raaderne besvarede Skrivelsen fra Viborg 27 Septbr. (Mandagen før Michaelis); de overlod Hertugen at fastsætte Tid og Sted, dog at det blev dem tilmeldt 3 Uger forud og helst skete 14 Dage efter Martini. Orig. med Segl: Danske Kg. Hist. n. 71, 8 (Afskrift af Hertugens Breve smstds. 4—6; i et som det synes ikke benyttet Udkast havde han spurgt, om Regeringsraaderne kunde afgjøre Sagerne alene, eller de skulde bringes for hele Raadet).

[2] Extrakt af Instruxen, overleveret Regeringsraadet, dat. Alten Stargardt 26 Oktbr. Afskrift: Danske Kg. Hist. n. 70, 36. Den fuldstændige Instrux indeholder tillige et fjerde Punkt om Kristian IV's Opdragelse. Orig. med Segl: smstds. n. 71, 13; den havde undergaaet flere Omarbejdelser (herom adskillige Aktstykker i anførte Bind).

var indkaldt[1]. I de følgende Dage forhandledes der om Forholdet til Hans Blome, og 3 Decbr. erfarede Udsendingene, at alle de Rigsraader, som ikke havde meldt Udeblivelse, allerede i nogle Dage havde været til Stede[2]. Fraværende var da *Peder Gyldenstjerne, Jørgen Skram, Axel Gyldenstjerne, Kristen Skel* og *Arild Hvitfeld*. Svaret afgaves 8 Decbr. af 14 Raader, saa mange som der kunde naa til Mødet »i den korte Tid ved Vinterdage«. Hvad det første Punkt angaar, erklærede de, at Livgedinget var fastsat af den afdøde Konge ved Giftermaalets Indgaaelse, og at det var gammel Sædvane, at Prinsesserne underholdtes hos deres Moder paa hendes Livgeding; en Henlæggelse dertil af mere Gods kunde Raadet vanskelig forsvare, hverken siden overfor Kongen eller »mitler zeyt vor der löblichen gemeinen ritterschaft und den andern reichsstenden«; derimod var man villig til under Kongens Umyndighed at sørge for, at Frøkenerne ikke led Brist paa Klæder eller anden lignende Nødtørftighed og siden fik Udstyr som Dronningen af Skotland og Hertuginden af Brunsvig. — Hvad Bygningsarbejdet angaar, skulde Raadet gjøre sit for at fremme det, idet man dog skjød Skylden for Forsinkelsen over paa Bygmesteren. — Med Hensyn til Stridighederne i Slesvig henviste man til de Aktstykker til Belysning af Hans Blomes Optræden, der var meddelte Udsendingene, og endelig tilføjede man en Henstilling til Dronningen i Anledning af, at det i Instruxen var berørt, at hun paa de holstenske Raaders Bøn havde paataget sig Regeringen i Fyrstendømmerne; man mente, at Kristian IV var blevet tilsidesat for sin Fætter

[1] Indberetning fra Udsendingene, dat. Kbhvn. 19 Novbr.; efter Dronningens Raad havde de ikke fremført det fjerde Punkt i Instruxen, men ønskede herom Hertugens nøjere Bestemmelse. Orig. med Segl: Danske Kg. Hist. n. 71, 19. — Hertugen svarede (Güstrow 26 Novbr.), at de efter Dronningens Ønske skulde forhandle om dette Punkt med *Niels Kaas* og *Jørgen Rosenkrans* alene. Orig. med Segl: smstds. 24.

[2] Indberetning fra Udsendingene, dat. Gjedsør 21 Decbr. Orig. med Segl: Danske Kg. Hist. n. 71, 30.

Johan Adolf, og bad Dronningen have Opmærksomheden henvendt herpaa (*n. 10*)[1].

Da de meklenburgske Udsendinge havde modtaget denne Resolution, bad de om Frist til at overveje den med Dronningen, og allerede Dagen derpaa (9 Decbr.) afgav denne en Erklæring, hvori hun hævdede, at hverken hun eller hendes Fader havde ment at ville have Livgedinget ændret, men kun, at der burde skaffes hende en Bolig andensteds, medens Nykjøbing Slot var under Bygning. Hun gjorde fremdeles opmærksom paa, at Livgedinget kun lød paa hende, ikke paa hendes Børn, ligesom hendes Moder (Elisabet) havde haft Underhold ikke hos sin Moder, men hos sin Broder Kristian (III) m. fl. Ex. Hun haabede derfor, at Rigsraaderne vilde udvide det gjorte Tilbud om hendes Døtre og hvad angaar hendes Ophold indtil Bygningens Fuldendelse blive ved Aftalen med hendes Fader fra 1588. Med Raadets Svar paa det andet Punkt var Dronningen nogenlunde tilfreds; angaaende den holstenske Regering erklærede hun kortelig, at hun aldrig havde tilsigtet noget, der kunde være hendes Søn eller Danmark til Skade, men at hun i øvrigt nøjere vilde overveje Sagen[2]. — Efterat Udsendingene havde leveret Rigsraadet denne Erklæring, gjenoptoges Forhandlingerne om Hans Blome paa Grund af et fra denne indløbet Brev; angaaende Dronningen gjentog Raadet (10 Decbr.) kun sin tidligere Beslutning og tilføjede, at Bygningen paa Nykjøbing nu var saa vidt, at Slottet vel kunde sammenlignes med Vordingborg. Da man ikke kunde faa andet Svar, bad Dronningen Udsendingene meddele Raaderne, at skjønt hun havde haft ikke ringe Aarsager til at ville drage til sit Livgeding — idet hun vel i de første to Aar efter Kongens Død var bleven behandlet efter den ved Begravelsen trufne Aftale, men siden havde lidt under stor Modvillighed —, vilde hun dog udsætte dette og stole paa, at man ligesom i Begyndelsen vilde opfylde Aftalerne fra

[1] Orig. med 14 Segl: Danske Kg. Hist. n. 71, 38. Samme Dag udstedte Regeringsraadet et Rekreditiv for Udsendingene. Orig. med 4 Segl: smstds. 56.

[2] Koncept: smstds. 40.

1588. Paa denne Besked svarede Raaderne, »das ihnen fast beschwerlich furkeme zuvornhemen, als solte ihrer kon. m. nicht dergestalt begegnet worden sein, wie sichs geburet, und do etliche ihres mittels damit gemeinet, sehgen sie nichts liebers den, das sieselben nahmkündig muchten gemacht worden, damit sie sich vorantworten konten«; i øvrigt var man rede til fuldt at opfylde, hvad der var lovet i 1588. Derefter tog Udsendingene Afsked fra det samtlige Raad, men forhandlede endnu med *Niels Kaas* og *Jørgen Rosenkrans* om et Punkt i deres Instruktion, nemlig om Prinsens Opdragelse; de to Regeringsraader ytrede bl. a. deres Glæde over, at dette Punkt ikke var forebragt hele Raadet[1].

10. Raadets Resolution, 8 Decbr. Brudstykke.

..... Die angenommene regierung der furstenthumbe betreffende, dazu sich i. kon. m., wie bey diesen puncten der werbung gemeldet, von den holsteinischen räthen erbitten und bewegen lassen, ist daran gar kein zweyfel, das die gefelle und einkommen von ihrer erwelten kon. may. und derselben freundlichen lieben brüder heusern und embtern in den genanten fürstenthumben Schleswig und Holstein, so ire kon. m. allbereit etliche jahr hero an sich genommen, bey niemand besser als eben bey irer may. als der freundlichen getreuen hertzliebsten frau mutter konnen aufgehoben und verwahret werden, und ob wol ihrer may. ihre herrligkeit darin seine zu pflegen oder einige masse zu setzen so wenig gemeint sein als solchs ihnen zu thun oder i. m. darin mit ihrem underthenigstem bedencken einiger gestalt fürzugreiffen keins weges will gebüren, so konnen sie doch so wol ihrer pflicht halber, damit sie in sonderheit ihrer erwelten kon. m. unserm gnedigsten herrn verwandt sein, als auch wegen der underthenigsten neigung, damit sie auch irer may. als ihrer gnedigsten königin und frauen zugethan, underthenigst derhalben nicht unerinnert lassen, das sie die nicht unzeittige fürsorge tragen, weil ihre mayt. nicht allein bey der römischen key. may. nach derselben erlangten indult super venia ætatis die lehen des fürstenthumbs Holstein und

[1] Udsendingenes ovenanførte Indberetning.

der incorporirten lande unlangest suchen und empfangen lassen, darauf dann auch die getreue landschaft daselbst ihre erwelte kon. may. vor ihren herrn undertheniglich erkannt, gehüldigt und geschworen haben, sondern auch gleicher gestalt durch ihren dazu sonderlich constituirten lehenträger ihren und ihrer unmündigen brüder anteyl am fürstenthumb Schleswig alhier im reiche gebürlich empfangen lassen, das solches neben dem, das ihre erwelte kon. may. wegen der cronen solchs fürstenthumbs Schleswig rechter, ungemittelter und ordentlicher lehenherr ist, ins kunftige allerley considerationes und bewegnussen verursachen dürfte, das, solches alles ungeachtet, ihrer may. freundlicher lieber vetter hertzog Johans Adolfs zu Schleswig Holstein etc. unsers gnedigen herrn f. g., da die doch ihr vollstendig und mündig alter auch noch nicht erreichet und derwegen bey i. mayt. wegen der schleswigischen und fehmerschen lehen veniam ætatis, aber dieselbe von der allerhöchstgedachten rom. key. may. wegen das hertzogthumbs Holstein das mal noch nich erlangt hetten, über die i. mayt. als einem fürsten zu Schleswig Holstein etc. von der landschaft geleistete hüldigung in der regierung fürgezogen und ihre erwelte kon. m. also fast verkleinerlich verbeygangen und hindangesetzt werden sollen, bey welchen ratschlegen, wie es sich dafur ansehen lest, man denn auch wenig hat in acht genommen, noch attendirt, das irer erwelten kon. mayt. halben den loblichen land räthen und stenden beider fürstenthumbe wegen geburlicher confirmation ihrer privilegien und freyheitten gnugsame versicherung widerfahren, darauf sie dann auch ihrer erwelten kon. may. als einem hertzogen zu Schleswig Holstein etc. und vor einen regierenden herrn undertheniglich gehüldiget und geschworen haben, welchs dann da ire mayt. also verbey gangen und andere ihr in der furstlichen regierung furgezogen werden solten, bey meninglich hohes und niedrigs standes ein fast seltzames ausehen zu i. mayt. nicht geringer verkleinerung verursachen wurde.

Es sein aber ire herrligkeit wie obangedeutet nicht gemeinet irer kon. may. unser gnedigsten königinn und frauen mit ihrem underthenigstem bedencken hierin einigerley gestalt fürzugreiffen, die darin so wol als sonst allenthalben sonderlich ihrer erwelten kon. mayt. als derselben eltesten hertzlieben sohns reputation, glimpf und bestes vor sich selbst und ohn einige ihre underthenigste erinnerung auch mit in freundlicher gutter acht zuhaben

mütterlich wol geneiget sein und bleiben werden, darumb sie dann auch in sonderheit ihre may. und f. g. gantz underthenigst und underdienstlich thun ersuchen und bitten, die wollen solche etwas andeutliche erinnerung, die sie nicht anders als undertheniget, getreulich und gut meinen, auch nicht weniger gnedigst und gnediglich aufnehmen und vermerken, als ihre herligkeit viel höchst und hochgedachter i. kon. m. und f. g. wolmeinichlichen furschläge, erinnerung und suchung auch nicht anders als in allem gutten und zu bestendiger erhaltung gutter zuversicht und correspondentz gantz wol gemoinet undertheniget und underdienstlich haben verstanden, gantz ohne das i. f. g. sie derhalber im allergeringsten solten verdencken. . . . . .

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1591.

Indlandet. Fra Koldinghus 2 Januar meddeltes det Universitetet, at Kongen med »vore elsk. D. R. Raad, som nu hos os ere til Stede«, har overvejet Superintendent Povl Madsens Død og besluttet og tilforordnet igjen til Superintendent i Sjællands Stift Mester Peder Vinstrup[1].

Fra Koldinghus 6 Marts meddeltes det *Manderup Parsberg, Henrik Belov, Kristen Skel* og *Albret Fris*, at Kongen tilforn havde befalet nogle Raader at begive sig til Kolding og dèr forhøre *Kristoffer Valkendorfs* Regnskaber, men at disse da af visse Aarsager ikke blev forhørte; det befaledes derfor de nævnte at være i Kbhvn. 8 Dage før Pinse (16 Maj) og dèr foretage hine Regnskaber[2].

5 April meddeltes det Lensmanden paa Jungshoved, Movrids Podbusk, at Kongen havde befalet *Kristoffer Valkendorf* og *Arild Hvitfeld* at forhøre Bøndernes Klagemaal mod ham og hans Gjensvar[3]. Da de to Raader fandt Klagerne begrundede, fik Lensmanden i Juli et strængt Tilhold fra Kongen om at opføre sig bedre[4].

9 April befaledes det Stiftslensmændene at kundgjøre Adelen, at Kongen med Rigsraadet havde anset det for godt at

[1] Sjæl. T. XVIII, 5.
[2] Jydske T. IV, 240.
[3] Sjæl. T. XVIII, 25.
[4] Smstds. 53.

holde Mønstring, hvilken skulde foretages af »vore tilforordnede Raad og gode Mænd«[1]. 26 April udgik lignende Breve om Mønstring til Kjøbstæderne i Skaane samt til Helsingør[2]. 30 Avgust befaledes det forskjellige Raader at foretage Mønstringen 20 Oktbr., nemlig i Jylland: *Niels Kaas*, *Peder Gyldenstjerne*, *Peder Munk* og *Jørgen Rosenkrans*; i Sjælland: *Kristoffer Valkendorf*, *Korfits Viffert* og *Arild Hvitfeld*; i Fyn: *Erik Hardenberg*, *Breide Rantzau* og *Absalon Gjø*; i Skaane: *Sten Brahe* og *Hak Ulfstand*[3].

30 Septbr. udstedte Kongen et Forbud mod Udførsel af Havre efter Overvejelse med »vore elsk. Rigens Raad, saa mange som nu til Stede have været«[4].

Sverige. 6 Febr. 1591 foreslog det svenske Raad efter Kong Johans Befaling det danske Regeringsraad, at der skulde holdes et Grænsemøde mellem Raader fra begge Sider[5], og efter nogen Uenighed om Tid og Sted[6] besluttedes det, at Mødet skulde holdes i Kongsbakke 10 Avgust. Til Kommissarier fra dansk Side beskikkedes 22 Juli *Niels Kaas*, *Jørgen Rosenkrans* og *Manderup Parsberg*[7]; samme Dag gaves der dem en vidtløftig Instrux, der er udstedt i Kongens Navn og forsynet med dennes Segl, men undertegnet af 10 Raader[8]. Mødet fandt Sted til aftalt Tid[9], og den endelige Beslutning underskreves 17 Avgust ved Flakkebæk; dertil sluttede sig en Biafsked af samme Dag[10].

---

[1] Sjæl. T. XVIII, 30.
[2] Smstds. 32.
[3] Smstds. 80. Brevet om Mønstring paa Sjælland udgik dog først 6 Septbr. Orig.: Nye danske Mag. I, 172.
[4] Sjæl. T. XVIII, 90. Det med Raadets »Bevilling og Samtykke« udstedte Forbud hævedes af Kongen 10 Juni 1593: smstds. 259.
[5] Svenske Acta I, 225.
[6] Jfr. Slange S. 52—53.
[7] Svenske Acta I, 249.
[8] Orig.: Registr. 27, n. 63.
[9] 21 Juli befaledes det vedkommende Lensmænd at skaffe Raadet til Grænsemødet . »gode, bekvemme Losemente saa og nødtørftig Underholdning og anden Tilbehøring« paa Hen- og Hjemrejsen: Skaanske T. II, 125.
[10] Mødets Forhandlinger: Svenske Acta I, 242—85, jfr. Slange S. 53—60 (hvad denne kalder Hovedafskeden, er dog Biafskeden, og omvendt). Mødet henføres urigtig til Septbr. 1590 i Klavs Billes Kalenderoptegnelser (Danske Saml. 2 R V, 66).

Udlandet. Fra Dronningborg 27 Januar opfordrede Kongen *Manderup Parsberg* til at ledsage Enkedronningen til Brunsvig og til den Ende møde 21 Febr. i Kolding[1]. Han søgte at undskylde sig, og fastholdt dette, skjønt Regeringsraadet gjentog Opfordringen 31 Januar[2]. 5 Febr. bad Kongen saa *Jakob Sefeld* at følge med Dronningen[3]. Rejsen tiltraadtes 1 Marts[4].

25 Novbr. udstedte Dronning Sofie og Kongen Kreditiver for *Arild Hvitfeld* samt Dr. Nicolaus Theophilus til Kurfyrstinden af Sachsen saavelsom til de kurfyrstelige Raader[5].

1592.

Af Raaderne døde Korfits Viffert i Januar og Jørgen Skram 18 Febr.

21 Maj. Herredag i Kjøbenhavn med forudgaaende Raadsmøde (6 Maj).

26 Januar udskreves Herredagen til 21 Maj, og samtidig bades Raaderne endelig at møde allerede 6 Maj for før Herredagens Aabning at tage Beslutning om adskillige vigtige Sager[6]. Herredagen overværedes af 16 Raader; fraværende var kun *Axel Gyldenstjerne.* Retterthinget vedvarede til 6 Juni.

Raaderne forefandt til Besvarelse en Skrivelse fra Dronning Sofie (Frederiksborg 18 Marts), der var blevet modtaget af *Niels Kaas* og *Arild Hvitfeld* med den Meddelelse til Dronningen, at Sagen vedkom hele Raadet[7]. Sofie mindede i sin Skrivelse om, at hun i sin Erklæring om Raadets Resolution af 8 Decbr. 1591 (ovfr. S. 48) havde forbeholdt

[1] Jydske T. IV, 218.
[2] Smstds. 219.
[3] Smstds. 224.
[4] Ejler Brokkenhus (Saml. t. Fyens Hist. VI, 387).
[5] Auslend. Reg. 1588—91, Fol. 419.
[6] Sjæl. T. XVIII, 135—38 (Brevet udgik til 12 Raader). Jfr. Danske Mag. V, 120.
[7] Kbhvn. 21 Marts. Orig. med Segl: Danske Kg. Hist. n. 70, 40.

sig at overtænke Bemærkningerne om den holstenske Regering, og mente nu, at der var Grund til at besvare Raadets ivrige og heftige Deduktion, som var fremkommet uden Foranledning fra de meklenburgske Udsendinge; derefter fulgte en meget vidtløftig Fremstilling af hendes hele Forhold til Regeringen i Fyrstendømmerne[1]. Rigsraaderne svarede herpaa 8 Juni i et Antal af 16. De undrede sig først over, at deres beskedne Henstilling havde vakt saa megen Vrede; de kunde dog ikke tro andet, end at Skrivelsen ikke var flydt fra Dronningens fromme Gemyt, men indblæst af et uroligt Menneske, der gjerne vilde sætte Splid mellem dem og hende, en Antagelse, som stadfæstedes af de mange juridiske »Kavteler og Raciocinationer«, der bedre passede til en Lektion paa en Højskole end til en fyrstelig Forhandling. De hævdede, at deres Henstilling i Resolutionen af 8 Decbr. havde god Grund i Udsendingenes Instrux, foruden at den Landdag, der da var udskrevet til at foretage Arvehylding af Johan Adolf, opfordrede

[1] Afskrift: Danske Kg. Hist. n. 70, 39. Fra Frederiksborg 1 Marts havde Dronningen tilskrevet sin Fader et langt Brev om Nødvendigheden af ikke at indskrænke sig til det Svar, som hun 9 Decbr. 1591 havde givet Rigsraadet (ovfr. S. 49), idet hun imødegik dettes Opfattelse af Forslagene om Livgedinget og Frøkenernes Underhold; helst burde Ulrik tilskrive Regeringsraadet »mit guter scharfe«, »damit ihnen dadurch muge der gefaste vorwitz und frohlocken, welcher sich zum teil bereits wenig kucken lesset, eingebunden worden«. (Orig. med Segl: Danske Kg. Hist. n. 71, 58). Hertugen svarede fra Dobberan 14 Marts, at da Rigsraadet efter Erklæringen af 9 Decbr. havde fastholdt sit Standpunkt, ansaa han det for unyttigt at fortsætte Underhandlingerne; baade efter og før Kongens Død havde han erfaret, »das mhergedachte reichs rhete nach gelegenheit der cron Dennemarcken (aldie weyl dieselbe nicht durch erbliche succession, sondern durch eine freye whal der reichsstende an ihre konnige jederzeyt gelanget) sich je und alle wege mher authoritet und macht angenommen und gebraucht als andere underthanen, so ihrer herrschaft von erbgerechtigkeit wegen underworfen, derwegen sie auch das jennige, was wir oder andere ihnen anmuten, wann es gleich der billigkeit gemes, do es ihr eigener guter wille nicht ist, desto weiniger achten«. (Orig. med Segl: Danske Kg. Hist. n. 70, 58). — Begge Breve handle i øvrigt om Dronningens Utilfredshed med Kristian IV's Hofmester og Præceptor.

dertil[1]. Naar det i Dronningens Skrivelse var antydet, at Rigsraadet havde forholdt hende sine Tanker, den Gang hun antog sig Regeringen, mente de aldrig at have holdt deres Raad tilbage (nylig var jo *Sten Brahe* og Henrik Ramel blevet afsendte i Hyldingssagen til Haderslev og Flensborg), men ved Overtagelsen af Regeringen var de ikke til Stede og vidste ikke noget ret derom[2].

15 Juni udgik efter Overvejelse med Raadet en Fdg. om Adelens Taxation til Rostjeneste, der skulde foretages af dertil forordnede Rigsraader, nemlig i Jylland: Kansler *Niels Kaas*, Marsk *Peder Gyldenstjerne*, Admiral *Peder Munk*, *Jørren Rosenkrans*, *Manderup Parsberg*, *Henrik Belov*, *Jakob Sefeld*, *Kristen Skel* og *Albret Fris* (Møde i Viborg 23 Septbr.), — i Fyn: *Niels Kaas*, *Peder Gyldenstjerne*, *Erik Hardenberg*, *Absalon Gjø* og *Breide Rantzau* (Odense 1 Septbr.), — i Skaane *Kristoffer Valkendorf* og *Hak Ulfstand* (Lund 29 Septbr.)[3]. For Sjælland (med Laaland-Falster), hvor Taxationen skulde foregaa i Roskilde 25 Novbr., nævnes ikke, hvem der var tilforordnet[4]; her blev Mødet dog senere (Frederiksborg 13 Novbr.) udsat paa ubestemt Tid paa Grund af den herskende Pestilens[5].

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1592.

Indlandet. I Anledning af, at Rentemester Enevold Kruse havde anholdt om, at Kongen vilde lade hans Regnskaber overse ved nogle af Raadet, befaledes det 21 Januar *Kristoffer Valkendorf*, *Sten Brahe* og *Arild Hvitfeld* at møde i Kbhvn. førstkommende Fastelavnssøndag (5 Febr.) og gjennemse Regnskabet[6].

Mønstring af Adelen se ovenfor.

[1] Dette var allerede anført i Brevet 21 Marts (ovfr. S. 54).
[2] Orig. med 4 Segl: Danske Kg. Hist. n. 70, 42.
[3] Fra Antvorskov 15 Septbr. bad Regeringsraadet *Hak Ulfstand* efter Taxeringen i Skaane atter at indfinde sig hos det: Skaanske T. II, 188.
[4] Sjæl. T. XVIII, 168—70.
[5] Smstds. 200.
[6] Smstds. 134. Jfr. ovfr. S. 4 (Anm. 14).

10 Juli befaledes det *Erik Hardenberg* og *Absalon Gjø* at gelejde Hertuginden af Holsten (Kristina) gjennem Fyn og til Antvorskov »och skulle giørre theris muelig flidt, at the kunde bringes til vege, at hindis f. n. vilde drage strax ofver, om vinden ville føye sig« [1].

Fyrstendømmerne. Fra Flensborg 6 Maj skrev Dronningen til Regeringsraadet, at som det vidste var den til Johan Adolfs Hylding fastsatte Landdag udsat fra 18 Oktbr. 1591 til 29 Maj 1592; Grunden dertil var, at Johan Adolf skulde være overtalt af de holstenske Raader til ikke blot at modtage Arvehylding, men ogsaa at konfirmere Privilegierne. Dette vilde efter Dronningens Mening være til stor Skade for det fyrstelige Hus Holsten og medføre Tvist mellem hendes Søn og Johan Adolf; hun havde derfor stræbt efter at finde Udveje til at formaa Johan Adolf til kun at lade sig hylde sub cautione, ligesom det var sket med Kristian IV, og udsætte Stadfæstelsen af Privilegierne, til begge blev myndige. Gjennem sin Fader havde hun bedt Landgreven af Hessen at paavirke Johan Adolf, men faaet Afslag; nu paatænkte hun at sende Udsendinge til Mødet for at protestere mod alle præjudicerlige Skridt. Herom bad hun Regeringsraaderne ytre sig, og hvis de var enige med hende, ønskede hun, at de vilde sende nogle danske Raader til hende, for at hun kunde skikke dem til Mødet [2]. -- Brevet, der ledsagedes af Udkastet til en Instrux for Raaderne [3], besvaredes 13 Maj af de 4 Regeringsraader, som ønskede mildere Midler prøvede, før man skred til Protesten, og lovede Afsendelsen af nogle Raader [4]. Til Sendelsen forordnedes *Sten Brahe* og Henrik Ramel, som 16

[1] Fynske T. II, 256. Jfr. Slange S. 63.

[2] Orig. med Segl: Slesvigske Minist. Aflev., S. 118, III (Kopi: Danske Kg. Hist. n. 70, 65). I en Skrivelse fra Dobberan 8 Marts havde Hertug Ulrik indtrængende lagt sin Datter paa Hjertet, hvor vigtigt det var at sikre sig Rigsraadets Understøttelse overfor de holstenske Raader; især burde hun henvende sig til *Niels Kaas*: Orig. med Segl: Danske Kg. Hist. n. 70, 57. Dronningens Svar, Frederiksborg 18 Marts: Koncept smstds. 59.

[3] Slesvigske Minist. Aflev., anf. St. (jfr. Ratjen I, 39).

[4] Orig. med Segl: Danske Kg. Hist. n. 70, 68.

Maj fik en af samtlige Raader underskrevet Instrux[1]; da de imidlertid kom til Dronningen paa Haderslevhus, medgav hun dem i Stedet et Kreditiv af 26 Maj fra hende selv[2], medens hun 7 Juni vel takkede for Raadernes Udsendelse, men tillige erklærede, at hun ikke havde villet bruge Raadets Instrux, da det vilde være hende forsmædeligt, om hun som Formynderske lod forhandle under en fremmed Instrux[3]. De nævnte Udsendinge overværede Landdagen i Flensborg, paa hvilken Johan Adolf blev hyldet[4].

Sverige. For at overvære Hertug Karls Bryllup i Nykøping udsendtes *Sten Brahe* og Dr. Nicolaus Theophilus; der medgaves dem en Instruktion fra Antvorskov 27 Juli, hvorefter de især skulde stræbe at hindre, at den polske Konges Udsendinge fik det øverste Sæde og Fordans fremfor dem; skete det, skulde de trække sig tilbage til deres Bolig lige efter Maaltidet og siden for sig alene overgive de medbragte Gaver[5].

22 Novbr. meddelte Hertug Karl sin Broder Johan III's Død i et Brev til samtlig D. R. Raad[6], der dog besvaredes af Regeringsraadet alene 4 Januar 1593[7].

Udlandet. 5 Juli befaledes det *Henrik Belov* snarest at indfinde sig i Kbhvn. for derfra at rejse i Sendefærd til Skotland sammen med Dr. Povl Knibbe[8]. Han svarede, at han ikke kunde være rede i de første 14 Dage, hvilket Regeringsraadet (Antvorskov 30 Juli) henstillede til ham selv, idet det meddelte, at det efter hans Ønske vilde tilforordne ham Sten Bille til Billesholm[9]. 8 Avgust udfærdigedes Kreditiv og In-

---

1 Kopi: Slesvigske Minist. Aflev. S. 118, III (Underskrifterne ikke anførte).
2 Orig. med Segl: smstds.
3 Orig. med Segl: smstds.
4 Ratjen I, 38—39. Udsendingenes Relation, dat. Flensborg 30 Maj. Orig. med Segl: Slesvigske Minist. Aflev., anf. St.
5 Orig. med Segl, underskrevet af de 4 Regeringsraader: Registr. 27, n. 66.
6 Orig. med Segl: Registr. 27, n. 68 (Svenske Acta I, 299).
7 Svenske Acta I, 299.
8 Jydske T. IV, 320.
9 Smstds. 321.

struktion for *Henrik Belov*, Sten Bille og Dr. Niels Krag[1]. Rejsen gik dog ikke for sig, efter hvad der er noteret i Kancelliregistranten[2].

1593.

I Stedet for Peder Gyldenstjerne udnævntes under Herredagen Hak Ulfstand til Rigsmarsk.

2 Febr. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

28 Novbr. 1592 indbød Kongen en stor Del af Adelen til at overvære Hofmarskalk Preben Bilds Bryllup; dette vilde Kongen holde paa Kjøbenhavns Slot 25 Febr. 1593, og Gjæsterne skulde møde Dagen tilforn[3]. Blandt de indbudte var ogsaa hele Raadet, *Henrik Belov* og *Absalon Gjø* undtagne, men 9 Januar bad Kongen dette at møde allerede til Kyndermisse, da mærkelige Sager ikke tillod at opsætte Raadets Forsamling længer[4]. Alle Raaderne indfandt sig, *Erik Hardenberg* undtaget.

Hovedgjenstanden for Forhandlingerne var Forholdet til Dronning Sofie. 9 Febr. udstedte Raadet et Kreditiv til hende for *Manderup Parsberg*, *Henrik Belov* og *Jakob Sefeld* samt Henrik Ramel[5] og medgav dem en vidtløftig Memorial. Efter denne skulde de søge Avdiens hos Dronningen paa Frederiksborg og først erindre hende om, hvorledes Rigsraaderne efter Frederik II's Død havde bedt hende blive hos dem for

[1] Originaler med Kongens Segl, underskrevne af 3 Regeringsraader: Skotland n. 53 b; i begge er *Henrik Belovs* Navn udstreget, formodentlig for at de kunde tjene til Forlæg for de Udfærdigelser, der brugtes, da Sten Bille og Niels Krag virkelig Aaret efter rejste til Skotland (Relation smstds.)

[2] Jfr. Slange S. 64.

[3] Sjæl. T. XVIII, 209.

[4] Smstds. 226 (til alt Raadet, Regeringsraaderne undtagne).

[5] Orig. med de fire Regeringsraaders Segl: Danske Kg. Hist. n. 76, 1.

under Prinsens Umyndighed at faa hendes gode Raad; de takker hende, fordi hun indvilgede heri, men mener ogsaa at have vist hende stor Imødekommenhed, bl. a. ved at udstyre hendes to gifte Døtre, skjønt de ikke var forpligtede dertil, da Frøkenerne ellers underholdtes af Livgedinget. Videre fremstilledes det i Memorialen, at medens de udenlandske Forhold havde vendt sig til Fred, ogsaa med Sverige efter Grænsemødet, havde Hans Blome stadig vakt Uro; Stridighederne med denne gjennemgaas derefter i alle Enkelthederne, og Raadet retter sluttelig den indstændige Anmodning til Dronningen nu at skride alvorlig ind, idet det minder hende om, at hun er Danmarks salvede og kronede Dronning. — Efter denne Sag skulde Udsendingene omtale, at Raaderne havde faaet flere meget haarde Skrivelser fra Dronningen, men ved nøjere Overvejelse indset, at disse var inspirerede af andre, hvad bl. a. det juridiske Sprog viste; dog skulde de bede hende om ikke oftere at lade sig bevæge til at afsende saadanne Breve. Til Slutning skulde der fremføres nogle mindre Ankepunkter, deriblandt at Johan Adolf, som det synes med Sofies Billigelse, havde udskrevet en Landretsdag i Fyrstendømmerne [1].

Udsendingene fremsatte deres Hverv for Dronningen, men dennes Svar blev opfattet forskjelligt. Hun selv paastod, at hun paa Frederiksborg, uden at indlade sig i Disput med Raaderne, kun havde udbedt sig deres Hverv skriftlig; da hun kort efter kom til Kjøbenhavn, lod Rigsraadet hendes Søn bede hende om Hans Blomes Afskedigelse, men hun svarede kun i al Almindelighed, at hun vilde befordre. hvad der kunde tjene til Fred [2]. Raadet mente derimod at have faaet et bestemt Løfte af Dronningen om, at hun vilde afsætte Hans Blome, og sendte i den Anledning *Henrik Belov* med et Kreditiv af 16 Febr., underskrevet af 15 Raader, til Hertug Ulrik [3] for at bede denne opfordre sin Datter til snarest at op-

---

[1] Afskrift: smstds. 2.

[2] Dronningen til Hertug Ulrik. Haderslev 14 April. Orig. med Segl: Danske Kg. Hist. n. 71, 81.

[3] Orig. med Regeringsraadernes Segl: Danske Kg. Hist. n. 71, 68. Sofie tilskrev 24 Febr. sin Fader meget ængstelig om *Henrik Belovs* Sendelse: Egenhændig Orig.: smstds. 28.

fylde det ved Mødet 10 Febr. givne Tilsagn; Ulrik erklærede sig ogsaa villig hertil[1].

Fra Mødet udgik flere Forordninger, 13 Febr. om at man ikke skulde være pligtig til i Domme at indtage de altfor lange »Forsætter« (ɔ: Indlæg)[2], 15 Febr. om Høringsdele (i Jylland, Fyn og Langeland)[3], 16 Febr. om, hvad Klokkeslet Landsthinget skal sættes (Kl. 7 om Sommeren, Kl. 8 om Vinteren)[4], 18 Febr. om Sagefald for Brud paa Birkefred[5], 20 Febr. om Examination af de 100 Studenter, der underholdtes efter Frederik den andens Fundats[6], og 22 Febr. om Præster, som kjøber sig til Kald[7]; i dem alle henvises til Overvejelser med Raadet, ligesom dette bevilgede en Hjælp af alle Kirker i Sjælland, Skaane, Laaland, Falster og Møn til Opbyggelsen af Kollegiegaarden i Kjøbenhavn[8]. Efter Overvejelse med Raadet udgik endvidere 4 Marts et Paabud til Bønderne i Aggershus Len om en Pengehjælp til Befæstningen af Aggershus Slot[9]. Ligeledes besluttedes her Afholdelsen af en Herredag i den følgende Sommer.

10 Juni. Herredag i Kjøbenhavn.

Herredagen indkaldtes 2 Marts, hvorom Brev udgik til 12 Raader[10]. Den overværedes af 16 Raader, medens *Erik Hardenberg* var fraværende; Retterthinget fældede den første Dom 13 Juni og vedvarede til 22 Juni. 10 Juli udnævnte Raadet *Sten Brahe* og *Manderup Parsberg* til Regeringsraader i Stedet for *Peder Munk* og *Hak Ulfstand* (ovfr. S. 3), hvoraf den sidste beskikkedes til Rigens Marsk i *Peder Gylden-*

[1] Bützow 4 Marts. Koncept: Danske Kg. Hist. n. 71, 69.
[2] Sjæl. T. XVIII, 230.
[3] Jydske T. IV, 350.
[4] Sjæl. T. XVIII, 232.
[5] Smstds. 233.
[6] Rørdam, Univers. Hist. IV, n. 288 (Sjæl. T. XVIII, 238).
[7] Ny kirkeh. Saml. V, 460.
[8] Rørdam, Univers. Hist. IV, n. 287.
[9] Norske Rigsreg. III, 280. Paalæget fornyedes 1598 for 4 Aar (smstds. S. 555), uden at Raadet dog da nævnes.
[10] Sjæl. T. XVIII, 243—46.

stjernes Sted [1]. Efter Overvejelse med Raadet hævede Kongen 9 Juli et tidligere udstedt Forbud mod Udførsel af Heste og Foler under tre Aar [2] og udstedte 30 Juli en Fdg. om Oppebørslen af Told i Norge [3]. Paa Herredagen vedtoges, at Lenene over begge Rigerne Danmark og Norge skulde omtaxeres, hvilket udførtes af nogle dertil beskikkede Raader [4]; de nye Lensbreve udstedtes derefter under 31 Avgust og viser gjennemgaaende en stor Forhøjelse af Afgifterne [5]. Mod den norske Lensmand Ludvig Munk vedtog Raadet strænge Forholdsregler (jfr. *n. 11*).

Under Paavirkning af den voxende Uenighed med Dronning Sofie underskrev Raadet, 16 i Tallet, 11 Juli en »Instrux og Undervisning, som er medgiven *Kristoffer Valkendorf* og *Arild Hvitfeld* af menige D. R. Raad, som de skulle hverve hos vor naadigste Frue«. Indholdet af denne er følgende: Raadet har nu ved Herredagen overvejet, at Riget siden Kongens Død har været besværet med store Udgifter — til Begravelsen, til to Brudeskatter, til de to Flaader til Skotland, til fremmede besøgende Fyrster, til Udrustningen »mesten hvert andet Aar« af Skibe mod Fribytterne, til Bygning

---

1 At *Hak Ulfstand* paa denne Herredag forordnedes til Marsk, siges i Ligprædikenen over ham. Ejler Brokkenhus omtaler hans Edsaflæggelse under A. 1593: Saml. t. Fyens Hist. VI, 405; Notitsen er i Mag. til d. danske Adels Hist. I, 93 (og derefter i Hist. Tidsskr. 4 R. III, 580) urigtig henført til 1 Januar.

2 Sjæl. T. XVIII, 271. Derimod nævnes Raadet ikke i en Fdg. af 30 Juni mod Uskikkelighed i »Krøgerhuse" (Sjæl. XVIII, 266), saa lidt som i en anden af 9 Juli om, at Bønderne skulde udgive deres Tiende paa Ageren (Kirkehist. Saml. 3 R. II, 176; Sjæl. T. XVIII, 269).

3 Norske Rigsreg. III, 305.

4 Kongebrev til Axel Brahe: Vor gunst thilforn. Vidt, epther som vi vdi neste forleden herredage met vore elsk. Danmarckis rigis raadt hafver for got ahnschet och forordnet, at vore och kronens lene her ofver vore riger Danmarck och Norge skulle billige taxeris och omsettis, hvilket och af nogle forbemelte vore elsk. Danmarckis rigis raadt, som ther thil vore thilforordnede, er giort och eptherkomet. . . . . . Fynske T. II, 305. Breve til jydske Lensmænd: Jydske T. IV, 404—06, jfr. 462; til sjællandske: Sjæl. T. XVIII, 290. Jfr. Brevet til Dronning Sofie af 11 Juli.

5 »Forandringsregister paa nogle rigens lehne, som D. R. raad hafve gjordt och forordnit anno 1593«: Kgl. Bibl., Uldall Fol. 199 b (en lignende Optegnelse i Justitsmin. Aflev. Skab 9, n. 93).

paa Dronningens Livgeding og Afbetaling af Rigets Gjæld foruden den daglige Hofholdning samt Rejser ud af Landet —, og derfor betænkt Midler til at forøge Indtægten og forringe Udgiften. Derfor »have de nu med Rigens Len gjort slig ny højnødig Forordning og i andre Maader, saa vi formode, vor naad. Herre udvalgte Konge og Riget med Tid og Stunder igjen at skulle komme i Evne, Formue og bedre Forraad«. Dronningen har hidtil opholdt sig paa de kongelige Slotte, men da Kongen nu er kommet til Alder og Forstand, og Rigets Indtægt er saa stærkt forringet ved Livgedinget, og der heller ikke indføres noget fra Fyrstendømmet til Kongens Bedste, begjærer Raadet, at Dronningen »vil anse denne Lejlighed og efterdi her til Dags en mærkelig Omkostning er gangen paa hendes Maj.s Folk at underholde og besolde, hendes Maj. naadigst vil lade sig behage at begive sig til hendes Maj.s Livgeding . . . at holde Hus . . ., eftersom vi og vel kunne betænke, at det ikke vil falde hendes Maj. her efter belejligt at forrejse paa adskillige Steder, hvor hans Maj. skal holde Hus«[1]. — Efter al Rimelighed er den saaledes besluttede Instrux dog først kommet til Anvendelse Aaret efter, se ndfr. S. 67.

11. Regeringsraadet til Ludvig Munk til Kvistrup, 2 Marts 1594. Jydske T. IV, 452.

Vor venlig helsen nu och althid forsendt med Gud almechtigste, kiere Lodvig Munck, synderlig gode ven, nest vor venlige tacksigelse for aldt bevist gode, hvilcket vi gierne egien forskylde ville udi hvis maade I kunde hafve got af. Efter som vi nu hafve bekommet ethers schrifvelse och erklering paa hvis adtskillige vor allernaadigste udvaalde herre prints och konnings brefve ether ere tilschrefvit om afgiften af ethers len saa och om regenskab af for^{ne} ethers len och hvis geistlig godts ther udi falde kand, som I endnu fran thet første I samme len udi forlening bekom och indtil thenne davg skulle restere med uforklaret, saa kunde vi ether venligen icke forholde, at thet udaf menige Dan-

[1] Orig. med Segl: Danske Kg. Hist. n. 69 b. En anden Orig. fandtes paa Rosenholm 1761 (Afskr. i Diplomatariet).

marckis rigis raad, ther the sidst forleden herredag vore forsamblede, er besluttet och forafschedit, at ether paa hogbemelte vor allernaadigste herris vogne skulle tilschrifvis, at I endeligen til sancti Micaëlis dag sidst forleden skulle for^ne ethers regenskaf baade for lenens indkomst, saa och for thet geistlig guodts, som ther udi falde kand, paa hans mayt^s renthe cammer forklare och afbethale, hvis I ther paa kunde blifve skyldig; och efterdi thet til for^ne termin icke er efterkommet, er och paa for^ne thid af menige Danmarckis rigis raad besluttet, at ether samme len skulle opschrifvis, hvorfor vi och icke efter forbemelte leilighedt hafve vist eller endnu vide andet ther udi at kunde hafve giort eller endnu giøre, och ther for ved thet sidste kong. mayt^s schrifvelse lade beroe, indtil menige Danmarckis rigis raad egien vurder forsamblede, och tha af thennom samptligen therudinden kand forordnis, hvilcket vi ether paa ethers schrifvelse icke hafver kunde venligen forholde, och ville her med hafve ether Gud almechtigste befalet. Actum Koldinghus thend 2 martii aar 1594.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1593.

Indlandet. Fra Kolding 3 Decbr. befaledes det *Henrik Belov, Jakob Sefeld* og *Albret Fris* at prøve Almuen i Thys Klage over Afgifterne til en nylig lagt Bro over Vadestedet Struer i Gjemsing Sogn; en lignende Befaling var forhen udgaaet til de samme i Forening med *Manderup Farsberg,* der dog nu »daglig er forhindret i vor Regeringsraads Bestilling«. Da der var indløbet en Fejl i Brevet, udstedtes det fra nyt fra Dronningborg 31 Januar 1594, og Befalingen gjentoges fra Koldinghus 2 Marts s. A.[1].

Fyrstendømmerne. Efterat der allerede i Februar var blevet forhandlet imellem Rigsraadet og Dronning Sofie om de slesvigske Stridigheder (ovfr. S. 59), blev Forholdet stedse mere spændt. Fra Wolfenbüttel skrev Dronningen 28 Maj til sin Fader, at Ærkebispen af Bremen (Johan Adolf) atter havde erindret hende om at frigjøre ham for den mod ham rejste

[1] Jydske T. IV, 421, 439, 452.

Mistanke hos Kongen og Rigsraadet[1], og hun bad Faderen gjøre dette ved en Skrivelse til Raadet, »nachdem wir dahero, das ein reichs rath uns in demselben punct vorgegrieffen, mit ihnen uns einzulassen bedencken haben«. Hun meddelte, at Rigsraadet havde overtalt hendes Søn til under sin egen Underskrift at hidkalde Statholderen, Hans Rantzau og Henrik von Alefeld; »was man nun da kochen wirdt, das wirdt die zeit bringen« [2]. I en samtidig afsendt Skrivelse af 30 Maj tilføjede hun, at Joakim Bassewitz havde sagt hende, at han skulde sendes som kongelig Afsending til Speier; »nhun ist uns zwar solch vornhemen, welchs von kemant anders, dan vom stadthalter und reichs räthen angefangen und getrieben werdt, nicht wenig befrembt vorkommen, angesehen das je die von uns angenommene vormundtschaft noch zur zeit nicht erloschen, weniger von uns abgelegt« [3]. Dronning Sofie har her aabenbart

[1] Herom Johan Adolfs Skriv. til Dronningen, Gottorp 3 Maj. Koncept: Slesvigske Minist. Aflev., Conv. 33, n. 12.

[2] Orig.: Danske Kg. Hist. n. 71, 109.

[3] Hun siger længere hen i Skrivelsen: Euer lieb. sehen und erfaren hiraus, das es leider mher dan whar, das die reichs räthe uns allen verdries und wiederwillen zufuegen, und das es nicht von nichtem ist, das wir hievorn uber sie geclagt. Schimpf und unglimpf gonneten sie uns auch gern, aber Gott hat es bishero noch also geschicket, in dem sie uns unglimpf beizufugen bedacht gewesen, das sie sich selbst den grossesten dadurch zugezogen, welchs ihnen wahrlich alhie, do sich Basseuitz nicht eins bessern bedacht, gewiss wiederfaren; wie auch unsers freundlichen lieben sons reputation dabei in acht genommen wirdt, das haben e. l. vernunftiglich zu ermessen. Gott wolle, das wir einmal von den leuten weren, und das es mit glimpf und gutter massen geschehen mochte; mit gewalt und schimpf aber sollen sie uns nicht verstossen. Wir haben ihnen im negstem unserm schreiben ein fuglichs mittel gezeigt und gar an die handt gegeben. Besser wissen wirs nicht, und auf andere wege, wofern unsere reputation nicht soll vorsetzlich verschmelert werden, konnen wir uns der beihabenden vormundtschaft nicht entledigen, und werden auch sie, die reichs räthe, sonsten, wofern sie unsern freuntlichen lieben sohn mit ritter- und landtschaft nicht wollen zusammen und gar in eine labirint furen, ihrem vornemen nach nicht durchdringen, sondern am berg gar stecken und behalten bleiben, und wollen wir alsdan, die wirs treulich und hertzlich gemeinet, durchaus entschuldigt sein. Orig. med Segl: Danske Kg. Hist. n. 71, 107.

endnu ikke vidst, at Kejseren 26 April havde givet Kristian IV Fuldmyndigheds Ret.

14 Juni befaledes det flere af Raadet og Adelen at møde i Kolding 24 Avgust og følge Kongen til Flensborg; af Raadet udskreves følgende: *Niels Kaas* (med 13 Heste), *Hak Ulfstand* (13 H.), *Jørgen Rosenkrans* (7), *Sten Brahe* (9), *Manderup Parsberg* (10), *Henrik Belov* (8), *Jakob Sefeld* (7), *Absalon Gjø* (10), *Breide Rantzau* (9); dertil Henrik Ramel (7) og Peder Rantzau (4)[1]. Paa Landdagen forelagdes 1 Septbr. den kejserlige venia ætatis for Kristian IV; denne hyldedes[2] og stadfæstede personlig Privilegierne, hvorefter Styrelsen førtes i hans eget Navn. I de siden følgende Stridigheder angaaende Fyrstendømmerne optræder derfor det danske Rigsraad ikke mere officielt overfor Enkedronningen.

Udlandet. *Henrik Belovs* Sendelse til Hertug Ulrik i Februar, se ovfr. S. 60.

1594.

Af Raaderne døde Peder Gyldenstjerne 25 Febr., Kansler Niels Kaas 29 Juni og Marsken Hak Ulfstand 10 Novbr.

26 Maj. Herredag i Kjøbenhavn med forudgaaende Raadsmøde (12 Maj).

Herredagen udskreves fra Dronningborg 6 Febr.[3], hvorom udgik Breve til 12 Raader; disse opfordredes (senere?) til at give Møde allerede 14 Dage før Herredagen[4]. Denne overværedes af alle 16 Raader; Retterthinget[5] vedvarede til 7 Juni.

---

[1] Sjæl. T. XVIII, 261.

[2] Ejler Brokkenhus (Saml. t. Fyens Hist. VI, 403).

[3] Sjæl. T. XVIII, 322—24.

[4] Jfr. Brev til *Axel Gyldenstjerne*: Norske Rigsreg. III, 332. Pinsedag (19 Maj) overværede »en stor Part af D. R. Raad« M. Isak Grønbæks Prædiken i Kbhvn: Danske Mag. I, 83.

[5] Jfr. Ejler Brokkenhus (Saml. t. Fyens Hist. VI, 407).

Forud for Herredagen var gaaet vidtløftige Forhandlinger med Dronning Sofie. I Januar befuldmægtigedes *Henrik Belov* og *Jakob Sefeld* til at forebringe hende nogle Hverv fra det samtlige Rigsraad, og Kongen medgav dem da et Kreditiv fra Dronningborg 26 Januar tilligemed en Memorial af 27 Januar om hvad han for sit Vedkommende ønskede fremført[1]. Den 31 Januar havde de Foretræde for Dronningen i Kolding; derom tilskrev hun Dagen efter fra Kolding sin Fader saaledes:

Ich kan e. g. nicht fur halten, wie das Henrich Below und Jackop Sefeldt gesteren van meines sones wegen furmeldet, wie das fur kurtzer zeit ihm ein schreiben vam romischen keiser bekomen hette, daraus er dan fur nomen, das allerlei dar zu hofe in meinem namen geprackticiert wurde, und bitte derentwegen, ich wolde den ourugen kopfen mich nicht dar bei bringen lassen mit meren umstenden. Darnach do sie meines sones werbunge furrichtet hetten, do brachten sie eine werbunge von den reiches reden herfur, und war die ganze werbung dar alleine hin gerichtet, das sie mich furmelden lesen, das dem reiche grosen unkost darauf ginge, das ich hie zu hofe were, und zugen der fil dinges herfur und begerden derentwegen, das ich mich nach meinem leibgedinge begeben solde. Ich begerde fon ihm, sie wolden es mich schriftlich ubergeben, aber sie wolden es nicht, sie hetten kein befelich darzu, were es ihm fur botten . . . . Der kinder haben sie mit keinem worte gedacht[2].

— Efter en egenhændig Optegnelse af Dronningen om Raadernes Hverv[3] har dette været aldeles, som det angives i Instruxen af 11 Juli 1593 (ovfr. S. 62).

Dronningen erklærede 1 Febr. til de to Raader, at hun ønskede Betænkningstid[4]; 26 Febr. tilskrev hun Kongen om

[1] Kopier: Danske Kongers Hist. n. 77, 25—26.

[2] Egenhændig Orig.: Kgr. Arkiv, Diverse Dokumenter VII E, n. 242.

[3] Kgl. Ægteskabssager n. 29.

[4] Kopi: Danske Kg. Hist. n. 77, 42 a. *Henrik Belov* modtog siden en Skrivelse fra Hertug Ulrik, hvori denne dadlede ham for at have overtaget Sendelsen til Dronningen, idet han bl. a. mindede ham om den Pligt, han havde overfor Hertugen som Lensmand (Bützow 19 Marts. Koncept: Danske Kg. Hist. n. 78, 111). Denne erklærede, at han var beskikket til Sendelsen af hele Rigs-

det af ham fremførte Punkt, medens hun, hvad Raadet angaar, dels fremhævede, at hun kun var blevet ved Hoffet efter Raadets ofte gjentagne Anmodning og næppe kunde tro, at Manglerne i Forraadene o. l. hidrørte derfra, dels bad Kongen om at sige hende, hvorledes hun skulde stille sig, samt skaffe oplyst, hvorledes man vilde forholde sig med hans Søstres Underhold [1]. Kort efter meddeltes det imidlertid Dronningens Folk, at de ikke mere vilde faa Maanedspenge af Regeringen, og hun besluttede da at drage over Frederiksborg og Kronborg til sit Livgedingsslot Nykjøbing [2], hvilket ogsaa udførtes [3].

Medens Dronningen var paa Frederiksborg, modtog hun Svaret paa sit Brev af 26 Febr. i en Skrivelse fra Kristian IV, dateret »Auf unserm jagthaus Wartho« 29 Marts. Han meddelte, at han havde haft Bud efter de fraværende Regeringsraader, men at der hidtil kun var to af dem til Stede, og at disse i de andres Fraværelse ikke kunde erklære sig endelig om Prinsessernes Underhold; dog havde de tilkjendegivet, at om Dronningen vilde sende en Befuldmægtiget til det samtlige Rigsraad, der var forskrevet til otte Dage før Pinse, vilde hun kunne faa Svar [4]. Fra Nykjøbing 19 April svarede Sofie meget køligt, at et Sendebud fra hende var overflødigt, da Raadet vel nok uden det kunde erindre Sagen [5].

Denne Sag behandledes paa Herredagen, og 9 Juni tilskrev Kongen sin Moder, at Raadet paa hans Erindring havde erklæret, at det aldrig havde været Skik, at Riget efter en

raadet, som ogsaa havde underskrevet Instruxen, og henviste til de Pligter, han havde paataget sig ved Indflytningen til Danmark. 2 Skrivelser, Flensborg den . . [aaben Plads] Septbr. og den 14 Septbr. (Orig.: Danske Kg. Hist. n. 79, 48—49).

[1] Kopi: smstds. n. 77, 42 (Quellensamml. II, 2 H. S. 100).

[2] Dronning Sofie til Faderen, Kolding 6 Marts. Egenh. Orig.: Ægteskabssager n. 32.

[3] Fra Nykjøbing tilskrev Dronningen 16 April sin Fader, at hun nu var draget bort fra sin Søn: »Konen nu die ricesrade reicher werden, nu ich van hofe bin, wert die zeit geben. Ich dancke Gott, das ich von ihm bin, und wen mich einer wolde jarliches zehen tausen thaller geben, das ich solde bei ihm in der gestalt sein, wie ich gewesen bin, ich wolde es nicht thun«. Egenh. Orig. med Segl: Kgr. Ark., Diverse Dokum. VII E, n. 242.

[4] Orig. med Segl: Kgr. Ark. Diverse Dokum. VII E, n. 250 A, 91.

[5] Kopi: smstds. 95.

Konges Død bidrog til Prinsessernes Underhold, men at disse altid havde opholdt sig hos deres Moder; dog vilde man være rede til efter det i 1591 givne Tilsagn (ovfr. S. 48) at yde dem Klæder, til Kongen blev myndig[1]. Samtidig vedtoges det, at Godserne Bønnedsgaard og Torkildstrup, som Kong Frederik II havde erhvervet sig henholdsvis af *Peder Gyldenstjerne* og Henning Sparre[2], efter at Dronning Sofies Livgeding var fastsat, men som denne dog hidtil havde nydt, skulde fratages hende og forlenes til Johan Barnekov[3]; Lensbrevet til denne udstedtes 3 Juni.

19 Juni udgik to Forordninger efter Overvejelse med Raadet, den ene om Udlændinges Nedsættelse i Kjøbstæderne, den anden om fremmedes Vinoplag sammesteds[4]. 29 Juli tilskreves det Lensmændene, at Kongen efter Overvejelse med Raadet, »som nu næste forledne Herredag her hos os til Stede har været«, havde anset det for godt, at ogsaa Præsterne i Riget skulde give en Hjælp til Opbyggelsen af »Lectoriet« for de 100 Studenter (jfr. S. 61)[5]. Paa samme Herredag vedtoges det vistnok at anlægge Sag mod Isak Grønbæk for uret Lære, ytret i en Prædiken Pinsedag; 31 Juli fremførte Rigens Kansler Klagemaalet paa Rigens Raads Vegne, idet der henvistes til, at Raadet som kristen Øvrighed burde sørge for at haandhæve den sande Religion[6].

---

[1] Orig. med Segl: smstds.

[2] *Peder Gyldenstjerne* mageskifter Bønned til Frederik II mod Gods i Nørrejylland, 12 Avgust 1585: Mageskifter n. 578. Henning Sparre skjøder Kongen Torkildstrup 2 Septbr. 1589 efter Aftale med Frederik II og mod Livsbrev paa Lyse Kloster i Norge: Skjøder n. 87.

[3] Herom tilskrev Dronning Sofie sin Fader fra Nykjøbing 31 Maj. Egenh. Orig.: Kgr. Arkiv, Diverse Dokumenter E VII, n. 242. — 7 Juni bad hun Kongen formaa Raaderne til at lade hende i Fred. Orig. med Segl: Danske Kg. Hist. n. 73 b, 17.

[4] Sjæl. T. XVIII, 336, 337 (den sidste Fdg. blev »kasseret og Brevene renoverede A. 1596«). I en Fdg. af samme Dag om Adelens Misbrug af dens Ret til at indføre tysk Øl til eget Behov nævnes Raadet ikke (Sjæl. T. XVIII, 336), heller ikke i en Fdg. for Skaane og Øerne af 24 Juli mod Opsættelse paa Thinge (Sjæl. T. XVIII, 345).

[5] Sjæl. T. XVIII, 347 (jfr. 356, 403). Rørdam, Univers. Hist. IV, n. 291, jfr. III, 77—78.

[6] Danske Mag. I, 82.

13 Juli. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

Den 29 Juni Kl. $3^1/_2$ Eftermiddag døde Kansler *Niels Kaas*, og endnu samme Dag meddeltes dette Raadet, der bades at møde i Kjøbenhavn senest 13 Juli[1]. Her indfandt 14 Raader sig, idet kun *Kristen Skel* udeblev. Efter Slange skal der paa dette Møde være fremkommet Forslag i Kongens Navn, om at denne nu skulde erklæres for myndig, hvorved der ogsaa henvistes til, at kun Kongen kunde beskikke en ny Kansler i den afdødes Sted; Flertallet i Raadet fik dog sat igjennem, at det blev ved Beslutningerne fra 1588[2]. I *Niels Kaas'* Sted indsattes da eller noget senere *Jakob Sefeld* til Regeringsraad (ovfr. S. 3).

I Anledning af den paa Herredagen foretagne Bortforlening af Bønnedsgaard og Torkildstrup henvendte Hertug Ulrik sig fra Dobberan 3 Juni med Klager saavel til Kongen som til det samtlige Rigsraad[3]. Regeringsraadet svarede 29 Juni, at Dronning Sofie kun havde nydt disse Godser ved en særlig Begunstigelse, som det maatte staa hele Raadet til Ansvar for, og at Bortforleningen derfor var fuldt berettiget; i alt Fald kunde det ikke ændre en Beslutning af det samtlige Raad, som nu var gaaet fra hinanden (*n. 12*)[4]. Hertugen, der imidlertid fik Underretning om Raadets nye Sammentræden, søgte i et Brev til dette (Güstrow 23 Juli) at imødegaa Regeringsraadets Fremstilling og henviste især til, at den afdøde Konge netop havde tilskiftet sig hine Godser for at lægge

---

[1] Sjæl. T. XVIII, 342. Jfr. Ejler Brokkenhus (Saml. t. Fyens Hist. VI, 408) og Slange S. 73.

[2] Jeg har ikke fundet Kilden for denne Slanges Efterretning og hælder til at tro, at den er urigtig; saavidt jeg ser, findes der f. Ex. ikke noget derom i Dronning Sofies vidtløftige Brevvexling. Da Generalstaterne i Maj 1594 afsendte et Gesandtskab til Danmark, ansaa de det for muligt, at Kongens Kroning blev foretaget, mens Udsendingene var i Danmark (Kronijk van het historisch genootschap te Utrecht, XX Jaarg. S. 218); herpaa kan dog næppe lægges stor Vægt. Det kan i øvrigt mærkes, at Kongen valgte Kansler og nye Rigsraader i Juni 1596, altsaa før Kroningen og Haandfæstningen.

[3] Originaler med Segl: Meklenburg n. 27.

[4] Orig. med Segl: Danske Kg. Hist. n. 73 h.

dem til Livgedinget, hvad man kunde faa at vide af *Kristoffer Valkendorf* og forhen ogsaa af *Niels Kaas*[1]. Dette Brev, som kom til Kjøbenhavn 29 Juli, besvaredes samme Dag af hele Raadet. Dette erklærede, at det var fuldstændig underrettet om Sagen af Regeringsraadet og havde haabet, at dettes Svar havde været tilfredsstillende for Hertugen, »in ansehung vornemlich, das uns anders darin zu thun nicht geburet oder bey den kon. m. unserm gnedigsten herrn mit der zeit und inmittels den reichsstenden zu verantworten gestanden«. At Skifterne i sin Tid var foretagne netop til Dronningens Bedste, mente man ikke at vide noget om, og *Niels Kaas*, paa hvem Hertugen beraabte sig, havde selv været med til at beslutte Ændringerne med Godserne. Raadet hævdede derfor, at det maatte have sit forblivende ved den tagne Bestemmelse[2]. Dagen efter (30 Juli) skrev Kongen til Hertugen i samme Retning[3]. — Med samme Besked sendtes *Arild Hvitfeld* og Henrik Lykke til Dronning Sofie, der derefter bad om, at hun i det mindste maatte beholde Godserne til den følgende St. Jakobs Dag[4]. Allerede 22 Juli var det befalet de samme to Mænd at overlevere de omspurgte Godser til Johan Barnekov; dette blev dog ikke udført, og fra Kolding 3 Septbr. erklærede Kongen saa, at det kommer os »meget sælsomt og underligt for, at forskrevne vor Befaling saavelsom og hvad Forordning, som derom af os elsk. menige D. R. Raad var gjort og forordnet, og Eder, forskr. *Arild Hvitfeld* og Henrik Lykke, paalagt og befalet at forrette, ikke i saa Maade er agtet, anset eller efterkommet«; det befaledes derfor *Absalon Gjø* og *Arild Hvitfeld* nu strax at udføre Befalingen[5].

12. Regeringsraadet til Hertug Ulrik, 29 Juni. Brudstykke.

. . . . . Dieweil es aber mit denselben guttern diese gelegenheit hat, das die der widdumbs verschreibung niemahls einverleibt ge-

---

[1] Orig. med Segl: Meklenburg n. 27.
[2] Orig. med 14 Underskrifter og 5 Segl: Danske Kg. Hist. n. 73 h (Auslend. Reg. 1592—95, Fol. 345).
[3] Auslend. Reg. 1592—95, Fol. 347.
[4] Dronning Sofie til Faderen, Nykjøbing 9 Avgust 1594. Orig. med Segl: Danske Kg. Hist. n. 73 h.
[5] Fynske T. II, 401.

wesen, sondern erst viel jahr nach vullnzogener koniglichen ehestiftung von hochstsehligen kon. mayt. an sich gebracht worden, davon dann der cronen die geburlichen rossdienste geleistet werden mussen, und dann des reichs und der landtstende privilegia vermugen, das mit solchen und dergleichen lehnen allein die reichs undersassen vom adel belehnet werden sollen, auch ohne dass bishero mit den stetten und den zollen auch andern dingen vhast viel beschwerliche ungelegenheiten und mengel entstanden, als hat uns und dem gantzen reichsrath unsern obliegenden pflichten nach anders nicht geburen wollen, hetten es auch lenger gegen die kon. mayt. unserm gnedigsten herrn mit der zeit und in mittelst die sambtlichen landtstende anders nicht zuverantworten gehabt, dann das wir es damit wie des reichs privilegia und freiheitten erfurdern numehr und entlich anstellen und verordnen mussen. . . . .

Avgust. Retterthing paa Gotland og Bornholm.

15 Juni meddeltes det Indbyggerne paa Gotland og Bornholm, at Kongen agtede at sende nogle af sine Raader hertil for at sidde Retterthing[1]. Til denne Sendelse beskikkedes *Kristoffer Valkendorf* og *Albret Fris*, som 27 Juli fik en Fuldmagt til at dømme endelig i alle Sager og afgjøre Stridighederne mellem Kongens Embedsmænd og andre; de skulde tillige forfare anden forefaldende Lejlighed eller Upligtighed i Landene, for at Kongen efter deres Hjemkomst kunde forordne derom efter deres og de andre Raaders Betænkning[2]. Samtidig udstedtes der en vidtløftig Instrux for de to Raader. hvorefter de bl. a. skulde prøve Skoler, Kirker og Præster, forfare om Stenbrud paa Gotland, Visborgs og Hammershus' Tilstand m. m.[3]. — 4 Avgust var de to Raader i Visby og paadømte da i Forening med Jens Mogensen til Sindinggaard forskjellige Besværinger over Landfogden Herman Jensen og Slotstjenerne; det af Almuen ytrede Ønske om at faa en skreven Lov lovede de at tilkjendegive Kongen og Regeringsraadet[4]. Om Raaderne

[1] Skaanske T. II, 291.
[2] Skaanske R. II, 170.
[3] Hübertz, Aktst. t. Bornholms Hist. S. 520.
[4] Transsumpt af Orig.: Registr. 52, n. 160.

har besøgt Bornholm, vides ikke[1]; 11 Septbr. skal de være komne tilbage[2]. Deres Indberetning om Slotstjenernes Opførsel foranledigede et strængt Brev fra Kongen til Lensmanden Niels Bild (19 Novbr.)[3], og Aaret efter forflyttedes denne med Raadets Samtykke fra Visborg til Laholm[4]. 21 Novbr. afgjorde Kongen selv dels Visby Magistrats, dels Almuens Klagemaal[5]; nogle andre Forordninger angaaende Gotland udstedtes efter Raadsmødet i April 1595.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1594.

Indlandet. *Henrik Belovs* og *Jakob Sefelds* Sendelse til Dronning Sofie i Januar, se ovfr. S. 67. — *Arild Hvitfelds* og Henrik Lykkes Sendelse til samme i Juli, se ovfr. S. 71.

Fyrstendømmerne. 19 Juli bad Kongen »nogle af Raadet« at følge ham vel udstafferede paa hans Rejse ind i Slesvig og Holsten og til den Ende at møde i Kolding 2 Septbr.[6]. Rejsen gjaldt en Landdag i Flensborg, hvor Stænderne vedtog en Protest mod den af Kejseren nedsatte Kommission i Stridighederne mellem Kristian IV og hans Moder[7] I Kongens Følge var bl. a. *Henrik Belov*, med hvem det i Flensborg aftaltes, at han med flere Raader og gode Mænd skulde lade sig bruge i en Kommission ved Schwabstedt Slot; Hertug Johan Adolf gik imidlertid ikke ind paa Kommissionen, hvilket Kongen 9 Oktbr. meddelte *Henrik Belov*[8].

---

[1] Den 5 Decbr. udgaaede Fdg. om Pantsættelse paa Bornholm (Hübertz, Aktst. S. 525) er maaske et Resultat af Raadernes Ophold dèr.

[2] Slange S. 77.

[3] Skaanske T. II, 303.

[4] Missive til Niels Bild, 22 Maj 1595: Eftersom vi med vort elskelige D. R. Raad have gjort en Forordning med vort Land Gotland, at Herman Jul skal have det i Forlening osv. (Skaanske T. II, 329). Herman Juls Lensbrev udstedtes 24 Maj (Skaanske R. II, 201). Jfr. Slange S. 76—77 (ukorrekt).

[5] Strelow, Den Guthiland. Cronica S. 285—94.

[6] Sjæl. T. XVIII, 344. Allerede 10 Juni var til denne Rejse forskrevet flere af Adelen (smstds. 333), men da nævnes ingen Raader.

[7] Jfr. Ejler Brokkenhus (Saml. t. Fyens Hist. VI, 409), Slange S. 77—78, Ratjen, Verz. I, 16; II, 284.

[8] Jydske T. IV, 482.

Udlandet. 26 Oktbr. fik *Hak Ulfstand* og *Kristoffer Valkendorf* Brev »at skulle begive dem med det aller første hid til Kbhvn., nogle hispaniske Sendebud deres Hverv og Ærende med at forhøre« [1].

1595.

Af Raaderne døde Kristen Skel 26 Avgust.

19 April. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

13 Januar befaledes det Raadet samtlig at møde i Kbhvn. Paaskeaften [2]. Mødet overværedes af 13 Raader (fraværende var *Axel Gyldenstjerne*), og 5 Maj afgaves 3 Domme [3]. 12 Juli udgik med Raad af Raadet, »som nu her hos os til Stede har været«, den Forordning, at Indbyggerne paa Gotland skulde rette sig efter den skaanske Lov og Recessen [4], hvorved man opfyldte et af Indbyggerne i 1594 ytret Ønske (ovfr. S. 72); ligeledes vides det, at Raadet har medvirket til en Fdg. om øde Gaarde paa Gotland, der udstedtes 18 Maj, skjønt det ikke nævnes i selve Forordningen [5]. Formodentlig fastsattes her ogsaa Indkaldelsen af Herredagen, ligesom Opsynet med Kancelliet da skal være overdraget *Manderup Parsberg* som »Vicekansler« [6], hvad Dronning Sofie berettede sin Fader i et Brev af 12 Maj (*n. 13*) [7].

---

[1] Skaanske T. II, 302.

[2] Sjæl. T. XVIII, 401, jfr. Norske Rigsreg. III, 368 (jfr. S. 370).

[3] Secher, Rettertings Domme, I, 1—3.

[4] Skaanske R. II, 204.

[5] Smstds. 199. At Fdg. er givet med Raadets Raad, siges i et Missive til Lensmanden Niels Bild, 19 Maj: Skaanske T. II, 328.

[6] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. II, 384).

[7] Orig. med Segl: Danske Kg. Hist. n. 79, 123.

13. Dronning Sofie til Hertug Ulrik, 12 Maj. Brudstykke.

. . . . Unserm vorigen zuschreiben zufolge mugen wir f. l. hiemit freundtlich nicht verhalten, das diesen tag alhie unsers freundtlichen lieben sons, des konigs, offne ausschreiben, aber in voriger form, nemblich under s. l. namen und siegel und der reichs rathe underschrift angebracht, durch welche der reichstag, so auf den 13 julii bestimbt, publicirt wirdt; dabei wir den bericht worden, das neben diesem punct als beramung des reichstags in dieser des reichs raths convent Manderup Parsberg zum canzler verordnet, und das nun, weil der reichstag auf erwente zeit zu Copenhagen gehalten werden soll, unser freundtlicher lieber sohn, der konig, auch in Selandt bleiben und nicht nacher Jutlandt verreisen werde; was sonsten mag geschlossen sein, davon haben wir noch keinen grundtlichen bescheidt ... Nicoping den 12 maii anno 95.

13 Juli. Herredag i Kjøbenhavn.

Herredagen indkaldtes 5 Maj, og Breve udgik til 10 Raader[1]. Den overværedes af alle 13 Raader, og Retterthinget vedvarede fra 14 til 29 Juli[2]. Raadet besluttede, at Kongens Kroning skulde finde Sted i den følgende Sommer, og bevilgede i den Anledning en Skat over begge Riger Danmark og Norge; Brevene derom udgik 16 Oktbr.[3]

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1595.

Indlandet. 8 Maj befaledes det *Kristoffer Valkendorf*, *Breide Rantzau* og *Arild Hvitfeld* at undersøge Maribo Klosters Forhold (det eneste Kloster i Riget, som Adelens Børn nu nyder) og indlevere deres skriftlige Betænkning til Kongen og menige D. R. Raad til første Herredag, saa at han

[1] Sjæl. T. XVIII, 428—29.
[2] Secher, Rettertings Domme I, 3—4, 51. Jfr. Ejler Brokkenhus (Saml. t. Fyns Hist. VI, 414).
[3] Sjæl. T. XVIII, 461; til Norge Norske Rigsreg. III, 394. Til Kjøbstæderne udgik Skattebrevene først 28 Febr. 1596: Sjæl. T. XVIII, 496.

siden med Raadet kan forordne deri, hvad der er kristeligt og billigt[1]. 4 Juni bades *Breide Rantzau* at møde i Klostret 24 Juni, og 12 Juni underrettede *Kristoffer Valkendorf* og *Arild Hvitfeld* Abbedissen om, at Kommissarierne vilde komme paa nævnte Dag[2]. Raadernes Undersøgelse foranledigede Udstedelsen af en ny Fundats for Klostret paa Herredagen 1596.

10 Maj bad Kongen *Kristoffer Valkendorf, Henrik Belov, Absalon Gjø* og *Arild Hvitfeld* at gjennemse Rentemester Enevold Kruses Regnskaber, før de drog bort fra Kbhvn.[3]

12 Decbr. affordrede Regeringsraadet fra Aarhus de andre af Raadet deres Betænkning om Tilraadeligheden af et Forbud mod Udførsel af Rug, Havre, Flæsk og Fedesvin (*n. 14*). Svarene kjendes ikke, men 2 Januar 1596 udstedtes et saadant Forbud, efterat Kongen »med vore elsk. D. R. Raad den Lejlighed havde betænkt«[4].

14. Regeringsraadet til Raaderne, 12 Decbr. Sjæl. T. XVIII, 470.

Vor gandske venlig helsen altidt forsendt medt Gudt almegtigste. Kierre N., synderlig gode ven, nest vor gandske venlig tacksigelse for alt bevist erre och gode, hvilcket igen at forskylle vy stedtse ville findis godvillige. Kierre N., vy kunde eder venligen icke forholde, at efthersom thet sig lader ansehe, at rugen och hafren udi thette aar fast hiøgt vil opstige och blifve dyr, och os derforre siunis raadeligt at verre, at der ingen rug eller hafre merre paa nogen tidt schulle udføris her af riget; thi er til eder vor venlig begierring, at I samme leylighedt ville ofverveie och os siden eders gode betenckende therudinden strax medt nerverrendis brefviser lade vide, at vy der efther kunde vide os at rethe. Giørrendis altidt etc. Actum Aarhus 12 decembris anno 1595.

Postscriptum: Samelethes blef der indført udi brefvit, at vide deris betenckende om flesk och fedesvin at giørre forbudt paa.

Udlandet. Fra Skanderborg 17 Avgust bad Kongen *Peder Munk, Jakob Sefeld* og *Breide Rantzau* samt 25 Adelsmænd

[1] Fynske T. II, 446.
[2] Smstds. 449. Jfr. Kall-Rasmussen, Musse Herred I, 194—95.
[3] Sjæl. T. XVIII, 432. I den ordelige Kvittering til Rentemesteren (4 Avgust 1595) nævnes *Absalon Gjø* dog ikke (Sjæl. R. XIII, 404).
[4] Sjæl. T. XVIII, 478.

at ledsage ham paa en Rejse til Tyskland, i hvilken Anledning de skulde møde i Kolding 13 Septbr.[1] Rejsen varede fra 15 Septbr.[2] til midt i Novbr., og Regnskaberne over Udgifterne derved er underskrevne af *Peder Munk* og *Jakob Sefeld*[3].

1596.

Af Raaderne døde Jørgen Rosenkrans 9 April. I Juni udnævntes Kristoffer Valkendorf til Rigens Hofmester og Kristen Fris til Kansler; det til 12 Medlemmer sammensmeltede Raad forøgedes 10 Juni med Henrik Ramel, Jørgen Fris, Preben Gyldenstjerne, Axel Brahe, Henrik Lykke, Oluf Rosensparre, Eske Brok og Kristian Holk.

Febr. Raadsmøde paa Koldinghus.

Fra Aarhus 24 Decbr. 1595 indbød Kongen en stor Del af Adelen, deriblandt hele Raadet, til at møde i Kolding 14 Febr., for Dagen efter at overvære nogle gode Mænds Bryllup, som han vilde lade gjøre[4]. Ved den Lejlighed synes Indkaldelsen af Herredagen besluttet; desuden udgik 21 Febr. med Raadets Raad en Fdg. om Tiendens Oppebørsel[5].

6 Juni. Herredag i Kjøbenhavn med forudgaaende Raadsmøde (23 Maj).

Herredagen udskreves fra Kolding 21 Febr., og »alt Raadet« opfordredes til allerede at møde senest 23 Maj[6]. *Axel Gyldenstjerne*, Statholderen i Norge, der begjærede Tilladelse til at udeblive, idet han henviste til sin sørgelige Tilstand (hans Hustru Karen Gyldenstjerne var død 8 Marts), fik 28 April

---

[1] Sjæl. T. XVIII, 464.

[2] Ejler Brokkenhus (Saml. t. Fyens Hist. VI, 415).

[3] Bilag til Rentemesterrgnsk. 1595—96, Lit. A. Jfr. Schlegel S. 197. Skrift herom: Hjelmstjerne 4to 2154.

[4] Sjæl. T. XVIII, 472.

[5] Kirkeh. Saml. 3 R. II, 179 (Sjæl. T. XVIII, 489).

[6] Sjæl. T. XVIII, 487—88.

paa ny Befaling til at møde. da der »vil forefalde adskillige Rigens vigtige Handel og Bestilling, saa menige Rigens Raads Sammenkomst endeligen derfor vil fornøden gjøres«[1]. Herredagen overværedes af alle endnu levende Raader fra Frederik II's Tid, i alt 12; desuden havde Kongen 11 Maj befalet Kristen Fris, Jørgen Fris, Henrik Ramel, Oluf Rosensparre, Henrik Lykke, Axel Brahe, Preben Gyldenstjerne, Eske Brok og Kristian Holk at møde Pinsedag (30 Maj) »og da videre k. M. naadigste Vilje at forfare«[2]. — 7 Juni udstedte Kongen med Raadets Raad en Fundats for Maribo adelige Jomfrukloster, som »Rigens Raad i Værge og Forsvar« har, og Raaderne medundertegnede Brevet[3].

7 Juni skal Kongen have gjort *Kristoffer Valkendorf* til Rigens Hofmester[4]. 9 Juni aflagde *Kristen Fris* Ed som Raad og Kansler i menige Rigens Raads Nærværelse[5], og samme Dag (?) gjorde *Peder Munk* sin Ed, efter at være tilforordnet at være R. Marsk af Kongen og D. R. Raad; han lovede bl. a. at forestaa sit Embede, som han vilde ansvare for Gud og være bekjendt for Kongen og D. R. Raad, Adel og Indbyggere[6]. Dagen efter, 10 Juni, aflagdes Raadsed (*n. 15*) af *Henrik Ramel, Jørgen Fris, Preben Gyldenstjerne, Axel Brahe, Henrik Lykke, Oluf Rosensparre, Eske Brok* og *Kristian Holk*[7]. Det saaledes forøgede Rigsraad afgav Retterthingsdomme fra 10 Juni til 22 Juni[8].

15. Theris ed, som blef thagen i raadit thend 10 junii anno 1596. Sjæl. R. XIII, 435.

Allernaadigste herre och udvalde konning, jeg lofver och thilsiger at vere ethers kong. mat. och Danmarckis rige huld och

[1] Norske Rigsreg. III, 415.
[2] Sjæl. T. XVIII, 510.
[3] Fynske R. II, 147 (Underskrifterne er ikke anførte). Udtog i Kall-Rasmussen, Musse Herred I, 196.
[4] Slange S. 92; Siverd Grubbe henfører derimod saavel *Kristoffer Valkendorfs* som *Kristen Fris*' Udnævnelse til 9 Juni (Danske Mag. 4 R. II, 384).
[5] Danske Mag. 4 R. IV, 349 (Sjæl. R. XIII, 433).
[6] Sjæl. R. XIII, 434.
[7] Sjæl. R. XIII, 436. Jfr. Ejler Brokkenhus (Saml. t. Fyens Hist. VI, 417); Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. II, 384); Slange S. 92.
[8] Secher, Rettertings Domme I, 66, 122.

thro, ethers kong. mat^s och thette riges gavfn och beste at vide och ramme, och af min yderste formue at hindre och afvende alt, hvis som ethers kong. mat. och Danmarckis rige kand komme thil forvide, forfang eller schade udi nogen maade.

Thisligeste ochsaa lofver och thilsiger jeg at ville befordre, forfremme och handthafve thend rette och rene religion efther thend augsburgische bekiendelsis liudelse om religionen, och eftherssom thend udi konning Christians thend thridies och konning Friderich thend andens thid offentlig hafver verit lerd och predicket udi thend christen kiercke her udi Danmarck.

Thisligeste lofver och thilsiger jeg, at jeg udi the sager, som mig forekommer, hvad heller the ere lif, ere eller godts anrørindis, at jeg vil dømme ther om retferdeligen och icke udi nogen maade ansehe vold, macht, frendschab, venschab, gunst eller gafve, had, afvind eller nid, men aldeniste vil hafve Gud och retferdighed for øigne och dømme retferdeligen efther lovg och ret och hielpe hver thil rette, saa vel thend fattige som thend rige, thend eddel som thend ueddel, saa vel thend udlendisch som thend indlendisch; jeg vil och icke, føre eller siden efther at domme afsiges, hiemmeligen eller obenbare thage eller anamme eller oppeberge formidelst mig sielf eller nogen anden nogen gift, skienck, guld, sølf, penninge eller pennings verdt, formedelst hvilcket nogen part motte sin ret blifve forkrenckit fore.

Sammeledis ochsaa lofver och thilsiger jeg, at alt hvad som jeg hører, leser eller udi nogen maade forfarer, som bør at forthies och stille holdis, thet vil jeg aldrig sige eller obenbare for nogen meniske, enthen skriftlig eller mundtlig, men vil thet fortie och holde thet stille hos mig udi min graf. Saa sant hielpe mig Gud och hans hellige ord.

Avgust. Raadsmøde i Anledning af Kongens Kroning.

27 Febr. havde Kongen fra Koldinghus bedt Raadet og en stor Del af Adelen at indfinde sig ved hans Kroning, der var bevilget at skulle holdes i den kommende Sommer; af Raadet skulde *Axel Gyldenstjerne*, *Henrik Belov*, *Erik Hardenberg*, *Kristoffer Valkendorf*, *Albret Fris* og *Arild Hvitfeld* møde med deres Heste, men *Peder Munk*, *Jakob Sefeld*, *Sten Brahe*, *Absalon Gjø* og *Breide Rantzau* tillige være rede til at lade

sig bruge til Ridderspil[1]. Raaderne synes at være mødte fuldtallig allerede i Begyndelsen af Avgust. 5 Avgust udgaves med Raadets Raad en Fdg. om, at naar de Mænd, der beskikkedes til at dømme i en Sag, var uenige, skulde Flertallets Mening være afgjørende[2]. 12 Avgust lovede Kongen Rigsraadet at raade Bod paa det Tab, Kronen havde lidt ved Bortskiftelsen af dansk mod slesvigsk Gods (*n. 16*)[3], og samme Dag erklærede Kongen, at Lensmændenes Enker skulde beholde deres Mænds Len til den følgende 1 Maj, efterat Rigsraadet underdanigst havde erindret om dette Forhold[4]. 17 Avgust udstedtes Kongens Haandfæstning, der underskreves af alle 21 Raader med *Kristoffer Valkendorf* som Hofmester i Spidsen[5].

Kroningen, der først var fastsat til 24 Avgust, foregik i Virkeligheden d. 29[6]. Efter Ceremoniellet red paa Vejen til Kirken forud for Prinsen de fire fornemste Rigsraader med Regalierne; *Kristoffer Valkendorf*, Hofmester, bar Kronen, *Kristen Fris*, Kansler, Spiret, *Peder Munk*, Rigens Marsk, Sværdet, og *Sten Brahe* (i Rigens Admirals Sted) Æblet. Forud for disse red 14 Raader, tre i hver Rad, de yngste forrest; tre Raader, *Oluf Rosensparre, Eske Brok* og *Kristian Holk*, fulgte derimod efter Enkedronningens Vogn. I Kirken stod Raaderne foran Kongen paa Gulvet; de fire fornemste nedlagde Regalierne paa Alteret, og Kansleren bad Sjællands Biskop som Ordinator at overgive den af Raadet udvalgte Konge de nu til Gud ofrede Regalier. Bispen bad Kongen aflægge

---

1 Kbhvn. Dipl. IV, n. 844. Medens der i dette Brev ikke opgives nogen bestemt Dag for Kroningen, angives Dagen som 24 Avgust i en Indbydelse af 27 Maj: Sjæl. T. XVIII, 516.

2 Sjæl. R. XIII, 453. Denne Fdg. er mulig vedtaget allerede under Herredagen.

3 Jfr. Slange S. 93.

4 Orig. paa Perg. med Segl: Haandfæstn. n. 27. Jfr. Raadets Brev 1588, ovfr. S. 12.

5 Aarsberetn. fra Gehejmearch. II, 102.

6 23 Avgust udgik den Fdg., at ingen af Landsaatterne [eller] Hofsinderne maatte tage deres Folk paa Slottet i Hans. Maj.s Kroning foruden Raadet, Marskalkerne, Skjænkene, Køgemestrene og Kancelliforvandterne, »hvilke ikke mere mere skal være forlovet end hver én Dreng«: Sjæl. R. XIII, 469.

sin Ed; Hofmesteren oplæste Haandfæstningen indtil den sidste Artikel, Kongen læste selv denne og svor. Efter Salvingen iklædtes Kongen bagved Alteret de kongelige Klæder af 6 Raader. Ordinator drog Sværdet af Skeden og gav Kongen det, hvorefter denne satte sig i Stolen og overgav det til Rigens Marsk, der atter stak det i Skeden; saa omgjordedes Kongen dermed af Ordinator. Denne tog Kronen fra Alteret, medens Kongen knælede, og bad Raaderne hjælpe ham at krone deres Herre; dette skete, og medens Bispen forklarede Kroningens Betydning, gik hver af Raaderne hen og tog paa Kronen med den højre Haand. Efterat Kongen ogsaa havde modtaget Spiret og Æblet, gav han alle Regalierne fra sig undtagen Kronen og fulgtes tilbage til sin første Plads; foran ham stod de tre Raader med Regalierne. — Paa Vejen fra Kirken bar Kongen Kronen, Sværdet og Spiret, medens *Sten Brahe* bar Æblet foran ham; 4 Raader, *Jørgen Fris, Preben Gyldenstjerne, Axel Brahe* og *Henrik Lykke* bar Himmelen over Kongen[1].

Mødet overværedes af Udsendinge fra de vendiske Stæder, der søgte Stadfæstelse paa deres Privilegier; af disse var Rostocks af Hertug Ulrik anbefalet til Rigsraadet[2]. Privilegiesagen blev dog ikke afgjort her (se ndfr. S. 100). — Dagen efter Kroningen ægtede Kongens Søster Avgusta Hertug Johan Adolf (jfr. S. 82); i den Anledning udgik der 28 Septbr. Brev om Brudeskat i samme Form som 1588 (S. 27)[3].

16. Kongens Løftebrev til Raadet, 12 Avgust. Sjæl. R. XIII, 468.

Vy Christian etc. giørre alle vitterligt, at epthersom vor elskelige mennige Danmarkis riggis raad nu hafve os underdannigste erindrit, horledis at vor kierre herre fader, salig och høchloflig yhukommelse, schal udi hans kong. regementes thid hafve bort-

---

[1] Ceremoniel: Kbhvn. Dipl. IV, n. 851. Jfr. Hjelmstjerne 4to 2157—60; Slange S. 93—100.

[2] Orig. med Segl, dat. Güstrow 25 Avgust: Hansestæd. n. 13.

[3] Friis Edvardsen, Schielschiør S. 423 (Sjæl. T. XIX, 7); Norske Rigsreg. III, 444, jfr. 456.

schift af kronnens guods her udi rigit for guods udi vort fyrstendom Slesvig ligendis och thed siden lagt under vort slot Haderslefhus, och efter at kronnens och rigens guods ved samme mageschifter icke lidit er blefvit forringit, hafve the udi underdannighed verit begerendis, at vi nadigste igen ville udlege thil kronnen, hvis guods som er lavgt under for[ne] vort slot Haderslefhus och udi stedit for kronnens guods er blefvit annamit, førind at vor handfesting blef forseglit och underschrefvit, paa thed at kronnens indkomst efter handfestingens liudelse matte blifve uformindschet, och epther di vi for adschillige høge och victige arsager schyld saadane theris underdannigste begiering iche nu saa str[a]x kunde udi verk stille, daa lofve vi och thilsige paa vor kongelige thro och lofve for os och vorre arvinge udi fremthiden enthen at udlegge thil riggit, hvis guods som udi Haderslefhus lehen liger och udi hogbemelte vor kierre herre faders thid for kronnens guods thil mageschifte er annammit, eller och udi andre maade det at vederlegge, saa at Danmarkis kronne therforre udi alle maade schal sche schel och fyldist, och forbemelte vor elschelige mennige Danmarkis rigis raad therudinden nogaftigen paa kronnens vegne schulle blifve thil freds stillet; dog schal hermed ike verre mendt ded vederlags guods, som vor kierre herfader anno 1584 med Dannemarkis rigis raads forsegling for cronens guods paa Als och Arre hafver af vor kierre faderbroder, hertug Hans af Holsten, arfveligen bekommit, ded icke schal komme Dannemarkis rigge och vore efterkommere konninger udi Dannemarck thil schaade eller præjudicium udi nogen maade. Thil ydermere vindesbyr thes emellum, at thenne saag saaledis blifver staaendis emellum os och menige rigens raad paa Danmarkis kronnis vegne, schal ike nogit af thette for[ne] guods bort forvendis udi nogen maade, men blifve hos os sielf och udi vore verge, inthil saalenge samme saag blifver forhandelit thil ende. Hafniæ 12 augus. 96.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1596.

Indlandet. Paa Frederiksborg 20 Juli udfærdigedes Ægteskabskontrakten mellem Frøken Avgusta og Hertug Johan Adolf, der paa Kongens Vegne underskreves af *Kristoffer Valkendorf, Kristen Fris, Manderup Parsberg, Jakob Sefeld* og *Henrik Ramel*[1]. Jfr. S. 81.

[1] Patenten 1596—1602, Fol. 1.

25 Septbr. befalede Kongen Ludvig Munk at overgive Inventariet paa Throndhjemgaard til Jakob Trolle, eftersom »vi dig den sidste Juni Dag næst forleden ved nogle vore elsk. Rigens Raad have ladet opsige« samme Len[1].

Paa Frederiksborg 6 Oktbr. forlenede Kongen »mit vorwissen, rath und mitbeliebung der ernvesten unser getreuen lieben, unser und des reichs Dennemargken sambtlichen reichs räthen« Brødrene Johan og Kristian Barnekov arvelig med Ralswik m. m. paa Rygen, efterat de havde ansøgt derom gjennem nogle Rigsraader[2].

Fra Kolding 16 Novbr. bad Kongen *Kristoffer Valkendorf, Kristen Fris* og *Manderup Parsberg* at være Forlovere for et Laan paa 15000 Dl. hos Dronningen[3]. Fra Skanderborg 7 Decbr. rettedes en lignende Anmodning til *Peder Munk, Jakob Sefeld, Henrik Lykke, Albret Fris* og *Jørgen Fris* angaaende et Laan paa 28000 Dl. hos Hertug Hans[4]. Begge Gjældsbreve, medbeseglede af de nævnte Raader som Forlovere, udstedtes 13 Januar (in den achte Tagen der heil. drei Könige) 1597[5]. De 7 Decbr. nævnte Raader fik 24 Decbr. 1598 meddelt, at Pengene nu var betalte, hvorfor de skulde annamme deres Haand og Segl fra Gjældsbrevet og tilstille Sekretær Niels Krag det modtagne Missive, hvori Kongen havde lovet at holde dem skadesløs[6].

12 Decbr. afkrævede Kongen fra Skanderborg 14 Raader deres Betænkning om Udstedelsen af et Forbud mod Udførsel af Rug (*n. 17*). Svarene kjendes ikke, men Forbudet udgik med Raadets Raad fra Skanderborg 17 Januar 1597[7].

17. Kongen til 12 Raader, 12 Decbr. Sjæl. T. XIX, 42.

Vor synderlig gunst thilforn. Vider, at som vi forfarer, hvorlethes at rugen fast allevegne her udi riget saa vel som och mange

[1] Norske Rigsreg. III, 443.
[2] Patenten 1596—1602, Fol. 51.
[3] Sjæl. T. XIX, 32.
[4] Smstds. 36.
[5] Patenten 1596—1602, Fol. 68. Dateringsstedet, uden Tvivl Kolding, er ikke anført.
[6] Jydske T. V, 94.
[7] Sjæl. T. XIX. 48. Et lignende Rugforbud var blevet ophævet 10 Juni 1596, uden at Raadet da nævnes: Sjæl. T. XVIII, 525.

stedts udenlandts schal hiøgt opstige och blifve diur, saa thet lader sig anse at schulle blifve en diur tidt her udi riget, ohm der til icke søgis raadt og middel udi thide, och eftherdi vi som en kristen øfrighedt bør vorre lande och undersothers notvendige leglighedt billigen at hafve udi acht, hafve vi for raadeligt och got anset udi februarii monet førstkommendis eller medt thet forderligste, førendt at vandet blifver aabet, at laade vorre obne forbudts brefve udgahe ofver alt riget, intedt rug at skulle udschibis til paa viderre beschedt, hvorom vi och hafve tallet medt nogle af vorre raadt och guode mendt, som och slig vor naadigste betenckende for got och raadeligt hafve ansehet. Och efther at thet ville falde en part vorre raadt, som erre langt borthe, fast besverlig for thenne aarsage schyldt at begifve thennum til os, och vi derforre thennum til os nu at forschrifve achte unødig, tha bede vi eder och ville, at I nu strax medt det aller første vedt ethers eget budt eller och medt thette vort budt eder emodt os erklerer och lader os underdanigst vide eders betenckende, hvis eder raadeligt siunnis ohm samme forbudt, paa thet vi siden udi thide kunde lade vorre obne brefve forferdige, efthersom vorre landes och undersothes notvendige leglighedt thet udfordrer. Actum Schanderborg 12 decembris anno 96.

Fyrstendømmerne. 4 Oktbr. befaledes det *Absalon Gjø* og *Henrik Lykke* at møde 26 Oktbr. i Odense for at følge Kongen ind i Holsten med saa mange Heste, som de var taxerede for [1].

Paa Gottorp 8 Novbr. udstedte Kongen et Kreditiv for *Henrik Ramel* og *Henrik Lykke* til Hertuginde Avgusta af Slesvig [2]; de skulde lade sig anvise de forskjellige Livgedingsslotte, modtage Hylding osv. Fra Skanderborg 12 Decbr. meddelte Kristian IV sin Moder, at Udsendingene var komne tilbage, og oversendte hende en Kopi af deres Relation [3].

Udlandet. Fra Haderslev 11 Novbr. meddelte Kongen *Manderup Parsberg* og *Henrik Ramel*, at han vilde bruge

[1] Fynske T. III, 3.
[2] Inlend. Reg. 1596—97, Fol. 162.
[3] Smstds. Fol. 185.

dem i en Legation i Anledning af den Uenighed, der var mellem Kapitlet, Stænderne og Landskabet Bremen om Kapitlets Valg af Hertug Johan Frederik; de skulde være til Stede i Stade eller Verden 20 Decbr. og handle efter den dem medgivne Instrux [1]. Kreditivet for disse Raader var da allerede underskrevet paa Gottorp 7 Novbr. [2]; Dagen efter havde Kristian IV sammen med Hertug Ulrik af Meklenburg og Biskop Johan Adolf af Lübeck udstedt en Instrux for deres Udsendinge, hvis Navne staar in blanco [3]. En Biinstrux for de danske Raader er givet af Kristian IV alene fra Kolding 2 Decbr. [4] Ved deres Mægling kom det 6 Januar 1597 til et Forlig mellem de stridende [5]. Paa Tilbagerejsen indsendte Raaderne fra Flensborg 18 Januar en Relation til Kongen [6].

29 Decbr. befaledes det fra Skanderborg *Jakob Sefeld*, *Albret Fris* og *Henrik Lykke* at komme sammesteds hen, da Kongen ventede nogle fremmede Herrers Udsendinge [7].

1597.

12 Maj. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

21 April indkaldtes »nogle af Raadet«, i alt 12, til at møde i Kjøbenhavn og da videre erfare Kongens naadigste Vilje [8]. Samtidig indkaldtes endvidere *Sten Brahe* og *Manderup Parsberg*, idet det tillige bebudedes dem, at Kongen siden paa Sommeren vilde bruge dem udenlands; de skulde derfor være rede til at begive sig paa Rejsen med saa mange Heste, som de var taxerede for af deres Len, naar de videre blev tilsagt derom [9]. Hvad Hovedgjenstanden for Forhandlingerne var, vides

[1] Jydske T. V, 8.
[2] Auslend. Reg. 1596—97, Fol. 239.
[3] Orig. med 3 Segl: Bremen n. 8.
[4] Orig. med Segl: smstds.
[5] Lünig, Teutsches Reichsarchiv. XVI, Spicil. eccl. Fortsetz. des I. Theils, 2 Cap. Anh. S. 129.
[6] Orig. med 2 Segl: Bremen n. 8.
[7] Jydske T. V, 22.
[8] Sjæl. T. XIX, 75.
[9] Smstds. 76.

ikke; af mindre Betydning var nogle Forhandlinger, som Raadet førte med Englænderen Kristoffer Read om Erstatningskrav for Mogens Hejnesens Røverier[1].

19 Maj. Retterthing paa Øsel.

Fra Kolding 24 Januar underrettede Kongen *Arild Hvitfeld, Breide Rantzau, Jørgen Fris* og *Kristian Holk* foreløbig om, at han til Foraaret vilde bruge dem til en Sendelse uden Riget[2]. Fra Frederiksborg 27 Marts befaledes det dem at være i Kbhvn. sidst i April og annamme deres Afsked, saa at de 1 Maj kunde tiltræde deres Rejse paa et kgl. Skib og udføre den Instrux, der vilde blive dem medgivet[3]. Af de nævnte Raader var *Arild Hvitfeld* og *Jørgen Fris* bestemte til Norge (se ndfr.); *Breide Rantzau* og *Kristian Holk* sendtes til Øsel. De forlod Kjøbenhavn 3 Maj og kom til Arensburg d. 9; Retterthinget begyndte 19 Maj. D. 27 tiltraadtes Tilbagerejsen, og 1 Juni var Raaderne atter i Kbhvn.[4]

23 Maj. Herredag i Throndhjem.

Efterat Kongen allerede fra Skanderborg 16 Januar havde kundgjort, at han vilde sende nogle af sine Raader og gode Mænd til Norge for at paadømme Ludvig Munks Forhold[5], befuldmægtigede han 28 April *Arild Hvitfeld* og *Jørgen Fris* (jfr. ovfr.) samt Sekretæren Iver Fris til Ørbæk til at sidde Retterthing og særlig dømme om Klagerne over Ludvig Munk til Nørlund samt om andre Klagemaal mod Øvrigheden. Der medgaves dem til den Ende en vidtløftig Instruktion, hvori det bl. a. befaledes, at »dersom vore Undersaatter underd. lade andrage og tilkjendegive nogle almindelige Gravamina og Besværinger, som enten Rigens Jordebøger og vor og Norges

[1] Jfr. Tr. Lund, Mogens Heinesøn S. 226 ff. Reads Indlæg er udaterede, men Dronning Elisabets Anbefalingsskrivelse for ham er af 22 April.

[2] Sjæl. T. XIX, 51.

[3] Smstds. 68.

[4] Raadernes tyske Relation, actum Arensburgk 26 Maj 1597 (men medtagende 1 Juni). Orig.: Estland o. Lifl. n. 57.

[5] Norske Rigsreg. III, 451.

Krones Indkomst eller og Forbedring paa nogen Personer deres Underholdning eller andet saadant er belangendes, som vi ikke nu kunne vide, og derfor ikke i denne vor Instruktion kan berøres eller navngives, da skulle forskr. vore Fuldmægtige intet vist derom definere eller beslutte, men derom forfare grundig Besked og det med al Omstændighed optegne, optage og det til deres lykkelige Hjemkomst referendo underd. til os lade gelange, og vi da naadigst efter Lejligheden ville vide os imod forskr. vore Undersaatter derom at erklære«[1]. De tre Udsendinge afsagde fra 25 Maj til 17 Juni Domme i Throndhjem, hvor ogsaa Kongen var til Stede[2].

8 Avgust. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

28 Juli indkaldte Kongen *Breide Rantzau*, *Axel Brahe*, *Henrik Lykke*, *Oluf Rosensparre* og *Kristian Holk* til at møde i Kjøbenhavn[3]. Foruden af disse overværedes Mødet af *Kristoffer Valkendorf*, *Kristen Fris*, *Manderup Parsberg* og *Arild Hvitfeld*. 9 Avgust afsagdes flere Domme[4], og samme Dag underskrev Raadet Kongens Brev om Anna Katharinas Livgeding[5]. 10 Avgust forkyndte Kongen »i velb. Hr. Hofmesters og Hr. Kanslers, sammeledes andre Hs. Maj.s og D. R. Raads, som da til Stede var, Nærværelse og Aahør« Superintendenterne i Sjælland og Skaane et Tilhold om Besættelsen af Præstekald[6]. Gjenstand for Raadslagning var desuden Bibeholdelsen af Forbudet mod Udførsel af Rug, Havre, Flæsk og fede Svin, Udstedelsen af et Forbud mod Udførsel af magre levende Svin og et andet mod Udførsel af Byg fra Skaane, Halland, Bleking, Laaland og Falster samt fra Norge. Da de tilstedeværende Raader ansaa disse Forbud for heldige,

---

[1] Norske Rigsreg. III, 487—93.

[2] Jfr. Slange S. 127—28; (Norsk) Hist. Tidsskr. III, 504.

[3] Sjæl. T. XIX, 97.

[4] Secher, Rettertings Domme I, 138—48.

[5] Patenten 1596—1602, Fol. 96. Brevet skal herefter have været underskrevet af hele Raadet, ene *Albret Fris* undtaget, men at dette var saa fuldtalligt til Stede, er dog usandsynligt efter Opgivelserne i Dombogen og Henvendelsen til de fraværende.

[6] Ny Kirkehist. Saml. V, 43.

bad Kongen 10 Avgust de fraværende at indsende deres Betænkning derom til Kancelliet inden 14 Septbr.[1] Med Henvisning til Overvejelse med Raadet udgik derefter 20 Septbr. Forbudet mod Udførsel fra Skaane osv. og fra Norge[2].

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1597.

Indlandet. 6 Januar befaledes det fra Kolding *Peder Munk, Manderup Parsberg* og *Albret Fris* at møde sammesteds hos Kongen 23 Januar[3]. Maaske var det for at besegle de ovfr. S. 83 anførte Gjældsbreve.

18 Marts befaledes det *Manderup Parsberg, Albret Fris* og *Sten Brahe* samt Valdemar Parsberg at begive sig til Kongen med det allerførste[4].

4 April bades Kansleren og *Axel Brahe* Lørdag den 9 April at begive sig til Hven for den følgende Dag at forfare om Bøndernes Klagemaal mod Lensmanden Tyge Brahe m. m.[5]

26 April befuldmægtigedes fra Frederiksborg *Axel Brahe* og *Oluf Rosensparre* til i Aveskær 1 Juni at forhøre de gjensidige Klagemaal mellem Lensmanden paa Lykaa Knud Grubbe og Bønderne i Blekings Øster Herred samt forhandle dem imellem eller ved Dom adskille dem[6].

13 Juni meddelte Kongen nogle af Raadet, i alt 15, at han paatænkte at udstede et Forbud mod Udførsel af Salpeter og Krudt; herom havde han talt med en Part af Raadet, der havde anset Forholdsreglen for gavnlig, og bad nu de øvrige at meddele deres Betænkning ved Overbringeren[7]. Raadernes Svar kjendes ikke; Forbudet udgik 5 Juli, uden at Raadets Samtykke dog nævnes deri[8].

---

[1] Sjæl. T. XIX, 104.

[2] Skaanske R. III, 53; Norske Rigsreg. III, 513. Samtidig udgav Kongen en Tydning af det tidligere udstedte Forbud mod Udførsel af fede Svin, hvorved dette udvidedes til at gjælde magre Svin (Sjæl. T. XIX, 105); heri nævnes Raadet ikke.

[3] Jydske T. V, 25.

[4] Smstds. 32.

[5] Danske Mag. II, 315.

[6] Skaanske T. III, 36, jfr. 38.

[7] Sjæl. T. XIX, 87.

[8] Smstds. 92.

10 Avgust indhentedes nogle Raaders Betænkning. Ovfr. S. 88.

Med Henvisning til, at det tidligere udgaaede Forbud mod Udførsel af Byg og Malt fra Skaane, Halland, Laaland og Falster ikke havde hindret Byggen i stadig at stige i Pris, krævede Kongen 10 Decbr. fra Haderslev Raadernes Betænkning, om Forbudet ikke burde udstrækkes til at gjælde hele Riget[1]. Et Forbud, gjældende Sjælland, Jylland og Fyn, udgik fra Haderslev 19 Januar 1598 efter Rigens Raads Betænkning[2].

Under Kongens Rejse til Tyskland skal efter Slange Rigens Hofmester og Kansler, *Kristoffer Valkendorf* og *Kristen Fris*, have været beskikkede til at føre Tilsyn i Riget[3]. Efter Siverd Grubbe har dog *Kristen Fris* netop været med paa Rejsen, der varede fra 23 Januar til Marts[4].

Fyrstendømmerne. Til at overvære Landdagen i Kiel i Juni udsendtes *Henrik Belov*; han kom dertil 5 Juni og afgav 8 Juni derfra sin Relation sammen med Joakim Reich[5].

Udlandet. 18 Maj meddeltes det *Arild Hvitfeld,* at Kongen vilde sende ham til Dronningen af England, Grev Morits af Nassau og Staterne; han skulde derfor holde sig færdig, »til hvilken Tid han derom fanger videre Besked, hvilket Hs. Maj. med al Gunst og Naade igjen vil bekjende[6]. Samtidig tilsagdes Kristian Barnekov, hvem det tillige befaledes at være fortænkt paa at »angive og fremdrage« Kongens Hverv i England paa Latin og hos Staterne paa Tysk[7]. 1 Avgust udstedtes der Kreditiv for *Arild Hvitfeld* og Kristian Barnekov til Dronningen af England[8] og 9 Avgust for de samme til Grev Morits af Nassau og Generalstaterne[9]. 13 Avgust sejlede Gesandterne fra Kronborg og kom d. 30 til

[1] Sjæl. T. XIX, 176.
[2] Smstds. 121.
[3] Slange S. 121.
[4] Danske Mag. 4 R. II, 385.
[5] Orig.: Slesvigske Minist. Aflev. Conv. 17.
[6] Sjæl. T. XIX, 84.
[7] Skaanske T. III, 39.
[8] Latina 1586—99, Fol. 336. Afskrift af Udsendingenes tyske Instrux til England (efter Orig. i Arkivet paa Rosenholm): Ny kgl. Saml. Fol. 623. Jfr. Wieselgren, De la Gardieska Archivet V, 158.
[9] Auslend. Reg. 1596—97, Fol. 363, 365.

London, hvor de forhandlede indtil sidst i Septbr.; de rejste da over til Nederlandene og vendte herfra hjem over Land. 7 Novbr. kom de til Haderslev[1].

5 Juli befaledes det fra Kronborg *Sten Brahe* og *Manderup Parsberg* under Henvisning til et tidligere Brev (ovfr. S. 85) at møde i Vordingborg 14 Avgust for Dagen efter at afsejle til Warnemünde og udrette Kongens Hverv hos Hertug Joakim Frederik, Administrator i Magdeburg; forinden skulde de 9 Avgust personlig modtage deres Instrux i Kbhvn.[2] Foruden de nævnte deltog Kansleren *Kristen Fris* og *Henrik Ramel* i Sendefærden. 7 Avgust fik de Kreditiv til Administratoren, hans Gemalinde og Datter[3]. 28 Avgust undertegnede de i Wolmenstedt Ægteskabskontrakten mellem Kristian IV og Anna Katharina[4]; 31 Avgust fik de sammestedsfra deres Rekreditiv af Administratoren[5].

1598.

28 Febr. Raadsmøde i Kolding.

Fra Haderslev befalede Kongen 7 Febr. hele Raadet at møde i Kolding[6]. Paa Mødet skulde der forhandles »om de svenske Anliggender i Henhold til Kongen af Polens Begjæringer«[7], idet Sigismund havde sendt Kansler Erik Sparre til Kristian IV, især for at bevæge denne til at hjælpe ham mod

[1] Udsendingenes Relation: England n. 14. Jfr. Thuanus Cap. 119 (Schlegel S. 248—49); Slange S. 125—27.

[2] Sjæl. T. XIX, 92. Mærkelig nok fik *Manderup Parsberg* allerede 14 Maj et kgl. Værnbrev for sit Gods, da han »n u er uden Riget i Kongens og Rigets Bestilling«: Jydske R. VI, 66.

[3] Auslend. Reg. 1596—97, Fol. 367.

[4] Orig. paa Pergament med Segl: Kgl. Ægteskabssager n. 33.

[5] Orig. med Segl: Magdeburg n. 7. Udsendingene kom hjem inden 19 Septbr.; jfr. Auslend. Reg. 1596—97, Fol. 374. Jfr. Slange S. 121.

[6] Sjæl. T. XIX, 124.

[7] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. II, 386).

Farbroderen Hertug Karl [1], hvortil Kongen foreløbig havde svaret, at han maatte raadføre sig med Rigens Raad om Sagen (Haderslevhus 9 Febr.) [2]. Hele Raadet kom til Stede med Undtagelse af *Absalon Gjø* og *Henrik Ramel* og afgav 9 Marts en vidtløftig Betænkning (*n. 18*); ganske i Overensstemmelse med denne gav Kongen med Raadets Raad og Samtykke Udsendingene sin endelige Resolution, der ligeledes er dateret fra 2 Marts [3].

18. Raadets Betænkning, 2 Marts. Afskrift: Svenske Acta I, 396.

Stormegtigste, hiøgbarne furste, allernaadigste herre och konning. Efther som kong. maits. udaf Sverrig och Pollen, eders mait[s] guode ven och naboe, vor [!] och naadige herre, vedt en anselig legation udi thenne forløbne februarii manet hafver ladet adschillige errinder och postulata eders maits. andrage, och os i gaar af ethers maits. er naadigst befallet och paalagt, at vy vorris underdanigste betenckende och raadt der paa schriftlig skulle lade ethers maits. tilstille, hvilcket vy och paa thenne tidt och efther den sags leglighedt giort hafve. Och er paa the puncta, som ethers maits. sielf hafver proponieret och saa os siden schriftlig er tilstillit, thenne vorris underdanige resolution.

Først efther k. m. af Sverrig och Pollen sig undschylder icke udi thenne sommer nogen handling vedt hans mait[s] commissarier udi Norlandt och Lappelandt at kunde holde ud af the aarsager, at riget hans maits. fast er frakommen, hans mait[s] raadt och thiennerre forjagit och hos den nye tiltagne regierring hans maits. icke at hafve thet gehør, som til slig notturft fordris och behof giørris, och therforre venligen begierrer, at slig action mothe opstahe, inthil hans mait[s] lyckelig tilkompst til sit arfve rige igen; siden ville hans maits. sig salethis lade befinde, at ingen medt rethe sig therofver schulle hafve at beklage.

Udi lige maade begierrer hans maits., at desemellom aldelis inthet mothe medt hiøgborne første och herre, her Carl, Sverrigis

---

[1] Jfr. Slange S. 143—44

[2] Svenske Acta I, 395. Paa Gesandtens Indlæg af 3 Febr. (Orig.: Justitsmin. Aflev. Skab 15, n. 179) er tegnet: Scriptum hoc traditum tribus regni senatoribus Haderslebiæ 4 feb. anno 1598.

[3] Svenske Acta I, 401, jfr. Slange S. 144—45; Wieselgren, De la Gard. Archiv IV, 109.

rigis arfførste, hertug udi Sudermanlandt, Nerike och Vermelandt etc., ohm rigens legglighedt handlis eller communiceris, ahnsehendis om sligt skede, at daa hans maits. til thet, som udi saa maade blef af hogbemelte hertug Carl, hans f. n., beslutit och paa Sverrigis rigis vegne ratificerit, icke udi frembtiden verre forknippit til at eftherkomme, eftherdi hans maits. formener sig icke pligtig at verre at holde thet, som en anden emodt hans maits. ville hafve giort och fulbyrdt.

Paa hvilcke artickle thette eftherscrefne er vorris underdanige betenckende, at endog thet stetiniske fordrag utryckeligen formelder, at hvis thrette och irringer paa grendtserne emellom rigens undersather kandt foraarsagis, schulle medt begge rigens fulmechtige commissarier høris och stillis, anden vitløftighedt der medt at forrekomme, och k. m. af Sverrig och Pollen etc. icke alenne sligt at eftherkomme sig undtslaar, men ochsaa hiøgeligen begerer, at mandt aldelis inthet ville om slige sager handle medt hogbemelte hertug Carl, och icke dis mindre the svensche fogder udi Norlandt och Laplandt thennom aar fra aar vider indtrenger, hvilcket for[ne] citra disputationem altsammen er kong. maits. af Danmarck paa den norsche chronis vegne præjudicerlig och skadelig; dog paa thet kong. m. af Sverrig och Pollen etc. icke skal tencke, at mandt hans maits. udi denne ubeleiglige tidt ville medt slig action threnge eller besverge, och der ofver nogen mistancke eller argvonne til e. m. fathe, daa kandt slig action opstaa, indtil anno 99 udi junii eller julii maaneder och daa samme sag vedt commissarier uden viderre respit at komme til forhør, och at k. m. af Sverrig och Pollen desemellom it alvorlig mandatum lader udgahe til the fogeder udi Laplandt och Norlandt, at the aldelis inthet thennom ahnmoder vider endt som billigt er, ey heller til nogen ulyst och disputats aarsag gifver.

Anlangende den compromis handel om de 3 kroner, hvilcken sag nu billigen schulle forhandlis, eftherdi thendt termin forby er, til hvilcken den er hensat af begge rigers raadt, der the vahre paa grendtsen, och k. m. af Sverrig och Pollen etc. nu sielf begerer, at den maa prorogieris och forlehngis, Tha eftherdi hans maits. self thet begerer at maa opstaa, sehr vy for raadsom och for got ahn, at samme sag hviller och er udi stille standt, saa lenge som Gudt allermegtigste naadeligen under ethers k. m. begge at lefve, men naar efther Gudts villie en af ethers maits.

(hvilcket Gudt naadeligen och lenge ville forholde) vedt døden afgar, daa siden ther om at berammis en sammenkompst eller andre ordentlige middel, vedt hvilcke samme sag til endelig ende kandt blifve beførdrit.

Hvadt anlanger k. m. af Sverrig och Pollens etc. venlig begierring, at hans mait[s] thiennere och brefve, som udi Blegindt er optagne, mothe hans maits igen tilstillis och af hertug Carls f. n. førdris, daa eftherdi e. maits. slig gerning hafver verrit ubevist, for[ne] k. m. och Sverrigis thiennerre icke heller hafver begerrit nogen sickerhedt her igennom riget, men stiltiendis fremdragit, och saa samme sag en gang hiøgbemelte hertug Carls thienere af e. m. self er tilkiende gifven, vide vy icke andet her udi at raade, endt at slig anmoding blifver k. m. af Sverrig och Pollen etc. billigen afslagen.

Och efther som k. m. af Sverrig och Pollen begierer, at[a] hans mait[s] thiennere, som af Sverig aarsagis at uddrage, her udi riget mothe hafve geleide och verre sicker, det samme siunis os at verre billigt och thennom at mue tilstedis medt sligo vilckor, at the thennom tilbørligen och stille forholder, ey heller medt practiker udi en eller anden maade, som thette rige til fahre kunde verre, thennom lader bruge eller giørrer mistanck.

Dernest som af ethers maits. begieris, at kong. mait[s] af Sverrigis raadt, adel och thiennerre mothe holdis for erlige och oprichtige folck, indtil saa lenge thennom for theris tilbørlige dommere noget andet blifver ofver bevist, och at hogbemelte hertug Carls citation och andre angifven, vedt hvilcke the forulempis, icke mothe regnis thennom til thet verste. Sligt efther di thet udi sig self er billigt, eders maits. ey heller medt theris disputationes hafver noget at giørre, daa kandt thet ochsaa hans maits. vel bevilgis och tilsigis.

Hvadt hofvidt articklen anlanger, udi hvilcken k. m. af Sverrig och Pollen etc. sig hiøgeligen beklager ofver den storre uret, som hans mait. er vederfahren af hans mait[s] herfader broder, hiøgbemelte hertug Carl, udi saa maade, at hans f. n. hafver sig indtrengt udi regierringen, saa rigens raadt, hvilcke medt hans f. n. der til varre af k. m. forordnit, icke heller theris embede och hans mait[s] befalling fylliste giørre, som thet sig burdt hafde, under religionens schin hafver vent undersathernis hierther fra theris rethe herre och konning, indtager alle slothe och festninger,

a Der staar: begierer af.

och enda sagt, at sligt schulle schie k. m. af Sverrig til gafn och beste, medt møgit andit mehre, hvilcket er hans maits. baade til skade och spot; och therforre hans k. m. er paa thet allervenligste af eders maits. begierrendis baade raadt og daad, hvorlethis hans maits. til sit arfverigis rolige besiddelse beqvemeligst igen mothe blifve befordrit. Och til en viderre erklerring paa samme hans mait[s] venlige begerring, thaa anmodis eders maits. thette eftherschrefne:

1. Først at eders maits. ville lonne hans k. m. 7 eller 8 aarlof skibbe, som hans maits. fraa Dantzig och indt udi Sverrig førre kunde, udtstafferede medt krigs munition och badtsmendt, alenne paa hans mait[s] egen bekostning.

2. At ethers maits. ville verfve k. m. af Sverrige tilbeste 2000 ryther och 2000 knechte eller half saa møget folck, eller och, om thet tyckis ethers maits. besverligt, saa møgit krigsfolck eders maits. self vilde.

3. At ethers maits. ville en monitorial schrifvelse til ridderschabit och clerkeriet udi Sverrige lade udgahe och thennom tilraade, at de fraa alt klamerie sig vilde undholde, ey heller noget begynde, som den edt kunde verre emodt, de deris herre och konning svorit hafver, och y ingen maade nogit begynde, som andre omligende naboer kunde aarsage urolighedt eller skade.

4. At k. m. udi Sverrig mothe eftherladis sielf at lade verfve ritter och knechte her udi rigit och thennom siden efther forfallende notturft bruge.

5. At hvis fremmit krigsfolck, som hertug Carl, hans f. n., lader bestille, icke mothe stedis her igennom rigit.

6. At the Svensche, hans mait[s] undersother, som kunde blifve indført hid til rigit, mothe her holdis udi forvarring, indtil hans maits. thennom for rethen hafde ladet stille, och sentents var gahen thennom ofver.

7. At hertug Carls och andre Svenschis skibe mothe her anholdis, nar the af hans maits. blefve arresterede, och at intidt ind eller udt af Sverrige mothe blifve tilstedt at førris, serdelis vedt Elsborg.

8. Thersom hertug Carl, h. f. n., sielf hende til riget at anlange, at hans naade daa der mothe blifve arresterit och anholden, indtil hans naade hafde stait h. k. m. til rethe for hvis hans maits. hans naade hafde at tilthalle.

Hvadt anlanger disse for[ne] 8 artickler, daa siunis os raadeligt at verre, at the blifver hans maits. udslagen for disse aarsager schyldt.

Eftherdi thet kongerige Sverrig medt slig urolighedt (saa vel som och andre omliggende lande) er behaftit, tha kandt icke rigens skibe, ey heller nogen af rigens undersother, orlofs eller krigsvis, andendis hensendis, men giørris hiøgeligen fornøden, at baade rigens skibbe och undersother, rigit til bestyrckning, blifve tilstede holden, om uforvarendis, thet Gudt forbiude, noget paakom. Dernest vedt eders mait[s] obne bref offentlig at lade til noget formane the undersather, som udi et fremede kongerige boer, førendt sagen hafver verrit til forhør, eller ochsaa krigsfolck, som egennom riget begerer at forreigse, at forhindre, skib och godts at arrestere, nogen fenckligen at anholde, besønderlig en førstlig personne; sligt eftherdi thet udi sig self icke lovglig eller billigt findis, om thet blifver ex fundamentis rationis et legum ret ofverveiet och examinerit, och foruden thet saa stor fahre medt sig fører, at commercia och kiøpmandschab therofver kandt blifve nederlagt, undersathernis skib och godts udi lige maade kandt blifve aresterit, theris udstaende gieldt och restantser thennom ofver sligt frathagit, och thet som merre er, den gode rolighedt och fredsomelighedt, medt hvilcken Gudt thette kongerige mehre endt andre omliggende hafver udi thenne tidt anseht, ofver sligt kunde forandris och udi største uleiglighedt geraade. Derforre siunis os raadeligt at verre, at sligt hogbemelte k. m. af Sverrig blifver udslagit. Och endog den stetiniske fordrag medfører, at den enne skal vide den andens beste og gafn lige som sit egit, saa er dog andre veige, som først bør at forfahris, førindt mandt til slig yderlige middel och gerninger griber; icke heller den for[ne] stetinische fordrag der hen kandt tydis, at den enne udi saa maade medt sit egit velferdts eventyr eller fortabelse den anden schulle giørre undsetning.

Angahende thet k. m. af Sverrig och Pollen begierer, at thersom hans maits. hendte paa rigens grundt medt sin comitatu at komme och anlange, och [!] at hans maits. mothe verre sicker och fehlig allevegne och efther furstlige vis indtil Sverrigis rigis grendtser geleidis; derpaa er vorris underdanige raadt och betenckende, at hans maits. icke skulle afslais, at dersom storm och uveder hans maits. indtrengde udi the dansche hafner, at hans maits. daa skulle vederfahris al den diel, venligt och got verre kunde, udi den

forhabning och visse tilforsigt, at hans mait[s] medthafvendis folck til inthet andet endt thet, som fredsomeligt er, schulle gifve aarsage. Dog at hans k. m. folck och comitatus uden fortog sig til Sverrig schulle begifve och icke udi ethers mait[s] landt enthen mustris eller lenge opholdis, men lige igen af rigit sig begifve; och dersom hans maits. pro persona noget her udi rigit sig vilde opholde, det hafve sin maade

At til hertug Carl af Sverrige udgifvis eders mait[s] monitorial schrifvelse efther hans k. m. begierring, sehe vy och for radsomt ahn, dog at thet scher udi største venlighedt, och at ethers maits. sig en mediatorem erbiuder.

Efthersom k. m. af Sverrig och Pollen och begerer, at noget fremmit krigsfolck, som hans maits. hafver ladet verfve, maa her igennom rigit paa rigens strømme och allevegne verre sicker och hafve geleide, sligt siunis os och raadeligt at verre, at hans maits. bliver bevilgit medt thenne beschedt, at hvor de kommer udi hafn, the thennom daa der forholder tilbørligen och til ingen andre omliggende steder dennom begifve och, thet første godt vindt blifver, thennom igen til siøs forfiøger.

Angahende k. m. af Sverrige venlige ahnmoding, at ethers k. m. ingenlunde ville hvercken medt raadt eller dadt hiøgbemelte hertug Carl byefalde, formellendis sligt at verre emodt thet stetinische fordrag, herpaa siunis os raadeligt, at thette blifver hans maits. tilkiende gifven, hogbemelte hertug Carl indtil thenne dag aldelis inthet sligt hafver af hans maits. begerit; dog thersom thet sig tildroge, daa skal k. m. udi Sverrige vis verre, at ethers k. m. icke medt hogbemelte hertug Carl nogit vil handle, som kandt findis at verre emodt thet stetinische fordrag, och saa at sig ethers maits. erbiuder en megler och underhandler slig vichtige uenighedt och trette at afstille, och saa udi alle andre maader at ville forfremme den diel, som hans k. m. kandt hafve ehre och guode udtaf och til fridt, rolighedt och samdrechtighedt tienlig verre kandt.

Och efthersom vy rigens raadt aldelis ingen tvifvel bere, at ethers k. m. af hiøg och guodt forstandt, med hvilcken Gudt almegtigste eders maits. hafver nadeligen og rigeligen ahnsehet och begafvet (therforre vy och Gudt tacker), ingen anden middel eller tanker hafver uden the, som til fredt og rolighedt kunde verre

thienlige, saa forsehe vy os visseligen til, at thenne vorris underdanigst erklering, hvilcken vy efther eders mait[s] och vort federne rigis gafn och beste och efther thenne nerverrende tidts leiglighedt och tilstandt nu giort hafve, af eders maits. blifver udi den beste mening forstait och optagen, hvilcket vy ochsaa som ethers mait[s] och rigens raadt paa thet underdanigste erre begierrendis. Datum Coldingæ 2 martii anno 1598.

Supscripserunt: [19 Underskrifter].

11 Juni. Herredag i Kjøbenhavn.

Herredagen udskreves fra Haderslev 8 Febr., og Breve herom udgik til 21 Raader[1]. Fra Kronborg 14 April bad Kongen 9 Raader[2] og 14 andre at være rede til at deltage i den Ringrenden, som to af Adelen vilde holde ved Herredagen[3], og sammestedsfra 8 Maj meddeltes det Raadet, at Dronningens Kroning var bestemt til at holdes samme Trinitatis Søndag, som Herredagen skulde aabnes. De jydske Raader tilsagdes til selve Dagen, da de i Forening med de øvrige skulde tilhjælpe, at Kroningen blev forrettet med kristelige Ceremonier saavelsom med tilbørlig Opvartning, som det bør Raadet at gjøre og af Arilds Tid har været sædvanligt; de øvrige Raader befaledes det allerede at være til Stede Onsdagen forud (7 Juni) med saa mange Heste, som deres Len var taxerede for[4]. Raadet synes at være mødt fuldtalligt[5].

11 Juni fandt Dronningens Kroning Sted. Efter Ceremoniellet (af 9 Juni) gik paa Vejen til Kirken Hofmesteren foran Dronningens Vogn, bærende Kronen, og foran ham Raa-

---

[1] Sjæl. T. XIX, 124—26.

[2] nemlig: *Peder Munk*, *Sten Brahe*, *Jakob Sefeld*, *Breide Rantzau*, *Preben Gyldenstjerne*, *Axel Brahe*, *Henrik Lykke*, *Oluf Rosensparre* og *Eske Brok*.

[3] Sjæl. T. XIX, 137.

[4] Sjæl. T. XIX, 139. Raadets Inddeling efter Landskaber var følgende: Jydsk Raad: *Peder Munk*, *Manderup Parsberg*, *Jakob Sefeld*, *Henrik Belov*, *Albret Fris*, *Jørgen Fris*, *Preben Gyldenstjerne*, *Eske Brok*, *Henrik Ramel* og *Axel Gyldenstjerne*; — Fynsk: *Erik Hardenberg* og *Absalon Gjø*; — Skaansk: *Axel Brahe* og *Oluf Rosensparre*; — Sjællandsk *Sten Brahe*, *Arild Hvitfeld*, *Henrik Lykke*, *Breide Rantzau* og *Kristian Holk*.

[5] Secher, Rettertings Domme I, 152.

det. I Kirken bares Himlen over Dronningen af 4 Raader, *Henrik Lykke*, *Oluf Rosensparre*, *Eske Brok* og *Kristian Holk*; Dronningens Hofmester *Jakob Sefeld* bar Kronen op til Koret, hvor Rigens Hofmester og Kongens Kansler tog den og knælende satte den paa Alteret. Hofmesteren begjærede da, at Ordinator vilde konferere Dronningen regalia; hun blev salvet og af Raadet ført til Kammeret, hvor hun iførtes Dronningeklæder i Nærværelse af Enkedronningen og de 8 ældste Raader. Bispen tog derefter Kronen og begjærede, at Raadet vilde hjælpe ham at sætte Kronen paa Dronningen; dette skete, og »gaar alt Raadet frem og tager paa Kronen«, hvorefter Ordinator forklarede Kronens Betydning[1].

Retterthinget vedvarede fra 15 Juni til 6 Juli. Under Herredagen ankom der Udsendinge fra England med Klager over Konfiskation af engelske Kjøbmænds Gods. Til at forhandle med dem beskikkedes *Kristen Fris*, *Manderup Parsberg*, *Arild Hvitfeld* og *Henrik Ramel*, og efterat disse havde givet Udsendingene deres endelige Svar[2], fik Gesandterne 10 Juli Rekreditiv af Kongen[3].

Decbr. Delvist Raadsmøde i Kjøbenhavn.

8 Decbr. befalede Kongen 7 Raader i Sjælland og Skaane med første Lejlighed at komme til Kjøbenhavn[4]. Om Mødet vides intet.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1598.

Indlandet. 17 Maj afsendte Kongen fra Frederiksborg *Henrik Lykke* til Enkedronning Sofie for at bede hende overvære Dronning Anna Katharinas Kroning 11 Juni[5]. 21 Maj erklærede Enkedronningen fra Nykjøbing, at Udsendingen havde forrettet sit Ærende[6].

---

[1] Sjæl. R. XIV, 160. Slange S. 137—38.

[2] Rymer, Foedera, ed. Holmes, VII, P. I, 203.

[3] Smstds. (Latina 1586—99, Fol. 345, her med Datum).

[4] Sjæl. T. XIX, 176.

[5] Missive til Dronningen: Sjæl. T. XIX, 140; til *Henrik Lykke*: smstds. 141.

[6] Orig. med Segl: Danske Kg. Hist. n. 73 a.

3 Juni ophævedes efter Overvejelse med Raadet det almindelige Forbud mod Maltudførsel, der nogen Tid tidligere var givet med Raadets Bevilling og Samtykke [1].

8 Juli tilskreves det Hofmesteren, at Kongen havde bevilget Raaderne herefter at maatte beholde den femte Part af hvad Oldengjæld der oppebæres i deres Len; dette skulde han meddele Rentemesteren til Efterretning [2].

1 Septbr. befalede Kongen fra Frederiksborg *Axel Brahe* og *Oluf Rosensparre* at kjende og dømme, om en Dom af Landsdommer i Bleking i en Drabssag skal staa ved Magt, efterat den udlagte Banemand, da han blev rettet for andre Misgjerninger, har tilbagetaget sin tidligere Tilstaaelse [3].

24 Septbr. ophævedes et Bygforbud i samme Udtryk som 3 Juni [4].

12 Septbr. befuldmægtigedes *Sten Brahe* og *Arild Hvitfeld* til at møde paa Aastederne i den Trætte, der var mellem Knud Urne, Embedsmand paa Halsted Kloster, paa Dronning Sofies og Kronens Vegne, og Peder Grubbe til Aalstrup, og endeligen adskille dem [5].

Paa Grund af de stigende Rugpriser mente Kongen, at det var tilraadeligt i December at tilbagekalde den nylig (24 Septbr.) udstedte Tilladelse til Udførsel af Byg og Malt; herom afkrævedes 1 Novbr. Raadets Betænkning [6]. Med Henvisning til Overvejelse med Raadet udstedtes virkelig det nye Udførselsforbud 1 Decbr. [7]

Fyrstendømmerne. Fra Haderslev 28 Marts udstedte Kongen en Kommission for *Jakob Sefeld* og *Albret Fris* samt Benedikt v. Alefeld og Joakim Reich til at møde 7 Maj (Sønd. Jubilate) i Rødemis ved Husum til Afgjørelse af de mellem Amterne Schwabstedt og Gottorp svævende Stridigheder [8]. 29 Marts bad Kongen de to Raader endelig at møde til fast-

[1] Sjæl. T. XIX, 144.
[2] Smstds. 147.
[3] Skaanske T. III, 64.
[4] Sjæl. T. XIX, 158.
[5] Smaalandske T. VI, 23.
[6] Sjæl. T. XIX, 168.
[7] Smstds. 174.
[8] Vollmachten 1598—1611, Fol. 23.

sat Tid, da »det er magtpaaliggende, at denne Lejlighed synderlig haves i Agt«[1]. Mødet fandt Sted, men blev frugtesløst[2].

Udlandet. Sidst i September Maaned kom Udsendinge fra de vendiske Stæder til Kjøbenhavn for at søge den Stadfæstelse paa deres Privilegier, som de ikke havde opnaaet i 1596 (ovfr. S. 81); af Gesandterne havde i det mindste Rostocks Kreditiv til Rigsraadet (af 15 Septbr.)[3]. Til at forhandle med dem beskikkedes *Kristoffer Valkendorf*, *Kristen Fris*, *Axel Gyldenstjerne* og *Henrik Ramel*, med hvem Udsendingene vexlede flere Indlæg først i Oktober. 13 Oktbr. meddeltes det Udsendingene, at Kongen efter Indstilling fra Kommissarierne ikke vilde stadfæste Privilegierne, før Stæderne havde opfyldt visse Betingelser, bl. a. at fremlægge de originale Privilegiebreve. Da Udsendingene besværede sig over det sidste Punkt, erklærede Raaderne Dagen efter, at Kongen vilde lade sig nøje med Transsumpter, som han da vilde lade en Befuldmægtiget konferere med Originalerne i Lübeck. Samme Dag (14 Oktbr.) erklærede Raaderne, at Kongen ikke kunde bevilge Stralsund den ansøgte Fritagelse for Tolden i Øresund[4].

1599.

Af Raaderne døde Jakob Sefeld 15 Novbr.

5 Maj. Delvist Raadsmøde i Kjøbenhavn.

3 April meddelte Kongen 9 Raader i Sjælland og Skaane, at han paa Forlangende af Hertug Karl af Sverige havde stævnet Erik Bjelke og Svante Bjelke til at møde i Kjøbenhavn 30 April for Kongen og tilforordnede Raader, og befa-

[1] Jydske T. V, 68.
[2] Slange S. 142.
[3] Orig. med Segl: Hanseestæd. n. 13.
[4] Forhandlinger, dels Originaler, dels Kopier: smstds.

lede dem derfor at være til Stede paa den angivne Dag[1]. Senere meddeltes det *Arild Hvitfeld, Axel Brahe, Oluf Rosensparre* og *Kristian Holk*, at Mødet var opsat til 5 Maj[2]. Dommen, hvorved Sagen blev udsat til Herredagen Aar 1600, afgaves 5 Maj i Nærværelse af de tilkaldte, *Sten Brahe* og *Henrik Ramel* undtagne[3]. I Henhold hertil skrev Hertug Karl 6 Decbr. fra Stockholm til det danske Rigsraad, at han vilde sende Befuldmægtigede som Anklagere til Herredagen, idet han bad Raadet sørge for, at Erik og Svante Bjelke i Mellemtiden holdtes til Stede i tilbørlig Arrest[4].

24 Juni. Herredag i Bergen og (I Avgust) i Oslo.

12 Avgust 1598 udskreves Herredagen[5], og 27 Marts 1599 meddeltes det *Eske Brok* og *Kristian Holk*, at Kongen vilde have dem forordnet til at møde i Rette, hvorfor de skulde være til Stede i Kbhvn. 10 Juni og derfra paa et af Kongens Skibe rejse til Norge[6]. 10 April udstedtes der en Fuldmagt for *Axel Gyldenstjerne*, Statholder i Norge, de to nævnte Raader, Hans Pedersen (Litle) til Sæm, Norges Riges Kansler, og Niels Krag til Agerkrog, Kongens Sekretær, til at sidde i Retterthing; samme Dag fik de en Instrux, hvori Kongen tog et lignende Forbehold som i 1597 (S. 86)[7]. 14 April udgik Befalingen til *Axel Gyldenstjerne* og Hans Pedersen[8]. De nævnte Mænd afgav derefter Domme i Bergen fra 2 til 25 Juli[9], i Stavanger fra 31 Juli til 3 Avgust, i Hofvadt paa Lister 4 Avgust og paa Aggershus fra 14 til 30 Avgust[10].

---

[1] Sjæl. T. XIX, 208.
[2] Smstds. 207. Missivet er, aabenbart fejlagtig, indført med Datum 1 April.
[3] Secher, Retteftings Domme I, 249. Jfr. Slange S. 154. 16 Avgust 1599 tilskrev Hofmesteren og Kansleren Svante Bjelke, at Kongen nu havde berammet en Herredag til 8 Oktbr., hvilket de lod ham vide, »paa det I derefter kunde vide eder at rette, at dersom Hertug Karl vilde videre gjøre Anfordring i samme Sag, eder da intet uformodende skulde blive paadømt«. (Sjæl. T. XIX, 220).
[4] Orig. med Segl: Registr. 27, n. 93.
[5] Norske Rigsreg. III, 546—48.
[6] Sjæl. T. XIX, 199.
[7] Norske Rigsreg. III, 563—66, jfr. S. 560—61, 570.
[8] Smstds. S. 567.
[9] Jfr. Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. II, 403).
[10] Jfr. Slange S. 150—51.

8 Oktbr. Herredag i Kjøbenhavn[1].

Herredagen udskreves 16 Juli, usædvanlig nok uden at der henvises til en forudgaaet Overvejelse med Raadet; Brev herom udgik til 21 Raader[2]. Efter Opregningen i Herredagsdombogen skal disse have mødt alle, ene *Absalon Gjø* undtaget, der dog netop ses at have været til Stede[3]. Retterthinget vedvarede til 23 Oktbr.[4]

15 Juni klagede Magistraten i Lübeck til Kristian IV over Overgreb, begaaede af Hertug Karls Skibe mod Lübeckere i danske Farvande[5], og afsendte tillige to Sendebud til Kbhvn. Her forordnedes Hofmesteren, Kansleren og de tilstedeværende Raader til at forhandle med dem, og efter deres Indstilling erklærede Kongen 15 Avgust, at han vilde raadslaa om Sagen med det samtlige Rigsraad[6]. Da dette var sammentraadt, afgav Kongen 25 Oktbr. sin endelige Resolution, hvorefter Lübeck opfordredes til at skaffe nøjere Oplysninger om de paaankede Tilfælde, men Kongen tillige erklærede, ved en anselig Legation at ville opfordre Hertug Karl til at forbyde sine Admiraler og Udliggere at angribe Lübeckerne[7]. Til denne Sendelse valgtes *Kristian Holk*, som 30 Oktbr. fik en foreløbig Meddelelse om, at Kongen i Januar 1600 agtede at bruge ham som Gesandt til Hertug Karl[8]. — Sidst i Oktbr. ankom der en skarp Skrivelse fra Dronning Elisabet til Kristian IV, som besvarede den ved 1 Novbr. at stille et Forslag om et Forligsmøde i Bremen[9]. Samtidig henvendte det danske Rigsraad sig til det engelske, idet det beklagede Skarpheden i Dronningens Brev og haabede, at Kongens fredelige Forslag vilde blive vel modtaget. Denne Skrivelse undertegnedes »ex decreto et nomine totius senatus regni Daniæ« af *Kristoffer*

---

[1] Ejler Brokkenhus (Saml. t. Fyens Hist. VI, 433).
[2] Sjæl. T. XIX, 214—15.
[3] Secher, Rettertings Domme I, 251.
[4] Jfr. Slange S. 154, der dog sammenblander Raadsmødet i Maj med Herredagen.
[5] Orig. med Segl: Registr. 27, n. 94.
[6] Kopi: smstds.
[7] Kopi: smstds.
[8] Sjæl. T. XIX, 238.
[9] Latina 1586—99, Fol. 379.

Valkendorf, Kristen Fris, Manderup Parsberg og *Axel Gyldenstjerne*[1].

24 Oktbr. skjænkede Kongen med Raadets Samtykke Peder Mundt, Embedsmand paa Frederiksborg, Sandby og Hørje Len i Skaane, der maatte falde tilbage til Kronen efter den barnløse Reinhard Fux von Bommelbergs Død[2]. — Paa Herredagen forhandledes der om Kjøbet af Møgeltønder, hvilket Raadet tilraadede (jfr. ndfr. S. 105). I den Anledning bad Kongen 26 Oktbr. »nogle af Raadet« at være hans Forlovere overfor Benedikt Rantzau for Kjøbesummen 70000 Rd.[3]. 30 Oktbr. udstedtes Gjældsbrevet for denne Sum, hvorved 14 Raader gik i Borgen for Kongen[4]. — 30 Oktbr. ophævedes efter Overvejelse med Raadet det tidligere med dets Samtykke udstedte Forbud mod Udførsel af Rug, Havre, Flæsk, fede og magre Svin (ovfr. S. 88)[5].

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1599.

Indlandet. 3 April befalede Kongen Raadet at erklære sig, om det var gavnligt at ophæve Forbudet mod Udførsel af Byg og Malt i Juli Maaned eller lade det blive staaende noget længer[6]. Svarene kjendes ikke, men Forbudet blev hævet 14 Juli efter Overvejelse med Raadet[7].

Samme Dag befaledes det Hofmesteren, Kansleren, *Arild Hvitfeld* og *Henrik Lykke* at være i Kbhvn. 3 Juni og da begynde at foretage Rentemester Enevold Kruses Regnskab, uden at forlade Byen, før det hele var set igjennem[8].

16 Avgust bad Kongen flere Raader, Lensmænd og Landsaatter at følge hans Søn (Frederik)s Lig fra Slangerup (7 Septbr.) til Roskilde og her overvære Jordefærden (9 Septbr.). Af Raadet indbødes *Sten Brahe, Breide Rantzau, Arild Hvitfeld, Hen-*

[1] Rymer, Foedera, ed. Holmes, VII, P. I, 205 (Latina 1586—99, Fol. 380).
[2] Skaanske R. III, 102 (Gavebrevet skal have været undertegnet af alle 21 Raader).
[3] Sjæl. XIX, 232.
[4] Friis Edvardsen, Schielschiør S. 432.
[5] Sjæl. T. XIX, 233.
[6] Smstds. 208.
[7] Smstds. 212.
[8] Smstds. 208.

rik Ramel, Henrik Lykke, Oluf Rosensparre og *Kristian Holk,* de fire sidste med deres Fruer [1].

Sverige. 2 Januar skrev Hertug Karl fra Nykøping til det danske Rigsraad, at Erik Sparre som Udsending i Danmark (ovfr. S. 90) skulde have paastaaet, at Hertugen ikke alene vilde krænke Adelens Privilegier i Sverige, men ogsaa siden hjælpe til hos Kongen af Danmark, at »denne saaledes skulde foretage Sagerne mod Adelen dèr i Landet«. Han benægtede dette og bad Raadet ikke fæste Lid til saadan usandfærdig Tale. Han ønskede netop at bevare et godt Forhold mellem Rigerne, hvorfor han nu ogsaa havde afsendt Axel Ryning og Sekretæren Peder Nilsson til den danske Konge, og bad Raadet forhjælpe disse til en god Afsked [2].

8 Januar befaledes det *Sten Brahe* og *Henrik Ramel* (under Henvisning til en forudgaaet Meddelelse) at komme til Kbhvn. for derfra at tiltræde en Rejse til Sverige [3]. 16 Januar undertegnedes deres Kreditiv til Hertug Karl [4] saavelsom deres Fuldmagt og Instrux [5]. De skulde overvære Rigsdagen i Stockholm, men da denne ikke fandt Sted, vendte Raaderne hjem, efterat have truffet Hertug Karl i Jønkøping, hvor de fik deres Rekreditiver 29 Januar [6].

2 Marts meddelte det svenske Raad fra Støflø [7] det danske Rigsraad, at to svenske Adelspersoner, Svante Hogenskild og Erik Klasson Bjelke, hemmelig havde begivet sig fra Sverige ind i Danmark, hvorved de havde brudt baade den af dem selv samtykte Forening i Jønkøping og den Troskabsed, de havde svoret Hertug Karl. Raadet bad derfor, at disse æreløse, menedige Personer ikke maatte faa Tilflugt i Danmark, men maatte holdes i Arrest, indtil Afsendingen Richard Baum-

[1] Sjæl. T. XIX, 219.
[2] Orig. med Segl: Registr. 27, n. 93.
[3] Sjæl. T. XIX, 195.
[4] Svenske Acta I, 450; et tysk Kreditiv for de samme af 9 Januar: Auslend. Reg. 1598—99, Fol. 210.
[5] Originaler med Segl: Registr. 27, n. 95 (Svenske Acta I, 451).
[6] Orig. med Segl: Registr. 27, n. 95. Jfr. Svenske Acta I, 453—58, Slange S. 148.
[7] Formodentlig Herregaarden Stæflø i Møre (Styffe, Skandin. 2 uppl. S. 180).

garten kom for at tiltale dem paa Hertugens og Raadets Vegne[1]. — Dette Brev synes ikke besvaret.

1600.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne.

Indlandet. 29 Marts opfordrede Kongen Raadet til at bevilge, at alle Bønder i Sjælland, som er Adelens Tjenere, alene Ugedagstjenerne undtagne, i den følgende Sommer maatte arbejde 6 Dage paa Befæstningen af Kjøbenhavn og saaledes hvert Aar, indtil Befæstning blev fuldendt. Raaderne skulde indsende deres Betænkning med Budet, for at et Mandat derom ufortøvet kunde udgaa, »og efterdi samme Arbejde kan være Adelens Tjenere en ringe Besværing, og det. som skal gjøres og forfærdiges, er ikke ringe, men Riget og Undersaatterne til Gavn, tvivle vi ikke, at I jo dette vort Forehavende lader eder befalle«[2]. — Raadet synes dog ikke at have efterkommet Kongens Ønske.

Idet Kongen 29 Maj meddelte Raadet, at han havde afkjøbt Benedikt Rantzau Møgeltønder for en stor Sum Penge, henviste han til, at dette var anset for tilraadeligt af Raadet i sidste Herredag (ovfr. S. 103), og bad det derfor samtykke i en almindelig Skat til at afbetale hin Sum; herom skulde det erklære sig strax, saa at Skatten kunde udskrives og indkræves inden Martini[3]. Raadet meddelte Bevillingen, og Skattebrevene udgik allerede 9 Juli[4].

Sverige. I Januar sendtes *Kristian Holk* samt Sekretæren Siverd Grubbe til Hertug Karl; efter deres Instrux af 3 Januar skulde de dels paatale de af Lübeckerne paaankede

---

[1] Orig. med 36 Underskrifter og 12 Segl: Registr. 52, n. 221, 1.
[2] Kbhvn. Dipl. IV, n. 874.
[3] Sjæl. T. XIX, 264.
[4] Smstds. 269; til Norge: Norske Rigsreg. III, 601. Slange S. 156 omtaler et Gjenbrev af Kongen for denne Skat.

Overgreb paa Søen (ovfr. S. 102), dels indlægge Forbøn for de fængslede svenske Raader [1]. Gesandterne skulde overvære Rigsdagen i Linkøping, men kom kun til Jønkøping, hvor deres Hverv besvaredes af Hertugen 9 Febr. [2]; samme Dag fik de deres Rekreditiv af denne [3].

Fra Varsjav 7 April tilskrev Kong Sigismund Kristian IV om Erik Bjelke, der agtede at søge Tilflugt i Danmark, men frygtede her at blive stævnet for Retten af Hertug Karl; dette bades Kristian IV ikke tillade [4]. »I samme Mening fik Danmarks Raad Kong Sigismunds Brev under forskrevne Dato mutatis mutandis« [5].

Udlandet. Fra Frederiksborg 31 Januar meddelte Kongen *Manderup Parsberg*, at der var berammet et Møde i Emden 23 Marts med Dronningen af Englands Udsendinge; dette skulde han overvære og inden 15 Marts møde i Kbhvn. [6] Her udstedtes 14 Marts et Kreditiv for *Kristen Fris*, *Manderup Parsberg* og *Henrik Ramel* samt Jonas Charisius og Niels Krag til i Emden at forhandle med de engelske Udsendinge [7]. Rejsen tiltraadtes 30 Marts [8]; 9 April kom Gesandterne til Emden, hvor de forgjæves ventede paa de engelske Gesandter; herom udstedte de 8 Maj en Erklæring [9]. Samme Dag afrejste *Manderup Parsberg* over Land, medens de andre gik om Bord. Tredjedagen derefter ankom de engelske Udsendinge, men de danske nægtede nu atter at gaa i Land [10]. 30 Maj kom Udsendingene til Helsingør [11].

---

[1] Svenske Acta I, 481—84.
[2] Forhandlinger: Svenske Acta I, 486—93, jfr. Slange S. 158—59.
[3] Orig. med Segl: Registr. 27, n. 101.
[4] Svenske Acta I, 495.
[5] Smstds. 496.
[6] Jydske T. V, 119.
[7] Latina 1600—15, Fol. 3.
[8] Saaledes Relationen; Ejler Brokkenhus angiver 1 April (Saml. t. Fyens Hist. VI, 438).
[9] Rymer, Foedera, ed. Holmes, VII, P. II, 3. Brev fra de tre Raader til Kongen, Emden 5 Maj. Orig. med Segl: England n. 21 b.
[10] Indberetning fra de 4 Gesandter, dat. Paa e. k. M. Livskib Victor, 23 Maj. Orig.: Engl. n. 21 b.
[11] Latinsk Relation om Sendefærden, uden Underskrifter: England n. 21 b. Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 4), som ikke nævner *Manderup Parsberg* blandt Udsendingene, opgiver Hjemkomstdagen til 23 Maj. Slange S. 160 lader Udsendingene være *Arild Hvitfeld* og

17 Decbr. meddeltes der *Henrik Lykke* samt Niels Krag Kreditiv til de kurfyrstelige brandenburgske Udsendinge, med hvem de skulde rejse fra Frankfurt an der Oder til den polske Rigsdag i Varsjav for her at støtte disses Hverv hos Kongen af Polen[1]; til denne fik de 24 Decbr. et Kreditiv[2], og samme Dag udstedtes deres Instrux[3]. Udsendingene skulde tillige forklare Kong Sigismund, at efterat Kristian IV tidligere efter menige D. R. Raads Betænkning havde bevilget Kongen af Polen ikke at ville holde noget Møde eller forhandle noget med Hertug Karl inden Juni eller Juli 1599, havde han nu, da denne Tid var forløbet, fastsat et Grænsemøde med Svenskerne, hvad dog ikke skulde komme Sigismund til nogen Skade. Vilde denne replicere noget herpaa, skulde Gesandterne formelde ikke derpaa at have nogen videre Befaling. Endelig skulde Udsendingene fremme de danske Undersaatters Gjældsfordringer i Polen[4]. — Udsendingene søgte først i Januar 1601 forgjæves at komme over fra Gjedsør til Rostock og drog derfor over Bælterne og til Lands. 9 Febr. kom de til Varsjav, hvor de 17 Marts (ny St.) fik deres Svar og 18 Marts deres Rekreditiv af Kong Sigismund[5]. Hjemrejsen varede fra 14 Marts til 14 April, da Udsendingene kom til Falster[6].

1601.

Af Raaderne døde Hofmesteren Kristoffer Valkendorf 17 Januar og Albret Fris 24 April. Medens der ikke udnævntes nogen ny Hof-

---

Kristian Barnekov, »som var ogsaa Rigens Raad« (!); Fejlen gjorde allerede Gram opmærksom paa (Anmærkn. til Slange, Danske Kg. Hist. n. 111 c).

[1] Auslend. Reg. 1600—01, Fol 148.

[2] Latina 1600—15, Fol. 13.

[3] Vollmachten 1598—1611, Fol. 106, hvor det bemærkes, at den samme Instrux udstedtes fra Frederiksborg 22 Decbr. 1602 for Kristian Barnekov og Dr. Georg Schomaker.

[4] Sjæl. T. XIX, 294.

[5] Originaler med Segl: Polen n. 18.

[6] Udsendingenes latinske Relation. Orig.: smstds. Jfr. Slange S. 157.

mester, forordnedes 24 Januar Breide Rantzau til Statholder i Kjøbenhavn[1]. *Som Statholder i Norge afløstes Axel Gyldenstjerne 6 April af Jørgen Fris*[2].

26 Juli. Delvist Raadsmøde paa Kronborg.

1 Juli indbød Kongen en Del af Adelen til at overvære *Breide Rantzaus* Bryllup paa Kronborg 26 Juli, deriblandt 12 Raader[3]. Af de indbudte udeblev *Erik Hardenberg* og *Absalon Gjø*, medens de andre synes at være komne til Stede. Fra Kronborg 28 Juli meddelte Kongen nemlig *Peder Munk, Manderup Parsberg, Henrik Belov, Erik Hardenberg, Absalon Gjø* og *Kristian Holk*, at han »med 11 af vore elsk. Rigens Raad, som nu her hos os ere nærværende«[4], havde overvejet Grænsefæstningernes og Flaadens utilstrækkelige Forsyning med Skyts og anset det for raadeligt, at alle Landsbykirker, der har mer end én Klokke, kun beholdt den største, medens de andre omstøbtes og anvendtes »Rigens Arkeli til Bestyrkning og Forbedring«; herom udbades ogsaa deres Betænkning[5]. I Overensstemmelse hermed udgik fra Roskilde 10 Oktbr. en Befaling til alle Lensmændene angaaende Klokkerne, idet der henvistes til Raadets Bevilling[6]. Samme Dag tillod Kongen Udførsel af saltet Kjød i Tidsrummet fra Datum til Pinsedag 1602, efter at have overvejet den Lejlighed »med en Part vore elsk. Rigens Raad, som nu hos os til Stede have været«[7].

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1601.

Indlandet. 31 Januar befalede Kongen *Kristen Fris, Arild Hvitfeld, Sten Brahe* og *Breide Rantzau* at møde i Kbhvn. 26 Febr. for dèr at gjennemse de af den fratraadte

---

[1] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 5).

[2] Norske Rigsreg. III, 628, jfr. Slange S. 173.

[3] Sjæl. T. XIX, 314.

[4] Statholderen i Norge *Jørgen Fris* var ikke til Stede og fik heller ikke Brev.

[5] Sjæl. T. XIX, 319.

[6] Smstds. 328; jfr. Rørdam, Kbhvns. Universitets Hist. IV, n. 365. Omtalt af Slange S. 188—89 under 1603 (jfr. ndf. S. 118—19).

[7] Sjæl. T. XIX, 327.

Rentemester Enevold Kruses **Regnskaber**, der endnu var uforklarede[1]. Han gjorde Regnskab i Nærværelse af de nævnte Raader og fik sin endelige Kvittering 21 Avgust[2].

29 Maj befalede Kongen, at **Adelen** i Skaane skulde møde i Lund 1 Juli for at lade sig taxere til **Rostjeneste** af *Axel Brahe* og *Oluf Rosensparre* samt Lave Urne til Beltebjerg og Tage Krabbe til Jordeberg[3]. 16 Juli befaledes det Adelen i Sjælland, Laaland og Falster at møde i Roskilde 1 Septbr., hvor Taxeringen skulde foretages af *Sten Brahe* og *Henrik Lykke* samt Lave Bek til Førslev og Mogens Ulfeld til Selsø[4]. 10 Oktbr. paabødes fra Roskilde Taxering i Jylland og i Fyn med Langeland; den jydske Adel skulde møde i Viborg 25 Novbr. for Raaderne *Peder Munk*, *Manderup Parsberg*, *Henrik Belov*, *Preben Gyldenstjerne* og *Kristian Holk*, den fynske i Odense 18 Novbr. for »Raadet i Fyn«, nemlig *Erik Hardenberg*, *Absalon Gjø* og *Breide Rantzau*, samt Jakob Rosenkraus[5].

Fyrstendømmerne. 22 Maj tilskrev Kongen *Henrik Ramel*, at han nu var bestemt paa at kræve Arvehylding af Staden **Hamburg**; hvis denne mente, at dette bedst kunde opnaas ved en Sendefærd, bades han ved Hjælp af de af Overbringeren, Dr. Georg Schomaker, medbragte Aktstykker udarbejde en Instruktion for Raaderne Benedikt v. Alefeld og Dr. Lorentz Müller; hvis han mente, at det kunde opnaas ene ved en Skrivelse, bades han forfatte en saadan[6].

Sverige. Til at mødes paa Grænsen med det svenske Raad tilskikkedes Kansleren *Kristen Fris*, *Arild Hvitfeld* og *Oluf Rosensparre*; de to sidste fik Meddelelse herom 24 Decbr.

---

[1] Sjæl. T. XIX, 300.
[2] Sjæl. R. XIV, 329.
[3] Skaanske T. III, 142 (hvor »Fjellebjerg« er en Fejlskrift), jfr. Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 8).
[4] Sjæl. T. XIX, 315, 316; jfr. Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 8), der ikke nævner Lave Bek.
[5] Sjæl. T. XIX, 317. Jfr. Slange S. 171. I de aabne Breve om Taxationen nævnes Raadets Samtykke ikke, saaledes som Tilfældet var i 1588 (ovfr. S. 27). Ejler Brokkenhus omtaler Taxationen i Odense under 19 Novbr. (Saml. t. Fyens Hist. VI, 453).
[6] Inlend. Reg. 1600—01, Fol. 393.

1600, idet det befaledes *Arild Hvitfeld* at være i Kbhvn. 31 Januar og *Oluf Rosensparre* at møde i Helsingborg 1 Febr., medtagende de Rideheste, hvortil de var taxerede af deres Len[1]. 31 Januar udstedtes der Instrux og Fuldmagt for de tre Raader[2]. 9 Febr. traadte Raaderne sammen ved Flakkebæk; 18 Febr. udstedtes den endelige Afsked, hvorved flere Punkter bestemtes til at skulle afgjøres af »12 af Danmarks og Sveriges Riges Raad eller gode Mænd«, som førstkommende 30 Septbr. skulde mødes ved Knærød og forinden løses fra deres Ed til »Rigernes udvalgte«[3].

12 Avgust meddelte Kongen »nogle af Raadet i Sjælland, Jylland og Skaane«, at han vilde have dem forordnet til at møde ved det til den 30 Septbr. fastsatte Grænsemøde ved Knærød; forinden skulde de møde i Kbhvn. 22 Septbr. for dèr at erfare Kongens Vilje[4]. 31 Avgust meddelte Kongen de »sex af Raadet«, at han selv ikke kunde være i Kbhvn. til den fastsatte Tid, hvorfor de kun skulde sørge for at være til Stede hos ham 28 Septbr. ved Grænsen ved Knærød i den By, som til Raadens Værelse og Losemente er forordnet[5]. De 6 Raader var *Kristen Fris, Peder Munk, Manderup Parsberg, Axel Gyldenstjerne, Breide Rantzau* og *Axel Brahe*, der, forsynede med Fuldmagt og Instrux, kom til Mødestedet, men her ikke traf nogen svensk Kommissær[6].

Udlandet. 31 Avgust udstedtes der Kreditiv og Instrux for *Eske Brok* samt Karl Bryske til Tsar Feodor af Rusland[7]. Rej-

---

[1] Sjæl. T. XIX, 293.
[2] Svenske Acta II, 1, 7.
[3] Forhandlingerne: smstds. 8—48, jfr. Slange S. 162—68, Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 6).
[4] Sjæl. T. XIX, 320. I Brevet til dem i Jylland tilføjes: »Og endog vi vore Raader have tilskrevet i Sjælland og i Skaane at skulle møde med saa mange Heste, som de ere taxerede for af deres Len, saa ville vi Eder dog i saa Maade naadigst have forskaanet, undtagen I til eders egen Nødtørft og Behov ville tage en Klipper eller to med eder, hvilket vi til eders egen Betænkning ville have henstillet«.
[5] Smstds. 324.
[6] Saaledes Kongens trykte Skrift til Sveriges Riges Stænder (Kronborg 18 Oktbr.). Jfr. Slange S. 168, Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 9).
[7] Auslend. Reg. 1600—01, Fol. 205; Vollmachten 1598—1611, Fol. 114. Biinstrux: Orig. med Segl: Rus-

sen tiltraadtes 7 Septbr.[1] 10 Oktbr. tilskrev Kongen fra Roskilde Udsendingene, at de ogsaa skulde forhandle om Sejladsen paa Narva[2]. Fra Frederiksborg 28 Decbr. tilskrev Kongen dem, at der efter deres Afrejse var kommet russiske Udsendinge til ham, hvorfor han havde afsendt Niels Krag og Klavs Paselick til Rusland med Instrux og Befaling til de to Gesandter; blev disse trufne i Moskva eller kun 3—4 Dagsrejser derfra, skulde de udføre Instruxen[3]. 13 Febr. 1602 fik Udsendingene deres Afsked i Moskva[4]. 7 Maj s. A. kvitterede Kongen dem for deres Legation, efterat de havde indleveret deres Relation[5].

1602.

Af Raaderne døde Absalon Gjø 15 April.

12 April. Herredag i Kjøbenhavn.[6]

Herredagen udskreves fra Roskilde 20 Decbr. 1601, og Breve derom udgik til 14 Raader[7]. Hele Raadet synes at have mødt undtagen *Erik Hardenberg*, *Absalon Gjø* (der døde 15 April), *Jørgen Fris* og *Eske Brok*; Retterthinget vedvarede til 24 April[8]. 10 Maj forlenede Kongen sin Broder Hertug Ulrik med Schwabstedt for 15 Aar[9]; dertil havde han 1 Maj

land (Reg. 14), n. 27 b. Lejdebrev tor Udsendingene: Latina 1600 —15, Fol. 20.

[1] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 8).

[2] Sjæl. T. XIX, 330.

[3] Inlend. Reg. 1600—01, Fol. 467.

[4] Relationen, dat. Moskva 14 Febr. 1602. Orig. med 2 Segl: Rusland (Reg. 14), n. 27 b. Jfr. Slange S. 171—72.

[5] Jydske T. V, 164.

[6] Ejler Brokkenhus (Saml. t. Fyens Hist. VI, 455); Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 12).

[7] Sjæl. T. XIX, 340—41. Til Herredagen indstævnedes ogsaa Magistraterne i Bergen og Throndhjem: Norske Rigsreg. III, 649.

[8] Secher, Rettertings Domme I, 334 —408. 1 Maj afgav Kongen en Dom i Nærværelse af *Preben Gyldenstjerne*, *Henrik Lykke* og *Kristian Holk*: smstds. 419.

[9] Orig. med Segl: Slesvig n. 194. Den egentlige Overenskomst mel-

faaet Bevilling af det samtlige Raad (*n. 19*) og samme Dag givet dette sit Gjenbrev, hvori han bl. a. lovede, at om Slottet fravendtes Kronen, skulde Bevillingen ikke komme Raaderne eller deres Efterkommere til Skade[1].

Fra Herredagen udgik 9 Maj en Fdg. om Tømmertold i Norge[2], 12 Maj tre Forordninger, om Tøndemaal, om Adelens Begravelser og om Ansættelsen af Daleren til 33 Sk. lybsk eller 66 Sk. dansk[3], endelig 19 Maj to Fdgr. om Tømmerlast i Bleking og paa Gotland[4], alle efter Overvejelse med Raadet.

19. Raadets Bevilling om Schwabstedt, 1 Maj.

Orig. paa Pergament med 14 Segl: Slesvig n. 192 b.

Vi efterschrefne Christian Fris til Borrebye, kong. mait[s] candtseler, Peder Munck til Estvadgaardt, Danmarckis riges marsk, Sten Brade thil Knudstrup, Mandrup Pasberg til Hagisholm, Henrich Below til Spøtterup, Axel Gyllenstiern til Lyngbyegaardt, Breide Randtzow thil Rantzovisholm, statholder udi Kiøpnehavfn, Arrild Hvitfeldt til Odisbierre, rigens candtseler, Henrich Rammel til Beckeschovf, Predbiørn Gyllenstiern til Vosborrig, Axel Brahe thil Elvid, Hendrich Løcke til Ofvergaardt, Olluf Rosenspar thil Skarrolte oc Christian Holck til Høigaardt, alle Danmarckis rigis raadt, kiendes oc giøre vitterligt for os oc vore efterkommere, Danmarckis riges raadt, at vi efter den stormechtige, høgborne førstis oc herris, her Christiani den fierdis, Danmarkis, Norgis, Vendis oc Gottis konning, vor naadigste herris nadigste begiering hafve unt, bevilgedt oc sambtøckt och nu med dette vort obne bref unde, bevilge och sambtøcke, det hans kong. mayt. maa forlænnne til hans mayt[s] herre broder, høgborne første hertug Ulrich af Holsten, Svavested slot oc læn medt bønder, thiennere, ald des eigendomb, herlighed oc tilliggelse, jacht, fiskeri, epther jordbogens liudelse, qvit oc frie at hafve, niude, bruge oc beholde udi fembtan samfelde aar, fraan denne dag regnendis oc til for[ne] xv aar igien forløbben ere, oc da for[ne] schlot oc læn fri oc uden ald forhindring

lem Kongen og hans Broder er allerede fra 4 Marts: Ostwald, Zur Würdigung S. 416 (Slesvig n. 192).

[1] To ligelydende Orig. paa Pergament med Segl: Slesvig n. 193 (Sjæl. R. XIV, 365). Jfr. Slange S. 177.

[2] Norske Rigsreg. III, 658.

[3] Sjæl. T. XIX, 354—359.

[4] Skaanske R. III, 183.

igien at komme til Danmarckis krone; dog med dend besked, hans førstelige naade aldielis indthet schal befatte sig medt for[ne] capittels thiennere eller de geistlige, som i capittel ere, y nogen maade. I lige maade schal hans førstlige naade holde bønderne til for[ne] slot liggendis ved lovg, skiel oc ret oc dennom ey uforrette i nogen maade, udi lige maade icke forhugge eller forhugge lade skofven der til liggendis til uplicht i nogen maade. Hvis ocsaa skede, det Gud naadeligen afvende, at hans førstelige naade ved døden inden thisse xv aar afginge, da schal for[ne] Svavested slot och lhæn i lige maade komme under kronen tilbage. Vi hafve os oc forbeholdet, om for[ne] stift blef Danmarckis crone afvunden, hvilcket vi dog icke forhobis, da icke vi eller vore eptherkommere for slig forlæning och afvindelse lide nogen tilthalle, beskylding eller anklage udi nogen maade. Udi lige maade hafver hans mayt. os lofvidt oc tilsagdt efter hans mayt[s] reversis liudelse, at om for[ne] stift blef igienvunden under Danmarkis krone, da det gandske stift med for[ne] Svavested her efter at brugis under Danmarkis krone lige som andre rigens oc kronens læn til rigens indfødde mendt oc som et lædemod under kronen. Thil yddermere stadfestelse, vindinsbiurdt och forvaring hafve vi vore signetter her neden forre hengdt. Actum Kiøpnehavfn den 1 may, sanctorum Philippi et Jacobi paafalt, anno 1602.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1602.

Indlandet. 12 Decbr. udstedte Kongen en Erklæring om at ville holde *Kristen Fris*, *Breide Rantzau*, *Henrik Ramel* og Statholderen i Fyrstendømmerne Gerd Rantzau skadesløse som Forlovere for 30000 Rd. til Detlev Rantzau[1].

Sverige. Efterat det til Septbr. 1601 fastsatte Grænsemøde ved Knærød ikke var blevet besøgt fra svensk Side (ovfr. S. 110), foreslog Hertug Karl et nyt Møde til 3 April 1602, hvad Kristian IV gik ind paa[2]. 27 Januar befalede han derfor *Kristen Fris*, *Axel Gyldenstjerne*, *Peder Munk*,

[1] Patenten 1596—1602, Fol. 355. Selve Gjældsbrevet er dateret Kiel, in den 8 Tagen der heil. 3 Konigen 1603: smstds. 354.

[2] Svenske Acta II, 64, 67.

Manderup Parsberg, *Breide Rantzau* og *Axel Brahe* at være til Stede ved Grænsen 1 April[1]. Før Mødet indløb der en Skrivelse fra Kong Sigismund (Vilna 25 Febr.), hvori han bad Kristian IV ikke indlade sig i nogen for ham skadelig Handel med Hertugen[2]; i samme Mening skrev han ogsaa til Rigsraadet[3]. — Fra begge Sider indfandt Raaderne sig ved Grænsen til fastsat Tid, men Mødet kom dog ikke i Stand, da det fra svensk Side forgjæves forlangtes, at de Danske skulde give Hertug Karl den ham af de svenske Stænder givne Titel og ikke give Sigismund svensk Kongetitel m. m.[4]

7 Juni tilskrev Hertug Karl fra Stockholm Kristian IV om Grundene til, at Mødet sidst ikke var kommet i Stand, og foreslog et nyt Møde til September i Brømsebro[5]; i samme Retning skrev de svenske Stænder til Raadet og Stænderne i Danmark[6]. 8 Juni bad Hertug Karl desuden Kristian IV om Tilladelse for nogle af ham hvervede Tropper til at passere Øresund[7]. Kristian IV forlangte 25 Juni 10 af sine Raaders Betænkning om, hvad Svar man skulde give (*n. 20*); 19 Juli erklærede han saa Hertug Karl, at man paa Grund af Pest ikke kunde mødes ved Brømsebro[8]. Under fortsatte Underhandlinger udsattes Mødet først til Nytaarsdag, siden til 9 Febr. 1603, medens Stedet skulde være Flakkebæk[9]. 28 Novbr. befalede Kongen Kansleren, *Feder Munk*, *Sten Brahe*, *Man-*

---

[1] Sjæl. T. XIX, 343. Hver skulde møde med 4 Rideheste og aldeles ingen Vognheste; til Raaderne i Jylland skreves endda, at Kongen under den herskende Brøst paa Rugfoder vilde henstille til dem selv, om de vilde medtage Heste eller ej. — Lensmanden paa Laholm Brostrup Gjedde befaledes det 26 Januar strax at lade hugge saa mange Træer, som gjøres fornødne til et bekvemt Hus og Værelse nær hos Grænsen for Raaderne, og siden komme til Kongen for at høre dennes Vilje derom: Skaanske T. III, 155.

[2] Svenske Acta II, 71, jfr. Slange S. 184.

[3] Svenske Acta II, 73.

[4] Forhandlinger: Svenske Acta II, 74—81, jfr. Slange S. 184—85, Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 11).

[5] Svenske Acta II, 84, jfr. Slange S. 185.

[6] Anført i Svenske Acta II, 86.

[7] Smstds.

[8] Svenske Acta II, 88, jfr. Slange S. 186.

[9] Jfr. Slange S. 186.

derup Parsberg, Henrik Ramel og *Eske Brok* at møde til det til 9 Febr. 1603 aftalte Grænsemøde; de skulde være til Stede ved Grænsen Dagen forud og siden forholde sig efter den Instruktion, der vilde blive dem medgivet[1]. 24 Decbr. befaledes det 17 Kjøbstæder at sende hver én befuldmægtiget Borger til Flakkebæk 23 Febr. for at fremsætte de Danskes Krav paa Svenskere[2].

20. Kongen til 10 Raader, 25 Juni. Sjæl. T. XIX, 362.

Vor synderlig gunst thilforn. Hvadt den hogborne furste her Carl, Sverrigis rigis arfveførste, udi thvende hans kerlighets schrifvelser under dato den 7 och den 8 dag junii sidst forleden os hafver tilschrefvit, thet hafver I af samme thvende brefvis udcopier, hvilcke vy eder her huos medt vor secretario tilschicke, ydermerre at forfarre, och endog vy gerne uden forhalling høgbemelte furste paa samme ehrender ville hafve svaret, saa hafve vy dog for got ansehet, vorre raadts betenckende och mening først at fornemme, førendt sligt skede. Thi bede vy eder och naadigst begerre, at I eder emodt os medt thenne vorris udschickede secretario schriftligen erklerer, først om eder synnis raadeligt verre, at vy bevilge, at hiøgbemelte hertug Carls krigs folck, som erre antagne at brugis emodt konningen af Pollen och den polsche cronne, maa egennum Øresundt och vorre strømme passere eller och thet hiøgbemelte første schal afslais. Dernest om thet er raadeligt at forbyde vorre undersotte icke at seigle til Rige och andre steder, som hans kerlighet formener sinne fiender at verre; thi vy inthet her udi giørre eller befalle ville, førendt vy eders sampt de andre vorre raadts mening hafve forfaret. For thet sidste, om thet icke er raadeligt, at vy ingen mode vedt grendtsen sambtycker, medt mindre os først tilschickis en designation, hvadt for capita der skal proponeris paa deris side, och begere vy her om saa vel som udi de forrige tvinde puncter eders mening och

[1] Sjæl. T. XIX, 380. Kongen tilføjede: Og eftersom vi efter denne Tids Lejlighed ikke agte fornødent nogle Rideheste at bruges paa samme Rejse, at I derfor ikke uden selv tredje eller fjerde begive eder paa Rejsen, dog at I eder med Sørgeklæder efter denne Tids forefaldende Lejlighed ville klæde og udstaffere.

[2] Smstds. 382.

underdanigst betenckende at vide. Befallendes etc.. Hafniæ 25 junii anno 1602.

Udlandet. *Eske Broks* Sendefærd til Rusland, se ovfr. S. 110.

19 Maj meddeltes det *Axel Gyldenstjerne*, *Axel Brahe* og *Kristian Holk*, at Kongen vilde forskikke dem legationsvis uden Riget; det befaledes dem derfor at møde, den første selv tiende, de to andre selv ottende, vel stafferede i Kbhvn. 25 Juni og siden strax tiltræde Rejsen [1]. 1 Avgust udstedtes der Instrux og Kreditiv for de nævnte Raader til Tsar Boris af Rusland samt til Kejserens Søn [2]. De ledsagede Kongens Broder Hertug Hans og tiltraadte Rejsen 2 Avgust [3]. 5 Avgust meddelte Kongen *Axel Gyldenstjerne*, at Hertug Hans havde medunderskrevet den Kvittering, som de tre Brødre skulde give Enkedronningen for Formynderskabet i Fyrstendømmerne, men at denne var kasseret paa Grund af en Fejl. Kongen sendte nu *Axel Gyldenstjerne* Kvitteringen, »at I det Hans Kjærlighed kunde formelde, paa det Hs. Kjærl. kunde vide den at være til intet gjort« [4]. — 10 Avgust landede Hertugen og Raaderne i Narva, 19 Septbr. holdt de deres Indtog i Moskva; 28 Oktbr. døde Hertug Hans, hvorefter Kongen affærdigede nye Instruxer til Udsendingene fra Halmstad 7 Marts 1603 [5]. 29 Maj s. A. fik Raaderne deres Afsked af Kejseren; Hjemrejsen varede fra 3 Juni til 24 Juli [6].

19 Avgust udstedtes der Kreditiv for *Henrik Ramel* til Hertug Ulrik af Meklenburg [7].

---

[1] Sjæl. T. XIX, 354. 30 Juli overdroges det Udsendingene at støtte nogle Gjældskrav til Storfyrsten af Moskva, som Anders Hes i Helsingør og Iver Povlsen i Kbhvn. vilde gjøre gjældende: smstds. 365.

[2] Vollmachten 1598—1611, Fol. 139, jfr. 156; Auslend. Reg. 1602—03, Fol. 128, 131.

[3] Ejler Brokkenhus (Saml. t. Fyens Hist. VI, 459); Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 14).

[4] Sjæl. T. XIX, 366.

[5] Sjæl. R. XIV, 399, jfr. 402. Udt. i Engelstoft og Møller, Hist. Calender I, 165.

[6] Engelstoft og Møller, anf. St. S. 101—13 efter *Axel Gyldenstjernes* Dagbog samt en trykt tysk Relation.

[7] Auslend. Reg. 1602—03, Fol. 144.

Da Kongens Søster Hedvig var blevet forlovet med Kurfyrst Kristian II af Sachsen, udgik der 16 Avgust Breve om Brudeskat i samme Form som 1588 (ovfr. S. 27)[1]. Allerede 19 Maj var det bebudet *Sten Brahe*, *Henrik Belov* og *Preben Gyldenstjerne*, at de skulde forskikkes til Sachsen; *Henrik Belov* skulde »holde Ordet« ved Avdienser og ellers, og det befaledes Raaderne at være rede midt i Avgust med saa mange Folk og Heste, som de var taxerede for af deres Len[2]. 27 Juli befaledes det de nævnte tilligemed *Henrik Ramel* at være til Stede paa Gjedsør 20 Avgust for derfra at tiltræde Rejsen[3]. Raaderne traf 26 Avgust Enkedronningen i Güstrow og kom 10 Septbr. til Dresden, hvor Brylluppet holdtes to Dage efter. I Slutningen af Maaneden ordnedes Livgedingsforholdene[4].

Til Afgjørelse af Stridighederne med England foreslog Kristian IV Dronning Elisabet at afholde et Fredsmøde i Bremen i September (Kronborg 29 Maj), hvad Dronningen gik ind paa[5]. 3 Avgust befaledes det *Arild Hvitfeld* at møde selv sjette i Bremen 25 Septbr.[6]; samme Dag befaledes det *Manderup Parsberg* med første Lejlighed at begive sig til Kongen for at modtage sin Instrux til Mødet i Emden (sic)[7]. 10 Septbr. udstedtes der Kreditiv for de to Raader samt Jonas Charisius til i Bremen 25 Septbr. at forhandle med de engelske Udsendinge[8], og samme Dag underskreves deres Instrux[9]. De kom til Bremen paa den fastsatte Dag, og Forhandlingerne vedvarede til 26 Novbr., da de danske Udsendinge rejste bort[10].

---

[1] Sjæl. T. XIX, 369; Norske Rigsreg. III, 673.
[2] Sjæl. T. XIX, 354.
[3] Smstds. 364.
[4] Relation af de tre Raader (ikke *Sten Brahe*), dat. Güstrow 11 Oktbr., samt en foreløbig Indberetning fra alle fire, dat. Dresden 22 Septbr. Orig. med Segl: Sachsen n. 45. Jfr. Slange S. 178.
[5] Rymer, Foedera, ed. Holmes, VII, P. II, S. 34, 39.
[6] Sjæl. T. XIX, 366.
[7] Jydske T. V, 169.
[8] Rymer, Foedera, ed. Holmes, VII, P. II, S. 46 (Latina 1600—15, Fol. 49).
[9] Orig. med Segl: England n. 22 a.
[10] Relation fra Udsendingene, dat. Bremen 26 Novbr. Orig.: England n. 22 a. Indberetning fra de engelske Udsendinge, dat. Bremen 1 Decbr.: Rymer, Foedera, ed. Holmes, VII, P. II, S. 53. Jfr. Slange S. 181—82.

Anmærkning. Efter Slange S. 178 skal *Kristian Holk* være sendt til Frankrig, »faa Uger« efterat den franske Udsending, Hertugen af Nevers, var rejst tilbage fra Danmark. Til denne Sendelse af *Kristian Holk* findes intet Spor i Akterne; da Hertugen af Nevers var i Danmark i Maj [1], og *Kristian Holk* i Avgust rejste til Rusland, hvortil han allerede var forordnet 19 Maj, maa Efterretningen hos Slange vist anses for urigtig [2].

1603.

Af Raaderne døde Axel Gyldenstjerne 13 Juli.

20 Juni. Herredag i. Kjøbenhavn [3].

Herredagen udskreves fra Kjøbenhavn 5 Januar, og Breve herom udgik til de 17 Raader [4]. Af disse mødte 15; *Erik Hardenberg* og *Axel Gyldenstjerne* (der døde 13 Juli) nævnes ikke [5]. Retterthinget sluttede 1 Juli, men Rigsraadet overværede sikkert endnu Daaben af Kongens ældste Søn 10 Juli [6]. Under Herredagen kom Hertug Johan Frederik, Ærkebisp af Bremen, til Danmark og ledsagedes fra Gjedsør til Kbhvn. af *Henrik Lykke* m. fl. [7]. 3 Juli meddelte Kongen ham Forlening med hans Del af Slesvig; Lensbrevet medundertegnedes af de tilstedeværende 15 Raader [8]. Kongen fik bevilget en Landehjælp (Dobbeltskat) til Bygning paa Rigets Fæstninger o. l. mod at udstede en Revers af 2 Juli (*n. 21*); Skattebrevet er dateret 12 Juli [9]. Desuden udgik med Raadets Samtykke 30

---

[1] Latina 1600—15, Fol. 33.
[2] Den omtvivles ogsaa af Rørdam, Univ. Hist. III, 484.
[3] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 16).
[4] Sjæl. T. XIX, 385—87.
[5] Sechers Rettertings Domme I, 424; Lensbrevet af 3 Juli.
[6] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 17).
[7] Missive af 11 Juni til *Henrik Lykke*, Ditlev Holk og Mogens Gjø (Sjæl. T. XIX, 405); Slange S. 190 taler urigtig om 3 Raader.
[8] Antislesvigholst. Fragm. VII, 99. Slange S. 196 lader urigtig Forleningen foregaa i Haderslev.
[9] Sjæl. T. XIX, 417; Norske Rigsreg. IV, 26. Slanges Fremstilling

Juni en Fdg., rettet mod Overdaadigheden ved de adelige Bryllupper[1], og 12 Juli et Forbud mod Udførsel af gjort Sølv og Guld samt gjort Kjedelkobber[2].

21. Kongens Gjenbrev, 2 Juli.

Orig. paa Pergament med Segl: RR. n. 33. Kopi i Sjæl. R. XIV, 407 med Overskrift: Bre somf, kong. mat. gaf rigens raad, thend forbudne skat anrørendis.

Vy Christian thend fierde med Guds naade Danmarckis, Norgis, Vendis oc Gottis konning, herthug udi Slesvig, Holsten, Stormarn oc Ditmarsken, grefve udi Oldenborg oc Delmenhorst, giøre alle vitterligt, at eftersom vi med vor elsch. Danmarckis rigis raads bevilling oc samtøcke nu hafver verit foraarsagit at lade udskrifve en almindelig skat oc landehielp thil bøgningens behof paa vor oc rigens befestninger oc til munition oc anden rigens notturft, thi beplichte vi os oc vore efterkommere, konninger udi Danmarck, oc cronen, at samme bevilling icke skal komme enten vore kiere thro undersaater af addel eller andre vore undersaate her udi riget paa deris friheder oc privilegier thil nogen hinder eller forfang udi nogre maade. Gifvit paa vort slot Kiøpnehafn den 2 julii anno 1603 under vort signet.

Christian.

30 Novbr. Raadsmøde i Kolding[3].

Fra Hamburg 4 Novbr. befalede Kongen *Sten Brahe*, *Breide Rantzau*, *Arild Hvitfeld*, *Erik Hardenberg* og *Henrik Lykke* at komme til Stede hos ham i Kolding den sidste November, for dèr at forfare hans naadigste Vilje[4]. Allerede 2 Decbr. forlovede Kongen Raadet, idet han erklærede, at han for denne Gang ikke havde villet forelægge nogen anden Stand

---

af Forhandlingerne om denne Skat (S. 188—89) er aabenbart lidet paalidelig. Efter ham skal Raadet til Trods for Reversen kun have bevilget Kongen en Hjælp af Kirkeklokker; denne hører dog til Aaret 1601 (ovfr. S. 108). At Adelen, som Slange siger, skal have været med ved dette Møde, er der intet Tegn til. — Mig uforklarligt er for øvrigt Udtrykket »den forbudne Skat« ved Kopien af Reversen i Kancelliregistranten.

[1] Sjæl. T. XIX, 408.

[2] Sjæl. T. XIX, 420. I et Forbud mod Udførsel af Kobber af 30 Maj (smstds. 403) nævnes Raadets Samtykke ikke.

[3] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 18).

[4] Sjæl. T. XIX, 443.

i Riget sit Anliggende og hvad der imod Retten vederfaredes ham af en ond Nabo, men vilde bero ved det, som de fleste Raader havde tilraadet; hvis den Fred, som i Aar elskes, siden skulde volde Besværing, vil Kongen være undskyldt. Han formanede Raaderne ved deres Ed til at holde alt hemmeligt (*Egenhænd. Breve n. 3*).

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1603.

Fyrstendømmerne. Fra Elmelund 3 Avgust fik »nogle af Raadet og Landsaatterne« Brev om i September at følge Kongen paa en Rejse ind i Tyskland. Af Raadet nævnes: *Kristen Fris*, *Peder Munk**, *Manderup Parsberg*, *Preben Gyldenstjerne**, *Axel Brahe**, *Eske Brok**, *Oluf Rosensparre**, *Kristian Holk*, *Henrik Ramel* og *Henrik Belov*; deraf bødes det 5 at være rede til at deltage i mulige Ridderspil[1]. 2 Oktbr. befaledes det derefter de tilsagte at være til Stede i Kolding 9 Oktbr.[2] Herfra rejste Kongen til Hamburg, hvor han holdt Indtog 29 Oktbr.; Dagen efter foregik Hyldingen.

Sverige. Til Mødet ved Flakkebæk 9 Febr. afsendtes fra dansk Side *Kristen Fris*, *Peder Munk*, *Sten Brahe*, *Manderup Parsberg*, *Breide Rantzau* og *Eske Brok* (ovfr. S. 115), hvis Fuldmagt og Instrux er af 3 Febr.; da de var fritagne for deres Ed til Kongen, udsendtes tillige Lave Urne til Beltebjerg som kongelig Agent ved Mødet[3]. Forhandlingerne vedvarede lige til 6 April, da man underskrev en Afsked, hvorved flere Punkter henstilledes til Afgjørelse af en Opmand[4].

Da de svenske Raader fra Mødet kom tilbage til Hertug Karl, besværede denne sig over, at flere, der i hans Ærender var rejste gjennem Danmark, her var blevet anholdte, nogle i 2—4 Dage, andre nogle Uger og Maaneder. Det svenske Rigsraad forebragte i en Skrivelse fra Ørebro 21 April denne

---

[1] Sjæl. T. XIX, 427 (de 5 ere mærkede med en Stjærne).

[2] Smstds. 453. De tilskrevne kaldes her: nogle af Lensmændene.

[3] Svenske Acta II, 102—22.

[4] Forhandlinger: smstds. 122—312, jfr. Slange S. 197—200. Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 16).

Klage for de danske Raader, der havde været Befuldmægtigede ved Mødet, idet man henviste til, at der ved dette var indført i Beslutningen, at saadant skulde afskaffes. Ved samme Lejlighed opfordredes de danske Raader til at søge at formaa Kongen til at træffe en Overenskomst med Karl om, at den svenske Mønt skulde gaa og gjælde i Danmark ligesom omvendt; dette havde Raaderne jo lovet i Afskeden, og det syntes »raadeligt, at en Lighed saavel i denne som i andre Maader maatte blive holdt, paa det at Handel og Vandel mellem alle tre Rigers Undersaatter desto bekvemmeligere kunde have sin Fremgang«. Endelig erklærede de svenske Raader at have gjort Paamindelse hos deres Fyrste om Valget af en Opmand, hvorom de ventede, at han snart vilde tilskrive den danske Konge[1].

Denne Skrivelse besvaredes fra Kbhvn. 8 Maj af *Kristen Fris* og *Breide Rantzau.* De erklærede, at en Svensker, Hans Nielsen, var blevet anholdt i Helsingør og det ikke uden Aarsag, men frigivet, saasnart Kongen var blevet hørt derom, og at et Par andre, der havde villet drage gjennem Kongens Lejr til Varberg, var blevet standsede, indtil de havde givet nøjere Besked om deres Rejse. Dette syntes dog ikke ubilligt; at Svenskere var blevet opholdte i Uger eller Maaneder, fandt de ikke, og heller ikke var der arresteret nogen siden Mødet. De andre Punkter kunde de ikke besvare nu, da de var alene til Stede[2]. Som Svar herpaa skrev fire svenske Raader fra Nykøping 6 Juni til det danske Raad, at de ønskede at vide, hvad den antydede Aarsag til Anholdelsen var, thi havde Svenskerne forholdt sig utilbørlig, var det mod Kongens Vilje. Havde de derimod ikke forset sig, stred deres Arrest mod Forligene, og da der i Sverige ikke var blevet anholdt nogen Dansk eller Norsk uden Aarsag, begjærede de, at saadant heller ikke maatte finde Sted i Danmark[3].

[1] Orig. med 3 Underskrifter og Segl, Reg. 27, n. 124 (Kopi: Svenske Acta II, 313).

[2] Svenske Acta II, 315.

[3] Orig. med 4 Underskrifter og Segl, modtaget 10 Avgust: Registr. 27, n. 124 (Svenske Acta II, 316).

Udlandet. *Axel Gyldenstjerne, Axel Brahe* og *Kristian Holk* i Rusland, se ovfr. S. 116.

24 April befaledes det *Henrik Belov* at møde i Kbhvn. selv sjette eller syvende for at begive sig i Legation til England[1]. 1 Juli udstedtes der Kreditiv for *Kristen Fris* og *Henrik Belov* til Kongen af England samt en Instrux for dem[2]. 8 Avgust fik de i Hampton deres Rekreditiv af Kong Jakob[3].

27 Avgust udstedtes der et Kreditiv for *Henrik Ramel* til Kurfyrsten af Brandenburg[4]. Sendelsen blev udført[5].

1604.

Af Raaderne døde Erik Hardenberg 13 Marts.

29 Febr. Jydsk Kjøbstadmøde i Horsens, og 6 Marts Fynsk Kjøbstadmøde i Bogense; afholdt?

6 Febr. udskrev Kongen fra Haderslev Møder af Befuldmægtigede fra Jyllands og Fyns Kjøbstæder, en Borgemester og en Kjøbmand for hver By (*n. 22*). Til at forhandle med disse skal Kongen have beskikket sin Sekretær, Dr. Jonas Charisius, men efter Slanges Beretning klagede den jydske Adel herover til Rigsraadet; dette samlede sig i Haderslev — ukaldet, og derfor ikke vel modtaget af Kongen, — men fik dog denne til at opgive Møderne[6]. Denne Beretning maa staa ved sit Værd[7]; om Mødernes Afholdelse vides i alt Fald intet.

---

[1] Jydske T. V, 174.

[2] Latina 1600—15, Fol. 62.

[3] Orig. med Segl: England n. 22 b. Jfr. Slange S. 202 (her nævnes *Henrik Ramel* som Eneudsending).

[4] Auslend. Reg. 1602—03, Fol. 287.

[5] Jfr. Kristian IV's Brev fra Hamburg 6 Novbr. i Anledning af det af *Henrik Ramel* medbragte Svar: smstds. Fol. 333.

[6] Slange S. 203—04.

[7] *Eske Brok*, hvis Dagbog for 1604 er bevaret, har intet om alt dette; at han ikke skulde have omtalt en Rejse til Haderslev, anser jeg for umuligt, men Udgiveren i Danske Saml. 2 R. II, 260 har en anden Mening.

22. *Indkaldelse til jydsk og fynsk Kjøbstadmøde.*

Jydske T. V, 206 (med vedføjet Liste over Kjøbstæderne). Det orig. Missive til Odense: Aktst. udg. af Fyens Stifts lit. Selskab I, 83.

Vor gunst tilforn. Vider, at eftersom vi komme udi forfaringe, hvorledis at den gemehne hanthering och kiøbmandtshandel der udi eders bye saa vel som och udi andre vorre kiøbsteder her udi vort land Nøhr Jutlandt fast mehre end udi andre velforor[d]nede steder aar efter aar jo mehre och mehre aftager och forringis, hvilkit med thiden (med mindre der til andre midel blifve bethencht) ville foraarsaghe stor armod under borgerschabit i kiøbstederne her udi riget, och efterat vi som en christen øfrighed inthet heller seher end vor och rigens undersaters gafn och beste, och at theris nehringh och handthiering motte voxe och daglich formeris, tha bede vi eder och ville, at I der udaf byen udnefner en borgemester och en forstandige och forfaren kiøbmand, som den siste febr. først kommendis kunde begifve thennom til vor kiøbsted Horsens, dersammestedts vi voris fuldmechtige ville tilforordne, som tha med thennom kunde ofverveige och bethencke, ved hvad middel for[ne] vorre kiøbsteder och des indbyggere deris handthieringh och kiobmenschab her i riget som anderstedts efter thenne dag kunde tiltage, voxe och formehre, och for[ne] vore undersaater borgerne ther af kunde blifve forbedrit. Haderslevíæ 6 februarii anno 1604.

Udi lige maade fick kiøbstederne udi Fyen brefve at møde udi Boense den 6 martii der nest efter.

14 Maj. Herredag i Kjøbenhavn[1].

Herredagen udskreves fra Koldinghus 2 Januar, hvorom udgik Breve til de 16 Raader[2]; af disse døde *Erik Hardenberg* dog 13 Marts, medens *Henrik Ramel* og *Jørgen Fris* ikke vides at være mødt. Retterthinget sluttede 24 Maj[3]. Ved denne Lejlighed raadslog Kongen med Raadet om den ulovlige Øxenhandel, der skadede Kronen og Adelen, og 6 Septbr. udgik der et Forbud herimod[4]; samme Dag udgik endvidere,

---

[1] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 18).—91; jfr. Eske Brok (Danske Saml. 2 R. II, 265).

[2] Sjæl. T. XIX, 453—55.

[3] Secher, Rettertings Domme I, 501

[4] Sjæl. T. XIX, 482.

ligeledes med Henvisning til Overvejelse med Raadet ved sidste Herredag, en Fdg. om, at Enker ikke maatte befatte sig med Børnenes Ejendele eller tage dem under deres Værgemaal, før der var foretaget Skifte[1].

9 Juli. Herredag i Bergen.

Herredagen udskreves samtidig med den danske[2]. 29 Marts meddelte Kongen *Sten Brahe*, *Henrik Belov* og *Eske Brok*, at han vilde have dem tilforordnet med flere vore Raad og gode Mænd at sidde Ret og høre Sager i Bergen; de skulde derfor være rede til lige efter Herredagen i Kjøbenhavn at rejse til Norge og siden videre forholde sig efter den Instruktion, Kongen vilde medgive dem[3]. Kongen afsejlede 29 Maj fra Kbhvn.[4], medens Raaderne først begav sig paa Vejen 18 Juni[5]. I Herredagen[6] deltog foruden de ovennævnte *Kristen Fris* og *Jørgen Fris* samt Anders Gren, hvis Udnævnelse til Norges Kansler kundgjordes 26 Juli. Retterthinget sluttede 23 Juli[7]. Paa Herredagen forelæstes den gjennemsete norske Lovbog[8]. Tilbagerejsen varede fra 25 Juli til 1 Avgust; 6 Avgust fik de tre Raader deres Afsked[9].

25 Avgust. Raadsmøde (og Adelsmøde?) i Odense.

Fra Kronborg 5 Avgust udskreves de 15 Rigsraader til at møde i Odense d. 25 i samme Maaned[10]. Af Raaderne skal kun *Henrik Ramel* og *Jørgen Fris* være udeblevne[11]. Kon-

[1] Sjæl. T. XIX, 483.
[2] Norske Rigsreg. IV, 38.
[3] Sjæl. T. XIX, 466. *Eske Brok* modtog Brevet 6 April (Danske Saml. 2 R. II, 262).
[4] Eske Brok (anf. St. S. 266); Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 18).
[5] Eske Brok (anf. St.)
[6] Slange S. 205 angiver urigtig, at Herredagen begyndte 24 Juni.
[7] Norske Rigsreg. IV, 75.
[8] Slange S. 205.
[9] Eske Brok (anf. St. S. 268).
[10] Sjæl. T. XIX, 477; efter Hegelund skal Raadet være sammentraadt allerede 24 Avgust. — 5 Avgust paabødes ogsaa en Mønstring af Adelen (Sjæl. T. XIX, 477); i Brevet opgives hverken Terminen for Mønstringen eller hvem der skulde foretage den.
[11] Eske Brok (Danske Saml. 2 R. II, 269). Blandt Underskriverne af den nedenanførte Betænkning fattes dog desuden *Sten Brahe*, *Henrik Belov* og *Eske Brok*.

gen selv gav ikke Møde, da han i Kbhvn. fik Besøg af Kurfyrsten af Brandenburg[1]; hans Propositioner, daterede Kbhvn. 18 Avgust (*Egenh. Breve n. 4*), forelagdes af Kansleren, Marsken og Statholderen i Kbhvn., og gik ud paa at forlange Raadets Samtykke til en Krig med Hertug Karl i Sverige. Raadet afgav 27 Avgust sin Betænkning (*n. 23*)[2], hvori det indtrængende fraraadede Krigen. — Efter Slange skal ogsaa Adelen have været indkaldt til dette Møde og have udtalt, at den ikke kunde taale en Forøgelse af sine Byrder, samt at man ikke havde Grund til at frygte Sverige, hvis Fremgang i Lifland Polakkerne vel vilde standse, og som selv var i indre Uro[3].

23. Raadets Betænkning, 27 Avgust.

Orig. med Kristian Holks Haand: RR. n. 42 A.

Vi eftherschrefne Manderup Parsberg thil Hagisholm, Arrildt Hvitfeldt thil Odersberg, rigens cantsler, Predbiørn Gyllenstiern thil Vosborg, Axel Brahe thil Elvedt, Hinrich Lycke thil Ofvergaardt, Oluf Rosenspar thil Skarholt och Christian Holck thil Høygaardt, alle Danmarckis rigis raadt, giøre vitterligt, at efther som thendt stormechtige høyborne første och herre, her Christian thendt fierde, Danmarckis, Norgis, Vendis och Gottis koning, vor allernaadigste herre och konning, nu vedt erlige och velbyrdige mendt Christian Fris thil Borreby, hans mait[s] cantsler, Peder Munck thil Estvadtgaardt, Danmarckis rigis marsk, och Breide Randtzow thil Randtzowholm, stadtholder udi Kiøpnehafn, naadigst hafver ladet gifve os thilkiende om hvis uret som herthug Carl udi Sverige beviser the dansche kiøbmendt, som handt ehr pendinge schyldig, saa och hvis uret the søefarende udi Østersøen vederfares af hanum, och for[ne] godemendt hafve ofverantvordet os høybemelte vor allernaadigste herris schrifvelse, liudendes om hvis thil thet siste møde paa grendtsen ehr forafschedit om en stoer summa pendinge, som the dansche kiøpmendt thilstoedt udi Sverige, besyn-

[1] Eske Brok (anf. St.).
[2] Benyttet af Slange S. 209—10 efter Meddelelser fra Gram.
[3] Slange S. 208—09. Gram siger herom: »Hvad her fortælles . . ., finder jeg ingensteds fra at kunne bevises«, og meddeler saa Slange Indholdet af Raadsbetænkningen, idet han henstiller, om dette ikke er af større Interesse end »disse slette Excuses, Altercationes et Tergiversationes om Skat og Tynge«

derligen hos h. C. self, hvilcket af h. Carl icke ehr holdit och eftherkomet, som thet sig burde, udi lige maade siden thendt thidt at vere thagen paa hans mait^{s} strømme bode Hollender och andre och the retferdigis [!] saa vel paa hans mait^{s} strømme som paa the svensche strømme, endog the icke ehre herthugens fiender, ey heller the hafve udi sinde at seigle paa Riga, och her foruden hafver hertugens flode thagen et Kiøpnehafns schib, som kom fran Riga, emodt forbemelte siste mødes afschedt, hvor af forfares thet at sche af forset throdts och emodt ald ret och billighed, och therfore siunes hans mait. raadligt nu icke lenger slig uret at lide, meden thet at vedergiøre, thet beste mueligt ehr, och thet vedt en lovglig krig och obenbare feide, och hans mait. therfore naadigst begierer, at vi thenne sag ville betencke, beraadslage och voris mening endrechteligen hans mait. thilkiende gifve, och saa frampt vi med hans mait. om for^{ne} feide at begynde ofver ens stemer (hvilcken feide at udføre thendt visse aarlige rigens indkompst icke kandt udstae), at vi tha ochsaa ofverveiger, hvorledes thet, som ther kandt fates, formiddelst lidelige vilkor af rigens indbyggere och stender aarligen mae bekomis, saa vit leyligheden och theris formue kandt tholle, efther som samme hans mait^{s} schrifvelse videre therom indholder, Saa kiendis vi os underdanigst schyldige och plichtige at vere, therudi saa vel som udi alle andre maade hans kong. mait. voris underdanigste throeschab och villige thienestę at bevise, och therfore same vichtige sag af vor yderste formue och forstandt hafve betenckt, beraadslaget och ofverveyet och vores raadt och betenckinde therudi underdanigst schriftlig hafve ville ladet gifve hans kong. mait. thilkiende.

For thet første, endog vi bekiende, herthug Carl uret at hafve giort udi for^{ne} sager, dog alligevel for mange och atschillige aarsager schyldt ehr thet betenckeligt for the sager med en krig at stille kong. mait^{s} saa vel som thette rigis velferdt udi fare, och er en evig varendes fredt opret emellum Danmarck och Sverige efther thendt stetinische fordragts liudelse, hvilcken ochsaa paa grendtsen udi forgangen aar ehr confirmerit, och same fridts fordracht formelder, hvorledes thermed schal procederis, naar nogen thvist eller irring komer rigerne emellum, saa och om en høy pen och straf ofver thendt, som same fordrag icke holder och eftherkomer, saa bør same evig varende fridts fordragt høygre och merre at ahnses och hafves udi acht, som och hvadt ulycke, blodtstyrtning,

landenes schade och forderfvelse af krig vil eftherfølge, end thendt schade bør at achtes och anses, som af nogen tagne koefarte schibe kandt vere schet, anseendes at udi en offentlig krig icke althing kandt ghaa saa richtig thil, som thet sig burde, och ofthe sig irringer thildrager emellum store potentater, som dog mere betencke theris landis och rigers gafn og beste, end therfore strax krig fore thage, som kandt blifve landene thil fare och ulycke, besynderligen eftherthi thet er uvist, hvadt udgang en krig kandt bekome.

For thet andet befindes thet, at udi thendt siste afschedt, som ehr giort paa thendt svensche grendtse, icke ret endeligt ehr kong. mait^s undersotter thillat at segle paa Riga, men the dansche commissarier therudi hafve bevilget hos kong. mait. med ald flidt at ville anholde, at ingen hans mait^s undersotte paa nogen thidt lang schulle thil Rige at seigle blifve forpasset och eftherlat, efther som same afschedt videre therom indholder, och h. Carl uden tvifvel theraf thager aarsage endnu at lade forhindre thendt seglation thil Riga.

For thet thredie, thersom en krig schal forethages, tha vil therthil behøfvis mange thynder guldts forraadt, och befindes thet, at adelen her udi riiget ehr møget forarmet, saa at the icke kunde formaa at lide synderlig bekostning, och en stoer part af thenum ehre store pendinge schyldige thil lante Holsten, och thersom, thet Gudt forbiude, nogen krig schulle paakome, tha ehr at formode, at same pendinge schulle thenum hasteligen opschrifvis, och the saa vel som theris forlofvere kunde therofver kome udi høyeste nødt och besvering. Hvadt bønder och borger ehr ahnrørendes, ehr eblant thenum større armodt, endt lettelig kandt gifvis thilkiende, och endnu befindes nogen thusinde bønder gaarde, som stae øde, hvilcke snart ville blifve flere, om nogen synderlig skat och besvering paa komer, och kunde vere at befrychte, at anden ulycke theraf kunde undstae, som thilforn udi grefvens och schipper Clemendts feide ehr schet; thi en forarmet almue, som besvering paa komer, kandt lettelig lade sig bevege, som fremfarne exemple thet gifve thilkiende.

For thet fierde ehr herthug Carl udi sterck rustning, saa at handt paa en kort thidt kandt opbringe mange thusinde krigsfolck, som nu udi nogen aar hafve verit øfvet och brugt, och ehr at befrychte, at thersom noget schulle paa kome, thet Gudt forbiude,

handt tha med slig magt hastelig schulle os forekome och indfalde udi Skaane och thet landt brende, herde och forderfve, och siunes os icke, at kong. mait. kandt saa hastig efther thenne thidts leylighed thendt krigsmagt opbringe, at hans mait. uden høyeste fare kunde slaes med hanum udi marcken, saa er och at befrychte, at h. Carl med orlovg schibe schal vere kong. mait. for mechtig udi søen.

For thet fembte ehr Sverig et møget fast landt med bierge och store søer, saa at ther med ringe folck paa Holveyen och andre steder kandt forhindris, at theris fiender icke kunde fremkome, efther som udi thendt siste svensche feide at thendt thidt thet dansche krigsfolck var komen ofver Holveyen, saa blef thendt thillucht for thenum, saa the vare therofver udi høyeste nødt, ind thil the med en sterck frost kom neder egien paa en søe, och for slig och andre forhindringe och besveringer hafver thendt siste svensche feide varet paa ottende aar, thette rige thil mercklig stoer gieldt och schade; this ligeste ehr saa Sverigis rigis leylighed, at kome theris fiender sterck udi landet, faar the ingen underholdning; komer the svage, saa slages the af theris fiender; therhos ehr och at betencke, hvadt langsom thidt ther vil thil at ehrøbere the festninger, som ligge udi Sverige paa grendtsen, och udi same thidt kunde sig atschillig besvering och vitløftighedt thildrage.

For thet siette ehr at befrychte, at keyseren schal vere med kong. mait. ilde thilfridts for thendt hylling, som ehr schet thil Hamborg; saa ochsaa staar thet icke vel thil emellum hans mait. och thendt stadt Lybeck, och thersom emellum Danmarck och Sverige schulle noget paa kome (thet Gudt naadeligen forbiude), tha ehr at befrychte, at emodt thette rige kunde practiceris thet, som mandt nu icke kandt betencke.

For thet siufvende befindes thet efther ald billighed och ret, at koning Sigismundus udi Polen er Sverigis rigis rette herre och konning, och at h. Carl icke med billighed eller ret kandt forgiøre eller forkrige thet landt, som koning Sigismundo thilhører, och theraf vil eftherfølge, at thersom saa vare, at kong. mait. med krigs magt noget kunde ehrobere fran Sverigis krone, tha schulle hans kong. mait. och Danmarckis rige hafve en evig feide af kongen af Polen och hans eftherkomere, og therofver med keyseren, kongen af Spanien ocb andre theris biestandt kunde thet blifve hans. mait. och thette rige thil merckelig forfang och schade; thisligiste

ochsaa efther slig ret, som kongen af Polen hafver thil Sverige, kunde med krig, som Sverig paa føres, gifves aarsag, at riget kunde gifve sig under hanum egien, hvilcket i lige maade kunde kome Danmarcks rige thil schade, at slig en mechtig potentat schulle blifve thil naboe.

Sameledes ochsaa foruden aldt anden fare och ulycke, som af same krig kunde endstae, ville och eftherfølge, at thendt almindelig kiøpmandts handel och seglation egienum Øresundt blifver thermed forhindrit och therofver thendt største part vil afghae paa tholden, thette rige thil stoer schade.

Och efthersom kong. mait[s] schrifvelse formelder, at saa frampt vi med hans mait. samptligen om for[ne] feigde at begynde ofver ens stemer (hvilcken feide at udføre thendt visse aarlige rigens indkompst icke kandt udstae), at vi tha ochsaa ofverveyer, hvorledes thet, som ther kandt fattes, af rigens indbyggere aarligen at maa bekomis,

Saa kunde vi ther paa hans kong. mait. underdanigst icke forholle, at vi paa thet flitigste hafve betenckt och ofverveyet alle the middel och maade, som os hafve syntes rigens indkompst thil slig en krig at udføre kunde med formeris och forbedris, tha hafve vi icke kunde betencke eller befinde the middel, at indkompsten paa nogen thynder guldt ner saa møget kunde aarligen formeris, at slig en krig ther med kunde udføres, och vi thet vedt voris sambvittighed bekiender, at armoden nu ehr saa stoer eblant bønder och borger her udi riget, at thet ehr umueligt thenum at kunde afstedtkome thendt contribution at utgifve, som thil slig en krig vil behøfves, och hvadt fare och ulycke theraf kunde entstae, ehr letteligt at betencke.

Thette ehre the aarsager, som vi udi thenne vichtige sag hafver betenckt, beraadslaget och ofverveyet, hvilcke os siunes vedt thette riges lycke och velferdt udi thene thidt bør at hafves udi acht, och synes os therfore efther thenne thidts leylighed for vore personer icke at kunde raade hans k. m. thil nogen krig.

Och hvadt belangendes ehr thendt uret, som herthug Karl hafver giort, synes os therom raadeligt, at k. m. for thisse for[ne] aarsager schyldt efther thene thidts leylighed endnu ville thet lade forbie ghae och therudi ville naadigst betencke thendt gamel och almindelig regel: Necesse est, ut possit dissimulare, qui vult imperare; thi herthug Carls regimente hafver icke bestandt, som thet

anstillis, och efthersom leyligheden sig begifver, synes thet, at enten blifver ther oprør udi landet, eller riget snart af Rydtsen och Polen angribes, och hans forset udi saa maade hindres och forekomes.

Och ehre vi therfore underdanigst begierendes, at kong. mait. thisse for[ne] aarsager och voris betenckinde udi thenne vichtige sag naadigst ville betencke och ofverveye, och thette voris schriftlig betenckinde och svar naadigst udi thendt beste mening ville opthage och aname, hvilcket vi os underdanigst thil hans kong. mait. ville forsehe som thil voris allernaadigste herre och konnings udi alle maade. Men thersom hans kong. mait. jo icke kandt hafve fredt for h. Carl, tha ville vi for vore personer findes underdanigen villige at opsette hos hans kong: mait. och voris federne rige, som thet sig bør udi alle maade, och ynscher vi, at thendt almechtigste Gudt naadeligen vil bevare hans kong. mait. udi et langvarigt, fredsommeligt och lycksaligt regimente, Gudts hellige nafn thil lof och ehre och thisse konge riger thil forfremmelse och gode.

At thette herudi ehr voris raadt ock betenckinde for the aarsager schyldt, som forschrefvit staar, thes thil vindnisbyrdt underschrifver vi thette medt egen hender. Datum Othense thend 27 dag avgusti anno 1604.

Manderup Parsberg. Arrilld Huittfelldtt. Preben Gyllenstiernn. Axell Brahe. Henrick Løke. Oluff Rosenspar. Christian Holck.

Sverige. I Løbet af Aaret 1603 havde der været forhandlet mellem Fyrsterne om Valget af en Opmand. Kristian IV havde spurgt Hertug Karl, om denne vilde lade sig nøje med den fra dansk Side nævnte Opmand, Kurfyrst Joakim Frederik af Brandenburg. Karl IX havde derefter skrevet til denne, men da han intet Svar fik, sluttede han, at Kurfyrsten var utilbøjelig til at paatage sig Opmandskabet, og i en Skrivelse fra Linkøping, 9 Januar 1604, foreslog han saa, at Kristian IV skulde nævne en anden Opmand, eller at begge skulde befuldmægtige Kommissarier til at vælge en saadan[1].

Da der ikke indløb noget Svar paa dette Forslag, rettede det svenske Rigsraad fra Stockholm 14 Juli den Opfordring til det danske, at det flittig skulde anholde hos Kristian IV om, at han vilde besvare Skrivelsen af 9 Januar, hvoraf det

[1] Svenske Acta II, 315—21, jfr. Slange S. 211.

indlagde en Kopi. Desuden fremførte Raadet en Række Klager: de norske Befalingsmænd havde begaaet Overgreb i Lapmarken; Anders Bengtson, Borger i Nyløse, og andre havde ikke kunnet faa Penge indkrævede i Danmark; de Danskes Sejlads paa Riga var ikke blevet indstillet, saaledes som lovet ved sidste Græensemøde [1].

Først da Kong Karl selv (11 Septbr.) mindede om Brevet af 9 Januar [2], og der i Mellemtiden var forhandlet i Odense om disse Sager (ovfr. S. 125), afgav Kristian IV sit Svar (9 Oktbr.). Han erklærede heri, at de danske Borgere, der havde været i Nyløse til Lavrentii og i Stockholm til Bartholomæi, ikke havde kunnet faa deres Betaling, skjønt dette var lovet paa Grænsemødet, klagede over den Usikkerhed for fremmede paa danske Strømme, hvori Karl IX's Flaade var Skyld, og indsaa ikke, hvad Gavn Rigerne kunde have af en Opmands Afgjørelse, naar det, som fandtes for Rette, ikke ogsaa fuldkommedes i Gjerningen. Han vilde derfor paa denne Tid ikke navngive nogen Opmand [3].

I sit Svar (28 Oktbr.) hævdede Karl IX at have opfyldt Afskeden og erklærede, at de »Vitismaal«, som Kongen tillagde ham, efter Stettinerfordraget burde henskydes til Dom af Raader fra begge Riger; som Opmand nævnte han nu Landgrev Morits af Hessen [4]. Kort efter (3 Novbr.) skrev det svenske Raad til det danske, at det undrede sig over ikke at have faaet Svar paa sit Brev af 14 Juli, erklærede, at Kristian IV's Beskyldninger »kom dem fast besværlige for«, og henviste ligeledes til et nyt Grænsemøde [5]. Dette Brev besvaredes 3 Decbr. af tre danske Raader, der fastholdt deres Konges Standpunkt (*n. 24*). Svaret kom til Stockholm 20 Decbr. og besvaredes 3 Dage efter. Det svenske Raad oversendte nu Kopier af de mellem Fyrsterne vexlede Skrivelser og udbad sig

[1] Orig. med 7 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 134 (Svenske Acta II, 325). Jfr. Slange S. 211.
[2] Svenske Acta II, 327.
[3] Smstds. Jfr. Slange S. 211—12.
[4] Svenske Acta II, 330, jfr. Slange S. 212.
[5] Orig. med 9 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 134 (Svenske Acta II, 331).

nøjere Oplysninger om, hvilken Aarsag man havde til Klagerne m. m.[1].

24. De tilstedeværende Raader til det svenske Rigsraad, 3 Decbr. Afskrift: Svenske Acta II, 332.

Vor venlig naboelig hilsen. Edle velbaarne och velbiurdige Svergis rigis raad, gunstige och besynderlige gode venner och naboer, vi hafver bekommet ethers gonsten [!] schrifvelse, daterit Stockholhm then 3 novembris sidst forleden, ahngaaendis k. mt. voris naadige herris svar paa then høigbaarne furstis hertug Charl, h. f. naadis bref, och begerer I gode herrer venligen, at icke alene it svar af k. mt. om en anden opmand, men ochsaa at h. f. naade herepther motte forskaanis med the forvitelser, som h. f. n. af h. k. mt. blifver udi samme schrifvelse tillagt, sampt andit mhere, som samme schrifvelse inneholder. Herpaa ville vi ether, I gode herrer, udi venlighedt icke forholde, at k. mt. i Danmarck, voris naadigste herre, tilforn, hvad h. mt. i den sag om en opmand at foreslaa for gaat ahnseher, sig emod. h. f. n. allerede hafver forklart, hvilcket os eller voris medbrødre rigens raad anderledis at forordne icke vil beqvemme eller vel ahnstaa. At voris n. herre och konning sig schriftlig hafver besverget, at the danske undersaatter af kiøbmendene icke blefve tilfridts stillet til den termin, thennom var paa grendtsen forestillet, ochsaa at thette rigis strømme af then svensche skibsflode hafver verit megit ufhelig, thet er uden tvifl icke sked af h. mt. uden aarsage, mens undersaatterne paa begge sider til gafn udi frembtiden; vide icke heller andre tancker therom at giøre os, end at h. f. n. och I gode herrer thet udi en venlig mienning optager. Vi vide os icke at erindre, at voris naadigste herre och konning hafver ladit uforrette eller betønge nogen adelsmand, geistlig, borger eller bonde af Svergis rigis undersaatter, hvilcke vi holder for vor gode venner och naboer, men hver efther sin standis gebur, naar the her udi riget hender at ahnlange, da vederfaris dennom det, som christeligt, retferdigt och billigt ehr, hvilcket vi med en god samvittighed kunde betyge.

At I gode herrer icke hafver fangit svar paa thet bref, i høst

---

[1] Orig. med 8 Underskr. og Segl: Registr. 27, n. 134 (Svenske Acta II, 334).

forleden Danmarckis rigis raad blef tilschrefven, thet er sked af then aarsage, at ingen herredage siden ehr her i riget holden, som alle rigens raad var forsamblids, efthersom vi och pleiger slige brefve den hele ordini tilschrefne almindelig paa the tider at beantvorde. Och paa thet I gode herrer icke skulle giøre ether nogen tancker, at slig dilation skede af forset, tha hafver vi faa, som nu tilstede ere, icke vilde underlade paa ethers schrifvelse dette til it venligt svar at gifve; och skulle I gode herrer icke tvifle, at udi hvis maade vi och vore medbrødre kunde ver ether til ehre, vilge, tienniste och velbehag, thertil findis vi altid redeboene. Befalindis hermed etc. Hafniæ 3 decembris anno 1604.

Christian Fris. Hendrick Rammel. Christian Holck.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1604.

Udlandet. I Avgust kom Kongens Svigerfader, Kurfyrst Joakim Frederik af Brandenburg, til Danmark og skal ved Gjedsør være blevet modtaget af 3 Rigsraader[1].

Fra Kong Sigismund i Polen kom Gesandter, der begjærede Kristian IV's Hjælp mod Hertug Karl i Sverige. De havde Avdiens hos Kongen 9 Oktbr., og derefter blev *Arild Hvitfeld* og *Henrik Lykke* tilforordnede at tale med dem; de kom saa sammen med Sendebudene i Lavrids Brokkenhus' Stue. Deres endelige Besked fik Udsendingene 13 Oktbr. af *Sten Brahe* og *Arild Hvitfeld* paa Kongens Vegne[2].

3 Novbr. befalede Kongen *Kristian Holk* at rejse til Polen og være til Stede i Varsjav 8 Januar 1605, selv femte saaledes udstafferet, at »I kunne være os og eders fædrene Rige til Ære«; forinden skulde han komme til Kbhvn. og modtage sin Instrux[3]. 6 Decbr. udstedtes saavel denne[4] som

[1] Slange S. 208. Om Tiden for hans Ankomst se Eske Brok (Danske Saml. 2 R. II, 269), ovfr. S. 125.

[2] Optegnelse om Forhandlingerne: Polen n. 16. Jfr. Slange S. 214.

[3] Jydske T. V, 232.

[4] Vollmachten 1598—1611, Fol. 212.

et Kreditiv for *Kristian Holk* og Leonhard Metzner til Kongen af Polen angaaende de brandenburgske Sager[1]. 19 Januar 1605 kom Udsendingene til Varsjav[2], hvor de 9 Marts fik deres Svar[3].

1605.

Marts. Raadsmøde paa Kronborg.

Fra Kronborg 18 Januar forskreves hele Raadet undtagen *Kristian Holk* (som da var i Polen) til at overvære Kongens unge Datters Daab paa Kronborg 3 Marts; de skulde møde med deres Hustruer og disses Jomfruer og siden gjøre sig glade med Kongen og hvem, der ellers var kaldt til[4]. Daaben fandt Sted paa den bestemte Dag, og »alle Rigsraaderne var Faddere«[5]. Den tidligere forordnede Ændring af Mønten, hvorefter Daleren skulde gjælde 33 Sk. lybsk eller 66 danske Sk., indskærpedes 17 Marts, »ligesom tilforn med vort elsk. D. R. Raads Samtykke, som nu har været her hos os til Stede«[6].

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1605.

Indlandet. I dette Aar optog Kongen et Laan paa 140000 Dl. hos sin Moder, Enkedronning Sofie, og Rigsraadet gik i Borgen for Betalingen af denne Gjæld[7].

---

[1] Latina 1600—15, Fol. 115.
[2] Udateret Relation. Orig.: Polen n. 20.
[3] Orig. med Segl: smstds. Jfr. Slange S. 222—23, hvorefter Udsendingen ogsaa skal have haft det Ærende at klage over de polske Kaperier.
[4] Sjæl. T. XX, 2.
[5] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 19).
[6] Sjæl. T. XX, 9. Derimod nævnes Raadet ikke i en Fdg. af 8 Juli om slesvigsk Mønt (smstds. 28), heller ikke i Fdg. af 2 Avgust om Vin, Tyskøl, saltet Kjød, Sild og Torsk at vrage i Kjøbstæderne (smstds. 34) eller i Fdg. af 4 Avgust om den sønderborgske Mønt (smstds. 37).
[7] Gjælden omtales i Raadets Betænkning af 3 Avgust 1624 (se ndfr. og Molbech, Egenh. Br. S. 165 Anm.), da den endnu ikke var indfriet.

Sverige. Medens der i dette Aar ikke blev vexlet Skrivelser mellem de to Rigers Raad, henvendte Karl IX sig selv 14 Juni til de danske Raader *Peder Munk* og *Manderup Parsberg*. Han gav en vidtløftig Fremstilling af Sagernes Udvikling og bad de to Raader arbejde hos deres Konge paa, at et nyt Grænsemøde snarest maatte ansættes[1]. De to Raader sendte denne Skrivelse videre til Kansleren, idet de erklærede, at det ikke syntes dem raadeligt at tøve længer med Fredsmødet; denne deres Betænkning bad de Kansleren meddele Kongen (Kolding 31 Juli)[2]. Efter Slange[3] lod Kristian IV dem ved Kansleren strængt forbyde at have saadanne Tanker eller besvare det svenske Brev.

Senere paa Aaret (24 Avgust) klagede i Karl IX's Fraværelse hans Brodersøn Hertug Johan i et Brev til Kristian IV over, at Brevdrageren af Skrivelsen til de to Raader var blevet opholdt i Kjøbenhavn, saa at han ikke havde maattet føre Brevet frem til de gode Mænd, og at der kun var givet ham en Recepisse tilbage. Han fordrede derfor Svar paa Brevet enten af Kongen eller af Raaderne[4], men afvistes kort af Kristian IV (1 Oktbr.)[5].

Udlandet. *Kristian Holks* Sendelse til Polen, se ovfr. S. 133—34.

29 Juni befaledes det *Manderup Parsberg* og *Eske Brok* at rejse til Kurfyrst Kristian af Sachsen og forinden komme til Kbhvn. for at modtage deres Instrux; det tilsagdes dem, at deres Rejseudgifter skulde blive dem erstattede af Rentekammeret[6]. 26 Juli udstedtes paa Frederiksborg et Kreditiv for de to Raader samt for Joakim Hübner til Kurfyrsten af Sachsen og Hertugen af Brunsvig samt begges Gemalinder[7]; ligeledes en Instrux for dem[8]. Forhandlingerne, som først

---

[1] Orig. med Segl: Registr. 27, n. 136 (Svenske Acta II, 343). Jfr. Slange S. 226.
[2] Svenske Acta II, 345.
[3] S. 226.
[4] Svenske Acta II, 346.
[5] Svenske Acta II, 346. Jfr. Slange S. 226.
[6] Jydske T. V, 255.
[7] Auslend. Reg. 1604—05, Fol. 296.
[8] Vollmachten 1598—1611, Fol. 236.

foregik i November (?), drejede sig om en Ændring i Kurfyrstinde Hedvigs Livgeding[1].

6 Avgust udstedtes der Kreditiv for *Henrik Ramel* til Kongen af England[2]; 3 Avgust havde han faaet et tysk Kreditiv til Dronning Anna[3]. 8 Septbr. aflagde han paa Kristian IV's Vegne Ed som Ridder af Hosebaandet[4].

1606.

10 Marts. Herredag i Kjøbenhavn.

Kongen havde først tænkt at holde Herredag i Kolding 12 Decbr. 1605, og fra Haderslev 3 Novbr. indkaldtes Raadet til at møde dèr, dels for at sidde i Rette, dels ogsaa for at raadslaa om Rigets Anliggender[5]. Fra Kolding 22 Novbr. toges denne Befaling dog tilbage[6], og 26 Novbr. udskreves Herredagen saa til Kjøbenhavn 10 Marts 1606[7]. Hele Raadet, ene *Jørgen Fris* undtaget[8], var til Stede; Retterthinget sluttede 20 Marts.

Kongens Proposition (*n. 25*) af 9 Marts omhandler Tilraadeligheden af et Tronfølgervalg, Kravene paa Orknøerne og Hetland, Sejladsen til Grønland, Lapland, Kongens Pengeforhold til Adelen og Generalstaternes Ønske om et Handelsforbud mod Spanien. Raadets Svar kjendes ikke. — Til Fort-

---

[1] Udsendingenes Relation nævnes paa et Arkivomslag (Sachsen n. 45), men synes tabt. Smlgn. et Brev fra Kurfyrst Kristian til Kristian IV af 8 Avgust 1607: smstds. Jfr. Slange S. 223.

[2] Latina 1600—15, Fol. 126.

[3] Auslend. Reg. 1604—05, Fol. 304.

[4] Ashmole, The instit. of the order of the garter, Append. n. CLIV (jfr. S. 328).

[5] Sjæl. T. XX, 54. Indbydelser udgik ikke til Kansleren og *Jørgen Fris*.

[6] Sjæl. T. XX, 55; omtales af Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 21).

[7] Smstds. 55—57.

[8] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 22).

sættelse af Sejladsen paa Grønland bevilgedes der en (Halv-) Skat, hvorom Brev udgik 1 April[1].

Fra Ørebro 19 Febr. havde det svenske Raad klaget til det danske over, at Karl IX's Vinskjænk var blevet molesteret i Øresund og havde maattet betale Told af Kongens Vin, samt over, at Kongen ikke havde kunnet faa udleveret, hvad der var bjærget fra et paa Gotland strandet Skib; de paatalte tillige det utilfredsstillende Svar, som Kristian IV havde givet paa Hertug Johans Henvendelse (ovfr. S. 135)[2]. Det danske Rigsraad svarede (6 i Tallet) 30 Marts, at den omtalte Vin, efter hvad det syntes, tilhørte Kjøbmanden og ikke Kongen; hvad det paa Gotland bjærgede Skyts angik, havde Kongen befalet Lensmanden at udlevere dette; om det tredje Punkt »vide vi os ikke at kunne resolvere, efterat kg. Mt. vores allernaad. Herre selv paa underskedlige Tider sig imod Hs. f. N. Hertug Karl derom skriftlig har erklæret«. Raadet paaklagede tillige, at de danske Undersaatter endnu ikke var blevet tilfredsstillede for deres Krav til den svenske Krone samt i Sverige besværedes med ubillig Told[3].

1 April udgik efter Overvejelse med Raadet to Forordninger, den ene om, at gamle Gjældsbreve skulde fornys inden 20 Aar fra deres Datum, den anden, om Straf for Kvinder, der ligger deres Børn ihjel[4]. — Kongen forhandlede fremdeles med Raadet om Exorcismen ved Daaben, og dets Betænkning gik ud paa, at »samme Besværing og Exorcismus uden nogen Forargelse i Religionen kunde afskaffes«; dog vilde Kongen ikke foretage nogen Ændring hermed, før han havde hørt de theologiske Professorers og Bispernes Betænkning, hvorom han tilskrev dem 6 April[5].

[1] Sjæl. T. XX, 74; Norske Rigsreg. IV, 138.

[2] Orig. med 4 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 138 (Svenske Acta II, 347).

[3] Svenske Acta II, 348. Underskrifterne anføres i en Kopibog i Stockholm.

[4] Sjæl. T. XX, 73. Derimod nævnes Raadet ikke i et »Mandat og Forordning« af samme Dag, hvor ved der for Jylland indførtes flere Regler for Tjenestefolks Løn, Kost m. m.; 23 Juni 1608 udgik den samme Fdg. til Sjælland, Skaane og Fyn: smstds. 77.

[5] Dänische Bibl. IV, 17 (Sjæl. T. XX, 82).

25. Kongens Proposition, 9 Marts. Orig. med Kristen Fris' Haand BR. n. 42 B.

Disse erre de artikle, som vi Christian den fierde, Danmarkis, Norgis etc. konning, hafver at proponere vore elskelige rigens raad til denne nerverendis almindelig herredag, oc ville vi, som oc n[aadigst] begere, at vore tro mend oc raad der paa seg schrifteligen emod os vilde erklere.

Først, efther som rigens raad udi nogle frembfarne konninger udi Danmarck, vore forfedre, deris tid, hafver efther høigbemelte deris konningers n. begering udvald oc korren en af deris sønner til rigernis regering efther deris foreldris dødelig afgang, midler tid same onge herrer hafver verret udi deris umøndige aar, paa det om noget uforvarendis den regerende herre tilslog oc efther Guds viilie med døden afgick, orsage oc materia til tvedragt. uenighed oc parthi ebland rigens stender oc undersote kunde der ved verre borttagen oc afschaffet, oc rigerne kunde verre vis paa en herre, som da regeringen skulde uden nogen ny val oc proces annamme oc forresta. Hvilcket ocsaa foruden lenger deduction kand bekreftigis med voris s. herfaders exempel, som aldelis ong er saledis blefven hildet; disligeste oc med os self, der vi vore ungeferlig thre aar gammel, er der med i lige maade procederet.

Oc efther for^{ne} leilighed begere vi n., at vore elskelige rigens raad med deris bref oc segel den høigborne furste hertug Christian, vor elskelige søn, til disse rigers konge oc regentere efther voris død oc afgang vilde eligere, sambticke oc korre, som siden, naar beqveme orsag oc leilighed der til gafvis, kunde offentlig paa de sedvonlige steder udi hver provints videre hildis oc stadfestis.

Oc erbide vi os tilbørligen at forsekere rigens raad, at denne deris election oc bevilling aldrig skal komme rigerne, rigens raad, stender eller undersoter paa deris friheder, immuniteter eller privilegier til hinder, afbrek eller skade i nogen maade.

II. Efthersom voris handfestning eblandt andet os tilholder, at vi de lande Orkenøe oc Hedtland (som erre en appertinentse til vordt rige Norge oc i mange aar der fra verret hafver) skulle egen forschaffe til riget, oc vi udi det forleden aar ved voris gesandte for^{ne} øer af den stormegtige høigborne furste, herre Jacobum, konning udi Store Britannien etc., vor elskelige kierre svoger, hafver fordret oc solenniter repeteret, paa det den lange posses-

sion, som høigbemelte konning er udi, icke skulde komme dette rige i frembtiden til forfang eller præjudicio, da erre vi vore raads underdanigste betenkende udi denne sag begerendis, om dennom siunis sligt nocksom at verre, eller oc at andre middel endnu skulde brugis, same øer egen at indbekomme, paa det vi udi frembtiden kunde verre undschildiget, at inthet her udi vor eftherladt eller forsømmet, som rigens høighed oc gafn befordre oc slig en vigtig sag forfremme kunde.

III. Vi hafver af rigens raad paa adschillige tider fornommen, at thet vor til gafns for riget, om det land Grønland blefve egen opledt, hvilcket vi oc udi denne forleden sommer hafver ladet giørre, saa der ingen tvifvel er paa, at de hafner, som voris skib oc folck hafve verret udi, det er det rette Grønland, som i gammel dage hafver ligget her under riget. Oc der som der nu vider skulde nogen middel ahnvendis, det hele land at indbekomme, vil der til behøfvis stoer præparation med skib, folck, pendinge, fetallie oc andet. Derforre begerer vi rigens raads mening oc erklering her udi, om same seglation videre skal forfølgis, oc hvad pendinge eller oc madschat, de til slig brug ville sambticke.

IIII. Det er icke heller vore raad uvitterlig, hvad tilforne hafver verret tracteret udi raadet om den pardt af Lapland, som grotfursten af Muskov inde hafver, om rigens raad siunis, at udi denne forandring i Ridsland noget der til kunde giørris, enthen med nogen ahnslag, magt eller i anden maade, paa det de land oc steder, som erre fra Norgis krone med urette, motte der til egen blifve bekreftiget.

V. Eblandt mange middel, vi hafve brugd til at gafne vore undersote af adelen her udi riget, er oc dette, at vi udi disse forløben aar hafver dennom forstrakt en merkelig summa pendinge for en billig rente, oc eftherdi handfestningen udi den 20 artikel formelder, at hverken konningen, deris furstinde eller afkomme eller nogen paa deris vegne muffe kiøbe eller pandte dennom eller kronen til noget friet gods her udi riget, det seg oc ofte tildrager udi gieldssager, at baade hofvedmanden oc forlofverne for pendinge findis saa uvederheftige, at ti icke kunde betalle med andet end med deris jordegods, en pardt ocsaa af fromhed oc enfaldighed siger god oc lofver for større summer, end ald deris gods er verd, oc endog vi gandske gierne ville tilføige vore undersote af adelen ald det, de kunde hafve gafn oc fordel af, hvor til vi aldelis ville

findis bevogen, dog at eventire store summer oc hofvedstole os icke aleniste til skade, men til spot oc forklenring, der udi hafve vi billig stoer betenckende. Derforre beger vi n., at rigens raad seg vilde erklere, hvorledis vi udi slige casibus, naar de seg tildrage, os kunde forholde oc blifve uden skade.

VI. Vi hafve oc n. befallet at ofverandvorde rigens raad et bref, som staterne udi Holland os tilschrefvet hafver, hvor udi de begerer, at nogen synderlig slags vhare paa en tid lang icke motte føris her af riget paa de portugøsische oc spanske koster. Oc efthor vor raad vel hafver ofverveiget stedernis vilkor udi begge riger, oc hvi vid dennom til mindste skade, Staterne her udi kunde bevilgis, da vilde de der om som oc udi de forrige femb artikler deris underdanigste mening os vide lade. Oc erre vi eder alle oc hver med kongelige gunst oc nade bevogen. Gifvet paa vort slot Kiøp. den 9 martii anno 1606.

Christian.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1606.

Indlandet. Da Kongen skulde rejse til England, indsatte han 2 Juni tre Raader, *Breide Rantzau, Arild Hvitfeld* og *Henrik Lykke,* til »at blive i Regeringen i Kjøbenhavn og forskaffe enhver Lov og Ret« (*n. 26 a*), og samme Dag fik 6 Raader »Skrivelse i gemen at have tilbørlig Indseende med alting, Riget anrørende, i Kongens Fraværelse«. Disse 6 var *Manderup Parsberg, Henrik Belov, Preben Gyldenstjerne, Axel Brahe, Oluf Rosensparre* og *Kristian Holk* (*n. 26 b*)[1]. I Norge skal der være indsat et Regeringsraad, bestaaende af Statholder *Jørgen Fris,* Kansler Anders Gren og Sten Maltesen (Sehested)[2]. — Kongens Fraværelse varede fra 10 Juni[3] til 24 Avgust[4]. I denne Tid udstedtes de fleste Breve i Kon-

[1] Naar Slange (S. 231) angiver, at Provinserne var fordelte mellem disse 6 til »Indseende«, og at de skulde afgive Indberetninger til Regeringsraaderne i Kjøbenhavn, synes dette vanskelig at kunne passe med det her trykte Brev.

[2] Slange anf. St. Efterretningen synes at modsiges deraf, at *Jørgen Fris* 8 Juni fik Tilladelse til at rejse til Danmark »i nærværende Sommer«: Norske Rigsreg. IV, 153.

[3] Slange S. 231; Siverd Grubbe angiver urigtig: (omtrent) 25 Maj (Danske Mag. 4 R. IV, 23).

[4] Siverd Grubbe (anf. St.).

gens Navn, idet de dog formodentlig undertegnedes af de tre Regeringsraader; sjældnere skrev disse i deres eget Navn, saaledes f. Ex. et Brev til Mogens Kaas 2 Juli [1].

Paa sin Rejse var Kongen ledsaget af *Kristen Fris, Sten Brahe, Henrik Ramel* og *Eske Brok* [2].

26. *Kongens Missiver om Regeringsraader, 2 Juni.*

a. Sjæl. T. XX, 93. Trykt: Friis Edvardsen, Schielschiør S. 450.

Vor sønderlig gunst thilforne. Vider, at ephtersom vi for høye och vichtige aarsagers schyld nu er tilsindts udi egen person at begifve os thil thet kongerige Engeland, ther at besøge den stormechtige høygborne første her Jacob, konning udi den store Britannien etc., vor elschelige kiere svoger, hvor thil Gud allermechtigste naadeligen vil gifve løcke och frembgangh, och vi icke visse ehre, thil hvad thid vi egien hid thil riget kunde anlange, tha paa thet med althingist udi voris fraverrelse kunde gange ordenlig och vel thil, och ingen af vore undersaater deris sager, som de kunde behøfve befordring udi, schulle for voris fraverrelses schyld opholdis, daa bede vi ether, ville och udi thette vort bref naadigst befhale, at I, midler tid samme reyse varher, erre her udi voris kiøbsted Kiøbenhafn tilstede, och hvilcke af vore undersaater os besøger om befordring och hielp udi theris sager, I da en hver forhielper, saa vit som lovg og ret medfører, och hvis udi saa maade udi voris undersaaters sager af ether paa vore vegne blifver for got ansehet, at I och thet under vort signete och eders hender, (om saa behovf giøris) schriftligen lader forfatte. Dersom och sig tildroge, at fremmede herrers gesanter hid anlangede och avdients begierede, da schulle I och dennom paa vore vegne forhøre, hvis verf de hafve ad referendum antage och med slig fortrøstningh dennom lade bortdrage, at vi theris herrer, saa snart vi hiem komme, self paa theris postulatis ville thilbørlig svar lade bekomme. Och endog vi med alle voris omliggende naboer udi slig goed venschab och forthroende ehre, at vi aldielis inthit hafve os

[1] Skaanske T. III, 259.

[2] Slange S. 232. For de tres Vedkommende stadfæstes dette af Ligprædikenerne (en saadan haves ikke over *Henrik Ramel*); mærkeligt er det, at Siverd Grubbe ved 23 Juli har noteret, at han da besøgte *Eske Brok* paa Dronningborg (Danske Mag. 4 R. IV, 23).

af nogen at formode andet end thet, som venligt och got er, des Gud vere lofvet, daa ville vi dog her ether naadigst hafve befallet, at saa frembt noget uforvarendis sig kunde thildrage her udi riget, det som enten os eller vore rigers undersaater kunde vere thil fare, I da epther den ed och troschab, I os och riget soren hafver, sligt af ethers yderste forstand och formufve thilhielper at afstille, hvor thil vi os och visseligen forser och forlader. Hafniæ thend 2 junii anno 1606.

b. Sjæl. T. XX, 94.

Vor synderlig gunst thilforn. Vider [*osv. som foregaaende Brev indtil*] opholdis, hafver vi trende af vore goede mend och raad befallet och naadigst paalagdt, at ti, medler thid samme varer, her udi vor kiøbstedt Kiøbenhafn stedse schulle blifve tilstede och en hver, som nogen sager hafver at angifve, forhielpe thil den del, de ere thilberettiget. Och endog vi med alle voris omliggende naboer udi slig god venschab och fortroende ere, at vi aldelis inthet hafver os af nogen at formode andet end thet, som venligt och got er, des Gud vere lofvet, da ville vi dog her med eder naadigst hafve befallet, at saa frembt noget uforvarendis sig kunde tildrage her udi riget, thet som enten os eller vore rigers undersaate kunde vere til fare, I da epther den ed och troschab, I os och riget soren hafver, sligt af eders yderste forstand och formufve tilhielper at afstille, hvor thil vi os och visseligen forseher och forlader. Actum ut in præcedenti.

Sverige. Brevvexling mellem det svenske og danske Rigsraad, se ovfr. S. 137.

Udlandet. 24 April befaledes det *Henrik Lykke* »med andre flere« at modtage Hertuginde Elisabet af Brunsvig, Kongens Søster, ved Gjedsør og gelejde hende til Kbhvn., hvor hun 11 Maj skulde være til Stede ved Barnedaaben [1]. 28 April befaledes det ham fra Frederiksborg at være i Gjedsør 3 Maj; hvis Dronning Sofie ikke forinden var kommet til Vordingborg, maatte han overdrage sin Hustru at sørge for hendes Modtagelse [2].

---

[1] Sjæl. T. XX, 87. [2] Smstds. 88.

29 Maj fik *Henrik Lykke* et Kreditiv til Hertug Karl af Meklenburg[1], og 25 Septbr. meddeltes der ham tillige Kreditiv til at repræsentere Kongen ved Barnedaaben hos Markgrev Johan Sigismund af Brandenburg i Zechlin[2]. Herfra skrev Hertug Karl 14 Oktbr. til Kristian IV, at han havde modtaget dennes af Gesandten overbragte Skrivelse[3].

1607.

I Raadet optoges 19 Juli Sten Maltesen (Sehested) og Jakob Ulfeld.

Jan.-Febr. Møder af Adelen i Sjælland og Smaalandene.

Da Kongen ønskede Arbejdet paa Kjøbenhavns Befæstning fremmet, bad han 6 Decbr. 1606 den sjællandske Adel at tillade sine Bønder at arbejde med derpaa i 6 Søgnedage paa egen Kost og uden Betaling og opfordrede til at erklære sig herom paa det første Landsthing i Ringsted efter Jul (7 Januar)[4]. Til her at forhandle med Adelen udnævntes *Kristen Fris, Sten Brahe* og *Henrik Lykke*[5]. Fra Antvorskov 24 Decbr. fik de samme Brev »om tvende Aars Arbejde eller Kontribution til Befæstningen for Kbhvn. hos Adelen at anholde, paa det Arbejdet des bedre kunde have Fremgang«[6].

I samme Anledning opfordredes 17 Januar fra Antvorskov Adelen i Laaland og Falster til at møde 12 Febr. i Maribo[7], medens det befaledes *Henrik Lykke* her at fremsætte Kongens Begjæring[8]; 20 Januar rettedes den samme Anmodning til *Breide Rantzau* og *Henrik Lykke* for deres

[1] Auslend. Reg. 1606—07, Fol. 103.
[2] Smstds. Fol. 145. Missive til *Henrik Lykke* herom af samme Dag: Sjæl. T. XX, 106.
[3] Orig. med Segl: Meklenburg n. 28.
[4] Kbhvns Dipl. V, n. 16. Samtidig anmodedes ogsaa Raaderne *Oluf Rosensparre, Eske Brok, Kristian Holk* og *Jørgen Fris* om at bevilge Kongen de 6 Dages Arbejde af deres Tjenere i Sjælland: Jydske T. V, 321.
[5] Sjæl. T. XX, 126.
[6] Smstds. 129.
[7] Smaalandske T. VI, 74.
[8] Kbhvns. Dipl. V, n. 17.

Tjeneres Vedkommende[1]. 3 Febr. befaledes det, stadig fra Antvorskov, *Henrik Lykke* at forebringe Sagen for Dronning Sofie, da Kongen ikke vilde lade sine Mandater, hende uafvidende, udgaa til Livgedingslandene Laaland og Falster[2].

3 Avgust. Herredag i Stavanger[3].

Herredagen udskreves fra Antvorskov 6 Decbr. 1606 til Mandag efter Vincula Petri[4], og 9 Maj meddeltes det *Kristen Fris, Jørgen Fris, Axel Brahe* og *Oluf Rosensparre* samt Anders Gren, Sten Maltesen og Jakob Ulfeld, at de skulde sidde i Ret i Norge og derfor være i Kjøbenhavn 15 Juli for dèr at gaa om Bord[5]. 19 Juli optoges *Sten Maltesen* og *Jakob Ulfeld* i Raadet[6]. Kongen rejste fra Kronborg 25 Juli og kom til Stavanger d. 31; Retterthinget varede fra 3 til 8 Avgust, og d. 19 kom Kongen tilbage til Kronborg[7].

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1607.

Indlandet. 28 Juni befaledes det *Sten Brahe*, *Arild Hvitfeld* og *Henrik Lykke*[8] at møde hos Kongen i Kbhvn. 15 Juli[9].

Anmærkning. 11 April fældedes Dommen over Jørgen Dybvad, der bl. a. i sin 98de Thesis mentes at have angrebet Kongen og Rigsraadet fordi de ved Fdg. af 12 Maj 1602 havde indført ens Tøndemaal i Riget[10].

---

[1] Sjæl. T. XX, 134.

[2] Smstds. 137. — 22 Febr. udskrev Kongen en Skat til Kjøbenhavns Befæstning af Kronens og Gejstlighedens (men ikke Adelens) Bønder og menige Almue i Sjælland, Laaland og Falster, uden at Rigsraadets Bevilling nævnes: Kbhvns. Dipl. V, n. 19, jfr. n. 20, 27.

[3] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 25).

[4] Norske Rigsreg. IV, 169.

[5] Sjæl. T. XX, 166.

[6] Kr. IV (Schlegel, Saml. II, 3, S. 45). Jfr. Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 25) og Slange S. 235, der urigtig taler om en dansk Herredag i dette Aar. Sten Maltesens Ligprædiken (Bricka og Gjellerup, D. danske Adel I, 12) har urigtig 1604.

[7] Kr. IV (Schlegel, Saml. II, 3, S. 46—47); jfr. Slange S. 235—36 (med afvigende Dagsangivelser). At Herredagen blev fortsat i Bergen, som Slange siger, er sikkert urigtigt.

[8] Efternavnet glemt i Kopibogen.

[9] Sjæl. T. XX, 173.

[10] Danske Magazin 4 R. II, 128—37.

Sverige. 4 Avgust meddelte Rigsraadet det svenske Raad, at det i Kongens Fraværelse havde erfaret af Befalingsmanden i Nordlandene, at de svenske Fuldmægtige, som aarlig i Hobetal, velbemandede og udstafferede, udskikkedes at opbære den svenske Skat, havde oppebaaret højere Skat af Finnerne dèr i Lenene end sædvanlig og ligeledes indkrævet Skat paa Steder og i Fjorde, hvor den svenske Krone aldrig tilforn havde oppebaaret Skat. Samtidig paaankede det, at den svenske Konge havde ændret sin Titel og tituleret sig Konge over de Lapper. Det bad det svenske Raad at faa dette ændret, idet det foreløbig protesterede paa Kongens og Danmarks Riges Vegne baade mod Forhøjelsen af Finneskatten og mod den nye Titel[1]. — I Svaret herpaa erklærede det svenske Raad (Stockholm 22 Avgust), at Kongen maatte have Ret til at forhøje sin Skat, hvad ogsaa Kongen af Danmark havde gjort i sin Del, at han ikke havde krævet Skat andensteds end, hvor det tilkom ham efter Aftalerne paa det sidste Møde ved Flakkesøbæk, og at hans nye Titel ikke kunde være Danmark til Præjudits; tillige erindrede Raadet om, at de uafhandlede Punkter fra Mødet 1603 endnu ikke var afgjorte af en Opmand, hvorom det dog oftere havde paamindet[2]. 30 Novbr., da det svenske Raad fremførte en Klage over Overgreb af Søren Bondesen, Slotsskriver paa Vardøhus, gjentog det atter Anmodningen om at faa beskikket en Opmand i Henhold til Stettinerfreden[3]. Dette sidste Brev besvaredes af *Kristen Fris* 28 Decbr. (»efterdi kgl. Maj. mig naadigst befalet har, samme Brev at bryde og dertil at svare, uanset aldeles ingen af mine Medbrødre nu er til Stede«); han erklærede, at Kristian IV var villig til at tage Hertug Henrik Julius af Brunsvig-Lüneburg til Opmand, saaledes som Karl IX ønskede det[4], og fore-

[1] Svenske Acta II, 350. Jfr. Slange S. 238.

[2] Orig. med 6 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 138 (Svenske Acta II, 352). Jfr. Slange S. 238—39.

[3] Orig. med 7 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 138 (Svenske Acta II, 355). Jfr. Slange S. 239.

[4] Herom: Karl IX til Hertugen, Stockholm 30 Juni, og dennes Brev til Kristian IV, Erichsburgk 20 Avgust: Svenske Acta II, 354, 355. Jfr. Slange S. 239.

slog Rostock som belejligt Sted til at foretage Sagen. Klagerne mod Slotsskriveren vilde Kongen lade prøve nøje[1].

Udlandet. 18 Marts meddeltes det *Sten Brahe*, at da Kongen ønskede, at han skulde repræsentere ham ved Brylluppet mellem Hertug Henrik Julius af Brunsvigs Datter og Grev Ernst af Nassau, skulde han ufortøvet komme til Kongen[2]. 21 Marts udstedtes der Kreditiv for ham til Hertugen[3].

27 Septbr. fremsatte nogle nederlandske Udsendinge deres Propositioner i Nærværelse af Kansleren, Statholderen, *Henrik Lykke* og *Sten Maltesen*, hvorved Joakim Hübner svarede efter Kongens Befaling[4].

3 Oktbr. befaledes det *Jakob Ulfeld* at komme til Kbhvn. selv femte for at modtage sin Instrux til Nederlandene[5]. 20 Oktbr. udstedtes der Kreditiv for ham samt Dr. Jonas Charisius til Generalstaterne[6], og Dagen efter modtog de deres Instrux. Strax efter rejste de over Land til Amsterdam (15 Novbr.) og til Haag (23 Novbr.). Udsendingene overværede Fredsforhandlingerne i Haag fra Decbr. 1607 til Juli 1608, da de modtog en Tilbagekaldelsesskrivelse af 25 Maj[7]. Hjemrejsen varede fra 26 Juli til 7 August[8].

1608.

I Raadet optoges 22 Maj Enevold Kruse, der afløste Jørgen Fris som Statholder i Norge[9]. Peder Munk synes at være udtraadt af Raadet samt at have nedlagt sit Marskembede i Aarets sidste Halvdel[10].

[1] Svenske Acta II, 356. Jfr. Slange S. 240.

[2] Sjæl. T. XX, 149.

[3] Auslend. Reg. 1606—07, Fol. 224.

[4] Paategning paa Propositionen: Holland n. 31 I.

[5] Fynske T. II, 242.

[6] Auslend. Reg. 1606—07, Fol. 340. Jfr. Sjæl. T. XX, 189, 195.

[7] Sjæl. T. XX, 217.

[8] Udsendingenes Relation, dat. Ulfeldsholm 4 Septbr. Orig.: Holland n. 31 H. Jfr. Slange S. 236, 242—43. Kjeld Krabbe førte Regnskab over Udgifterne paa denne Rejse og fik Kvittering derfor 7 April 1610: Sjæl. R. XV, 295.

[9] Jfr. Norske Rigsreg. IV, 249, 270.

[10] Tidspunktet kan ikke bestemmes sikkert. Det falder mellem 23 Juni 1608, da han endnu tiltales af

22 Maj. Stændermøde og Herredag i Kjøbenhavn.

Herredagen udskreves under 3 Januar til at begynde 30 Maj[1], og samme Dag befaledes det »de fire Stænder« (ikke Bønderne) at sende Fuldmægtige til Kbhvn. til Trinitatis Søndag for dèr at forhandle om Kongens Søns Valg (*n. 27*). Herom udgik Missiver til alle 16 Raader[2] saavelsom til de andre Stænder[3], og i de følgende Maaneder valgtes rundt om i Landet Fuldmægtige til Mødet (*n. 28—30*), af Adelen ved Provinsmøder i Viborg, Odense, Næstved, Maribo og Lund[4].

Til Stændermødet indfandt sig: Rigsraadet, af hvilket kun *Jakob Ulfeld*, som endnu var i Nederlandene, udeblev, medens det strax 22 Maj[5] forøgedes med et nyt Medlem, *Enevold Kruse*, Adelens Befuldmægtigede (8 fra Nørrejylland, 12 fra Fyn, 10 fra Sjælland, Laaland og Falster, 12 fra Skaane), foruden to fra Bornholms fri Mænd, Gejstlighedens, i alt 44, og Kjøbstædernes, i alt 179. Efterat man Trinitatis Søndag havde hørt Gudstjenesten, proponerede Kansleren Dagen efter Prinsens Valg, hvorefter man prøvede Fuldmagterne i Kancelliet. D. 24 Maj var Stænderne samlede i Frue Kirke; *Manderup Parsberg* oplæste Raadets og Adelens Valgbrev,

---

Kongen med »I« og hedder »vor Mand og Raad« (Jydske T. V, 383, 384), og Maj 1609, da han kaldes »vor Mand og Tjener« og tituleres »du« (smstds. 459, 463). Slange siger nu, at Peder Munks Udtrædelse af Raadet foregik i 1609 (S. 252); men da han allerede 23 Juni 1608 fik Befaling til snarest at afgive Vestervig Kloster, der paa en vis Maade var Marsklenet, til Jørgen Lunge til Odden, og da han i Decbr. s. A. ikke fik nogen Indbydelse til Raadsmødet (ndfr. S. 166), er 1608 vel det rette Aar. Han var i stor Unaade; 20 Maj 1609 befaledes det ham at betale sin Eftermand paa Vestervig 1200 Dl., som han uberettiget havde oppebaaret af Kirken, der imidlertid var forfaldet aldeles, og samtidig meddeltes det ham, at *Manderup Parsberg* og *Preben Gyldenstjerne* skulde besigtige Klostrets Ladegaard, der ogsaa var slet vedligeholdt, og anslaa, hvad han burde betale derfor (Jydske T. V, 463).

1. Sjæl. T. XX, 191.
2. Smstds. 193.
3. Jfr. Kbhvns. Dipl. I, n. 401.
4. Paa sidstnævnte Sted fremsatte Siverd Grubbe Kongens Begjæring: Danske Mag. 4 R. IV, 27. — De nørrejydske Befuldmægtigede nævnes af Eske Brok (Vedel Simonsen I, 50) i en lidt anden Orden end i Brevet n. 81.
5. Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 28).

hvilket de andre Stænder bifaldt, og Dagen derpaa (Hellig Legems Aften) havde Stænderne Avdiens hos Kongen, hvor *Manderup Parsberg* atter førte Ordet, og Stænderne kaarede Prinsen til Tronfølger. Kansleren takkede paa Kongens Vegne, og ved det paafølgende Gjæstebud fremstilledes Prinsen for Stænderne [1].

Brevene herom udstedtes 25 Maj. Rigsraadet og Adelens Befuldmægtigede erklærede, at de havde eligeret, udvalgt og kaaret Prins Kristian til dette Kongerige efter Kongens Død, lovede at hylde ham, naar han voxede til og det begjæredes, og siden være ham lydige, dog at denne Bevilling ikke skulde regnes dem eller deres Efterkommere til nogen Ufrihed, og at Prins Kristian efter Kongens Død skulde give, gjøre og konfirmere menige Ridderskabet Haandfæstningen, som det har været sædvanligt (*n. 31*). Kongen erklærede til Gjengjæld, at Valget ikke skulde komme dem eller Efterkommere til nogen Forkrænkelse paa menige Danmarks Adels Privilegier, men Riget forblive et frit Kaarerige osv. [2]. Lignende Breve udstedtes dels af Gejstligheden (*n. 32*), dels af Borgerskabet (*n. 33*); de modtog saa Forsikringer om, at Prins Kristian skulde stadfæste disse Stænders Privilegier [3]; en særskilt Forsikring udstedtes til de »fri Mænd« og Borgerskabet paa Bornholm [4].

Retterthinget holdtes fra 30 Maj til 17 Juni; paa den sidste Dag havde Kongen hele Raadet til Gjæst [5]. Under 4 Juli udgik Breve om en (Halv-)Skat til Kjøbenhavns Befæstning [6], og

[1] Lyskander, Chr. V's Udvellielsis oc Hyldings Hist. S. 30—56. Ganske overensstemmende hermed er Eske Brok (VedelSimonsen I, 56). Jfr. Slange S. 241—42. Efter Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 28) samledes hele Adelen d. 28 Maj i Helliggejstkirke og samtykkede enstemmig i Prinsens Udvælgelse.

[2] Aarsberetn. fra Geheimearch. II, 109. Jfr. Lyskander S. 56.

[3] Forsikringsbrevet til Gejstligheden: Rørdam, Univers. Hist. IV, n. 422; til Kjøbstæderne: Kbhvns. Dipl. I, n. 403 o. fl. St.

[4] Thurah, Beskr. over Bornholm S. 148 og Sjæl. T. XX, 217, her med Datum 30 Maj og den Tilføjelse: »endog de ingen Elektionsbrev have udgivet som de andre«.

[5] Eske Brok (Vedel Simonsen I, 50).

[6] Kbhvns. Dipl. V, n. 29; Nye danske Mag. II, 182; i det norske Skattebrev (Norske Rigsreg. IV, 269) nævnes Raadets Bevilling ikke.

16 Juli en Ordinans og Skraa, hvorefter med Guldsmedarbejde skal forholdes[7], begge med Rigsraadets Bevilling og Samtykke.

27. Aabent Brev om Hertug Kristians Valg, 3 Januar.
Sjæl. T, XX, 191. Trykt efter en Original: Kbhvns. Dipl. I, n. 400.

Christianus IV helse eder menige Danmarckis rigis raad, menige ridderschab, saa mange sig fri och frelse kiende, bisper sampt capitlerne och thet gandse clerisie, disligiste kiøbstedsmend och borgerschabit, som bygge och boe ofver aldt vort rige Danmarck, kierligen och evindeligen med Gud och vor naade. Vider, at vi vore riger, Danmarck, Norge, och alle thes indbyggere til gafn och beste hafve for got och raadsompt ahnset, at thend høygborne første och herre her Christian, arfvingh til Norge, hertug udi Slesvig, Holsten, Stormaren och Ditmerschen, grefve udi Oldenborg och Delmenhorst, vor elschelige kiere søn, blifver udvaldt och forordinerit thil thette kongerigis regiering, sampt des underliggendis rige, lande och provincier, efter voris død och afgangh. Och endog vi gierne saa, at sligt vahl af menige vore undersaate (saa mange saadan handling burde at ofververe) enhelleligen och samdrechteligen paa it beleilig stedt schie kunde, saa er thet dog kundtbar och en hver bevist, at saa mange folck och en slig stoer forsamblingh icke forschrifvis eller til gafns holdis kand for rigens storhedt schyldt och de mange provincier, der udi ere, hvilcke uden stoer beschvering och uleilighedt icke alle paa en sted kunde forschrifvis och henbeschedis. Hvorfore vi fornøden och raadsombt erachte, at the fire rigens stender, som ere rigens raad, ridderschabet, clerisiet och borgerschabet, nu i tide och saa snart denne vor patent er kundgiort, giører it udschudt paa en visse antal personer af hver standt udi hver provints, som slig fuldmagt hafve af den hele standt udi hver provints, at hvis de personer, som udnefnis til udschudt af the, som hieme blifver, udi denne for^{ne} sag giører, beslutter och forafscheder och med theris bref och segel tilsiger och lofver, det ville the alle och samptligen, hver standt och hver provintse for sigh och for deris arfvinger och eptherkommere saa ehrligen, fast och ubrødeligen holde och efterkomme, lige som thet vor giort af dennom sielfve, och de alle hafde verit personligen tilstede. Och ville vi thil denne

[7] Sjæl. T. XX, 225.

handlings ydermere befordring forordinere nogle vore raad och gode mend, hvilcke schulle paa vore vegne denne for[ne] sagh med vore elschelige rige rigens stender handle och tractere; och hvis vi da paa høgbemelte vor elschelige kiere søns vegne lofver och thilsiger, det ville vi aldelis holde, udi gierningen eptherkomme och med voris bref och segel bekreftige, saa alle vore undersote dermed aldielis schulle vere tilfrids och forsichrit. Och efter slig for[ne] leilighedt, thaa bede vi eder, ville och naadigst begiere af for[ne] rigens stender, at I lader ethers fuldmectige och udschud med nøyagtig fuldmagt af stenderne udi hvert land och provints vere tilstede her udi vor kiøbsted Kiøbenhafn trinitatis søndag førstkommendis, der voris naadigst proposition och mening yderligere at forfare och siden derom at forafschede och thil en ende at forhandle, epthersom vor naadigst thilforsicht er til vore undersaate, och som det riget mest thil gafn och forbedring vere kandt. Vi tvifler intit, at Gud aldmectigste, som alle riger och regimenter hafver i sin macht och vold, och thennom forsiuner och vid magt holder med gode regentere och øfrighedt, schal thil denne forhandling gifve sin naade, at althing maa schie hans hellige nafn til æhre, den høygborne unge herre, voris elschelige kiere søn, och disse rigers indbyggere til forfremmelse, gafn och gode. — Her epther forbemelte rigens stender sig vilde rette och forholde, hvilcke vi som vore kiere oc thro undersaater med ald kongelig gunst och naade ere tilgedhan och bevogen. Datum Hafniæ 3 januarii anno 1608.

28. *Adelens Fuldmagter*[a].

a. Den nørrejydske Adels, Viborg 9 Marts. **Orig. paa Pergament med Underskrifter (derimod nævnes Udstederne ikke enkeltvis i selve Brevet): Hyldinger n. 61 b.**

Underskrifter: *Hanns Rostroup, Jacob Høg, Henrich Kragh, Christenn Munck, Stygge Hoeg, Tamisz Maltesszen, Vlrich Sandberg, Clausz Daa, Holger Wlfzstand, Gutzloff Budde, Lauerttz Naffel, Kield Brockenhus, Jørgen Fris, Knudtt Gyldenstiern, Caspar Marckdann, Enuol Kruse, Axell Rosennkrantz, Albritt Schell, Christiann Krabbe, Johan Brockenhus, Otte Skiell, Jørgen Skiell, Iuer Fris, Giertt Brysche, Hanns Lycke, O. Oz. Schieel, Enuolldtt Seffelldtt, Kiielh Krabbe, Hanns Schramb, Herman Kaas, Henninng Bille, Barteelltt Holck, Michell Niellszen, Las Krusz, Christoffer von Gerstorff, Jørgen Thubbe, Thomes Juell, Niels Kaasz, Frederich Munck, Trudtt Bryske, Hertuiig Kaas, Werner Pars-*

a De Befuldmægtigede, der angives i disse Breve, se ndfr. n. 31.

bergh, Otte Banner, Jacob Locke, Laffriz Friis, Chresten Høg, Jens Mogenszen, Claus Dure, Mogens Kaas, Mogenns Kruse, Hertuigh Staffuerskoff, Jenns Bille Js:, Hanns Jul, Axell Galltt, Iffuer Locke, Las Kruussz, Eggert Abbildgordt, Peder Galtt, Hanns Dyre, Otte Kragh, Christen Lange, Oluff Munck, Holger Bille, Hans Pors, Christoffer Krus, Hendrick Biildt, Frantz Palen, Clausz Below, Iffuer Dyere, Mogenns Kaas, Hartuiig Brunn, Jesper Nilszen, Palli Griis, Peder Munk, Jens Lonno. Wogenn Uogennszen, Anndersz Schram, Benedictus Rantzov, Johan Stygge, Søffren Knudszen, Torlloff Knudttszen, Jacob Skram, Las Lunno Ottszen, Nielsz Kragh Erickszen, Hans Lange Ch:, Otte Kaas, Hansz Niellsenn, Baggi Griiss, Mogenns Andersenn, Iffuer Lyche, Peder Skram, Mogens Galltt, Jacob Krabbe, Niels Lange, Chrestenn Munck, Knudt Gallt, Nielis Harbou, Ernst Diede, Christenn Hardbo, Pouill Iacopsønn, Jens Frebiere, Wogenn Gris.

b. *Den fynske Adels, Odense Domstue 24 Januar.* Orig. paa Pergament med Segl og Underskrifter (paa Seglremmene): Hyldinger n. 61 b.

Underskrifter: *Lauris Oldeland*[a], *Kiielld Baaed, Hanns Vrnne, Knud Daa, Joren Askersleben*[a], *Otthe Wrne, Christian Knudssszen, Lauge Wrnne, Hans van Melen, Oluff Gaasz, Niels Gaas, Michel Sand Bierg, Erich Bille, Rudbeck Porsz, Christen Tott, Hans Kaasz, Erick Heedenstrop, Jahann Wylmandt, Johan Norby, Jensz Kruku, Siuertt Sestede*[a], *Detleff Sestede, Heinndrich Jespersenn, Nyels Schenckell*[a], *Jørgenn Kaasz Emmichszen*[a], *Clauus Brockenhus, Jacob Gabriell, Hanns Powische, Hans Oldelandt,* Ofve Bilde[b], *Hans Oldelandt*[c], *Hansz Asscherschlebens, Frantz Rantzow, Jost Høge, Karl Bryske, Gabriell Gyllenstiern, Peder Marsuin, Henrick Frijsz, Erick Wrnne*[d].

c. *Den sjællandske Adels, Næstved 1 April.* Orig. paa Pergament med Underskrifter og hængende Segl: Hyldinger n. 61 b.

Udstedere[e]: *Hanns Dreszelbergh* t. Stigsbierby, *Monns Gioe* t. Gundersløfholm, Clavs Jacobsen t. Jonstrup[f], *Dettloff Holck* t. Eschildstrup, *Chriistoffer Krauftze* t. Egholm, *Niels Gyldenstiern* t. Lifø, *Børge Trolle* t. Troldholm, *Herluff Daa* t. Snedinge, Jens Bilde t. Valdbye[f], *Hansz Lindenou* t. Gafvenøe, *Enwoldt Krussze* t. Aastrup, *Hennrick Gøe* t. Tureby, *Siwerdt Beck* t. Førsløf, *Eustachius von Theumen* t. Ottestrup, *Christiann Gyldenstiernn* t. Herlufstrup, Gunde Langhe t. Agersvold[f], *Peder Basse* t. Sørup, *Ebbe Munck* t. Fiellebroe, *Erich Waszbyrdt* t. Vinderup. *Peder Jull* t. Totterupholm, Eske Bilde t. Svanholm[f], *Frederich Paselick* t. Rønnebecksholm, *Claus Paselich* t. Grefvensvenge, *Jochym von Bülow* t. Wedendorf, *Gottske Mogenszen* t. Liemarcke, *Emmick Sparre* t. Viby, *Niels Arnfeldt* t. Gundethvedh, *Jost Wasbyrd* t. Siø-

a Har ikke vedføjet: med egen Haand. *b* Har ikke underskrevet, men forseglet to Gange. *c* Herefter en ubenyttet Seglrem med Voxklump. *d* Herefter 11 ubenyttede Seglremme med Voxklumper. *e* Ordenen som i Brevet selv; Egennavnene gives som i de egenhændige Udskrifter, hvis Orden undertiden er lidt afvigende. Samme Bemærkning gjælder om de to følgende Breve. *f* Har ikke underskrevet.

gaard, Christoffer Bild t. N:[a], *Christoffer Gallde* t. Beckeskovf. Jens Sparre t. Vinderup[a], *Christian Grubbe* og Eyler Grabbe[a], Brødre t. Lystrup, *Goetzske Lindenou* t. Lindevold, *Mogens Packs* t. Thorup, *Peter Packis* t. Giersnes, *Maarten Packs* t. Kindholm, *Frederich Bedtz* t. Hørbygaard, *Christoffuer Nillszen* t. Katterup, *Nielle Skade* t. N:

d. Den laaland-falsterske Adels, Maribo 24 Febr. **Orig. paa Pergament, dateret 4 Maj, med Underskrifter og hængende Segl: Hyldinger n. 61 b.**

Udstedere: Mogens Gøye t. Bremmersvoldt, Peder Grubbe t. Aalstrup, Knudt Uhrne t. Aasmarck, [*Henning Gøe*[b]], *Hilarius* (ɔ: Ejler) *Rhudt* t. Sæbyegaardt, *Marthenn Wenstermand* t. Søeholdt, *Eyller Kruckuv* t. Bursøegaardt, Lavritz Grubbe t. Gammelgaardt, Landsdommer, *Klaus Pors* t. Øllingsøe, *Christen Hanszen* t. Nørregaardt, *Jochim Barnewitz* t. Bellinge, *Christian Grubbe* t. Thosterup og *Otte Brahe P.* t. Krenckerup. (De tre førstnævnte samt Lavrids Grubbe valgtes til Befuldmægtigede; de har derfor ikke underskrevet).

e. Den skaansk-hallandske Adels, Lund 13 Marts. **Orig. paa Papir mep Segl og Underskrifter: Hyldinger n. 61 b.**

Udstedere: *Johann Wrne* t. Valsøe, *Korfys Ttaat* t. Sannerup, *Niels Persze[n]* t. Ingelstedt, *Brosterop Gedde* t. Tommerup, *Axsell Roszennkrans* t. Glimminge, *Johan Duffe* t. Kullebierre, *Sten Matszen* t. Ronneholmb, *Pallii Fastii* t. Smidstrup, Børge Rosenkrands t. Ørup[a] *Mons Suaue* t. Svabbisholmb, *Holger Ulffstand* t. Hickebiergh, *Gabrill Suale*[c] t. Bielderup, *Morten Moenszen* t. Østerøedt, *Jacob Beck* t. Beldringe, *Andres Sinclar* t. Ravfnskroegh, *Jens Klauszen* t. Biørnstrup, *Jørgen Clausen* t. Harvestedtgaardt, *Hans Linde[nov]* t. Ulstrup, *Otte Marsuin* t. Dybeck, *Erich Mormanndh* t. Esperøedt, *Borchartt van Weye* t. Løfvestedt, *Tonnies Citzewitz* t. Roserøedt, *Henndrick Aagesønn* t. Hesselholmb, *Claus Bille* t. Vandaas, *Christoffer Vlfeld* t. Svenstrup, *Jørgen Grubbe* t. Haggeløsse, *Mogens Krabbe* t. Vegholmb, *Thage Tot Otszen* t. Ericksholmb, *Jørgen Wensterman* t. Bosserup, *Lavriz Grubbe* t. Hiuflebiergh, *Laxmandt Gyldenstiern* t. Duegge, *Claus Machabœus* t. Etterup, Erick Oelsen t. Raagøe[a], Lavridts Ericksøn t. Olmenes[a], Arfve Gris t. Strugsøe[a], *Jenns Bonnde* t. Pillegaardt, *Knud Grubbe* t. Røegle, *Gerloff Nettelhorst* t. Gedtsholmb, *Churt von Bardleben* t. Skotterup, *Erich von Kalden* i Trelborrigh, *Axell Aageszønn* t. Flinterup, *Most Hanssøn* t. Søerbye, [*Søffren Axselsenn, Trudtt Axiillssen*[d]].

f. Bornholms »fri Mænds«, 6 Maj. **Orig. paa Papir med Segl og Underskrifter: Hyldinger n. 69 a. Trykt: Hüberts, Aktst. t. Bornholms Hist. S. 560.**

Udstedere: *Jenns Kofoedt* t. Kyndegaardt, *Hans Kofod* t. Blikaabegaardt, *Peder Koffoedt* t. Bagisgaardt, *Matz Kofoedt* t. Eskisgaardt, *Jacob Køller* t. Hallegaardt, *Hans Berillsen* t. Bieregardt, *Niels Be-*

a Har ikke underskrevet. *b* Kun under, ikke i Brevet. *c* Har ikke tilføjet: m. egen Haand. *d* Disse to nævnes ikke i Brevet, men har underskrevet og beseglet.

rendtzen t. Gaadebygaardt. Fuldmægtige: Hans Kofod og Povl Kofod, tilforordnede af Lensmanden med hines Bevilling.

29. *Gejstlighedens Fuldmagter.* Originaler paa Papir, Kapitlernes med disses Segl og Kapitelsmedlemmernes Underskrift, Præsternes med disses Underskrifter og Segl: Hyldinger n. 63 (Jylland), 65 (Fyn), 67 (Sjælland og Skaane)[1].

a. Aarhus Stift.

1. Aarhus Kapitel, 3 Maj. Fuldmægtige: Superintendent M. Jens Gjødesen, M. Hans Pedersen [Horsnensis[a]], Kannik. — 2. Provster og Præster i den Fjerding af Aarhus Stift, som ligger i Aarhus, Skanderborg og Aakjær Len samt Samsø, Aarhus 14 April: Povl Andersen [Kolding], Præst paa Skanderborg samt Provst i Hjelmslev Herred. — 3. Provster osv. i Dronningborg Len, Randers 6 April: Jens Jensen [Gjørding], Spr. i Galten og Herredsprovst i samme Herred. — 4. Provster osv. i Bygholm og Silkeborg Len, Horsens 13 April: Peder Jensen, Spr. i Assens og Provst i Bjerre Herred. — 5. Provster osv. i Kalø Len, Aarhus 31 Marts: Oluf Dal, Spr. paa Helgenæs og Provst i Mols Herred.

b. Viborg Stift.

1. Viborg Kapitel, 25 April: M. Niels Lavridsen [Arctander], Superintendent, og Dr. Johan Paludan, Ærkedegn. — 2. Provster og Præster i Viborg Stift, Viborg 5 April: M. Peder Jespersen [Viborg], Spr. i Bjerregrav og Provst i Sønderlyng Herred, Kristen Kjeldsen, Spr. i Skive og Provst i Hindborg og Rødding Herreder, Rasmus Madsen, Spr. i Vokslev og Nibe, Jens Andersen [Hjermind], Spr. i Østervelling og Grensten.

c. Vendelbo Stift.

Fuldmægtige: M. David Jensen Klyne, Spr. i Aalborg, M. Thomas Kristoffersen [Galskjøt], Spr. i Hammer og Provst i Kjær Herred, M. Jens Nielsen [Holmius[a]], Spr. i Hundstrup og Provst i Hillerslev Herred, M. Povl Jensen [Coldingensis[a]], Skolemester i Aalborg. — 1. Børglum og Jerslev Herreder, Serridslev Kirke 4 April. — 2. Horns og Vennebjerg Herreder, Hjøring 1

a Saaledes under Valgbrevet.

[1] Her at meddele alle Udstedernes Navne vilde blive for vidtløftigt, hvor stor personalhistorisk Interesse end disse Præstelister har. Jfr. om de sjællandske Præster: Ny kirkehist. Saml. V, 142—52.

April. — 3. Kjær og Hvetbo Herreder[a], Aalborg Onsdag efter Paaske (30 Marts). — 4. Han Herred, Skræm Kirke 6 April. — 5. Hundborg og Hillerslev Herreder, Hillerslev Kirke 12 April. — 6. Refs og Hassing Herreder, Heltborg Kirke 7 April. — 7. Mors, Nykjøbing 11 April.

d. *Riber Stift.*

1. Riber Kapitel, 11 Maj: M. Peder Hegelund, Superintendent, M. Ægidius Lavridsen, Ærkedegn. — 2. Sognepræster i Riberhus Len, Ribe 5 April[b]: M. Mads Pors, Spr. t. Riber Domkirke, Søren [Johannis[c]] Brun, Spr. t. Malt og Folding, Provst i Malt Herred. — 3. Sognepræster i Koldinghus Len, Kolding Kirke 8 April[d]: M. Jens Sørensen Harte, Spr. i Kolding og Provst i Brusk Herred, Søren Povlsen, Spr. t. Egtved og Ødsted, Provst i Jerlev Herred. — 4. Sognepræster i Lundenæs og Bøvling Len, Varde 15 April og Holstebro 20 April: M. Kristen Nielsen i Gjødstrup, Spr. t. Snejbjerg og Tjørring, Provst i Hammerum Herred, Anders Nielsen, Præst i Vedersø og Provst i Hind Herred.

e. *Fyns Stift.*

Fyn: Fuldmægtige: M. Hans Knudsen [Vejle], Superintendent, M. Jakob Jakobsen, Læsemester i Odense og Provst i Odense Herred, M. Hans Sørensen [Vellejus[c]], Spr. i Nyborg og Provst i Vinding Herred. — 1. Aasum Herred, Næraa 18 April. — 2. Baag Herred, 14 April. — 3. Bjerge Herred, Kjærteminde 14 April. — 4. Gudme Herred, (uden Dag). — 5. Lunde Herred, Lumby 1 Maj. — 6. Odense Herred, Odense 13 April. — 7. Salling Herred, Faaborg 14 April. — 8. Skam Herred, (uden Dag). — 9. Skovby Herred, Særslev Kirke 12 April. — 10. Sunds Herred, Svenborg 8 April. — 11. Vends Herred, paa almindeligt Præstestævne i Aaby Kirke 19 April. — 12. Vinding Herred, Nyborg 18 April. — 13. Langeland: Skrøbelev Kirke 29 April. — 14. Als, Keting Præstegaard 22 April: Superintendenten og Johan Monrad, Landprovst paa Als og Spr. til Keting. — 15. Ærø, Tranderup Præstegaard 20 April: de samme. — Laaland: Fuld-

a Blandt Udstederne staar her forrest Superintendenten Jakob Jensen Holm. b „efter Lensmanden Albret Fris' og Superintendentens Raad". c Saaledes under Valgbrevet. d „efter Lensmanden Kaspar Markdanners og Superintendentens Raad".

mægtige: Superintendenten og Hans Madsen Brun, Spr. i Østofte og Provst i Fuglse Herred. 16. Fuglse Herred, Holeby Lolandorum 5 Maj. — 17. Musse Herred, Maribo 18 April. — 18. Nørre Herred Laaland, Halsted 2 Maj. — 19. Sønder Herred, Nakskov 6 Maj. — 20. Falster, Tingsted Kirke 2 Maj: Superintendenten og Anders Jensen [Besche[a]], Spr. i Stubbekjøbing og Provst i Nørre Herred.

f. Sjællands Stift.

1. Universitet[b], Kbhvn. 16 April: Dr. Peder Vinstrup, Rektor [og Superintendent], M. Hans Rasmussen, facultatis artium decanus. — 2. Roskilde Kapitel[c], 18 April: Holger Gagge t. Frøslev, Domprovst (og M. Povl Pedersen, Kannik[d]).

Præsteskabets Fuldmægtige: M. Peder Skjellerup, Spr. t. Vor Frue Kirke i Kbhvn. og Provst t. Smørums og Sokkelunds Herreder, M. Søren Torndal[e], Spr. i Helsingør og Provst i Lynge Herred i Kronborg Len, M. Klavs Kristoffersen [Lyskander], Spr. i Herfølge og Provst i Bjeverskov Herred, Hans Tagesen [Kjøge][e], Spr. i Gjerlev og Provst i Horns Herred[f]. — 3. Arts og Skippinge Herreder, Kalundborg 12 Maj. — 4. Baarse Herred, Vordingborg .. Maj. — 5. Bjeverskov Herred, Herfølge 30 April. — 6. Faxe Herred, Spjellerup 6 Maj. — 7. Flakkebjerg Herred, Krummerup Præstegaard 7 Maj. — 8. Hammer Herred, Sverborg 10 Maj. — 9. Holbo Herred, Valby (som er vort rette deputerede Forsamlings Sted) 9 Maj. — 10. Horns Herred, Gjerlev 9 Maj. — 11. Lille Herred, (uden Dag). — 12. Lynge Herred i Frederiksborg Len, Lynge, Vor Herres Himmelfartsdag. — 13. Lynge Herred ved Kronborg og paa Hven, (uden Dag). — 14. Løve Herred, (uden Dag). — 15. Merløse Herred, Stenmagle, dominica Exaudi (8 Maj). — 16. Møn, Stege 6 Maj. — 17. Ods Herred, (uden Dag). — 18. Ramsø Herred, Højelse 6 Maj. — 19. Ringsted og Alsted Herreder[g], Ringsted 11 Maj. 20. Slagelse Herred, Slagelse 9 Maj. — 21. Smørums og Sokkelunds Herreder, Kbhvn. (uden Dag). — 22. Stevns Herred, Hellested 2 Maj. — 23. Strø Herred, Melby 9 Maj. — 24. Sømme Herred, Roskilde 2 Maj. — 25. Tudse Herred, paa Kle-

a Saaledes under Valgbrevet. *b* Orig. paa Perg. med Universitetets Segl. *c* Orig. paa Perg. med Kapitlets Segl. *d* Kun i Valgbrevet. *e* Har ikke underskrevet Valgbrevet. *f* Valget foregik for alle sjællandske Herreder paa Konventshuset i Roskilde. *g* Orig. paa Pergament.

resiets Konventshus i Roskilde 6 April. — 26. Tune Herred, Roskilde 2 Maj. — 27. Tybjerg Herred[a], (uden Dag). — 28. Voldborg Herred, Hyllinge 11 Maj. — 29. Ølstykke Herred, Stenløse 4 Maj.

g. Skaane Stift.

1. Lunde Kapitel, 6 April: M. Ludvig Munthe, Ærkedegn, Niels Paaske, Kannik. — 2. Herredsprovster, Sognepræster og Prædikanter over alt Skaane Stift, Lund 20 April[b]: M. Jørgen Kristoffersen af Væ, M. Hans Lavridsen af Halmstad, M. Niels Madsen af Lund og Hans Ravn af Malmø, alle Herredsprovster.

30. Kjøbstædernes Fuldmagter.

Originalerne er snart paa Pergament, snart paa Papir, udstedte snart af „Borgemester, Raadmænd og menige Borgere", snart af Magistraten alene, snart af denne i Forening med et vist Antal (oftest 24) Borgere (undertiden kaldte „fornemste" eller „tilkejsede"), snart af saadanne alene, derhos forsynede med Stadens Segl alene eller tillige med de enkelte Udstederes: Hyldinger n. 62 (Jylland), 64 (Fyn), 66 (Sjælland), 68 (Skaane), 69 b (Bornholm).

a. Nørrejylland.

1. Aalborg 8 April: Fuldmægtige: Niels Iversen, Borgemester, Jørgen Olufsen, Jens Andersen Krag og Thomas Lavridsen, Raadmænd. — 2. Aarhus 30 April[c]: Niels Pedersen, Bgm., Oluf Rasmussen, Rdm. — 3. Grenaa 1 Maj: Kristen Knudsen, Bg. — 4. Hobro 12 Maj: Niels Lavridsen, Bgm., Niels Sørensen, Rdm. — 5. Holstebro 22 Marts: Jens Nielsen, Bgm., Rasmus Lavridsen, Rdm. — 6. Horsens 23 April: Hans Olufsen, Bgm., Staffen Nielsen, Rdm. — 7. Hjøring 24 April[d]: Alexander Hoep og Terkild Kristensen, Rdm. — 8. Kolding 11 Maj: Peder Heldt, Rdm., Anders Andersen, Bg. — 9. Lemvig 20 April: Jens Kristensen, Bgm., Svend Kristensen, Rdm. — 10. Mariager 10 Maj: Niels Viborg, Bgm., Hans Hansen, Bg. — 11. Nykjøbing i Mors 7 Maj: Oluf Andersen, Bgm., Jens Severinsen, Rdm. — 12. Randers 9 Maj: Peder Lassen, Bgm., Niels Jakobsen, Rdm. — 13. Ribe 2 Maj[e]: Kjeld Jørgensen, Bgm., Niels Hansen Grisbek og Hans Hegelund, Rdm. — 14. Ringkjøbing 15 April: Jens Jensen, Bgm., Peder Pedersen, Rdm. — 15. Skagen 9 Maj: Peder Hansen, Bgm., Niels Jensen, Rdm. — 16. Skive 8 Maj: Oluf »Thornssøn«, Bg. — 17. Sæby 1 Maj: Herman Henriksen,

[a] Orig. paa Pergament. [b] Forseglet med Provstesynodens Segl, men uden Underskrifter. [c] Hübertz, Aktst. vedk. Aarhus II, 12. [d] Stadens Segl ikke paatrykt. [e] Stadens Segl ikke vedhængt.

Bgm. — 18. Thisted 22 April: Lavrids Gris, Bgm., Steffen Nielsen, Rdm.[a]. — 19. Varde 21 April[b]: Otte Rasmussen og Oluf Pedersen Ølgod, Rdm. — 20. Vejle 7 Marts: Klement Sørensen, Bgm., Povl Nielsen, Rdm. — 21. Viborg 14 April: Morten Hvas, Bgm., Jakob Lavridsen Skriver, Rdm. — 22. Æbeltoft, die ascensionis Dni (5 Maj): Jens Pedersen, Bgm., Niels Jul, Rdm.

b. *Fyn.*

1. Assens 1 Marts[c]: Oluf Lang, Bgm., Søren Dal, Byfoged. — 2. Bogense 1 Marts: Søren Hegelund, Bgm., Jørgen Fransen, Rdm. — 3. Faaborg 10 Maj: Niels Madsen, Bgm. — 4. Kjærteminde 27 Januar: Povl Skinkel, Bgm., Lavrids Pedersen, Rdm. — 5. Middelfart 6 Maj: Hans Nielsen Bang, Bgm., Hans Gjødesen, Rdm. — 6. Nyborg 29 Febr.: Peder Skriver, Bgm., Thomas Trøl, Rdm. — 7. Odense 11 Marts[d]: Jørgen Skriver, Bgm., Jørgen Mule, Rdm. — 8. Svenborg 21 Marts[e]: Povl Skriver, Bgm., Hogin Hansen, Rdm. — 9 Rudkjøbing 21 Febr.: Niels Nielsen, Bgm., Peder Lavridsen, Rdm.

c. *Laaland.*

1. Maribo 9 Maj: Peder Lavridsen, Bgm., Staffen Sørensen, Rdm. — 2. Nakskov 19 Febr.: Rasmus Jensen og Bo Lavridsen, Bgm., Karsten Nielsen og Jørgen Hansen, Bg. — 3. Nysted 12 Maj[f]: Jens Thomsen, Bgm. — 4. Saxkjøbing 14 Maj[g]: Kristen Knap, Bgm., Jakob Lavridsen, Byfoged.

d. *Falster.*

1. Nykjøbing i Falster 2 Maj: Peder Andersen, Bgm., Abraham Hassen (!), Rdm. — 2. Stubbekjøbing 21 Maj: Kristoffer Pedersen Fris, Bgm., Jakob Kristensen Holst, Rdm.

e. *Sjælland.*

1. Helsingør 18 Maj[h]: Gudmand Nielsen og Konrad Buwinckhausen, Bgm., Mikkel Seydel og Johan Villumsen, Rdm. — 2. Holbæk 9 Maj: Peder Eskilsen, Bgm., Kristen Rasmussen, Rdm.

a Ved et Brev fra Løgstør, Pinsedag (15 Maj), befuldmægtigede Lavrids Gris, der i Anledning af den Thisted overgaaede Ildebrand maatte rejse tilbage, sin Medbroder til ene at handle om Hertug Kristians Valg. *b* Stadens Segl ikke paatrykt. *c* Forseglet med Byens og 4 Lavs Segl. *d* Udstedt af Magistraten, 4 Lavsoldermænd og 20 fornemste Borgere. Stadens Segl ikke vedhængt. *e* Udstedt af Magistraten, 6 Lavsoldermænd og 14 tilkejste Borgere. *f* Stadens Segl fattes. *g* To Fuldmagter, en med Byens, en med 12 Borgeres Segl. *h* Forseglet bl. a. med flere Lavs Segl.

— 3. Kalundborg 12 Maj: Baltzer Jensen, Bgm., Hans Davidsen, Rdm., Eggert Eggertsen og Mads Sørensen, Bg. — 4. Kjøbenhavn 2 Maj[a]: Peder Munk Jakobsen, Kristen Albertsen og Knud Markvordsen, Bgm., Jakob Brender, Mikkel Vibe, Kristoffer Andersen og Iver Povlsen, Rdm., Søren Nielsen, gamle Henrik Fyren, Henrik Berner og Niels Jensen, Bg. — 5. Kjøge 18 Januar: Klavs Bagger og Anders Jakobsen, Bgm. — 6. Korsør 8 Maj: Paaske Jensen, Niels Jakobsen. — 7. Næstved 10 Marts: Anders Skriver og Engel Postfeld, Bgm., Peder Jakobsen, Rdm., Hans Jørgensen, Bg. — 8. Nykjøbing i Ods Herred 9 Maj: Lavrids Jakobsen, Bgm., Morten Thursen, Rdm. — 9. Præstø 19 Maj: Jep Hansen, Byfoged, Rasmus Povlsen, Rdm. — 10. Ringsted 7 Maj: Jørgen Nielsen, Rdm. — 11. Roskilde 13 Maj: Søren Nielsen og Søren Fovgh, Bgm., Jens Pedersen og Peder Lydzow, Rdm., Lavrids Hansen og Jørgen Aldeveldt, Bg. — 12. Skjælskør 2 April: Ambros Ambrosen, Bgm., Anders Lavridsen, Rdm. — 13. Slagelse 22 April: Kristoffer Lavridsen, Bgm., Povl Lavridsen, Rdm, — 14. Slangerup 7 Marts: Jens Nielsen, Bgm., Hans Hansen, Rdm. — 15. Stege 20 April[b]: Peder Fris, Hans Mikkelsen, Bgm., Jens Nielsen, Rdm. — 16. Storehedinge 18 Maj: Lavrids Hansen og Jens Nielsen, Bgm. — 17. Vordingborg 1 Febr.: Ejler Jakobsen, Bgm., Rasmus Lavridsen, Rdm.

f. Skaane.

Aahus 15 Maj: Klavs Hansen, Bgm., Jens Kristensen og David Vadtke, Rdm., Berend Ottesen, Bg. — 2. Falsterbo 18 Maj: Povl Kristensen, Bgm. — 3. Helsingborg 18 April: Villum Villumsen, Bgm., Klavs Holst, Rdm., Tolder og Byfoged. — 4. Landskrone 7 Marts[c]: Jens Enertsen og Mads Jakobsen, Bgm. — 5. Lund 22 April: Oluf Pedersen og Kristen Busk, Bgm., Jørgen Lavridsen, Niels Prip, Lavrids Rasmussen og Mikkel Pedersen, Bg. — 6. Malmø 17 Maj[d]: Jakob Fechtel, Niels Hammer og Kristen Hansen, Bgm., Villum Andersen, Rdm. — 7. Skanør 18 Maj: Hans Olsen, Anders Rasmussen, Rdm. — 8. Sømmershavn . . Maj: Jep Pedersen, Bgm., Niels Nielsen, Bg. — 9. Trælleborg 2 Maj: Povl Martensen, Bgm., Johan Kløcker,

a Ligeledes. Trykt: Kbhvns. Dipl. I, n. 402. *b* Stadens Segl ikke paatrykt. *c* Forseglet med Stadens og 6 Lavs Segl. *d* Et sandt Pragtstykke, forsynet med Stadens, alle Embeders og Lavs samt 12 fornemme Borgeres Segl, alle indesluttede i kunstnerisk forarbejdede Sølvkapsler.

Rdm., Peder Martensen og Hans Rasmussen, Bg. — 10. Væ 9 Maj: Jørgen Hansen og Niels Lavridsen, Bgm., Rasmus Svendsen og Peder Povlsen, Rdm. — 11. Ystad 18 Maj[a]: Hans Sørensen, Bgm., Peder Lavridsen og Klavs Sandersen, Rdm., Søren Jakobsen og Kristen Andersen, Bg.

g. Bleking.

1. Kristianopel 4 April[b]: Svend Mogensen, Jakob Schuldt, Bg. — 2. Rodneby 2 Maj: Verner Andersen, Bgm., Herman Slutter, Rdm., Niels Fris, Bg.

h. Halland.

1. Falkenberg 9 Maj: Lavrids Olsen, Rdm., Peder Svendsen. — 2. Halmstad 25 April: Bent Asmundsen Guldsmed, Bertel Frederiksen, Rdm. — 3. Kongsbakke 10 Maj: Bern(t) Gjerdsen, Rdm. — 4. Laholm 13 Maj: Mads Albretsen, Bgm., Niels Svendsen, Bg. — 5. Varberg 9 Maj: Svend Pedersen, Bgm., Søren Movridsen, Rdm.

i. Bornholm.

Magistraten og Borgerskabet i Rønne, Borgerskabet i Nexe, Almuen i de andre Smaabyer og Fiskelejer Hasle, Svaneke og Aakirkeby, som intet kgl. Privilegium har, (uden Dag): Mikkel Hartvig, Bgm. i Rønne, Movrids Jensen, Bgm. i Nexe (udmeldte af Lensmanden med Borgernes gode Vilje)[c].

31. Raadets og Adelens Valgbrev, 25 Maj.

Orig. paa Pergament med Underskrifter og Segl: Hyldinger n. 70. Afskrift: Sjæl. T. XX, 209[d].

Udstedere: Menige D. R. Raad: *Christian Friisz*, *Peder Munck*, *Stenn Brahe*, *Manderup Parsberg*, *Breide Rantzow*, *A. Huittfelld*[e], *Henrich Ramell*, *Jørgen Frisz*, *Preben Gyllenstiern*, *Axell Brahe*, *Henrick Løke*, *Oluff Rosenspar*, *Eske Brock*, *Christian Holck*, *Steenn Malltszøn*, *Enwoldt Krusze*; — »affærdigede Udskud og Fuldmægtige« paa menige Ridderskabs Vegne af Nørrejylland: *Hanns Lannghe* t. Bredningh, *Knud Brahe* t. Engelstholm, *Johan Rudt* t. Møgelkier, *Iffuer Jull* t. Villestrup, Landsdommer i Nørrejylland, *Otto Christoff. Rosenkrantz* t. Boller, *Holger Roszenkrantz* t. Rosenholm, *Albret Skiell Chrestensøn* t. Fussinge og *Erich Lunge* t. Stovfgaardt; — af Fyn:

a Med Stadens Segl i Sølvkapsel. *b* Stadsseglet fattes. *c* Jfr. Hüberts, Aktst. t. Bornholms Hist. S. 560. *d* Her fattes blandt Udstederne Peder Munk, medens Jakob Ulfeld er medtaget. *e* Har ikke tilføjet: m. eg. Haand.

Niels Fris t. Hesselagger, *Eyller Brysk* t. Dallundt, *Niels Bild* t. Rafnholt, *Eyler Quittzov* t. Lyckesholm, Landsdommer i Fyn, *Friiderüch Kuidtzo* t. Quidzowsholm, *Korfidtz Wlffeldth* t. Bafvelse, *Jacob Rosenkrantz* t. Kierstrup, *Jørgenn Kaass* t. Gielschovf, *Henning Valckendorff* t. Glorup, *Corfitz Rudt* t. Enggardt, *Marcus Bille* t. Hvidtkieldt og *Knudt Rudt* t. Sandholdt, — af Sjælland, Laaland og Falster: *Mons Gøe* t. Bremmersvoldt, *Anders Dresselbergh* t. Voehnserup, *Wilhelm Dreszellberg* t. Vindinge, Landsdommer i Sjælland, *Knudt Rudt* t. Vedbye, *Eske Kraffze* t. Assendrup, *Peder Grubbe* t. Aalstrup, *Knud Wrnne* t. Aasmarck, *Mogns Wlffeldt* t. Selsøe, *Lauridtz Grubbe* t. Gammelgaardt, Landsdommer i Laaland og Falster, og *Ottho Brahe St.* t. Basnes, — af Skaane: Peder Brahe t. Krogholm[a], *Laue Wrne* t. Belthebierg, Landsdommer i Skaane, *Mogenns Gyldenstiernn* t. Biersgaardt, *Fredrik Lannge* t. Søvfde, *Oue Wrup* t. Aagisholm, *Melchior Wlffstandt* t. Axelvoldt, *Klaus Podbusk* t. Krapperup, *Tage Krabe* t. Jordbierg, *Christiann Barnekaw* t. Birckholm, *Otte Lindenou* t. Borrebye, *Eske Bylde* t. Valden og *Siguordt Grubbe* t. Hofdal.

32. Gejstlighedens Valgbrev, 25 Maj,

Orig. paa Pergament med Underskrifter og Segl: Hyldinger n. 72 (Sjæl. T. XX, 212).

Udstedere: Universitetets Befuldmægtigede, Superintendenterne i Skaane, Ribe, Aarhus, Aalborg[b], Viborg og Fyn »med de Provster og Præster, os som Fuldmægtige ere medgivne enhver af vort Stift«, endelig Befuldmægtigede fra Kapitlerne i Roskilde, Lund, Aarhus, Viborg og Ribe. — Som Underskrivere følger efter de nævnte Præsteskabets Deputerede efter Stifterne: Sjælland, Skaane, Ribe, Aarhus, Vendelbo, Viborg og Fyn.

33. Kjøbstedmændenes Valgbrev, 25 Maj.

Orig. paa Pergament med Underskrifter og Segl: Hyldinger n. 71 (Sjæl. T. XX, 214).

Udstedere: De Befuldmægtigede for Kjøbenhavn, Helsingør, Malmø, Halmstad, Ribe, Aalborg, Odense, i alt 30, »udskikkede til Udskud paa Menighedens Vegne af forskr. Byer og, formedelst at alle Stædernes Fuldmægtige i ét Instrument ikke kunde blive indført, nu af Højøvrigheden deputerede og tilforordnede som Fuldmægtige paa alle Kjøbstædernes Vegne«[c].

14 Novbr. Delvist Raadsmøde i Randers.

Fra Skanderborg 3 Novbr. indkaldte Kongen 6 Rigsraader, nemlig *Manderup Parsberg, Jørgen Fris, Preben Gyl-*

a Har ikke underskrevet. *b* Jakob Jensen af Aalborg har dog ikke underskrevet.
c Underskrift fattes af Henrik Fyren, Villum Andersen og Bent Asmundsen.

denstjerne, Oluf Rosensparre, Eske Brok og *Kristian Holk* til at møde i Randers for at raadslaa med ham »om nogen forefaldende Lejlighed, som Magt paaligger«[1]. Samme Dag skrev Kansleren til 7 Raader fra de andre Landsdele[2] og forlangte efter Kongens Befaling deres Erklæring om en paatænkt Forhøjelse af Rigsdalerens Værd (*n. 34*). I Randers indfandt alle de tilkaldte sig tilligemed Kansleren; Mødet holdtes i dennes Herberge »i Jens Bays Gaard i Stenhuset« og sluttede allerede 15 Novbr.[3]. Betænkninger indløb fra de 7 Raader (*n. 35 a—g*), der alle erklærede sig for Forhøjelsen[4]. En Forordning derom blev dog først udstedt efter et nyt, fuldstændigt Raadsmøde, se S. 167.

34. Kansleren til 7 Raader, 3 Novbr. Sjæl. T. XX, 240.

Min gandsche venlig helsen forsend med Gud. Kiere N., synderlig gode ven. Jeg tacker dig venligen for alt got, som du mig bevist hafver, hvilcket egien at forschylde jeg althid vil findis villigh. Gifver jeg dig venligen tilkiende, at kong. mt. min naadigste herre er kommen udi forfaringe, hvorledis richs dalers verdt fast høygt opstiger udi thet rommische rige, saa at en richs daler udi Søstederne allerede gielder 34 β lubsch, och opber udi Thydschland da gielder den alrede 35 β lubsch, hvilcket foraarsager, at faa richs daler her udi rigit er at bekomme. Er och at formode, at saa frempt udi thide icke blifver nogit herom af hans mt. forordinerit, da schulde mand icke letteligen kunde bekomme richs daler, hvilcket vilde thilføye adelen och kiøbstedsmend her udi rigit, som ofte richs daler in specie schal udgifve, stoer uleilighedt. Hvorfore hans k. m. for raadsom och fornøden anser, at en hver richs daler blifver sat paa 34 β lubsch eller och 35 β lubsch, paa thet mand richs daler her udi riget kunde beholde.

---

[1] Jydske T. V, 406.

[2] *Peder Munk* (udtraadt?), *Henrik Ramel* (som samtidig sendtes til Polen) og *Enevold Kruse* (i Norge) synes ikke at være spurgte.

[3] Eske Brok (Vedel Simonsen I, 70).

[4] Den yngre Kristian Fris har i Kancelliet truffet disse Breve og deraf uddraget en Norm for sin Formands Forretningsgang. Han har nemlig udenpaa *Sten Brahes* Brev, der vistnok laa yderst, egenhændig skrevet: »Cancellarius suis literis in negociis gravioribus senatorum consensum vel sententias exploravit; ex eo mandata edita«.

Dette hafver hans kong. mt. naadigst befalet mig paa hans mt[s] vegne dig at thilschrifve, hvor paa du med thet allerførste deg schriftligen vilde erklere, saa hans mt. rigens nottorft och leilighedt udi thide kunde vide at beramme. Udi hvis maade jeg for min persone kand udrette dig thil ehr och thieniste, giør jeg althid gierne, och vil her med hafve dig Gud aldmegtigste befalet. Af Skanderborg 3 novembris anno 1608.

35. Raadernes Betænkninger. Originaler i Brevform med Segl: Justitsmin. Aflev. Skab 15, n. 23. Af disse er *c*, *e* og *f* ikke egenhændige. Brevene modtoges paa Skanderborg: *c* og *d* 17 Novbr., *a* 20 Novbr., *b* 21 Novbr., *g* 23 Novbr., *e* 25 Novbr. og *f* 24 Decbr.

a. Sten Brahe: . . . . . Meg synis raadeligt at vere, at en rix daller her udi rigit blifver sat paa 34 eller 35 skiling lyusk, efther som hans m. synis best och gafligst at vere, och at det maatte skie med det [første]; ellers vil her blifve stor brøst for daller udi rigt. . . . . . Kallundborg den 18 novb. a. 1608.

b. Breide Rantzau: . . . . The tvinde brefve, en til Hinrich Locke, then anden til Sthen Maltsen, om monten vorandring er straxen til dennum vorsendt, oc tviveler intet, at ther kommer jo straxen bescheding fra thennum, oc giores thet medt montens vorandring hogeligen van noden, fordi som schul gifve kon. mait. rentepenge, hafver mot gifvit ein schilling lybsc pa hver daler, oc sender jeg her cantseleren en extract, dog pa din gode behag oc forbedring, hvorledis min mening ther om er. . . . . . Køibenhafn then 16 novemb. anno 1608.

Indlagt er et „ofverslag paa møntens forandring, eftersom det schal forhøiges och opsettis udi Dannemarck och Norrige", skrevet med en Skriverhaand.

c. Arild Hvitfeld: . . . Mit betenckende er, ath en hver richs daller blifver sat paa 35 β lb., paa det mandt richs daller her udi riget kunde beholde. . . . . . Dragsholm thendt 7 9bris anno 1608.

d. Axel Brahe: . . . . Siunys mig det gafnligt at vere, at rigsdallere de matte setis paa 34 lybscscheling, som de gelder udi Søstederne. Der som de høyre blef opset y Stederne til 35 β lybs., som de gelder udi Høytyslan, daa kunde de dem och her blifve opset der epther. . . . . . Dalum den 12 november 1608.

e. Henrik Lykke: . . . Siønnis mig fornøden at vere, at en rigs daller opsettis paa 34 β lubsch heller 35 β lubsch. . . . Vordingborg thend 13 novembris anno 1608.

f. Sten Maltesen: . . . Hans may[s] forsiet siunes mig naadigst och vel betenckt, for det er ingen twifvel, det dalleren jo blifver forførdt paa di steder, som di høyeste er i pris, och paa det sidste saarre faa schal blifve her i riged indførdt; hvorledes der schal forholdes med mynten, som meste part af bønderne udi derris landschyld opbærris, der om hafver hans mays. en naadig betenckelse. . . . . Hviderup thend 6 december anno 1608.

g. Jakob Ulfeld: . . . . Kand mig (udi al underdanighed) icke andet siunis, end saadan kong. mt[s] naadigste betenckende oc forset gandske gavnlig oc nødvendig at verre rigit oc rigens indbyggere for mange oc adskillige aarsager. . . . . Ulfeldsholm 17 novemb. anno 1608.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1608.

Sverige. Fra Ørebro 23 Januar meddelte det svenske Raad, at det havde modtaget *Kristen Fris*' Skrivelse (ovfr. S. 145). Det bad det danske Raad sørge for Opretholdelsen af Stettinerfreden i alle dens Punkter, hvorfor det ogsaa forventede Afstraffelsen af Søren Bondesen. Hvad Hertug Henrik Julius som Opmand angik, ønskede det at vide, om Kristian IV havde tilskrevet ham derom og hørt hans Mening, og det meddelte, at Karl IX havde fundet, at Forhandlingerne burde foregaa ikke i Rostock, men paa Grænsen. Forud ønskede Raadet dog gjensidige Sendefærder, »aldenstund ingen Sendelser hidtil har været sendt mellem begge Majestæterne, siden de er fuldkomment komne til Regimentet«; det endelige Møde foreslog det at holde i Brømsebro i Maj Maaned [1]. — Herpaa svarede *Kristen Fris* og *Breide Rantzau* 6 Febr., at man ikke vilde anmode Hertug Henrik Julius om at sende Kommissarier til Rigernes Grænse for dèr at rejse fra den Bondeby, hvori de ligger, til Grænsen, ligesom Rigernes Raad plejer at gjøre, heller ikke om selv at rejse fra sit Land for slige fremmede Sagers Skyld; da Rostock ikke syntes det svenske Raad belejligt, foresloges Wismar eller Stralsund til

[1] Orig. med 9 Underskr. og Segl: Registr. 27 n. 143 (Svenske Acta II,359).

Mødested. I Maj kunde Mødet dog ikke holdes, fordi en almindelig Rigsdag var udskrevet til Trinitatis, hvor ikke alene alt Rigets Raad, men ogsaa menige Stænder skulde møde. De takkede for øvrigt for Forslaget om gjensidige Legationer og vedlagde en Erklæring fra Søren Bondesen om hans Forhold [1]. — Herpaa svarede de svenske Raader (Ørebro 19 Febr.), at Kong Karl stadig fastholdt, at Sagerne efter Stettinerfreden burde foretages paa Rigernes Grænse, idet de tillige nu bad de danske Raader nærmere at foreslaa Tid og Sted for Mødet. Fremdeles meddelte de, at baade de og Kongen ikke havde tænkt sig Hertug Henrik Julius som dømmende Opmand, men kun som venlig Mægler, og at de havde udvirket hos Kongen, at han var villig til at sende sine Sendebud til Wismar. Undskyldningen om Søren Bondesen lod de blive ved sit Værd, idet de haabede, at slig Uret ikke mere maatte begaas [2]. Fra Nykøping 7 Maj fornyede det svenske Raad sin Anmodning til det danske om at underrette det om Kristian IV's Tanker og foreslaa Tid for Forhandlingerne [3]. 20 Juni erklærede derefter *Kristen Fris, Manderup Parsberg, Breide Rantzau* og *Freben Gyldenstjerne*, at Kristian IV gik ind paa Forslaget om at tage Henrik Julius til Underhandler (ikke til Opmand) og ønskede, at Mødet skulde holdes 12 Septbr. i Wismar [4]. Fra Stockholm 30 Juni skrev saa det svenske Raad, at dets Konge havde lovet at affærdige nogle gode Mænd til Wismar til bemeldte Tid [5], hvilket 19 Juli besvaredes med en lignende Meddelelse fra de danske Raader *Breide Rantzau, Eske Brok* og *Enevold Kruse* [6].

Til Mødet i Wismar afsendtes Øverstesekretær Niels Krag

[1] Svenske Acta II, 362. Urigtig gjengivet af Slange S. 249.

[2] Orig. med 10 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 148 (Svenske Acta II, 364). Skrivelsen oversendtes med Borgemesteren i Helsingør, Konrad Bogwindhusen (jfr. smstds. 366), og modtoges 2 Marts. Jfr. Slange S. 249.

[3] Orig. med 3 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 148 (Svenske Acta II, 366).

[4] Svenske Acta II, 367. Jfr. Slange S. 250.

[5] Orig. med 5 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 148 (Svenske Acta II, 367).

[6] Svenske Acta II, 368.

og Joakim Hübner[1]; de kom til fastsat Tid, men ventede paa femte Dag forgjæves paa de svenske Udsendinge, hvorom de lod de brunsvigske Kommissarier afgive et Vidnesbyrd (16 Septbr.)[2]. Imidlertid var de svenske Befuldmægtigede, der allerede 27 Avgust fra Kalmar havde underrettet det danske Rigsraad om deres Afsendelse[3], blevet opholdte af Modvind, hvorfor de i en Skrivelse fra Kalmar 11 Septbr. havde bedt det danske Raad undskylde Forsinkelsen og sørge for, at de andre Afsendinge ikke forlod Wismar[4]. Da Svenskerne endelig kom til Mødestedet, fandt de hverken Brunsvigere eller Danske mere der. De tilskrev saa atter det danske Raad (27 Septbr.), forklarede, hvorfor de var komne for sent, og hævdede, at de havde gjort deres for at faa Sagen bragt til Ende, idet de tilføjede, at de aldrig mere vilde tilraade deres Konge at holde Møde i Tyskland, men ene paa Grænsen[5].

Udlandet. *Jakob Ulfeld* i Nederlandene, se ovfr. S. 146.

I Anledning af det Møde i Nordhausen mellem Kurfyrsten af Sachsen og Henrik Julius af Brunsvig, der var ansat til 7 Juli, udstedtes der 19 Juni en Instrux for *Henrik Ramel* og Dr. Leonhard Metzner[6] samt 20 Juni et Kreditiv for dem til de to Fyrster[7]. Forhandlingerne drejede sig ligesom i 1605 (ovfr. S. 136) om en Ændring i Kurfyrstinde Hedvigs Livgeding. 23 Avgust fik Udsendingene i Colditz deres Rekreditiv af Kurfyrst Kristian[8].

Fra Skanderborg 3 Novbr. udstedtes der Kreditiv for *Henrik Ramel* til Kongen af Polen i de brandenburgske

[1] Instrux, dat. Skanderborg 18 Avgust: Svenske Acta II, 869.

[2] Svenske Acta II, 874. Jfr. Slange S. 250.

[3] Orig. med 3 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 143 (Svenske Acta II, 870). Jfr. Slange S. 250.

[4] Orig. med 4 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 143 (Svenske Acta II, 872). Modtagelsesdagen er ikke noteret paa Brevet.

[5] Orig. med 4 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 143 (Svenske Acta II, 872). Jfr. Slange S. 250.

[6] Vollmachten 1598—1611, Fol. 309.

[7] Auslend. Reg. 1608—09, Fol. 95.

[8] Orig. med Segl: Sachsen n. 45.

Sager[1] samt Instrux for ham, hvorefter han i Januar 1608 skulde være til Stede ved Rigsdagen i Varsjav[2]. 3 Marts fik Gesandten sit Svar i Varsjav[3].

1609.

Arild Hvitfeld udtraadte af Raadet[4], formodentlig samtidig med at han nedlagde Rigskanslerembedet, 1 Maj[5]; han døde 16 Decbr. s. A. Til Rigskansler udnævntes 21 Juni Jakob Ulfeld[6].

24 Januar. Raadsmøde i Horsens.

Fra Skanderborg 8 Decbr. 1608 indkaldtes Raadet til at møde 24 Januar 1609 i Horsens, hvor Kongen var til Sinds med det at »sententiere og ordiele« i nogle Sager saavelsom at traktere anden Rigets Nødtørft og Lejlighed[7]. Mødet, til hvilket Kongen kom fra Skanderborg[8], overværedes af 13 Raader; *Arild Hvitfeld, Henrik Ramel* og *Enevold Kruse* savnedes. Retterthinget sluttede 28 Januar; Dagen efter »blev

---

[1] Latina 1600—15, Fol. 206.

[2] Vollmachten 1588—1611, Fol. 344.

[3] Orig. med Segl: Polen n. 21.

[4] Medens Slanges Angivelse om Peder Munk (S. 252) næppe er ganske korrekt (ovfr. S. 147), synes det rigtigt, at Arild Hvitfeld er udtraadt af Raadet før sin Død. Han indkaldtes endnu til Møde i Decbr. 1608, om han end ikke kom til Stede, men fik i Septbr. 1609 intet Brev om Herredagen.

[5] Saaledes en Notits i Rigens Dombog 1597—1609 Fol. 308, dateret Dragsholm anf. Dag og underskrevet af (Rigens Skriver) Anders Hansen. Allerede 1 Febr. 1609 fik han fra Skanderborg Brev, at Kongen efter hans Ønske havde bevilget ham Afsked fra Rigskanslerbestillingen til 1 Maj s. A. (Sjæl. T. XX, 248), og 22 Juni befaledes det ham at overlevere *Jakob Ulfeld* Rigens Bøger, Breve og Registre (smstds. 270).

[6] Kr. IV (Danske Saml. 2 R. III, 370). — Mogens Ulfelds Optagelse i Raadet, som Slange henfører til 1609, foregik vistnok først Aaret efter.

[7] Sjæl.T.XX, 242. Indkaldelsen udgik ikke til *Henrik Ramel* (da i Polen) og *Enevold Kruse* (i Norge), heller ikke til Peder Munk, jfr. ovfr. S. 147.

[8] Kr. IV (Danske Saml. 2 R. III, 369).

om adskilligt raadslaget«; d. 30 rejste Kongen atter til Skanderborg[1].

I sin Proposition af 22 Januar (*n. 36*) udviklede Kongen vidtløftig, hvilke Overgreb Svenskerne og Russerne tillod sig i Nordland og Lapmarkerne, og Raadets Betænkning af 29 Januar (*n. 37*) gik ud paa, at man overfor Sverige skulde være forberedt paa at værne om den norske Krones Ret med Vaabenmagt[2], medens man overfor Rusland burde oppebi Resultatet af en ny Sendefærd til Storfyrsten. — 25 Januar udgik et Forbud mod Udførsel af Korn fra Norge med Raadets Raad[3]. Møntforholdene har formodentlig atter været behandlede her (jfr. S. 161); thi da Kongen 3 Febr. udstedte sit Mandat, at Daleren skulde gjælde 34 Sk. lybsk eller 68 Sk. dansk, og 4 Mk. gjælde lige med 1 Dl., henviste han til Overvejelse med Rigsraadet, »som hos os har været til Stede«[4].

36. Kongens Proposition til Raadet, 22 Januar. Orig. med Kristen Fris' Haand: RR. n 42 C.

Tvende propositiones oc capita, som vi Christian den IIII, Danmarkis, Norgis etc. konning, hafver ladet tilstille vore elskelige rigens raad paa den forsambling, som til den 24 jan. her udi vor kjøbsted Horsens er berammet at holdis, hvor paa for^{ne} vore rigens raad dennom emod os skriftlig vilde erklere, oc vi siden des bedre vore rigers sambt des indbiggere nottorftighed oc gafn kunde vide at beramme oc regulere.

Det første er om Søfinder, som boer udi de lhen Salten, Senien, Tromsen, Findmarken och Vardhus lhen, det andet om det land Lapland, hvilcke lhen och land hører under vort rige Norge och erre der til immediate en pertinentsie.

Hvad Søfinderne ahnrører, som boe udi de for^{ne} norlandske lhen Salten, Senien, Tromsen, Findmarken oc Vardhus lhen, da er det nocksom bevist, at det slags folck icke hafver boed der af

[1] Eske Brok (Danske Saml. 2 R. II, 280).

[2] Jfr. Slange S. 261—62.

[3] Norske Rigsreg. IV, 292.

[4] Sjæl. T. XX, 248. I et Mandat af samme Dag om Sejlads gjennem Bæltet med fremmede Varer (smstds. 249) nævnes Raadet ikke.

alders, men de hafver hafdt deris tilhold høigt oppe udi fieldene oc nheret seg af deris buer med skitteri, ocsaa ofte flit deris bolige oc gammer, efther som fule oc vilde diur hafver verret at bekomme. Oc eftherdi de med slig deris ydelig flitning hafver vid omstrippet och berørd baade Norgis och Sverrigis rigers grund oc skovfve, hafver de af alders, der de boede oppe i fieldene, gifvet skat oc tribut til begge riger, endocsaa en pardt til grotfursten af Musko, fordi de berørde nogle steder, som til det novgardiske gebiet vore liggendis. Efther at det for^ne^ findske folck hafver fornommen, at tet vor bedre at boe oc nhere seg nedre ved søsiden end der oppe udi fieldene, da erre de efther handen tid efther anden nederflit ind udi Norge oc sat deris visse bolige ved søkandten udi de for^ne^ lhene, hvilket hafver arsage gifvet kongen i Sverrig oc grotfursten af Muskov at sende deris fogitter ind udi Norge til søkanten, der at fordre tribut oc arlig skat af de Finder, som tilforne udi fieldene boede, paa det de formedelst slig de Finders flitning den icke skulde miste oc ombere. Hvor af nocksom bekreftigis, at de for^ne^ Søfinder udgifve deris skat til den svenske krone pro personis oc icke af nogen brug, som de af Sverrigis grund hafver, dennom til nhering oc fordel.

At klage ofver vore forfedre, frembfarne konninger udi Danmarck oc Norge, deris forsømmelse, at ti hafver tilladt slige Finder ved søkandten at boe uden serdelis forlof oc licents, oc end det, som verre er, igemmel fingre set, at deris naboer slige fremmede herrer, som erre Svensken oc Ridsen, optoge skat oc arlig tribut inden deris rigers grentse, deris regalier oc høighed til største præjudicio, det er aldelis forfengelig oc til forgefvis, eftherdi proscriptio longissimi temporis er forby gaed, det stetinske fordrag same proscription byfalder oc med de Svenske holder, ocsaa vore egne commissariers dom, som udi denne sag anno 1603 ved Flakebek er afsagd oc seg paa det for^ne^ stetinske fridsfordrag funderer, tillader den svenske crone at beholde ald den indkomst, som den af alders oc før fordraget blef oprettet, udi voris rige Norge hafd, brugdt oc nødt hafver. For voris persone ville vi legge vind paa, at hvis i fordom tid er af andre forsømmet, at tet motte ved voris flittighed oc tilsiun blifve egen oprettet, saa vid mufligt er oc ske kand, saa hverken umag eller bekostning der paa skal sparis.

Naar med flid agtis alle de contenta, som de svenske com-

missariers dom indeholder oc befatter, som til det flackebeckske mode er afsagd, dernest om mand ved same dom applicerer de gierninger, acta oc praktiker, som de Svenske paa sex aars tid, siden det for^ne^ mode blef holden, giordt oc begaaed hafver, da entdeckis der af deris forset, oc hvad for naboer de udi frembtiden ville blifve os oc voris riger, det kand af slige circumstantier nocksom forfaris, oc ville vi til vore elskelige raads fuldkommeligere information noget der om berøre.

Udi den flackebekske dom, som af de svenske commissarier for rette kiend oc afsagd er, findis disse ord: Alle steds, der Svergis crone tager udi Lapmarker skat, serdelis der ingen bevislig grentse er, saa vel ved søsiden som oppe i fieldene, der hafver hun oc rettighed til folck, land, vand, skovg oc mark oc bør niude ald høighed i andelige oc verdslige rettighed oc alle andre nittigheder, efther som enthingen hun alene eller oc med Norgis crone lige eller oc mhere skat tager.

Den tid den itzige regerende herre udi Sverrig er kronet, blef udi hans kierligheds titel indsat (som aldrig nogen svensk konge hafver brugdt) disse ord: ofver de Lapper i Norland oc Caianer etc. konning.

Nu ved en hver, at Norland med alle de folck, der udi boer, de ligge til vort rige Norge, oc er lavgmanden paa Stegen deris dommere, hvor de søge deris ret, om de til hiembtinget uforrettis. Bispen udi Trundhiemb rader for Norland paa geistlighedens vegne; thi Norland ligger udi Trundhiembs stift; en hver fiord, enthen der boer Søfinder eller Normend udi, da ligge de til visse sogner oc hafve deris kirketienste af de prester, som udi Norland boer oc der residerer. Hvor det Caianer land ligger, vide vi icke til visse, ey heller kand vi det hoes nogen (end icke hoes de Svenske self) forfare. Dog eftherdi udi den universal landtafle findis en provintse, som den avthor kalder Caianska Sembla, oc ligger icke langt fra vort slot Vardhus, da giørre vi os tancker, at de for^ne^ Caianer, ofver hvilcke hans kierlighed seg skrifver en konge, er udi den same tractu oc maa ske saa snardt ligger til Norgis rige som til Sverrig. At en herre setter udi sin titel sin ven oc naboes, en anden herris, land oc det uden lovlig arsage oc fornødenhed, emod den brug oc skick, som andre hans formend giordt hafver, af fri sticke oc forset, om det kand optagis udi en god mening, oc hvad det kand fororsage for disputation oc for-

vor i frembtiden, det stiller vi til vore elskelige raads discretion oc betenkende.

Vi ville icke heller, at vore raad skal verre ubevist, at anno 1607 er afferdiget en pinke fra Elsborg til Bergen, som der fra frembdelis til Vardhus lhen skulde segle, der at drifve kiøbmandschab, at indtage den svenske rettighed af nogle Søfinder, item at forfare dibet i adschillige fiorder oc hafner oc andet mhere at forrette, efther som af den capiteins instrux, som paa skibet vor, stickevis kunde forstaes.

Udi det fridsfordrag, som anno 1595 emellom Sverrig oc Ridsland er oprettet, da hafver Sverigis crone seg tilforhandlet den rettighed udi Norge ved søsiden, som Ridsen forregaf seg at hafve, uahnset at vi ingen indkomst eller herlighed erre Ridsen gestendig ved søsiden ofver aldt Norgis rige. Oc om skiøndt Ridsen hafde nogen indkomst inden Norgis rigis grentse, saa bør hans kierlighed dog til ingen den at afhende uden til os aldene eller oc til en anden med voris bevilling oc ratification. Oc endog det icke er brugelig, at Svenske oc Ridser tager til lhen af os, hvis indkomst de udi voris rige Norge hafver, dog eftherdi det rige, som same indkomst opberis udi, hører os til, derforre bør os med ald billighed at vide, hvad for herrer indkomst oc rettighed hafver der udi.

I hvad mening oc til hvad effect den forretagne bigning paa Gotenborg er sked, i lige maade, hvor hen de store privilegia, som der samesteds residerende Nederlender skulde niude, seg skulde strecke, er nocksom at forstaa, nemblig at forringre vor oc rigens indkomst oc høighed udi Sundet, hvilcket Oresund er en af de fornembste regalier, som Gud oc naturen dette kongerige gifvet hafver.

Hvorledis, hvi dristeligen oc uretferdeligen de svenske fogder hafver taget afsted udi Norland oc Vardhus lhen i denne forleden sommer, det er at forundre. De hafver opboret af de fattige Søfinder af hver mand femb voger fisch, uahnset at ti aldrig til dennom hafver udgifvet fisk, men nogen skillinger; icke heller erre de svenske fogitter vond at komme om sommeren, men om vinteren alene. De bigger hus oc boder paa adskillige steden, hvor enthen laxe elfver eller nogen beleilighed er, item fisker udi elfverne baade lax oc anden fisk, besynderligen udi Tanen oc Alten elfver. Af de Normend, som boe paa den øe Vadsøe, tager de af hver mand femb daller i landsleige oc enda hver tiende fisk,

hvilcket dennom umufligt er at udgifve; icke heller erre de eller nogen Normand skildig den ringeste skilling til Sverigis rige at udgifve. Oc nar de slig stor skat besverger dennom at udgifve, truer oc undsiger de dennom, oc at ti ville bevebnet egen komme och med blodige fingre same skat optage. Ofver slig trusel erre mange til sinds at bortdrage fra deris boliger oc henflitte til andre steder, hvor de for de for^{ne} svenske fogders deris ofvervold kunde verre i fred.

Udi forleden foraar er vor befalling udgaen til Norgis indbiggere, som boer ved søsiden, at ferdig holde deris skitnings baade, som de bør at holde efther Norgis lovg, oc beløb seg ½ daller, som hver bosat Søfinde skulde udlegge til same baadis udredning. Emod det vor mandat hafver en svensk foget i Vardhus lhen, Erich Johansen ved nafn, skriftlig protesteret, sigendis sligt uret at verre oc hand vilde sin here det gifve til kiende; dersom de Søfinder udgaf til slig brug noget, da burde de at gifve til Sverrigs crone dobbelt saa meget, efthendi de tvinde parter baade af land oc strand hører til Sverrigs crone oc den tredie part alene hører til Norgis rige.

I denne sommer hafver det seg oc tildragen, at tre Søfinder erre dragen af Salten lhen ind i Lofoten at boe, fordi den svenske foget plagede dennom meget ilde, oc i Lofoten boer ingen Finder, ey heller pleiger de svenske fogitter did at komme; derforre mendte de der at verre fri for dennom. Men det er at formode, at den svenske foget søger dennom op oc siden siger, at der, som de boe, der hafver den svenske crone rettighed oc lod udi land oc strand, som de tre Finder nu hafver begindt at bruge, efther den flackebecksecke doms indhold, oc at sligt mhere i frembtiden vil seg tildrage oc megen urigtighed forarsage, om det icke i tide afskaffis, der paa er ingen tvifvel. Naar vore officerer de Svenske forbiuder, saledis oc saa ubilligen at fare af sted, da svarer de, at ti hafve deris herris befalling det at giørre oc derforre icke nogen forbud agte ville eller kunde.

Den rette hofved oc principal arsage, hvofor denne sag med Norland saa flittig oc heftig drifvis, er icke den, at den svenske crone paa arlig indkomst oc rente seg kunde forbedre; thi det er en ringe rettighed, som de for^{ne} Sølapper gifver. Men eftherdi Svergis crone ingen større fattelse hafver end denne, at ti icke vel kunde med deris skibsflode komme udi Vestersøen, oc i for^{ne}

Norland findis mange oc gode hafner oc ofverflødig skovg, ocsaa beleilighed did at henbeskede fremmede skibsfloder, saa vender de ald deris flid der hen, at ti under rettens skin seg der kunde indtrenge, oc agte saa af voris hafner oc land den nøttighed at bekomme, hvilcken de af Svergis rigis grund' for uleilighed skild icke kunde bringe til veige.

Med hvad billighed Sverrigis crone nu kiender dennom ved land, strand oc anden herlighed udi Norland, kand forfaris af de acta, som anno 1591 ved grentsen er forløben. Der salig kong Johan af Sverrig i største venlighed begerede af os, at vi vilde tilstede, hans kierlighed at motte holde sin skibs flode udi Vestersøen at forhindre Engelske oc andre at giørre Ridsen tilføring til S. Nicolaus, hvilcket høigbemelte kong Johan blef aldelis afslagen, fordi det vor emod voris oc rigens høighed at tilstede en fremmed herre at uforrette oc fiendlig ahngribe nogen paa de strømme, som vi alene kiende os en herre ofver, hvormed nocksom bevisis, at anno 1591 da kiende s. kong Johan seg icke at hafve høigheden udi Norland ved Vestersøen eller til land oc strand, men bestod, at den os tilhørde. Men efther at den svenske regering er kommen til den itzige herre, da begindis oc optenckis først slige ny paafund, som aldrig tilforne hafver verret hørde eller tenckt. Hvad udretning oc effecta slige de Svenskis practiker (om de dennom lickedis) vilde i frembtiden afsted komme, oc kongerne udi Norge deris regering til fellids med kongerne i Sverrig hafve skulde, er let at forstae.

Oc efther som den for^{ne} svenske crone udi denne sag om Norland først hafver sententiam judicis pro se, thi det er dennom tildømbt ved grentsen, dog af denom self; dernest fører deris herre titelen af Norland, hvilcket oc er en ny paafund; ocsaa holder sine fogitter oc officerer, som stedse udi Norland erre, lige saa vel som vi giørre, hvilcket aldrig tilforne er sked; dislígeste hafver udi hand, brug, verge oc possession ald den del, som Sverrigis crone prætenderer seg til at høre udi Norland, oc hver aar tager mhere til, da er det trolig, at slig indtrang oc titel, som ved en ydelig possession oc hefd bekreftigis, vil blifve disse vore riger i frembtiden til fare, med mindre sligt forrekommis oc udi tide der emod brugis tilbørlige middel oc raad.

Oc eftherdi os icke bør, ey heller erre tilsinds at tilstede. at noget af den del, som til vore riger ligget hafver af alders oc

der til bør at ligge med rette, skulde udi vor regimentis tid der fra komme, men fast mher erre tilgeneiget vore riger at formhere oc forbedre, udi hvis maade vi det giørre kunde, da bede vi vore elskelige rigens raad, at ti deris mening, raad oc betenckende os skriftlig vilde lade vide, hvorledis oc ved hvad middel slig modvillig indtrang, spot oc uret, som os oc vore undersoter udi Norland vederfaren er oc hver aar jo mhere oc mhere vederfaris oc ahnmodis af den svenske crone, best kunde afskaffis, oc slige volds gierninger, som os oc vort rige Norge sker til forfang oc præjudicio, en gang tilbørligen motte blifve forhindret oc afskaffet.

Belangende den anden punct om Lapland, som oc hører under vort rige Norge oc for nogle aar er kommen under Ridsen formedelst vore lhensmend paa Vardhus deris forsømmelse.

Om dette land Lapland skal vore elskelige rigens raad først vel agte, at vi mhener der med fornembligen den part af landet, som ligger ved søsiden, hvilcket grotfursten af Musko nu bruger oc hafver lagdt det under Malmes slot, uahnset at baade Malmes oc det andet land tilforne, før Ridserne kom der at boe oc seg med list der indtrengde, hvilcket er sked hardt ad udi mande minde, da hørde det til vort slot Vardhus, oc der ydte enhver Lappe sit arlig landgilde. Hvad menlandet i seg self er ahngaende oc de folck, som oppe i fieldene boer, om dennom erre vi icke saa aldelis omhiggelige; thi naar dennom forbidis at komme om sommeren neder til strandsiden, der at fiske oc kiøbsla, saa kand de icke lenger seg i fieldene opholde, men nødis til at svare os oc icke grodtfursten. Udi dette for[ne] Lapland langs søsiden hafver Ridser bigd den kiøbsted oc festning Malmes oc gifvet den et andet nafn, som er Kola; disligeste hafver de opbigd nogle closter, dorper oc fiskeleiger, hvor udi mange risiske folck boer, seg nhere oc opholde af stranden oc gifver til høigbemelte grotfurste skat, tribut, tiende oc anden rettighed. Oc lige som de Svenske argumentere, hvor Sølapper boer, der hører landet dennom til, fordi folcket er deris, saa giør oc Ridsen; hand mhener oc vil, at eftherdi det er ret, at hand tager skat af sine Ridser, saa bør hannom oc at tilhøre det land, som de boer udi, hvilcket met urette sigis; thi folcket følger den herre, som landet tilhører, oc icke landet følger folcket.

Naar Frantser, Engelske, Nederlender, Tidske, end ocsaa vore egne undersote did hensegle at fiske eller at kiøbsla, da nødis de

til af baioren i Malmis at udgifve tiende, told oc anden rettighed til grotfursten, efther som de fiske eller kiøbsla meget. Oc ebland alle disse for^{ne} nationer da er ingen, som Risserne mhere hader end vore undersote, som arlig forfarenhed gifver, ocsaa af et klagebref oc supplication, nogle borger af Bergen oc Flensborg hafver udi voris canteli indlagd, er at forfare, indeholdendis hvad spot, skade, foragt oc trusel dennom udi forleden sommer til Malmis er vederfaren af nogle Nederlender, hvor af besluttis, om skiøndt vore rigis undersote, som paa det laplandske forvand seg nhere, gierne vilde erlegge til baioren i Malmis baade tiende, told oc anden rettighed, saa blifver de dog af de andre nationer forhindrede; thi Ridsen med sine officerer meget favoriserer dennom, men vore folck oc undersote hader oc fortrenger de.

Oc endog det for^{ne} land Lappia ligger under en saare hard climate; thi det ungeferlig strecker seg fra 70 gradu latitudinis ndtil den 66 grad, oc derforre icke der til gafns kand pløigis eller saes, dog alligevel hafver Gud udi andre maade same land velsignet; thi der slig en fiskerig strand som icke mangesteds er udi ald Norgis rige. Der findis mange oc herlige fiorder, som løber nogle uger søes ind i landet, udi hvilcke erre gode hafner oc setteri, ocsaa langs at strandsiden furskovf til baader oc jagter at bigge. Udi lige maade er der mange oc store elfver, som løber neder af landet ind i fiordene oc den salthe søe, som erre fischerige af ofverflødig lax, øritter oc andre slig slags fisk, hvilcke uden stor bekostning formedelst søens reciprocation kand fangis oc til veige bringis.

Men de vare, som fra Malmis oc de andre platser der i landet blifver udførd af fremmede nationer, oc de mange skib, der blifver arligen tillad oc en hver til sit sted siden hiembsegler, af dennom kand best oc rettiste estimeris, hvad for commoditet oc beleilighed same land Lapland fører med seg, oc hvad for skade oc indtreng Norgis rige er tilføiget, i det mand slig en stor ort lands saa lenge mist oc omboren hafver.

At en respublica tilsteder, lider oc conniverer, at dends folck, land, herlighed oc høighed saaledis borttagis af andre oc corpus reipublicæ forringis oc blifver jo lenger oc mindre, oc deris naboers vilkor oc land udbredis, forvies oc forfremmis til des større magt, det kand ingen eragte at kunde tilladis uden skade, fare oc stor efventir. Andre herrer oc potentater, før de tilsteder

en ringe indtrang at ske ved nogen af deris grentser, om det skiøndt icke vor en fierding veigs paa at giørre, da vende de megit der paa, før end det sker.

Da paa det vi kunde filleste giørre det, som vi udi voris handfestning lofvet hafver, som er at forbedre oc formhere Danmarkis rige; vi ocsaa hoes voris eftherkommere, posteritet oc menige rigernis indbiggere kunde udi sin tid verre undskildiget, om riget i frembtiden ofver denne indtrang videre skade blefve tilføiget, at vi jo udi tide med flittig paamindelse, raad oc anden notvendig tilgiørelse den del forreslagen oc med gierningen effectueret hafde, som det riget mest kunde verre til gafn oc forfremmelse, — da bede vi vore elskelige rigens raad, at ti udi denne punct, saa vel som udi den forrige, deris betenkende oc mening os schriftligen vilde tilstille, hvorledis ocsaa denne indtrang oc uret, som voris rige til præjudicio oc forfang sker af høigbemelte grotfurste af Muskov, kunde afschaffis oc forrekommis.

Her udi giørre vore elskelige raad det, som de efther deris ed oc pligt os oc riget skildig erre, oc vi ville det egen med ald gunst oc naade emod dennom alle oc hver bekiende. Gifvet paa vort slot Skanderberg den 22 dag januarii anno 1609 oc med voris egen hand underschrefven.

Christian.

37. *Raadets Betænkning, 29 Januar.* Orig. med Jakob Ulfelds Haand: BR. n. 42 D.

Vi efterskrefne Christian Fris, cantseller, Stien Brahe, Manderup Parsberg, Breide Rantzou, Jørgenn Fris, Predbiørn Gyldenstierne, Axel Brahe, Hendrich Løcke, Oluf Rosensparre, Eske Brock, Christian Holck, Sten Maltissøn oc Jacob Ulfeldt, Danmarckis rigis raad, giøre vitterligt, at stormegtige høyborne første oc herre, her Christian den fierde, Danmarckis, Norgis, Vendis oc Gottis konning, hertug udi Slesvig, Holstein, Stormarn oc Ditmarsken, grefve udi Oldenborg oc Delmenhorst, voris allernaadigste herre oc konning, til denne nerverendis forsamling, som til den 24 dag januarii her udi Horsens at holdis er berammet, iblant andre rigens sager naadigste hafver ladet proponere thvinde capita, paa hvilcke vi os imod hans mt. skrifteligen, hvad voris mening oc betenckende var, skulle erklere, paa thet hans mt. disbedre rigernis oc des indbøggeris gafn oc beste kunde beramme oc forordinere.

Den første punct er om den indtrang, som Sverigis krone giør udi Norlandene; den anden om Lappelandt, hvilcken provints Rydtsen forentholder rigit, uanset samme Lappelandt er en appertinents til Norgis rige.

Anlangende den indtrang, som Sverigis krone giør udi de nordlandiske lhene, hvilcken den for^ne^ svenske krone ocsaa med mange oc adskillige argumenter oc gierninger det ene aar efter det andet jo mere oc mere stadfester oc med rettens skin bekreftiger, af hvilcke disse ere di fornemiste:

1. Den dom oc sentents, som til den flackebeckske møde anno 1603 sidst forleden af di Svenske self er for rette afsagd, som indeholder, at Sverigis krone, lige som den hafver rettighed til di findske eller lappiske folck, lige saa hafver den oc jus til land, strand, skovf, marck, til geistlig oc verdslig høihed udi Norgis rige.

2. Da hafver den itzige herre udi Sverrig, der hans mt. blef kronit, sat det nafn Norland udi sin titul, hvilcken aldrig nogen konge udi Sverig tilforne giort hafver.

3. Begynder at holde sine fogder oc officierer udi Norge, hvilcke, nar vi noget mandere undersaatterne, da understaar di dennom derimod at protestere.

4. Tagis af di fattige Finder icke den gamble oc sedvanlige skat, men med thrusel, gevalt oc velde nødis di til at udgifve til dennom, saa møget di begere, paa det di kunde faa hefd paa deris prætenderede jus, oc en anden tid, nar sagen skulle disputeris, kunde befindis, at hvis jus oc høyhed, di siger dennom at hafve, den hafde ocsaa udi haand. brug, verge oc besiddelse.

Da for det første, hvad Norlanden er anrørendis, som den svenske krone aar efter aar jo lenger jo mere indtrenger dennom udi oc med magt oc velde aftrenger undersaatterne saa møgit, som di self vilde, videre end di af arilds tid gifvit hafver, saa er dette voris underdanigste betenckende udi denne sag, at efterdi den icke aleniste er kong. mt^s^ voris allernaadigste herris reputation til forkleinering, men ocsaa disse riger til stor afbreck oc skade, at di lande oc provintser, som under Norges krone med rette ere liggendis, skulle udi saa maade med tagen oc gevalt uden modsigelse derfra forvendis, oc efterdi vi nu hans kongl. mt^s^ naadigste mening derudi hafver underdanigst der heden formercket, at hans mt. hafver siuntis, slig indtrang dere udi Norlandene skulle

udi lige maade med gevalt forhindris oc forekommis, saa er oc udi lige maade derudi vor betenckende, at dersom Sverigis kronis officierer herefter med slavg, gevalt oc ofverlast udi Norlandene framfarer, som forschrefvit staar, oc icke vil lade sig nøye med den tribut, som di hafve hafd, førend den stetinske fordrag blef giort, at da kong. mt^s lehensmend paa di steder skulle lade di Svenske vide, dennom at hafve af kongl. mt. befalling sligt dennom icke at tilstede, oc dersom di dette uanset udi deris forset framfarer, da skulle kongl. mt^s lehnsmand paa di steder med den beste magt, hand der kand afsted komme, med magt oc gevalt dennom det forhindre oc hans mat^s undersaatte fortrøste, at kongl. mt. dennom herefter for slig gevalt naadigste vil forsvare. Men hvad den anden punct (som er om Lappelandt) er anrørendis, hvilcket land Rydsen hans mt. forentholdet hafver udi langsommelig thid, siunis os raadeligt, at kongl. mt. dermed endnu nogen thidlang lader beroe, oc naar til visse forfaris, hvem grotfurst er udi Rydsland, hand daa enten med legation eller skrifvelse besøgis, at hvis ofverlast som kongl. mt^s undersaatter her til udi Lappeland er sked, herefter maa aldelis blifve afskaffit. Oc er herhos rigens raads underdanigste betenckende, høyeligen fornøden at verre den forordning at ske, at dersom Sverigis krone for slig modstand udi Norlandene skulle ville giøre nogen indfald enten udi Danmarck eller Norge eller udi nogen af di provintser, dere underliggendis ere, at hannem da udi thide kunde ske den modstand, som nødtørften udkrefver, saa hand icke uforvarendis med mord oc brand mere skulle udrette, end nu kand betenckis; dog disse præparatoria icke at skulle ske før paaske, paa det icke skulle udsprengis nogit udi denne herredavg derom at verre beslut-tid, oc maa ske kunde komme kongl. mt. oc disse riger til skade oc forfang. — Disligeste ocsaa siunis høyeligen raadeligt, at kongl. mt. sig naadigste vilde derheden beflitte, saa at hans mt. kand staa oc verre udi rolighed oc enighed med andre omliggende rigens naboer, eftersom vi os underdanigste forser, hans kong. mt. (som den sag er høyeste angeldendis) self naadigst ville betencke, hvad hans mt. oc dette rige herudi saa vel som udi alle andre maade kand komme 'til ære, løcke oc velfart, hvilcket vi os til hans kongl. mt. underdanigste forser oc forlader udi alle maade. — At dette saaledis efter kongl. mt^s voris allernaadigste herris naadigste begering er vor underdanigste betenckende oc erklering,

hafve vi det med voris eigne hender underskrefvit. Actum Horsens den 29 januarii anno 1609.
Christian Friisz. Sten Brahe. Manderup Parsberg. Breide Rantzow. Jørgen Frisz. Preben Gyllenstyern. Axell Brahe. Henrick Løke. Oluff Rosenspar. Eske Brock. Christian Holck. Stenn Malltszen. Jacob Wlffeldt.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1609.

Indlandet. Fra Haderslevhus 25 Febr. udskreves Adelen til at møde 7 April provinsvis til Taxering; til at foretage denne beskikkedes i Sjælland, Laaland og Falster: *Breide Rantzau* og *Henrik Lykke*; i Jylland: *Manderup Parsberg, Preben Gyldenstjerne, Oluf Rosensparre, Eske Brok* og *Kristian Holk*; i Fyn og Langeland: *Axel Brahe* og *Jakob Ulfeld*; i Skaane, Sønder- og Nørre-Halland: *Sten Brahe, Henrik Ramel* og *Sten Maltesen*[1]. — Sammestedsfra 11 Marts skrev Kongen atter til de nævnte Raader for at formane dem til ved Taxeringen ikke at se gjennem Fingre med nogen[2]. 22 Marts befaledes det, ligeledes fra Haderslev, *Manderup Parsberg* ved Taxeringen tillige at kundgjøre, at Kongen selv vilde mønstre den jydske Adel 8 Maj[3]. 3 April befaledes det Mønsterherrerne fra Skaane ved Taxeringen alvorlig at foreholde de adelige, der havde Bønder i Halmstad Len, at disse fuldgjorde det Arbejde ved Halmstads Befæstning, som Ridderskabet tilforn havde bevilget[4].

Eske Brok var med flere jydske Raader til Mønstring i Viborg 8 Maj; Dagen forud saavelsom Dagen efter havde Kongen Raadet til Gjæst[5].

11 Juli meddeltes det Adelen i Skaane, der var udskrevet til Mønstring i Lund 14 Juli for Kongen personlig[6], at Kon-

[1] Sjæl. T. XX, 252—54. Taxationen i Viborg omtales af Eske Brok (Danske Saml. 2 R. II, 284), den i Lund af Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 30).
[2] Sjæl. T. XX, 255.
[3] Jydske T. V, 451.
[4] Skaanske T. III, 346.
[5] Eske Brok (Danske Saml. 2 R. II, 286—87).
[6] Aabent Brev 11 Juni: Sjæl. T. XX, 268.

gen i sit Sted havde forordnet *Kristen Fris*, *Breide Rantzau* og *Sten Maltesen* til at overvære Mønstringen[1].

Fyrstendømmerne. 2 Febr. udstedtes der paa Skanderborg et Kreditiv for *Axel Brahe* og Jakob Rosenkrans til Hertug Hans af Sønderborg[2]. En Befaling til dem om at rejse til Hertugen samt en Instrux udstedtes Dagen efter; de skulde søge at faa Ende paa Hertugens Indgreb i den gejstlige Jurisdiktion over Als og Ærø og indgive en udførlig Relation om Resultatet[3]. Forhandlingerne varede fra 21 Febr. til d. 27[4], da Udsendingene fik deres Afsked af Hertugen[5].

12 Maj befaledes det fra Haderslev *Axel Brahe*, *Jakob Ulfeld* o. fl. at møde i Haderslev til Barselet 29 Maj; den første skulde dog allerede være til Stede 21 Maj, da Kongen ventede flere fremmede Fyrster[6]. Det var den senere Kong Frederik III, der da blev døbt.

Sverige. 31 Januar skrev det svenske Rigsraad fra Stockholm til det danske om at tilhjælpe, at et nyt Møde kom i Stand, efterat det i Wismar mod Forventning var gaaet frugtesløst af[7], og da Overbringerne af dette Brev affærdigedes med en Recepisse[8], gjentog Raadet sin Opfordring i en ny Skrivelse fra Jønkøping 29 Marts[9]. Da der heller ikke denne Gang kom andet Svar end en Recepisse, skrev Raadet 7 Juni fra Stockholm for tredje Gang og meget indtrængende til det

[1] Skaanske T. III, 362. Jfr. Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 31), der nævner *Sten Brahe* i Stedet for *Breide Rantzau*.
[2] Fynske T. II, 270.
[3] Smstds. 270.
[4] Udsendingenes Relation. Udateret Orig.: Als og Ærø (Reg. 13).
[5] Orig. med Segl: smstds.
[6] Fynske T. II, 279.
[7] Orig. med 6 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 144 (Svenske Acta II, 376).
[8] Underskrevet af Jørgen Skovgaard, Kolding 22 Febr.: Svenske Acta II, 377.
[9] Orig. med 5 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 144 (Svenske Acta II, 380). Fra Elfsborg 17 April skrev Karl IX selv til Kristian IV i samme Retning: Svenske Acta II, 381, jfr. Slange S. 256.

danske Raad[1]. 23 Juni svarede imidlertid nogle Raader i de øvriges Fraværelse, at der for nogle Dage siden af D. R. Raad, »som den Tid var til Stede», var blevet afsendt Fuldmægtige med Resolution og Svar paa alle det svenske Raads tidligere Skrivelser[2]. Hermed hentydes til et Brev, der er dateret Viborg 9 Maj (*n. 38*)[3], og hvori det danske Raad udførlig imødegik Forsøgene paa at give det Skylden for, at Mødet i Wismar mislykkedes, og viste sig temmelig uvillig til at indlade sig paa en ny Sammenkomst[4]. Det svenske Raad svarede herpaa (Stockholm 20 Juni) ved paa ny at hævde, at de danske Kommissarier i Wismar burde have ventet mere end 3—4 Dage, da de vidste, at de svenske var under Vejs; saaledes havde Svenskerne gjort i et lignende Tilfælde 1572. I øvrigt modsagde Raadet ogsaa paa andre Punkter de Danskes Opfattelse og fastholdt det rigtige i at holde et nyt Møde eller vælge et Opmand[5]. Denne Skrivelse synes man i Danmark at have ladet helt ubesvaret.

38. Det danske Rigsraad til det svenske, 9 Maj. Afskrift: Svenske Acta II, 382.

Vor venlig och nabolig helsen med hvad mehre gaat vi formaa med Gudt aldmegtigste althid tilforn. Edle, velborne och velbiurdige Sverigis rigis raad, besynderlige gode venner och naboer; vi hafve nogen thid forleden bekommit en schrifvelse, som fire af Sverigis raadt os hafve thilschrefven under dato Wismar den 27 dag septemb. sidst forleden, hvorudi de formelder, at der de erre anlanget thil for[ne] bye Wismar thil den commissions dag, som var berammet at schulle holdis den 12 septemb., da hafve de ingen af vorris middel fundet for dennom, hvercken bref eller bogstaf,

---

[1] Orig. med 5 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 144 (Svenske Acta II, 384).

[2] Svenske Acta II, 386.

[3] Brevet er formodentlig sendt rundt til Raaderne for at blive underskrevet, hvorved det bliver forklarligt, at det først afgik i Juni Maaned.

[4] Fra Haderslev 14 Marts havde Kristian IV ogsaa afvist et Forslag fra Hertug Henrik Julius om ny Mægling: Svenske Acta II, 380.

[5] Orig. med 4 Underskrifter og Segl, modtaget 2 Juli: Registr. 27, n. 144 (Svenske Acta II, 387).

saa de giorde thil forgefvis en stor bekostningh, och eptherdi de for[ne] commissarier fra Calmar vedt thvende schrifvelser hafde ladet os forstaa, at de thil for[ne] Wismar vilde vist møde, och Gudts vind och verlig dennom saa hafver verret emod, at de der icke thil den bestembte thidt komme kunde, da protesterer de paa det allerhøyeste, at de erre aldielis uschyldig der udi; at for[ne] mode icke hafver haft sin frembgang, men os i sin thid der thil at schulle svare, och at de sligt Gud och thiden ville hiemstillet hafve, med andet mere, som de for[ne] svenske commissarier udi samme dieris haarde och uvenlige schrifvelse os forrekaster. Herforuden hafve vi och bekommet thvende andre eders schrifvelser, den ene daterit Stockholm 31 januarii, den anden daterit Jennekiøping den 29 martii udi nerverendis aar, hvor udi I gode herrer begierer, at eptherdi inthet er udret paa det ahnsettede mode udi Wismar, at derforre et nyt mode ved grendtsen motte berammis, ald thvist och uenighed at afhandle, som rigerne emellom verre kand, epthersom de for[ne] thrende schrifvelser ydermere indeholder. Belangende den første schrifvelse thil Wismar daterit, da ville vi eder, I gode herrer, thil et venligt och nabolig andsvar icke forholde, at kong. mayt. udi Danmarck, voris allernaadigste herre, hafver epther den schriftlig afsched och løfte, som sched var, afferdiget thvende commissarier thil Wismar med creditif, fuldmacht, instruction och anden nøttorft vel forsiunede, som det sig burde, hvilcke hans mayt[s] fuldmegtige for den bestembte dag udi Wismar hafver verrit thilstede, och der den 12 dag septemb. ingen møtte, hafve de enda der y byen forthøfvit indthil den 17 dag udi samme maanet; da erre de der fra egien forreigset, epther de hafde fylliste giordt icke alene det, som af voris naadigste herre lofvet var, men mehre, i det de forthøfvet hafve nogle dage, epther som och dennom var forreschrefven och befallet udi dieris medgifne instruction; men at de der schulde forbie, som en thiener bør at thøfve, indthil hans herre och hosbonde kommer, det var dennom icke befalet, ey heller kunde voris allernaadigste herris reputation sligt tholle. Och endog for[ne] wismarsche commissarier af Sverig saaledis judicerer udi for[ne] dieris bref, saa er dog sligt voris n. herre at giøre icke thil sindts, med mindre det hafde saaledis verret forafschedet. At en stor bekostning er ahnvendt och det thil forgefvis, det kand med ingen billighed os tilregnis at hafve foraarsaget, icke heller staar rigernis gafn och beste der

udi, at ringe eller møget opgaar, men at den del blifver udrettet och forafschedet, som ret er och undersaatterne paa alle sider kunde verre thienlig. Och som os forrekastis, at I gode herrer paa voris begieringh hafver det saaledis forhandlet hoes eders naadigste konge, at thil Wismar samme mode motte holdis, hvilcket schulle verre emod det stetinsche fordrag, som nefngifver rigens grendtser thil slig bestilling, och at I det aldrig her epther mhere ville raade, saa er sligt et stedt af os nafngifven icke for den beleilighed och fordel, vi der af hafve kunde, men at høigborne hertug Hendrick dis mindre motte beveris ock icke ofver gebør noget ahnmodis; icke heller formelder det stetinske fordrag, at rommische rigis førster dieris commissarier udi slig en casu schulle møde ved voris fæderne rigis grentser, men dansche och Sverigis fuldmegtige alene der at møde at verre forafschedet; at vi nu hafver haft den thilbørlig respect paa høygbemelte hertug Hendrick, hans f. n., der udi er indthet handlet emod fordraget. Och everthersom os forrekastis, at de danske commissarier icke thilforn erre møt ved grendtsen, hvor dog ingen verlig dennom hafver kundt forhindre, saa er os, som nu lefver, sligt at verre schedt aldelis uvitterligt. Och eptherdi den for[ne] wismarske schrifvelse til os icke udi venlighed undschyldiger de svensche commissariers forhindring och udeblifvelse, men os beschylder, nogle laster os forrekaster, emod os thvinde gange protesterer och endeligen indfører disse ordt, at vi i sin thid der thil schulle svare, och at I Gudt och thiden det hiembstiller, hvilcket vi icke anderledis kunde forstaa, end at I gode herrer os truer, och eptherdi vi vide os udi alt sligt nocksom undschyldiget, icke heller sligt af eder at hafve forthient, saa begier vi venligen, at vi her epther med slig ubillig ahnmoden maa blifve forschaanet. Och som I gode herrer udi de andre thvende schrifvelser fra Stockholm och Jennekiøping giører ahnfordring om et nyt mode ved grendtsen, paa hvilcket alle usamie, thvist och uenighedt motte dempis, her paa ville vi nabolig och udi venlighed eder icke forholde, at k. m. voris allernaadigste herre nu nyligen det mode udi Wismar bevilget hafver, som er ufruchtbar afghaaen, icke for voris, men for eders schyldt. At hans mayt. schulle verre forpligtig at beramme et mode, naar I gode herrer det vare begierendis, och lade det forblifve, naar eder saa gaat siunedis, det er icke meningen af fridtsfordraget. Dersom och I gode herrer ville ofver regne, [hvor] mange moder der er

holden fra anno 1570, der fordraget blef oprettet, indthil den svenske regiering er kommen udi den itzige eders n. herris vold, da schal befindis epther thidens æstimation stor ulighedt, och at flere moder hafver verrit holden och ahnset nu paa faa aars thid end thilforne udi mange aar, endog det gafn, som rigernis undersaatte vid disse ny och mange moder er thilføyget, det schal findis inthet eller och ringe at verre. Herhoes er at bethencke, at de fire sager, som paa den flackebeckske grendtse blef udi dømbt anno 1603, eptherdi de en gang paa grendtsen erre ordelet, da kand de af ingen danske eller svenske raad der videre disputeris eller tracteris. Och formene vi Danmarckis rige saa høigligen udi samme sager berettiget at verre, at vi der udi inthet kand eller ville forandre. Och epther I gode herrer saa ofte ehrindrer om et nyt mode, da begierer vi, at os maa thilsendis en schriftlig designation paa de sager och puncter, som I gode herrer achter thil samme mode at proponere. Naar vi der af en udschrift bekomme och forfarer, hvad for fornødenhedt der er paa ferde, saa ville vi os siden der om videre emod eder i venlighed erklere. Dette ville vi eder, I gode herrer, thil et svar paa de forne schrifvelser venligen lade vide, och udi hvis maade vi for voris personner kunde udrette, som eder thil æhre, villie och thieniste verre kand, der thil findis vi som eders gode venner och naboer redboden. Befalendis eder her med, I gode herrer, udi Gud almegtistis bevaring venligen og naboligen. Schrefvit udi Viborg den 9 dag may anno 1609.

1610.

13 Marts udnævntes Sten Maltesen (Sehested) til Rigsmarsk, og formodentlig samtidig forordnedes Mogens Ulfeld til Rigsraad og Rigsadmiral[1]. *Af Raaderne døde Henrik Ramel, vistnok først i April Maaned.*

[1] Lyskander (Chr. V's Udvelleleis oc Hyldings Hist. II, 21) siger udtrykkelig: Magnus Ulfeld »blef nu til denne Hylding oc Val en Danmarckis Raad oc Ommiral forordnit her efter at være«. Slanges Henførelse deraf til 1609 (S. 253) er da næppe rigtig. I Breve forekommer Mogens Ulfeld første Gang som Raad 7 April 1610 (Skaanske R. III, 342), medens han endnu 26 Avgust 1609 (Skaanske T. III, 368) kun kaldes: vor Mand og Tjener (Gardes Paastand, Den dansknorske Sømagts Hist. S. 122, at Mogens Ulfeld allerede var Rigs-

16 Marts. Herredag i Kjøbenhavn, samt Hyldingsmøder provinsvis i Marts, April og Maj.

20 Septbr. 1609 udskreves Herredagen til 16 Marts 1610; dertil forskreves 14 Raader[1]. 3 Januar meddelte Kongen Raadet, at han havde besluttet at lade Prins Kristians Hylding foregaa for Sjælland i Kjøbenhavn 14 Marts, hvorfor Raadet bades at være til Stede hos Kongen nogle Dage før, medtagende hver fire deres Folk og Heste vel udstafferede[2], med hvilke Raaderne ogsaa skulde overvære Hyldingen i Skaane og Fyn. Ved samme Lejlighed tilsagdes Raaderne at møde med hvad Heste og Folk, de var taxerede for af deres Len og Arvegods, til Mønstring samtidig med Hyldingen[3]. Endelig tilføjedes:

Eftersom rigens marskalckis bestillingh her udi riget nu paa nogen thid langh hafver staait ubethient, tha efterdi vi naadigst sehe for gaat ahn, bode formedelst denne hyldingh och anden aarsagh skyld, at en goed mand nu thil denne fhorestaaendis herredag derthil blifver deputerit och forord[nit], bede vi eder och naadigst begiere, at I midler thid hoes eder sielf ofververyer och bethencke, hvem I eragthe thil samme bestilling at forvalthe dygthig, saa hand siden kand giøre sin edt och thil samme thid udi bestillingen indthrede. Vi hafve udi lige maade de andre eders medbrødre om den leylighed thilskrefvet; dermed etc.[4]

Samtidig kundgjordes, at Hyldingen i øvrigt skulde foregaa for Skaane i Lund 15 April[5], for Fyn i Odense 29 April og for Jylland i Viborg 11 Maj. Hertil indkaldtes Adelen, idet det befaledes Stiftslensmændene at tilsende hver i deres Stift boende Adelsmand en Udskrift af Kongebrevet[6], foruden

---

admiral, da han 1609 udsendtes med en Flaade, modbevises af den citerede Kilde, Sjæl. R. XV, 234).

1 Sjæl. T. XX, 285—88. »*Enevold Kruse*, Statholder i Norge, fik intet Brev«.

2 »Efter at vi eder met ald eders rosthieniste saa lenge at opvare icke ville besverge«.

3 Nemlig i de Provinser, hvor de hørte hjemme; derfor forskreves *Sten Brahe* og *Henrik Lykke* til Kbhvn. med alle deres Folk „og siden paa de andre Steder med fire«.

4 Sjæl. T. XX, 299. Jfr. Hist. Tidsskr. 4 R. III, 582.

5 Adelen i Skaane skulde møde her allerede 11 April, da Kongen selv vilde mønstre den: Skaanske T. III, 384.

6 Sjæl. T. XX, 301. Jfr. Hübertz, Aktst. t Bornholms Hist. S. 575.

at dette gjennem Landsdommerne og Lensmændene forkyndtes paa alle Landsthing og Herredsthing[1]; fremdeles Universitetets Rektor og Professorer[2], Bisperne og de residerende Kanniker med Fuldmagter af Kapitlet og medtagende dettes Sekret (for Aalborg og Fyns Stifts Vedkommende i Stedet to Præster fra Stiftsstaden)[3], Herredsprovsterne med to Præster af hvert Herred med Fuldmagt af de andre Præster (Provsten paa Gotland at møde i Lund selv fjerde)[4], Borgemestrene med to Raadmænd og fire andre fornemme Borgere med Stadens Segl og Fuldmagt[5], endelig Herredsfogden og 8 andre lovfaste Dannemænd (i Jylland, Fyn og Langeland: 4 Sandemænd og 4 andre lovfaste Dannemænd), »hvilke tilforn af menige Herredsmændene til Thinge skulle være fuldmægtiggjorte, og derpaa af dem tages et Instrument og Thingsvidne, hvilket de som en Fuldmagt skulle have med dem« [6].

Efter at den sjællandske Fane var mønstret udenfor Kjøbenhavn, holdt Kongen sit Indtog i Byen, hvorved Rigsraadet fulgte nærmest efter Kongen og før Enkedronningen. 13 Marts udnævntes *Sten Maltesen* (*Sehested*) til Rigsmarsk[7] og samtidig formodentlig *Mogens Ulfeld* til Rigsadmiral. Hyldingen og Herredagen udblæstes, og 14 Marts foregik Hyldingen paa Nytorv. Ved Festtoget bar den nylig udnævnte Marsk Blodfanen, *Manderup Parsberg* Æblet, *Sten Brahe* Scepteret, *Mogens Ulfeld* Sværdet og Kansler *Kristen Fris* Kronen. Rigsraadet aflagde først Ed til den udvalgte Konge, derefter Adelen, Gejstligheden, Borgere og Bønder[8]. — Hyldingsmøderne i de andre Landskaber foregik paa de fastsatte Tider[9].

---

[1] Sjæl. T. XX, 301—03.

[2] Rørdam, Universit. Hist. IV, n. 429.

[3] Sjæl. T. XX, 303—04.

[4] Smstds. 304.

[5] Smstds. 305. Kbhvns. Dipl. I, n. 409.

[6] Sjæl. T. XX, 307.

[7] Slange S. 263.

[8] Lyskander, Chr. V's Udvellelsis oc Hyldings Hist. II, 6—35. Jfr. Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 32); Slange S. 262.

[9] Hyldingen i Lund og Viborg: Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 32—33). Stor Samling af Fuldmagter i Gehejmearkivet; Kjøbenhavns: Kbhvns. Dipl. 1, n. 410; Bornholms: Hübertz, Aktst. S. 576.

Retterthinget varede fra 16 til 29 Marts; Raadsmødet fortsattes ind i April. Efter Herredagsdombogen skal »alt Raadet« have været til Stede. 31 Marts udfærdigede Raadet en Skrivelse til det svenske Rigsraad (ndfr. S. 192). 3 April bevilgede Raadet. 15 i Tallet, at Kongen maatte forlene sin Broder Ulrik med Schwabstedt paa Livstid, hvorfor det af Kongen fik en lignende Revers som i 1602 (ovfr. S. 112), idet det dog tilføjedes, at om Slesvig Stift blev gjenvundet (ved Rettergang) under Danmarks Krone, skulde det med Schwabstedt Slot bruges under Kronen ligesom andre Len »til at forlene Rigens indfødte Mænd med og som et Ledemod under Kronen« [1]. Forleningen fandt derefter Sted 4 Juli [2]. — Raadet bevilgede Kongen en Skat, hvorom Brevene udgik 6 April [3], og samme Dag kundgjordes flere Forordninger efter Overvejelse med Raadet, saaledes om at Udlændinge, der forlader Landet, skal efterlade Sjetteparten af deres Formue (halvt til Byen, halvt til Kongen) [4], om Bryllupper [5] og om Lejermaal [6]. En Fdg. af 3 April om Ændring af Mønten er ligeledes udstedt med Raadets Raad [7].

15 Juni. Hyldingsmøde og (18 Juni) Herredag i Oslo.

Herredagen udskreves 2 Januar [8], og Dagen efter udgik der Befaling til Kansleren, *Preben Gyldenstjerne*, *Axel Brahe*, *Oluf Rosensparre* og *Eske Brok* at møde i Kjøbenhavn 1 Juni, for derfra at sejle med Kongen til Norge og sidde i Rette [9]. 3 Januar kundgjordes, at Prins Kristian skulde hyldes i Oslo 15 Juni; dertil indkaldtes hver af Adel, hver Lagmand og Superintendent i egen Person, to Kanniker med Fuldmagt af hvert Kapitel, Provsten og to Præster af hver Skib-

---

[1] Bevillingen: Sjæl. R. XV, 290. Reversen: Orig. paa Perg. med Segl: Slesvig n. 195 (Sjæl. R. XV, 291).

[2] Orig. med Segl: Slesvig n. 196. Jfr. Slange S. 268—69.

[3] Sjæl. T. XX, 325; Norske Rigsreg. IV, 365 (med Datum 3 April).

[4] Sjæl. T. XX, 328.

[5] Smstds., jfr. Kbhvns. Dipl. I, n. 412.

[6] Sjæl. T. XX, 329.

[7] Smstds. 330; trykt.

[8] Norske Rigsreg. IV, 348.

[9] Sjæl. T. XX, 308.

rede, af hver Kjøbstad en Borgemester med to Raadmænd og to andre fornemme Borgere med deres Stads Sigil og alles Fuldmagt, to Lagrettesmænd og tvende Embedsmænd af hvert Præstegjæld[1]. Kristian IV, Prinsen og Raaderne ankom til Oslo 15 Juni om Aftenen; 17 Juni foregik Hyldingen. Efterat Kansler *Kristen Fris* havde holdt en Tale, svor først Statholderen *Enevold Kruse* og Kansleren Anders Gren, siden Adelen og de øvrige[2]. I Retterthinget deltog de fem Raader fra Danmark samt den norske Statholder og Kansler; det sluttede 21 Juni. — 3 Juli kom Kongen tilbage til Kbhvn[3].

25 Juli. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

13 Juli bad Kongen 7 Raader uden al Forsømmelse at komme til Kbhvn.[4] I Mødet deltog 12 Raader; fraværende var *Oluf Rosensparre* (?)[5], *Enevold Kruse* og *Mogens Ulfeld.* Kongens Proposition af 22 Juli (*Egenh. Breve n. 6*) udviklede Sveriges Indgreb i Højhedsretten over Østersøen og Overgreb i Lapland m. m., hvorefter Raadets Betænkning afkrævedes om Midlerne til at standse de Svenskes Praktiker. Raadet afgav sin Betænkning 2 Avgust[6] (*n. 39*); det erklærede, at Kongen var berettiget til med Magt at modsætte sig Svenskernes Overgreb, og bevilgede en Madskat, hvorom Brevene udgik 23 Oktbr.[7] Da Kongen mundtlig havde stillet Spørgsmaal om en aarlig og extraordinær Hjælp, om det skulde komme til Fejde, bebudede Raadet herom at ville indgive en særlig Betænkning; en saadan findes nu ikke mere.

39. Raadets Betænkning, 2 Avgust. Orig. med Eske Broks Haand: RR. n. 42 F.

Stormegtige hiøgborne furste, allernodigste herre och konge; eftersom eders kongl. mayt. naadigst hafver ladet befalle, at me-

[1] Norske Rigsreg. IV, 349.
[2] (Norsk) Hist. Tidsskr. II, 111—12.
[3] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 33).
[4] Sjæl. T. XX, 343.
[5] Denne har ikke underskrevet Betænkningen, skjønt han nævnes som Medudsteder.
[6] Mærkelig nok anfører Kongen 1611 (Egenh. Breve n. 8) denne Betænkning som »forfattet under Dato den 25 Dag Juli«; jfr. ogsaa *n. 40.*
[7] Sjæl. T. XX, 348.

nige rigens raadt til den 25 julii sist forleden her udi Kiøfvenhafn skulle verre tilstede; ochsa da er til same tidt os ofverandtvordit nogle propositiones och capita, indhollindis underskctlige gerninger och uret, som kongl. mayt. udi Sverig nu nyligen och udi dette aar, langt mere ind som tilforen skedt er, emodt eders mayt. och dessen riger at begaa sig hafver understanden, hvilcke sager os befalis at ofverveyge, betragte och siden voris mening och raadt skreftligen eders mayt. tilstille, paa det eders mayt. sa møgit dis bedre och beqvemmerligere rigens leylighed och beste kunde anstille och regulere, anseendis slig eders mayt[s] nodigste befalling, proposition och den mundtlige communication, som eders mayt. thre dage forleden med os udi raadstufven hafde,

Da hafver vi efterskrefvene Christian Fris til Borrebi, kongl. mayt[s] cantseler, Sten Maltesen til Hollumgardt, Danmarckis rigis marsk, Sten Brahe til Knudtstrup, Manderup Parsberig til Hagisholm, Breyde Rantzou til Rantzholm, stadtholder udi Kiøfvenhafn, Jørgen Fris til Krastrup, Preben Gyldenstiern til Vosborg, Axel Brahe til Elvidt, Henrich Løcke til Ofvergardt, Olluf Rosenspar til Skarholdt, Eske Brock til Estrup, Christian Holck til Søbo, Jacop Ulfeldt til Ulfeldtsholm, Danmarckis rigis candsler, alle Danmarkis rigis raadt, udaf den fornefne proposition forfarit:

Herefter følger en fri Gjengivelse af Propositionen, hvorved et Sted tilføjes:

hvilckit koning Carls søepas sampt en extract af Gottenborgs privilegier under kongl. mayt[s] udi Sverrig segel och handt och Gottenborgis stadts privilegia erre indlefverede. . . . Siden fortsættes:

Hvorfor eders mayt. nodigste begierer voris betenckede och resolution, hvorledis och vid hvad middel disse riger for slige di Svenskis list och voldt engang kunde blifve qvit och befriet, och som det hos posteriteten medt it loflige nafn kand forsvaris, eftersom den for[ne] proposition medt eders mayt[s] egen hand skrefven och underskrefvit, disligeste den mundtlige eders mayt[s] communication vidre formelder.

Hvorpaa vi udi efterskrefvene maader underdanigst os ville hafve erklerrit.

Først belangende den ryske seglation: Efterdi de thrøckte svenske patenter, ochsa Sverigis rigis raadts skrifvelse til os danske raadt, udi forleden julii monit daterit, udtrøckerligen formelder, at den svenske crone forbyuder alle fremmede, ingen undertagendis, at segle til Riga eller Churlandt, medt mindre de skib

och godts ville eventyre, om de af den svenske flode blifver erøfrit; vi icke heller vide disse rigers undersotter med bylligheđ at verre undergifven sligge svenske mandater, ey heller disse rigers indvonere merre forpligt verre at endtholde sig fra den rigske och churlandske seglats endt fra andre steder, som hans mayt. udi Sverrig siger at verre hans mayt^{s} finder och uvenner, udi besinderlighed efterdi Riga af den svenske crone ikke er beleygrit eller bestaaldit; sligge svenske mandata ochsa (om mand simpliciter sig derefter nu ville rette) da kunde de pafore rigens undersotte en servitut udi fremtiden, ligge som denom af den svenske crone motte forreskrifvis, hvort heden de seyle skulle eller och icke. Vidre da hafver eders mayt. pa nogle aars tidt kongl. mayt. udi Sverrig til vilge och for godt naboskaf skyldt icke ville forpasse disse rigers undersotter at segle paa Riga, och hans mayt. udi Sverrig icke der for det ringeste eders mayt. tacker eller som en velgierning det agter, men pro imperio forbyeder seglatsen och truer och undsiger alle denom, som didt ville segle, som forskrefvet stoer,

Da vide vi icke rettere, endt at eders mayt. jo hafver loflige aarsager til slig den svenske cronis thrussel och voldt, om det blifver stillit udi verck och effectueris, medt magt och medt en ansenlig skifsflode at forhindre, och der medt de Svenskis voldt same gierniger at afverge och udi sa maader dette rigis libertet och hiøghed at fordedige och vedt magt holde.

Hvad vedkomer den søerøfveri och plynderi, som de Svenske bruger udi Øster søen, da er det voris underdanigste mening, at sa frempt sligt vederfaris de Rigefarer och Churlantsfarer eller och eders mayt^{s} eigne undersotte, eller och om di deris plynderi øfve pa eders mayt^{s} och rigens strøme, da kand eders mayt. billigen ved den fornefne skifsflode sligge svenske udleggere eller hvem det at giøre sig understoer, medt gevaldt angrifve, och om det ske kand, intage och hidt til rigit lade førre.

Om den intrang och de mangfoldige uforrettelser, som hans mayt. udi Sverrig øfver udi Varhus len och Norlandene, hvilckit os syufnis at verre den betenckelste och vigtigste sag, och som rigit ligger mest magt pa, da forfarer vi største parten af al den sag, der er tildragen, at verre actiones facti och ske medt ofvervoldt och gevaldt, udi det at hans mayt. lader it blockhus dere opbygge, som aldrig blockhus verrit hafver, och forordner officerer, som der ikke tilforen verit hafver, ithem lader vedt it antal krix-

knegte opkrefve rettigheden af det arme folck och ellers denom ubylligen ofverfalder, hvilcke jo erre fiendtlige och voldts gierninger, mens hans pragticker och listighed, och hvorledis hans mayt. det mod disse riger mener, forfaris nochsom af de gottenborgiske privilegier och af den kiøfmanskaf, hans mayt. der udi landet pa de norske strømme och hafner at brugge hafver udi sinde.

Och pa det hans mayt. udi Sverrig icke saledis och ved sligge middel skulle indbekome nogen ort landts udi Varhus len eller Norlandene, ey heller udi Vester søen pa de steder skulle impatronere sig, hvilckit eders mayt^{s} riger ingenlunde kunde tolle, da er voris underdanigste resolution udi denne sag som udi den forrige, at eders mayt. sligge voldsgierniger medt gevaldt och voldt afskaffer, forhind[r]endis de Svenske hvercken blockhus der at bygge eller residerende officerer at holde eller andet at begaa, end som de af alders giordt hafver och medt ret och skiel maa giørre; men hvorledis och udi hvad form och mode eders mayt. sligt best kand forretage, det stiller vi til eders mayt^{s} egen nodigste discretion och godtøcke.

Och som den for^{ne} proposition iblant andet medfører, at eders mayt. af cronens blotto indkompst icke kand udstaa, hvis som til sligge fornefne gierningers udføring behøfvis, da ville vi underdanigste en alminderlige madskat, som af dette aars grøde skal udgifvis, eders mayt. der til bevilge, och om skiønt videre til slig rigens nødtørft kunde behøfvis, da kand det dog paa denne tidt icke udgøris af den aarsag, at udi dette aar allerede foruden den madskat en alminderlige pengis skat er udskrefven; ochsa forser vi os underdanigst til eders kongl. mayt., at slig extraordinari udgift icke rigit eller det fattige landfolck alene skulle pa henge, men at eders mayt. som caput regni och allis voris nodigste herre och øfrighedt naadigst ville supplere, hvis almuens ringhedt at udgiørre icke kand formaa eller tilrecke.

Os syufnis och fornøden verre, at Sverrigis rigis stender blifver formeldet, hvad naboskaf deris n. øfrighed med eders mayt. och disse riger holder, och hvad for farlige terminis rigerne pa denne thidt erre udi, udi den forhofningh, at slig schriptum, nar det paa thrøck udgoer, ved Gudts hielp och sagernis ofverveigelse nogen frugt kunde foraarsage och afstedt kome, hvilckit scriptum, efter at eders mayt^{s} orlogs skybe løckerligen erre hiomkomne, skal blifve forferdigit.

Och som eders mayt. udi raadstufven mundtligen os nodigste befoel, at vi skulle os underdanigst erklere om nogen aarlige och extraordinari hielp, om det slig tildrog, at rigit gerade udi en offentlige feyde med Sverrig, det Gud allermechtigste naaderligen afvende, och vi icke ville os thil vore naboer forse, da hafver vi och der om nogit underdanigst lade forfatte, dog medt visse conditioner, hvilckit medt det førderligste skal eders mayt[s] stadtholder udi Kiøfvenhafn tilstillis.

Hvilcken vor underdanigste erklerring och resolution pa eders mayt[s] nodigste proposition och mundtlige communication, som er funderit pa den tilstandt, som rigit nu følger, och eders mayt. for raadsom sielf nodigst anset hafver, vi nu eders kongl. mayt. skreftligen under voris hender underdanigst tilskicker, underdanigst begierindis, at eders kongl. mayt. den udi en naadigst och god mening af os ville optage och stesse blifve voris nodigste herre och konge. Datum Kiøfvenhafn den 2 august i anno 1610.

Eders kongl. mayt[s] underdanigste raadt oc thienere.

Christian Friisz. Stenn Malltszen. Sten Brahe. Manderup Parsberg. Breide Rantzow. Jørgen Frisz. Preben Gyldenstyern. Axell Brahe. Henrick Løke. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Wlffeldt.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1610.

Fyrstendømmerne. 6 Avgust befalede Kongen *Manderup Parsberg* og *Jakob Ulfeld* at møde 24 Avgust i Kolding for sammen med nogle holstenske Raader at afgjøre en Strid mellem Hertug Johan Adolf og Markvard Rantzau til Saxtorf om noget Gods i Gammelby[1]. 19 Avgust udstedtes der en Fuldmagt for de to Raader samt Joakim Hübner og Leonhard Metzner[2]. Mødet fandt næppe Sted, se videre S. 207—08.

Sverige. Fra Nykøping 2 Febr. skrev Gustav Adolf, Sveriges »Arvefyrste«, og 6 svenske Raader til det danske Rigsraad om den ivrige Stræben, man fra svensk Side havde vist for at faa de i 1603 udsatte Sager afgjorte; det sidste Brev af 20 Juni (ovfr. S. 180) var dog ladt uden Svar. Samtidig fremførte de nogle nye Anker: Fogeden Thomas Hansen i Norge var faldet ind i Alten, havde dèr overfaldet den

[1] Jydske T. V, 520. [2] Vollmachten 1598—1611, Fol. 390.

svenske Konges Tjenere, dels bortført, dels sønderhugget de af disse paa Sveriges Grund byggede Huse og endelig forbudt Søfinnerne at give deres Skat til Sveriges Krone, saavel den »Treding«, som Russerne før havde haft, som det de af Alder havde været vante at udgive; Klagerne over Søren Bondesen havde ikke hjulpet til Trods for det danske Raads gode Løfter; i sidste Sommer havde danske Admiraler og Kaptejner søgt at tvinge de svenske Orlogsskibe til at stryge for sig i aaben Sø under Domesnæs, hvor Danmarks Krone dog ikke havde nogen Ret; endelig havde de danske Udliggere taget det Kongen tilhørende lille Skib Franciscus, beholdt det nogle Uger hos sig under Bornholm og fordelt Kaptejnen og Folket derfra paa deres Orlogsskibe, til de havde haft deres Bud til Danmark. Alt dette syntes at være mod Stettinerfreden, hvorfor man bad det danske Raad sørge for, at Klagerne blev hørte, medens man tillige haabede, at det vilde formaa Kongen til at sørge for Afgjørelsen af Tvistepunkterne efter Flakkesøbækforliget[1]. Denne Skrivelse, der ankom 18 Febr. i den største Part af Raadets Fraværelse, henlagdes til Herredagen[2] og besvaredes 31 Marts. De danske Raader bad først de svenske undskylde dem hos Gustav Adolf, fordi de ikke erklærede sig mod Hs. Naade i Rigernes tvistige Sager, men forholdt sig, som før havde været brugeligt mellem Rigernes Raad. Derefter søgte de at paavise, at Skylden for de mislykkede Forhandlinger faldt paa Svenskerne, hvorfor den danske Konge ikke vilde handle videre i den Sag, men lade alt bero, indtil Gud undte bedre Lejlighed til at fuldende samme »Irringer«. Thomas Hansen var optraadt efter Kongens Befaling, da denne ikke vilde tillade nogen fremmed Herre at bygge Huse eller tilholde sig Højhed paa den norske Krones Grund eller den tilstødende Part af Vestersøen; Raadet haabede ogsaa, at de svenske Raader vilde fraraade deres Konge hans Overgreb. De danske Kaptejners Forhold havde Kongen ladet

[1] Orig.: Registr. 27, n. 147 (Svenske Acta II, 392).

[2] Recepisse af 21 Febr., undertegnet af Jørgen Skovgaard: Svenske Acta II, 397.

undersøge, og de havde kun med Rette tilholdt de svenske Skibe at stryge og give Besked fra sig paa deres Konges Strømme, thi Farvandet ved Domesnæs maatte anses for at ligge paa den danske Krones Strømme mellem Øsel og Kurland. Skibet Franciscus var blevet anholdt, fordi det ikke havde villet stryge og desuden havde »justificeret« og antastet fattige Kjøbmænds Skibe paa Kongens Strømme; dog havde Skibet atter faaet Lov at passere. De danske Raader forstod derfor ikke, hvorledes man kunde forekaste dem Brud paa Stettinerfreden eller kalde dem Sveriges Uvenner og aabenbare Fjender; de erindrede tværtimod, hvorledes deres Konge havde holdt godt Naboskab med Sverige under den polske Krig og under Dyrtid tilstedt Indførsel dertil fra Danmark; »og dersom I gode Herrer aldeles intet sligt ville vide (hvilket dog den gemene Mand over alt Sveriges Rige ikke er ubevidst), da ville I dog føre Eder det til Sinde, at vi i eders Modgang i ingen Maade til eders Skade og Fordærv have villet i det ringeste bevilge eller samtykke, endog vi dertil have haft noksom Tilfælde og Lejlighed, hvorfor vi bede Eder venligen, at I herefter i eders Skrivelser til os med slige Ord og Gloser ville os forskaane, saa eders Skrivelser ingen Uvilje mellem os skulle foraarsage«. De klagede endnu over, at den svenske Konge havde sendt nogle Patenter til Offentliggjørelse i Øresund, hvorefter ingen maatte sejle paa Riga, Kurland, Mitau, Windau og Liebau, og bad, at dette ikke maatte sættes i Værk, da det meget vilde skade deres Konges Told; ellers vilde denne foraarsages at »vedergjøre« ved de Midler, som det sig burde. Endelig anførtes, at de svenske Udliggere 26 Novbr. 1609 under Bornholm havde taget Skibet den flyvende Engel, der var paa Vejen til Danzig; Raaderne haabede, at de danske Kjøbmænd, der var Medredere for Skibet eller havde Gods om Bord, uden lang Forhaling vilde faa det dem tilhørende igjen og Skadeserstatning[1].

Dette Brev overbragtes af Peder Galt, som i Nykøping.

[1] Svenske Acta II, 398; Kgl. Maj. udi Danm. Breff til Suerrigis Rigis Raad, Fol. Gij; Underskrifterne anføres i en Kopibog i Stockholm. Jfr. Slange S. 270.

21 April modtog en Recepisse derpaa af tre Raader[1]. 1 Juni skrev det danske Raad atter til det svenske; Brevet modtoges 20 Juni i Stockholm af »Rigens Raads Sekretær«[2]. Faa Dage før havde det svenske Raad afsendt en ny Klage til det danske (Stockholm 15 Juni). Man paaankede, at Kongens Kammertjener Erik Krabbe, der med Skibene Blaaormen og Krabben skulde sejle gjennem Øresund til Elfsborg, for derfra sammen med andre Skibe at drage til den svenske Del af Lapmarken, var blevet opholdt i Øresund og underkastet mangfoldige Plagerier, før han havde faaet Lov til at sejle videre[3].

12 Juli skrev det svenske Raad fra Stockholm til det danske, at Kristian IV i Juni havde ladet sine Skibe ledsage en Hob Hollændere til Riga og tilbage samt nu atter havde udsendt dem for igjen at konvojere 8 hollandske Skibe fra Riga. Skjønt saadant var tvært imod Stettinerfreden, havde den svenske Konge, der ikke vilde give nogen Aarsag til Uenighed, set gjennem Fingre dermed første Gang og vilde ogsaa tillade de 8 Skibe at passere, dog at de ikke oftere kom igjen, eftersom Generalstaterne selv havde forbudt Hollænderne at sejle paa Riga eller Kurland. Det danske Raad vilde forhaabentlig udvirke hos Kongen, at den mod Freden stridende Konvojering hørte op[4]. — Da ogsaa denne Skrivelse kun besvaredes med en Recepisse, henvendte Karl IX sig selv til det danske Rigsraad (Stockholm 25 Avgust) og klagede over, at det svenske Raad aldrig havde faaet noget Svar, ene det undtagen, som Peder Galt overbragte og som, i Stedet for at gaa ud paa at faa Tvistepunkterne bragte til Ende, kun indeholdt nye Besværinger; hans derefter afskikkede Hofkansler var ble-

[1] Orig. med Segl: Registr. 27, n. 146 (Svenske Acta II, 403).

[2] Recepisse af 29 Juni. Orig.: Registr. 27, n. 146 (Svenske Acta II, 407). Selve Brevet af 1 Juni er ikke indført i Svenske Acta og findes heller ikke i Stockholm.

[3] Orig. med 10 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 146 (Svenske Acta II, 405). Paaskrift med Kansler *Kristen Fris'* Haand: Redditæ mihi sunt hæ literæ redeunti ex Norvegia 13 julii anno 1610.

[4] Orig. med 12 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 146 (Svenske Acta II, 408); Kgl. Maj. udi Danm. Breff til Suerrigis Rigis Raad, Fol. Hij. Modtaget 24 Juli; Recepisse af Tyge Lange: Svenske Acta II, 409. Jfr. Slange S. 271.

vet afvist uden Avdiens af Kristian IV. Han bad nu selv Raadet udvirke hos Kongen, at der kom et Grænsemøde i Stand[1].

I Oktober udgav Kristian IV et trykt Patent, rettet til Sveriges Riges Raad og Stænder, hvori han fremstillede hele Sagens Udvikling[2]. Dette oversendtes 24 Oktbr. til det svenske Raad af 4 danske Raader (*Kristen Fris*, *Sten Maltesen*, *Mogens Ulfeld* og *Breide Rantzau*), der bad Raadet ikke blot optage Skriftet i en god Mening, men ogsaa dirigere sine Consilia derhen, at Rigernes og Undersaatternes Gavn og Bedste havdes i Agt[3]. Fra Ørebro 11 Decbr. skrev Karl IX ikke blot et Svar til Kristian IV, men henvendte sig tillige til det danske Raad, hvem han mindede om sit Forslag i Skrivelsen af 25 Avgust, medens han klagede over Kristian IV's Henvendelse til hans Undersaatter[4]. Begge Breve besvaredes 23 Decbr. af Kongen, der erklærede, at han ikke vidste andet at svare end hvad der indeholdtes i de trykte Patenter[5].

1611.

Af Raaderne døde Henrik Lykke 26 Juni og Sten Maltesen (Sehested) 22 Avgust; efter den sidste stod Rigsmarskembedet ubesat indtil 1616.

[1] Orig. med Segl: Registr. 27, n. 146 (Svenske Acta II, 412); Wisse Aftryck af någhre Bref, som Carl then nijonde hafwer skrifwit, Fol. Aij. Modtaget 15 Septbr.; Recepisse af Oluf Rosenkrans: Svenske Acta II, 415. Jfr. Slange S. 272.

[2] Kgl. Maj. udi Danm. Breff til Suerrigis Rigis Raad, Fol. Aij. Jfr. Slange S. 272, Schlegel S. 465.

[3] Svenske Acta II, 415. Jfr. Slange S. 272. Modtaget 8 Novbr.: Svenske Acta II, 441.

[4] Orig. med Segl: Registr. 27, n. 146 (Svenske Acta II, 444); Breffue, som imellem K. M. udi Danm. oc K. M. udi Suerig ere udgangne, Fol. Aiij. Jfr. Egenh. Br. S. 19, Slange S. 272—73, Schlegel S. 465—66.

[5] Svenske Acta II, 447; Breffue osv. Fol. Aiiij. Slange S. 273 siger urigtig, at Kongen lod svare ved Rigens Raad.

1 Febr. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

11 Januar indkaldtes 7 Raader[1], og til Mødet indfandt ogsaa alle de øvrige sig, ene *Preben Gyldenstjerne* og *Enevold Kruse* undtagne. I sin Proposition af 30 Januar (*Egenh. Br. n. 8*)[2] fremstillede Kongen, hvorledes Forholdet til Sverige havde udviklet sig siden Raadsmødet i Juli 1610 (ovfr. S. 187), og erklærede, at det var hans faste Beslutning at paaføre Sverige Krig i den følgende Sommer, med Raadets Samtykke som dansk Konge eller uden det som Hertug i Slesvig og Holsten. Dette udviklede Kongen selv for Raadet paa Raadstuen 1 Febr.; 4 Febr. overgaves den skriftlige Proposition, og den 8 »blef det med den svenske Handel beslut«[3]; Raadets Erklæring (*n. 40*) er dog først dateret fra den følgende Dag. Raadet samtykkede i Krigen og bevilgede en Skat dertil efter et vedlagt Register; det bad tillige Kongen at sørge for Opretholdelsen af et godt Forhold til England og Generalstaterne samt tilraadede Udsoning med Hansestæderne og skaansom Behandling af Nordmændene. Endelig bad Raadet Kongen at »respektere« sine indfødte Undersaatter fremfor fremmede. Kongen svarede 10 Febr. (*Egenh. Br. n. 9*) imødekommende; ogsaa den sidste Henvendelse »eragtede han billig« at være, hvis Undersaatterne vilde skikke sig derefter, »og forse vi os til menige Rigens Raad, at de lader intet fattes paa deres Formaning hos deres Børn og Slægtninge, at de dem ville paa al Tugt og Dyder beflitte, saa man ikke af Nød maatte gaa dem forbi«. Den 11 havde Kongen Raadet til Gjæst i Haven (ved Rosenborg), og om Aftenen »fik Raadet deres Afsked at maatte drage, naar de vilde«[4].

Allerede 3 Febr. havde Raadet udfærdiget en afvisende Skrivelse til det svenske Rigsraad (ndfr. S. 204—05). 6 Febr. blev der fældet en Dom[5]. — Efter Raadets Bevilling udgik 10 April

[1] Sjæl. T. XX, 362. Jfr. Eske Brok (Danske Mag. 4 R. V, 126).

[2] Hertil findes *Kristen Fris'* Koncept: RR. n. 34 b. Et heri indklamret Stykke er udeladt af Kongen; det indeholder 6 Vilkaar, som skulde stilles til Karl IX og bevilges af denne »pure oc simpliciter« inden 28 Maj.

[3] Eske Brok (Danske Mag. 4 R. V, 127).

[4] Eske Brok (anf. Sted).

[5] Herredagsdombog 1610 Fol. 230. Jfr. Eske Brok (anf. St.) under 5 Febr.

Breve om en Skat; den skulde udgives aarlig, saa længe Krigen vedvarede [1], og om en Forhøjelse for samme Tid saavel af Øresundstolden med Bælttolden [2] som af Kronens øvrige Told [3].

40. *Raadets Erklæring og Resolution, 9 Febr.* A. Orig. med Kristian Holks Haand: RR. n. 42 G. B. Koncept med Eske Broks Haand: RR. n. 34 c.

Stormegtige høyborne første, allernaadigste herre och konning. Udaf ethers k. m. naadigste proposition, som os, e. m. och rigens raadt, nu thil thenne forsambling ehr thilstillet, hafve vi underdanigst och ugierne forfarit det unde och ulidelige naaboschob, som k. m. nu regierende udi Sverig medt e. m. holder siden anno 1603, der thet flackesøbeckske mode var endiget, och endog udi forleden julii maanit af os endrechtelig blef beslutet, at ethers mat. schulle lade paa thryck udghae thil rigens stender udi Sverig thendt uret, som e. m. och thisse rigers undersotte af hans mat. udi Sverig vederfaris, ochsaa at e. m. schulle styre koningens i Sverige voldt medt voldt, hvilcket och allerede af e. mat. ehr stillet udi verck baade vedt the udgangne thryckte patenter, saa och at tvenne skibsfloder udi forleden sommer ehre udrustede udi Østersøen, thendt rigiske seglation at holde vedt magt och lige. Och formener e. m., at thet decretum (at styre voldt medt voldt), endog thet blev continuerit, da formaar thet dog icke at afverge hans mat. udi Sverig onde och voldsome gierninger och arglistige practicker, men udi lengden vil blifve e. m. mere thil bekostning och pendinge spilding endt koningen udi Sverig thil nogen forhindring eller afbreck. Och efther som e. k. m. udi langsomelig thidt tholmodeligen hafver sehet egienum fingre och ofverdragit alle the uforrettelser och de indignitates, som e. m. af konning udi Sverig er thilføyet, udi lige maade eftherthi ud af mange indiciis kandt forstaas, at ingen mere forhobning ehr, at høigbemelte konning sine unde forset och arglistige practicker och gierninger emodt e. m. och thisse riger schulle afstae, men thenum udi lengden at con-

---

[1] Sjæl. T. XX, 382—93 (Skattebrev til Aarhus: Hübertz, Aktst. II, 20); Norske Rigsreg. IV, 428.

[2] Sjæl. R. XV, 360. Allerede 26 Marts oversendtes den nye Taxt til *Jakob Ulfeld*, forat han kunde meddele den til Tolderen i Nyborg for Bæltets Vedkommende: Fynske T. III, 326.

[3] Sjæl. R. XV, 374; Norske Rigsreg. IV, 418.

tinuere och forøge, e. mat. thil største spot, foragt och forkleinering och rigernis undersotte thil schade och nagdel, hvilcket e. m. udi sin graf kunde gifve en ondt och foragtelig eftherthalle, och therfore ehr e. m. icke thilsindts sligt lenger at lide och ofverdrage. Thil medt tha ehr koning udi Sverig af e. m. allerede nocksom paamindt och advaret om alt sligt och dog icke this mindre i sit onde forset farer fort medt gierningen och gifver e. m. ordt och snack i verre.

Och eftherat e. k. m. statum hujus causæ medt alle ingredientiis och omstendigheder, som thendt følger, inthet underthagendis, hafver examinerit och vel ofverveyet, ochsaa fliteligen bedet Gudt almechtigste om naade, raadt och bistandt, da ehr e. m. endeligen och indubitate resolverit udi thenne thilkomende sommer at paaføre k. m. udi Sverig och saa mange af Sverigs rigis undersotte, som hans m. ere følgagtige, en obenbare feyde baade thil landt och vandt och vedt Gudts hielp och krigs magt enthen at underthvinge same rige under e. m. och Danmarckis rigis obedients och dominium eller och udi thit ringiste saaledes redigere hans m. udi Sverig in ordinem, saa bode e. m. och thisse rigers undersotte for slige svenske practicker en gang for alle schal vorde befriet.

Och eftherthi handfestningen klarligen formelder, hvorledes ther schal procederis, naar kongerne her udi riget nogen feyde ville begynde, tha hafver e. mat. slig sin propositum och forset, førendt thet stilles udi verck, os villet naadigste ladet vide, som ehr, at e. m. thendt forne feyde efther handtfestningens indholt ville regulere och føre medt naadigste begiering, at vi paa rigens och alle stenders vegne enheldeligen medt e. m. same feyde sambthøcke och bevilge ville, ochsaa ther hos e. m. udi underdanighed forstendige, hvadt for aarlig contribution e. m. maa hafve at forvente, emeden och ald thendt stundt same feyde varer.

Her hos forfarer vi och clarligen af forne e. m. proposition och forset, at saa frempt vi icke paa menige stenders vegne same feyde bevilge och medt e. m. indgae ville, men acther at syndre os fran e. m. udi thenne sag, och inthet lade gae os thil hiertet thendt spot och vanehre, som e. m. vederfarit er af konningen udi Sverig, tha ehr e. m. dog thil sindts som en herthug af Slesvig, Holsten etc. same feyde at begynde och føre, thil at ehrholle e. m. reputation, nafn och gode rychte, och thersom e. m. tha noget frugtbarlig ved Gudts hielp kandt udrette, i hvadt maade thet sche

kandt, tha sligt at kome e. m. self thil beste och icke riget udi nogre maade. Hvem och af rigens undersotte e. m. udi same feyde for soldt och bethalling vil thiene och ther thil ehre dychtige och beqvem, thenum vil e. m. bestille och anthage, men andre, som icke begierer at lade sig bruge, the schulle icke besvergis at drage ofver grendtsen, saa at hofvitmeningen och summen paa thette ethers schripto ehr thenne: 1 at e. m. icke begierer, at vi udi thenne sag e. m. ville raadføre, men aldeniste och simpliciter feyden bevilge; 2 at vi e. m. ville underdanigst lade vide, hvadt for contribution e. m. aarligen, meden krigen varer, af riget maa forvente; 3 om vi same feyde medt e. m. bevilger, tha vil e. ma. thendt for[ne] feyde efther handtfestningen regulere, saa hvis forbedring theraf kunde vedt Gudts hielp kome, thet schulle kome riget thil beste; 4 saa frempt thendt for[ne] feyde icke af os blifver bevilget, tha vil e. m. thendt icke this mindre begynde och paa sin egen handt forfølge, — saa at caput propositionis thendt er, enthen vi feyden bevilger eller icke bevilger, tha vil e. m. dog thendt fulddrifve, efthersom for[ne] e. m. naadigste proposition af e. m. self ore tenus thendt 1 februarii giordt och siden 4 februarii scripto ofverlefverit, hvilcket vi underdanigst medt thilborlig reverents hafver anamit och fliteligen egienum set, videre formelder och indholder.

Och efther at vi thenne vichtige och høyangelegne sag nogen thidt hafve haft udi betenckinde och thisemellum en hver af os for sig bedet Gudt om naade, bistandt och raadt, der hos hafve vi throligen och fliteligen ofverveyet och førdt os thil gemøt icke aldeniste koning Carls och Sverig riges itzige thilstandt, saa vit thendt os ehr bevist, men ochsaa e. m. kongelig person och høye standt, begge rigers sampt thessen indbyggeris formuenhed och vilckor, vor omliggende naboers, baade de, medt hvilcke e. m. och thette rige staar udi forbundt och venschab, saa vel som och andre, af hvilcke inthet got ehr at forvente, deris qvaliteter, magt, voluntates och humores, och endtlig, hvadt som kandt falde och kome serio deliberantibus i huf och tancker; sligt er af os ofverveyet, examinerit och medt flidt randtsagit. Ville os therfore underdanigst emodt e. m. hafve erklerit i slig maade, som nu eftherfølger:

Belangende hofvitsagen udi sig self, nemligen at vi medt e. m. schulle sambdregteligen bevilge thendt for[ne] feyde, da befindis

ther mange och vichtige aarsager, som os raader, at vi sligt at giøre os icke schulle thilfordriste, hvilcke argumenter och rationes en pars sig henstrecker thil e. m. egen person, men en del henseher thil rigens stender och thil thet gemene beste; thi naar vi randtsager e. m. propositum om thenne krig at begynde, tha forfaris, at e. m. eminentia, magt och høye standt nocksom undschylder hos undersotterne, hvis uleylighedt af thet for[ne] e. m. proposito kunde foraarsagis, men hvadt voris bevilging i thenne sag ehr anlangendis, tha hafver thet sig langt anderledis, fordi saa [a]os bør udi thenne sag saaledes at bevilge och sambtøcke, som vi thet for Gudt medt en godt sambvittighedt kunde forsvare [a], om nogen uformodende uleylighedt riget therofver thilslog.

Skulle och e. m. person noget ulycklig thilslae (thet Gudt naadeligen afvende), da hafde vi icke aldene rigens stender och thendt gemene mandt paa halsen, men maa befrychte os, at e. m. egen frue moder, e. m. elskelig gemhael, voris naadigste drotninger, andre førstlige blodts forvante och svogre sig stoerligen ofver os och thenne voris bevilging schulle besverge och os alting imputere och thil thet verste regne, saa at lige som slig en feyde paa en eller anden maade kunde thage en ondt och uformodelig ende, saa schulle och os opmutses ald thet uheldt och schade, som slig en krig, hvilcken efhter voris ratification var anstillet och begyndt, hafde foraarsagit. Vi kunde nocksom exempla allegere, som sig her i riget udi voris eget federne landt och republica, udi thet kongerige Sverig, Polen, udi lanthe Missen och andre flere steder hafver thildraget, at the herrers raadt, som udi slige och lige maadige sager efther theris herris egen villie hafve bevilget, och thet siden ilde ehr afgangen, de same raadt ehre geraden i største fare och uleylighedt och hafver kostet theris lif och alt thet, deris høstruer och børn schulle hafve gafn och gode udaf her i verden, och thet for ingen anden aarsag schyldt, endt at the icke i thide hafde negtet och afschaffet de entrepriser, som theris naadigste øfrigheder at begynde sig hafver forethagit. Hvilcket, allernaadigste herre och konning, vi af ingen anden aarsag udi thette voris scripto indfører, end at e. k. m. ther af kandt forfare, at vi thenne sag, saa vit thendt e. m. egen person, rigens stender och undersotte, som ochsaa os selfver som thette rigis raadt berører, tha hafve vi thendt ofverveyet och nottorfteligen betenckt och randsaget.

[a] I B stod oprindelig: vi ere pligtige udi alle sager, som rigernis oc undersaatternis velfart udi gemen betreffer, saaledis at bevilge oc samtøcke, som vi det for rigens stender udi sin thid kunde forsvare.

Och efthersom voris forset och fornemeste studium er gierne at ville e. m. mening, proposito och begiering at subscribere och bevilge, da hafve vi och medt flidt af the thryckte patenter och underschedtlige acter och brefve, som emellum Sverigis rigis raadt och os ehre vexlet, som och af andet, som forløben ehr och emellum Sverig och os sig hafver thildragen, de fornemiste argumenter uddragen, som thenne e. m. propositum och forset kandt medt bekreftiges, och befinde ex actis sveticis: 1. At kong Carl udi Sverig thendt rigische och churlandiske seglation thisse rigers undersotte och fremede nationer virckligen och medt gevalt at forhindre sig understaer emodt thendt flackesøbeckiske afschedt, hvilcket findes at vere schet baade medt scriptis och medt gierninger, pløndret e. m. undersotte, saa vel som fremede, och thennum deris godts frantagen, somme medt gevalt och en part medt list och under rettens schin. 2. Trenger sig indt i Norlandt i Vestersøen och bruger listige och ulovlige middel och practicker, thendt ordt landts, som strecker sig ofver j^c^ miel i lengden, under Sverigis rige at bruge, bøgendis ther blockhus och andre vóninger, som dog ingen konge i Sverig thilforn hafver giort, hvilcken part af Vestersøen medt thessen fiorder, revirer och elfver fran Norgis rige uden synderlig stoer afbreck och schade icke kandt omberis. 3. Da hafver hans m. i Sverig opthagen en nye titel, anderledes endt som andre konger udi Sverig hidt indt thilført hafver, e. m. och thette kongerige thil største præjudicio och uforrettelse, foruden atschillige andre uforrettelser och bedrifter, som høygbemelte konning Carl i Sverig e. m. thil vanehre och undersotterne thil schade ydeligen giør och at effectuere sig forethager, och endog hans mat. udi Sverig thisse same gierninger medt thet stetinische fordrag bemanteler, saa kandt dog clarligen ehrachtis, at hans m. her udi som i mange andre maader thet stetinische fordrag icke bruger, men misbruger och vrangeligen udtyder.

Udaf thisse for^ne^ koning Carls udi Sverigs gierninger forstaes, at e. k. m. for aldverden kandt hafve lovglig aarsag høygbemelte konning i Sverig en obenbare krig och feyde at paaføre, och saa frembt e. m. endeligen blifver vedt sit forset same krig at begynde, da ville vi rigens raadt paa rigens vegne e. m. icke undfolle, men efther e. m. forset och naadigste begiering udi same feyde enhelleligen bevilge och sambtycke, udi thendt forhobning, at Gudt almechtigste, endnu før endt same feyde kandt blifve udrobt och publicert, middel och raadt schafver thendt at afverge, eller

och om thendt schal ghae for sig, at same Gudt tha af sin naade och forsiun gifver thendt en lycksalig, snar och godt ende, och thvifler vi inthet, at e. m. saaledes same feyde anstiller, som thendt rigernis undersotter kandt vere thil thendt mindste schade och besvering mueligt ehr.

Och efther som thil slig forestaende feyde behøfvis en stoer och merckelig forradt, och e. m. naadigsten ochsaa begierer at vide, hvadt aarlig visse contribution e. m. af rigerne ther thil kandt hafve at forvente, da ehr af os for got och radsom ahnset, ville ochsaa her medt bevilget och sambtøckt hafve, at rigernis undersotte schulle aarligen aar skat och tribut thil e. m. thil forne feydes unkostning, saa lenge thendt varer och icke lenger, udgifve, efther som thette hosføiede skat register, hvilcket vi och sampteligen underschrefven hafver, indeholder.

Allernaadigste herre och konning, efther som e. k. m. af thet, som forberørdt er, voris mening och underdanigste ehrklering hafver fornumen, baade om thendt forne feydes, saa vel som och thendt aarlig contributions bevilging och thisse rigers vilckor nu udi en mislig thilstandt, for thendt uvisse udgang, som krig och feyde pleyer at følge, saa ville vi efther thendt edt och throschab, medt hvilcken vi som rigens raadt e. k. m. och riget ere forbunden, fliteligen och throligen hafve ombedet, at e. m. thet venschab och thendt gode correspondents, som hidt ind thil hafver verit emellum e. m. och k. m. udi thendt Store Britanien och staterne udi Nederlande med ald flidt och kunst ville continuere och jo ingen aarsag gifve, formiddelst hvilcke slige venners och naeboers voluntates och sindt fran os motte alieneris.

Der nest efther som vi och os befrycther, at e. m. thil thendt stadt Lubeck sambt nogle andre søesteder schulle bere nogen grul och uville for noget, the kunde hafve begangen e. m. thil schade och mishag, da begiere vi underdanigst, at e. m. ville self gifve aarsage och thilfelde, at slig misforstandt motte vorde afstillet i thide och medt thet første, paa thet voris federne rige, som nu en fiende ehr visse paa, icke schulle forfare flere, riget thil ald for stoer uleylighedt; thi en god del af the substantialier, som thil thendt forne feyde schulle bruges, the ville hentes fran søestederne. Thil medt da findis der portus och gode setterie, som e. m. floder udi nødens thidt kunde thilflye och thil same steder, som thil et got och vist herberge, allethidt hafve theris thilfluct.

Videre tha forfaris och af atschillige beretninger, at en part af undersotterne udi Norge schulle sig høyligen besverge ofver thendt usedvanlige strenghedt, som en del lensmendt och fogder emodt thenum bruger; da ehr voris underdanigste raadt och begiering, at e. m. ther udi riget medt althing saaledes ordinere och lavge ville, saa the fromme Norgis rigis indbyggere (som inthet uden alt got af e. m. och voris nation, under hvilcken the som en pertinents hører, hafver forschyldt) icke medt billighedt ofver e. m. kunde hafve sig at besverge, ey heller at tencke paa middel och raadt, hvorledes the met e. m. och thette rigis schade kunde fran slig aag och thøngsel vorde befriet.

Och endog vi icke thvifler, at e. m. self pro regia sua prudentia vedt och thilforn ofverveyet och betenckt hafver alt hvis som riget i thisse och udi andre flere maade kunde vere thil forseckeringe, saa haabis vi dog, at e. m. os thenne voris underdanigste ehrindering, som vi ratione officii giøre, udi en naadigst och godt mening opthager, medt underdanigste begiering, at e. k. m. the begge rigers undersotte, som ehre dansche och norsche indfødde mendt, hvilcke icke for en blot besolding, men amore patriæ et sui regis theris formue och hudt thilsetter, for fremede och andre ville respectere och lade sig vere thil thet beste udi thenne feyde recommenderet.

Vi ville findis egien e. k. m. thro och villige raadt och thienere, efther som vi plichtige ehre och som voris edt, hvilcken vi e. k. m. och riget soret hafve, os ther thil obligerer, ønschendes her medt e. k. m. af Gudt almechtigste bestandig lifs sundhedt, lycksalig fremgang udi alle e. k. m. gierninger met andet mehre, som e. k. m. thil siel och lifs velferdt kandt vere fornøden. Datum Kiøpnehafn thendt 9 dag februarii anno 1611.

E. m. u. raad oc tiennere.

Christian Friisz. Steenn Malltszen. Mogns Wlffeldt. Sten Brahe. Manderup Parsberg. Breide Rantzow. Jørgen Frisz. Axell Brahe. Hennrick Løke. Oluff Rosenspar. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Wlffeldt.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1611.

Indlandet. 9 Febr. befaledes det *Sten Brahe* og *Oluf Rosensparre* 4 Marts at mønstre den sjællandske Fane i Næstved og tilforordne Officerer for den[1].

[1] Sjæl. T. XX, 364.

9 Febr. indbødes Raaderne *Sten Maltesen*, *Mogens Ulfeld*, *Kristian Holk* og *Jakob Ulfeld* sammen med 11 Adelsmænd til 25 Marts at overvære Kongens Søns Daab i Kbhvn.[1] Ved Daaben, som først fandt Sted 28 Marts, var de fire nævnte Raader blandt Fadderne[2].

Under Kongens Fraværelse fra Hovedstaden (fra April til Oktober) varetoges Styrelsen af Kansler *Kristen Fris* og *Sten Brahe*, i Begyndelsen sammen med Rigsadmiral *Mogens Ulfeld*[3]. — Som Krigskommissarier fungerede under Kalmarkrigen Raaderne *Sten Maltesen, Axel Brahe, Eske Brok* og *Jakob Ulfeld*[4].

23 April bad Regeringsraadet Raadet i Jylland sørge for, at der ved Nørrejyllands Vestkyst gjordes en Forordning til at afværge mulige svenske Angreb, dog at saadant skete paa Landets og ikke paa Kongens Bekostning, »og hvis eder synes i saa Maade raadeligt at være, at I med forderligste Lejlighed det ville os tilskrive, paa det vi siden kunne lade det under Hs. Maj.'s Navn og Segl publicere«[5].

Sverige. Fra Ørebro 14 Januar opfordrede Karl IX med Henvisning til Stettinerfreden Kristian IV til ikke at yde de Kurlænder eller Rigiske nogen Hjælp, da de var Kong Sigismund behjælpelige mod Sverige[6], og samtidig bad han det danske Rigsraad paavirke Kongen i denne Retning[7]. Det svenske Raad gjentog Anmodningen og tilføjede en Opfordring til at søge foranstaltet et Grænsemøde af 12 Raader til Afgjørelse af alle Stridspunkter[8]. Det danske Rigsraad svarede

---

[1] Sjæl. T. XX, 363.

[2] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 34).

[3] Saaledes 19 April: Sjæl. T. XX, 397. Regeringsraadet endnu 4 Oktbr.: smstds. 429. Exempler paa Breve, udstedte af det: Hübertz, Aktst. vedk. Aarhus II, 21, 22. Jfr. Slange S. 281 (at *Kristian Holk*, der i *Jakob Ulfelds* Fraværelse overtog Rigskanserembedet, tillige var Regeringsraad, er urigtigt).

[4] Missive 24 April (Sjæl. T. XX, 398) og mange flere. Jfr. Eske Broks Kalenderoptegnelser, passim.

[5] Sjæl. T. XX, 397.

[6] Svenske Acta III, 1; Breffue, som imellem K. M. udi Danm. oc K. M. udi Suerig ere udgangne, Fol. Bj.

[7] Orig. med Segl: Registr. 27, n. 151 (Svenske Acta III, 2); Breffue osv. Fol. Bj.

[8] Orig. med 13 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 152 (Svenske Acta III, 4); Breffue osv. Fol. Biiij.

3 Febr. meget kort: . . . »Efterdi vor naad. Herres Vilje og Mening baade i de Sager som og i andre flere i Hs. Maj.s trykte Patenter udførlig noksom er forfattet og indført, ville vi Eder, I gode Herrer, derhen venlig have remitteret; vi bede og nabolig og venlig, at I gode Herrer ville vor naad. Konge saavelsom os hos K. Maj. i Sverige undskylde, at Hs. Maj. ikke selv herom tilskrives, thi vi agte unødigt Hs. Maj. dermed at bemøde«[1]. Jfr. ovfr. S. 196.

15 Febr. skrev Karl IX fra Ørebro saavel til Kristian IV[2] som til det danske Raad[3], at han nu for tredje Gang vilde erklære, at han ingenlunde var til Sinds at træde fra Freden i Stettin, men ønskede at vide, om Danmark vilde blive derved. Kristian IV besvarede begge Breve 7 Marts, idet han erklærede, at netop Karl IX handlede tvært imod Freden[4]. — Fra Ørebro 28 og 29 Marts klagede Karl IX i Breve til Kongen[5] og Raadet[6] over, at en svensk Øverste Jakob Spens var blevet overfaldet af danske Krigsfolk; »sådant kommer inthet öfverens medh thet stetinische fördraghet, hvilcket vi hoppes, der idher nådigeste konningh vill så forth fahre och det brythe, at Gudh han skall straffe der öfver«. — 4 April erklærede Kristian IV, at han med Rigens Raad havde besluttet at føre en aabenbar Krig mod Sverige[7]. 1 Maj skrev Karl IX endnu

[1] Svenske Acta III, 6; Breffue osv. Fol. Biiij. Af dette Brev findes en Afskrift med de orig. Underskrifter (de samme som under Betænkningen *n. 40*) indlagt i Svenske Acta III, 6; paa Grund af nogle Smaarettelser blev det ikke afsendt. Jfr. Slange S. 278.

[2] Svenske Acta III, 7; Breffue osv. Fol. Biij.

[3] Orig. med Segl: Registr. 27, n. 151 (Svenske Acta III, 7); Breffue osv. Fol. Cj.

[4] Svenske Acta III, 8; Breffue osv. Fol. Cj.

[5] Svenske Acta III, 11.

[6] Orig. med Segl: Registr. 27, n. 151 (Svenske Acta III, 12); Wisse Aftryck af någhre Bref, som Carl then nijonde hafwer skrifwit, Fol. D.

[7] Holberg, D. R. Hist. II, 429 o. fl. St. (Svenske Acta III, 13). 16 Marts meddelte Kongen *Sten Brahe* og *Oluf Rosensparre*, at han vilde bruge dem til at forrette nogle Ærender hos Kong Karl, hvorfor de skulde møde selv sjette i Kbhvn. 8 April: Sjæl. T, XX, 375. Har det været paatænkt at lade de to Raader overbringe Krigserklæringen?

en Gang fra Ørebro til baade Kristian IV[1] og til »Danmarks Riges Raad og Stænder«[2], idet han atter opfordrede til at forsøge enten et Grænsemøde eller en udenlandsk Mægling; han henviste til, at de evangeliske Fyrster burde vogte sig for de »Paviskes« Stemplinger, og udtalte til Raadet tillige, at han ikke kunde tro, at det havde samtykt eller bevilget, at Stettinerfreden blev brudt. Fejdebrevet besvarede Karl IX 5 Dage efter sammestedsfra, idet han i sit Patent tilsidst hævdede, at da Stettinerfreden var sluttet ikke blot mellem Kongerne, men ogsaa mellem Undersaatterne og Rigernes Stænder, burde Kongen have ladet det danske Rigsraad underskrive Opsigelsesbrevet jævnsides ham selv[3]. Indholdet af denne Skrivelse meddeltes samme Dag Danmarks Riges Raad og Stænder, for hvem Karl IX atter ytrede sin Tvivl om, at de havde samtykt i Fredsbruddet[4].

1612.

Marts. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

Hvorledes Mødet blev indkaldt, eller hvem der overværede det, vides ikke[5]. 21 Marts indgav »Kansler, Raadet samt Adelen her i Sjælland« deres Betænkning og Behag om Strandvagten[6]. — 20 April udstedte Kongen et Skadesløsbrev til Raadet, fordi dette havde lovet for ham for 290,500 Rdl. Dette Brev overgav Kansleren 24 Oktbr. til *Manderup Parsberg,* der erklærede at ville have det i Forvaring paa Rigens

[1] Svenske Acta III, 20.
[2] Orig. med Segl: Registr. 27, n. 151 (Svenske Acta III, 21).
[3] Svenske Acta III, 27.
[4] Orig. med Segl: Registr. 27, n. 151 (Svenske Acta III, 30).
[5] *Eske Brok* kom først til Kbbvn. 30 Marts (Mag. t. d. danske Adels Hist. I, 111).
[6] Skandin. Litt. Selsk. Skr. 1808, S. 134. Originalen (Registr. 27, n. 156 K) har paa Bagsiden: »Forordning, hvorledis vagten vid strandsiden udi Sieland schal holdis. R: Haff. 29 martii anno 1612«.

Raads Vegne, saafremt Gud bevarede hans egne Breve fra Vaade og Ulykke[1].

April—Maj. Provinsmøder af Adelen.

16 Marts forskreves Adelen i Skaane til personlig at møde i Landskrone 2 April, hvor Kongen vilde tilkjendegive den noget magtpaaliggende gjennem dertil forordnede gode Mænd[2]. Disse var *Breide Rantzau* og *Mogens Ulfeld*, og der raadsloges paa Mødet om Vagtposter ved Grænserne[3].

20 April udgik der et aabent Brev til Adelen i Sjælland, Jylland og Fyn, at Kongen i Anledning af mulige Indfald fra Sverige havde befalet de i hvert Land tilstedeværende Raader, at de skulde tage nogle andre gode Mænd til sig og forordne om Forholdsregler derimod[4]. I den Anledning holdtes 5 Maj i Odense og 14 Maj i Ringsted Møder af Landskabernes Raad og Adel, paa hvilke man vedtog en Ordning af Forsvaret paa Kongens Behag[5].

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1612.

Indlandet.[6] Fra Frederiksborg 26 Oktbr. befuldmægtigedes *Kristen Fris* og *Eske Brok* samt Siverd Bek og Jens Jul til at optage Vidneforhør i Sagen mellem Feltmarskalk Gerd Rantzau og Oberstlieutenant Michel Viktor von Wüstrow, der beskyldte hin for at have forsømt den gode Lejlighed til at slaa Fjenden[7]. Forhøret fandt Sted i Kbhvn i »Raadstuen« 27—30 Oktober[8].

Fyrstendømmerne. 11 Marts befaledes det *Manderup*

[1] Orig. med Segl: Justitsmin. Aflev. Skab 15, n. 63.

[2] Skaanske T. III, 486.

[3] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 36).

[4] Sjæl. T. XX, 453. Missivet til Raaderne: smstds.

[5] Odense: Nye danske Mag. II, 171. Ringsted: Skand. Litt. Selsk. Skr. 1808, S. 142 (Orig. i Registr. 27, n. 156 I).

[6] Forordningerne af 12 Oktbr. 1618 om Luxus og af 10 Decbr. 1621 om Haandværkere, begge udgivne med Rigsraadets Raad, er i nogle Tryk fejlagtig daterede 1612.

[7] Vollmachten 1611—16, Fol. 49.

[8] Eske Brok (Mag. t. d. danske Adels Hist I, 22).

Parsberg og *Jakob Ulfeld* at møde i Kolding 24 Juni for sammen med nogle holstenske Raader at paadømme den mellem Hertug Johan Adolf og Markvard Rantzaus Enke værende Strid[1] (jfr. ovfr. S. 191). Dette Møde synes ikke at have fundet Sted, og 8 August befaledes det de to Raader at møde i Kolding 20 Septbr.[2] 12 Septbr. udfærdiges der en Fuldmagt for de to Raader samt Leonhard Metzner og Johan Schønbach til at dømme i de nævnte Stridigheder[3]. Jfr. S. 212—13.

Sverige. Nytaarsdag henvendte de svenske Raader sig fra Nykøping til de danske, mindede om de mange Forsøg, der var gjorte fra svensk Side paa at hindre Krigen, og erklærede sig endnu rede til Underhandling, forudsat at man vilde tilbagegive Kalmar og hvad ellers utvivlsomt tilhørte den svenske Krone. »Hvar I och aldeles huos idher sielfve besluthet hafve, ändeligen uthi idhert fiendtlige upsåt framhärde, så vele vi på vår sidhe befale saken Gudh den aldrehögste såsom en rättvis, opartisch och altförmående domare, och tvifle inthet, at såsom han väl veet, at idher konungh och I dette krigh emot vår nådigeste konungh och os icke för någen annen orsak, ehvadh I och föregifva kunne och måge, begynt hafve ähn af fremmande lands och konungarikers begärlighet, alså varder hans guddomelige alsmechtighet trifvel uthen på sidlychtenne rättvisan bifallandes och styrandes sådant öfverväld och ochristelige begärlighet, och vahrde Sveriges rikes inbyggiare och vetendes, hvadh dem i sådan sak och fall äghner och bör«[4]. Dette Brev blev ubesvaret[5] og synes at være bleven meget unaadig optaget af Kristian IV, der i et Brev til Gustav Adolf (Øreby 9 Juli) kalder det »Sveriges Riges Raads Undsigelsesbrev« og taler om den derved foraarsagede renovatio armorum[6].

[1] Jydske T. VI, 30.
[2] Smstds. 38.
[3] Kreditiv: Inlend. Reg. 1611—13, Fol. 247; Memorialen var enslydende med den af 1610 (efter en Marginalbemærkning i Vollmachten 1598—1611, Fol. 390).
[4] Orig. med 14 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 160 (Svenske Acta III, 73). Jfr. Stiernman, Riksdagars Besluth I, 650.
[5] Slange S. 305.
[6] Svenske Acta III, 85. Gustav Adolf erklærede i Svaret (Jønkø-

Efterat Gustav Adolf havde udnævnt Raaderne Gustav Stenbock og Henrik Horn samt Adam Skraffer til at møde mellem Ulfsbæk og Knærød for at forhandle om Udvexling af Fangerne, beskikkedes dertil fra dansk Side *Axel Brahe* samt Anders Bille til Raabeløv og Tage Tot til Eriksholm, som 13 Juli fik Fuldmagt til at møde paa Grænsen 19 Juli[1]. I Søvid afsluttede disse 20 Juli et »Kvarter«[2]; men da i dette nogle Punkter var uafgjorte, fik de samme 11 Avgust Fuldmagt til atter at møde 31 Avgust paa Grænsen og handle om Kvarter[3]. Kvarteret blev derefter ændret ved Søvid 6 Septbr.[4]

De samtidig paabegyndte Underhandlinger mellem Kongerne førte til, at Kristian IV, der ikke vilde gaa ind paa nogen Stilstand, 18 Septbr. tilbød at ville sende 4 Rigsraader til et Grænsemøde ved Knærød 28 Oktbr., om Gustav Adolf ligeledes vilde udsende 4 Raader med nøjagtig Fuldmagt af ham selv, Hertug Johan og Rigets Stænder[5]. Ved samme Lejlighed begjærede Kongen ogsaa Lejde for sine Udsendinge, nemlig *Kristen Fris*, *Manderup Parsberg*, *Axel Brahe* og *Eske Brok*, idet han oversendte et uudfyldt Lejdebrev for de svenske Udsendinge[6]. 21 Septbr. sendtes der de nævnte Raader Meddelelse om Mødet, idet det befaledes dem 8 Dage forud at være i Kbhvn.[7] — Kristian IV's Brev kom til Stockholm 5 Oktbr. og besvaredes af Gustav Adolf 8 Oktbr.; Kongen gik ind paa Forslaget, dog at Mødet udsattes til 29 Novbr., og oversendte Lejdebrev for de danske Raader[8]. — Kristian IV tiltraadte Udsættelsen 24 Oktbr.[9] Samme Dag skrev 6 danske Raader til de svenske for at paaanke, at Gustav Adolf

ping 10 Avgust), at Brevet aldeles ikke kunde opfattes saaledes; det var jo dog kun efter Rigernes gamle Brug, at det svenske Rigsraad havde tilskrevet det danske: smstds. 93.

[1] Sjæl. R. XV, 448.

[2] Svenske Acta III, 87—91.

[3] Sjæl. R. XV, 449. Instrux for dem: Sjæl. T. XX, 464, jfr. 466, 467.

[4] Kopi: Registr. 27, n. 159.

[5] Svenske Acta III, 95. Jfr. Slange S. 315—16, 324—25.

[6] Svenske Acta III, 97. Lejdet blev siden udfyldt under 24 Oktbr.

[7] Sjæl. T. XX, 467. *Eske Brok* modtog Brevet 28 Septbr. (Mag. t. d. Danske Adels Hist. I, 21).

[8] Svenske Acta III, 99. Lejdebrevet: smstds. 101.

[9] Svenske Acta III, 102.

i sit Brev af 8 Oktbr. havde begjæret (i øvrigt rent i forbigaaende), at de danske Raader skulde have Fuldmagt af Rigets Stænder foruden af Kongen. Naar Kristian IV havde forlangt, at de svenske Udsendinge skulde være befuldmægtigede baade af Kongen, Hertug Johan og Stænderne, laa dette jo i, at Gustav Adolf var umyndig og ikke kronet m. m.; Kravet var ikke stillet af nogen ond Vilje og burde ikke overføres paa Danmark [1]. Raaderne oversendte tillige en Kopi af Fuldmagten fra Kristian IV [2]. 29 Oktbr. udstedte samtlige Raaderne dog en Fuldmagt for deres 4 Medbrødre [3] (Brevet omsendtes til de »tilstedeværende« Raader til Besegling ved Kanslerens Rundskrivelse af 30 Oktbr., *n. 41*), men denne blev ikke brugt.

Mødet ved Ulfsbæk aabnedes til aftalt Tid, efterat de 4 danske Kommissarier 16 Novbr. havde faaet deres Instrux af Kongen [4], og de svenske Afsendinge afgav strax (30 Novbr.) en Erklæring om, hvorfor en Fuldmagt af Hertug Johan og Stænderne var unødvendig [5]. Forhandlingerne vedvarede til 20 Januar, da Freden undertegnedes [6]. Se ndfr. S. 213.

41. Candtselers bref thil nogle af raadit en fuldmagt at beseigle och underskrifve. Hafn. 30 Octob. 1612. Koncept med mange Rettelser: Justitsminist. Aflev., Skab 14, n. 198.

Kiere Sten Brahe, synderlig gode ven och broder. Jeg gifver deg venligen at vide, at af kong Gustaf Adolf af Sverig hans schrifvelse, k. mt. senist tilschrefvet, forstaaes, at hans mayt[s] commissarier, som ere forordnit at møde paa grentsen, af menige

---

[1] Underskrifter: *Kristen Fris, Manderup Parsberg, Breide Rantzau, Eske Brok, Axel Brahe* og *Kristian Holk*. Svenske Acta III, 103. Jfr. Slange S. 325—26.

[2] Svenske Acta III, 104.

[3] Udstedere: *Mogens Ulfeld, Sten Brahe, Breide Rantzau, Jørgen Fris, Preben Gyldenstjerne, Oluf Rosensparre, Kristian Holk* og *Jakob Ulfeld*. Orig. paa Perg. med Segl: Sverige (Reg. 14), n. 328 (Svenske Acta III, 105).

[4] Orig. med Segl: smstds. n. 329 (Svenske Acta III, 110).

[5] Svenske Acta III, 119, jfr. Slange S. 326.

[6] Svenske Acta III, 123—95. Jfr. Eske Brok (Mag. t. d. Danske Adels Hist. I, 23—30); Slange S. 326, 329.

stend[er] en fuldmagt schulle med gifvis. Tha en dog thet nu icke af menige stender skie kand, saa eragtes dog notvendig at vere fornøden, at raadet, som tilstede ere, slig fuldmagt til forne hans mts tilforordnede commissarier udgifver, hvilcken jeg med nerverendis bud dig nu tilskicker, bedendis dig venligen, at thu samme fuldmagt ville forseigle oc underschrifve, och budit igien ufortøfvit afferdige, saa hand icke skal blifve opholdet.

1613.

Raadet undergik ikke nogen Ændring i dette Aar[1].

31 Maj. Herredag i Kjøbenhavn[2].

Indkaldelsen udgik 30 Januar til »alle Rigens Raad«[3]. Hele Raadet siges at have overværet Herredagen; Retterthinget varede til 15 Juni, da »alle Sager havde Ende«[4]. Den 16, 17 og 18 »var Raadet forsamlet om adskillige Lejligheder at raadslaa«; deriblandt var vistnok ogsaa Kejser Matthias' Brev til Kongen angaaende Lübeckernes Klagepunkter mod denne, som Kristian IV besvarede 24 Juni[5], skjønt »de fleste af Rigens Raad« i Begyndelsen skal have tilraadet ham at lade Brevet uden Svar[6]. 21 Avgust var hele Raadet, *Jørgen Fris* undtaget, til Gjæst hos Kongen paa Frederiksborg, hvorfra man vendte tilbage d. 25, medens Kongen fulgte to Dage efter[7]. D. 28 fældedes endnu én Dom, ved hvis Afsigelse der

[1] Slange S. 452 fortæller vel, at *Sten Brahe* 1613 efter egen Begjæring blev forlovet fra at sidde længere i Raadet, hvorved Kongen selv baade roste og takkede ham. Dette er dog sikkert urigtigt; lige til 1619 deltog *Sten Brahe* i Raadsmøderne, og Thomas Wegners Ligprædiken over ham véd kun at bemærke, at han siden Oktober 1617 var svagelig.

[2] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 39).

[3] Sjæl. T. XXI, 2, jfr. Slange S. 349.

[4] Saaledes Eske Brok (Vedel Simonsen II, 31); i Herredagsdombogen er dog én Dom dateret 17 Juni.

[5] Londorp suppl. et contin. I, 690.

[6] Slange S. 357.

[7] Eske Brok (anf. St. S. 31—32).

af Raadet fattedes *Mogens Ulfeld*[1] og *Jørgen Fris*. Samme Dag »fik Raadet deres Afsked«[2].

Da Hertuginde Avgusta af Gottorp under Herredagen aflagde et Besøg i Danmark, ledsagedes hun fra Vordingborg til Frederiksborg af *Kristian Holk* og Kristen Fris til Kragerup[3]. — Raadet bevilgede Kongen en Forlængelse af Krigsskatten for Aarene 1613 og 1614, hvorom Breve udgik 19 Juni[4]. Samme Dag udgik med Raad af Rigens Raad, »som nu her hos os er til Stede«, flere Forordninger, én om Papisterne, en anden mod Udførsel af Svin, en tredje om Alen og Vægt og en fjerde om Misdæderes Henrettelse[5].

2 Avgust. Herredag i Skien.

Herredagen indkaldtes samtidig med den danske[6] og varede fra 13 til 21 Avgust. Den overværedes af Kongen selv[7], desuden af *Kristen Fris*, *Jørgen Fris*, *Preben Gyldenstjerne*, *Oluf Rosensparre* og *Enevold Kruse*.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1613.

Indlandet. 17 Juni befaledes det *Manderup Parsberg* og *Eske Brok* at begive sig til Silkeborg, undersøge Bøndernes Klagemaal mod Lensmanden *Kristian Holk* til Bustrup og siden forordne derom, hvad de kunde anse for ligeligt og ret[8]. Forhøret fandt Sted 8 Oktbr.[9]

Fyrstendømmerne. 13 Juni befaledes det *Manderup Parsberg* og *Jakob Ulfeld* at møde i Kolding 1 Avgust for i Forening med de fyrstelige Raader at afgjøre Stridighederne mellem Hertug Johan Adolf og Markvard Rantzaus Efter-

[1] Denne var da vel afrejst til Brandenburg. Ndfr. S. 214.
[2] Eske Brok (anf. St. S. 32).
[3] Slange S. 353.
[4] Sjæl. T. XXI, 20—22 (Hübertz, Aktst. vedk. Aarhus II, 29), Norske Rigsreg. IV, 496; jfr. Slange S. 353.
[5] Sjæl. T. XXI, 16—20. I en femte Forordning af samme Dag, hvorved alle Skraaer og Lavsretter afskaffedes, nævnes Raadet derimod ikke (Sjæl. T. XXI, 18; trykt).
[6] Sjæl. T. XXI, 2, jfr. Slange S. 349.
[7] Jfr. Slange S. 353.
[8] Jydske T. VI, 67.
[9] Eske Brok (Vedel Simonsen II, 39).

leverske (jfr. S. 191 og 208)[1]. Paa Grund af *Jakob Ulfelds* Bortrejse (S. 214) indtraadte *Kristian Holk* i hans Sted og fik 20 Juli tilligemed *Manderup Parsberg* samt Leonhard Metzner og Johan Schønbach Kongens Fuldmagt til at dømme i Sagen[2].

Sverige. Freden i Knærød (ovfr. S. 210) underskreves af Kommissarierne 20 Januar, idet de lovede inden 9 Marts at udlevere Ratifikationen[3]. Freden ratificeredes af Kristian IV 26 Januar og beseglедes af det samtlige Raad[4], hvad der ogsaa skete med en Obligation om Tilbagegivelsen af Elfsborg[5]. 30 April udveksledes den danske Ratifikation med den svenske i Varberg ved et Møde af to Raader og en Sekretær fra hver Side[6].

Fra Vesteraas 18 Decbr. klagede to svenske Raader, Grev Magnus til Visingsborg og Axel Oxenstierna, til *Kristen Fris* og *Breide Rantzau* over, at Tolderen i Øresund havde taget 200 Dl. Accise af noget Vin, som Brevviseren, den stockholmske Borger Erik Larson, havde kjøbt ved Rhinen og ladet skibe ind i Sverige med sin Tjener[7]. Brevet blev modtaget i Kancelliet paa Kolding 23 Febr. 1614[8]; Svaret kjendes ikke.

Udlandet. 18 Marts befaledes det *Jakob Ulfeld* at være i Kbhvn. selv femte i Paaskeugen for derfra at tiltræde den spanske Rejse[9]; 29 Marts fik han samt Dr. Jonas Charisius deres Instrux[10], og fra Frederiksborg 31 Marts udfærdigedes der Kreditiv for dem til Kongen af Spanien[11]. Rejsen synes

[1] Jydske T. VI, 61.
[2] Vollmachten 1611—18, Fol. 77.
[3] Orig. med 4 Underskrifter og Segl: Sverige (Reg. 14), n. 330 b.
[4] Slange S. 344. Raadets Underskrifter og Segl er sikkert skaffede til Veje, ved at Fredstraktaten omsendtes til de enkelte Raader (ligesom 1612, ovfr. S. 210); til et Raadsmøde paa dette Tidspunkt er der intet Tegn. *Enevold Kruse* befaledes det for Forseglingens Skyld at rejse først til Bahus, siden til Laholm: Norske Rigsreg. IV, 486.
[5] Svenske Acta III, 204.
[6] Slange S. 345.
[7] Orig. med Segl: Registr. 27, n. 164 (Svenske Acta III, 235).
[8] Recepisse af Henrik Lange: Svenske Acta III, 236.
[9] Fynske T. III, 350.
[10] Instruxbog 1613—69, Fol. 1.
[11] Auslend. Reg. 1610—13, Fol. 435. Under *Jakob Ulfelds* Fraværelse betroedes Rigens Sekret til *Kristian*

dog først tiltraadt efter Herredagen i Kjøbenhavn[1] og skal have varet indtil det følgende Foraar[2].

15 Juni udstedtes der Instrux for *Mogens Ulfeld* og Dr. Joakim Hübner som Udsendinge til Kurfyrsten af Brandenburg[3], hos hvem de i Berlin overværede et Bryllup[4].

Fra Frederiksborg 22 Avgust befaledes det *Eske Brok* tilligemed flere Herremænd at møde i Kolding 17 Septbr.[5] for derfra at følge Kongen paa dennes Rejse ind i Tyskland; han skulde til sig selv lade gjøre en sort Fløjlskjortel »paa den ungerske Maner, som nu brugelig er«, men vilde forefinde Liberiet til Folkene færdigt[6]. *Eske Brok* modtog Befalingen 27 Avgust, men skrev samme Dag til Statholderen, at denne maatte undskylde ham hos Kongen paa Grund af Sygdom[7]. — Kongens Rejse gik ind i Holsten, hvor han mødtes med Kurfyrst Johan Sigismund af Brandenburg, men afslog at tage Del i den protestantiske Union. Dette skal være sket efter Raadførsel med Rigens Raad[8].

Anm. Ditlev Holk, der paa Kongens Vegne overværede Hertug Henrik Julius' Begravelse, kaldes af Slange S. 355 urigtig Rigsraad.

Holk (Missive 17 April: Jydske T. VI, 56). Fra Kronborg 4 April meddeltes det *Jakob Ulfeld*, at Kongen havde tilladt Kaj Rantzau at følge ham til Spanien for dèr at forhjælpes til Tjeneste ved Hove eller befordres paa anden Maade: Sjæl. T. XXI, 7. Jfr. Bricka og Gjellerup, D. danske Adel I, 417.

1 Efter Slange S. 355 skal Afrejsen endog først være sket efter Kongens Hjemkomst fra Norge; *Jakob Ulfeld* synes dog at have forladt Danmark inden 20 Juli (ovfr S. 213).

2 Slange S. 355. Sammenhængen med denne Rejse er dog uklar; i Januar 1614 siger Siverd Grubbe, at han var i Nyborg hos *Jakob Ulfeld* (Danske Mag. 4 R. IV, 40).

3 Vollmachten 1611—16, Fol. 74.

4 Iver Vinds Optegn.: Danske Saml. IV, 4—5.

5 Eske Brok angiver 27 Septbr.

6 Sjæl. T. XXI, 36.

7 Eske Brok (Vedel Simonsen II, 36).

8 Slange S. 355.

1614.

5 Marts. Raadsmøde i Kolding.

Raadet indkaldtes fra Koldinghus 29 Januar[1], efterat Kongen allerede 7 Januar fra Haderslev havde befalet *Manderup Parsberg*, *Jakob Ulfeld* og alle Bisperne at indfinde sig i Kolding for at raadslaa om de af Præsten Oluf Kok mod Professor Hans Resen rejste Klager[2]. Denne Sag foretoges 21 Febr., og Dommen fældedes to Dage efter af Kansler *Kristen Fris*, de to nævnte Raader og Bisperne[3]. — Raadsmødet afholdtes 6 Marts[4].

Avgust. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

Stridighederne mellem Magistraten i Bergen og Kontoret smstds. førte til en Retssag, hvorunder begge Parter forhørtes 29 Avgust, 2 og 5 Septbr. i Nærværelse af Kongen, *Kristen Fris*, *Mogens Ulfeld*, *Sten Brahe*, *Breide Rantzau*, *Oluf Rosensparre*, *Jakob Ulfeld* og *Enevold Kruse*[5]. 6 Septbr. gav Kongen sin endelige Erklæring om Sagen[6].

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1614.

Indlandet. 8 Juni meddeltes det Adelen, at Kongen ansaa det for raadeligt »selv i egen Person med nogle vore gode Mænd og Raad« at foretage en ny Taxering til Rostjeneste. Til den Ende skulde Adelen i Sjælland, Laaland og Falster møde i Kjøbenhavn 20 Juli, Adelen i Skaane og Halland samles i Helsingborg 26 Juli, hvad der forkyndtes til Landsthingene[7]. 30 Juni befaledes det *Sten Brahe*, *Breide Rant-*

---

[1] Sjæl. T. XXI, 48. I *Kristian Holks* Brev blev det befalet ham at medtage, hvad *Jakob Ulfeld* og han havde »forafskedet« efter Kongens Befaling mellem Magistraten i Kolding og Kronens Bønder i Harte.

[2] Rørdam, Univ. Hist. IV, n. 447, jfr. III, 259.

[3] Pontoppidan, Annales III, 642; jfr. Kr. IV (Suhms Nye Saml. II, 93).

[4] Kr. IV (anf. St.).

[5] Protokol: Hanseostæderne n. 15.

[6] Afskr. smstds. Jfr. Schlegel III, 23—24.

[7] Sjæl. T. XXI, 60—63. Jfr. Slange S. 363.

zau og *Oluf Rosensparre* at forrette Taxeringen[1]; Kongen selv gav ikke Møde.

I Anledning af Kongens paatænkte Rejse til England udgik der 1 Juli fra Frederiksborg Brev til »menige Rigens Raad, Hr. Kansler og *Mogens Ulfeld* undtagne«, at det i Kongens Fraværelse paa alting skulde have godt og flittigt Opsyn, at intet blev forsømt[2]. Dagen forud havde Kongen i Ordren om Rostjenestetaxeringen (S. 215—16) tilføjet: »Desligeste bede vi Eder og ville, at dersom det sig kunde hænde i vor Fraværelse, at her kom fremmede Gesandter hid til Byen, eller og andet kunde forefalde, som noget kunde være anliggende, I da ville rette eder efter at komme hid til Byen, naar Statholderen *Breide Rantzau* tilskriver eder derom«[3]. Kongens Fraværelse varede fra 3 Juli til 11 Avgust[4].

I 1614 lod Kongen »ved nogle vore elsk. Raad og gode Mænd af enhver Provins og Len i Danmark udnævne og indskrive til Krigsbrug nogle visse Gaarde«, hvoraf der herefter skulde holdes en Soldat til Fods[5]. Kommissarierne var for Nørrejylland *Kristian Holk* og Albret Skel (Embedsmand paa Riberhus)[6], for Fyn *Axel Brahe* og Jakob Rosenkrans (Embedsmand paa Hagenskov)[7], for Sjælland *Kristen Fris* og *Oluf Rosensparre*[8], for Skaane *Breide Rantzau* og Anders Bille (Embedsmand paa Helsingborg)[9]. Missiverne til dem udgik 17 Novbr.

Fyrstendømmerne. Fra Haderslevhus 2 April befaledes det *Axel Brahe* og *Jakob Ulfeld* med det allerførste at komme

---

[1] Smstds. Taxeringen i Helsingborg omtales af Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 41).

[2] Sjæl. T. XXI, 67.

[3] Slange S. 364 angiver, at det blev befalet *Kristen Fris*, *Mogens Ulfeld*, *Axel Brahe* og *Kristian Holk* under Kongens Fraværelse at forblive i Kbhvn. og Sjælland. Dette er ligesaa urigtigt som Paastanden smstds., at *Enevold Kruse* ved denne Tid blev afløst som Statholder i Norge af Jens Jul, der endda slet ikke var Rigsraad endnu; af de ovennævnte var i det mindste *Kristen Fris* netop med paa Rejsen.

[4] Kr. IV (Suhms Nye Saml. II, 97, 100).

[5] Krigsordinansen 17 Decbr. 1615: Nye danske Mag. II, 161.

[6] Jydske R. VII, 61—67.

[7] Fynske R. III, 214—19.

[8] Sjæl. R. XVI, 93.

[9] Skaanske R. III, 502.

til Kongen og fortøve nogle Dage hos ham[1]. Sammestedsfra 7 April befaledes det *Jakob Ulfeld* at rejse til Als, undersøge de Klager, som Præsten i Tontoft (nu Nordborg Sogn), Hieronymus Erik[sen], havde rejst mod Hertug Hans og forhandle med Hertugen derom[2].

Udlandet. *Jakob Ulfeld* i Spanien, se ovfr. S. 213—14. 2 Maj befaledes det *Jakob Ulfeld* at overvære det til Hildesheim 22 Juni fastsatte Møde mellem Hertug Frederik Ulrik af Brunsvig-Lüneburg (Kongens Søstersøn) og de lüneburgske Herrer om Fyrstendømmet Grubenhagen, efter hvad Kongen havde lovet sin Svoger, Hertug Johan Frederik af Wittenberg[3]. Fra Frederiksborg 30 Maj fik den nævnte Rigsraad samt Landraaden Otto von Qualen og Dr. Johan Schønbach Instrux og Kreditiv til Dagen i Hildesheim[4]. Denne fandt Sted, men uden at bringe Sagen til Ende, hvorfor der fastsattes et nyt Møde til at afholdes sammesteds 1 Novbr.[5]. Hertil fik de samme Udsendinge 7 Septbr. en ny Instrux[6] samt 10 Oktbr. Kreditiver[7]. Heller ikke paa dette Møde kom det til Udsoning[8].

---

[1] Tilføjelse: »Og endog vi vide, at I med eders afgangne Broders Begravelse er forhindret, skal I dog det uanset eder hid over til os begive«. Fynske T. III, 371. Tilføjelsen fandtes sikkert kun i Brevet til *Jakob Ulfeld*, hvis Broder Korfits Ulfeld til Bavelse var død 23 Marts (Vedel Simonsen, Rugaard II, 94).

[2] Fynske T. III, 372.

[3] *Jakob Ulfeld* skulde medtage to unge Adelsmænd »dèr af Landet« (ɔ: Fyn), valgte af ham selv. Fynske T. III, 375.

[4] Vollmachten 1611—18, Fol. 97; Auslend. Reg. 1614—16, Fol. 59; jfr. Fynske T. III, 376.

[5] Tysk Relation af Udsendingene, dat. Kopenhagen 27 Avgust. Orig.: Brunsvig n. 45.

[6] Vollmachten 1611—18, Fol. 102, jfr. 104.

[7] Auslend. Reg. 1614—16, Fol. 111.

[8] Tysk Relation (uden Underskrift). Koncept: Brunsvig n. 45. Foreløbig (dansk) Relation af *Jakob Ulfeld* alene, stilet til Kansleren, dat. Nyborg 1 Decbr. Orig.: Kgl. Bibl., Adelsbreve Fasc. 13, 11.

1615.

13 Marts. Herredag i Kjøbenhavn[1].

Herredagen udskreves 6 Septbr. 1614, og herom udgik Breve til 13 Raader[2]. Efter Herredagsdombogen skal hele Raadet være mødt, *Mogens Ulfeld* dog først 23 Marts; Retterthinget vedvarede til 30 Marts, Raadsmødet noget længere. Den engelske Udsending Robert Anstruther forebragte sin Konges Ønsker, hvorom Kristian IV forlangte Raadets Betænkning. Dette fraraadede at indgaa paa det foreslaaede Forbund, mente, at man ikke burde aftræde Rigernes Ret til Hvalfiskefangst under Grønland, og udtalte, at den af Englænderne ønskede Ret til at fange Hvalfisk under Norge kunde komme Rigernes Indbyggere til Skade. Betænkningen blev 5 April forebragt Kongen af *Sten Brahe* og *Jakob Ulfeld*; den kjendes kun af Kongens Replik, der afgaves samme Dag (*Egenh. Breve n. 16*), og hvori han krævede nøjere Deliberation af de to sidste Punkter[3]. — Kongen havde samtidig proponeret, at hans yngste Sønner, naar de blev myndige og Kongen var død, skulde »respekteres« som hans Søskende tilforn. Dertil svarede Raadet, at det »sligt ikke kunde bevilge uden menige Rigets Stænders Bevilling, efterdi samme Anmodning var ganske fremmed«. Kongen henviste i sin Replik til, at Raadet alene i Frederik II's Tid havde bestemt, at den, der ægtede Kristians ældste Søster, skulde tages til Konge,

---

[1] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 42).

[2] Sjæl. T. XXI, 72—75.

[3] Jfr. Slange S. 375. I April skrev Kongen til Kansleren: »Rubberdt haffuer uerrit huosz mig och storligensz sig besuerit, att hannem udi ted offuergifne suaar til fleere puncter er suaarit, end hand proponerit haffuer, och besuerer sig, att hand sligdt icke med sig tør tage. Begerer att motte ydermere hørisz, huorfor raadit faar att bliffue tillsteede, att man kan høre, qvid novi velit adferre. Inter alia sagde hand, att endog hand haffde begerit att holde communication med nogen om saagerne, saa haffde ted dog icke mott hannem uedderfaarisz, med megit andit, som ieg y morgen uell uill siige chanseleren, naar Gud uill, uy kommer sammen«. Egenh. Seddel med Segl, »red. Haf. mense aprili anno 1615«: Danske Kg. Hist. n. 95, DD g 2.

saavelsom alene bevilget hans Søskendes Brudeskat, og udtalte derfor den Tilforsigt til Raaderne, at de »ikke sligt fra dem til Stænderne henskyder«, om end han ikke tvivlede paa disses Beredvillighed. — Fremdeles hævdede Kongen i sin Replik Nødvendigheden af den til Fæstningerne forlangte Skat, skjønt Raadet havde udtalt, at Undersaatterne ikke kunde taale yderligere Paalæg, og foreslog, at Skatten skulde fordeles paa to Aar. — Raadets Duplik kjendes ikke; det gik dog ikke ind paa nogen Skat strax[1], men bevilgede derimod allerede nu en Skat, der skulde udgives 1625 (*n. 42*), samt en Forhøjelse af Sisen i Anledning af Oprettelsen af en staaende Hær og det Tab i Landgilde, Kronen derved vilde lide; dette kundgjordes 1 Maj[2]. — 31 Marts udgik Recessen efter Overvejelse med Raadet[3].

42. Raadets Bevilling, Marts. Afskrift med Jakob Ulfelds Haand: RR n. 42 J.

Vi efterskrefne Christian Fris til Borreby, kongl. mt^s canceller, Magnus Ulfeldt til Sielsø, admiral, Sten Brahe thil Knudstrup, Manderup Parsberg til Hagisholm, Breide Rantzou til Rantzouholm, stathalter, Jørgen Fris til Krastrup, Prebiørn Gyldenstiern til Vosborg, Axel Brahe til Elfvid, Oluf Rosensparre til Skarholt, Eske Brock til Estrup, Christian Holck til Søboe, Jacob Ulfeldt til Ulfeldsholm, rigens canceller, oc Envold Kruse til Hiermitsløfgaard, stathalter udi Norge, alle Danmarckis rigis raad, kendis oc giøre vitterligt med dette vort obne bref for os oc vore efterkommere Danmarkis rigis raad, at vi udaf synderlige aarsager, beraad oc betenckende voris aller naadigste herre oc konning, disse lande oc riger oc deris indbøggere til ere, bestørckelse, gafn oc gode, hafver bevilget oc samtøckt oc nu med dette vort bref bevilger oc samtøcker, at den stormegtige høyborne første och herre, her Christian den fierde, Danmarckis, Norgis, Vendis oc Gottis konning

[1] Slanges Paastand S. 376, at Skatten til Fæstningsværkerne blev bevilget og udgivet i to Aar, er sikkert urigtig.

[2] Sjæl. T. XXI, 111. Derimod udgik uden Raadets Raad en Fdg. af 1 Juni om adskillige Slags Haandværksfolk (Sjæl. T. XXI, 118; trykt) og en anden af 1 Avgust om en ny Taxt for Oppebærelsen af Kronens Told (Sjæl. T. XXI, 132).

[3] Rosenvinge, Love IV, 313.

etc., voris aller naadigste herre oc konning, maa lade udskrifve oc oppeberre en almindelig penge skat ofver alt Danmarck oc Norgis riger, som skal verre en gemen skat, en daller udaf hver gaard som sedvanligt, udi det aar, nar mand skrifvendis vorder et thusind sexhundrede thiufve oc fem, oc dersom her for inden nogen anden skat blifver udskrefven, da skal dog denne nafngifven skat dermed icke verre ment eller revocerit, men maa ligevel udi for[ne] tid oc maade udskrifvis oc oppeberris, efter som forbemelt er, oc nar samme skat er oppeboren, da skal dette voris bref os igen tilstillis. At vi samtligen dette saa for os oc voris efterkommere Danmarckis rigis raad bevilget oc samtøckt hafve, des til ydermere vidnisbiurd oc bekreftning hafve vi trøckt vore signeter her neden fore oc med eigne hender underskrefvit. Schrefvit udi Køpenhafn udi den almindelige herredage anno 1615 udi martii maanit.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1615.

Indlandet. 2 Marts fik *Sten Brahe* og *Oluf Rosensparre* Brev at begive sig til Kbhvn.[1]

11 Juli fik Rentemestrene Enevold Kruse og Siverd Bek Kvittans paa deres Regnskaber 1599—1608, aflagte for Kongen i Nærværelse af *Kristen Fris*, *Sten Brahe* og *Breide Rantzau*[2]. — 16 Decbr. fik Rentemester Siverd Bek Kvittans for Regnskabet 1608—09, aflagt i de sammes Nærværelse[3]. — 21 Decbr. fik Siverd Bek og Jens Jul en lignende Kvittans for Regnskaberne 1609—11[4].

25 Juli fik Raadet Brev at skulle være i Kolding 13 Septbr.[5]; 10 Avgust blev derefter Superintendenten i Fyn, M. Hans Knudsen Vejle, stævnet til at møde her i Rette for »nogle vore elsk. Rigens Raad og Bisper«[6]. Sagen blev dog udsat til Herredagen i Maj 1616 (se ndfr. S. 222), og 19 Avgust fik Raadet Brev ikke at møde[7].

---

[1] Sjæl. T. XXI, 106.
[2] Sjæl. R. XVI, 134.
[3] Smstds. 143.
[4] Smstds. 156.
[5] Sjæl. T. XXI, 132.
[6] Pontoppidan Ann. III, 696; Saml. til Fyens Hist. VII, 361. Jfr. Rørdam, Univ. Hist. III, 296—97.
[7] Sjæl. T. XXI, 336.

Anmærkning. Da Kongens Søstre var i Danmark (i Juni Maaned [1]), skal de have tilraadet Kongen at indgaa et nyt fyrsteligt Ægteskab, men Kristian IV henviste da bl. a. til Vanskeligheden ved af Rigsraadet at opnaa Midler til Underhold for flere Prinser, end der allerede var [2]. Endnu i samme Aar ægtede han Kirstine Munk.

Fyrstendømmerne. 15 Juni befaledes det *Axel Brahe*, der var taget med i en Kommission om Digerne i Møgeltønderhus Len, at møde 8 Dage efter St. Hans Dag [3]. — 19 Avgust meddeltes det *Manderup Parsberg* og *Kristian Holk*, at Kongen havde bestemt sig til at afskaffe det Møde, der var ansat til at holdes paa Koldinghus 13 Septbr., men at det var aftalt med Hertug Johan Adolf, at begges Kommissarier skulde mødes paa nævnte Tid og Sted i Anledning af et Laudum, som den afdøde Pfalzgreve Hertug Filip Ludvig havde afsagt paa Kommissariernes Domme i den Gammelby Sag mellem Johan Adolf og Kongens holstenske Raad Baltzer v. Alefeld. Det befaledes derfor de to Raader at indfinde sig til Mødet, hvor hint Laudum skulde aabnes [4].

Udlandet. I Marts—April var Udsendinge dels fra Lübeck, dels fra Hansestæderne i Kbhvn., hvor de forhandlede med dertil forordnede Rigsraader. Dette var ogsaa Tilfældet med en ny Sendefærd fra Lübeck i Avgust [5].

Fra Wolfenbüttel 4 Septbr. udstedtes der en Instrux for *Jakob Ulfeld* og Dr. Leonhard Metzner, der skulde rejse til Hertug Kristian af Brunsvig-Lüneburg i Zelle [6]. Anledningen til denne Sendelse var Stridighederne med Staden Brunsvig; Kongen var selv i Tyskland saa længe, at Rigsraadet skal have formanet ham til »ikke at vove sin høje Person saa langt udenfor sit eget Fædrenerige i en fremmed Krigs Farligheder« [7].

---

[1] Missiver 29 Maj om deres Modtagelse: Sjæl. T. XXI, 116.

[2] Slange S. 372.

[3] Fynske T. III, 387. Jfr. om Indigningerne: Schlegel III, 132.

[4] Jydske T. VI, 143.

[5] Aktstykker: Hansestæd. n. 16.

[6] Vollmachten 1611—18, Fol. 111. I *Jakob Ulfelds* Fraværelse skulde *Kristian Holk* forestaa Bestillingen som Rigens Kansler (Missive 19 Avgust: Jydske T. VI, 144).

[7] Slange S. 379.

1616.

Af Raaderne døde Rigsadmiral Mogens Ulfeld 15 Juni, Preben Gyldenstjerne 23 Juli, Kansler Kristen Fris 29 Juli og Axel Brahe 14 Avgust. Det derved til 9 Medlemmer sammensmeltede Raad forøgedes 1 Decbr. med Kristen Fris til Kragerup, der blev Kansler, Jørgen Lunge, Albret Skel, der blev Rigsadmiral, Iver Jul, Anders Bille og Jens Jul; Jørgen Lunge udnævntes til Rigsmarsk efter Afstemning af Raadet. Inden Aarets Udgang døde Jørgen Fris.

26 Maj. Herredag i Kjøbenhavn[1].

Herredagen udskreves 2 Januar, og Brev derom udgik til »Raadet over alt Danmark«[2]. Efter Herredagsdombogen skal hele Raadet have været til Stede; den nedenfor nævnte Betænkning af 15 Juni er dog kun undertegnet af 10 Raader, medens *Axel Brahe* og *Enevold Kruse* fattes foruden *Mogens Ulfeld*, der døde samme Dag. 3 Juni paadømte Kansler *Kristen Fris*, *Manderup Parsberg*, *Breide Rantzau* og *Jakob Ulfeld* i Forening med Bisperne den mod Superintendent M. Hans Knudsen Vejle anlagte Sag (jfr. S. 220)[3]. Retterthinget sluttede 11 Juni; Raadsmødet varede noget længere. Kongen gjenoptog det paa forrige Herredag forhandlede Spørgsmaal om Hvalfangsten under Grønland; Raadets Betænkning af 15 Juni (*n. 43*) gik ud paa, at man ikke skulde lade dette Stridspunkt gjøre noget Skaar i det venlige Forhold til England og Nederlandene. Desuden forhandledes der om Forholdet til Polen[4].

4 Juli udgik et Mandat, hvorledes med dem skal forholdes, som sætter sig videre i Gjæld, end de selv kan betale[5], en Fdg. om, at Daleren skulde gjælde 80 Skilling[6], en anden om, at Baadsmænds og Bøsseskytters Tjenestetid skulde være 5 Aar m. m.[7], endelig et Paabud om, at Folk, der vilde sende

[1] Kr. IV (Suhms Nye Saml. II, 107); Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 44).
[2] Sjæl. T. XXI, 141—42.
[3] Kirkehist. Saml. I, 495—507; Saml. t. Fyens Hist. VII, 369.
[4] Jfr. Egenh. Breve n. 32 (ndfr. S. 225—26).
[5] Sjæl. T. XXI, 169; trykt.
[6] Smstds.; trykt.
[7] Smstds. 170.

deres Børn udenlands, skulde lade Præceptorens Religion examineres af Superintendenten[1]. Den første og de to sidste Forordninger er udgivne med Rigsraadets Raad, »som nu har været samlet til denne almindelige Herredag«; Møntforordningen siger derimod kun, at den er »gjort til denne almindelige Herredag«.

43. *Raadets Betænkning, 15 Juni.* Orig. med Eske Broks Haand: RR. n. 42 K.

Stormegtige, hiøborne første, allernodigste herre och konge. Efter som eders kongl. mayt. til dene nerverendis herredag iblandt andre vygtige sager, som rigit er angoendis, nodigst hafver ladet os proponere, hvorledis fremede nationer, som ere Engelske och Nederlender, understoer denom uden eders mayt[s] pas och forlof at fange hvalfysk under Grønlandt (hvilckit de nu nylligen hafver gifvit it andet nafn och kalder det Grynlandt eller Spittelsberg), hvor ofver och eders mayt. skal hafve sig vedt venlige skrifvelser til hans mayt. vdi den Store Brytanien, sa ershertzog Alberto i Brabandt och de herrer General statter besvergit, sligt medt uret at ske, medt naboelig, venlige och nodigste begiering, at same hval fangeri under Grønlandt motte undersotterne udi Engelandt och Nederlandt blifve forbødit. Och efterdi der udi giøris difficultet, och same fyskeri alligevel brugis, da begierer eders kongl. mayt. nodigst voris underdanigst betenckede udi dene sag skriftligen at vide, pa det om nogit imodt rigens hiøghedt at ske blefve tilladt, eders kongl. mayt. da udi fremtiden och hos posteriteten kunde verre undskilligit. Och efter at vi dene sag och voris federne rigis leylighedt vel hafver randsagit och ofver veygit, da er, allernodigst herre och konge, pa denne eders mayt[s] nodigst proposition dene voris underdanigst erklering: Først at vi befinde same landt Grønlandt icke alene medt coferdier eller kiøfmendtsskifve, men medt velberøstede orlofsskifve och convoier at beseglis, sa icke nogen middel er same seylation at forhindre uden medt en anselige sterck flode, och det medt gevalt och stor eventir, hvilcken gevalt, om den skulle brugis, da kunde den fororsage farlige effectus for rigit. Der nest da er icke mengden af dygtige och villige søfolck her udi rigit, som slig en lang seylation for hval-

[1] Sjæl. T. XXI, 171; trykt særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 562.

fangeri skyldt skulle tage pa sig, sa at nar de fremede nationer vorre af medt same nerring, da kunde dog dette rigis indbøgger ingen synderlige profit hafve deraf. Syst efterdi udi dene grønlandiske sag erre udgangit adskille brefve til hans mayt. udi den Store Brytanien, ershertzog Alberto udi Brabandt och de herrer General statter, hvor udi venligen begieris, at dene for[ne] grønlanske hvalfangeri hos de for[ne] nationer motte forbyedis, hvor af forstoes klarligen, at de hvalfyskeri under Grønlandt, som nu af Engelsker och Nederlander brugis, det skier vedt actiones facti, som icke dette kongerige udi nogen maader udi fremtiden kandt præjudicere, hvorfor voris underdanigste betenckede er, at mand den grønlandiske sag om hvalfangeri lader bero udi den statu, som den nu er, anseendis, at de vilkor, som disse kongeriger, voris kierre federne landt, pa dene farlige thidt følger, inthet nyøttiger er endt at holde venskaf med sligge omlegende megtige naboer, som er Engelandt och Nederlandt. Och bede, at eder konglig mayt. dene voris underdanigste och velmente erklering, som bode til eders mayt[s] och rigernis gavfn er dirigerit, udi en nodigst och god mening motte os optagis. Datum Kiøfvenhafn den 15 junii anno 1616.

Christian Friisz. Sten Brahe. Manderup Parsberg. Breide Rantzow. Jørgen Frisz. Preben Gyllenstyern. Oluff Rosenspar. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Wlffeldt.

29 Juli. Herredag i Oslo.

Samtidig med den danske Herredag udskreves en norsk, der skulde holdes i Tønsberg; Stedet ændredes dog 19 Marts til Oslo[1]. Til at deltage i Herredagen forordnedes *Kristen Fris*, *Oluf Rosensparre*, *Enevold Kruse* og *Kristian Holk*. Kongen afrejste fra Kjøbenhavn 15 Juli; 29 Juli aabnedes Herredagen paa Aggershus, og samme Dag døde Kansler *Kristen Fris*. 2 Avgust endte Herredagen, og 8 Avgust kom Kongen tilbage til Danmark[2].

---

[1] Norske Rigsreg. IV, 567, 576.

[2] Kr. IV (Suhms Nye Saml. II, 109), jfr. Bricka og Gjellerup, D. danske Adel I, 159; Iver Vinds Optegn. (Danske Saml. IV, 7).

29 Novbr. Raadsmøde i Kolding[1].

Fra Skanderborg 3 Novbr. begjærede Kongen naadigst, at Raaderne vilde være hos ham i Kolding 29 Novbr., da det var berammet, at Hertug Frederik 2 Decbr. skulde modtage Fyrstendømmet Slesvig og Femern i Forlening[2]. De dalevende Raader, kun 9 i Tallet, indfandt sig alle undtagen *Enevold Kruse*.

1 Decbr. meddelte Kongen Raadet (*Egenh. Breve n. 31*), at han havde besat Kanslerembedet, der var blevet ledigt ved *Kristen Fris* til Borrebys Død, med *Kristen Fris* til Kragerup, og at han, »efterdi en ganske Hob af Rigens Raad ved Død er henkaldt og et Par af dem, som leve, ere gamle og uformugsomme«, vilde have følgende udnævnte til Raader: *Jørgen Lunge*, *Albret Skel*, *Iver Jul*, *Anders Bille*, *Jens Jul* og Holger Rosenkrans Jørgensen, blandt hvilke han havde forordnet *Albret Skel* til Rigens Admiral[3]. Af de nævnte aflagde Holger Rosenkrans dog først Raadsed Aaret efter[4]. Desuden erklærede han det fornødent, at »Riget bliver forsynet med en dygtig Marsk, som i al forefaldende Lejlighed Rigets Adel og Krigsfolk kan føre«. Derfor skulde Raadet votere om samme Person, og hver tilstille Kansleren en tillukt Navneseddel. — Allerede samme eller næste Dag var Valget sket, og *Jørgen Lunge* udnævnt til Marsk[5].

I Fortsættelse af de ved den foregaaende Herredag plejede Raadslagninger om Polen krævede Kongen 1 Decbr. skriftlig Betænkning af Raadet, idet han meddelte, hvad Oplysninger han i Mellemtiden havde faaet om Kong Sigismunds Planer

---

[1] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 46).

[2] Sjæl. T. XXI, 191 (ingen Liste over Raadet), jfr. Heldvaderus, Relation hues sig er tildraget udi det førstelige leens annammelse. 24 Oktbr. tilkaldte Kongen ogsaa fra Skanderborg Jørgen Lunge, Anders Sinklair, Jens Sparre og Anders Bille: Skaanske T. IV, 90.

[3] Admiralens Ed, se Egenh. Breve n. 33.

[4] Jfr. Kr. IV (Suhms Nye Saml. II, 112), Heldvaderus (anf. St.) og Siverd Grubbe (anf. St.), hvoraf ingen medtager Holger Rosenkrans. Slange S. 386.

[5] Jfr. Fridericia i Hist. Tidsskr. 4 R. III, 583.

mod Sverige (*Egenh. Breve n. 32*). Raadet tilraadede 3 Decbr. Kongen at underrette Gustav Adolf om de polske Angrebsplaner, hjælpe ham og til den Ende udsone sig med Hansestæderne (*n. 44*). Kongen erklærede sig villig til at følge Raadet. om end med nogle Forbehold, og tilføjede: »Saafremt Raadet nu synes, at man uden Præjudits kan give Kongen af Polen den svenske Titel, da kan man vel vilfare samme Herre, alias non. Respondetur non vel ita, saa bliver det derved« (*Egenh. Breve n. 37*). — Forleningen til Hertug Frederik fandt efter Bestemmelsen Sted 2 Decbr.; i Processionen bar *Kristen Friis* Kronen, *Jørgen Lunge* Sværdet, *Albret Skel* Scepteret og *Sten Brahe* Rigsæblet[1]. 3 Dage efter forlod Kongen Kolding[2]. Paa Mødet havde Raadet bevilget en Skat, hvorom Brevet udgik fra Kronborg 24 Juni 1617[3].

44. Raadets Betænkning, 3 Decbr. Orig. med Iver Juls Haand: Polen n. 16.

Stormechtigste høgborne første, allernaadigste herre och konning. Eftersom eders kongelige maiet. naadigst hafver ladit os schriftlig proponere, hvorledis eders kongelige maiet. hafver forfarit, at kongen af Poellen endelig er thil sindts nestkommendis sommer eller maa schie før at forsøge sin lycke emod Sverrig och des thilbehørige lande, hvad nu her ud inden er at bethencke, som disse kongeriger och lande i frembthiden mindst kand vere til fare, der paa kand vi os bethenke och voris mening eders maiet. schriftligen lade thilstille, som eders maiet. schriftlige forset vider der om indholder, och efter at vi udi denne sag och voris federne riges leylighed vel hafve beraadslaget och ofverveyet, tha er, allernadigste herre och konning, paa denne eders maiet. naadigste proposition denne voris underdanigste erklering: Først efterdi den oprette fredts fordrag, som er giordt emellum Danmarck och Sverigh, eblandt andet formelder, at den ene herre schal vide den andens bedste som sit egit, saa siunis os udi denne farlige thil-

[1] Heldvaderus, Relation.
[2] Kr. IV (Suhms Nye Saml. II, 113). Jfr. Slange S. 385.
[3] Sjæl. T. XXI, 234; Norske Rigsreg. IV, 639.

standt derfore raadeligt, at eders kongelige maiet. med det første vid en forthroedt person mundtlige notificerer kongen af Sverrigh, hves eders kongelige maiet. om kongen af Poellens intention emod Sverrig hafver forfaret, saa ochsaa som eders maiet[s] frende och naboe lader rade hans maiet., at hans maiet. udi thide sig vel foreser, saa och sig med andre omliggendis potentaters och stedernis hielp och bistandt sig bekrefter, efterdi det er at befrychte. at dersom samme krig emod Sverrig foretagis, det da at schie med di andre papistische herrers och potentaters raad och bistandt. Och dersom hans maiet. er begierendis hielp och bistandt af eders kongelige maiet. emod kongen af Poellen, tha for mange och vigtige aarsagers schyld er voris underdanigste raad och bethenckende her udi, at eders maiet. efter tilfallende leylighed giører hans maiet. undsetning, saa at samme konning af Poellen fiendtlige intention emod Sverrige kand (nest Gudts hielp) blifve forhindrit, dog emod billig forsichering. Och der som saa er, at samme krig emod Sverrig forethagis, da siunnis den at ville komme disse lande och konge riger thil største fare och ulycke, der som Gud almechtigste icke forhindre kongen af Poellens intention och forset, och siunis os derfore høieligen raadeligt och fornøden, at eders kongelige maiet. udi thide sig vel foresier, saa och saa naadigst bethencker, vid hvad billige raad och middel eders maiet. kand blifve forligt med Stederne, saa at eders kongelige maiet. kand paa den side hafve hulde och thrygge naboer; saa er icke thvifvel der paa, at di jo ochsaa, hves mueligt er, giøre bistandt emod de papistische raad och anslag, som eders maiet. och disse lande och riger høieligen magt paaligger. Dette er voris underdanigste bethenckende udi denne vigtige sagh, och forsier os, at eders kongelige maiet. dene voris underdanigste och velmenthe erklering, som bode thil eders maiet[s] och rigernis velferdt och bedste er dirigerit, udi en naadigste och god mening vil forstaa och optage. Datum Kolling thend 3 decembris anno 1616.

Christenn Friis. Jørgen Lunge. Albret Skiell. Sten Brahe. Manderup Parsberg. Breide Rantzow. Jørgen Frisz. Oluff Rosenspar. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Wlffeldt. Iffuer Jull. Anders Bille. Jenns Juell.

Indlandet. 19 Avgust befaledes det *Sten Brahe* og *Oluf Rosensparre* paa nærmere Tilsigelse af Statholderen at møde

i Kbhvn. og høre Rentemester Siverd Beks Regnskaber[1].

2 Oktbr. befalede Kongen fra Skanderborg *Eske Brok* og *Kristian Holk* at møde hos ham den følgende Fredag [4 Oktbr.] og da erfare hans naadigste Vilje[2].

Fyrstendømmerne. 18 April befaledes det *Eske Brok* i Kongens Sted at overvære Hertug Johan Adolfs Begravelse paa Gottorp 14 Maj, hvorfor han selv sjette med Sørgeklæder vel udstafferet skulde være til Stede i Flensborg 10 Maj og dèr forene sig med Dr. Leonhard Metzner[3].

4 Decbr. gav Kongen fra Kolding *Kristen Fris, Jørgen Lunge* og Dr. Leonhard Metzner Instrux, hvorefter de skulde rejse til Slesvig for at forhandle om og overvære Hertug Frederiks Hylding[4]. 9 Decbr. fremsatte Kommissarierne deres Proposition; 20 Decbr. fandt Hyldingen Sted[5].

Udlandet. 28 Decbr. 1615 befaledes det fra Frederiksborg *Manderup Parsberg* og *Eske Brok* at være til Stede i Kolding 1 Febr. og dèr handle og traktere med de Lybske efter den Instrux, som Dr. Leonhard Metzner vilde tilstille dem[6]. Instruxen saavelsom Kreditivet for de to Raader samt Dr. Metzner udstedtes fra Frederiksborg 3 Januar 1616[7]. Mødet fandt Sted 2 Febr.[8]

---

[1] Sjæl. T. XXI, 182.

[2] Jydske T. VI, 168.

[3] Smstds. 149. Instrux for begge: Vollmachten 1611—18, Fol. 131. Jfr. Slange S. 384—85.

[4] Orig. med Segl: Slesvig n. 201 (Vollmachten 1611—18, Fol. 216). Jfr. Egenh. Breve n. 34—36.

[5] Instrument herom: Slesvig n. 201. Jfr. Kr. IV (Suhms Nye Saml. II, 113—14).

[6] Jydske T. VI, 145.

[7] Vollmachten 1611—18, Fol. 123; Auslend. Reg. 1614—16, Fol. 399.

[8] Tysk Relation, dat. Kolding 3 Febr. Koncept: Hansestæd. n. 16.

1617.

I Raadet optoges 1 Febr. Holger Rosenkrans[1] *og (samtidig ?) Anders Sinklair.*

18 Oktbr. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

3 Oktbr. fik 8 Raader Brev strax at skulle begive sig til Kjøbenhavn[2]; foruden disse mødte 6 andre, saa at der kun fattedes *Enevold Kruse* og *Anders Sinklair.* Raadet var samlet 18 Oktbr.[3]; Dagen forud havde Kongen befalet Kansleren paa hans Vegne at lade det vide, hvorfor det var forskrevet, og siden forelægge det den polske Udsendings Hverv[4]. Dette skete, og 24 Oktbr. afgav Raadet den Erklæring (*n. 45*), at man vel kunde give Kongen af Polen den svenske Titel, medens man derimod i Stedet for at hjælpe ham til den paatænkte Krig mod Gustav Adolf burde optræde som Mægler. For øvrigt anbefalede det at nærme sig til Generalstaterne og forinden ikke afholde noget Græsnsemøde med Svenskerne. I Overensstemmelse hermed gav Kongen den polske Udsending sit Svar[5]. — 25 Oktbr. forlangte Kongen Raadets Betænkning om forskjellige Punkter, dels vedrørende Forholdet til Sverige, dels andre Forhold (*n. 46*). Raadet anbefalede (*n. 47*) Forsigtighed overfor Sverige og synes at være gaaet ind paa den af Kongen foreslaaede Forordning mod Signen og Manen, der udgik med Raadets Raad, dateret fra 12 Oktbr. (sic)[6]. — Rigsraadet var endnu samlet 31 Oktbr., da det overværede Reformationsfesten[7].

---

[1] Oluf Jensøn Vinds Ligprædiken (1643), S. 31.

[2] Sjæl. T. XXI, 257.

[3] Kr. IV (Danske Saml. V, 56).

[4] Egenh. Breve n. 43.

[5] Jfr. Slange S. 396—97, der kjender Betænkningen, vistnok efter Meddelelse fra Gram.

[6] Sjæl. T. XXI, 258; trykt særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 568. Med samme Datum udstedtes Fdgr. om Bøder for Letfærdighed og om Indskærpelse af Luxusforordningerne (Sjæl. T. XXI, 259, 260; trykte); i dem nævnes Raadet ikke, skjønt de berøres i Kongens Proposition (*n. 46*).

[7] Rørdam, Univ. Hist. III, 311.

45. Raadets Betænkning, 24 Oktbr. A. Orig. mod Jens Juls Haand: RR. n. 42 M. B. Koncept med Eske Broks Haand: smstds. N.

Stormechtiste høyborne herre, allernaadigste konge, eftersom eders kong. mayt. naadigst hafver befaelet, at vi denne pollesche gesanters verbe forretage schulle och derom deliberere och siden eders mayt. vorris underdanigste betenckende tilkendegifve, hvilken eders mayt^s naadigst befaelingh vi med ald flied underdanigst efter kommet hafver, saa synnes os, det samme gesanters ofverlefveret scriptum udi tvende fornemme pungter kan forstaais.

For thet fyrste, at eders mayt. vilde gifve den pollesche konge Sverriges riges titel, och indføerer adschillege aarsager, hvorforre sliegh billigen bøer at sche.

For thet andet, det kong. mayt. af Pollen en megtigh kriegh emod Sverrigh fortage vil, begierendis thet eders mayt. udi samme kriegh neutrael vil verre, dogh dersom det polsche folck under Danmark eller Norge kunde lande, de da til thet beste kunde befordris och passere, saa och hans mayt^s orloef sckibe igiennom Øerresund och paa andre eders mayt^s strømme ubehindret fortkomme, med miere det udi saa maader formelder.

Saa synnes os udi sammo tvende pungter, at hvad titelen ahnlanger, kan eders mayt. vel gifve hannom, dogh som hand den sielfver begierer, at verre en commun titel til hans mayt. saa vel som och til Gustavo, dogh protestando, at mand icke dermed vilde præjudicere pactis, foederibus och transactionibus, som af den possiderende konning och Sverigis rigis stender med eders kong. mayt. och Danmarckis rige giorde och afhandlede erre, ahnsehendis thet stetinske fordragh imellom rigerne saa vel som kongerne oprettet at verre, och eders mayt. icke heller med anden herre ind med den, som in possessione er, tractere kunde.

Belangendis den anden pungt, Sverige at vilde bekriegh, synnes os en selsom tilstand der af at kunde foraarsagis, i synderlighed efterdi det vel formenis, det kongen af Pollen en stoer biestand af andre herrer och potentater hafver at forvente, och dersom hans forset foer frembgangh, da vil thet blifve eders mayt. och disse riger och lande til største sckaede och faere. Dersom och Svenschen nogen tid bekommer och beholder roelighed, da er thet at befrycte, at de med Staeterne schulle practicere, om sliegh icke udi tide forekommis, ved hvad middel at de disse riger och

lande uleilighed kunde tilføege och de Svensche deris sckaede och spoet vedergiøre.

Derfor, allernaadigste herre och konge, da synnes os efter denne farlige tids tilstand raadsom, at paa thet eders mayt. paa denne tid den poelsche gesanters verb dis bedre kand erledigis, det eders mayt. som en christen och fridelschende potentat sigh erbyeder serio imellom kong. mayt. af Pollen och Gustavo at vilde sigh interponere och om en eviegh fried parterne imellom at vilde forhandle, hvorom huos gesanteren at ahnholde, at hand, saa viet hannom mueligt er, huos sin herre tilhielper; eders mayt. vilde sigh och naadigst erbyede, huos begge parterne per literas at vilde forfaere, ved hvad middel thet best och beqvemmeligst sche kunde.

Dismidler tid er høyligen och nødvendigen raadsom, at eders kong. mayt. naadigst vilde betencke, ved hvad middel at guod naboeschaf och venschab imellom eders mayt. och Staetterne, saa och Stederne, kunde ahnfangis och oprettis, eller ochsaa om raadet maatte ofvervege, ved hvad middel sliegh med guod reputaes sche kunde, thi slieght at sche er eders mayt. och disse riger høyligen ahnligen; thi hvad heller Pollen eller Gustaus Sverrigh beholder, da er dogh udi lengden it undt naboeschaf at formoede, och dersom Pollen bekommer ofverhand, och eders mayt. er udi guod correspondens med Staedterne, da er vi formodendis, det Staedterne emod Pollens maegt giorde eders mayt. hiolp och biestand; och dersom Svenschen noget vilde ahnfange, da blefve dogh Staedterne, naar sligh venschaf vaer oprettet, derudi neutrales, saa eder mayt. intet findtligh af dennem hafde at formoede.

Disligeste er och at formoede, at dersom it trøegt och got venschaef imellom eders mayt. och Staetterne oprettet blifver, da schulle der verre en guod aarsage, at de Staetters och Stedernis forbund schulle efterhanden aftage, naar de fra den fryckt och faere for eders mayt. blefve erlediget, hvilken dogh hafver veret aarsage thil sligh deris forbund at giøre.

Belangende thet moede paa grendsen imellom eders mayt. och Gustavum, synnes os raadeligt, at dermed ophoeldis, intil nogen guod vendschaf imellom eders mayt. och Statterne oprettit blifver; siden kunde eders mayt. bedre och sickere med Gustavo handle laede. Och efterdi mand for øyne seher den stoerre faere, eders kong. mayt. och disse riger er at formoede af hvilken paert ofverhand kunde bekomme, da kunde vi nu icke anderledis om

samme puncter deliberere, føerend eders mayt. udi sligt tit og naboeskaf med de Staetter sigh naadigst vilde indlaede, hvilket nest Guds hielp med eders mayt[a] guode reputation sche kand, dogh samme naeboeschaef och correspondens icke schulle verre miendt imod thet buergundische forbundt.

Hvilket voris underdanigst raad och betenckende vi thil voris federnelands gafn och beste hafve dirigeret, underdanigst begierendis, eders kong. mayt. vilde saadant udi den beste meningh naadigst ahnsehe och optage. Actum Kiøpenhafn den 24 octobris anno 1617.

Christen Friis. Jørgen Lunge. Albret Skiell. Sten Brahe. Manderup Parsberg. Breide Rantzow. Oluff Rosenspar. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Wlffeldt. Iffuer Jull. Anders Bille. Jenns Juell. Holger Roszenkrantz Jsøn.

46. *Kongens Proposition, 25 Oktbr.* Orig. med Kristen Fris' Haand: RR. n. 42 L.

Forteignelse paa hvis vy Christian den fierde med Guds naade Danmarkis, Norgis, Vendis och Gottis konning os elsk. vore raad sig der paa at erklere nadigst hafver befalit at foregifvis.

1. Eftersom allehande urelighedt[a] sig thildrager och befindis hos den gods, som de Svenske gennom Sundet foregifver sig at ud och indføre, saa ochsaa med den told, som [b]voris undersatter[b] y Sverige burde at befries fore, om icke radeligt vaar thil at evitere alle inconvenientia, deraf med tiden maatte foraarsagis, at tolden af begge parter udgafvis.

2. At deliberere om hvis paa dette thilstundendis svenske mode kunde forebringis om forsickringen for hvis bekostning af det defension verk vilde foraarsagis, om de thilstundende terminers erligning, om dilation begieredis, och at Elfsborg derfore videre beholdis skulde; saa och de gravaminibus, som de Svenske os foraarsagit hafver.

3. Efterdi aldelis fornøden hafver verit et verk paa Amager at anligge, floden, holmen och thøighuset thil forsickring, at thil dets fuldkommelse med thiden en sedvanlig contribution och hielp maatte bevilgis.

4. At giøre nogen forordning om bekostning och klededragt, och de mediis, quibus executioni mandetur. Disligeste och trold

a Rettet fra: uleylighed. b Først stod der: de Danske.

och signefolk. Dernest om leyrmaal. Och hvorledis myntens depravation er at remedere. Paa forbemelte ere vy radets underdanigst betenkende och resolution nadigst begierendis, och er dennum med al kong. nade bevogen, Af Kiøbenhafn den 25 octob. anno 1617.

Christian.

47. Raadets Svar paa Propositionen af 25 Oktbr. **To Optegnelser af Kristen Fris, der supplerer hinanden: RR. n. 42 P og O. Paa Bagsiden af det første staar: Presterne at residere y sognene; paa Bagsiden af det andet staar nogle Notitser om Breve at udfærdige og lign. Begge er udaterede, men deres Tid kan ikke være tvivlsom.**

a. 1. At anholde, at det maatte blifve ved det gammelt, paa det vy først icke skulde siunis at threde derfra. Schrifve Gustavo thil.

2. Denuo consultandum et conscribendi senatores. Dog den sidste termin kunde vel differeris och beholdis derfor.

3. Er bevilget thilkommende aar, dog at ratio habeatur Hallandorum.

4. Myntens for: dilatum, til mand faar beskeden fra kredsdagen.

5. Halmsted vold at ofverslagis och bønderne paliggis det at betale.

6. Svenske icke at maa komme med deris gever ofver grendsen.

b. 1. Om tolden, efterdi det stetinske saa vel som knerødske forbundt udtryckeligen om samme toldt formelder, och mand kunde siunis dermed at vilde giøre nogit skaar y fornefnte forbundt, siunis underdanigst raadet, at mand tenterer legitimum modum decedendi, som af begge herrerne er saa solenniter bevilget och y samme forbunde indført, som er at skulde søgis remedium paa modet, thil hvis irringer och thvist indfalde kunde, och det ved commissarios och opmandt, dog at mand tilforen om alle sadanne sager dennum atvarer propter instructiones etc. Och ere die underdanigst betenkende, at tolden for atskillige aarsager blifver, som vedtaget er.

2. Hvad den sidste termins erlegning, er radets underdanigst betenkende, saa frembt det af de Svenske begieris, at mand det vel kunde lade ske, at der med opholtis, och Elfsborg blef derfore thil pant. Om de andre punctis, efterdi midler thid meget

kand indfalde, som statum causæ kand mutere, daa er fornøden, at raadet mod samme mode forskrifvis.

3. Er bevilget nest thilkommende aar, dog at den maa udgifvis udi mynt, skillinger och markstycker, och hans mt. nadigst vilde hafve de hallandske bønder, som contribuerer thil festningernes opbyggelse [Ufuldendt.]

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1617.

Indlandet[1]. 25 Februar befaledes det fra Skanderborg *Manderup Parsberg, Kristian Holk* og *Iver Jul* inden Paaske at taxere Adelen i Jylland til Rostjeneste med Hensyn til de Ejendomsforandringer, der var skete siden Taxationen 1614; der tilsendtes dem derfor en Kopi af Rostjenestetaxten samt et aabent Mandat til Adelen at møde efter deres Ordre[2]. 5 Maj paabødes en lignende Taxation for de andre Landsdele; *Sten Brahe* og *Oluf Rosensparre* skulde taxere i Sjælland med Laaland og Falster, *Jakob Ulfeld* og *Holger Rosenkrans* i Fyn, Hr. *Anders Bille* og Hr. Jens Sparre i Skaane[3].

28 Maj udgik Kongens aabne Brev til Bleking, at da Undersaatterne dèr ofte besværede sig over Landsdommers Domme, vilde Kongen hermed have det saaledes holdt, at saadanne Domme skulde indstævnes for ham og D. R. Raad[4].

15 Juli befaledes det fra Jungshoved *Sten Brahe, Eske Brok, Jakob Ulfeld,* Hr. *Anders Bille, Jens Jul* og *Holger Rosenkrans,* at de, efter at have været paa den Trætte, der var mellem Dronning Sofie og nogle andre Lodsejere i Laaland, skulde begive sig til Maribo Kloster og besigtige Bygningerne, for derefter at afgive en skriftlig Erklæring om, hvorledes Klostrets Bygninger bedst kunde istandsættes[5]. — 5 Oktbr.

---

[1] Raadets Medvirkning nævnes ikke i de fleste Fdgr. fra 1617, nemlig 23 Januar mod udenlandske Eftertryk af danske Bøger (Sjæl. T. XXI, 233), 16 Febr. om Mølletvang (smstds. 232), 24 Juni mod Indførsel af hvidt Salt (smstds. 237), 28 Juni om Herredsfogeder (smstds. 239), om søfarende Folk (smstds. 240) og om Vin, 2 Avgust om Bryllupег (smstds. 249). Alle disse Fdgr. er trykte.

[2] Jydske T. VI, 237.

[3] Sjæl. T. XXI, 220—21.

[4] Skaanske R. IV, 68.

[5] Sjæl. T. XXI, 243. Jfr. Kall-Rasmussen, Musse Herred I, 205.

meddeltes det *Jakob Ulfeld, Jens Jul* og *Holger Rosenkrans*, at de efter den dem tidligere givne Befaling skulde dømme mellem Dronning Sofie og Axel Brahes Enke, Fru Lisbet Rosensparre, og derefter ufortøvet komme til Kongen[1].

Fyrstendømmerne. 5 Januar befaledes det fra Skanderborg Hr. *Albret Skel* og *Jakob Ulfeld* at møde 10 Febr. ved Landsbyen Rødemis tæt ved Husum for at afgive en skriftlig Dom i Stridighederne mellem Stiftet Schwabstedt og Lenene Gottorp og Husum[2]. 19 Januar meddeltes det dem sammestedsfra, at Mødet var opsat til 22 Febr.[3], men 11 Febr. toges Befalingen helt tilbage, da de Gravamina, hvorefter Raaderne skulde rette sig, endnu ikke var komne Kongen til Hænde[4]. — 22 Maj befaledes det *Jakob Ulfeld* og *Iver Jul* i samme Anledning at møde ved Rødemis 22 Juni sammen med Hr. Gerd Rantzau og Baltasar von Alefeld[5]. Mødet blev dog udsat til 22 Avgust efter Hertug Frederiks Ønske, hvorom Kommissarierne underrettedes fra Kronborg 14 Juni[6]. 9 Avgust gjentoges Befalingen til *Jakob Ulfeld* om at møde[7], medens det samme Dag meddeltes *Iver Jul*, at Kongen naadigst vilde have ham forskaanet for Rejsen[8], og samme Dag beordredes Hr. *Albret Skel* til at møde 22 Avgust, denne Gang sammen med Baltasar v. Alefeld og Hr. Ditlev Rantzau[9].

Sverige. Da Johan Skytte var i Danmark som Udsending fra Gustav Adolf, forhandlede han ogsaa med Raadet, og han fortæller, at da han fremhævede Faren ved at lade Katholikerne faa Indflydelse i Østersøen, »non solum rex Daniæ me, verum etiam astantes consiliarios vehementissime adspexit« [10].

Udlandet. 14 Juni befaledes det fra Kronborg *Jens Jul* at

[1] Fynske T. III, 454.
[2] Jydske T. VI, 197.
[3] Smstds. 203.
[4] Smstds. 218.
[5] Smstds. 250; Kommission for dem: Vollmachten 1611—18, Fol. 188.
[6] Fynske T. III, 437.
[7] Smstds. 442.
[8] Jydske T. VI, 262. 17 Juli var *Iver Jul* blevet forskaanet for Landsdommerembedet: smstds. 257.
[9] Smstds. 262. Kommission af 7 Avgust: Vollmachten 1611—18, Fol. 196, jfr. 198.
[10] Cronholm, Gustaf II Adolph, V, 1 Afd. S. 244.

møde med en Vogn med fire Heste, hvormed han kunde rejse ud af Landet[1]. 25 Juni udstedtes der fra Frederiksborg en Instrux for ham som Hofmester hos Kongens Søn Hertug Frederik under dennes Rejse[2], og 27 Juni fik han samt Gerd Rantzau sammestedsfra Kreditiv til Ærkebispen, Kapitlet og Staden Bremen[3]. Rejsen varede fra 2 Juli til 9 Septbr.[4]; paa Hjemvejen indgav Udsendingene fra Haderslev 29 Avgust en Relation til Kongen[5].

2 Septbr. meddelte Kongen fra Frederiksborg Kansler *Kristen Fris*, at en brandenburgsk Gesandt var kommet til Kronborg, hvor derfor Kansleren, Statholderen (Hr. *Breide Rantzau*), *Oluf Rosensparre* og *Kristian Holk* skulde møde 4 Septbr., saa at Gesandten anden Dagen derefter kunde faa Avdiens[6]. Denne fandt ogsaa Sted 5 Septbr.[7]

1618.

Af Raaderne døde Breide Rantzau 10 Januar. Som Statholder i Norge afløstes Enevold Kruse af Jens Jul fra 8 April[8].

8 Febr. Raadsmøde paa Antvorskov.

23 Januar fik »menige Danmarks Riges Raad, *Enevold Kruse* excepto«, Brev at møde paa Antvorskov[9]. 9 Febr.

[1] Fynske T. III, 435.
[2] Sjæl. R. XVI, 260.
[3] Auslend. Reg. 1617—19, Fol. 74.
[4] Iver Vinds Optegn. (Danske Saml. IV, 7), jfr. Kr. IV (smstds. V, 54—55).
[5] Orig.; vedhæftet er Afskrifter af de Resolutioner, Udsendingene udvirkede hos Kapitlet (23 Juli) og Staden Bremen (12 Avgust): Bremen n. 19. 28 Maj 1618 fik *Jens Jul* Kvittering for, hvad Penge, Guldkjæder osv. der var udgivet under Rejsen: Sjæl. R. XVI, 350. — De fejlagtige Opgivelser hos Slange (S. 392) om Hertug Frederiks Rejse er allerede berigtigede af Schlegel III, 77.
[6] Egenh. Br. n. 42.
[7] Kr. IV (Danske Saml. V, 55).
[8] Norske Rigsreg. IV, 692. Slange S. 364 henfører fejlagtig dette Statholderskifte til 1614 (ovfr. S. 216).
[9] Sjæl. T. XXI, 281. Dagen før havde Kongen meddelt Kansleren,

kom Kongen hertil, den 11 fandt Mødet Sted[1] og 15 Febr. underskrev Raadet sin Betænkning (*n. 48*)[2]. Forhandlingerne drejede sig om Forholdet til Ærkestiftet Bremen, om Trælleborgs Nedlæggelse som Kjøbstad, om Indløsningen af noget Gods i Skaane og om Tilbagebetalingen af Laan fra Kalmarkrigens Tid; hertil bevilgede Raadet en Skat, som skulde udgives Aar 1622. Desuden foreslog Raadet en Ændring i Krigsordinansen i Henhold til Kongens Ønske. Under Mødet forlod Kristian IV Antvorskov, som det synes misfornøjet med Raadets Holdning[3]. 18 Febr. »kom Kansleren med nogle af Raadet til Frederiksborg med hvis de havde til Antvorskov trakteret«[4].

Mulig er der paa Mødet ogsaa forhandlet om det endelige Svar til den svenske Udsending Johan Skytte (jfr. S. 235), der paa Hjemvejen fra Nederlandene atter standsede i Danmark. Kongens Resolution meddeltes ham 26 Febr.[5] — 1 Maj forordnedes efter Raadslagning med Raadet, at Rigsdaleren skulde gjælde 84 Skill.[6] 4 Juli udgik med Raadets Bevil-

at »det vil være fornødent, at Raadet det første muligt kommer sammen, hvortil jeg lader gjøre Breve i Forraad« (Egenh. Breve n. 47).

[1] Kr. IV (Nyerup S. 12). Jfr. Egenh. Br. n. 49.

[2] Slange S. 404—05 skulde synes at have kjendt Propositionen, hvorefter Kongen fandt det fornødent at holde en staaende Hær paa 24000 Mand. Jfr. dog Schlegel III, 84 Anm. (Gram meddelte Slange et Udtog af Raadets Betænkning, uden at dette dog blev synderlig benyttet.)

[3] Oluf Worm noterer under 13 Febr.: Conventus habitus est Anderschoviæ a senatoribus regni, rege, ipsis relictis, minus placato discedente. Referebant autem, petitioni ejus senatum annuere noluisse; de bello namque fama erat (Rørdam, Monum. II, 718—19). Jfr. Slange S. 405 (Schlegel III, 84 Anm.).

[4] Kr. IV (Nyerup S. 13).

[5] Svenske Acta III, 324 (anført hos Hammarstrand, Förhandl. om Sveriges deltag. i 30åriga kriget I, 65).

[6] Sjæl. T. XXI, 309. Derimod nævnes Raadet ikke i de øvrige Fdgr. af samme Dag, om Kroer paa Landsbygden, om Provstemoder, om Klædedragt, om Arv, som fremmede udfører, om Sisesedler samt om Dueller (Sjæl. T. XXI, 305—11 trykte). Adelsmænd, der overtraadte den sidste, truedes med Straf paa det højeste, »eftersom af os og os elsk. Rigens Raad paa dem og deres efterladte kjendt vorder«. — Raadet nævnes hverken i Fdg. af 16 Maj om forfalsket Rostockerøl (Sjæl. T. XXI, 313) eller i den af 12 Juli om den ny Kronemønt (smstds. 325; trykt).

ling Brev om en Skat til Anlæggelsen af en Fæstning paa Amager[1].

48. *Raadets Betænkning, 15 Febr.* Kopi med Kristian Holks Haand: RR. n. 42 B.

Stormegtigste høyborne første, allernaadigste herre och konning, efther som ethers kong. mait. schriftlig naadigst hafver proponerit os, e. m. underdanigste raadt, her paa Andvorschovf thendt 11 februarii anno 1618 thisse eftherfølgende puncta at deliberere och ther paa os underdanigst schriftlig at ehrklere:

1. At efther som e. k. m. for nogen thidt siden ehre kommen udi nogen tractat och forhandling med thet stigt Bremen, at naar udi fremthiden same stigt vorder ledig, e. m. elskelige søn herthug Frederich, vor naadige herre, for nogen anden thil same stigt kunde blifve promoverit, hvor thil thendt største part capitulares, adelen, borgerschab och stender schulle hafve verit gandsche villige och endnu udi same mening bestandige blifve, men efterthi saadane e. m. intent icke hafver behaget thendt nu verendis biscop samestedts, at handt tha hafver med aldt flidt ladet sig vere ahnliggende thet at forhindre och andre ther at intrudere sig høyligen beflite, och ther handt thil saadan sin intent sig icke starck nock hafver befunden, tha hafver handt sig paa thet høyeste bemøyet Staterne at føre e. k. m. paa halsen, endog e. k. m. icke formener, at for[ne] Stater hans opinion schulle thilfolle och en rolig statum thil en urolig mutere, at e. m. dog, thet beste Gudt vil gifve lycke thil, maa hafve e. m. sag udi agt. Och efterthi same sag gandsche vichtig ehr och thisse riger och lande stoer magt paa ligger, at samedstedts icke alt for sterck naboer indkommer, ther thil mod at thet icke vil vere e. m. en ringe spot, ther som noget saadant, som forbemelt ehr, e. m. schulle thimes, hvor for e. m. ehr resolverit, icke nogenlunde nogen at eftherlade, som slig uleylighed och spot at afvende, kunde forthagis, och at e. m. thil videre information udi same vichtige sag hafver naadigst befallit e. mait[s] cantsler same sags leylighed videre at berette.

Her foruden befinde vi ochsaa udi e. k. m. proposition thvende andre puncta at vere os naadigst foregifven, thendt ene om Trelborg thil en landtsbye at forandre, thendt anden om noget godts

[1] Kbhvns. Dipl. V, n. 52; Norske Rigsreg. IV, 713.

udi Skaane under kronen egien at indløse, saa och om en summa pendinge, som udi forleden svensche feigde ehr opthagen och endnu resterer ubethaldt och forrenthes, efther som e. mait^{s} schriftlig proposition ydermere therom formelder.

Tha hafve vi samptligen e. k. mait^{s} underdanigste raadt same leylighed efther e. m. naadigst proposition med høyeste underdanigste flidt ofverveyet och betracktet, och befinde e. k. m. naadigst proposition saa gandsche høyvichtig, at thendt af mange drabelige aarsager synes at concernere thisse rigers och landers statum, hvorfore same sag och leylighed nødvendig udkrefver allerhøyeste betenckinde och deliberation, och ville ther fore underdanigst forhobe, at e. k. m. ville naadigst opthagge, ofverveye osh ansehe the motiva, som os hafve beveget thil thenne voris underdanigste betenckinde och schriftlig ehrkleringe.

For thet første ehr thet høyligen och vel at betencke, udi hvadt statu och terminis fast alle omliggende riger och lande ehre bestede, som thisse riger och lande paa thet høyeste vedtkomer; thi naar mandt considerer the papistica consilia och præparatoria, hvor vidt the ehre komen in vicinia, och hvadt practicering dagligen drifves (som mandt visseligen formener) saa vel emodt thet stigt Bremen som andre, tha ehr thet endelig at formode, at alle, som saadane practicker enthen propter vicinitatem eller andre aarsager kunde vere suspect och farlige, ville udi thide ratione status tencke paa raadt och middel saadant at forekome och afvende och sig udi saa maade at forsickere.

For thet andet saa ehr thet e. k. m. naadigst vel bevist, hvorledes thet nu stander och hafver sig emellum thendt krone Polen och Sverige och hvor høyligen saadant e. k. m. och e. m. riger, lande och undersaate vedtkomer, och hvadt stoer inconveniens och fare ther af kandt ehndstande, paa hvilcken side thet udganger, hvorfore høyligen vil vere fornøden, at e. k. m. saadan leylighed och fare naadigst hafver udi agt, efther at mandt icke kandt vide, hvadt sig efther saadane leylighed udi saadan farlige thilstandt kandt thildrage.

For thet thredie saa gifver thet ochsaa en stoer betenckende noget med gevalt at forethage, besynderlig udi førstlige n. herthug Frederichs unge umyndige aar och alder, ahnsehendis om hans f. n. herforinden aliquid humanitus acciderit (thet Gudt naadeligen afvende), tha hafde mandt forgiefves indladet sig udi

en gandsche vitløftig, besverlig och farlig handel for lande och riger, hvorpaa mandt icke letteligen kunde sehe eller vide nogen udgang.

Hvorfore voris underdanigst mening och betenckinde udi thendt punct ehr, at e. k. m. aldeniste bruger al middel och veye med raadt, liberalitet och andre saadane fredlige middel at ehrholde och confirmere och avgere thendt foretagne handel och tractation paa e. m. elskelige søns vegne udi thet stigt Bremen, forhobendes, at Gudt almechtigste ther thil vil gifve raadt, lycke och fremgang.

Men hvadt belangendes ehr, at bispen af Bremen schal sig beflite at ville forhindre e. k. mait[s] intention med raadt och hielp af Staterne udi Nederlandt, saa forhober vi med Gudts hielp, at naar forbemelte Stater formercke e. k. m. naadigst affection emodt thenum af forthrolige communication om thene høye och vichtige sag, som thenum saa vel som e. k. m. m. och thisse riger høyligen ehr angieldendes, at the tha icke lade sig udi nogre maade udi thenne sag befinde e. k. m. emodt, men fast mehre med ald assistents ethers m. naadigste betenckinde befalder och langt heller schulle sehe och handthefve e. k. m. elskelige søn udi for[ne] stigt Bremen endt nogen anden, ahnsehendes at the vedt saadane høye och forthroelige naaboeschab kunde och blifve forsickrit emodt theris mechtige vederparter och alle papistische practicker, som the kunde hafve sig for at befrychte.

Hvadt ahnlangendes ehr, at andre alt for stercke naabor af nogen nu thilfallende occasion same stigt Bremen kunde befrychtes at schulle ville sig impatronere, tha synes os efther thene thidts leylighed endeligen fornøden at vere, at e. k. m. naadigst saadan en høy vichtig och vit udsehende sag och commune periculum ochsaa med kreidtsfursterne med thet allerførste lader communicere, at ehrfare theris saa vel som Staternis endelig mening och visse resolution udi saadan thilstandt, paa thet vi siden ther efther kunde vide at anstille och dirigere voris underdanigst raadt och ydermere betenckinde paa thene punct, saa vel som och om bispen af Bremen hans intention for sin person eller anden thilfaldt udi thendt sag thil e. k. m. och thisse lande och rigers forseckring och velstandt.

Och thil thene sags thes bedre befordring synes os raadeligt, at e. k. m. med forderligste leylighed naadigst ville afferdige en legation thil thet stigt Bremen, capitulares, byen och the andre

stender udi same stigt at gifve thenum thilkiende, at e. k. m. naadigst komer udi forfaring om nogen vitløftighed och farlige practicker emodt thet gandsche stigt, och ther hos at forfare ald leylighed om thendt besverlige thilstandt, som same stigt kandt vere ahnrørendes enthen af inlendische eller udlendische raadt och practicker, som ethers k. m. naadigst instruction efther e. k. m. naadigst villie ydermere ther om kandt formelde, paa thet bode med raadt och gierning udi thendt sag thisbedre kandt procederis, ock e. k. m. udi saa maade kandt confirmere och ehrholde same stiftes underdanigst affection emodt e. k. m.; och midler thidt ther saaledes udi same sag forhandles, at af e. k. m. ingen aarsag gifves eller giøres udi nogen findtlige maade thil nogen vitløftighed, som kandt kome thisse lande och riger thil allerhøyeste schade och fare.

De andre puncta belangende, saa vel ochsaa hvis e. k. m. cantsler efther e. k. m. naadigst befalling os ther hos mundtligen hafver foregifvet, ther om ehr voris underdanigste mening och betenckinde:

Først Threlborg bye ahnlangendis, at e. k. m. ther med naadigst ville lade beroe paa et aars thidt eller tho, indthil mandt kunde forfare udgang paa hvis med Staterne och Stederne er at tractere, som vi formene udi same by at schulle vere udi nogre maade privilegerit.

Ther nest thil thet godts, som udi Skaane schulle egien indløsis thil kronen fran afgangne Johan Dues arfvinger, saa ochsaa thil thendt resterende summa pheninge at bethalle, som udi forleden svensche feigde ehr opthagen och endnu forrenthes, ther thil hafve vi underdanigst bevilget et aars sedvanlig skat af rigerne Danmarck och Norge udi thet aar 1622 udi rigens brugelig och gangbare mynt at udgifves, underdanigst begierendes, at alle hvis gieldt brefve, som vi hafve lofvit fore, motte os tha naadigst egien blifve thilstillet och ther med ald hvis pendinge, som udi forleden feigde ehr opthagen, at vere afbethallet och klart giort.

Hvis thendt forandring paa thendt forige krigs ordtning her udi riget ahnlanger, tha hafve vi paa e. k. m. naadigst velbehag underdanigst en forordning ther om nu forfattet, saa vit vi paa thene thidt hafve kundt ther udi betencke, hvilcken vi e. m. cantsler hafve thilstillet, och eftherthi e. k. m. udi same forordning icke aldeniste egien blifver restituerit, hvis ethers k. m. och

riget thilforn af the udschrefne bønder gaarde ofver alt riget ehr afgangen, meden ochsaa blifver holdet e. k. m. formotlig saa mange soldater icke aldeniste inden riget som thilforn, men ochsaa uden riget paa theris egen bekostning, tha ehre vi underdanigst begierendes, som vi ochsaa underdanigst os visseligen thilforseher, at e. k. m. naadigst egien thendt tholdt ville eftherlade och afslae, som e. m. thilforn paa hvis vare, som her af riget udføres, ehr blefven bevilget, emodt hvis ethers k. m. och riget udi bemelte forige krigsordning ehr afgangen; dog ville vi icke her med hafve ment hvis tholdt och sise som paa vin, thydtsøl och anden fremede drick ehr bevilget och sat, som her udi riget indføres.

Allernaadigste herre och konning, thette ehr voris underdanigst raadt och betenckinde paa for[ne] puncta efther ethers k. m. naadigst schriftlige proposition, som vi underdanigst hafve dirigerit och henrettet thil ethers k. m. och e. m. rigers och landers gafn och beste efther voris underdanigste forplicht, e. m. och e. m. rigers kongelige høyhed och reputation at hafve udi underdanigste høyeste acht, hvilcket vi underdanigst begierer e. k. m. ville naadigst aname och opthagge och os med kongelig gunst och naade naadigst vere bevogen. Actum Andvorschovf slot 15 februarii anno 1618.

Juli. Retterthing paa Gotland og Bornholm.

12 April kundgjorde Kongen for Indbyggerne paa Gotland og Bornholm, at han i den kommende Sommer vilde sende nogle af sine gode Mænd og fuldmægtige Kommissarier til hine Lande for at sidde Retterthing samt høre Klagemaal, for siden at lade Kongen Lejligheden forstaa derom[1]. 19 Maj bebudedes det *Iver Jul* og *Holger Rosenkrans*, at Kongen vilde sende dem til Gotland og Bornholm for dèr at sidde i Retten; de skulde derfor være i Kbhvn. 1 Juli[2]. I Juli (?) udstedtes der Instrux og Fuldmagt for de to Raader samt Sekretær Axel Arnfeld[3]. Kommissarierne ankom til Bornholm 24 Juli og hørte her Sager fra 29 Juli til 1 Avgust. Den 2

---

[1] Skaanske R. IV, 87. Udt. i Hübertz, Aktst. t. Bornh. Hist. S. 595.

[2] Jydske T. VI, 302. En Afskrift i Diplomat. efter det nu tabte originale Missive til *Holger Rosenkrans* har Datum 27 Maj.

[3] Skaanske R. IV, 111, 112 (Datum aabent). Udt. i Hübertz, anf. St.

rejste de derfra til Gotland, hvortil de ankom 6 Avgust og udskrev Retterthinget til at begynde i Byen d. 13 og paa Landet d. 19[1]. Paa Øen udgav Kommissarierne 30 Avgust en Fdg. om Overholdelsen af forskjellige danske Lovbestemmelser[2]. 2 Septbr. forlod de Gotland[3]. 8 Decbr. udstedte Kongen et Forbud mod Landkjøb paa Gotland, som efter Kommissariernes Indberetning skulde gaa i Svang[4].

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1618.

Indlandet. 24 Decbr. 1617 fik *Sten Brahe* og *Oluf Rosensparre* Brev fra Kronborg at møde sammesteds 3 Januar[5].

16 April opfordredes 20 skaanske Adelsmænd og Adelsfruer i Omegnen af Kristiansstad til at møde i denne By 29 April, hvor Hr. *Kristen Fris* og Hr. *Anders Bille* vilde tilkjendegive dem noget paa Kongens Vegne[6]. Sagen drejede sig om Byens Bygning og Gader samt Vejene og Vaserne deromkring, som det ses af Tilsigelsen til Hr. *Anders Bille* af 15 April[7], og dertil bevilgede Adelen paa Mødet ogsaa Hjælp af deres Bønder[8].

5 Maj fik fra Frederiksborg *Sten Brahe*, *Oluf Rosensparre* og *Jens Jul* Brev strax til d. 11 Maj at skulle være til Stede i Kbhvn.[9] En lignende Befaling udgik til Hr. *Anders Bille*[10].

16 Juli befaledes det *Manderup Parsberg*, *Eske Brok* og *Kristian Holk* at begive sig til Viborg og her dømme i en Strid mellem Knud Gyldenstjerne til Tim, Befalingsmand paa Hald, og Borgerne i Viborg[11].

Fyrstendømmerne. 17 Januar bades *Jakob Ulfeld* at møde 13 April i Rødemis i den schwabstedtske, gottorpske

---

[1] »Extract af hvis paa Borringholmb och Gudlandt .... er forrettet«: Topogr. Saml., Bornholm n. 3.
[2] Handl. rör. Skand. hist. XXX, 359.
[3] Strelow S. 400.
[4] Skaanske R. IV, 147.
[5] Sjæl. T. XXI, 273.
[6] Skaanske T. IV, 189.
[7] Smstds. 188.
[8] Optegnelser af Hr. *Anders Bille*: Registr. 52, n. 78, 1.
[9] Sjæl. T. XXI, 312.
[10] Skaanske T. IV, 191.
[11] Jydske T. VI, 315.

og husumske Trætte, for dèr at gjøre sin Flid, at samme Uenighed kunde nedlægges, og at Kronen i ingen Maader skete forkort[1]. 11 Marts befuldmægtigede Kongen Hr. *Albret Skel*, *Eske Brok, Jakob Ulfeld* og *Holger Rosenkrans* til at være Kommissarier ved det nævnte Møde i Striden mellem Schwabstedt og Amterne Gottorp og Husum[2]. 15 April sendte Kongen disse Raader nogle fra Hertug Frederik modtagne Gravamina, som de skulde foretage ved Mødet, idet han tilføjede, at »dersom noget forvendes det Stift Schwabstedts Højhed anrørende, og noget Dubium hænder sig for at komme, om det her under Kronen eller under Fyrstendømmet ret henhører, eller om nogen anden Stiftets Højhed med Jagten og andet paa de Steder, som uden Tvivl til Stiftet henhører, som vi ingenlunde for stridigt ville have holdet, forebringes eller angives, da ville vi, at I saadanne Quæstiones for at komme skulle af yderste Flid forhindre og det i ingen Maade anhøre eller antage«[3]. Mødet fandt ikke Sted. — 25 Juni udstedtes der en Fuldmagt for de tre førstnævnte samt *Kristian Holk* til at møde i Rødemis og dømme i Sagen[4]. Heller ikke dette Møde synes at have fundet Sted.

10 Juli befaledes det Hr. *Albret Skel* og *Jakob Ulfeld* gesandtvis at rejse til Hertugen af Gottorp[5]. De udførte Befalingen, men da Hertugen var rejst ind i Danmark, blev Rejsen forgjæves; 31 Juli befalede Kongen imidlertid, da Hertugen var vendt tilbage, Raaderne atter at begive sig til ham og handle efter deres forrige Instrux[6]. Med Hertugen aftaltes

[1] Orig. med Segl: Ny kgl. Saml. Fol. 616 c, Fasc. II. En egenh. Optegnelse af Kongen: »Andtuordt auff desz gesanthen heutigesz anbringen«, indeholder »2. Di Commission zu Suabsted kan auff den 13 aprilis ahngesetzet werden, wohrzu her Albrecht Skeell, Eske Brock, Jacob Wlfeld vndt Holger Rossenkrandtz sollen deputiret werden«. Danske Kg. Hist. n. 95, DD g 7.

[2] Jydske R. VII, 223. Jfr. Danske Saml. 2 R. III, 206 Anm.

[3] Jydske T. VI, 296.

[4] Instruxbog 1613—69, Fol. 13 (Dagen for Mødet er ikke opgivet).

[5] Jydske T. VI, 310.

[6] Smstds. 319. En udateret Instrux for de to nævnte samt Gerd Rantzau: Instruxbog 1613—69, Fol. 14.

nu et Møde i Segeberg til Afgjørelse af den schwabstedtske Strid[1]; tillige forhandledes der om Forholdet til Hamburg[2].

20 Septbr. befalede Kongen fra Frederiksborg Hr. *Albret Skel, Eske Brok, Jakob Ulfeld* og *Holger Rosenkrans* at møde i Segeberg 1 Novbr., hvor der skulde holdes en Kompromisdag i Nærværelse af nogle fyrstelige Personers Kommissarier[3], og vedføjede deres Instrux[4], som er dateret Kbhvn. 19 Septbr. — 16 Oktbr. befuldmægtigedes fra Haderslevhus de samme fire Raader til at møde i Kolding 1 Decbr. til Afgjørelse af nogle Stridigheder mellem Hertug Frederik og Adelen om Fiskeri og Rettighed i Slistrømmen[5]. — Mødet i Segeberg afholdtes til fastsat Tid og varede til 8 Novbr., uden at man dog kom til Ende med Hovedspørgsmaalet, medens Holstenerne tillige erklærede ikke at kunne møde i Kolding allerede 1 Decbr.[6] — Mortensaften (10 Novbr.) tilskrev Kongen fra Haderslevhus »Raadet«, at de, efterat de dem paalagte Hverv i Segeberg var tilendebragte, paa Hjemrejsen skulde begive sig til Slistrømmen og i Forening med nogle hertugelige Raader søge at udjævne de forefaldne Stridigheder mellem Hertug Frederik og Adelen; lykkedes det dem ikke, skulde de møde i Kolding 1 Decbr. for at handle og procedere i Sagen efter Unionsfordraget sammen med de dertil af Hertugen deputerede Raader[7]. Efter Slange[8] skal Mødet i Kolding være blevet afholdt og dèr fældet en Dom.

Sverige. 4 Febr. klagede det svenske Rigsraad fra Jønkøping til det danske over to Tilfælde, hvor der var afkrævet

---

[1] Jfr. Slange S. 412.
[2] Slange S. 414.
[3] Jydske T. VI, 329.
[4] Instruxbog 1613—69, Fol. 16.
[5] Smstds. Fol. 18.
[6] Protokol med Segl og Underskrifter af *Albret Skel, Jakob Ulfeld* og *Holger Rosenkrans*: Andet Suppl. til Gemeinsch. Arch., Fasc. 16, Art. 4. Relation til Kansleren fra de fire Raader, dat. Flensborg 14 Oktbr. (sic) 1618: Orig.: Slesvig Stift n. 19. Relation af de tilstedeværende brunsvigske Udsendinge: Udt. i Quellensamml. der Schl.-Holst.-Lauenb. Gesellsch. II, 114—15. Jfr. Slange S. 413.
[7] Jydske T. VI. 402 (blandt Breve fra 1619, men med det sikkert rigtige Aarstal 1618). Slange S. 427 under 1619.
[8] S. 415.

Skibe med Gods, tilhørende Sveriges Konge, Told i Øresund[1]. Brevet blev modtaget 14 Febr. i Kancelliet paa Kjøbenhavns Slot[2], men synes ikke besvaret.

Udlandet. 24 Januar fik *Anders Sinklair* Anbefalingsbrev til Prinsen af Wales og Sir Dudley Carleton[3]. 25 Januar forlod han Danmark; Kongen medgav ham 300 Rd. i Tærepenge[4]. I Marts var Udsendingen i England[5].

Efterat to oldenburgske Raader 17 Marts havde givet en Fremstilling af Stridighederne mellem deres Herre, Grev Günther, og Ærkebispen af Bremen i et Indlæg til Kristian IV[6], afgav de siden en ny Relation om denne Sag, hvilken de rettede til »Kongens Kansler, Rigs- og Gehejme-Raader«[7].

Da Hansestædernes Udsendinge var i Kbhvn., fremsatte de deres Proposition i Raadstuen 26 Novbr. og rettede den til »Kongens tilforordnede Kansler og Raader«[8].

1619.

Af Raaderne døde Rigsmarsk Jørgen Lunge 19 Avgust, hvorefter Marskembedet henstod ubesat indtil 1627.

24 April. Raadsmøde i Odense[9].

Indkaldelse se ndfr. S. 251. Om Mødet meddeler *Eske Brok,* at han den 24 kom til Odense. »Den 25 vare alt rodit *Holger Rosenkrantzis* giest pa S. Hans kloster. Den 26 møttis alt rodit pa rodstufven, och da gaf canseleren efter k. m. befalling rodit for pungteren, som rodit skulle denom

[1] Orig. med 3 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 186 (Svenske Acta III, 322).
[2] Recepisse: Svenske Acta III, 322.
[3] Latina 1616—31, Fol. 38, 39. Et egenligt Kreditiv findes ikke her.
[4] Kr. IV (Nyerup S. 9).
[5] Jfr. Calendar of state papers (Domestic series) 1623—25, S. 553.
[6] Orig., underskrevet af Kristoffer Pflug og Johan Proudh (?): Bremen n. 15.
[7] Udateret Orig.: smstds. Jfr. Slange S. 410—11.
[8] Orig.: Hansestæd. n. 16.
[9] Kr. IV (Nyerup S. 54).

pa erklere. Och same tidt berodslo vi os, hvad voris mening der om var, pa 3 timers thidt. Den 27 erklerit vi os enderligen, dog icke skreftlige, efter at cantseléren inthet skriftlige for gaf. Och same dag tog vi voris afskedt fra hver andre«[1]. Efter Kongens Proposition af 18 April (*n. 49*), som altsaa ikke synes at være blevet fremlagt, skulde Raadet overveje, om man under Spaniens og andre Naboers store Krigsudrustninger ikke ogsaa burde ruste. Kansleren har optegnet, saavel hvad han proponerede, som hvad Raadets Mening var (*n. 50*); denne gik ud paa, at der endnu ikke var Anledning til at ruste[2]. Kansleren berørte ogsaa den schwabstedtske Strid. — 29 April meddelte Kansleren i Kbhvn. Kongen Raadets Resolution[3].

49. Kongens Proposition, 18 April. Orig. med Kristen Fris' Haand: RR. n. 42 T.

Hvis vy Christian den fierde, Danmarckis, Norgis etc. konning, nadigst hafver befalit vore elsk. rigens raad at foregifvis, som den 25 april nestkommende udi Othense vorder forsamlit.

Eftersom fast alle vitterligt er, at saa stor krigs præparation thil sees udi Spanien fore er, at den alle vore naboer (som end om thide ingen synderlig videre udstandt med kong. werde af Hispanien hafver end vy) foraarsagor mod uforseende ofverfaldt sig at berede, uanset at vy os inted fiendtlig mod hans kiorlighet forvide, dog efterdi samme udrustning saadan er, och de spansche forehavende saa hemmelige holdis, at mand fast inted vist, hvor heden det menis, kand hafve at slutte,

Daa eracte vy fast betenkeligt aldelis at sidde uberidde, y synderlighedt y saadan al voris naboers præparation och algomen

---

[1] Danske Saml. 2 R. III, 202.

[2] Forhandlingerne refereres af Slange S. 425—26.

[3] 8 April udgik en Møntordinans (Sjæl. T. XXI, 389: trykt), uden at Raadet nævnes deri; Fdg. udsendtes først til Forkyndelse 14 Maj (Sjæl. T. XXI, 409), altsaa efter det ovenomtalte Raadsmøde, tillige med en Fdg. af sidstnævnte Dag, hvorved Art. 59 (om Humle, Abild-, Pære- eller andre Frugttræer samt Pile) i Kristian III's Reces indskærpes (smstds. 408; trykt); heller ikke i denne nævnes Raadet.

udrustning. Hvorfore vy och denne leylighed vore thro mend och raad thil dette mode at andragis nadigst hafver befalet, och derhos thil saadan udrednings bekostning en sedvanlig almindelig schat och landhielpis bevilning at begiere, anseende at aarsens thid icke thilsteder med flodens udrustning nestkommende herredage at forbide. Vy erre dennum samtligen med al kong. naade bevogne. Af vor slot Kiøbenhafn den 18 april 1619.

Christian.

50. Forhandlinger i Odense, 26—27 April. Optegnelse af Kansler Kristen Friis, paaskrevet: Resolutio senatus til Othense. RR. n. 42 U.

Prop.

Y. B. D. Det er os alle uden thvifl udi god hukommelse, hvad for atschillige sammelkomst och beraadslagninger der er sched, saa vel af raadet samtlig som och af en part, der efter thidens leilighed thil den ende hafver verit fordrit, den sag det spansche och polnische och det svensche och nederlendsche angieldende.

Hvorledis vy hafver forholt os hid indtil den sag anlangendis paa it aars tid ner eller halfandet, ved vy och, nemlig at hans mt. altid hafver icke alene verit neutralis, meden och saa vil stait y venschab och fortroende med de Spanske, at hans mt. hafver verit det andet parti fast suspect och mistenckt for partialitet, saa vel for atschillige legations vexelser med Spanien, den krig med Sverig, som for h. m. icke unionen hafver med villet indgae.

Hvilket alt hafver altid kommet raadet, saa vit jeg hafver verit dery, svarlig skadeligt och farligt, och altid — [a] nemlig til Colding, der den polsche legation hafver verit her, och thit och ofte derforuden [a] — hafver der heden bearbeidet at disponere hans mt. thil at bedre accordere med det nederlendsche parti, hvorpaa och med themmelig successu, Gud sche lof, er følgt den nederlendsche legation, atschillige handlinger med Sverig och synderlig denne sidste sammelkomst, [saa at saa vit mand kand siunis, det os nu fornøden efter saadan en begyndelse, at vy nolentes volentes paa det parti inclinerer, som vy siunis at favorisere [b].] Hvilket och saa vit hafver udrettedt, at det spansche parti och Polen uden al thvil hafver ingen videre vis haabning om os och er derfor uden thvifl os hemmelig hadsk och uden thvifl beflitter sig ved schenk och andet at opholde voris naboer fra ald videre corre-

a Tilføjet i Randen. b Overstreget.

spondents och venschab med os at holde. Vy kand vel erindre os om det polnische lyfte och store venschab, vy hafde med keiseren och andre at forvente, och hvorledis den hamborger sag er afløben i en il os imod, contra omnem æqvitatem, uden thvifl baade at giøre h. m. noget thil fortred saa vel som at underholde mellom h. m. och Stederne och consequenter Belgas misforstandt. Men det er nu saa vit kommen paa den side, at der siunis ingen regressus, och faar vel at blifve der vedt.

Men det nu y synderlighed er at thale och beraadsla om, er, at eftersom kongen af Spanien nu er udi udrustning thil søes och saa stor, at den och kommer alle vore naboer seldsom for, hvilke sig og, baade Engelsche ock Hollender, som nu om tide ingen videre udstand hafver med hannem end vy, dog giører deris flode ferdig thil søes [a]. Vel bekymrede det icke saa synderlig i første, uanset h. m. y begyndelsen derom ved doctor Jonam af nogle de Nederlender aviserides med begiering, h. m. vilde hafve alting udi act; det kunde saa snart gielde paa Weseren, Vigen eller Elfborg, eller och giemmel Sundit som anden steds. Meden siden hafver kong. af Engeland och ladet avisere d. Jonam, at uanset k. af Hispanien gaf vel for enten at menis per mare adriaticum mod Behmen eller och Algier och des fribytter, medens præparationen saadan at verre, at ingen kunde tro paa leiden.

Os er vel samtlig vitterligt, at om det geschrei for tho aar siden vaar om den assistents, kong. af Polen formentis at schulle sche fra Dynkerken eller andre spansche steder, hvilke end hafde foraarsagit de Nederlender at lofve undsetning och anholde om passage. [b] Dersom de schulle farted her udi søen, vilde det vist hafve giort os Østersøens dominium och herskab disputerligt [b]. Derforuden anholt och den polsche gesanter (endog offerendo Elsburgum) om landgang, passage och quartier etc., [c] saa deraf kand sluttis, Polackens och Spanerens (af hvilken alene hand kand forvente undsetning thil søes) intention och anslag. Kong. af Spaniens flode kunde sette under Vigen, passere der ind paa Sverig, excusare fundo terre maris pro ancoris uti velle, der at verre inddreven af storm, necessitate etc. [c]

Hvilket alt sammen foraarsager h. mt. at lade proponere, om raadet siunis, at saadan stor præparation, Spanerens och alle vore

a I Randen staar: 150 orlog skibe, 60 galerer, 50000 mand. b Tilføjet i Randen. c Ligeledes.

naboers, kand verre dette kongerige uden fare, hvilket h. m. hafver vilt, det første det hans mt. vist vitterligt vaar, och udi thide udi foraarit proponere, efterdi, paa det om noget uformodetlig paa kom, h. m. daa icke skulle kunde eftersigis, saadant at hafve vist och dog icke atvarit[a].

B. D. H. k. M. hafver och nadigst befalet mig noget at røre per occasiones om den suabstedische sag. Hvad derom hafver verit y raadet concluderet, vide vy, nemligen at mand rigets rettighed schulle hafve y act och tentere alle legitimas vias med commission dag, ved legation at anholde etc. Hvilket alt er foretaget, och hvorledis det er afløbit, efterdi Y self alene er der i brugt, det ved Y best, och ofver alt sidste segebergsche mode hafver hel seldsom forslag gifvit, derheden dirigerit, som de vilde gandsche schille rigit fra ald den høighed och rettighed, det der thil hafde.

Hvad nu radets mening er videre at kunne foretagis, efterdi mand ickun et aar efter andet oppeholdis. Vel hafver hans may. endnu resolverit, si cum dignitate videtur fieri posse, præcario regem cum vassallo de regni præeminentia agere, at schicke legatos, eosdem quos ante, paa det mand inden herredag kand hafve en resolution, och daa om al ting feil endtligen udi sagen concludere.

Den største part af raadets resolution vaar, at uanset det vel icke kunde verre dette rige aldelis uden fare, at kongen af Spanien saa vel som vore naboer sig saaledis præparerer, dog at dennum icke siunis af de kundschab, der erre, at det skal gielde dette rige thil nogen fare, anseendis at kongen af Spanien fast høyre er magt leggende paa Behmen, Tydsklandt och andit mere, som hannem er y veyen. Dog saa frembt hans kong. may. fick visse ock sickere advis, at det gielt paa disse qvarter, daa er deris underdanigst betenkende, at hans kong. may. daa nadigst ville alting der heden dirigere, at gevalt med gevalt maatte styris.

Dog at kong. may. vilde nadigst udi forraadt holdet folket och skibene, som allerede thilstede vaare, thilhaabe, och saa vit uden stor bekostning sche kunde, nadigst verre in præparatione, och derhos kong. may. af Engelandt saa vel som Staterne for-

[a] I Randen staar: Der første h. m. fick saadant vist, vaar thilsinds proximos, dog efterdi sagen er victig, omnes.

maae alting at hafve udi god act, och derhos gifve tilkende, at saa frembt noget udi Vestersøen schulde af nogen udlendisk mact turberis, at hans mt. med al mact vilde sig derimod sette.

Dette blef saaledis af senatu resolverit anno 1619 27 april och 29 forlest hans kong. may. y hafven Hafnie.

23 Maj. Herredag paa Antvorskov[1].

10 Decbr. 1618 udskreves Herredagen til at holdes i Kjøbenhavn den følgende 23 Maj, og herom udgik Breve til »det ganske Raad«[2]. 31 Marts 1619 meddeltes det imidlertid fra Frederiksborg Raadet, at Herredagen paa Grund af den i Kjøbenhavn grasserende Sygdom skulde holdes paa Antvorskov Slot[3], og samtidig befaledes det Raaderne forinden at møde i Odense 24 April (herom se ovfr. S. 246)[4].

Ved Herredagen var alle Raaderne til Stede undtagen *Jens Jul* og *Anders Sinklair*[5]. Retterthinget vedvarede til 8 Juni, og 9 Juni rejste Kongen fra Antvorskov[6]. Forhandlingerne kjendes kun fra et Udkast til Betænkning, som Kansleren har nedskrevet (*n. 51*). Heri omhandles en Række Forordninger, som til Dels synes foreslaaede af Raadet, og paa Grundlag af disse Overvejelser udstedtes 1 Juli med Raadets Raad og Betænkning et Paabud om, at alle Svin skulde have Ringe i begge Næsebor[7] (jfr. § 2), samt Fdgr. om Græsøxne[8] (§ 4), om Velkom ved Bryllupper[9] (§ 6) og om mindreaariges Gjæld[10] (§ 7), endelig et Paabud om, at Rigens Forfølgning ikke maatte anvendes i Sager, der drejede sig om mindre end 20 Dl.[11], hvad *Jørgen Lunge* havde foreslaaet. Af Raadets

---

[1] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 59), Ole Worm (Rørdam, Monum. II, 720).
[2] Sjæl. T. XXI, 354—55.
[3] Kbhvns. Dipl. V, n. 59.
[4] Sjæl. T. XXI, 404 (samme Liste som 10 Decbr. 1618), jfr. Egenh. Breve n. 62; Slange S. 426—27.
[5] Til disse to var der heller ikke udgaaet Indbydelse; *Anders Sinklair* var da vistnok endnu i England.
[6] Kr. IV (Nyerup S. 58, 60); Eske Brok (Danske Saml. 2 R. III, 204).
[7] Sjæl. T. XXI, 428; trykt. Den samme Fdg. var 24 Marts udstedt ene for Sjælland og da, uden at Raadet nævnes: smstds. 385.
[8] Smstds. 430; trykt.
[9] Smstds. 432; trykt.
[10] Smstds. 430; trykt.
[11] Smstds. 429; trykt. I Fdg. om Værger af samme Dag (Sjæl. T XXI,428; trykt) nævnes Raadet ikke.

andre Punkter drejede § 1 sig om en fraliggende Landsdel, maaske Øsel; *Jørgen Lunges* første Punkt viser, hvorledes Raadet ønskede et regelmæssigt Indblik i Statens Forhold til Udlandet.

51. Udkast til Raadets Betænkning, [Juni?]. **Optegnelse af Kristen Fris paa et Halvark: RR. n. 42 Q. At dette udaterede Stykke hører hertil, fremgaar af de Forordninger, der omtales deri.**

1. Efterdi den største paert er baade landets leylighed ubevist och deris privilegier ubevist, begierer underdanigst matte beroe, eller och forordnis tho eller threy af raadet med lensmendene leiligheden at forfare och underdanigst derom at giøre relation, efter hvilken siden kand giøris anordning. Bissekremmere stor skade.

2. Svinen at ringis ofver alt riget.

3. Myntens udførelse for Killer omslag schyldt besverlig at forbydes; thil med formenis at verre en stor frihed, at vor mynt gielder uden landet, som er at agte af atskillige felleds privilegier mellom Danske, Hansestederne, Svensche.

4. For de markeders schyldt, derudi holdis, fast umuligt at . . .[a] uden de jydsche kiøbmends och allis fast skade.

Ere underdanigst begierendis mandatum om kiød at udføris och øxen uden in martio, med mindre de førto bevis fra lensmendene eller adelen dennum at verre staldet paa kong. m[s] eller adelens for, eller och skibsøxen[b], som erre staldet, med mindre det giøris bevisligt, samme staldøxen at verre stallet och kiøbt thil at selge paa Elven. Eller af Judtland och Fyen alene, af de derudi landet falden er.

5. At holde ofver mandater, och om efterdi atskillige mandàter derom och høigvictige betenkende h. m. nadigste thilfreds, at en hver ad deliberandum betenke, abusus considerare, de remediis cogitare.

6. At ingen velkom om mandagen, meden blifver paa sallen, och naar bruden er om aftenen hiemfølgt, daa ingen banquet der at anrettis eller mad eller andet; inted koget varm mad, skovessen etc.

7. [c]At ingen minorennis under 25 aar maa absque dominorum curatorum neste frender i landet boendis skøde eller afhende efter denne dag, [d]icke heller giøre gieldt eller andet, quasi[?] illi

a Ikke udfyldt. *b* Først stod der: søøxen. *c* I Randen staar her: Forhandling, forschrifn-ger. *d* Tilføjet i Randen.

dolo malo respondeant; ingen vergepenge, efterdi de schal svare med retten, icke forspørge, icke heller verre syschindis verge [d]. Icke heller lofve for nogen under den alder. Handlede nogen med dennum, hafve skade for hiemgieldt, som den de umyndige mod retten vilde forfordele. Ingen obligationes, som der imod giordis, eller exceptiones verre kreftige, meden begge parterne, den, obligationem udgaf, och den, den accepterede, som contumaces och contemtores legum straffis. Understaar sig och nogen derimod at schielde, verre self saadan, som den med underfundighet och illegitimis contractis sig behielper.

[a] Proposita a Georgio Lunge [a].

1. Ut fiat relatio omnium legationum et eorum, quæ aguntur, interea temporis dum comitia non celebrantur.

2. Om dette adelis gods, hans mt. handler sig til.

3. At de forschrifvelse thil omslag icke saa rigide schulle holdis.

4. Om soldaterne remedieris.

5. Hvor høigt summa maa forfølgis for rigens ret; en gaas 200 daler. Inted resis ringer af første capital end 20 daler.

6. Taxering.

Ved Foden af første Side (efter § 6) staar følgende løst henkastede og halvt ulæselige Bemærkninger:

Et conjugi aperit; suspectum quod petat Anglus; ipse in penultima comissione fere seditiones ante congregationem Anderschov postea, ultima etiam vice aperturus alio modo quam isto; spot och skade Scotus; alius aliqvis.

Stederne, reigsen, hoftieniste toget forfølge, for deris federne eige.

At enhver kand tage sig vare. Retorsionum ut contra deceptores species omnes verbis factis concedemus. Nullam in iis actionem. Och eftersom den sedvanlig stil.

28 Juni. Herredag i Skien.

Herredagen udskreves 11 Decbr. 1618 [1]. Fra Frederiksborg 18 Juni forordnede Kongen, som ikke selv kunde komme til Stede, *Oluf Rosensparre*, *Kristian Holk* og Hr. *Anders Bille* til at sidde Retterthing sammen med Statholderen *Jens Jul* og Kansleren Jens Bjelke [2]; samme Dag tilstodes det de tre Raader efter deres Begjæring at rejse op til Norge over Land, dog paa egen Bekostning [3], og 20 Juni meddeltes det

a Staar i Randen udenfor det efterfølgende.

[1] Norske Rigsreg. IV, 739.
[2] Sjæl. T. XXI, 419; jfr. Slange S. 427.
[3] Sjæl. T. XXI. 418.

de to andre, at *Oluf Rosensparre* havde faaet Lov at blive hjemme[1]. Herredagen varede fra 1 til 16 Juli.

12 Septbr. Raadsmøde i Kolding.

25 Avgust befaledes det fra Valsbøl »Raadet i Sjælland og Skaane« at give Møde, og 4 Dage efter udgik lignende Breve til »Raadet i Jylland« samt til Hr. *Albret Skel*, *Eske Brok*, *Jakob Ulfeld* og *Holger Rosenkrans*, der var Kommissarier til Husum[2]. Kongens Proposition, dateret Valsbøl 4 Septbr. (*Egenh. Breve n. 63*), indeholdt, at han for Rigets Vedkommende havde afslaaet at deltage i de evangeliske Herrers og Stænders Møde i Mülheim, og meddelte Skrivelser fra Kongen af Polen og Storfyrsten (af Moskva). Herom forlangtes Raadets skriftlige Betænkning; denne er ikke bevaret. Forhandlingerne varede fra 13 til 17 Septbr., da Raadet tog sin Afsked[3].

16 Novbr. udgik én Fdg., hvorved Daleren sattes til 96 Skill., og en anden angaaende Tjenestefolk og Løsgængere, begge med Raadets Raad[4]. Rigsraadet bevilgede desuden en Hjælp af alle Kjøbstæder til Gjenopbyggelsen af den opbrændte By Halmstad, hvorom Breve udgik 22 Novbr.[5]

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1619.

Indlandet. En Fdg., hvorved der fastsattes Værdien af mange Sorter udenlandske Fireskillingsstykker, er dateret 8 Januar[6]; 12 Januar udgik der Brev til Raaderne, at de skulde »iligen ved Dag og Nat« erklære sig om samme Fdg., paa det den kunde udgaa i Tide[7]. Betænkninger indløb fra 9 Raader (*n. 52 a—i*).

---

1 Sjæl. T. XXI, 419. Jfr. Iver Vinds Optegn. (Danske Saml. IV, 7).
2 Smstds. 441.
3 Eske Brok (Danske Saml. 2 R. III, 211), jfr. Kr. IV (Nyerup S. 68). Samtidig var Kongen i Bredsted, hvor nogle hamburgske Udsendinge 16 Septbr. havde Avdiens »hos Raadet« (anf. St.).
4 Sjæl. T. XXI, 461, 463; trykte særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 589, 584.
5 Sjæl. T. XXI, 467. Missive af samme Dag om Forkyndelsen af Forordningen: smstds.
6 Smstds. 365.
7 Smstds. 368. Raadet nævnes ikke i Fdg. 7 April om Embedsmænd i Kjøbstæder (trykt særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 574).

52. *Raadernes Betænkninger.* **Orig. med Segl, rettede til Kansleren alle egenhændige undtagen Kristian Holks: Kgl. Bibl., Adelsbreve Fasc. 15, n. 95—103.**

a. *Albret Skel.*

.... Hafver jeg onderdanigst hans maiesteds nadigste skrifvelse bekommit anlangende nogen firskiellinger, som paa adskiellige steder y Tyskland skal verre afsat. Saa forstaar jeg ded ichi anderledis, end hvis di skulde gielde her udi landet och ichi der, ind vi jo da fich al di skarns mønthe her ind udi landet, endog jeg er y den mening, at ded ichi y alle mader blifver der ved, helst efterdi ded er ichon paa nogen faa steder, som di erre afsat, och di mønte, som er afsat enden it aar, saa sloe di denom enthen verre helder bedre, saa faar mand strax forandring igien ..... Viborg den 21 januarii 1619.

b. *(Jørgen Lunge.)*

Kierre her cantseler och kierre broder. Jeg var hoes her Jørgen Lunge, den thid jeg skref beskien paa hans mat. bref om di 4 ß; da bad hand mig, at jeg dig paa hans vegne vilde lade vide, at han ochsaa var y den mening, at ded var best, at di ochsaa her y landet med ded første blef forbødet. Hand kand inthet disverre skrifve dig sielfver thil, thi hand hafver megit ont baade y hans ben och hans høyre handt. Iterum vale med mange gode netter, som hand ønsker dig och din høstru. Datum Viborg den 21 januarii 1619.

Albrett Skiell.

c. *Manderup Parsberg.*

.... Hafver jeg lest det exemplar, som hans ma. meg nadigest hafver tilskickidt, oc ere same fire skelling stycker nu møgedt gangbore her udi rigedt, oc synes meg, adt der som same forendering paa saa mang slavgs fire skeling stycker sker, daa vil det blifve undersaterne her udi rigedt til stor skade, oc icke vel er mueligt, adt de gemeine undersoter sleg mandat om saa mange slavgs fire skellings styckers forendering udi alle maade kunde efterkome. Der til medt synes meg, ad det vil gifve stor besvering udi kiøbmandskab, som sker medt samme slavg mynt, oc icke uden stor besvering hver fire skeling stycke ad kunde efter same forendering udi kiøbmand skab anames. Oc efter som udi Tysklandt sleg forendering paa mynten skal vere skedt, saa er der tilforen forendering sked paa mynten oc udi lengden er blefven

igen ved det verdt, som den hafver veredt tilforen. Saa synes meg derfore icke radeligt, at same forendering paa saa mange slavgs fire skelling stycker sker her udi rigedt. Bedendes deg gerne, adt thu vil velgiøre oc dette mit underdanige betenckende her udi gifve ko. ma. tilkende .... Af Alborig slot den 27 januarii aar 1619.

d. Oluf Rosensparre.

...... Er detthe min erklering och mening, mig sønis at vere radeligt, det hans mats. lader fuorbudt och hans mandadt udtga, pa det her udy rigit icke skulle kome dy fuorbodtne och afsadt fierre skiellinger støcker, hans mat^s undersotther til stuor skade och afbreck, en dog en pardt, som hafver dy afsatthe fireskiellinger støcker, som hafver sig denum tilfuorhandtlidt til stuor fuorhindring och skade..... Af Halmstedt den 20 dag januarii anno 1619.

e. Eske Brok.

.... Er udi den sag mit underdanigst betenckede, at der som det vist erfaris, det same fyrre skyllinger uden landts skulle blifve afset, och det skulle hafve nogen bystandt, da thøckis mig gavfnligt slig mandat medt første forkyndis, pa det at mengden af den afsat møndt her udi rigit icke skulle indføris, indbøgeren til skade och afbreck. Mens dette er dog at befrøgte, om Stederne uden lans kunde hafve nogen hemerlig praticker, efter som nogle aar forleden skede medt de fyrre skyllinger, som da kaltis strebkatter, hvilcke och da blefve afsat och ringe skulle gielde, hvor om kongl. mayt^s fororning och da der om udgick, och der indbøgerne medt stor forlyst til fremede kiøfmendt hafde udgifvit en stor mengdt af same strefkatter och der pa en stor thab hafde, siden strax efter blefve de fyrre skyllinger, som kaldis strefkatter, de beste och for fulde antagis. Om Stederne indnu sligt medt dette afsedt uden lands kunde hafve udi synde, det er at betencke. Kierre her chanseler, som jeg af din skrifvelse formercker, det kongl. mayts. nodigst er til sindts en fororning at lade udga om thienstfolckis løn, hvorfor her chanseler begierer, jeg medt allerførste ville dig tilbyude, hvadt mig tøckis thieniste folck i mit len til aarlige løn bør at lade dem nyø medt, och hvadt dem nu gifvis, sa skal jeg medt allerførste mig imodt her chanseler derom erklere och alletidt findis villig at giøre hvis her chanseler kierdt kandt verre,

och vil nu och alletidt hafve dig Gud allermechtigste befallit medt hvis dig kierdt er. Af Viborg den 22 januarii anno 1619.

f. Kristian Holk:

. . . Vidt jeg mig derudinden icke andet at erklere endt høigbemeldte hans may[s] villie derom underdanigst for got at ansehe, enddog det vil falde alfmuen møget besverligt. Udi lige maader hafver jeg bekommet her cantselers bref, formeldendis omb bøndernis thiennistefolck dieris løn, at jeg mig derpaa schulle erklere, saa kand jeg her cantseler icke hafve uforholdet, at jeg nu er her udi byen och hafver adschilligt at bestille, saa det faldt mig aldt for møget kort och besverligt, at jeg mig derpaa saa hastig icke kunde erklere, førendt jeg kand lade forfare hos bønderen, hvadt de gifver dieris thienistefolck thil løn; thi di det icke gierne ville vere bekiendt. Jeg vil dog medt det forderligste, naar jeg kandt fhae nogen richtighedt derom, mig derpaa erklere. Høigbemeldte kong. may[s] forordtning ehr derom for nogen thidt forleden udtghan och er blefven holden derofver, det meste mueligt hafver verit; omb det motte blifve vidt thendt forordtning eller hans may. ville naadigst lade giøre anden forordtning, som bedere vaar, siufnis mig for min ringe persohn det och got at vere, paa det venligste begierendis, at her cantseler denne min underdanigste erklering hans kong. may. paa det underdanigst ville angifve. . . . Viborig den 22 januarii 1619.

g. Iver Jul.

. . . Siunis mig icke andet nyttig eller nødigt efter saadanne forandring, som der ude schied er, dog det i førsten vil falde besverligt, at hoytbemelte hans maiet[s] naadigste mandat derudinden jo med første kand udgaae och publiceris, videre schade och uleylighed i lengden dermed at afschaffis. . . . . Viborg thend 22 januarii anno 1619.

h. Anders Bille.

. . . . Er nu icke thvil paa, at hans kongelige maiestat icke alenne som en loflig konning for sit federne lans beste, men endoch som en fader for sinne børns och folkis gafn denne victige punct jo thilforne fliteligen och vel hafver beteuckt, hvad for en forderfentlig stor skade som hans maiestat selfver saavel som disse landis indbyggere kunde deraf vederfaris, dersom denne mønt saaledis skal afsettis. Først, at den største paart penge, som ere

udi hans maiestatis lande, ere saadanne firskillinger, hvilket vil gifve undersaaterne, som dennom monne hafve och dermed drifver deris største hantering, en stor forlisning och thab; thi paa somme slags tabis den 6part, paa somme nesten den 5part, och paa nogle den 4part. For det andet skal den gemen mand siden med stor besverring thilbringis nogentid at anamme nogen af samme mynt, fordi at di derpaa icke kunde giørre forskel. For det thredie saa ville voris naboer, hvis mynt som saaledis forringis, icke heller thage det vel, men i hvis maade di siden kunde giøre hans maiestatis undersaatter thil mode i deris steder och lande, maa mand det hafve sig igen at formode. Dog efterdi at ingenting er it lans indbygerre, som sin nerring skal søge med købmandskab, handel och vandel, saa skadeligt thil dennom at ruinerre och forderve, som slem skadelig mønt er, idet mand thager kobber mynt for god sølf, messing for guld, saa den, som i dag formente sig at hafve fire thusende, i morgen formedelst møntens forandring hafver hand icke threthusende, saa kand och nu icke hanlis med vaar for vaare alenne, icke heller kand voris egen mynt thilrecke icke heller at brugis udi alle kiøb, saa vi endeligen derforre erre foraarsagede at maa hafve och bruge fremede mynt, dog for deris verd. Hvorfor mig efter min ringe forstand tockis, at hans kongelig maiestat giør herudi som en loflig herre, at hand slig mynt, som icke er saa god af materien, som den bør, thilmed udi andre lande och er afsat, at den nu och udi disse lande matte afsettis och icke efter denne dag icke høier actis, end den er vert, och at dette udi thide ske kunde, førend vi alle sampligen deraf skulle lide større skaade. Dette er mit simpelle betenckende och erklerring, som jeg saa illigen kunde thilveiebringe; beder dig gierne, at du hans maiestat dette paa det underdannigste paa mine veine ville andrage . . . . . Af Rosendal den 16 januarii anno 1619.

i. Enevold Kruse.

. . . Er denne min underdanigste och ringe resolution, at jeg icke kandt andit besinde eller betencke, end samme hans kongl. mat[s] ordinantie udi alle maade er rigerne och des indbyggere til største gafven och guode naadigst betenckt och berammit. . . . Af Viborg thendt 23 januarii anno 1619.

29 Marts meddeltes det fra Frederiksborg saavel Lensmændene som Bønderne i Skaane, Halland og Bleking, at

Adelen i disse Lande nu senest i Halmstad efter Kongens Begjæring havde bevilget, at deres Bønder og Tjenere herefter skulde holde deres Vogne efter samme Maal, som var forordnet for Kronens Bønder[1].

Fyrstendømmerne. 19 April tilskrev Kongen Hr. *Albret Skel* og *Jakob Ulfeld*, at da de »formedelst Aarsager« ikke havde kunnet efterkomme den dem for nogen Tid siden givne Befaling om en Rejse til Gottorp, skulde de nu, strax efter det til Odense berammede Møde, begive sig til Hertug Frederik og forrette Kongens Ærende[2]. Sendelsen blev, som det synes, udført, og der fastsattes et Møde ved Rødemis 7 Juli til Afgjørelse af de schwabstedtske Stridigheder. Til dette befuldmægtigede Kongen 9 Juni fra Antvorskov *Eske Brok*, *Jakob Ulfeld*, *Iver Jul* og *Holger Rosenkrans*[3]; 16 Juni udstedtes dog fra Frederiksborg en ny Fuldmagt, i hvilken Hr. *Albret Skel* nævnes i Stedet for *Iver Jul*[4]. Forhandlingerne varede med Afbrydelser fra 8 Juli til 3 Septbr.[5]

Sverige. 24 Novbr. 1618 befaledes det *Sten Brahe*, *Oluf Rosensparre*, *Jakob Ulfeld*, Hr. *Anders Bille* og *Holger Rosenkrans* at møde i Halmstad 20 Januar, hvor Sverige skulde betale den sidste Termin af Pengene (for Elfsborgs Indløsning)[6]. 19 Decbr. befaledes det fra Antvorskov de samme at møde ved Ulfsbæk 27 Januar[7]; efterat der nemlig i A. 1616—18 oftere havde været talt om et Grænsemøde, uden at dette dog havde fundet Bifald hos Kristian IV, var man sidst i 1618 blevet enig om at afholde et saadant først i det følgende Aar[8]. 22 Januar 1619 befuldmægtigede Kri-

[1] Skaanske T. IV, 309.
[2] Jydske T. VI, 370.
[3] Instruxbog 1613—69, Fol. 31. Deres Instrux: smstds. Fol. 30.
[4] Orig. med Segl: Justitsmin. Aflev., Skab 14, n. 47.
[5] Eske Brok (Danske Saml. 2 R. III, 206—10), jfr. Kr. IV (Nyerup S. 63). Protokol med Kommissariernes Underskrift: Orig. paa Perg. med Segl: Slesvig Stift n. 19 (jfr. Quellensamml. der Schl.-Holst.-Lauenb. Gesellsch. II, 115). Jfr. Slange S. 427.
[6] Sjæl. T. XXI, 349.
[7] Smstds. 359.
[8] Gustav Adolf til Kristian IV, Borenshytten 30 Novbr. 1618; Kr. IV's Svar, Antvorskov 19 Decbr.: Svenske Acta III, 357, 375. Jfr. Slange S. 400, 420.

stian IV Hr. *Kristen Fris* samt de fem ovennævnte Raader til at møde 27 Januar mellem Ulfsbæk og Knærød og medgav dem en Instrux [1]. Paa Grund af en Strid om de svenske Kommissariers Fuldmagt begyndte Mødet dog først i Februar [2], og man forhandlede da om Danmarks Stilling til Sveriges Strid med Polen. 9 Febr. henvendte de danske Kommissarier sig til deres Konge med Opfordring til at love Sverige at mægle, og hvis Mæglingen mislykkedes, da at hjælpe det mod Polen (*n. 53*) [3]. I den af Kommissarierne 12 Febr. underskrevne Afsked lovedes dog kun, at Danmark ikke vilde indgaa Forbund mod Sverige [4]. 14 Febr. meddelte de svenske Kommissarier fra Ulfsbæk de danske, at de, da de havde hørt, at Kristian IV var kommet til Halmstad, og den Gang ikke vidste, at det saa hastig skulde komme til Ende med Grænsemødet, havde opfordret deres Konge til at udsætte Mødet med Kristian IV noget, hvorfor Gustav Adolf havde ansat det til 25 Febr. Dette kunde nu ikke godt ændres, hvorfor Raaderne bades undskylde Udsættelsen hos deres Konge [5].

Paa den angivne Dag kom Gustav Adolf til Grænsen, hvor han modtoges af Hr. *Anders Bille* og *Holger Rosenkrans*; $^1/_2$ Mil fra Halmstad kom Kristian IV ham i Møde, ledsaget af Rigsraaderne, af hvilke kun *Kristen Fris* navngives. Kongerne var derefter sammen indtil 2 Marts, da Gustav Adolf atter fulgtes til Grænsen af de to nævnte Raader [6].

53. De danske Kommissarier til Kristian IV, 9 Febr.

Koncept af Holger Rosenkrans med Rettelser, men med egenhændige Underskrifter; paa Omslaget har Kristen Fris skrevet: Raadens resolutio subveniendum Sveco contra Polonum: RR. n. 42 S.

Efter som Sverigis rigis raad och commissarier, som til dette neirverende mode imellom Knerødt och Ulfsbeck hafve veret for-

[1] Svenske Acta III, 365, 366.

[2] Svenske Acta III, 386—405.

[3] Brevet synes overbragt Kongen af *Kristen Fris* og *Holger Rosenkrans*.

[4] Svenske Acta III, 406—408. Jfr. Slange S. 432—34. Schlegel har i sin Gjengivelse af Slange (III, 118—19) blandet Forhandlingerne om Mødet sammen med de senere skriftlige Forhandlinger mellem Raaderne.

[5] Svenske Acta III, 408. Jfr. Kr. IV (Nyerup S. 48—49).

[6] Abraham Brahes Dagbog (Loenbom, Anecdoter om swenska män III, 196—203); jfr. Kr. IV (Nyerup S. 51), Siverd Grubbe Danske Mag. 4 R. IV, 58—59 og Skandin. Lit. S. Skr. 1816—17, S. 109—11).

samblet, de paa voris svar til deris ofvergifne proposition, som dennem i dag er blefven igen ofverlefveret, endelig och bistandelig der paa hafve urgeret, at førend de middel och forslag kunde foregifve, vid hvilcke voris tviffelraadigheder, som dennem udi nerverende deliberation er ført til sinde, formente at kunde anten betage eller ochsaa udi alle mulige maade remedere, da tilforn vilde vere visse paa, om ko. ma. af Danmarck v. n. h. och k. var tilsinde noget forbundt med deris och allernadigste here och koning imod kongen af Polen efter nerverendis thids och adtskillige anslags och practickers farlighed at indgaa, paa det de maatte vide noget vist och bistandigt, hvorpaa de deris deliberationes om conditioner och middel kunde grunde och feste, och vi derofver hafve fundet raadeligt ko. ma. vor allernadigste h. och k. vid voris collegis her om at besøge, da er alles sambtlig voris sambyrdt raadt och betenckinde for voris personer, at hans ko. ma. medt yderste underdanigste flidt der heden kunde disponeres, at efterdi ko. ma. af Sverig tilforn er giort fortrøstning af hans ko. ma. vor allernadigste [herre] om assistents imod al uchristelig gevalt, saa frembt ingen billig middel til nogen fredlig ende kunde gelange, hans ko. m. derfor endnu udi lige maade sig imodt høist bemelte ko. ma. af Sverig hans raad och commissarier naedigst vilde erklere, at han ko. ma. endnu fremdelis sig til venlig flittig underhandling om en bistandig fredt imellom ko. ma. af Sverig och Polen vilde inlade, och der udi intet paa sin yderste flidt lade fattis och feile, meden saa frembt der vedt intet kunde vere at erlange och ingen haab udi nogen maade der om at fatte, meden kongen af Polen endelig vilde fiendtlig fortfare imodt Sverigis rigis crone, vilde hans ma. icke findis ubeneget sig udi saadan forfaldende leilighedt vidt nermere forbundt medt Sverigis rigis crone at forene och da Sverigis rige at giøre den assistens, som hans ko. m. och riget udi alle lidelige maade kand vere taallig, saa frembt hans ko. ma. igen af Sverigis crone medt tilbørlig conditioner kand vorde caveret och forsickret. Actum Knerød 9 febr. anno 1619.

Sten Brahe. Oluff Rosensparre. Jacob Wlffeldt. Anders Bille.

31 Maj mindede det svenske Raad fra Stockholm det danske om, at Kommissarierne ved Græansemødet havde stillet i Udsigt, at Kongen af Danmark ikke vilde taale de polske

Udliggere i sit Rige, naar man blot vilde opgive Navnene paa dem, og at de overfor Svenskernes Ønskė om, at Kongen ikke skulde give Kong Sigismund i Polen nogen Titel af Sverige, i det mindste ikke i de Breve, som skreves til Sverige, vel havde excuseret det første, men taget det sidste ad referendum. Raadet bad derfor det danske Raad at arbejde herpaa hos Kongen og nævnede fire Mænd, der lod sig bruge som polske Udliggere[1]. Samme Dag afsendte Raadet 10 Klagepunkter, som til Dels allerede havde været omtalte sidst ved Grænsemødet[2], og samtidig afgav det en Erklæring paa flere Punkter i Gustav Adolfs Svar til Siverd Grubbe, hvorom de danske Kommissarier paa Mødet havde meddelt en Betænkning af deres Konge[3].

Disse Skrivelser besvarede det danske Raad først 16 Decbr.[4], ligeledes ved tre Breve, underskrevne af *Kristen Fris*, *Oluf Rosensparre*, *Anders Bille* og *Anders Sinklair*[5]. I det første meddelte det, at Kongen havde gjort saadan Anordning, at de polske »Mytmakkere« næppe vilde vise sig mere, medens han endnu ikke endelig kunde erklære sig om Kong Sigismunds Titel[6]. I det andet besvarede det udførlig de 10 svenske Klagepunkter[7], og i det tredje gjennemgik det atter de omstridte Punkter i Resolutionen til Siverd Grubbe[8]. — Med det første af disse Svar erklærede det svenske Raad sig

---

[1] Gotskalk Jonsen (især i Halland og Bahus Len). Jon Povlsen og Jon Hvit (især ved den blekingske og skaanske Grænse) og Maans Vesmand (i Norge og ved Dalagrænsen). Orig. med 8 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 195 (Svenske Acta IV, 4).

[2] Orig., underskrevet af de samme: smstds. (Svenske Acta IV, 5). Jfr. Slange S. 434.

[3] Orig., underskrevet af de samme: smstds. (Svenske Acta IV, 8).

[4] *Kristen Fris* undskyldte Udsættelsen af Svaret, idet han anførte, at Kongen var rejst til Jylland og Raaderne ikke til Stede. Skrivelse til den svenske Kansler, indført i Svenske Acta IV, 35 uden Datum.

[5] Disses Sammentræden for at besvare de svenske Skrivelser omtales af Kongen under 17 Decbr. (Nyerup S. 78).

[6] Svenske Acta IV, 34 (Underskrifterne efter en Kopibog i Stockholm). Jfr. Slange S. 435 (der dog giver en urigtig Ide om den kronologiske Sammenhæng).

[7] Smstds. 28. Jfr. Slange S. 434—35.

[8] Smstds. 31.

tilfreds i en Skrivelse fra Stockholm, 4 April 1620, idet det haabede ogsaa at faa et gunstigt Svar paa Titelspørgsmaalet[1].

Udlandet. 8 Marts udstedtes der fra Frederiksborg Instrux for *Anders Sinklair* samt Dr. Jonas Charisius paa deres Rejse til England, hvor de skulde kondolere Kong Jakob i Anledning af Dronning Annas Død[2]. Afrejsen fandt Sted 11 Marts, og Kongen medgav *Anders Sinklair* 500 Rd. til Tæring[3]. I April var Udsendingene i England[4]. 25 Juni kom de tilbage[5].

1620.

Af Raaderne døde Sten Brahe[6] *11 April.*

1 Marts. Raadsmøde paa Antvorskov.

Medens Kongen var paa Frederiksborg, kom Raadet 1 Marts sammen paa Antvorskov[7]; kun *Sten Brahe*, *Manderup Parsberg* og *Jens Jul* udeblev. Kongens Proposition af 28 Febr. (*n. 54*) besvaredes af Raadet 7 Marts (*n. 55*). Dette fraraadede at yde Unionen og Bøhmerne Hjælp (§ 1) saavel-

[1] Orig. med 10 Underskrifter og Segl: Registr. 27. n. 196.

[2] Instruxbog 1613—69, Fol. 24; jfr. Latina 1616—31, Fol. 50—51. Slange S. 423.

[3] Kr. IV (Nyerup S. 52).

[4] $^{2}/_{12}$ April bad de Marquis'en af Buckingham skaffe dem Avdiens: Second report of the royal commission of hist. manuscripts S. 55. Jfr. Slange S. 428—30.

[5] Kr. IV (Nyerup S. 62). 19 Marts 1620 fik *Anders Sinklair* fra Frederiksborg Bevilling paa et Aars Indkomst af det ham forlenede Landskrone Len paa Grund af den Bekostning, han havde gjort paa sin sidste Rejse til England: Skaanske R. IV, 170.

[6] Slanges urigtige Paastand om, at denne allerede 1613 var traadt ud af Raadet, er rettet ovfr. S. 211.

[7] Kr. IV (Nyerup S. 86). Indkaldelsesbrevet er ikke fundet. $^{16}/_{26}$ Marts skrev Camerarius fra Prag til Pfalzgrev Johan Kasimir: Der König in Dennemarck hat sich sehr wolaffectionirt erclärt und erzeigt, das man zu einem Anfang damit content sein kan; wil seine Reichs Räth zusammen fordern und eine gute Resolution fassen (Hammarstrand, Förhandl. om Sveriges deltag. i 30åriga kriget, I, 224).

som at ophidse Hansestæderne og Generalstaterne ved at henlægge Skibe paa Elben (§ 2). Raadet anbefalede en Ændring i Krigsordningen, hvorved 4000 Mand kunde underholdes af Kronens Bønder (§ 5), og tilraadede Oprettelsen af 5 Stiftsskoler (§ 9); om begge disse Punkter se videre ved Raadsmødet i Febr. 1621. Raadet udtalte sig vidtløftig om Beskyttelsen for de af Kongen indkaldte fremmede Haandværkere (§ 3)[1] og tilraadede Udstedelsen af et Forbud mod Indførsel af tilberedte Huder og Skind (§ 4); et saadant udgik derefter fra Krempe 18 Maj[2]. Medens Raadet mente, at den bestaaende Lovgivning var tilstrækkelig til at hindre Misbrug af Fredløsmaal (§ 7)[3], anbefalede det Udstedelsen af Forordninger mod Manddrab (§ 6) og om Kaldelsen af Præster til to eller tre Sogne (§ 8); saadanne udgik derefter henholdsvis under 23[4] og 22 Marts[5]. Endelig udtalte Raadet sig paa mundtlig Proposition om Tilsyn med Færgestederne og andre Steder ved Strandsiden (§ 10). — 4 Marts afsendte Raadet en Skrivelse til det svenske Rigsraad (se ndfr.).

54. Kongens Proposition, 28 Febr. A. Orig. med Kanslerens Haand: RR. n. 42 V. B. Kopi med Eske Broks Haand, paategnet: Proposition giort paa Anderskof 1 martii 1620: smstds. V a.

Puncter, som vy Christian *osv.* nadigst ville hafve ad deliberandum forestillet os elsk. vort rigens raad paa det mode, som til vort slot Antvorschof den 1. martii nestkommendis er berammet.

1. Eftersom underschedlige moder nest forledne aaringer nogle gange hafver verit anstillet det behemsche verck och unionen synderlig belangende, och fleste conclusiones sig der heden endit hafver, at dette rige med andre medforvante al muelig modstand schulle giøre den catholische lige, udi hvis anslag der befantis religionen udi gemen at verre ment, och nu denne nerverende thids thilstandt, begge partiers krigs præparation och expeditiones

[1] Jfr. under Maj 1622.
[2] Sjæl. R. XVII, 60.
[3] 21 Marts befaledes det derefter Landsdommerne at paase, at ingen, der lovlig frembød sine Bøder, erklæredes fredløs: Sjæl. T. XXI, 504.
[4] Sjæl. T. XXI, 507; trykt hos Paus, Fdg. for Norge S. 593 og særskilt med Datum 22 Marts.
[5] Smstds.; trykt hos Ketilson, Fdg. t. Island II, 316 og særskilt med Datum 23 Marts.

erre aabenbare, och unionen saa vel som kong. werde af Behmen os om undsetning hafver besøgt ved sidste legation, paa hvilken vy med forderligste os at ville erklere hafver tilsagt,

Daa ville vy nadigst, at raadit dette negocium flitteligen schulle ofververeige och her udi os deris betenkende underdanigst andrage.

2. Dernest er os kort forleden nogle underschedlige aviser underdanigst thilsendt, formeldende, at de Hamborger schulle forehafve Elfven sig at impatronisere, och at de nu strax paa foraaret nogle schibe thil udliggere paa strømen hos Staterne ville forhverfve, och saaledis foruden deris egen voris Elfstrøm sig och bemectige y den mening, at naar de først possessionen hafde indtaget, vy daa siden, med mindre vy en aabenbare feigde och med gevalt vilde anfange, os fra samme vore strømme och rettighed schulle entholde.

Endog vy os nu strax derpaa nadigst resolverede, det os efter høigloflige ihukommelser voris elsk. kierre her forfedre arfveligen vaar efterladt saaledis ey at lade betage, anseendis vy der til aldelis ingen aarsag vide at hafve gifvit, dog efterdi vy nadigst kand betenke riget her udi merkeligen at verre interesserit, baade at den statische flode och commendement saa ner schulde grendse, saa vel som och naar vy voris arfve herschafte och rettighedt defenderede, at voris vederpart daa det, de paa Holstein begynte, thil riget (saa vit dennem kunde gelinge) schulle vilde udstrecke och ingen grendser giøre eller acte udi deris anslag.

Thi siunis os at verre vore riger saa vel som førstedømmene magt paaliggende, at vy os nadigst med nogle voris orlog schibis udleggelse beflitter saadant at forekomme, och det paa voris egen utviflbare Elfstrøm, anseende vy ingen enten stift bremsche eller hamborgsche grundt acter at berøre, deris seglation eller trafick at hindre eller nogen, hvo det och er, udi sit indpas at giøre eller turbere.

Vy forhaaber nest Guds hielp der ved at erholde, 1. at de Hamborger sig schulle med deris eget befridige; 2. at de Stater, naar vy in possessione erre, sig och af vore strømme schulle entholde, efterdi vy nadigst formoder, de directe mod os inted schulle begynde y denne sag, udi hvilken de dog, naar possessio vaar dubia, sig føye betenkende torde giøre, hvilket allehande uleilighed siden vilde afsted komme.

Hvorfore vy nadigst voris raads raad och betenkende, som

udi en sag meget perplex och høigvictig er, herpaa nadigst erre begierende.

3. Eftersom vy nadigst, riget til bestyrkelse och fordel, hafver fra Nederland hid ind ladet bestille atskillige gode handverker, som vy paa foraarit nest Guds hielp at ankomme erre formodendis, och dog befinder voris kremmere och kiøbmend fast ubenegne, det her i riget forarbeidis och giøris at antage, uanset de her samme kiøb och lige saa lenge credit som uden lands kand bekomme, hvorfore vy raadit paa middel mod saadan inconvenient at tencke nadigst ville hafve befalit och om icke nødigt vaar saadant ved forbud at forekomme.

4. Eftersom huder och schind nu af de beste kiøbmandschab erre, her udi riget falder, hvilke aarligen udi stor mengdte raa udføris och derefter beredde igien indføris, saa den fordel, undersatterne af beredningen kunde hafve, saa vel af det y riget forbrugis, som det uden lands behøfvis, blifve fremmede thil dele; schal derfore betenkis, om icke gafnligt vaar, forbud paa ubered huder at lade udgae, paa det disse mere handverksfolk udi riget af landets vare kunde underholdis.

5. Eftersom denne thilstands farlighedt dagligen thilthager, och vel fornøden er at tencke paa de middel, riget udi thilfald och nød kunde verre thil bestyrkelse, och vy formerker den forige krigsordning besverligen at kunde holdis, och det, af de udschrefne contribueris, efter de erkleringer, indkomne erre, føige vil forsiae.

Och vy nadigst formener bynderne samtlige saadan besvering bedre at kunde taale end nogle faa, och besoldingen føyliger udi proviant end rede pendinge at kunde udgifvis, hafver vy udi vort renterie efter sedvanlig udspisning nadigst befalit at ofverslage, hvad thil 4000 mands underholding vil giøris fornøden, hvilket ofverslag, samt och kronens saa vel som geistlige bønders mandtal udi begge rigerne, raadit underdanigst schulle foretage och deris betenkende os derpaa underdanigst lade vide.

6. Efterdi udi fleste drab sager disse thvende forseelser gemenlig hos dennem, nerverende erre, befindis, først at de saadan ulycke icke, som de vel burde, forhinder, saa vit dennem thilstaar at giøre, dernest at de mandraberen icke ville hindre och holde thilstede, at derfore betenkis ved hvad middel och straf saadant modvilge maa afschaffis.

7. Giøris fornøden at thenke paa straf mod de fredløse, som retten thil foract blifver thil stede och ellers sig paa de steder, de icke burde, sig lader befinde.

8. Efterdi sognekald paa landsbygden belangende sig tit och ofte erringer thildrager, efterdi udi ordinandsen icke saa udtryckeligen der om formeldes, som udkrefvis, vil tenkis paa anordning saadant at forekomme.

9. Eftersom vy nest Gud den allermectigstis hielp, kirker och scholer thil forbedrelse, nogle stiftscholer at anrette nadigst os hafver resolverit, ville vy och den leilighed voris raad underdanigst at betencke nadigst hafve befalet.

Paa hvilke forbemelte puncter os elsk. vort rigens raad underdanigst sig schriftligen hafver at erklere. Oc erre vy dennem hermed samtligen och y ser med al kongelig gunst nadigst bevogne. Af vort slot Frederichsborg den 28 febr. anno 1620.

Christian.

55. *Raadets Betænkning, 7 Marts.* A. Orig. med Kristian Holks Haand: RR. n. 42 X. B. Orig. med Holger Rosenkrans' Haand og Paaskrift af Kongen (noget medtaget og derfor ikke lagt til Grund her): Kanc. C. Kopi med Iver Juls Haand: RR. 42 Y.

Paa kong. mait[s] vor aller naadigste herris och konnings naadigste proposition, os hans kong. mait[s] underdanigste raadt udi atschillige, baade schriftlig ofvergifne, saa och mundtlig vedt hans kong. mait[s] cancellario angifne puncter, her thil nerverende mode paa Andvorschovf forestillet, ehr voris underdanigste raadt och betenckinde som eftherfølger:

Thil thet første, anlangende thendt undsetning, som kong. mait. af Bøhmen, saa vel som ochsaa unionen hans kong. mait., vor naadigste herre, nu nyligen vedt sist forleden legation hafver ladet om besøge; tha, efther at vi paa atschillige thider hans k. m. vor underdanigste betenckinde hafve ofvergifvet udi thendt mening, at thersom thet udi gierningen uthvifvelagtig befantis, thendt catholische liga noget fiendtlig emodt thendt sande christelig religion udi gemen at forethage, thette kongerige tha, saa vel som andre thendt sande religion thilforvante, billigen at schulle giøre saadanne fiendlige anslag ald muelig modstandt och religionen thendt thilbørlig assistents, som mandt for Gudt var plichtig, och thet dog icke endnu saa nochsom ehr vitterligt och bekiendt, at the catholische krigs præparationes och expeditiones, som emodt

the bøhmische stender udi thet rømische rige ehr forhande, de schulle vere forsetligen paa religionen ment och ansehet eller thil thendt sande religion endeligen at underthrycke fornemblig vere anstillet, the unirte herrer udi Thysklandt ochsaa icke self endnu thil visse thene krigs thilstandt for nogen religions krig vide at ansehe och erkiende; herhos forfare vi eiheller endnu, at enthen velbemelte the unirthe herrer sig thendt bøhmische thilstandt noget besynderlig udi gierningen hidt ind thil hafve ahntaget, fast mindre at vore neste naaboer, thendt neder sachsische kredts och Hanse stederne, sig ther udi endnu hafve villet indlade. Tha kunde vi therfore paa thenne thidt underdanigst icke ehrachte raadeligt at vere, at kong. mait. vor naadigste herre schulle her af riget giøre ko. m. af Bøhmen och unionen nogen thätlig assistents eller undsetning, inden saalenge at thenne krigs vesen af hans k. m. sambt andre evangelische potentater, herrer och stender for en religions krig blifver ehrachtet och ansehet, och andre for^{ne} herrer, stender och steder sig ehrklere at ville sig therudi thatlig indlade och thet udi gierningen sig paa thage.

For thet andet, anlangende at nogle hans kong. mait^{s} orlovg skibe paa hans. k. m. uthvifvelachtige Elfstrømme schulle henleggis, ther medt at forekome the Hamborger theris forset, som hans k. m. schal hafve atschillige aviser om, at the ald Elfven vedt theris egen skibe, saa och hvis the af Staterne therthil schal achte at forhverfve, sig ville impatronisere, er voris underdanigste raadt och betenckinde, at efther vi nerverende thidts møget farlig och gandsche thvifvelraadige thilstandt betencke och ofverveye, vi therhos ochsaa icke thvifle, at hans kong. mait. jo self sig naadigst vel ehrinnorer, hvadt mistancke baade the Stater, saa vel ochsaa Stederne allerede nu lang thidt siden och fast sterckelig ehr indbildet, at hans k. m. schulle hafve i sinde baade Elfven och Wäseren sig at bemechtige, hvorofver tha, thersom hans kong. mait. endnu ydermere vedt nogen thätlige krigsmagt sig paa forbemelte Elfstrøm foruden nogen udi gierningen gifven aarsag vilde lade finde, thet uthvifvelagtig ville følge, at hverken hans k. m. forige naadigste schrifvelse och erklering, eiheller hvis hans k. m. her efther thil ehrklering anten hos Staterne eller Stederne naadigst kunde schriftlig lade gelange, nogen thidt thene farlige misthroende och mistancke thenum schulle kunde bethage, at hans kong. mait. jo medt saadane uformotlig thätlighed och gevalt noget andet och

farliger achtet at søge, och var therofver fast høyligen at befrychte, at thenum her medt schulle gifves aarsag thil saadanne extremiteter, som the vel ellers aldrig hafde tenckt, och omsier medt sambtlede magt alle the veye och middel schulle forethage, som the kunde ehrachte sig at kunde hans k. m. icke aldene paa the steder medt forhindre, meden ochsaa hen paa andre steder ther fran fiendtlig at divertere, och thersom endt schiønt saadant af nogen aarsager paa nogen kort thidt kunde opholdis och forblifve (hvilcket dog icke endnu er at formode), saa ehr dog uden ald thvifvel thette udi thet ringiste at forvente, at efthersom Staternis, hvis stilstandt nu ehr fast ude, saa ochsaa Stederne theris thilstandt thendt nu ehr, the tha af saadane vide udsehende misthroende schulle foraarsages icke aldene this sterckere och nermere sig emodt thette rige at confæderere och for befrychtede fare at assecurere, meden ochsaa sambtlig medt alle theris bundtgenosser theris consilia stedtse och althidt ther heden fundere och dirigere, hvorledes the thette rige udi sine consiliis motte impedere och udi alle muelige maade schade och eftherdel at thilføye. Her hos er ochsaa uden ald thvifvel at forvente, at hans kong. mait^s consilia om thet bremische stift schulle ofver saadane fathede frycht och høye misthroende formedelst alle sambtlige Stedernis medt the Stater conjungerede magt, saa vidt thenum yderste mueligt kunde vere, mechtigen blifve forhindrit. Och ofver alt, saa kandt hans kong. mait. icke heller af saadane schrifvelse och aviser endnu ret ehrkiende, uthvifvelagtig thil visse vere forsickerit, at enten the Hamborger eller Staterne for thenne aarsag medt nogen schibs flode schulle vere udi thätlig præparation, fast mindre at the schulle vere resolverit, sig paa nogen hans k. m. thilberettiget strømme at henlegge eller noget af hans kong. mait^s rettighed sig at ville bemechtige. Och thersom endt schiønt ofver ald formodende enten the Hamborger eller nogen theris confædererede sig schulle understae med orlovg schibe paa Elfven at henlegge, och befantes therhos sig noget af hans k. m. rettighed at ville thilholde och bemechtige, tha var dog hans k. m. possession och rettighed udi ingen maade thermedt forringit, fast mindre bethagen, at hans kong. mait. jo tha ochsaa thiligen nock sine orlovg schibe, saa frembt thet raadsom befantis, kunde lade henløbe och hvis hans mait. var thilberettiget ehrholde och forsvare. Och kunde vi therfore efther saadane høyvichtige och vidt udsehende motiver och aarsager icke

ehrachte och befinde, at hans kong. mait. foruden thisse rigers høyeste besvering och fare sine orlovg skibe paa Elfven kandt henlegge, men eftherthi vi her hos erachte thet høyligst fornøden at vere, at ald besverlig vitløftighed betimelig. saa vidt mueligt, motte forekomes, er voris underdanigste betenckinde och begiering. at hans k. m. medt forderligste Staterne naadigst schriftlig ville lade forstae, hans kong. mait. saadan uformodlig forhafvende at vere angifven; vi forhaabe nest Gudts hielp visselig. at the sig her paa saaledes ehrklere, saa hans mait. naadigst thermedt vorder thilfridts och icke schal vere fornøden emodt saadan angifvende nogen krigs præparation at bekoste och anstille.

Thil thet thridie, anlangendes at hvis vare, som the atschillige handvercker, hvilcke hans kong. mait. hafver her indt udi riget paa foraarit bestilt. kunde forarbeyde. the af voris kiøbmendt kunde blifve anamet och forhandlet her udi riget. och fremede vare her at indføre i thendt stedt blifve forbudet, ehr thette vor underdanigst betenckinde, at naar same vare blifve forferdiget och ehre udi nochsom forraadt at bekome, ther tha kunde sche forbudt paa the slavgs vare her udi landet at indføre. hvilcke lige saa gode for billig pris her hos same handtvercker kunde forarbeides, dog ckon for thet første paa nogen visse aars thidt; och eftherthi hans kong. mait. naadigst ehr thilsindts at giøre thendt første forlag thil thene handthiering, kunde tha ochsaa the vare, som hans k. m. allerede hafver ladet forarbeide, medt hvis her efther blifver forarbeidet, midler thidt af riget vorde distraheret och afhendt. Och paa thet at thenne handel kunde vorde thisse riger thil this bestandiger velstandt. hvilcket meste parten vil bestaa paa kiøbet och credit, tha er voris underdanigst begiering thil hans k. m., at hans mait. naadigst ville vere thilfridts medt 6 af hundrit af hvis forleg, som her thil blifver forstrecht. paa thet at kiøbet paa same vare icke schal kome for høyt, och therofver afthogit blifve forhindrit, och ther motte blifve forordnet nogle vel forfarne kiøbmendt, som stedtse kunde thage vare paa, for et billigt och lideligt verdt at sette och taxere alle och hver sorter och slags af for[ne] vare styckevis efther thendt bekostning. ther paa anvendt ehr, och som the uden thvifvel fast lideliger, end hvis fran fremede steder schulle blifve hidt indført, kunde afhendis, och same tax och kiøb under theris visse thegen och mercke paa hver stycke antegnit, hvorefther kiøbmendene foruden videre

vidtløftighed sig kunde hafve at rette. Thisligiste ochsaa en visse thilforordnede thienere, som same vare althidt kunde hafve at lefvere och en hver af kiøbmendene her udi riget kunde vide enthen at fordre hos, hvis allerede forarbeidet thilstede var, eller ochsaa at bestille hos, hvis the efther theris handthering viste at kunde forhandle. Vi ochsaa underdanigst ehrachte thet gandsche raadeligt, at thisse handtvercker icke blifve nedersete udi Kiøpnehafn saadane vare at forarbeide, baade for thendt dyre thering, som althidt paa thet stedt falder, saa och paa thet the icke af andre theris omgengelse, hvilcke paa thet stedt langt flere endt andre steder her udi riget sig opholde, schulle udi atschillige maade blifve forvende och corrumperede, saa vel ochsaa for andre atschillige vichtige betenckinde och thilfaldt, men the motte blifve henforordnit paa et andet stedt her udi riget eller ochsaa paa flere, efthersom handelen thilthagendes vorder, hvor thet medt seglation och ellers, hvis thil theris nøttorftige underholding vil behøfvis, kunde ehrachtes beqvemligst at vere.

Thil thet fierde ehrachte vi underdanigst icke ugafnligt, at naar her saa mange gode velforfarne handvercker udi riget kunde indkome, som formotte at antage och bethalle alle hvis huder och skindt. her udi riget ehre at afhende, och thenum, saaledes som thet sig burde, kunde forarbeide thil hvis atschillige nottorft, som her udi riget kunde vere fornøden, at ther tha thil første indgang blifver giort forbudt, at ingen huder och schindt schulle beridde blifve indført her udi riget. och naar siden capital blef oplagdt och ald anden fornødenhed nochsom blef beschicket, kunde siden, om fornøden var, raadføres och berames, hvorledes medt raae huder och skindt at udføre gafnligst kandt blifve forordnit.

Vi kunde her hos icke eftherlade underdanigst at ehrindere, at endog vi nochsom erachte och formercke, saadane atschillige velbetenckte anordninger hans k. mait[s] riger och lande thil merckelig befordring, fordel och velstandt at betenckis och angifves, synes thet dog efther thette riges och this indbyggeris vilckor, art och thilstandt fast raadeligt, at ther icke for hasteligen medt atschillige forandringer efther hver andre blifver ilet, før endt at hvis allerede lofligen begynt ehr kandt kome thil nogen rolig velstandt, och undersatterne therofver this bedre och villiger hafve sig ther efther at beqveme.

Thil thet fembte, anlangende the fire thusinde mandt, som

riget udi ald thilfaldt thil forseckring och bestyrckelse schulle eblant bønderne udthages och opholdis, vidt hvadt middel the undersotterne thil ringiste besvering kunde underholdes, ehr voris underdanigst betenckinde, først hvis Norge rigis undersotter anlanger, tha baade for theris store armodt, saa och for atschillige andre thynge och besveringer, the allerede ehre belagde medt, erachte vi af vichtige betenckinde icke raadeligt, at saadane krigs underholding hos thenum schulle blifve ahnrettet.

Hvis thette rige anlanger, befinde vi undersotterne icke udi thendt velstandt, at the thendt besolding, som bemelte 4000 mandt enten udi pendinge eller proviant schulle vurde thillagdt, kunde uden theris forderfvelse aarligen ehrlegge och udgifve, eftherthi vi thet medt flidt hafve udregnit at beløbe sig aarlig ofver thre daller current udi thet ringiste, foruden theris sedvanlig schyldt och landtgilde, och saaledes fast mehre endt en dubbelt aarlig schat en hver af thenum ville thilkome at udlegge, der the dog, naar nogen aarlig skat ofver riget bevilges och paabydes, medt allerstøriste besvering thendt enlig kunde ofverkome och bringe thil veye; hvorfore tha vi icke kunde befinde nogen anden thette rige thienlige och lidelig middel, hvor vedt thenne ellers velbetenckte krigs præparation kunde vedt magdt holdis, endt at ofver thette gandsche rige medt største agtsomhed och flidt alle hans kong. mait. saa vel ochsaa the geistlige bønder blifve thilsamen lagdt och thilforordnit, hver nie at underholde en soldat, hvilcket tha schal beløbe sig thil 4000. Och schulle bemelte soldater udthages af the schickeligste unge karle, som her udi riget vare at finde, och dog blifve i bundens thieniste och en hver thiene en af the nie mendt, som ellers vorder thillagdt thendt soldat at underholde; udi same theris thieniste schulle the blifve udi thre aar och ther nøyes medt thendt løn, som ellers af hans mait. en thieniste karl ehr thilforordnit. Midler thidt schulle the af therthil forordnede capiteiner paa visse thider och steder thil nottorft øfves och opleris rettelig at bruge theris verger och udi krigs brug sig at schicke. Hver fierde aar schulle andre egien udi thet stedt thilthages (dog saa frembt nogen thilforn vedt døden afgaar, schulle andre udi theris stedt antages) och udi lige maade øfves och opleris. Och schulle the nie mendt aarligen thilsamen legge och gifve bemelte udschrefne soldat ofver thendt sedvanlig aars løn, hans hosbunde gifver hanum, femb marck current och sex schillinge

thil et par schoe och thil krudt, lodt och lunter, som handt schal bruge, naar handt lader sig øfve och exercere, och udi fridts thidt inthet ydermere ofver hans aarlig løn vere hanum for sin thieniste forplichtet.

Thersom hans k. mait. naadigst vorder thilsindts udi nogen fornøden thilfaldt nogen af same soldater udi fridts thidt at lade forschrifve och bruge, tha gifver hans kong. mait. en hver af thenum om ugen icke mehre, endt hans k. m. althidt hidt indt thil gifvet hafver, som ehr halfthredie marck om ugen. fran thendt dag the ghar af theris hosbundts thieniste och ind thil the kome thilbagge egien, och midler thidt qvitere bemelte soldater theris sedvanlig aarlig løn hos theris hosbunde. — Vidt thette middel beholder hans k. mait. lige saa mange soldater her udi riget som thilforn, och blifver endtha therofver landtfolcket nesten allesamen medt thiden øfvet och oplerdt och thil landens defension udi ald nødfaldt skickelig och thienlig, och blifver dog hans kong. mait. beholden thendt store indkompst af lenene, som hans mait. thilforn aarligen blef forringet, hvilcken paa fhaa aars thidt saa møget kunde opløbe, at theraf nogen compagnier udi nødtsthidt kunde verbis och besoldis; undersaaterne blefve ochsaa her ofver vedt bedre formue och i fremthiden this bedre kunde udstae thet, thersom noget paa kom at schulle udgifves. Och ofver alt, thersom riget nogen krigs expedition var fornøden, tha saa frembt hans kong. mait. thet var begierendes, schulle bønderne gierne udgifve thil hans mait. (uden thvifvel) thendt summa pendinge, som thenum ellers udi krigs thidt thilkom at underholde theris soldater medt, naar the self kunde vorde forschonit for udbudt, hvor af ther tha baade kunde holdes nesten saa mange gevorbene soldater, och blef dog landtfolcket endtha self thil landens defension her udi riget thilstede.

For thet siette, the mangfoldige mandrab udi muelige maade at forekome, er voris underdanigst betenckinde, at hvor som nogen tvedracht och uenighed udi nogen theris nerverendes paasiun eller udi nogen forsambling eblant ufridt folck sig begifver, tha schulle the, som udi thet selschab paa same thidt nerverendes medt hver andre thilstede ehre, vere forplichtet medt ald mueligste flidt at forekome och afverge, at icke nogen mandrab blifver beganget, men thersom therofver nogen drab scher, tha schulle the alle, som forbenefnde ehre, samptlig och serlig vere forplichtet, mandrab-

eren at forhindre och opholde, at handt icke undviger och bortkomer, och saa frempt at handt dog undkomer, tha schulle the strax uforthøfvit sette hanum efther och endelig vere forplichtet at schaffe hanum egien thilstede inden otte dage therneest efther udi thet seniste, eller ochsaa en hver af thenum, thersom the ehre formuende, at straffes medt fuldt mandbodt at udgifve, som ehr atten daller current, och thersom theris formue thet icke kandt tholle, tha enten at straffes paa pendinge, saa høyt theris formue kandt vere, eller ochsaa lide paa theris krop therfore medt fengsel och arbeidt af theris hosbunde, efthersom this vilckor kandt thilsige. Dog schulle hermedt icke vere ment, thersom nogen af same selschab befanthes at hafve verit udi raadt och handgierning thil same drab, men thermedt at forholdis, som loven och recessen medfører. Thendt forbemelte straf schal udgifves half parten thil en hver hans hosbundt och herschab och anden half part til thendt dødes neste arfvinger; men thersom the ere thieniste løse och ingen hosbunde hafver, tha schal thendt halfve part af theris bøder, som ellers thil hosbunden schulle vere forfalden, komme thil thendt, ther retten ofver stedet, hvor gierningen schet er, thilhører. och anden halfvepart thil thendt dødes arfvinger. Thisligiste ochsaa thersom drabet ehr schet udi bierck eller kiøbing, tha delles straf och bøder udi thrende lige parter, thendt ene thil thendt, retten ofver stedet thilhører, thendt anden thil hosbonden, eller hvo icke hosbondt hafver, tha ochsaa thil thendt, stedet thilhører, och thendt thredie thil thendt dødes arfvinger.

Thil thet syfvende, thendt misbrug medt fredløs maal ahnlangende, ehrachte vi raadeligt, at thermedt her efther som thilforn efther landts lovg forholdes, och thersom nogen stedts theremodt nogen ulovglig misbrug medt bøder, som thilbydes och icke anames, eller udi nogre andre maade sig thildrager, at dommerne tha therom thilbørligen blitver paamindt.

Thil thet ottende, belangende hvis irringer som udi preste kaldt sig thildrager, synes os raadeligt, at hvor nogen sogneprest schulle kaldis thil thvene eller thrende sogner, och ingen befindes at hafve jus patronatus thil nogen af thenum, at tha the siuf mendt, som efther ordinantsen therthil udnefnis, schulle thages af begge eller alle sogner, och thersom the ehre thvenne sogner, tha at thage the fire af hofvit sognit och the thre af thet sogen, som althidt hafver verit holdit for annexe, men ehre ther thre sog-

ner, tha at thagge thre af hofvitsognit och tho af hver the andre. Ehr ther nogen af adel boesiddendes udi et af sognerne, tha schulle the fleste thages af thet sogen, som adelen udi boer, men ehr ther adel udi begge sogner, eller och ingen adel udi anten, tha schulle the fleste thages af thet sogen, som af arrildts thidt hafver verit achtet for hofvit sogen, och the andre af annex sognet, som forscrefvit staar. Och thersom sognerne befindes udi flere herreter, tha schal althidt thendt provest udi thet herret, hvor the fleste sogne mendt blifve thil kaldt udnefndt, vere ofvorverendes thilstede efther ordinantsen, och kaldet ochsaa althidt sche udi thet sogen, som the fleste blifve udnefndt. Thersom nogen for vichtige aarsager icke kunde kome strax, som ordinantsen formelder, thil at fhae nogen duelig person thil thet vaccerende kaldt, tha schulle thet dog thermedt lenger icke opholdis endt sex uger udi thet lengiste.

Thil thet niende, anlangende the gymnasia eller stiftscholer, som hans k. m. naadigst ehr thilsindts at stifte och lade ahnrette efther thet forslag, som therpaa allerede giort ehr, och her efther ydermere kandt vero at udføre, ehrachte vi underdanigst thil ungdomen ret sindig och grundelig at opdrage, lere och forfremme høynødigt och nyttigt at vere, at her udi riget udi Lundt, Othense, Aarhus och Ribe och udi Norrige udi Thrundthiem medt thet forderligste saadanne gymnasia motte blifve oprettet; ere och underdanigst begierendes, hans k. mait. vedt nogen nødtorftig undsetning saadan et salig och christelig verck naadigst paa fode vilde befordre och forhielpe.

Thil thet thiende, ahnlangende thendt uleylighed vedt strandsiderne her udi riget paa mange steder, hvor fast ringe thilsiun befindes at vere, saa ther mange foruden ald richtig kundschab om theris forretning och gandsche forholdt thilstedes ubehindrit at udt och ind passere, er voris underdanigst betenckinde, at hvis fergestæderne anlanger, lensmendene therom vedt k. m. missive alfvorligen motte paamindis, at the endelig thilholder k. mait[s] fogit eller och hvo ellers thertil ehre forordnit, at hafve strenge och flitig thilsiun, saa ther aldelis ingen blifver ofverført, ther icke hafver richtig beschedt medt sig eller pas, och at ellers aarer och baade blifve saaledes holdet, anlagdt och forvaret, saa at ingen thenum uvidende, som same aarer och baade thilhører, saadan kunde vorde mechtig. — Thisligiste vil ochsaa alle andre steder

vedt strandsiden, hvor thet fornøden ehr, giøres ahnordning, at aldelis ingen aarer blifver nogen andre steder henlagdt och forvaret endt hiemme udi en hver hans hus, som the thilhører; hvor thil ther ville vere fornøden, visse strandføgder udi neste hosliggende byer at beschicke, som thermedt idelig kunde hafve flitig indsehende och øfrigheden om ald thilfaldt och leylighed atvare och ehrindre, hvilcke och ville thilstedis theris bolige qvit och fri for ald anden arbeidt; men eftherthi thet hvercken befindes paa alle strandsider her udi riget fornøden saadan thilsiun at holdes, adelen ochsaa fast mange steder hafve møgen vitløftig paaløb paa strandsiden, vil thet vere fornøden, hans kong. mait• lensmendt, som ligge vedt strandsiden, at thilschrifve, at the om ald saadane leylighed sig richtigen ehrklere, hvor efther siden ydermere godt ordinants kandt vere at beramme och thilschicke.

At paa kong. mait• vor allernaadigste herris och konnings naadigste proposition vi os saaledes, som forscrefvit staar, underdanigst hafve ehrklerit, thes thil vindnisbyrdt hafve vi medt egne hender underschrefvit. Actum Andvorschovf slot thendt 7 martii anno 1620.

Christenn Friis. Albret Skiell. Oluff Rosenspar. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Wlffeldt. Enwoldt Krussze. Iffuer Jull. Anders Bille. Holger Roszenkrantz J.søn. Andres Sinclar.

16 Avgust. Raadsmøde i Odense.

Raaderne traadte sammen 16 Avgust[1], ene med Undtagelse af *Jens Jul.* Kongens Proposition i 14 Punkter er dateret fra Dalum 15 Avgust (*n. 56*), og dertil føjedes et 15de Punkt ved en egenhændig Skrivelse til Raadet fra Odensegaard 19 Avgust (*Egenh. Br. n. 78*); Raadets Svar er af 28 Avgust (*n. 57*). Forhandlingerne drejede sig om Forholdet til Sverige (§ 1—3 og 14—15), fremdeles om Stillingen til Krigen i Bøhmen, hvor Raadet atter anbefalede Tilbageholdenhed (§ 7); om Forbund at slutte med England, Generalstaterne o. fl. (§ 5—6) udtalte Raadet sig meget indgaaende i en særskilt Betænkning (*n. 58*). Raadet bevilgede tre Skatter for Aarene

---

[1] Kr. IV (Nyerup S. 97), jfr. Oluf Worm (Rørdam, Monumenta II, 723). Et Indkaldelsesbrev er ikke fundet.

1620, 1622 og 1624 (§ 4); om den første af disse udgik Brevene 12 Septbr.[1] Ved Hjælp heraf skulde ogsaa den Gjæld til Dronning Sofie, hvorfor Raadet havde borget, afbetales (§ 9). Angaaende Mønten (§ 8)[2] tilraadede det at søge Overenskomst med de nordtyske Stater saavelsom at befale dels Nedsættelse af, dels Forbud mod udenlandske Møntsorter. Raadet udtalte sig for en Indskærpelse af Lovbestemmelserne om fredløse og Bissekræmmere (§ 10) og tilraadede et Forbud mod Indførsel af tysk Øl, medens det, til Erstatning for hvad Kronen derved tabte i Told, bevilgede en Accise paa Ølbrygning og Brændevinsbrænding (§ 12); en Fdg. herom udgik dog først efter Raadsmødet i Febr. 1621. For den Adelsskole, der tænktes oprettet i Sorø, foreslog Raadet en detailleret Plan, hvorefter bl. a. udvalgte Raader burde have Tilsyn med denne Anstalt ligesom med Maribo Kloster (§ 11). Næst at udtale sig om Korsørs Misbrug af en Byen tildelt Frihed (§ 13) anbefalede Raadet endelig en Indskærpelse af Luxusforordningerne.

56. Kongens Proposition, 15 Avgust. Orig. med Kanslerens Haand RR. n. 42 Z.

Efterschrefne sager hafver vy Christian *osv.* nadigst befalet os elsk. vore rigens raad udi nerverende forsamling vel at ofverveige och deris betenkende paa en hver serdelis os schriftlig underdanigst at lade thilstille.

1. Eftersom raadet underdanigst vitterligt er, at atschillige irringer mellom vore riger paa den ene och Sverig paa den anden side sig begifver. af hvilke en part er gandsche mod fordragerne, och at der dog paa de schrifvelser, rigernis raad vexlit hafver, inted er fuldt, daa schulle raadet samme det svensche raads svar foretage, ofverveige och, hvad der udi er videre at giøre eller lade, underdanigst beraadslage.

---

[1] Sjæl. T. XXI, 526. Jfr. Schlegel III, 160.

[2] 20 Avgust afgav Otto Knudsen og Johan de Willem en Betænkning om Møntforholdene, »eftersom det er os af vores gunstige Herrer og Rigens Raad paalagt vores Mening at give til kjende». Orig.: Justitsmin. Aflev. Skab 15, n. 23.

2. Eftersom os af mange omstendigheder och visse relationibus kong. verdis af Sverig intention siunis mod dette rige at verre stillet, hvilket bekreftis af den tractation hans kierlighet nyligen med de vendische steder hafver forehafdt, saa och hvis discurs af hans kierlighet self y Tydsklandt kort forleden er holdit, saa vel som af hemmelig intelligence, hans kierlighet sig understaar hos voris hof at underholde, daa schal och y lige maader betenkis, hvorledis saadant er at contreminere och forekomme och om icke raadeligt vaar sig med dennom at forbinde, som de Svensche maa sche icke heller vel kunde behage.

3. Eftersom nogle Svensche af adel en del jordegods her udi Fyen hafver beliggendis och endnu icke hafver verit der til at bringe, at mand hafver kundet vide, hvo eyermand thil samme gods vaar, vil betenkis, hvorledis der med fremdelis kand fortfaris. paa det vy kunde vide, hvo os bør af samme gods at kiende och den thilbørlig thieniste giøre, saa och at vore undersaatter, hvilke eyermendene ere gield schyldige, kunde hafve nogen vidschab om rette eyere, paa det de siden deris opretning hos dennem med lovg och ret kunde søge.

4. Efterdi udi dette aar atskillige store udgifter erre anvendt paa atskillige beskickelser och legationer och y andre maader thil rigens nødtørft medgangen, saa indkommen icke kand strecke thil, och det sig it fructbar aar lader anse, daa erre vy nadigst begierendis, at rigens raad thil rigens nødtørft en sedvanlig, schat underdanigst ville bevilge.

5. Eftersom rigens raad nogle gange underdanigst os hafver raadt at søge middel och veye, hvorledis med Staterne matte anstillis it bedre fortroende end hid indtil verit hafver, vy och nadigst hafver os saadant vel lade befalde och det saa vit bract, at Staterne først os om saadant ved en legation hafver ansøgt, hvilket dog den gang af den aarsag forblef, at vy os mod Spanien icke vilde indlade; efterdi nu for^te^ Stater paa ny igien hafver saadan tractation reassumerit, daa ville vy nadigst, at raadet schulle forfatte nogle visse articler, paa hvilke vy nadigst siden med for^te^ nederlandske Stater kunde lade handle och slutte.

6. Rigens raad schulle y lige maader de gamle forbunde, som mellom voris riger och Store Britanien verit hafver, tage under hender och betenke, hvis videre kunde foretagis med it nyt forbundt at behandle (hvortil allerede er giort præparatoria) imellom

for[te] voris riger och Store Britannien, dette rige thil bestyrkelse, synderlig efterdi med Engeland och Schotlands union for[te] stand fast er forandrit fra den forige och den, med hvilken fremfarne konninger, høigloflig ihukommelse voris elsk. kierre her forfedre, hafve handlit och sluttidt.

7. Efterdi vy thit och ofte om den behmsche thilstandt ved atschillige beskikelser och schrifvelser fra begge parter besøgis och dog dennem med undskyldinger och andre forevendelser hid indtil hafver oppeholdet, daa ville vy nadigst, at raadet samme sag skulle foretage och beradslage. hvad vy endtlig bør och kunde der udi giøre.

8. Vil om mynten videre betenkis, hvorledis den store uleilighed, som thid efter anden jo mere och mere thilvoxer af myntens uryctighed, ved dens forandring och ellers, kunde forekommis.

9. Schal raadit andragis, at eftersom thil den summa pendings afbetalning, som hos stormectige høigbaarne fyrstinde voris elsk. kierre fru moder er nogle aar forleden paa rigets vegne och thil dets defension och nøttørft optagen, en contribution er bevilget, hvilken saa langt paa nogle aar er udsat, at den samme summa med paaløbendis rente icke kand betale, at daa maa thenkis paa middel, hvorledis samme geld maa afliggis och icke, rigit thil besvering, lenger forrentis.

10. Eftersom thit och ofte atschillige forordninger och lofver paabydis. dog befindis y verkit, at derofver icke holdis, som blant andit: forordninger om svin at ringe, vide vogne, om bøndervogne icke at mue af vore och kronens tienere bortlaanis; — der befindis och, at fredløse folk paa mange steder end och af adelsfolk underholdis, saa och at de antagis, som ingen pas hafver eller rigtig afsched fra deris hosbonder, hvorofver thieniste folkis motvilge styrkis, y synderlighed och daa meddelis gode pas dennem, som ilde och utrolig tient hafver, saa mand sig numer efter fast ingen pas kand rette; — de, som erre y it land fridløs, underholdis y it andet, end och undertiden husis, hælis och forsteckis af dennom, som samme fridløsis leilighed er bevist; — bissekremmere thilstedis icke alene kiøbstederne thil schade at handle paa landsbygden, som dog icke er privilegered thil kiøb och sal, meden end och handthefvis och forsvaris; — fergesteder administreris fast ilde, saa icke alene fremmede och ubekiente personer ind och ud passerer, riget thil fare om noget paakom, meden och misdedere, som fast icke kand bekommis for den schyld,

naar de end schønt med al flid eftertractis, at derfore paa raad mod saadan uleileghed tenkis.

11. Eftersom af atschillige underdanigst er gifvit thilkiende, at det vaar dette rige fast gafnligt, om en schole kunde anrettis, hvor udi ungdommen af gode och forfarne mestere kunde her udi riget udi atskillige sprog och exercitiis undervisis, hvilket hid indtil uden lands søgt er med stor pending spilde och med ungdommens største corruption, som, før de thil schellige aar och alder komme, af denne aarsag udskickis, at de inted saadant y føderne riget kunde se och lære, daa eracte vy nadegst got och raadeligt, at rigens raad tenker paa nogen middel, ved hvilke saadant it got och loflegt verk kunde komme paa fode, synderlig efterdi kronens indkomme icke kand saadant videre fortsette, end sched er, thil med och efterdi det adelen self alene thil nytte, beste och fordel er ment.

12. Eftersom vy och nadegst tit och ofte ofverveyet hafver, at en den største aarsag thil mange vore kiøbsteders armod och aftagelse er det fremmed øls indførelse her udi riget, eracte vy nadigst raadeligt, at rigens raad ofverveyer, hvorledis saadant uden cronens indkommis formindschelse kunde afschaffis.

13. Eftersom Korsøer bye er paa kronens anpart af sagfald privilegerit, med vilkor, at den til byens forbedring schulde anvendis, och dog befindis dennem saadant icke at hafve efterkommit, hvorfore de och billigen saadan benaading hafver forbrudt, kand der betenkis, om icke gafnliger vaar, at saadan kronens anpart sagefaldt blef hedenvendt thil thvende gode herbergerer at underholde, efterdi samme fergested er it af de fornemste her udi riget, och veifarende dog ingen steder verre er accommoderit end der.

Hvilke forschrefne negocia rigens raad flittig hafver at ofverveige och os deris underdanigst betenkende, som før er rørt, derpaa thilstille. Vy erre dennom her imod samtlig och y sør med al kongelig gunst och nade nadigst og vel bevogne. Af Dallum den 15 augusti anno 1620.

Christian.

[14.] [a]Om icke dii Suenske epther ted stetinske fredtzfordragisz indhold bør taage paasz, naar dy igennom riigit drager, ty ted y framtyden uell kunde giffue disputation.

Raadit skall ted siiste breff forrelesses och derrisz betenckende fornemme; ty ted er inted saa slet en saag, som ted sig laader ansehe[a].

a Efterskriften er med Kongens egen Haand; Egenh. Brev S. 78 Anm.

57. *Raadets Betænkning, 28 August.* **A. Orig. med Holger Rosenkrans' Haand: RR. n. 42 Æ 1. (Afsnittet om Sorø er trykt i Hist. Tidsskr. VI, 301). B. Første Udkast, meget uordentligt, af samme: smstds. Æ 3. C. Udkast af samme angaaende Sorø: smstds. D. Koncept med Eske Broks Haand: smstds. Æ 2.**

Paa ko. ma. vor allernaadigste herris och konnings naadigste proposition, os hans mat[s] raadt foregifven her udi Odense den 16 augusti anno 1620, er voris underdanigste betenckende som efterfølger:

1. Thil det første, anlangendis de adtskillige irringer, som Dannemarckis rige och Sverige uafhandlede endnu imellom henge, af hvilcke en part forige fordrage, rigerne imellom oprettet, siunes at imodt strebe, er voris underdanigst betenckende, at naar medt ko. ma. af Engelandt om forige gamble forbundt at renovere och fornye blifver tracteret, [a] at da høyestbemelte hans ma. af Engelandt [a] om saadanne irringer och dis omstende, baade af ko. ma. vor allernaadigste herre och konning self skriftlig, saa vel som och mundtlig af hans ko. mat[s] naadigst til samme tractation tilforordnede raadt, udførlig och grundelig blifver informeret, anseendis hans ko. ma. udi bemelte sager i fremtiden til en opmandt af begge parter kunde blifve udnefndt och bevilget, at mandt da derfor hans ko. mat[s] endelig mening om samme irringer tilforn kunde erkundige och vere forsickret. Och naar alliance imellom disse riger och Engelandt, saa ochsaa Staterne i Nederlandt var sluttet och afhandlet, mand da siden vid mode paa grendsen om disse irringer medt de Svenske efter forige fredts fordragis inholdt kunde tractere och dennom dersammestedt anten til en fornøylig ende afhandle eller vid en opmandt tilbørligen en gang for alle afhielpe.

2. Thil det andet, om forbundt medt vore naboer, potentater och herrer, de svenske formodelig anslag med at contreminere, eracte vi underdanigst først raadeligt, muligste flid at anvende at forfare, hvor vit och vid hvad vilckaar Sverig sig medt Staterne och de vendiske Steder hafver forbundet, och om saadan forbunds intention udi nogen maade udtrycklig findis imod disse riger at vere dirigeret. [b] Ellers hvorledis disse kongeriger medt

a I B staar i Stedet, til Dels som Tilføielse: hvorom her efter formeldis, os da raadsom eractis, at hans ko. ma. til same tidt. *b* I B stod oprindelig, men siden overstreget: Ellers medt Pomeren, Mecklenburg, Luneburg, Braunswig, Saxen eracte vi underdanigst raadeligt sig det nærmeste udi forbundt at indlade, som muligt och disse riger nogenlunde lideligt vere kandt. Med Polen befinde vi ey raadeligt sig at forbinde, efter at mand medt de Engelsche och Statiske sig udi forbundt at indlade ere resolveret.

vore naboer, Engelandt, Muschow, Pomeren, Meckelnburg, Lüneburg, Braunswig, Saxen och de unirte Nederlander, det nærmeste muligt och disse riger lideligt kunde vere, at forbinde, derom hafve vi til den 5 och 6 punct udi hans ko. ma. naadigste proposition særdelis vor underdanigste betenckende forfattet, som vi til ko. mat[s] naadigste direction och videre betenckende udi al underdanighedt ville hafve indstillet. Polen anlangende befinde vi efter denne tids tilstandt ingenlunde raadeligt medt dennom om nogen forbundt at tractere, efter at disse rigers velstandt fast høyere och mere er tienligt, at medt de Engelske och Nederlandere god fortroende blifver underholdet[b].

3. Thil det tridie, anlangende de Svenske, som hafve gods her udi riget, da saa frembt det icke, som formenis, midler tidt til nogen her udi riget blifver afhendt, eracte vi underdanigst raadsomb, at om den punct, saa vel som ochsaa [a] om pas her igiennom riget af de Svenske at bruge[a], iblant andet paa det mode, som paa grendsen med det forderligste vil berammis, alvorligen blifver tracteret, och noget endeligt der om forafskedet.

4. Thil det 4 og 9 [b] er underdanigst hans ko. ma. trende skatter bevilget, den ene udi dette aar, 1620, den anden 1622 och den tridie 1624 at udgifvis[b]. Dog dersom midler tidt nogle dyre och haarde aaringer for den fattige almue indfaldt, hans ko. ma. sig daa naadigst medt tiden at dispensere vilde lade befalde. Medt forbemelte skatter skulde ko. ma. och rigens gield afleggis och betalis, och der iblant ochsaa de brefve indfries, som rigens raadt hafver lofvet for til hans ko. ma. høybaarne fru moder, och raadet deris hand och segel igien derfra tilstilles. [c] Och skulde her under alle de skatter vere includeret och forstanden, som nu nogen tidt tilforn ere sambtyckte och dog icke endnu ere udskrefne, undertagen den alene, som for nogle aar forleden er bevilget och nogle aar efter disse andre skatter i fremtiden er berammet at skulde udgifvis[c].

a I B staar, til Dels ved en Rettelse: om hvis pas, som de Svenske, her igennom riget passere, de udi Kiøbinghafn er forplictet at begiere och antage. *b* I B stod: da foruden de tvende almindelig skatter, som tilforn ere sambtycte och nu ere bevilget udi dette nerverende 1620 aar strax och a. 1622 at skulde erleggis, er endnu underdanigst bevilget den 3. skat, som anno 1624 skal paabiudes och udgifvis. — Dette er overstreget og erstattet med ovenstaaende. Den følgende Sætning fattes i B. *c* I B stod oprindelig: Dog den skat, som til anno 1629 herforuden er bevilget, her udi icke at være ment och forstandet. — Dette er rettet til ovenstaaende, dog med Tilføjelse: dog at disse skatter udi gangbar mynt efter richs dalers vært maathe blifve optagen och anamet.

5. 6. Thil den 5 och 6 er hos den 2 formeldet.

7. Thil det sifvende, anlangende hvis undsetning dette rige omsier endelig kunde erklere sig at giøre den bøhemiske tilstandt, er voris underdanigste betenckende. at efterdi [a] det af den fordrag, som nogle af begge religions herrer udi Tysklandt nu senist til Ulm er imellom forafskedit, fast kand eractis, at de [a] endnu self acter och regner det gandtske verck for et particulair verck, som alene Chur Pfaltz och det hus Østerrige om den bøhemische krone imellom henger; den gandtske neder sachsische kredts ochsaa, saa vel som alle Søstederne, hvilcke icke alene vore naboer ere, men ochsaa den bøhemische tilstandt fast nærmere er angaaende, hvorefter vi derfor udi denne tilfaldt och leilighedt icke ubilligen hafve vore consilia at dirigere, de alligevel sig icke endnu udi denne trouble medt nogen giørlig hielp hafver villet indlade, da er voris underdanigst betenckende som tilforn, at dette rige hafver billigen høyest eftertenckende, sig endnu udi denne krig at mellere, al den stundt forbemelte herrer och steder det icke self eracter och anser paa religionen at vere henment och derfor eiheller udi gierningen sig der udi ville indlade.

8. [b] Thil det ottende, den store och skadlige urichtighedt medt mynten her udi disse riger at remedere, befinde vi endnu paa denne tidt ingen anden middel, end for det første, efterdi denne urichtighedt alsammen daglig dag tiltager af den lætte och ulige mynt, som allevegne udi det romske rige blifver slagen, saa ere vi underdanigst begierendis, at hans ko. ma. naadigst vilde forene sig medt herrerne och stederne udi det romske rige, som lade [c] dubbelt Lubschskillinger och enlig L. skillinger, saa och L. søslinger [c] mynte, at der icke efter denne dag blifver myntet nogen mynt af de sorter uden alene af sølf. Och naar der om noget endeligt var beraadslaget och forafskedet, at der da siden kunde berammis en visse tidt och maade, den lætte mynt alsammen indtil sin rette værdt at degradere. Men saa frembt de tydske herrer sig til saadan forening icke sambtlig ville forstaa, siunis det raadeligt, at medt de tre steder, Lybeck, Hamborg och Bremen, om saadan myntis lignelse blef forhandlet.

Midler tidt at icke den lætte och uværde mynt her udi riget

a I B oprindelig: de unirte herrer udi Tysklandt. *b* Hele dette Punkt er i B meget kortere affattet. *c* I B stod oprindelig: fire schillinger, tu-β och enlig skillinger.

saa haabvis skal vorde indført, eracte vi underdanigst raadeligt, at alle dubbelt L.skillinger, som ere af paviment, icke gielde her udi riget uden 3 danske skillinger, alle tu skillingstycker ickon $1^1/_2$ danske ß, och alle enlig skilling stycker gielde 1 ß. Och efterdi enckende richs daler her medt merckelig blifve forhøyet, siunis os underdanigst raadeligt at vere, at en enckende richs daler her udi riget icke beregnis høyre end tilforn, som er for 6 ℔ eller half-fembtesindtstifve och sex danske skilling. Men danske marckstycker, efterdi de uden riget fast høyre opsettis, at gielde her inde tiufve och en ß danske.

Herhos, efter at icke andet er at formode, end de tydske mynt af adtskillige sorter skillinge jo her af riget skal vorde udført, eftersom de nu her inde ere afsette, ere vi underdanigst begierendis, hans ko. ma. naadigst vilde lade anordne. at her udi landet flere mynter kunde indkomme, som riget medt nødturftig smaa mynt kunde berifve.

9. Thil det niende er hos den fierde punct indført.

10. Thil det tiende, anlangende adtskillige ko. ma. mandater och forordninger, som icke skal vere holdt och efterkommet, eracte vi underdanigst jo tilbørligt, at der ofver efter denne dag blifver medt høyest alvorlighedt holdet; vi ville ochsaa en hver vore naboer, som hans ko. ma. lhene ere betroet, der om medt al flidt erinnere.

I synderlighedt fredløse anlangende, som af andre optagis udi thieniste [a]eller och huses och hellies[a], bør der medt alvorligen at forholdis efter recessen [och anten strax lade hannom af sin tieniste eller levere hannom til den, hans fred er mectige, saa frembt hand self kand vorde hannom mectige, och det vorder af hannom begærdt[b]]. Og dersom saadanne anten for mandrab eller andre uerlige och paa lifvet strafværdige sager ere fredløse, och dog findis udi nogen mands hus, opholdt och thieniste, da bør den, hos hvem hand saaledis findis, strax hand derom blifver paamint, anten at[c] lade hannom følge, naar paa eskis, eller ochsaa self at lade straffe ofver hannom efter hvis domb ofver hannom gangen er[d].

a Tilføjet i B over Linjen. *b* En Tilføjelse i B, der ikke er optaget i A og D. *c* I B: at holde hannom tilstede och. Ligeledes i D, men her overstreget. *d* I B følger: saa frembt hand icke efter lovlig proces och domb sielf derfor vil stande tilbørlig til rette. Ligeledes i D, men her er i Randen tilføjet med Kanslerens Haand: om hand hannem videndis lader undkomme. Desuden har Kansleren i Randen skrevet to Bemærkninger: Explicante senatu in relatione; — Staa thil rette efter lofven och som den, der iche holder ofver kongens mandat.

Dersom och nogen, hvilcket vi dog icke formode, her efter kunde befindis, nogen sin thienere, som hannom vitterlig hafver veret, sig tiufactig medt utro at hafve tient, dog alligevel at gifve hannom pas, bref och segel, at hand sig troligen och erligen hafver forholdet, och nogen anden god mand derofver gerader udi nogen uleilighedt och skade, da saa frembt saadant lovligen kand giøris bevisligt, eracte vi underdanigst tilbørligt, at de dennom, som der ofver nogen skade lider, svarer til rette for hvis skade de nøyactig kunde bevise sig derofver lidt och bekommet hafver.

Om bissekremere, som anten paa landet omløbe, kiøbe och selge, [a] eller ochsaa udi kiøbstederne af et hus udi et andet medt deris vare omløbe [a]. bør alvorligen at forholdis efter den 33 och 34 artickel udi k. Christiani 3 høylofligst ihukommelse hans reces; [dog eracte vi underdanigst tienligt, at hommelfører, som fører homel medt karrer til kiøbstederne, och de, som føre urter frø til kiøbs, nogen tidt lang derfra vorder undtagen [b]]. Med fergestederne her udi riget er endelig høyligst fornøden, der hafvis gandtske flittig tilsiun, at ingen nogenstedt blifver udstedt eller ofverført imodt hvis forordninger, som der om anten allerede giort ere eller her efter af hans ko. ma. der om publiceret vorder.

11. Thil det elfte er voris underdanigst betenckende særdelis forfattet, som vi hans ko. mat[s] vidre direction underdanigst ville hafve hiemstillet.

12. Thil det tolfte, anlangende det fremmede øl, som her udi riget indføris, er voris underdanigst betenckende, at dersom Stedernis krigsfolck nu strax, som formenis, blifver aldelis aftacket, och det medt samme tilstand kommer til nogen rolig ende, at der da vid Mortens dags tide ofver alt riget vorder afkyndet, aldelis intet fremmet øl her udi riget anten til at selge och afhende af nogen maatte indføris, [Pryssing alene undtagen [c]], eiheller her ind af nogen forskrifvis under al dis medthafvende godsis fortabelse, som det her indfører, och derhos tilbørlig at straffis de, som hans ko. ma. forordninger ofvertræder. Och paa det ko. ma. och kronen icke her medt sin tilbørlig toldt alligevel skulde fra vendis, er voris underdanigst betenckende, at af hver tønde malt, som anten bryggis udi øl [d] eller brendis brendvin af [d] af nogen ufrie

a Er i B tilføjet over Linjen. *b* B, men overstreget; ikke optaget i A og D. *c* Tilføjet i B; ikke optaget i A og D. *d* Fattes i B; men i Randen staar: NB brendvin af malt.

mand, som boer udi kiøbstederne her udi riget, skal gifvis til accise 4 danske skilling. Disligest ochsaa af hvis der bryggis af nogen paa landts byerne, saa frembt de det nogen anden stedt henføre och forhandle, gifvis ochsaa af hver tønde malt 4 danske skilling[a], dog her medt icke at vere ment clerisiet [b] och presterne, saa och icke heller bønderne paa landts byerne[b], saa vit de self bruge til deris egen nødturft. Hvis øl der udselgis udi kiøbstederne anten udi tønder eller andre och ringere maal, derfor skulde gifvis af hver tønde, som selgis ofver $3\frac{1}{2}$ ℛ current, 4 danske skilling. Hvad der selgis imellom $3\frac{1}{2}$ ℛ och 3 ℛ current, deraf skulde gifvis 2 danske skilling, och hvis for 3 ℛ och der under selgis, der af skulde gifvis 1 danske skilling. [c] Men alt hvis saadant øl, adelen self til deris egen nødturft behøfver at indkiøbe, och det indlegger udi deris egen eller andre kieldere, som de der til leyet eller laant hafver, deraf gifvis ingen accise, men quiteris dennom paa hver tønde, der selgis ofver $3\frac{1}{2}$ ℛ current, baade malt och øl sise beregnet, 6 danske skilling, och for hvis der under selgis, 3 danske skilling[c]. Dog hafve vi os underdanigst forbeholdet, at dersom det her efter nogen tid skulde blifve tilstedt fremmedt øl igien her udi riget at indføris, at denne toldt och accise af hvis malt och øl, som her udi riget forbryggis, igien blifver efterladet, och adelen och andre deris frihedt igien medt sise af det fremmede øl at niude och beholde, som det dennom tilforn efterfuldt hafver.

13. Thil det trettende, anlangende at Korsør bye icke til dis byes bygning och underholdt skal hafve anvendt ko. mat[s] anpart af sagfaldt dersammestedt, som dennom der til naadigst er bevilget, [d] er voris underdanigst betenckende, at derom forfaris[d], hvad benaading de derpaa hafve af forige konger her udi Dannemarck, och saa frembt det befindis, de sig der efter icke hafve forholdet, da dennom, som igien lefve, derfor at tiltalis och straffis, som vid bør, och derhos alvorligen tilholdis, at de her efter samme sagfaldt til hafnens och anden byens nødturftig almindelig bygning opbære och anvende. Men saa frembt saadan benaading be-

a I D er i Randen tilføjet: och af ølit, lige som i kiøfsthederne giøris. *b* B: och præster (med Tilføjelse over Linjen: udi kiøbsteder); D: presterne och bønderne. *c* Et Udkast til denne Bestemmelse er i B tilføjet i Randen, dog at Nedsættelsen kun er angivet til 4 og 2 Skill. Derefter er det overstreget og tilskrevet: NB. Maltsise och ølsise vil tilsamen regnis. Lige overfor er saa skrevet ovenstaaende med den Randbemærkning: Malt sise och øl sise beløber 6 och 4 β det ringeste. *d* B: er besluttet, at skulde forfaris.

findis at vere conditional och under dis fortabelse dennom at vere paalagdt den til saadan brug at anvende, da vidre derom imodt dennom efter lovlig tiltale at forfare.

14. Thil det fiortende er hos det tridie underdanigst formeldet.

Eftersom ochsaa hans ko. ma. naadigste udi en særskrifvelse proponerer, om mand uden præjudicio kand lade passere, det kongen af Sverige foruden al geleidt ofver rigens strømme fremb och tilbage reiser, nu hand acter sig udt til Brandenburg, sit foretagne giftermaal at fuldende, eftersom hand det allerede tvende gange tilforn udi denne sommer giort hafver, eller och mand skulde udskicke nogen skibe, som rigens høyhedt kunde manutenere, at de Svenske sig sammestedts icke skulde tilholde nogen dominium et jus maris, [a] derom er voris underdanigst betenckende, at mand det jo ingenlunde bør eller kand lade passere, eller de Svenske got giøre; alene at saadan rigens ellers utvifvelactig høyhedt nu medt macht och gewalt kongen af Sverig paa saadan hans reise skulde aftrengis, eftersom vi endelig maa formode, det icke anderledis vid udsende skibe at kunde ske, eracte vi underdanigst dette rige efter denne tids och leiligheds tilstandt icke at kunde vere tienligt och gafnligt, i synderlighedt efterdi saadant vid andre och fredligere middel her efter nochsom medt tilbørlig reputation er at remedere och erholde. Thi det muligt icke uden fiendtlig thätlighedt kunde afgaa, saa frembt at de Svenske den geleidt, som de nu nogle gange icke hafver villet begiere, da eiheller af vore orlog skibe (som vel er at formode) skulde vilde tilstede och antage, hvilcket dog, hvor forhinderlig det hans ko. ma. och disse riger vilde vorde paa hvis tractation och forhandling som hans ma. hos Engelandt, Staterne och andre hans mat[s] naboer acter sig vid tilforn at forsickre, ville vi hans ko. mat[s] naadigst betenckende self underdanigst hafve henstillet. [b] Vi eracte derfor underdanigst raadeligt, at mandt medt denne de Svenskis reise, indtil de igien fra Tysklandt hiemkomme, [c] lade opstaa [c], och da strax vid skrifvelse til dennom imodt saadant [attentata [d]] paa det høyeste protesterer och [e] sig graverer [e], hvorefter och siden saadan

a Det følgende har i B været Gjenstand for gjentagne Rettelser. *b* Den følgende Resolution findes i et særligt Udkast af Holger Rosenkrans, som derpaa har skrevet: Salvis tamen aliorum senatorum ut et tuo judiciis. Vale. A tuo Rosencrantzio G. Hans Forslag er optaget i B. *c* I H. Rosenkrans' Udkast: dissimulerer. Ved dette Ord har Kansleren i Randen noteret: aliud verbum inserendum. *d* Sammesteds. Udeladt i A og D. *e* Sammesteds: sig derofver medt tilbørlig alvorlighedt besverger.

gravamen til mode paa grendsen efter freds fordragenis indholdt kand vorde proponeret och [a] dersammesteds af sambtlig rigernis tilforordnede raadt afdragen [a].

Eftersom vi ochsaa os underdanigst hafverført til sinde den unyttige och skadelig bekaastning, som her udi riget fast aarligen paa edelstene och runde perler anvendis, saa vel ochsaa hvad for en anseenlig pending dette rige paa den nu nyligen opkommen och fast ofver maade dyrebar knippeling och strickeverck aarligen afgaar och til fremmede alene henvendis. eracte vi underdanigst raadsom, at der for alting alvorligen blifver holdet ofver hvis udi forige recesser och mandater om demantis halsbaande och alle baade demantis och andre stifter, store och smaa, lofligen tilforn er forordnet; hernest ochsaa, at til saadant endnu ydermere at fremme och fortsette, frembdelis blef forbudet, at aldelis ingen edelstene eller runde perler efter denne dag her udi riget maa blifve indført eller af nogen vid nogen middel hid ind vorde forskrefven. Och dersom trolofvede [b] iblant adelen [b] hver anden noget jo ville forære, at det da icke af nogen anten edelstene eller runde perler skulde vere forarbeidet, uden alene tvende ringe, hvilcke dog icke høyer skulde kunde billigen vurderis end den beste for 200 daler current, och den ringere for 100 daler current udi det høyeste; dog hvo ringere vil gifve, hand vide der udi sin egen gafn och fremtarf. Ingen gafver skulle eyheller udgifvis af dennom til nogen af slectingene uden til moderen, eller om moder icke er udi lifve, da til hinder, udi hvis hus och tilsiun de ere, saa ochsaa til systerne alene, och skal det icke vere udi det høyeste uden af guldt, dog icke til nogen ubillig och thilforn usedvaanlig ofverflodighedt. Disligest ochsaa. at hvercken knippeling eller noget dislige anten strickeverck eller andet maatte her udi riget anten indføris eller forskrifvis paa høyre pris udi det aller dyreste end hver allen til 3 daler current, och eyheller for nogen klædebon brugis [c], end hver alne for samme pris i det høyeste, baade middelverck, och hvis der kand vorde tilsettet tilsammen at beregne [d]. Dog at besette nogen lagen, som paa senge brugis, trint omkring medt nogen slags knipling efter denne dag aldelis at vere forbuden. Och hvo her imodt anten saadan for-

a Sammesteds: och enten der af sambtlig rigernis tilforordnede raadt tilbørligen afdragen eller vid opmand endelig omsier fornøyet och afhiulpen. — Denne Tilføjelse findes endnu i D; dog er den sidste Halvdel (fra: eller) atter overstreget. *b* B: festefolck. *c* I D har Kansleren i Randen tilføjet: af høire verd. *d* Her ender, hvad der er bevaret af Koncepten B.

budne vare indføre, dennom at hafve forbrut al deris medhafvende gods och ellers derfor straffis, som vidbør, och hvo dennom bruger eller lade indforskrifve, da straffis, eftersom recessen och forordningen tilholder, som tilforn om klædedract er udgangen. [a] Vi eracte ochsaa underdanigst raadeligt, at iblant borgerfolck ochsaa blifver forordnet, at ingen anten mandfolck eller qvindfolck bruger nogen [b] silcke tøye til deris klæder, uden alene paa hofvedet, for paa deris kaaber och til trøyer; dog icke trøyerne at giøris af fløyel eller noget, som dis værdt kand være, eyheller af nogen kaffa. At de eyheller bære nogen edelstene eller perler, saa och eyheller at bære guldkieder uden paa deris klæder; dog hvis stycket bindicke eller perleforleg anlanger, at borgemester och raadt udi kiøbstederne hafve flittig indseende, saa der medt ingen ofverflodt af nogen sker ofver hvis en hver hans standt och formue kand taale och vere sømelig [a]. [c] Actum Odense den 28 augusti anno 1620 [c].

Raadens underdanigst betenckende [d] til den 11 punct [d] om den excercitie skole, her udi riget kunde anrettis.

For det første, anlangende stedet, befinde vi ingen beqvemliger end paa Soer, efterdi der sammesteds nu allerede befindis adtskillige mange commoditeter, adelens børn til forfremmelig optuctelse for lang tidt tilforn af ko. ma. høyloflig ihukommelse naadigst funderet och anordnet, som til samme intent och ende saaledis endnu ydeliger at continuere och udføre høyest kunde vere befoderlige och tienlige. For det andet, hvad impense och indkombst anlanger, hvor medt saadan excercitie skole kunde anstillis och underholdis, da efterdi Mariebo closter medt dis tilliggelse, gods och eyendomb adelen her udi riget til et jomfru closter er efterlat, det dog hindtil udi mange aar icke alene Gudt i himmelrige til fast ingen ære och tieniste, meden och Dannemarckis rigis adel til gandtske ringe fordel och gode hafver veret anvendt, eracte vi underdanigst, at al samme closters tilliggende gods, grund och eyendomb fast nytteliger och beqvemliger til denne excercitie skolis stiftelse och underholding under bemeldte Soer at

a Dette Stykke er i D tilføjet med Kanslerens Haand. b Kansleren har i D indføjet: guldsnorer eller borderit snorer. c Fattes i D. d Fattes i D. I B er Sorø Skole det 14 Punkt: dette er her til Dels meget kortere besvaret, medens derimod C (som dog nu ender midt i) ligger til Grund for D og derefter for A.

kunde henleggis och forordnis. [a] Och hvis stedet udi sig self belanger med dis bygning, hafver, agger, eng, skov, eyendomb udi byen Mariebo, fiskerie och anden herlighedt, der medt kunde giøris och berammis nogen forhandling, saaledes som det denne bemelte excercitie skole alleryderligst kunde komme til fordel [a]. Her foruden kunde ochsaa, hvis som aarligen af Soer skolis særdelis indkombst ofver dis egen underholding och bygnings nødturft pleyer at forøfris, her efter vorde denne ny herhos oprettede adels skole til gode och fremtarf, efterdi det dog altsammen til ungdommen her udi riget deris optuctelse och forfremmelse udi første fundation er henment och forstanden [b]. For det tridie vil til saadan en excercitie skole at stifte och anrette vere fornøden, at medt største flid disse efterskrefne personer der til kunde opspørgis och udi bestilling antagis, som er, først och for alting, en besynderlig vel qvalificerde person, som sig for samme skolis øfverste directore och hofmester kunde lade bruge, hvilcken baade udi ret sand Guds kundskab och fryct befantis at vere rictig och ucorrumperet, derhos ochsaa som medt sindig alvorlighedt och god discretion vidste och forstod self at anordne och tilholde ungdommen baade til Guds fryct, til skickelig høfskhedt och sæder, saa ochsaa til alle hvis studia och excercitier, som udi denne skole vorder anrettet.

Sognepresten her paa dette stedt burde her efter at vere en besynderlig lærdt och skickelig mandt, som icke aleniste baade om søndagen saa vel som ochsaa om onsdagen och fredagen Guds salige ordt och lærdom rætsindig och medt gudfryctig baade ifverighedt och beskedenhedt denne unge menighedt i synderlighedt kunde foreholde och indbilde, men ochsaa udi omgengelse vere dennom saa vel medt lif och lefnet som medt ord och samtale alle och en hver en daglig tilskyndere til deris hiertelig ord och gierninger udi en sandt retsindig Guds kierlighedt och fryct fra først ungdomb at anstille och fremdrage. Vil och vere fornøden, at der trende professores, skickelige forneme mendt, blifver herhos antagen och forordnet, den ene, som in historiis, jure och politicis

a I Stedet er i C blot noteret i Randen: Hic de mutatio[ne] i Marieboe. NB an locus ipse possit aliquibus virginibus, duobus vel tribus, superesse. b I B tilføjes her Randen: Skulde begge disse skoler vere fra hver andre adtskilde, saa de, som udi børne skolen udi deris skole lærdom blifve opdragen, icke tilstedis udi denne anden excercitie skole, uden saa vit och vid den alder, som samme skolles hofmester dennom der til bevilger och tilsteder.

ungdommen kunde informere, hvo der til befantis at vere skickelig och tienlig; en anden, som udi mathematicis och geometricis dennom kunde oplære, och den tridie, som dennom in philosophicis principiis, saa vit fornøden eractedis, kunde undervise.

Hvilcke alle tre eller och en eller thu af dennom den ungdomb, som udi excercitie skolen opdragis, ochsaa udi deris lingvis latina et græca, hvo det begierede, til lige kunde excercere och forfremme.

Trende sprogmestere vilde eller ochsaa underholdis, som udi det frantzoiske, italiansche och tydske spraag ungdommen kunde øfve och oplære, och var meget gafnligt, at disse hafde deris bordt och kost hos ungdommen self, at de dis bedre dennom kunde holde udi de fremmede sprogs daglige och idelig øfvelse.

En besynderlig god berider vilde antagis, som ungdommen icke aleniste udi riden, meden och andre adelig excercitiis medt ringrenden, ofver balgen etc. och sligt andet paa beste manier och vis forstodt sig at undervise och oplære.

Disligist ochsaa en besynderlig godt ingeneur, som udi fortification och andet der heden hørige dennom kunde undervise.

Vilde ochsaa forordnis en fegter, en, som dennom deris gewhär kunde lære at manere, en bolmester og en dantser. Item en godt symphonie slager, en lutenist, en violist de gamma. Herforuden vil och behøfvis en god smedt, en sadelmager, en bøssemager och en spormager.

Och efterdi der vilde ochsaa udi det ringeste holdis tifve eller femb och tifve heste at brugis udi ride skolen, vilde der til ochsaa underholdis en sadelknect och femb drenge[a].

Paa disse for^{ne} personer at underholde hafve vi underdanigst giort denne efterskrefne forslag: Hofmesterens besoldning beregnis [b]paa et tusende enckende richs daler och hans frie bord paa sin person hos børnene[b]. — Sognepresten hafver allerede sin visse løn af Soer skole, [c]men efterdi den er meget ringe, var vel fornøden, at hand saaledis blef forsørget, som en forneme lærdt mandt tilbørligen kunde medt underholdis och forsiunis[c]. — Hver af de trende professorer, saa ochsaa af de trende spraagmestere

a I C er i Randen noteret: Kocke, kiellersvende, brøger och bagere. *b* Fattes i C; i D har Kansleren indføjet: 1000 enkende rigsdaler och kosten, naar som nogen derhos er, som altid bør at verre. *c* Dette er tilføjet i C, efterat der først i Randen var noteret: NB om det maa forbedris.

vilde tilleggis aarligen 200 enckende richs daler, [er tilsammen 1200 richs daler in specie[a]].

Er beregnet paa berideren aarligen et tusende richs daler [b]for første begyndelse[b], paa ingeneuren 200, paa fecteren 300, paa den, der dennom deris gewhär lærer at manere, 70, paa hver af de tre instrumentister 150, paa smeden, sadelmageren, bøssemageren och spormageren hver 100, paa sadelknecten 150 och hver af drengene 50 richs daler.

Er tilsammen beregnet ——— [b]v^{m}xx rdlr[b].

For det fierde, eftersom høylofligst ihukommelse konning Christian den 3 naadigst udi Mariebo closters fundation hafver forordnet Dannemarckis rigis raadt til at hafve øfverste inspection och direction ofver samme closters indkombst och gandtske forholdt, eracte vi underdanigst tienligt, at ko. ma. ochsaa naadigst altidt tilforordnede nogle visse af samme hans ma. raadt, som ofver alt det, hvis denne excercitie skole anten tilkommer eller angaar, kunde hafve øfverste opsiun och direction, baade at de, som vare af rette indfødde danske och norske adel, til samme skole maatte blifve befodret och optagen, saa ochsaa at der inde medt dis indkombst, med en hvers underholding och ellers medt alting tilbørligen och retteligen maatte omgaais och forholdis, och ungdommen midler tidt medt største flidt blifver oplærdt och opdragen, och endelig, hvo och til hvilcken tidt der beqvemligen af samme skole kunde af deris foreldre och formyndere udfodris och paa andre steder forsendis.

For det fembte vil vere raadeligt, at udi denne exercitie skole ingen admitteris[c] fuldkommelig under sit 16 aar, och icke tilstedis at drage anten derfra, [d]eyheller ellers[d] uden riget sig at forsøge, inden hand er 19 eller 20 aar fulde, [d]om udi samme skole er plats nogen at indtage[d], med mindre deris foreldre af synderlig betenckende dennom anten til en herris hof och tieniste eller och udi krigs væsen sig at forsøge begiere at udskicke. Men hvo som tilforne ere udi den anden børne skole der udi Soer och ere kommen udi deris tiende aar, de mue efter hofmesterens anordning och moderation tilstedis at lære de andre spraag och excercitier, som udi excercitie skolen fremsettis, undtagen at ride och at fecte. Och fra den tidt de til di samme excercitier tilstedis.

a C; udeladt i A og D. *b* Fattes i C; er i D tilføjet af Kansleren. *c* Her standser Konceptet C. *d* Tilføjet i D af Kansleren.

skal en hver aarligen gifve til excercitie skolens fremtarf 20 enckende richs daler. Men baade de och ellers alle och en hver, som udi excercitie skolen blifver antagen, skulle siden aarligen der efter, saa lenge de ere der udi, gifve til bemelte skolis underholdning och fremtarf et hundrede enckende richs daler.

Hver den, som lærer at ride udi samme skole, skal af sine foreldre medtgifvis en hest, naar de begynde at ride, som skal vere skolen til beste, eller dersom der icke behøfvis paa den tidt heste, da at gifve udi det stedt et halfhundrede enckende richs daler. — Alle de, som ere udi denne excercitie skole, skulle intet dis mindre hafve deris privatos præceptores her hos sig, [a]om foreldrene det begiere[a], och anten en hver at hafve sin særlig, eller ochsaa tu eller tre at underholde en, eftersom foreldrene det beqvemligst och gafnligst kunde eracte och sig medt hver andre der om forene. Disse præceptores skulle hafve deris kaast hos børnene, och skal betalis for en hver af dennom til bemelte excercitie skole et halfhundrede richs enckende dalers værdt, dog at de lader dennom nøye medt hvis kaast som til skolen sedvaanlig udspises.

For det siette eracte vi underdanigst raadeligt, at der nu strax paa foraaret udi vor herris Jesu nafn blifver giort en begyndelse paa dette saa høynødigt et verck, och Mariebo closters indkombst da strax til Soer closter henlagdt; men efterdi mand da hvercken saa snart kand hafve alle dennom til hande, som denne excercitie skole kunde betiene, eiheller saa mange unge adel af den alder, som bemelte skole kand beskickes medt, kunde da, hvis af det første aars indkombst forøfris, anvendis paa hvis adtskillige bygning baade udi Soers closters gaardt til ungdommens och dis excercitiers nødturft, saa ochsaa uden for porten til adskillige baade officerers och handtverckers værelser vil vere fornøden och ellers til adtskillige præparation nødigt kand eractis at vilde vorde. Midler tid vil betenckis nogen middel, vid hvilcke de jomfruer, som nu ere udi Mariebo closter, och ere uformuende och vidtørfvende, sig och skickeligen och vel hafve forholdet, de kunde tilbørligen blifve forsørget och aflagdt.

For det sifvende, efterdi det siunis fast nødigt och nyttigt, at der efter denne forandring ickon idel adels børn ochsaa udi den forige børne skole paa Soer blef underholdet, eracte vi gafnligt, at medt dennom, [b]her Herlof Trollis och f. Birgitte Gioes arfvinger[b],

a D: om de ville (tilføjet af Kansleren). b Fattes i D; i A tilføjet i Randen.

som Herlofholms skole hafve udi forsvar, blef forhandlet, at efter denne dag de adels børn, som hidindtil udi samme skole efter dis fundation er blefven optagen, til Soer skole kunde remitteres, och der imod de af ufrie fødde ere, som Soer skole hidindtil ocsaa efter dis fundation hafver admitteret, her efter udi Herlofholms skole kunde blifve indtagen; och efterdi der dog icke saa mange paa Herlofsholm kunde indtagis, som af Soer saaledis blefve udsatte, at hans ko. ma. da naadigst vilde saa meget paa et andet stedt her udi riget bevilge, som saa mange igien kunde udi en anden skole vorde medt underholdet. [a] Actum Odense den 28 augusti anno 1620[a].

Christenn Friis. Albret Skiell. Oluff Rosenspar. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Wlffeldt. Enwoldt Krussze. Iffuer Jull. Anders Bille. Holger Roszenkrantz J.søn. Andres Sinclar.

58. Rigens raadts underdanigste forslag om atschillige forbunder, 28 August. **A. Orig. med Kristian Holks Haand: RR. n. 42 Ø 1. B. Kopi med Iver-Juls Haand: smstds. Ø 2. Stykket om Forbund med Staterne, der baade i A og B staar paa et fra først af særskilt Ark, er begge Steder med Jakob Ulfelds Haand.**

Først om engelsche.

Efthersom vi underdanigst ehracte thet forbundt medt Engelandt thette rige for andre at vere thienligt, saa ehr vel fornøden, at medt same forbundt først fortfares. Och paa thet ethers kong. mait. her udi thes bedre kunde naa sin intention, synes os underdanigst raadeligt, kong. mait. af Engelandt at avisere om saadan confæderation medt forderligste vedt ethers k. m. egen schrifvelse vedt en egen post, och at ethers k. m. for mange vichtige aarsager ehre thilsindts vedt sine afferdigde ther om at besøge och the forbund, emellum thisse riger fordum verit hafve, at restaurere.

Thi endog inthet høygre baandt och venschab kandt verre endt thet, medt hvilcket ethers k. m. høybemelte k. m. af Store Britanien ehr forvant och bebunden, dog eftherthi saadant ehr icke uden emellum ethers mayestater self, ehrachter ethers k. m. icke aldene nyttigt, meden och gandsche nødigt saadan forbundt emellum rigerne och ethers k. mayestaters undersotter paa begge sider at fortsette, for eftherfølgende høyvichtige aarsager:

Paa thet at saadant bundt kandt blifve veldtkyndigt och saaledes foraarsage, maa sche, at icke aldene mange ethers mayestaters

a Fattes i D.

paa begge sider vidervertige theraf thager afschye, och megit, maa sche, som the vel ellers torde tentere, lader forblifve, meden och at the, vel bevogne ere, thes bedre kandt mainteneris.

Eftherthi begge ethers k. mayestaters herrer forfedre, høyloflige och christelige amindelser, rigerne paa alle sider thil beste, forneme och threflige confæderationes for sig, theris riger och undersotter, tha verende och thilkomende, saa vel emellum Danmarck och Engelandt som Danmarck och Skotlandt slutet och stadfestet hafver, at ethers k. mait. i lige maade hafver icke ville forbie ghae i thenne begge rigers Engelandt och Skotlandts høynschet och lyckelig forening, begge regementers, thet dansche saa vel som stoer britanisches, lycke, velferdt och bestyrkelse at søge vedt forbundt imellum ethers k. m. riger, Danmarck, Norge etc. och kong. mait. af Store Britaniens riger Engelandt, Skotlandt och Irlandt etc., synderlig eftherthi e. k. m. nochsom sig hafverført thil sinde, at k. m. af Store Britanien och same riges velstandt och incolumitet ehr ethers k. m. saa høyt ahnliggende som ethers k. m. egen, efther som ethers k. m. och uden ald thifvel stiller k. m. af Engelandt mening och forset sig i lige maade emodt ethers k. m. och thes standt och riger at forholde. Eftherthi thene thidts farlige thilstandt saa vitterlig ehr och en hver for øyne, at therom ingen vitløftig deduction ehr fornøden, och ethers k. m. sig hafver resolverit, saadantvit udseende ubestandt udi thide vedt beqveme middel at forrebygge, och medt andre sine religions forvante, som ethers k. m. forhaaber ther thil at kunde disponere, at threde udi forbundt, at ethers k. m. therfore først medt k. m. af Engelandt sig at forbinde hafver sat sig fore, och thet for thendt aarsag, at ethers k. m. regner thet som et fundament thil alle andere forbunde, och hvort heden ethers k. m. i theunm ofver alt, nest Gudts hielp, vil sichte och hense, hvorfore ethers k. m. formoder, hans m. icke aldene saadant verck sig lader vel befalle, meden efther thendt høye forstandt, Gudt almechtigste hans mait. hafver medt begafvet, saa och thendt store forsorg, hans mait. for thet gemene christelige vesens beste och velstandt berer, saadan høynyttigt verck kongelig hielper at forfreme och udføre.

Om hvilcket ethers k. m. icke aldene sig hafver villet medt hans m. beraadslage, meden och efter thet synderligt gode broderschab och forthroende sine fuldmechtige vel och fuldkomeligen instruerede thil Engelandt nu strax medt thet første at afferdige,

paa thet bemelte verck kunde bekome en this lyckeliger och bedre ende och udgang.

Vi formener underdanigst beqvemligst thil Lunden udi Engelandt same tractation at foretages, baade forthi k. m. af Engelandt self ehr thendt, hos hvilcken mest her udi ehr at ehrholdis, saa och for atschillige difficultates, som icke saa kunde behandles af thenum, som uvidende ehre, om hvis ethers k. m. ther vil lade søge, saa och eftherthi medt thendt spanische residerende til Londen medt lempe vil omgaes, baade paa thet ingen forhindring af hanum eller the spanioliserede Engelsche schulle sche her udi, saa och paa thet the Engelsche af raadet, som icke gode Spansche ere, this mere thette verck motte favorisere. Her foruden saa frempt k. m. af Engelandt thorde giøre sig betenckinde i thet forbundt och formene ethers m. ther vedt at søge tilfelde noget emodt Staterne, Sthederne eller Sverig at udføre, tha kandt paa ethers k. m. naadigst behag hans m. forseckris, at ethers k. m. icke aldene medt Staterne sig vil forbinde och ther udi bruge hans mait[s] raadt och advis, forhaabendis hans mait. alle obstacula hielper at thagge af veyen, meden och at ethers m. emodt the andre via facti inthet ehr thilsindts at tentere, och saa frempt irringer forefalde kunde, gierne for alt at ville lide hans mait[s] underhandling.

Och eftherthi nogle the Engelsche vel maa sche icke gierne seher saadan confœderation, forthi the befrychter k. m. af Store Britanien for vit ethers k. m. och thette rige thil villie schulle indgae for thet synderlige venschab, emellum e. k. m. ehr, ville vel icke aldene i første andragelse vere fornøden ungefer at foregifve forbundet paa begge ethers k. mayestaters lifsthidt (thendt Gudt naadeligen ville forlenge) aldene, meden och in ipsa tractatione først handles om the puncter, fast general och indeferent ehre, och siden efther haanden arbeides paa hvis videre kandt thyckes at schulle och kunde ehrholdis, ungefer som eftherfølger:

Først hvis udi the gamble forbunde sambtyckt och fuldbyrdt ehre, nemblig:

1. At ther schal vere emellum begge konninger, theris arfvinger, eftherkomere, riger, lande, undersotter, vasaller och alle, som nu ehre och eftherkommendes vorder, thil evig thidt et sicker, fuldkomet, uegienkallende och varigt venschab och forbundt, saa the icke aldene hverken self paa fører eller, saa vit thenum staar thilgiørende, sambtycker eller thilstede nogen anden thenum eller

theris riger, lande och undersotter paa enten sider at paa føre nogen uleylighed eller schade paa lif eller godts i nogre maade, meden och paa begge sider hin anden medt ald throschab mene, hin andens saa vel som undergifne rigens och undersotters gafn och beste lige som sit egit af yderste formue fordre och forfremme, meden schade och undergang af ald magt medt raadt och gierning som sin egen hindre och afverge.

2. Saa frembt enten herrene eller theris eftherkomere erfarer noget at forehafves, begieris eller behandles, som thendt anden kandt kome thil præjudits, forfang, hinder eller schade, schal handt vere forplicht thendt anden strax therom at atvare och saa vit hanum mueligt saadant afvende eller afverge.

3. Skal ingen af herrerne thilstede sine undersotter paa sin eller nogen andens bekostning eller besolding at thiene emodt thendt anden eller hans riger, lande och eftherkomere thil evig thidt. Hvilcken enthen kongis undersotte her emodt giører, straffes af sin herre som hans egen oprørsche och thendt, sig emodt hans kong. høyhedt forgrebit hafver.

4. Møget mindre schal nogen af forbemelte potentater udstede af theris lande emodt thendt anden krudt, lodt, munition, proviant, pendinge, skib, schyt eller nogen hielp, hemelige eller aabenbare.

5. Ther som enthen af kongerne besøger thendt anden om hielp, tha schal thendt besøgte thre maneder therefther, saa frempt handt self ehr fri for orlog, undsette thendt betrengte medt hielp af vel monterede orlogs skibe eller folck; dog schal ald bekostning, therpaa anvendis, egien ehrlegges thendt undsettende af thendt, ther undsettes, naar krien ehr endt och udført.

6. Blifver nogen landt och steder indthagen i saadan samblet expedition, tha saa frempt the enten af herrerne thilhører eller thilhørt hafver eller och ligger i theris territorio, schulle the thilstilles rette eyermanden egien aldene.

7. Hvis andre steder eller lande ther kandt ehrøfris, the schulle schiftes en hver sin anpart, efthersom handt folck hafver udi same thog.

8. Udi lige maader schal och efther folckens mengde och antal uddelis alt hvis bytte ther falder och for løsøre eller farende hafve kandt beregnis, i hvor som helst thet fran fienden bekomes, vere sig enthen inden eller uden nogen af forbemelte kongers gebete.

9. Dog hvis thil søes ehrøfris, theraf schal thendt thredie part forloddes udt følge thendt, krigen fører och bethaller.

10. Emodt saadane fiende, som the sig begge emodt indlat hafver, som forscrefvit staar, schal thendt ene konge icke maa indghae nogen fredt, accord eller forligelse, uden thendt anden therudi fuldtkomelig och gandsche medt sine lande och undersote medt indthages och begribes.

11. Thendt ene herre schal icke heller huse, helle eller lide thend andens uven i sine lande, naar handt thet videndes vorder i nogen maade.

12. Saa frembt nogen, vere sig och hvo thet vere kandt, sig nogen retighedt, høyhedt eller frihedt enthen i eller ofver nogen af høybemelte kongers riger, lande eller gebete medt gewalt sig thilmoder, som the nu icke nyder eller inde hafver, tha schal thendt ene konning thendt anden her emodt af formuen uden nogen opsettelse eller undschylding hielpe och undsette.

13. Thendt ene herris undersotte schal thil landts och vandts thendt anden herris lande, kiøpsteder, hafner och strømme medt theris kiøpmandschab och vare uden nogen forhindring mue søge och ther handle och vandle, naar the theraf thendt sedvanlig tholdt och rettighedt ehrlegger; dog almindelig landtslofver och forordninger, som alle andre nationer medt under begribes, hermedt i alle maade uforkrencket. — Synderlig medt andet belangende Norgis kronis forbundne lande och hafner, Islandt, Helgelandt och Findtmarcken, eftherthi endtoch k. m. egne undersotter, Dansche och Norsche, icke hafver thendt frihedt, at the maa seigle paa Norlandene, thet och i forrige forbunde af begge potentater bekiendis at vere contra honorem regium, leges et libertates Norvegiæ.

14. Thendt del af Grønlandene, som Spitzbarg tituleres, saa frempt the Engelsche saadane seglation icke ville afstae, tha kandt saadant begge herrers och prindtsernis lifs thidt fri forbeholdis thenum begge, dog at k. m. af Danmarck sig sin rettighedt paa alle nordische insuler och lande forbeholder icke her medt at forkrenckis i nogre maade, och at begge nationer hin anden ther saa vel som alle andre steder udi søen, hafner och lande medt ald godt venschabs betheelse och bevisning ehre bevogne och beforderlige.

15. Udi Ostindien och Vestindien, saa och alle steder i verden schulle begge nationer hin anden velferte och hverken self thendt anden beschedige eller vedt andre thenum nogen eftherdel

thilføie eller thilføie lade i nogre maade. Thalles ther om Molucis, som nu beseglis, tha kunde the lande the Engelsche forbeholdes, dog at theremodt Zeilon paa kong. mait. af Danmarckis vegne medt underthages och forbeholdis.

16. Och efthersom efther forige forbunde inter Johannem et Henricum handel och vandel fri lades, synes billigt. at k. m. af Danmarcks undersotter thilstedis ufarfvit klede udi Engelandt at kiøbe och udføre, eftherthi nogle nederlendische kiøbmendt allerede sig ehrbøden hafver och therom anden och thredie gang medt ald flidt ahnholdet en stappel af hvit klede her udi riget at ville legge, hvorofver thendt fordel, Engelandt theraf kunde hafve, en del kunde bethages, i thet thet engelsche klede fran Medelborg och therforuden møget klede, som nu udi Nederlande giøres, her kunde indføres och i stedit for engelsk forbruges. Ehre saadane for thi ther paa giorde ordinantser icke at ehrholde, tha kandt søges om icke enthen af thet melbrugske eller hamborgsche eller noget andet compagnie it antal klede i Sundet kunde thet dansche compagnie opleggis och ther bethallis, efthersom the dog i Engelandt therom medt kiøpmendene vedt theris factor kunde thilforne ens vorde. Kandt thet icke ehrholdis, tha schal om thenne punct aldelis inthet slutes eller bevilges, meden gandsche forbiegaes, hvilcken punct och thil the siste kandt udsettes.

17. Saa frempt och, thet Gudt forbiude, nogen af enten herrenis undersotter hender under thendt andens landt at strande, tha schulle the vere theris vrag mechtige och icke af nogen therpaa giøres forhindring, meden møget mehre, om the thet begierer, for en billig biergeløn forhielpes thil at redde, hvis the kunde och ville.

18. Och schal thendt ene konning vere forplicht thendt andens undersotter at hielpe thil rette, naar nogen thendt enis undersotter udi thendt andens lande nogen uret vederfares, och thet vedt lovg och ret, och at thendt thenum snart och uden opholt vederfares, saa vit landtslofver och constitutiones kunde tholle, och siden straffe ofver thendt, som uret giør, uden aldt vildt.

19. Och schal ingen privat forurettelser vere mechtig thette forbundt i nogen maade at svecke eller nogen hadt eller afvindt emellum nationerne at oprette, meden en hver svare sin egen gierninger och therfore indstae, och icke vedt repressalie eller anden

uvenlig proces undgielde, hvis en anden brut hafver, hvilcken self uden ald dilation for sine egen gierninger schal stae thil rette.

20. Endt kandt i fremthiden (thet vi icke formode, Gudt och naadelig vil afvende) nogen thvist och irringer emellum rigerne indfalde, tha schulle saadane udi aldt venlighedt underhandles och bileggis, och nerverende forbundt icke udi nogre maader thermedt vere opthagen eller forhindrit.

II. Hvis videre kandt forhandles och slutes paa begge nu regierendes kong. mayestaters lifsthidt, och naar thet ehr slutet, paa fire eller femb aar efther enthen theris afgang (thendt Gudt naadeligen lenge af vende) eller och gandsche paa begge prindtslige høyheders lifsthidt, i lige maade continueris.

1. Endog forbemelte conditiones och bundts artickler slutede ehre emellum kong. mait., rigerne och undersoter nu och fremdelis paa begge sider, dog eftherthi ethers kong. mayestater hin anden indbyrdis medt synderlig och extraordinarie venschabs och affections bundt ehre forvante, ehr ethers k. m. udi thendt mening, at efther som forbemelt ehr, hvercken ethers mayestater thendt andens schade eller undergang enthen schulle ville eller och for sit egit interesse kunde tholle och lide, eftherthi thendt enis conservation och velstandt ehr thendt andens, och en hver therfore och hafver at achte thendt andens schade och ruina som sin egen, therfore formoder ethers. k. m., at kong. mait. af Engelandt sig schal lade behage nogen videre deduction af forbemelte forbundt, som paa begge ethers mayestaters lifsthidt och particular en hver ethers mayestaters standts och landis conservation schulle hensehe och vere ment.

2. Ther fore eftherthi icke benefnis i forbundet, hvadt undsetning sche schulle, och midler thidt, meden therom handles, atschillige thilfaldt och fare for thendt betrengte kunde sig thildrage, tha schal thendt ene, strax handt therom atvares, vere forplicht at undsete thendt anden uden nogen dilation medt 8 skibe, the fire paa 150 eller 200 lester, hver schib medt 150 eller 200 mandt, 20 gode stycker; the andre fire schulle vere paa 100 eller 120 lester, 100 eller 120 mandt och 16 gode stycker, hvilcke schibe och folck schulle vere under thendt herris admirals commendo, same hielp och undsetning scher, och schal same undsetning continueris, emeden krien varer och uden ald omkostnings

ehrlegning i alle maade. Forbemelte 8 schibe schal thendt herre, thenum udschicker, udfethallie, fran the udløber af hans landt, paa thre maneder; hvis videre proviant ther giøres fornøden, schal thendt thillade, schibene thilschickes, lige saa godt, som handt sine egne schibe och folck lader gifve.

3. Endt hender thet sig, at anden och større undsetning enthen af pendinge eller folck begieris och behøfves, tha schal thendt ene vere forplicht thendt anden uden nogen forevendelse eller undschylding, saa frembt handt self ehr fri for fiender, af ald magt at assistere och hielpe, emeden krien varer, och indthil thendt betrengte sin statum forsickrer, dog at hvis bekostning therpaa ghar, same bekostning schal thendt, undsetning giøres, refundere och godvilligen bethalle thendt, same undsetning giort hafver, naar krien ehr endt och udført.

4. Dog schal thendt, undsetning giører, vere thendt anden, saa frembt handt self krigen begynder, mechtig thil retten och magt hafve, billige conditiones och pacifications middel uden nogen argelist at foreslage och ther paa lade drifve; undslager handt, undsetningen behøfver, billige och fredlige middel och veye. tha schal thendt anden icke vere forplicht, hanum at undsette, och dog icke thismindre thet forbundt, rigerne emellum ehr, blifve i sin fuldkomen esse och thermedt icke i nogen maader vere brut eller svecket.

Och efthersom Orkenøe och Hetlandt af thene tractation icke kandt udelades uden eftherkomernis præjudicio och forfang, synes os paa ethers k. m. naadigste behag underdanigst raadeligt, at thendt punct saa vel som alle andre høytvistige udi begge ethers mayestaters lifsthider gandsche opthages och heden settes, dog eftherkomerne theris rettighedt thermedt uforkrencket udi alle maade.

Saa frempt nu k. m. af Store Britanien udi thette forbundt andre ville undthage, kandt underdanigst ehrindris, at thersom hans m. thenum och the andre sine confædererede, och ethers k. m. sine confædererede och undthog, tha thette forbundt at vere som ugiordt, eftherthi alle potentater och herschaber i christenheden ehre begge ethers mayestater enthen medt ny eller gamble forbundt forvante. Ethers mait. dog, som før ehr rørt, medt Staterne at ville lide hans. mait[s] underhandling, saa vel som och medt andre, forhaabendes hans. m. thenum icke i nogre ubillige prætexter och anfordringer byefalder, efther som ethers m. sig och

inthet medt nogre af thenum vedt andet end fredeligt, ehr och icke thilsindts, thenum noget at anmode, som thil andet endt thil fredelighedt och godt venschab kandt thiene.

For thet siste, eftherthi allehaande af the Engelsche kandt foregifves, som vi icke her kunde besinde, ehracte vi fast nødigt, heller om ingen omgang kandt hafves, alt thet, som icke medt thette riges gandtslig disreputation och schade paa begge ethers mayestaters lifts thidt, salvo jure successorum, at indgaa, endt thene tractation uden nogen endlig godt udgang, thet vi dog, nest Gudt thendt almechtiges hielp, icke formode, schulle afghae och udstilles.

Belangendis kongl. mt[s] naadigste proposition om forbundt med di Stater udi di unierede niederlendiske provincier, da er paa hans kongl. mt[s] naadigste velbehavg raadens underdanigste betenckende.

N. Vil endelig verre fornøden at forfare, hvad och hvor vit forbundt der er giort imellom kongen af Franckrig, item kongen af Store Britanien oc die Stater (besynderlig Store Britanien), thi mand derefter møgit sig kand rette, om maaske conjunctim med di potentater (efter som Staterne tilforn instanter hafver begerit) eller separatim nogen alliance kunde besluttis.

Conditiones siunis underdanigste saaledis at kunde formelde:

1. At der skal verre en ævig, god fred, enighed, correspondents oc venskab imellom kongl. mt. af Danmarck, Norge etc. oc die unierede provincier udi Niederlande, oc imellom alle deris lande oc undersotter paa begge sider, præsentes et futuros, til land oc vand, uden al argelist.

2. At di paa begge sider skulle mene, ville oc søge hverandre deris gavfn oc beste, løcke oc velfart, oc dertil med raad oc daadt hielpe oc befordre udi alle forfallende occasioner.

3. Di skulle hverken selfver eller ved nogen anden, hiemmelig eller aabenbarlig, tractere, handle, giøre eller bevilge nogit, som kand verre hver andre til skade, fare eller udi nogen maade præjudicerlig, men fast mere alle saadanne raad, intention, anslag oc verck, som af nogen (hvo som heldst det verre kand) til skade eller fare kunde practiceris oc foretagis, udi tide (saa snart det erfaris kand) hver andre aabenbare oc advare oc med al flid forhindre oc afverge.

4. Di skulle icke udi nogen maade, hiemmelig eller aabenbarlig, med raad eller gerning hielpe eller stærcke hver andris fiender, ihvem di kand verre, hverken med folck, skibe, penge, proviant, munition eller nogen anden maade, ey heller tilstede, at hver andris fiende nogen hielp eller assistents publice vel privatim udi deris lande maa bekomme, men fast mere udi saadan leilighed raade oc forhielpe hver andre til en god ende oc udgang.

5. Di skulle ingen forbundt, liga eller tractat giøre eller indgaa med nogen imod hver andre, som kand verre til nogen suspicion, præjudits, fare eller nachdel, oc dersom hertildags tilforn nogen forbundt med nogen anden er giort oc indganget, da skulle saadanne forbundt icke komme nogen af parterne til nogen præjudits, skade eller fare (saa fremt icke nogen af begge parternis allierede med ubillig krig oc gewalt ofverfaldis), men di skulle udi alle maade holde et oprigtig, uforkrenckit, fuldkommen got venskab oc naboskab, foruden al mistancke oc argelist.

6. Handel oc vandel til lands oc vands skal verre fri oc fellig med al commerts for alle, begge parters undersotter, paa alle uforbudne steder oc hafner, oc derudi bevise hver andre al naboelig god vilge, venskab, fordrelse, beskøttelse oc handthefvelse, dog at den sedvanlige rettighed paa begge sider udgifvis, oc landslofve oc forordninger uforkrenckit[a].

7. Saa framt nogen af begge parters undersaatte sig udi nogen maade billigen kunde hafve at beklage eller besverge, da skal alt saadant ved ordentlig ret forhandlis oc udføris, oc begge parter giøris oc administreris god ret oc justits, lige som hver deris eigne indfødde oc undersotter, oc dog det gode venskab oc forbundt uforkrenckid udi alle maade.

8.[b] Oc efter at di paa begge sider saa ere hver andre venlig forbunden, at di udi alle maade oprigtigen ville vide hver andris gafn oc beste oc gerne se oc procurere hver andris securitet, lyckelig statum oc increment, da lofver di paa begge sider til dis ydermere oc høyere forseckring, at den ene part den andens status conservation vil lade sig saa høigt verre angelegen, at dersom (det Gud naadeligen afvende) nogen af begge parter eller deris status formedelst fiendlige, megtige practicker oc gewalt, som til

a Indenfor Liujen er tilføjet: N. at huos denne punct oc kand handlis (om muligt er) om venskab, correspondents oc forseckring paa øst- oc vestindianiske navigats oc trafic. b I Randen: N. Dersom denne punct in tractatione kunde slet forbigaas oc ellers nogit got udrettis, da siunis det raadeligt, dog paa k. mts. naadigste velbehavg.

endelig ruin oc undergang var dirigerit, skulle anfegtis oc saa vit betrengis, at den pericliterede, da ville di hver andre in tali casu, nahr di besøgis, med det første muligt er med al magt enten med en ansenlige summa penge eller med skibe oc folck paa sex maaneder succurrere oc saadan periculum oc ruin hielpe at afvende, oc efter forne tid ydermere at deliberere om videre hielp oc assistents, om behof giøris.

9. Oc hvis udi saa maade til saadan succurs oc defension kunde opgaa oc bekostis, det skal ske paa billig caution paa den assisterende partis eigen omkostning, saa lenge saadan yderlig fare oc periculum varer, oc indtil Gud almegtigste nogen løckelig forandring oc udgang forlener, da skal al saadan anvende omkostning af den betrengde part igen restitueris oc refunderis.

10. At kongl. mt. sig naadigste ville erbiude med andre potentater til interposition oc underhandling imellom kongen af Hispanien oc di Stater til frids fordrag eller prorogationem induciarum.

11. At kongen af Store Britanien alene kunde indtagis udi dette fordrag utrinque (om muligt var).

Hvis ellers andre forbundt ehre belangendes, ehrachte vi underdanigst riget thienligt, at the stifftis och medt godt venschab och correspondents medt alle thette rige ahngrendtsende naaboer underholdis.

1. Och at medt Moschouf underholdis gamble forbundne och videre hvis thette rige och thes indvonere kandt vere gafnligt; dog defensions forbundt uden videre betenckinde synes medt hanum for thenne itzige Muscous selsome thilstandt besverligen at kunde oprettis.

2. Medt Pomeren først, ther nest Meckelborg, siden Brunsvig och Lyneborg, saa Nedersaxen synes medt forderligste gafnligt at indghae och begynde paa en defensif confœderation, dog at undsetningen saadan berammes, som thendt bode her af riget i nødts thidt sche kandt, och theremodt af thenum thette rige egien bevises uden stoer besveringe.

Hvilcket ehr voris underdanigst forslag paa the puncter. ethers kong. mait. os naadigst hafver befallit at ofverveye belangende forbundt, theris videre direction och moderation vi ethers kong. mait^{s} naadigste, høyvise kongelig betenckende underdanigst

ville hafve hiemstillet. Actum Othense thendt 28 augusti anno 1620.

Christenn Friis. Albret Skiell. Manderup Parsberg. Oluff Rosenspar. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Wlffeldt. Enwoldt Krussze. Iffuer Jull. Anders Bille. Holger Roszenkrantz J.søn. Andres Sinclar.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1620.

Indlandet. 12 Marts befaledes det *Eske Brok* og *Jakob Ulfeld* at være hos Kongen i Kolding 1 April med deres Folk og Heste, udstafferede alene med Liberi[1].

20 Marts befaledes det Hr. *Kristen Fris, Sten Brahe, Oluf Rosensparre* og Hr. *Anders Bille* »med det førderligste i nærværende Sommer« at forsamle sig i Kbhvn. og forhøre Rentemestrene Siverd Beks og Kristoffer Urnes Regnskaber[2]. Den første aflagde Regnskab i Nærværelse af de tre førstnævnte Raader og fik sin Kvittering 15 Maj[3].

Efter en Beslutning af Rigsraadet, der skal være taget paa Mødet i Odense[4], var *Kristoffer Dybvad* blevet fængslet i Sommeren 1620. 1 Septbr. blev han forhørt af *Kristen Fris, Anders Bille* og *Anders Sinklair*[5]. Sagen henvistes til Universitetets Konsistorium, der 22 Decbr. dømte ham i Kongens Naade og Unaade for grovelig at have forgrebet sig imod

---

[1] Jydske T. VII, 17.

[2] Sjæl. T. XXI, 503.

[3] Sjæl. R. XVII, 51.

[4] Worm, Epist. S. 16: Post conventum senatorum regni, Othoniæ habitum, D. Dybvadius in arce captivus detinetur.

[5] Danske Mag. 4 R. II, 243. Blandt Vidnesbyrdene imod ham var bl. a. Superintendenten i Bergen Niels Paaskes, hvorefter han havde ytret: »7. Rigens Raad skulde altsammen pludselig afskaffes paa én Tid, som det skete af Ludvig X vel XI, Galliarum rege, i fordum Tid. 8. I Raadet skulde ikke være aleneste Adels Personer, men nogle af Adelen, nogle af Borgere, et sic consequenter af de andre Stater i Riget«. Den første Ytring nægtede han at have brugt; den anden erklærede han, gjaldt ikke Danmark men hvad der var Tilfældet i Tyskland. Smstds. S. 245. Blandt hans Papirer fandtes et Blad: Errores, qui concernunt rempublicam Danorum. Den første Fejl var, at Kongedømmet ikke var arveligt, den anden, at Rigsraadet kun valgtes blandt Adelen. Pontoppidan, Annales III, 722.

. . . »Kongen, imod Riget, Rigens Raad, endog imod den døde, imod menige Adelskab og andre Rigens Stænder«[1].

30 Decbr. befaledes det Palle Rosenkrans at tilsige Abbedissen og Jomfruerne i Maribo Kloster, at de nu strax paa Foraaret skulde begive sig ud af Klostret, da Kongen efter samtlig D. R. Raads »Begjæring, Samtykke og Bevilling« havde forordnet Klostret »Adelsstanden her i Riget til bedste, den adelige Ungdom i Gudsfrygt, gode Sæder og adelig . . .[2] at optugte«[3].

Fyrstendømmerne. I Anledning af Stridighederne med Hamburg udstedtes der 13 Marts en Instrux for Hr. *Albret Skel* og *Holger Rosenkrans* samt to holstenske Raader, der skulde drage i en Sendefærd til Hertug Frederik[4].

Forhandlinger med Hertug Johan Frederik, se ndfr. S. 307.

Sverige. 4 Marts skrev det danske Raad fra Antvorskov (under Raadsmødet) til det svenske om et tidligere forbigaaet Klagepunkt, den nogle Flensborgere afkrævede Told, hvorom det først nu havde faaet nøjere Oplysninger[5].

Til at overvære Gustav Adolfs Bryllup i Stockholm beskikkedes *Holger Rosenkrans,* hvorfor han fik Kreditiver saavel til den svenske Konge (20 Oktbr.)[6] som til Kurfyrstinden af Brandenburg og Prinsesse Marie Eleonore (Roskilde 21 Oktbr.)[7]. 1 Novbr. afrejste han fra Kbhvn.[8] 30 Novbr. fik han fra Stækeholm sit Rekreditiv af Kurfyrstinde Anna[9], Dagen efter et lignende af Gustav Adolf[10], og 15 Decbr. kom han tilbage til Danmark[11].

---

[1] Pontoppidan, Annales III, 718; Danske Mag. 4 R. II, 261. Jfr. Worm, Epist. S. 54.

[2] Aaben Plads i Kopibogen.

[3] Sjæl. T. XXI, 541 (Kall-Rasmussen, Musse Herred I, 207).

[4] Orig. med Segl: Hamburg, Elbtold (Reg. 13), n. 12.

[5] Svenske Acta IV, 38. Efter en Kopibog i Stockholm var denne Skrivelse underskrevet af de samme 11 Raader, der findes under Betænkningen af 7 Marts (*n.* 55).

[6] Svenske Acta IV, 60.

[7] Auslend. Reg. 1620—21, Fol. 217, 218.

[8] *Holger Rosenkrans'* Rejsejournal. Egenh. Koncept: Danske Kg. Hist. n. 84 b.

[9] Orig. med Segl: Brandenb. n. 27 b.

[10] Orig. med Segl: Registr. 27. n. 199 (Svenske Acta IV, 62).

[11] Kr. IV (Nyerup S. 107). Jfr. Slange

Udlandet. Forhandlingerne med Bremen om Antagelsen af Kristian IV's Søn Frederik til Ærkebispens Coadjutor og Efterfølger[1] førtes ved Raaderne *Albret Skel* og *Jakob Ulfeld*[2]. Allerede 19 April sendte Kongen fra Koldinghus Rigens Indsegl til *Holger Rosenkrans*, der under *Jakob Ulfelds* Rejse uden Riget skulde forvalte Rigens Kanslers Bestilling[3]; 17 Maj befalede Kongen fra Krempe Hr. *Albret Skel* snarest at komme dertil[4]. Sammesteds udstedtes der 24 Maj Kreditiv for de to nævnte Raader samt Hofraad Martin v. d. Meden til Ærkebispen, Hertug Johan Frederik, samt Kapitlet og Landskabet Bremen[5]. De tiltraadte Rejsen Dagen efter; 28 Maj fremførte de deres Proposition i Bremen[6], og allerede 30 Maj kom de tilbage[7]. 9 Juni fik de samme fra Krempe Fuldmagt til at overbringe Ærkebispen et mundtligt Hverv[8].

9 Juli sendtes Hr. *Albret Skel* og *Jakob Ulfeld* til Husum til Kongens Søster[9], Enkehertuginde Avgusta, for at forhandle med hende og hendes Søn, Hertug Frederik, om den bremiske Sag. 1 Avgust drog de atter sammen med Martin von der Meden til Husum[10], hvor de 26 Avgust forhandlede med Enkehertuginden og Hertugen[11]. — 9 Avgust fik de tre nævnte fra Bredsted et nyt Kreditiv til Ærkebispen, Kapitlet, Stænderne og Staden Bremen[12].

S. 451. Egenh. Koncepter til de af Udsendingen holdte Taler: Danske Kg. Hist. n. 84 b. 5 Juli 1633 afgav *Holger Rosenkrans* en Liste over de Klenodier, han havde modtaget til Uddeling ved denne Rejse. Orig.: Registr. 27, n. 205.

[1] Jfr. Slange S. 440.
[2] Sml. Egenh. Br. n. 70.
[3] Jydske T. VII, 32.
[4] Smstds. 34.
[5] Auslend. Reg. 1620—21, Fol. 92.
[6] Koncept: Bremen n. 24.
[7] Kr. IV (Nyerup S. 92).
[8] Auslend. Reg. 1620—21, Fol. 113.
[9] Kr. IV (Nyerup S. 94).
[10] Kr. IV (Nyerup S. 96).
[11] Protokol (optegnet af Martin v. d. Meden): Bremen n. 24. 29 Septbr. afkrævedes der fra Frederiksborg Hr. *Albret Skel* og *Jakob Ulfeld* en skriftlig Erklæring om, hvad de senest paa Kongens Vegne havde udrettet i Husum; de skulde indsende den til Martin v. d. Meden i Kancelliet. Befalingen gjentoges 6 Novbr. fra Flensborg. Jydske T. VII, 47, 51.
[12] Auslend. Reg. 1620—21, Fol. 172.

1621.

Af Raaderne døde Enevold Kruse 8 Marts.

2 Febr. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

Efterat det 3 Januar var befalet *Oluf Rosensparre,* Hr. *Anders Bille* og Hr. *Anders Sinklair* strax at begive sig til Kongen [1], fik 8 Januar »Raadet« Brev snarest at være i Kbhvn. hos Kongen [2]; Indkaldelsen var foranlediget ved Ankomsten af en Udsending fra Prins Morits af Oranien, Kaspar von Vosberg [3]. Mødet aabnedes 2 Febr. [4]; af Raaderne synes *Albret Skel, Manderup Parsberg, Jakob Ulfeld, Jens Jul* og *Anders Sinklair* ikke at have indfundet sig [5]. Kongens Proposition af 27 Januar (*Egenh. Br. n. 83*) blev 9 Febr. besvaret af Raadet (*n. 59*) [6]. Dette tilraadede, hvad angaar Religionskrigen i Tyskland, først at prøve en Fredsmægling, og hvis denne mislykkedes, da at træde aktivt op, dog kun i Forening med England og Generalstaterne [7]. Til den Ende burde Kongen hverve 1000 Ryttere og 4000 Fodfolk; dertil ansloges at ville medgaa 400,000 Rdl., om hvis Tilvejebringelse man vilde raadslaa paa den kommende Herredag. Siden synes Raadet dog at være gaaet ind paa at borge for et Laan paa

---

[1] Sjæl. T. XXI, 544.

[2] Smstds. 545. Missivet til *Jakob Ulfeld;* Orig. med Segl: Kgl. Bibl., Ny kgl. Sml. Fol. 616 c, III.

[3] 18 Januar (ny St.) overgav denne sin Proposition; Dagen efter meddeltes det ham, at Rigsraaderne var tilkaldte. K. v. Vosbergs Relation, anført af Goll, Der Convent zu Segeberg (Abhandl. d. böhm. Gesellsch. d. Wiss. 6 Folge VIII) S. 20.

[4] Efter Kr. IV's Almanakoptegn. (Schlegel, Saml. II, 1, S. 45) skal Raadet have været forskrevet til 22 Januar, men paa Grund af Is i Bæltet begyndte Mødet først 2 Febr.

[5] *Enevold Kruse* overværede Mødet, men blev syg lige efter det. H. P. R[esen]s Ligprædiken.

[6] Benyttet af Slange S. 454—55.

[7] Efter Vosbergs Indberetning var denne Beslutning allerede taget ved et Raadsmøde $\frac{6}{16}$ Febr. og meddelt ham to Dage efter: Goll, anf. St. S. 23. Til fortsatte Forhandlinger med Generalstaterne udsendtes *Jakob Ulfeld* (se ndfr.).

100,000 Rd. hos Enkedronning Sofie[1]. — Med Hensyn til den svenske Flaades Optræden i Østersøen henvistes til Udtalelserne i Odense 1620 (ovfr. S. 287). Om Mønten udtalte Raadet, at Daleren burde sættes til 96 Sk. dansk m. m., hvorom udgik Fdg. 20 Febr.[2]

Raadet foreslog, at der skulde udstedes et Forbud mod Indførsel af Rug og Mel, hvilket skete ved Fdg. 18 Febr.[3] 16 Febr. udstedtes efter Raadets Betænkning og med dets Bevilling et Forbud mod Indførsel af fremmed Øl, medens der i Stedet lagdes en Accise paa dansk Øl[4] efter en Taxt, der noget afviger fra, hvad Raadet havde foreslaaet i Avgust 1620 (ovfr. S. 285—86). 12 April udgik en ændret Krigsordinans for Sjælland, Jylland og Fyn, givet med Raadets Raad og Betænkning[5] og i Hovedpunkterne stemmende med hvad Raadet havde foreslaaet ved Mødet i Marts 1620 (ovfr. S. 271—73)[6]

[1] 24 Febr. blev Raadets Brev herom med et eget Bud forskikket fra Haderslev til *Manderup Parsberg.* 5 Maj skrev Kongen fra Nykjøbing til Kansleren, at han siden ikke havde set Brevet, hvorfor det skulde efterskikkes »ved Dag og Nat« (Egenh. Br. n. 92). 13 Maj var det kommet til Stode og blev af Kongen oversendt til hans Moder (Kr. IV, Schlegel,' Saml. II. 1, S. 55). Fra Bredsted skrev Kongen 2 Juli til Kansleren: Jeg sendte 8 Dage, før jeg sidst drog til Danmark, et af Buddene fra Steinburg til Fru Moder med det Brev, Raadet gav Fru Moder paa de 100,000 Rdl., hvilket jeg siden ikke har kunnet opspørge; thi jeg forundrer mig ganske derpaa, at jeg intet Svar bekom derpaa (Egenh. Br. n. 96). Brevet omtales i Rigsraadets Betænkning 3 Avgust 1624.

[2] Trykt særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 600. Samme Dag udgik, ligeledes med Raadets Raad og efter dets Betænkning, en Fdg. om Klædedragt, Perler og Ædelstene. Trykt særskilt og hos Paus S. 598.

[3] Sjæl. T. XXI, 555; trykt.

[4] Sjæl. T. XXI, 554; trykt. Derimod nævnes Raadet ikke i to Fdgr. af 16 Febr., den ene mod at give Præstekald til Mænd under 25 Aar, den anden mod at Præsterne gjøre løsagtiges Adgang til Alteret afhængig af, at de har aftinget Sagen med deres Herskab. Smstds. 555; trykte særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 597, 596.

[5] Nye danske Mag. II, 167 (Sjæl. T. XXI, 617).

[6] Til Iværksættelsen af Fdg. udnævntes 12 April visse Raader i Forening med Lensmænd, saaledes i Sjælland Hr. *Kristen Fris* og *Oluf Rosensparre*, i Fyn *Jakob Ulfeld* og *Holger Rosenkrans*, i Aarhus Stift *Eske Brok*, i Viborg Stift og Silkeborg Len *Kristian*

I Henhold til Raadets Indstilling ved samme Møde (ovfr. S. 275) udstedte Kongen 17 Febr. med Raadets Raad og Samtykke en Fdg. til Forbedring af Roskilde Skole[1] samt 18 Febr. Fundationer for Stiftsskolerne i Lund[2] og i Odense[3].

Til Mødet i Segeberg, hvortil Kristian IV havde indbudt flere tyske Fyrster, besluttede Raadet at udsende *Eske Brok* og *Kristian Holk*, hvem der medgaves en Memorial (*n. 60*).

59. Raadets Betænkning, 9 Febr. A. Orig. med Iver Juls Haand: RR. n. 43 A. B. Kopi med Kristian Holks Haand: smstds. A b.

Paa kong. maiet[s] naadigste proposition, os hans ma. underdanigste raad her udi Kiøbnehafn thend 27 januarii anno 1621 foregifven, er voris underdanigste bethenckende:

Eftersom hans kong. maiet. for det første naadigst proponerer, om disse riger och lande, efter di staters udi Nederlande deris bogiering och anlangende, dennum udi denne det rommische rigis vit udsehende thilstandt och di unierte thydsche herrers betrengelse med nogen datlige[a] forretning schulle velfare, tha efterdi af saadanne mechtige krigsmagt, som di papistische nu allevegne hafve paa foede, saa vel som af atschiellige farlige thatlighedt, som di udi di omliggende nationer allerede drifve udi verck, uden al thvifvel er at formode, deris anslag emod den sande christelige religions forvanther tornemblig at vere derigeret och omsier at ville udghaa, hvilcke da udi saadan fare at forlade hvercken christeligt er eller kunde vere at forsvare; disse riger och lande ei heller sielf ehre forsichret, at di ochsaa jo for lige ofvervold sig kunde hafve at befare, saa frembt her emod icke bethimelig nogen thienlig raad och middel blefve foretagen; her hoes ochsaa efterdi disse riger och lande ved-nermere och godt fortroelige alliance och confoederation saa vel med thet kongerige Engeland paa nye, som och med di stater udi Nederlande at forbinde, udi denne thilstandt høieligst befindis at vere tienlig och fornøden, och saadant

a B: thatlig.

Holk, i Aalborg Stift *Iver Jul*, i Ribe Stift Hr. *Albret Skel.* Sjæl. T. XXI, 564—65 (Nye danske Mag. II, 169).

1 Sjæl. R. XVII, 112.

2 Skaanske R. IV, 199.

3 Fynske T. III, 298 (Hofman, Fund. V, 8). De andre Stiftsskoler synes først oprettede 1636, jfr. Nyerup, Hist.-statistisk Skildr. III, 1, S. 109.

dog nocksum clarlig forfares ingenlunde at kunde erholdis ved ändre eller beqvembligere middel, end at dennum nu udi denne thilstandt efter deris anlangende och begiering noget udi gierningen blifver bevist, hvor vidt forige misthroende kand betagis och nermere trachtation och correspondents foraarsagis och fulddrifves. Tha efter saadane leylighedt och thilstandt er voris underdanigst bethenckende, det raadeligt och gafnligt at vere, at hans ko. ma. først och for aldt vid afferdigde gesanther til keiseren och di interesserede thydsche herrer formedelst fredelige forslagh och middel med ydcrste muelige flid befordrer och thilhielper, at den uehnighed, som nu er udi den romersche rige, motte blifve bilagdt och fordragen. Och endog vi nest den almechtigste Gudts naadige bistandt cch velsignelse visseligen forhober saadan hans ko. ma. trachtation och høyansehenlig underhandling en lyckelig och vel ynschede udgang at schulle erlange, dog alligevel der som emod al formodende gandsche inthet lideligt udi venlighed var at udrette och erholde, saa mand inthet andet end en forsetlig aabenbarlig krigh emod dend sande christelige religions forvanther hafde at forventhe, at tha hans ko. ma. sambtlig medt kongen af Engelandt och Sverrig, saa och med thend neder sachsische kreidts herrer, med staterne udi Nederlande och med Stederne thilsammen giorde thend almindelig velstandt saadan giorlig undsetning och assistentse, som disse riger och lande efter sin standts leylighed mueligt och tholligt kand vere; dog at staterne udi Nederlandt forbemelthe bode herrer och steder thil saadanne conjunction thilforne disponerer, saa ingen af dennum, eller jo di fornemmeste och fleste, nemblig kongen af Engeland och the fornembste herrer udi kreidtsen, staterne sielf och di fornembste steder sig icke derfra udi nogen maade schulle unddrage. Herhoes at the sig self ochsaa formedelst saadan alliance och confoederation emod hans k. m. och disse riger erklerer och lader befinde, som aldt høyforaarsagede mistroende kand betage, och the theris devotion egien emod hans k. m. for saadan vitndsehende assistentse udi ald theraf endstendene uleylighed kunde med bevise och forsichere, ungefer efter dend forslag och mening, som senist udi dend propositionsdag udi Ottense der om er giordt och besluttet. — Men der som di forbemelte potentater, stater och steder sig til saadan conjunction och assistentse icke vil forstaa, och ei heller staterne udi Nederlande nogen saadan sicker alliance med disse riger och lande

schulle ville indghae, tha vide vi ingenlunde hans k. m. at thilraade sig saadan høybesverlig vitleftighed at paatage, ansehendis hans. k. m. ickon ellers aldeniste sin egen riger och lande her vid schulle paa det yderste exhaurere och ald uvillie och fiendtlighed af mange atschiellige andre høye potentater och herrer (dog inthet der med midler thidt udrettendis) sig och sine riger och lande foraarsage och paalade. Dog alligevel er icke uraadeligt, at hans k. m. in omnem eventum midler thidt lader offentlig verfve en antal krigsfolck at hafve udi beredschab, at der vidt end ochsaa fredts forhandlingen thes bedre kunde faciliteris och til des lideligere conditiones befordris. Hvad med denne forbemelte assistents udi sig sielf belanger, som hans ko. ma. af disse riger och lande den sande christen menighedts velstandt schulle med komme thil hielp, hvor stoer dend var at bevilge och udlofve, tha befinde vi disse riger och lande efter this tilstandt icke at kunde udstaa videre aarligen, midler thidt dend almindelig christen menighed thil thenne hielp nødtrengt befindis, at underholde udi det høyste end et thusind heste och fire thusind til fodts, paa hvilcke er beregnit thilsammen 400,000 daller. Hvilcken summa pendinge, hvorledis dend midler thidt och saa lenge thenne hielp, som forbemelt er, schulle bevilgis, kand vere udi disse riger och lande at bringe til veye, der om ville vi udi neste thilkommendis herredag vere at beraadslage och constituere. Och forsie vi os underdanigst, at hans ko. ma. ochsaa nadigst thilholder fyrstendommene, at di tillige med disse riger noget anseenlig for deris qvotam thil denne for^{ne} assistents och summa aarligen contribuerer och udligger, anseendis dette at vere en extraordinarie thilfald och den sande christenhedts almindelig fare angiellendis, som dennum fast høyre och nermere end disse riger er angiellendis, och derfore icke med deris ellers sedvanlig contribution kand eller bør at betagis eller afvisis. — Her huos ville icke mindre hafvis udi agt, at med allerførste leylighed saa vel med Engeland blifver om forbundt at fornøye tracteret och thil ende forhandlit, som ochsaa huos di unierte herrer udi Thysklandt sig forsichrer, hvad disse riger och lande sig til dennum burde och kunde hafve udi ald thilfald at forlade, efter at mand med saadan en mechtig och dertil med vidt udseende assistents dennum thil hielp kommer. Vil ochsaa udi lige maade med di braunsvigische och lüneburgsche herrer om nogen nermere forbundt udi denne tilstandt tracteris och afhandlis.

For det andet, belangendis om denne svensche flode, som udi Øster søen forgangen høst foruden pas och leyde hafver passerit, der nu erachte vi underdanigst raadeligt at vere saaledis at forholdis, som voris seniste udi Othense der om underdanigste ofvergifne erklering formelder.

For det thridie, hvad mønten er anlangende, erachte vi paa denne thid raadeligst, at thil en enkinde rigsdaller blifver beregnet udi voris dansche och den lyckstadische solf mønt, saa vel och udi voris dansche enlig krone schiellinger, sex marck dansche eller halffembtesindstyfve och sex schielling, men udi al fremmede som ochsaa voris dansche pagimendt fire schiellinger och thov schiellinger beregnis paa en enckinde rigs daller halfsyfvende marck eller hundrede och fire schiellinger; dansche marckstycker at gielde udi sølf mynt eller och udi dansche enlig kronschiellinger en och thifve schiellinger. Hves fire schiellinger, som her efter udgifves under en slet daller, schal icke antagis høire end threi dansche schiellinger, men hves for en slet daller och der ofver udgifves, schal thagis med vegt och beregnis thil hver pund thretten slette daller, hvor efter vechten paa hves ringere end en hel pund udgifves, schal beschickes och forordnis, ind til saa lenge at vechten emod dalleren anderledis udi Thyskland blifver lignet och forandrit.

Hvercken bønderne eller nogen anden schal nødis thil at betalle med andre smaa pendinge end hannum beleyligt er, med mindre hand sig der til sielf med bref och segel eller anden nøyachtig kundschab forplichthet hafver. Alle hves pendinge, som bønderne udgifve for deris landgild udi payemendt, saa frembt som alle samme landgildts persiller kand beløbe til sammen beregnet til en slet daller och derofver, schulle schrifverene paa k. m. huse saaledis sambtlig beregnet thage med vegten, som forschrefvit staar, men hves det thil sammen icke kand beløbe til en slet daller, da saafremt at bønderne vil det udgifve udi payement mønt, schal hver fir schielling ickon thagis for threi schielling, och hver thov schielling for halfanden, och thil en enckinde rigs daler beregnis af alle forne payement half sifvende slette marck; dog alle enlig schiellinger ickon beregnis til en enckinde rigsdaller sex slette marck. Och efterdi udi kiøb och sal hidindtil ingen synderlig profit formerckis af currant daller, at da en hver frit thilladis at handle och slutte kiøb enten udi slette eller enckind rigs daller, eftersom mand bedst kand der om paa beggi sider forenis.

Vi ere ochsaa underdanigst begierendis, at motte almindelig forbud udgaa her ofver Danmarckis rige, at aldiellis ingen rovg, mel och brødt blifve hidt indførdt fra fremmede steder och her forhandlet i nogen maade; dog umaalet hvede och hollandsche hvedekage her med icke at vere formendt eller forbøden her udi riget at indføris och forhandlis, med mindre end saadan forbud for almindelig dyrthidt her udi riget af k. m. naadigt blifver opgifven.

At vi paa kong. maiet[s] vor allernaadigste herre och konings naadigste ofvergifne proposition os saaledis underdanigste erkleret, des til vindisbyrdt hafve vi med voris hender underschrefvet. Actum Kiøpnehafn thend 9 februarii anno 1621.

Christenn Friis. Oluff Rosenspar. Eske Brock. Christian Holck. Holger Roszenkrantz J.s. Enwoldt Krussze. Iffuer Jull. Anders Bille.

60. *Memorial for Raaderne ved Segebergmødet, (Febr.).*

A. Koncept med Albret Skels Haand; udenpaa har Kansleren skrevet: Eschil. Brock et Christ. Holk pro memoriali recommendata a senatu; RR. n. 43 H. B. Kopi med Kristian Holks Haand, paaskrevet: Memorial for dennom af raadet, som skal medt ko. ma. til Segeberg anno 1621: smstds. D.

1. At hans ma. hafver skrefvit dennom thil som hans fornemste slect och venner, er skied af den aarsag, at hand (efter unionens och stadernes begiering) først vilde erfare dieris geneigenheit, resolution och mening, førind dend hele kreis med andre skulde blifve forskrefvit.

2. Och endog hand iche er y nogen union, ichi helder hidindtil imod keiserens arfvelande, endog ded thit och ofte hafver verit begiert, sig hafver vilt indlade, dog ligevel for religionens skyld, som efter tractes, saa ochsaa for den goede genegenhied, venskab och goed correspondens, som hans ma. hafver ichi alenne med den nedersechxiske kreises førster, mens ochsaa med di andre, da saa fremt ded er dieris alvor, och di alle vil giørre noget der thil efter resolutionen, vil hans ma. y lige made for sin quotta giørre, hvis hannom bør, och ichi helders..

3. Och hvad helder dette gaar for sig helder ichi, skal mand dog for stedernis och andris skyld se, hoerlidis mand kand komme y goed confederats, dog defensive, med di hertuger af Lynneborg och Bronsvig, [a] synderlig om stederne dieris pretenderte previlegier datlig med mact vilde erholde och self dadtlig noget begynde. NB Engeland om ded samme[a].

a I A tilføjet i Randen.

4. At mand drifver ded der hen, at endog hans ma. nu af fetterlig fortrauethed hafver forskrevit dennom, at de ichi skulde thagit[a] y den mening, som hans mt. vilde hafve nogen hielp af dennom, mens megit mere, hvis hans ma. giør, ded skier mest for dieris skyld, som jo altid endnu er farren nermere end vi.

5. Dog at hans ma. forset och mening althid der heden interpreteris, at mand vilde hafve altingist, om skie kand, til fred och felighed[b], hvilchet hans ma. sig och høyeste skal lade verre anligendes.

6. Och om en skiønt paa alle sider blifver bevilgit, at mand straxen skal verbe, skier ded y den mening, at mand dis snarere kunde komme thil fordrag och, om Gud forbyde, mand ichi kunde naa ded saa snart, at mand ichi da y alle mader skulde verre disarmeret.

27 Maj. Herredag i Kjøbenhavn med forudgaaende Raadsmøde[1].

Herredagen indkaldtes 1 Decbr. 1620, og derom udgik Breve til 11 Raader[2]; 16 April 1621 befaledes det »alt Raadet« at være til Stede 5—6 Dage forinden, især for at skaffe Penge til Veje til Troppernes Underhold (*n. 61*). Dagen før havde Kongen fra Frederiksborg skrevet til Kansleren om, at Raadet nødvendigvis maatte skaffe Penge, idet der af de 100,000 Rd., der var laante af Enkedronningen, allerede var brugt 30000 Rd. til Troppernes Antagelse[3]. Retterthinget, hvorved hele Raadet skal have været til Stede, vedvarede til 23 Juni; 12 Juni gav Kongen sig paa Rejse fra Frederiksborg til Holsten[4], efter samme Dag at have tilskrevet Kansleren,

a B: thagge thet. *b* B: rolighed.

---

[1] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 63).

[2] Sjæl. T. XXI, 538—39.

[3] Egenh. Br. n. 89. Brevet begynder saaledes: Jeg har af din Skrivelse fornummet, at en Part af Rigens Raad om min Rejse ud af Landet dig har tilskrevet, og at de dem hidover til Landet vil begive, hvilket, om det sker eller og ikke, saa eragter jeg sligt at komme af et godt, tro og underdanigst Hjertelag. Og agter næst Guds Hjælp med denne Rejse intet foretage andet, end som kan være gavnligt og reputerligt.

[4] Kr. IV (Schlegel, Saml. II, 1, S. 57).

at i Dommene skulde hans Navn med Raadets bruges som sædvanlig, samt at *Jens Jul* ikke maatte opholdes for længe af Hensyn til Bygningen paa Aggershus[1].

24 Maj var Raadet i Raadstuen; Mødet overværedes for første Gang af Prins Kristian. 26 Maj besvaredes Kongens Proposition af 11 April, idet Raadet foreslog at afskedige de hvervede Tropper og henstillede til Kongen, at denne skulde laane Riget de til Troppernes Sold nødvendige Penge (*n. 62*). Dette sidste fastholdt Raadet dog ikke; thi i sin endelige Betænkning af 8 Juli (*n. 63*) bevilgede det til Udgifterne ved det hvervede Krigsfolk en toaarig Skat samt en Told paa udenlandske Varer (§ 1); i Henhold hertil udgik Skattebrevene 20 Juli[2]. Fremdeles anbefalede Raadet Udstedelsen af Forordninger om Præstekaldenes Besættelse og om Kirkernes Indkomst og Bygninger (§ 3—4), hvilke derefter udgik 12 Septbr.[3], ligeledes et Forbud mod Vindrikken blandt de ufri samt mod Luxus i Klædedragt hos Borgerstanden (§ 9—10), hvorom der ogsaa udgik Forordninger samme Dag, uden at Raadet dog nævnes i disse[4], endelig en Forordning om Adelens Forløftesbreve (§ 8). Raadet tilraadede Kongen at træffe en Overenskomst om Mønten med Holsten, Hamburg og Lübeck (§ 5) og udtalte sig om flere gotlandske Forhold (§ 2)[5]. Det anbefalede at forhandle med Sverige om Passer for svenske Bud samt om Lejde for Flaader, der passerede Rigets Strømme (§ 7); Grænsestridighederne med Rusland foresloges udsatte (§ 6). Forbundene med England og Generalstaterne samt med Brunsvig og Lüneburg erklærede Raadet at have gjennemset.

---

[1] Egenh. Br. n. 93.
[2] Sjæl. T. XXI, 576—81; Norske Rigsreg. V, 152.
[3] Sjæl. T. XXI, 592, 593; trykte særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 603, 605.
[4] Sjæl. T. XXI, 593—94; trykte med Datum 23 Avgust.
[5] Først 6 Novbr. befalede Kongen Lensmanden paa Gotland, Kristoffer Ulfeld, at anstille Undersøgelser om Borgernes Modvillighed: Skaanske T. IV, 585. — I Privilegierne for det gotlandske Kompagni, 10 Avgust 1621 (Skaanske R. IV, 218), er flere af de her af Raadet fremførte Bemærkninger tagne til Følge.

61. Indkaldelsesbrev (Proposition), 16 April. Sjæl. T. XXI, 567.

Christianus quartus. Vor synderlig gunst tilforn. Vider, at eftersom vi naadigst efter den tagne resolution et antal folck til hest och foed hafver ladet sammelløbe, til hvis verbing, opbringelse, forstreckning och udrøstning en guod antal af den seniste optagne suma allerede er medgangen, och fremdiellis nu paa musterpladtsen en half maannedis sold som sedvanligt er tilsagt, hvorofver er at befrøchte, efterdi hvis contribution, som er bevilget, iche saasnart kand vere at indkrefve, at mangel for betalling jo tør følge, hvorved af adtschiellige uleiligheder er at befrøgte, da paa det saadant, saa vit Gud allermechtigste gifver løcken, kand fortagis, erachte vi naadigst raadeligt, at I eder hid til Kiøbenhafn begifver 5 eller sex dage for heredagen, paa det med det allerførste derom kan schie tilbørlig anordning, saa och thenckis paa middel, hvorledis samme verbede folckis betalling efter haanden paa di steder, folckit brugis, til sinne visse terminer kunde erleggis. Dermed etc. Hafniæ den 16 aprilis anno 1621.

62. Rigens rads underdanigste erklerring belangendis di gevorbene folch, 26 Maj. A. Orig. med Albret Skels Haand; paa Omslaget staar: Rigens raadts underdanigst erklering pa kongl. mayts. nodigste proposition anno 1621 den 26 may, dog k. m. propositio beholdt chanseleren, thi det icke vor uden missive bref, hanom tilskrefvit: RR. n. 43 B. B. Optegnelse smstds.. af Kristen Fris med Spor af Segl: øverst staar: 25 mai 1621, og Optegnelsen slutter saaledes: „Dette er meningen, saa vit jeg meg erindrer af radets resolutio, hvilken de begierede jeg vilde optegne; vel vil nogen steds samme mening med it ord eller to udtryckeliger[!]. Valete". Smlgn. Tillæget, S. 319.

Efthersom konnig. mai. os nadigst hafver befallit at skulle beradslae, om de gevorbene folch lenger end di 3 maaneder, de erre anthagit, skulde holdis, y lige mader at thenche paa middel, om di skal afskaffis, at saadant folch kand af bethallis, saa hafver vi saadant konig. mai. voris allernadigste herris befalning aller underdanigst eftherkommit, och efther vi med yderste onderdanigste flied hafver ofverveiet den stand, ded romeske rige var udi, der besluttet blef at skulle vervis, och hvis forhaabening om althingist da var, der imoed den itzige beskaffenhied, er voris underdanigste bethenkende, at samme folch dieris 3 maneder thilfulde bethallis och straxen afskaffis for eftherfølgende aarsager:

1. Eftherdi den nedersexiske kreits hafver thagit saadant en resolution, unionen er casserit, at mand Engeland och andre omstend forbigaaer.

2. Eftherdi med folchit efther denne thilstand aldielis inthet er at udrette.

3. Er af ingen fyrste y ded rommeske rige nogen visse correspondens at formoede; endiel, maa vel skie, skulde vel rade, at folchit holtis thilhobe, paa ded di disbedre kunde forsichere dieris egen statu och dieris stifter. Nar ded var skied, thorde di och ville forthienne thachen hoes keiseren, at ded afthachtes; bringe och eders konig. ma. y fordact, som ded ved den segebergiske moede dieris egen verbing hafde foraarsagit.

4. Keiseren ([a]som synnis y ded romiske rige mere end nogen af di andre keiserer, som en thidlang thilforne hafver verrit, at skulle formaa[a]) kand hermed giørris vel affectionert, och dismere sligt skier uformodeligt, jo angenemmer ded och blifver.

5. Folchit, som nu for en manits thienniste fulde 3 maaneder bethallis, blefve dis villigere en anden thid, om eders kongelig ma. hafde dennom behof; Gud unde os nadelig fred.

Vilde forferdiges [3[b]] skrifvelser:

1. En thil keiseren: efther som af alder goed correspondens imellom Danmark och eders kongelig. mai. høiloflig forfedre och de romiske keiserer och rigit och y sønderlighed ded østeriske hus verrit hafver, hoer thil eders kongelig mai. ichi mindre endnu er bevogen, synderlig eftherdi Spinole viet udseende indlegeringer afstillis. Eders kong. ma. hafver och goed forhaabening om gesanternis expedision y den phaltseske sag, [[c] ei tviflendis hans keiserlig mt. jo saadan besverlig tilstand heller forhielper at i sit reg[imentis] begynd[else] vet mildeste middel at stille, end større eventyr med nogen extraord. proces. causere, gemyterne alterere etc.[c]].

2. For ded andet skrifve kongen af Behmen thil och rade hannom thil fred, at hand y thide sig keiseren thilbørligen submitierer; eders kongelig mai. vil gierne derthiel med alle fredlige middel hielpe, hvilche middel efther denne tilstand hannom sielfver nochsommelig bevist at verre di radeligste och beste.

[3. [e]Staterne, at efterdi alle unddrager sig, e. k. m. icke ringere maa hafve sine landis och riges[d] vilkor y betracte; dog erbyde seg dernest om de pendinge thil fuld aftackning at lane paa rente[e].]

Hvad di penge sig belanger, som skulde feille thil at bethalle

a Er i B tilføjet i Randen. b Saaledes kun B. c Overstreget i B; udeladt i A. d Der staar: regis. e Findes kun i B, der derimod ikke har det efterfølgende Stykke. De sidste Ord: „lane paa rente" er tilføjede ovenover: „erlegge", uden at dette dog er overstreget.

di gevorbene folch dieris 3 maneder med, saa hafver vi underdanigst efther bestillingernes indhold, som os er lefverit, ofverslagit, hvad ded sig høyre end di hunder thusind daller kand beløbbe, som optagen er, och da finde vi derthil ongeferlig 12000 d. at restierre. Saa ere vi underdanigst begerende, eftherdi vi nu ichi saa in der iel ved dennom at thilveie bringe, at eders konig. ma. nadigst enthen dennom vilde sielfver forstreche, helder ochsaa y Lanteholsten dennom paa renthe optage, saa skal di med di andre 100000 och dieris renthe thilhobe blifve erlagt och bethald. — Paa forberørte eders kong. ma. nadigst proposition er dette voris underdanigste bethenkende. Datum Kiøbinghafn den 26 mai 1621.

Eders koniglig maiesteds underdanigste trov plictige thiennere.

Christenn Friis. Albret Skiell. Manderup Parsberg. Oluff Rosenspar. Eske Brock. Christian Holck. Iffuer Jull. Anders Bille Jenns Juell.

Tillæg. Optegnelser af Kristen Fris paa et Ark, hvorpaa ogsaa Koncept til et Brev til Kongen af 18 Maj m. m.: RR. n. 35 M.

Hafniæ 25 maji 1621.

Raadit vaar fyrst y gaar y raadstufven, och efter di det vaar først gang, hans fyrst. nade vaar y raadstufven, deducerede raadit self hans f. naade fra sit gemack ind thil raadstufven.

De creidsacter blef frem visto och derhos efter e. k. m. nadigste befalning beraadslagit, om det krigsfolk lenger skulde entreteneris, och blef proponerit y den mening, e. k. m. sig y sin skrifvelse nadigst lader formerke.

Vota tenderede derheden gafnligst at verre, at folket nu strax aftackedis.

Rationes:

4[a]. Folket blef villigt, naar igien skulde verbis, om nøden saadant udkrefvede, eftordi de betaledis 3 maaneder, naar de tiente icke en.

1. Efterdi kredsen hafde taget saa en utienlig resolution; unionen vaar atskildt; om Engeland vaar ingen visse forhaabning, saa aldelis ingen formoding vaar med det folk at kunde noget, lidet eller megit, in isto negocio udrette.

2. Af ingen fyrste in hoc negocio er nogen vis correspondents at formode: thi eders mt. raadis alene af dennum at holde dette folk, paa det dennum kand naa dis bedre conditiones och forsickring paa deris egne stifter; naar det er sked, er at befrycte, de tør fortiene tacken, at e. k. m. folket aftacker, saa vel som och gifvis e. k. m. skyldt, at vervit er.

3. Keiseren gratificeredis hermed ex insperato och kunde devinceris insciis aliis; kunde och vel verre raadeligt at holde god correspondens med denne keiser for mange aarsager; thi hand siunis at skulde kunde formaa mere hōs e. k. m. naboer in imperio end de forige.

Dog saa frembt e. k. m. det vilde aftacke, siunis radet underdanigst

a Dette og de følgende Tal or rettede; oprindelig stod der 1—4.

raadeligt keiseren at avisere saadant at ske, efterdi e. k. m. self saa vel som des høglofflige forfedre hafver icke alene cum imperio, meden och cum domo austriaca altid stait udi god correspondents, at e. k. m. icke mindre nu[!], synderlig efterdi Spinolæ expeditio indstillis, som mange hafver verit fordectig; hafver och god forhaabning, at e. k. m. gesant noget fructbarligt in negocio Palatini skulle forrette, hvortil e. k. m. raader ei triflendis, h. keis. may.' jo saadant accepterer som den initio imperii cum turbulentu heller vil assicurere etiam quibusvis mediis, end lenger forsøge lycken och dens uformodelig mutationes.

Dernest thil: kongen af Behmen kunde och raadis des bedre thil lidelig kaar at indgaa, och hannum saa vel som Staterne och prinds Mor.[a], at efterdi e. k. m. ser alle at undrage sig, e. k. m. icke mindre foraarsagis sit egit rige och stands vilkor at betrackte, och dog derhos erbyde sig til alt muligt.

[b]Och eftersom raadit efter e. k. m. nadigste befalning hafver ofverslagit om hvis pendinge det krigsfolk vilde gaa, saa er der efter bestallingerne paa alle høie och nidrige officerer, rytter och knecte, laufgelt, anritgelt, ryttergylden, beregnit paa 3 maneders tid, 112000 rdr. in specie omtrent, saa der rester alene 12000[b].

Eftersom raadit videre med de andre puncter om mynten och andet underdanigst sig skriftligen ville erklere, om e. k. m. det saa nadigst for gaat anser.

63. *Raadets Betænkning, 8 Juli.* Koncept med Kristian Holks Haand: RR. n. 43 G.

Paa kongelige mait[s] vor allernaadigste herris och konnings naadigste proposition, os hans kong. mait[s] raadt her udi Kiøpnehafn udi nerverendes herredag ehre foregifven, ehr voris underdanigste betenckende:

Thil thet første, ahnlangende thendt summa phendinge her af riget at bringe thil veye, som thet krigs folck sig hos hans kong. mait. nu udi the thre maneder maio, junio och julio kunde medt underholdis, beregnit efhter commissariens Palle Rosenkrandtsis forthegnelse, et hundrede thredve och tho thusinde rixdaller, et hundrede half fierde sindts thiufve rixdaller, och ther foruden sex thusinde rixdaller rente, som drotningens mait. schal ehrleggis af the hundrede thusinde ricksdaller, som thil bemelte summa af hindes mait. laant ehre, och beløber thil samens udi en summa et hundrede otte och thredve thusinde et hundrit och half fierde sindts thiufve rix daller in specie, ehr therom saaledes beslutet, at paa thvene nestkomende aars thidt thenne eftherfølgende schat och

a Herefter et overstreget Stykke: ved egen post, dog mundtlig aviseris, at folket aftakis, for unionens atskillelse, nedersaxiske kretsis perplexitet, det en[gelske?].
b Tilføjet i Randen og atter overstreget.

tholdt her udi Danmarckis och Norgis riger udi enckinde rix daller in specie schal oppeberis, som ehr først: Schulle alle capittelerne gifve saadan skat, som thenum udi forige feyde vare paalagdt och ehr beregnit 2200 rix daller in specie; alle prester at gifve halfparten skat efther thendt thax, som thenum och same thidt var paalagdt, beregnit thilsamens sex thusinde rix daller in specie; kiøpstederne udi lige maade half skat, som beløber efther thendt designation, hvadt en hver serdelis ehr paalagdt, 14400 rix daller in specie. Af alle, som sedvanlige ellers pleye at gifve skat, schulle alle møllere udi store og smae møller, alle thieniste karle och drenge, pebersvenne, handtvercks folck paa landtsbyerne gifve, efther som sedvanligt hel skat beregnis; alle gadehuse mendt, saa mange som enthen hafver sedt eller saae hos bønderne, alle indister, som sidde i huse hos bønderne och nere sig af theris thieniste hos bønderne, gifve udi lige maade thendt sedvanlig skat, saa frampt the icke befindes saa fatige, at the thet icke kunde formae at udgifve. Ther hos schal och midler thidt af alle hvis vare, som fran fremede udlendische steder her udi riget indføres, [a] eller nu allerede hos kiøbmendt och kremere findes thil kiøbs indført[a], gifves thendt thredufte pendinge, och af silckevare, guldt och sølf snorer, perler gifves thendt thiufvende pendinge, medens alt hvis som føres nogen stedts fran kong. mait[s] egen riger eller lande, rigerne och landene sielfver emellum, ther af schal ingen tholdt gifves; thisligiste och ey heller af eftherschrefvene vare, som ehr ugiordt silcke, bomuldt, hør, hamp, blaar, spunden garn, uldt, homel, salt, staal, thierre, bygget skibe, skibs thømer, skibs redschaf, jern, bly, stenkul, mursten, klinckert, thagsten, sement och kalck. Af hver ame rinsk vin och spansk vin, som her udi riget indføres och selges, schal gifves fire rix daller in specie, och af hvert oxe hofvit frandts vin thre rix daller in specie; dog hvis ther hentes af adelen udi fade, helle heller halfve amer eller udi fieringer eller ancker, thet blifver thenum tholdt fri. Hvis vin som fran fremede udlendische steder her hos rigens indbyggere ehr bestilt och her icke opleggis, mens strax egienum passere, ther af gifves icke thene tholdt, och hvis allerede oplagdt ehr och dog paa bemelte steder thilforn ehr borthandlit och schal forschickes, thet schal notificeris och medt klar kundtschab giøres bevisligt, saaledes sig at forholle, och blifve tha for same tholdt ehrlediget.

a Tilføjet i Randen i Stedet for: och forhandlis.

At thenum, som schulle hafve indsehende med ald thenne tholdt, saa vel ochsaa med malt och øl tholden her udi riget, noget blifver thenum for theris umage thillagdt och bevilget [a]af lensmanden[a], som lydeligt kandt vere, at the this throliger och fliteliger kunde ther met hafve opsiun.

Thil thet andet, hvis de gotlandsche ahngifvene puncter sig belanger, ehr ther om saaledes raadeligt och for got agtet och ahnsehet, at hvis kong. mait[s] mandater och forordninger, som thilforn om lov och ret ther paa landet at beschickes och holdes efther ehre giorde och udgifne, the endnu alfvorligen schulle holdes ofver, och alle hvis gamble sedvanner, som icke ehre lofven och kong. mait[s] forordninger gemes, gandsche med alle vorde afschaffet, och ehrachtes thendt jydsche lov, nest recesserne och kong. mait[s] forordninger, beqvemeligst udi alle foerefallene sager at døme efther. Findis nogen sig her emodt at forgribe, tha saa frampt handt icke godvilligen sin thilbørlige bøder udreder, tha thages domb, och siden ther efther exequeris, som loven och retten gifver och medfører. Ahnlangende thendt partiske sambling, som nogle af borgerne udi Visbye sig schal hafve understandet at anstille, ther om hans kong. mait[s] missive thil lensmanden forsendis, at handt forfarer, om saadan theris samenkumpst efther borgmestere och raadts ahnfordring ehr schet, eller the sig thet selfver hafver understanden, och at handt lader hans kong. mait. underdanigst vide, hvo the af borgerne ehre, och hvor vit en hver ther udi hafver giort, saa at hans kong. mait. therofver kandt lade straffe, som vedt bør. Schulle bønderne endelig alle the, som boer paa fire mille vegs ner omkring Visbye, och eller andre ther paa landet, hvo thet sig beqvemligt och gafnligt befinde, søge thil axelthorfvit ther samestedts paa beschickede thorfvedag, som ehr onsdagen, med alle hvis vare, som the hafve at afhende, och icke enthen medt borgerschabet eller nogen anden, hvo thet och vere kandt, mue drifve nogen handel eller kiøb med nogen theris vare ude paa landet, och naar the kome thil thorfvit, schulle hvercken the mue inddrage udi nogen mandts hus med same theris vare, ey heller nogen af borgerne thilstede thenum med theris vare udi theris huse, før endt the paa thorfvit hafve falbudet theris vare thil hvem, ther[b] for et billigt verdt thenum thet ville afhandle. Findis nogen theremodt at handle, handt straffes therfore af øfrigheden, som vedt bør, och

a Tilføjet i Randen. b Orig.: thet.

thersom nogen enthen paa thorfve vey eller ther udi byen understaar sig at franthage nogen af thenum paa landet boer theris vare for gieldt, tha thet at ehragtes och straffes ofver som anden voldt eller ran efther loven. At ther paa landet foruden byen Visbye indnu thre andre hafner vorder privilegerit, som ehr Bursvig, Østergarn och Lappelhafven, hvor borgerschabet udi Visbye mue for bønderne ther paa landet holde theris vare fal, och ellers aldelis ingenstedts mue drage udt omkring paa landet thil nogen med same theris vare at selge och afhende, mens hvis nogen sin gieldt hafver nogen stedts ther paa landet at indkrefve, schal ther med forholde sig, efther som loven, recessen och forrige kong. mait[s] forordninger thenum ther om thilholder. Ellers at vere thillat paa alle andre hafner, smae och store, at udschibe thømer, kalcksthen och vedt, och ellers ingen anden vare, mens aldelis ingen vare paa the hafner thil kiøbs af nogen at mue indføres, dog at ther med hos alle hafner ther paa landet med indførsel och udførsel blifver undthaget, hvis forordninger och privilegier hans kong. mait. serdelis nogen compagnie ther samestedts naadigst kunde ville meddelle. [a]NB. Naar compagniet oprettes, schulle ingen hantere paa nogen af hafnerne, undthagen som ville vere med udi for[ne] compagnie[a]. At thet ochsaa borgerschabet vorder forløfvit sielfver at holde skibe ther for landet och bruge schib parter enthen sielfver indbyrdis eller med andre dansche och norsche mendt, dog icke med nogen anden udlendische. — [b]Item at forlegge the Thydske en visse thidt, naar the theris gieldt mue fordre[b].

Borgemestere och raadt ther udi Visbye at svare thil theris domme for landtsdomer ther paa landet, strax naar en saadan schickelige mandt thil thet embede ther paa landet af kong. mait. naadigst blifver forordnit.

At ther ochsaa blifver holdet her efther paa slottet 20 soldater och 2 bysseschytter, och the første thvene aar af kong. mait. naadigst motte bevilges ther af slottet at blifve besoldet, ind thil mandt i fremthiden nogen anden middel beqvemliger kunde finde.

Om tholdt af the Svensche at fordre, for hvis the ther paa landet handle, ther med her efther lige som thilforn och siden siste fordrag afschedit ehr at forholdis.

Thil thet thredie ehragtes och thienligt och gafnligt, at naar nogen prestekaldt paa landet her udi riget vaccerer, ther tha

a Staar i Randen. *b* Ligeledes.

blifver thilstedt tho eller thre at lade sig høre for menigheden, dog the hafve theris ærlige testimonium om theris lefnit och lerdom fran universitetet, enthen publicum, om the ther fran thil forn hafve haft theris afschedt, eller ochsaa theris præceptorum udi academiet, ther som the ekon for saadan indfallendes leylighed sig paa thendt korthe thidt ther fran hafve begifvit; ther hos ochsaa at the angifve sig schickeligen och thilbørligen før provesten och ellers lovfligen med althing forholdis efther ordinantsen.

Thil thet fierde, at the, som hafve kong. mait[s] kiercker paa landtsbyerne her udi riget udi forsvar, med bisperne forfare, hvis unyttige och ubillige bekostning, som kirckerne hidt indt thil ehr blefven thilschrefvit, och therom theris ehrklering fremschicker, och at først for althing mure och thag, dørre och vindufver blifver forferdiget och vedt magt holdet, før endt nogen anden omkostning paa theris anden nøttorftige thilbehøring blifver anvendt, mens thet siden, efther som formufve och forraadt ehr, at vorde forsynit. Hvis kierckernis korn ahnlanger schal icke afhendis ringer endt som got ydeferdigt korn efther almindelig landtkiøb ellers selges och bort forhandles.

Thil thet fembte, myntens ulighedt och urichtighed ahnlangende, eftherthi thet schinbarlig befindes, at hans kong mait[s] sølf mynt icke uden største schade kandt blifve udi brug, medt mindre indt dallers verdt schal blifve bestaende paa sex marck, at hans kong. mait. tha naadigst ville giøre forhandling medt the holsteinische herrer och medt stederne Hamborg och Lybeck, at dalleren motte blifve staaende paa sex marck, och pundet ther emodt beregnis paa tholf daller, eftherthi thet efther alle mynte mesterne theris samptlig ofverslag och kundtschab, medt theris hender attesterit, befindes, at udi en pundt fire schillinger, som ther udi mynthes, er lige saa møget fiendt sølf som udi otte ricks daller in specie, hvilcke tha emodt same pundt fire schillinger for uden schade kunde udgifves.

Thil thet siette, anlangendis hvis irringer som sig en thidt lang hafver forholdet med Rydtseren om grendserne emellum Norge och Rydtslandt, tha efther at mandt af grotførstens seniste schrifvelse nochsom forfarer, hvor høyelig handt same grendtser udi atschillige maade difficulterer, saa vel kandt ehrachtes, icke uden største bekostning Norgis riges rettighed ther udi paa thenne thidt at kunde ehrholdis, thet ochsaa udi sig self (rigens rettighed undtha-

gen) ellers af nytte och fordel icke ehr af stoer importantse, foruden om thet endnu af atschillige aarsager och omstande befindes gandsche thvilfraadigt, eragtes gavfnligt, at thermed udi thenne thidts vanschelig thilstandt endnu nogen thidt lang forblifver udi same standt, som thet hidt indt thil verit hafver, indthil mandt vedt ydermere documenter therom udførliger kandt blifve informerit, och midtlerthidt vedt schrifvelser forsøger, hvor vidt ther endnu kunde vere at ehrholde eller ochsaa saa møget ther met udrette, at thet kunde holdes udi disputat och klage.

Hvis godts, som hans kong. mait[s] undersotter af Rydtserne ehre fran thagen paa the fare vande vedt Malmøs, at ther om grotførsten tilschrifves thenum motte sche billige vederlag ther fore egien med thet allerførste.

Thil thet siufvende, hvis svensche budt, som her egienum riget uden pas frem och thilbagge sig begifver, at ther om aarit en eller tho ahnholdes och siden med pas dimitteris, ther med at holde efther forige afscheder och siden ther om paa mode vedt grendtsen, saa vel som ochsaa om theris skibs flode, som ofver rigens strømme uden leyde nogle gange ehre passerit, ydermere at tractere, som ther om thilforne ehr forafscheidet.

Thil thet ottende, eftherthi ther icke aldeniste findes stoer besvering och vitløftighed fast alle herredage om forløfter, mens ochsaa adelen her udi riget thager stoer schade, formedelst the thit och ofte ingen visse kundschab vide om the løfter, som the ehre udi, erachtes høynødigt, at ther paa giordes thendt forordning, at udi alle schadesløs brefve, som her udi riget eller udi lanthe Holsten efther thene dag udgifves, schulle indføres eftherfølgende puncter: Først vedt nafn, hvo thet ehr, mandt lofver eller hegter thil. 2. Hvor høygt summen ehr, mandt lofver for. 3. Hvo the andre medforlofvere ehre udi same løfte. 4. Hvor høye renthen ehr. 5. At naar forlofveren eller nogen af thenum icke lenger vil staae udi same løfte, tha schal bemelte forlofver atvare thendt, handt hafver lofvit for, et halft aar thilforn, och tha hanum, som ehr lofvit for, at vere forplichtet at fli forlofveren theris handt och segel egien thil thendt thidt, som brefvit ehr paa bedaget, eller och strax at lide thilthalle, endochsaa ther som forlofveren icke endtha nogen schade for same løfte bekomit hafver. Och endog at endnu for atschillige thette riges uleyligheder schyldt icke kandt vere thienligt inden først komendes omslag noget vidre om andre atschillige

uthilbørlige misbrug at forordne, ehragtes dog høygst fornøden, at i fremthiden blef giort offentlige mandat och forordning, at ingen the brefve, som enthen af hofvitmanden som selfschyldener eller af forlofverne var en gang bethalt och hiem løst, the icke schulle gielde siden emodt nogen af thenum, saa frampt the egien thil nogen anden blifve udsat, saa vel ochsaa at the omslags brefve, som forschrifver nogen fran sin herschabs och rette øfrighedts hørsomhedt och lydighed fran lov och ret, the icke schulle hafve nogen kraft, ther som the udi hans kong. mait[s] riger eller lande kunde hende for retten medt nogen at blifve fremlagdt.

For thet niende ehrachtes och gavfnligt, at udi alle the brøllupper, barseler, festenøl, begrafvelser eller andre almindelige giestebudt, som nogen ufri mandt giør, aldelis ingen vin nogen thidt efther thene dag blifver forløfvit eller thilstedt, ehvo som helst thet och vere kandt, the ther thil kunde hafve indbudet. Sker ther emodt, tha the, thet bemelte giestebudt bekoster, at straffes af øfrigheden, en hver efther sin formue, endochsaa ther som thet først efther lang thidt och nogle aar ther efther blef udspurt och thenum lovligen ofver bevislig giøres.

Thil thet thiende ehrachte vi gafnligt, the tblef forbudet, at efther thene dag aldelis ingen brudt eblant ufri folck maa smuckes med nogen edelstene eller andre dyrbare klenodier, mens aldene medt guldtkeder, efthersom this leyligheden kandt thilsige. Och maa ey heller thil nogen ufri folckes brøllupper drages videre eller paa andre steder endt ofver brudt och brudgam i sallen.

Hvis ellers the forbunde ahnlanger, som medt the Engelsche och Stater schulle confirmeris, saa ochsaa hvis assistentse som thette rige thenum schulle giøre, thisligiste hvorledes thet forbundt med the Brunswigesche och Lyneburgische var at anstille, thet ehr af os samptligen egienum set och paa kong. mait[s] naadigst ratification och underschrifvelse delibererit. Actum Kiøpnehafn thendt 8 julii anno 1621.

23 Novbr. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

Indkaldelsen udgik 31 Oktbr. til 9 Raader[1]. Mødet overværedes i det mindste af 8 af Raadet, der 29 November af-

[1] Sjæl. T. XXI, 605.

gav en Dom angaaende Franskmanden Abraham de Quesne[1]; *Manderup Parsberg*, *Iver Jul*, *Jens Jul* og *Anders Sinklair* nævnes ikke i denne[2]. Kongens Propositioner er tabte; Raadets Svar kjendes fra nogle Optegnelser af *Jakob Ulfeld* (*n. 64*[3]), som denne i Avgust 1622[4] sendte til Kansleren.

Raadet tilraadede at betale Generalstaterne en Tredjedel af den lovede Pengehjælp (jfr. S. 332) i den følgende Sommer (§ 1); Hjælp til England burde ydes, forsaavidt det var lovet i Forbundet (§ 2). Polske Tropper burde faa Tilladelse til at passere Sundet, hvis de kun skulde bruges mod Tyrken (§ 9). Raadet fraraadede Udstedelsen af et Forbud mod Rugudførsel (§ 3) og mente, at Universitetets Bønder ikke burde fritages for at stille Soldater (§ 10). Det bifaldt derimod et i Kiel gjort Forslag om Mønten (§ 8), udtalte sig om Sorø (§ 4) og om Vejenes Vedligeholdelse (§ 11). Raadet billigede to det forelæste Forordninger, den ene om spansk og fransk Salt og Vin (jfr. S. 331), den anden om Haandværkssvende og Drenge (§ 5—6), der derefter udgik 10 Decbr.[5] Endelig anbefalede

[1] Herredagsdombog 1621, Fol. 454. 11 Avgust var det meddelt Hr. *Albret Skel*, *Jakob Ulfeld*, *Eske Brok* og *Holger Rosenkrans*, at Abraham de Quesne fra Dieppe havde begjæret en Prøvelse af en Dom af Magistraten i Kbhvn., hvorved for nogle Aar siden et Skib var blevet ham fradømt; dertil vilde Kongen have dem forordnet. 25 Avgust bades Raaderne fremskynde Sagens Afgjørelse. Sjæl. T. XXI, 585, 588.

[2] At disse nævnes med i Kundgjørelsen af 10 Decbr., er næppe noget sikkert Vidnesbyrd om deres Tilstedeværelse ved Mødet.

[3] Tiden for disse bestemmes foruden ved Kanslerens Paaskrift ogsaa af de i § 5—7 nævnte Forordninger.

[4] 9 Avgust 1622 skriver *Jakob Ulfeld* fra Nyborg til Kansleren, at han nu oversender, hvad Kanslerens Skrivelse omformelder og beder undskylde, at det sker saa sent; han havde formodet, at Kansleren selv havde haft en Gjenpart. Efterskrift (egenhændig): Mitto resolut: senatus de propositis articulis s. r. m. In substantia nil desiderari puto, ordo et contextus forte non plane similis, tumultuarie nec ferme (læs: firme?) excepta et descripta. Protocollum quidem sum secutus, tale quale fuit; tu pro tua prudentia omnia in meliorem partem interprætabere, et si quid deesse videtur, restitues. Vale. — Orig. med Segl: Kgl. Bibl., Adelsbreve Fasc. 18, n. 9. Dette Brev kunde dog ogsaa, om end mindre sandsynlig, sættes i Forbindelse med den af *Jakob Ulfeld* skrevne Betænkning af 6 Juli 1622 (*n. 66*).

[5] Sjæl. T. XXII, 180, 182; trykte, den sidste med det fejle Aarstal 1612. I den sidste Fdg. udtalte Kongen, at han ønskede, at

det at trykke Rigens Ret efter det Koncept, der var forelæst det (§ 7); Udgaven fremkom derefter i Januar 1622[1], ledsaget af en Kundgjørelse af 10 Decbr. 1621, hvori Trykningen siges at være foretaget med Samtykke af Raadet, der opregnes[2].

64. Raadets Betænkning, (Novbr.). **Afskrift med Jakob Ulfelds Haand (§ følger saaledes: § 1—4, 8—10, 5—7, 11); udenpaa med Kristen Fris' Haand: Senatus resol., autumno anno 1621, manu Jak. Ulf. regni cancell.: RR. n. 43 E.**

Memoriale 1621.

1. Anlangendis den pengis forstreckning til Staterne, om saa kand bevilgis med tet første, oc hvor møgit, oc om middel, den at opbringe: Paa kongelig mt[s] naadigste velbehavg er raadens underdanigste betenckende: Anseendis den høye nød oc trang, som di Stater ere udi bestedde, at den trediepart af den penge hielp kand bevilgis med tet første udi tilckommendis sommer. Anlangendis middel, saadan penge at opbringe, om kongl. mt. naadigste vilde bevilge, at den skat, som udi dette tilckommendis aar skulle udgifvis, maatte paa et aars tid prorogeris, paa tet samme penge hielp midler tid dis bedre oc lideligere kunde opbringis. Oc hvis af et aars skat (som dertil kand brugis) kunde erøfris ofver den første termins pengis bevilling, at det maatte blifve til beste udi forraadt, om sig kunde saadan leilighed begifve, videre saadan pengehielp at continuere. Eller oc, dersom det icke behøfvis dertil at bruge, at da dermed kand aflegges, hvis ellers rigit at betalle paahenger.

2. At Engeland formodeligen maatte begere assistents contra Hisp. eller pro Palatino: Efterdi det foedus imellom kongl. mt. oc Engelandt udtrøckeligen formelder om assistents utrinque til-

---

Haandværkerne igjen skulde føres paa Fode, hvorfor Mestrene i hvert Embede skulde forfatte nogle visse Vilkaar med Borgemestres og Raads Betænkning. Under Henvisning hertil fremkom i den følgende Tid en Række Skraaer, hvoraf mange er trykte i Kbhvn. Dipl. II og III (efter Resenske Afskrifter, der dog synes meget upaalidelige; i II, n. 755 siges Fdg. saaledes at være udstedt 10 Oktober 1621, og II, n. 722 skal endog være udfærdiget i 1620, altsaa Aaret før Forordningen).

1 Missive til Lensmændene 9 Jan. 1622: smstds. 3.

2 Rosenvinge, Love IV, 328 (alle 12 Raader), jfr. Sjæl. T. XXII, 167.

sagd in casu defensivo, at da dermed kand forholdis, efter som forbundtet udi sig sielf indeholder.

3. Om forbud, at rug icke maa udføris af rigit; udi lige maade, at skonske hafre icke maa udføris af rigit: Siunis icke gavnligt eller raadeligt at giøre forbud paa rug at udførre, anseendis at Gud vel hafver velsignet rigit mesten allevegne med rug korn udi dette aar. Belangende skonske hafre icke at udføre af rigit, dermed kand forholdis, som hertil hafver verrit brugeligt, dog dersom nogen forbud sker, at det igen maa opgifves, det første ske kandt.

4. Om den exercitii schole udi Soer at bringe udi svangh: Efter at nu allerede et aars indkomst af Mariæboe er til beste oc det andet aars indkomst tilstunder, at da successive først kunde begyndis at bygge, hvis merst oc først er fornøden, oc saa efter handen, som videre kand samblis, anseendis at det siunis, at di fornemste exercitia icke saa snart kunde begyndis. Oc dersom Soer schole hafver noget forraad, mere end den selfver behøfver, da siunis saadan forraad icke bedre at kunde anvendis end til saadan god brug, efter at scholerne nu ere unierede.

5. 6. Belangendis den 5 oc 6 proposit. om forordninger om salthandel, spansk oc fransk salt oc vin, item om ungdommen oc læredrenge: Derom ere kongl. mt^s naadigste forfattede forordninger raadet foregifven oc forelest, hvilcke di underdanigste eragte fornøden oc rigit gafnlige at publiceris.

7. Om rigens ret at forfatte oc paa trøck at lade udgange: Er raadens underdanigste betenckende det fornøden oc gafnligt at verre, at rigens ret rigtigen forfatted paa trøck udganger, at en hver sig derefter disbedre kand vide at forholde, oc hafver raadet set oc hørt forelese det concept, som om rigens ret er forfatted, hvilcket dennom vel oc got siunis.

8. Om mynten at regulere: Eftersom befindis, at forslag om mynten at verre giort til Kil nerverendis aar, da er raadens underdanigste mening, at samme forslag er got oc kand bevilgis, saa at en ricksdaller settis for 2 eller 3 mark lubsk, efter som derom kand forenis, nahr mand kommer sammen, oc at al pavement blifver slet afskaffet, saavel udi stederne, iblandt kiøbmend oc borgerskab, som paa landet (undertaget søslinger), som for^ne forslag om formelder. Oc at al anden sølfmynt, saa vel kongl. mt^s eigen som fremmedt, maa settis oc reguleris efter myntens forordning. N: At

kongl. mt. ingen skade kand hafve paa hvis sølfmynt hertil myntet er, ahnseendis at saadan mynt allerede er udgifven oc distraherit.

9. Om undsetning af krigsfolck til kongen af Polen thieniste at lade passere igennom sundet: Saa framt saadan af kongl. mt. tilbørligen begeris oc derhos skriftligen forsickris, at saadant folck icke imod andre end imod Turcken skal blive brugt, da paa saadan vilckor at kunde igennom stedis, [a]ellers hverken for kongen af Polen eller andre at tilstedis, uden kongl. mt. af nogen anden synderlige aarsag dertil beveget oc foraarsaget vorder[a].

10. Om universitatis bynder bør at verre fri for soldater leg: Derom hafver raadet, som nu forsamblede ere, underdanigste betragted oc regiæ mt[s] fundationis tenorem vel considererit, da er di fleste raadens underdanigste betenckende oc mening, at di icke kunde befinde eller deraf forstande, at saadanne bynder, som thienner til universitetet, bør faar saadan soldater forordning at verre exemt, mere en kongl. mt[s] oc cronens bynder oc tienere ere, anseendis at saadan naadigste forordning icke kand eller bør at agtis for nogen gravamen, men fast mere for et solamen til rigens oc indbøggernis commun defension oc salutem patriæ, dennom saa vel som alle andre rigens indbøggere til gafn oc gode.

11. Om alfare veye at ferdige oc ved magt holde: Er raadens underdanigst betenckende, at derofver alvorligen holdis oc efterkommis efter recessen.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1621.

Indlandet. 19 Decbr. 1620 befaledes det *Jakob Ulfeld* den kommende tyvende Dag Jul (13 Januar 1621) i Odense at foreholde den menige Adel i Fyn, at den vilde bevilge og tilholde sine Bønder og Tjenere at forandre deres Vogne og gjøre dem saa vide, som Kongen havde forordnet for Kronens Bønder[1].

I Begyndelsen af Aaret befalede Kongen *Kristen Fris, Kristian Holk* og *Holger Rosenkrans* samt Superintendenterne i Fyn og Skaane i Forening med de ældste Universitetslærere at anstille en Prøvelse af Universitetets Fundats[2].

a Tilføjet med andet Blæk.

[1] Fynske T. III, 582.

[2] Slange S. 453.

18 Maj udstedtes derefter de saakaldte novellæ constitutiones[1].

21 Juli forlangte Kongen Raadets Betænkning angaaende en Forordning om Salthandelen (*n. 65*). Forordningen udgik dog først, efter at Sagen havde været forelagt paa Raadsmødet i November (ovfr. S. 327).

65. Kongen til 11 Raader, 21 Juli. **Sjæl. T. XXI, 612 (her fejlagtig blandt Breve fra November Maaned).**

Christianus Quartus. Vor synderlig gunst tilforn. Vider, eftersom vi naadigst komme udi forfaring, hvad difficultet den nederlandische trefves udgang spansch saltis indføring udi vore riger och lande allerede foraarsager, saa saadant salt iche alene til megen stoer dyrhed opstiger, det sildefang, som Gud allermechtigste tillader[a], til stoer afbreck och skade, meden end och er at befrygte, efterdi vore undersotter ere mestendels af den spansche fart, at salt til fornødenhed iche schal kunde bekommis, hvorfore, saavel som och paa det riget kunde komme til forraad paa schibbe, som end och udi tilfallende vore rigers och landers anstød til søes kunde til defension vere tienlige, ere vi naadigst tilsindts alle kiøbsteder udi vore riger Danmark och Norge, hvor nogen hafner er och siøfarten kand brugis, paa saadan salthandel at privilegere, at ingen enten fremmede eller indlendische, uden di skal, maa fra Spanien och Franckrige salt føre, eller och nogen spansch eller frandsch vinhandel bruge. Dog schulle forscrefne spansche compagnier iche maa selge dieris salt ringere end ved halfve lester och tønder, paa det andre vore undersotter af borgeschabet ochsaa der af kand nyde nogen fordel, hvormed schal alligevel iche vere formendt nogen vore undersotter, som med vahre ville seigle paa Spanien och enten andre vahre eller penge ville tilbage føre, at di jo som tilforne det maa giøre, ey heller om nogen vil kiøbe salt i Spanien och paa andre steder, enten Sverig, Nederland eller hvor di dieris fordiel best kand søge, och efterdi vi naadigst formenner, saa frempt dete kand drifvis och komme udi verk, vore riger och kiøbsteder der ved megtig at kunde prosperere och tiltage, da bede vi eder och ville, at I med dette nerverendis bud eders under-

a Der staar: tee lader.

---

1 Nyerup, Hist. statist. Skildr. III, 2, S. 52.

dannigst betenckende os herom ville tilschicke och forstaae lade. Dermed etc. Hafniæ den 21 julii anno 1621.

Udlandet. 8 Januar befalede Kongen *Jakob Ulfeld* snarest at indfinde sig i Kbhvn.[1] 12 Febr. udstedtes der Kreditiv for ham til en Sendefærd til Nederlandene; Dagen efter fik han Kreditiver til Generalstaterne og Prins Morits af Nassau[2], og 21 Febr. tiltraadte han sin Rejse[3]. Efter langvarige Underhandlinger[4] underskreves 14 (ɔ: 4) Maj i Haag et Forbund mellem Danmark og Staterne; til nærmere Aftale fastsattes et Møde i Bremen[5]. Samme Dag fik *Jakob Ulfeld* sit Rekreditiv af Generalstaterne[6].

14 Febr. udfærdigedes fra Roskilde Instrux for *Anders Sinklair* paa hans Sendefærd til England[7], og 3 Marts fik han fra Segeberg Fuldmagt til at forny det gamle Forbund mellem Danmark og England[8]. Samme Dag tiltraadte han sin Rejse og kom 18 Marts til London. Her afsluttede han 29 April et Forbund mellem Danmark og England[9]. 2 Maj tog han Afsked med Kong Jakob; Tilbagerejsen varede fra 3 til 30 Maj[10].

Fyrstemødet i Segeberg, der varede fra 27 Febr. til 7 Marts[11], synes overværet af *Eske Brok* og *Kristian Holk*, jfr. ovfr. S. 310.

---

[1] Orig. med Segl: Ny kgl. Sml. Fol. 616 c, Fasc. III.

[2] Instruxbog 1613—69, Fol. 34, jfr. 40. Auslend. Reg. 1620—21, Fol. 276, 279.

[3] Kr. IV (Schlegel, Saml. II, 1, S. 48). Under hans Fraværelse besørgedes Rigskanslerens Forretninger af *Holger Rosenkrans* (Missive fra Nyborg 15 Febr.: Fynske T. III, 586).

[4] Relation fra *Jakob Ulfeld*, dat. Haag 9 April: Orig. i Registr. 82, Nederlandene. Heri henvises til en tidligere Indberetning af 13 Marts. Jfr. Kronijk v. h. hist. genootschap te Utrecht XXII, 481, 486.

[5] Dumont V, P. II, S. 399. Jfr. Slange S. 465—67.

[6] Orig. med Segl: Holland n. 33.

[7] Instruxbog 1613—69, Fol. 41.

[8] Rymer, Foedera, ed. Holmes, VII, P. III, 204. Jfr. Slange S. 455-56, 468.

[9] Rymer, anf. Sted.

[10] Relation af 5 Juni. Orig.: England n. 32.

[11] Kr. IV (Schlegel, Saml. II, 1, S. 48—50).

17 Juli fik *Jakob Ulfeld* og *Holger Rosenkrans* fra Frederiksborg Kreditiver til de brunsvigske og lüneburgske Deputerede ved Mødet i Lüneburg[1] og til Generalstaternes Deputerede ved Mødet i Bremen[2]. 2 Avgust skrev Kongen til Raaderne, at Staternes Udsendinge nok ikke kunde komme i rette Tid; herom vilde de dog vel selv faa Besked, og hvis Udsættelsen strakte sig over nogle Maaneder, skulde de i Mellemtiden rejse tilbage; hvis Mødet kun udsattes en Uge eller to, burde de imidlertid opholde sig i Fyrstendømmet[3]. 11 Avg. ankom Staternes Udsendinge til Bremen; 14 Avgust begyndte Forhandlingerne[4], og 30 (ɔ: 20) Septbr. underskreves en Reces[5], der dog ikke blev ratificeret af Parterne. Mødet i Lüneburg blev næppe afholdt[6].

12 Septbr. kom Udsendinge fra Rostock til Kbhvn. for at klage over det 16 Febr. udgaaede Forbud mod fremmed Øl (ovfr. S. 309). 18 Septbr. havde Udsendingene Avdiens i Raadstuen hos den dertil forordnede Kansler og Rigsraader; 21 Septbr. fik de Kongens Resolution[7].

---

[1] Auslend. Reg. 1620—21, Fol. 390.

[2] Smstds. Jfr. Fynske T. III, 604. En Koncept til Udsendingenes Instrux, skrevet af *Jakob Ulfeld* med mange Rettelser: Justitsmin. Aflev., Rigsraadsbreve.

[3] Fynske T. III, 606.

[4] Breve fra de to Raader til Kansleren, dat. Bremen 22 og 29 Avgust. Orig.: Registr. 82, Nederlandene.

[5] Aitzema I, 42 (tysk og hollandsk Orig., underskrevne af Kommissarierne: Generalstaterne (Reg. 14), n. 3 c). Jfr. Slange S. 467.

[6] 4 Septbr. skrev Kr. IV fra Frederiksborg til Hertugerne Kristian og Frederik Ulrik af Brunsvig og Lüneburg om, at de vilde lade Udsendingene i Bremen vide, naar de vilde afholde det fastsatte Møde om den bevidste Konfoederation. Kopi: Kgl. Bibl., Ny kgl. Sml. Fol. 616 c, III. 5 Septbr. underrettede Kongen Udsendingene herom og tilføjede, at hvis de ikke fik Underretning fra Hertugerne, inden Forhandlingerne i Bremen var sluttede, skulde de rejse lige hjem. Orig.: smstds.

[7] Trykt særskilt (Schlegel III, 176-77). Jfr. Kr. IV's Kalenderopt. (Schlegel, Saml. II, 1, S. 65).

1622.

Manderup Parsberg synes at være udtraadt af Raadet i den første Halvdel af dette Aar[1].

16 Juni. Herredag i Kjøbenhavn[2].

Herredagen udskreves 16 Oktbr. 1621; derom udgik Breve til alle 12 Raader[3], hvoraf dog *Jens Jul* ikke kom til Stede. Retterthinget vedvarede til 11 Juli. 6 Juli besvarede Raadet Kongens nu tabte Proposition (*n. 66*). Det tilraadede at skrive til Sveriges Konge og Raad om den i Sverige paalagte Udførselstold for Varer til Danmark (jfr. ndfr. S. 350), medens det ønskede et Par andre Stridsspørgsmaal med Sverige udsatte (§ 1—2) lige saa vel som Striden med Rusland om Lapland (§ 3). Efter Kongens Ønske udtalte Raadet sig om, hvor vidt Danmarks Herredømme strakte sig i Østersøen (§ 2). Til Fæstningernes Reparation foreslog Raadet en Forhøjelse af Vinaccisen (§ 4), ligesom det bevilgede en Accise paa Brændevin (§ 5). For at hindre Misbrug ønskede Raadet, at alle Skjøder, Gave- og Pantebreve skulde læses paa Thinge (§ 7), hvad der paabødes ved Fdg. 26 Avgust[4]. Andre Punkter udsattes til den følgende Herredag. Efter Raadets Overvejelse paa en mundtlig Proposition udgik 16 Avgust en Møntforordning[5] og 26 Avgust Fdgr. om Stodheste, om Øxenkjøb, om Broer og Veje[6], ligesom samme Dag en Fdg. om, at Lensmændene skulde sørge for Dommens Udførelse over dem.

---

[1] Medens han endnu nævnes blandt Raadet 10 Decbr. 1621 (jfr. S. 328), mødte han ikke til Herredagen i Juni 1622 og blev ikke medtaget ved Indkaldelserne til det følgende Aars Herredag, der udgik i Oktbr. 1622, saa lidt som han vides at have overværet noget senere Møde af Raadet. Han døde omtr 1626.

[2] Esko Brok (Danske Saml. 2 R. VI, 29) og Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 65).

[3] Sjæl. T. XXI, 601—02.

[4] Sjæl. T. XXII, 103; trykt særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 620.

[5] Sjæl. T. XXII, 95; trykt særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 614. Jfr. Scharling, Pengenes synk. Værdi S. 426.

[6] Sjæl. T. XXII, 101—03, trykte.

som dømmes til Fængsel[1]. 5 Juli udgik Brev om en af Raadet samtykt Skat[2], vistnok i Henhold til Bevillingen fra 1620 (ovfr. S. 276). 14 Juli besvarede Raadet en Skrivelse fra det svenske Rigsraad (ndfr. S. 350).

66. *Raadets Betænkning, 6 Juli.* Kopi med Jakob Ulfelds Haand: RR. u. 48 I.

Paa kongl. mt[s] naadigste propositiones, dat. Køpenhafn den 16 junii 1622, Danmarckis rigis raads underdanigste betenckende, dat. 6 julii anno 1622.

1. Om told, som leggis udi Sverrige paa varene, hvilcken endog den settis paa di Svenske oc tagis af dennom, saa maa dog di Danske, som om varene handler, den betalle, anseendis at den slaes paa købet af varene oc prisen forhøyes, derpaa er raadsens underdanigste betenckende:

1. At der kand skrifvis k. m. af Sverrige saa vel som raadet respective til om samme leilighed oc protesteris for hvis med saadan told at paalegge (under et andet skin) hid indtil er sked, oc begeris, at saadant maa afschaffis oc holdis efter fordrage oc afskeder oc derhos refereris paa hvis tilforne derom ved skrifvelse oc tractation er foregifven oc hvad svar derpaa bekommet, oc endnu at atvare oc begere, at saadan paaleg (under hvad prætext det verre kand) maa en gang for alle afschaffis oc efter fordrage oc forhandlinger holdis oc det inden paasche førstkommendis, saa framt mand icke skal blifve foraarsaget det samme igen med dennom at foretage med told udi disse lande at tage af hvis vare herfra gangendis vorder, al den stund oc saa lenge di vore undersaatter

---

[1] Smstds. 104; trykt særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 621 (med A. 1621). Derimod nævnes Raadet ikke i en Fdg. af 16 Avgust om den spanske Handel (Sjæl. T. XXII, 94, trykt); heller ikke i Fdgr. af 26 Avgust om Haandværkssvende og Drenge, om Friheder for dem, der bosætte sig i Kjøbstæderne, saa og udlændske Folk, og om Koffardiskibe paa den spanske Fart (Sjæl. T. XXII, 97—100, trykte særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 616 ff.). 15 Oktbr. udgik Fdgr. om Markeder, om Værdsættelsen af udenlandske Dalere og om Afskaffelsen af de udenlandske Fireskillingsstykker af »payement och formengt metal« (Sjæl. T. XXII, 139—41, trykte særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 622, 623); i disse nævnes Raadet heller ikke.

[2] Sjæl. T. XXII, 186.

udi saa maade besvergendis vorder. Dog efter at vi formener, at kongl. mt[s] undersaatter med ingen paaleg besvergis af hvis vare di her af rigit ind udi Sverrig fører, at da udi lige maade udi disse riger kand forholdis med hvis vare di Svensche udi disse riger indførendis oc forhandlendis vorder.

NB. Saa framt vore kiøbmend icke hafver saa møget bedre kiøb end andre, som told bør at gifve, da kand lettelig eragtis, at saadant icke in effectu er afschaffet, men udi andre maade ved prætext henretted [!], oc in tali casu at forholdis efter den forige resolution. Oc efter at saadant gravamen er udi frids fordrag fuldkommelig afhandlet, da bør tet paa ny icke at giøris disputerlig eller til nogen møde henvisis, men efter clare afscheder blifve oc forholdis.

Belangendis at k. mt. naadigste er kommen udi forfaring, at di Gottenborger skal verre privilegerit paa ny, hvilcket kunde formodelig gifve præjudicerlig hantering etc., derom er raadsens underdanigste mening, at derom maatte vist oc fuldkommelig forfaris, at siden efter vis information, hvad oc hvorledis det sig hafver, kand billige middel betenckis.

Hvis forbud paa markeder oc handel emellom undersaatterne, item axeltorf anlanger, at det kand opsettis til grentse møde oc dere beqvemmeligen forhandlis.

2. Eftersom k. m. naadigste proponerer, at det er formodeligt, at (efter den tilstand) mand ville føre fremmit krigsfolck ofver rigens strømme udi Øster søen, at derom skulle delibereris, hvor vit mand di Svensche udi Øster søen vil verre gestendig,

2. Derom er raadsens underdanigste betenckende, at saa vit altid hidintil hafver verrit holdet for Danmarkis rigis strømme udi Øster søen med tilhørendis høihed, regalier oc rettighed, derpaa kand di Svensche ingen ret eller rettighed sig tilholde eller dennom concederis. Belangendis hvor vit Danmarkis rettighed skal verre udi Øster søen, da kunde di icke andet nu paa denne tid derom erfare eller vide, end at den med rette bør at vere beregnit fra der, som Danmarkis rigis farvand begynder oc saa igennom Øresund ad Boringholm oc Gulland intil mitvatters imellom Boringholm, Gulland paa den ene oc Sverrigs lande paa den anden side oc saa til Øsel oc fra Øsel tvert ofver under Curlandt. Men belangendis hvis sø oc strand, som kand verre imellom Øsel, Pernau oc Riga oc andre strømme derom ved Øsel, kand mand sig (som

hidintil) tilholde, dog icke saa fuldkommelig som di for^ne^ strømme, men efter leiligheden, som det best ske kand.

Belangendis at det kand verre formodeligt, at adskillige voldsomme forretegter udi Øster søen ville foraarsagis, hvad da derimod kand verre at foretage, paa tet rigens høighed udi for^ne^ Øster søe kand forsvaris oc hanthefvis, derom er raadsens underdanigste betenckende, at dersom nogen gewalt skulle den søfarende oc hanterendis mand paa k. mt^s^ oc Danmarkis rigis strømme vederfaris, at hans k. mt. da naadigste vilde lade dennom, som sig saadant vilde understande, atvare, at di sig al saadan gewalt entholder, oc saa framt mand ved saadan middel inted kunde udrette, da at holde hans k. mt^s^ oc rigens strømme rene oc fri for saadan gewalt.

3. Om Lapland igen at bringe til Norgis crone,

3. Derpaa er raadsens underdanigste betenckende, at efter tids tilstand siünis raadeligt, at endnu med samme sag paa nogen tid maa beroe, besynderlig intil mand kand forfare, hvorledis al handel imellom Rydsen oc Polacken vil afløbe.

4. Om festingers reparation oc ved magt at holde.

4. Raadsens underdanigste betenckende derom: At der kand leggis paa spansk, reinsch oc frands vin half saa møgit accise, som den forige var, dog adelens rettighed uforkrencket efter den sidste forordning, hvilcket kand anvendis til festingernis reparation oc erholding eller oc til andre rigens nødtørft brugis, hvilcken accise kand angaa, nahr den anden forordnings tid er ude.

5. Belangendis accise af øl oc malt icke at kunde opløbe imod den forige.

5. Raadsens underdanigste betenckende: at der kand leggis paa brendevin af hver potte en skilling, hvilcket formodelig med den anden accise vel skal kunde opløbe imod den accise af fremmet øl, førend den blef forpacted.

6. Om kongl. mt^s^ forordninger at holde oc efterkomme.

6. Raadsens underdanigste betenckende: at jo billigt, at derofver underdanigst holdis, som en hver vil forsvare.

7. Om dennom, som bedrager nogen for gield oc sit gods svigagtelig selger.

7. Raadsens underdanigste mening: at derom kand giøris den forordning, at alle skøde, gafve oc pante brefve skal offentlig lesis oc paaskrifvis til landsting neste eller andet ting udi det land, de udgifvis.

NB. Nahr nogen dom ofverganger paa fengsel, oc den, som dommen hafver forhverfvit, er begerendis af lensmanden (udi hvis lehn saadan en findis), da skal lensmanden hannom assistere til rettens execution efter dommen.

8. De cessione bonorum.

Derom kand bestaa til førstkommende herredage.

9. Om encker oc deris kiøb oc forhandling.

Dermed kand oc beroe til videre forsambling.

10. Om bynderdrenge, som løbe af cronens paa adelens.

Kand paa nogen tid anses, hvad behof giøris derudi at remedere.

Noch blef mundlig proponerit oc resolverit, at ingen borger, preste eller bynder heste maa herefter løbe løs paa fellit eller hods øg, uden den er 24 daller verd i det mindste eller udskoren, uden hestens fortabelse til herskabet.

At kiøbmend i købstederne maa kiøbe øxen at stalde paa deris eiget indavflet foder, oc hvis di kunde staalde paa kongens eller adelens, hvem derimod giør, straffis efter k. mt[s] forige mandat om øxen.

Om mynten.

Rytterpenge alle slags iiij ß enfagh, nettelblad iij ß, støck v. 8 eller spansche matte ij ß ringer end en richsdaller.

Om broer oc alfare veye at holde ferdige. Efterdi befindis derudi stor forsømmelse at ske, oc lensmendene sig beklager, at adelens tiener icke dertil ville hielpe, saa vit dennom med rette bør, da er raadsens underdanigste betenckende, at hvilcken bonde cronens eller adelens lovligen blifver tilsagd oc tilfunden at ferdige saadanne alfare veye oc broer, saa vit enhver tilkommer, oc hand derudi blifver forsømmelig, at hand det icke giør, da skal lensmendene hafve magt hver i sit lehen saadanne veye oc broer at lade ferdig giøre, oc den eller di bynder, som sin part at ferdige forsømmer, pligtig verre hver for sin part det at betalle.

NB. Belangendis den punct, hvorledis det skal forholdis med kongl. mt[s] af Hispanien oc di Statters orlogs skibe, om di under Norge eller udi nogen hafn gerader sammen, besynderlig efterdi Staterne formener sig at mue antaste di Hispanische, ihvor di dennom finder,

Efterdi den punct er høigvigtig oc kongl. mt. nu icke nerverendis saa vel som en part af raadet, da er raadsens, som nu til-

stede ere, underdanigste betenckende, at med samme punct maatte beroe til kongl. mt[s] naadigste nerverelse, da derom at kunde delibereris.

21 Juli. Herredag i Bergen[1].

Herredagen udskreves samtidig med den danske[2] og overværedes af *Albret Skel, Oluf Rosensparre, Eske Brok* og *Kristian Holk* samt af Statholder *Jens Jul*, dertil af Superintendenterne i Bergen, Stavanger og Oslo, der var tilkaldte i Anledning af Sagen mod Biskop Anders Kristensen Arrebo[3]. Kongen afsejlede 18 Juli fra Kronborg tilligemed Raaderne og kom 24 Juli til Bergen, hvor Herredagen begyndte 2 Dage efter. Retterthinget sluttede 31 Juli; 2 Avgust forlod Kongen atter Bergen[4].

29 Decbr. Delvist Raadsmøde i Horsens.

Fra Koldinghus 10 Decbr. befaledes det Hr. *Albret Skel, Eske Brok, Kristian Holk, Jakob Ulfeld* og *Iver Jul* at møde paa Koldinghus 19 Decbr.; hertil kaldtes ogsaa M. Iver Iversen, der skulde tilsige Dr. Kristen Borum (Bordum) og M. Søren Andersen Vedel, Sognepræst i Ribe[5]. 16 Decbr. indkaldtes fra Koldinghus Hr. *Kristen Fris, Oluf Rosensparre,* Hr. *Anders Bille* og Hr. *Anders Sinklair* til at møde i Horsens 29 Decbr.; samme Dag fik Rigens Kans-

[1] Ole Worm (Rørdam, Monum. II, 725).

[2] Norske Rigsreg. V, 179. 18 Decbr. 1621 skrev *Jens Jul* fra Kjeldgaard til Kansleren, at han havde modtaget Brevet om Herredagen og Skrivelsen fra Kansleren, hvorefter Kongen befalede ham at møde dertil; dette vilde han gjøre. Orig. med Segl: Adelsbreve Fasc. 13, n. 124.

[3] Jfr. Rørdam, A. C. Arreboe I, 138, 142, 148.

[4] Kr. IV's Kalenderopt. (Danske Saml. 2 R. III, 371—72); jfr. Rørdam, A. C. Arreboe I, 282, Norske Magasin II, 187, (Norsk) Hist. Tidskr. III, 509 og Slange S. 474, 478 (med delvis afvigende Dagsangivelser). Eske Brok (Danske Saml. 2 R. VI, 32—33) angiver 1 Avgust som Herredagens Slutningsdag.

[5] Jydske T. VII, 174; jfr. Kr. IV's Kalenderopt. (Danske Saml. 2 R. III, 372). Om den paagjældende Sag se Ny kirkeh. Saml. VI, 504.

ler *Jakob Ulfeld* Brev, at dersom han ikke allerede 19 Decbr. kunde være i Kolding, skulde han i alt Fald møde i Horsens[1]. Mødet begyndte 31 Decbr.[2]; af de tilkaldte Raader synes *Anders Bille* og *Anders Sinklair* ikke at have indfundet sig. Paa dette Møde traadte *Albret Skel* tilbage fra Stillingen som Rigens Admiral[3], som det hedder, paa Grund af utilbørlige Ytringer mod Kongen[4].

Kongens Proposition, dateret fra Skanderborg 29 Decbr. (*Egenh. Br. n. 118*), besvaredes af Raadet ved to Betænkninger 7 Januar 1623. Den ene af disse drejer sig især om Forholdet til Bremen (Propos. § 6); Raadet foreslog at yde Stiftet en Understøttelse af 2000 Mand i 4 Maaneder, men ikke ud derover, om Fyrstendømmerne ikke bevilgede en Hjælp af mindst samme Størrelse (*n. 67*). Til denne Udtalelse henholdt Raadet sig i sin Hovedbetænkning (*n. 68*, § 5), idet det dog tillige anholdt Kongen om ikke at sætte sin egen Person i Vove. Kongen ønskede, at den Hjælp af 300 Heste, der efter Unionen skyldtes Fyrstendømmerne, maatte forhøjes (Propos. § 1), hvad Raadet dog fandt utilraadeligt (§ 1)[5]. En med Frankrig ført Brevvexling om den af denne Stat foretagne Beslaglæggelse af danske Skibe forelagdes Raadet (Propos. § 2), der foreslog Kongen at prøve en ny Henven-

---

[1] Sjæl. T. XXII, 167.

[2] Kr. IV (Danske Saml. 2 R. III, 372), Eske Brok (smstds. VI, 40).

[3] Holberg henfører dette til Herredagen i Kjøbenhavn 1623 (i Juni), Slange til Mødet i Odense samme Aar (ɔ: i Marts eller Septbr.); jfr. Hammerich, Danm. u. Adelsvælden III, 210. Betænkningen *n. 68* viser dog, at *Albret Skel* allerede 7 Januar 1623 ikke mere var Rigsadmiral; i Stedet for at hans Navn tidligere fandtes lige efter Kanslerens, staar det her længere nede, bestemt ved hans Alder i Raadet (ligesaa i Birkeretten). Endnu 10 Decbr. 1622 nævnes han derimod foran flere ældre Raader.

[4] Traditionen kort hos Holberg, udg. af Levin II, 514, og Slange S. 495, vidtløftigere hos Vedel Simonsen, Eske Brok I, 122 efter et af Hjelmstjerne afskrevet Manuskript, men her henført til 1627 (og maaske et helt forskjelligt Tilfælde). Ligprædikenen angiver derimod, at *Albret Skel* fik Afsked i Naade efter egen Ansøgning paa Grund af en Sygdom i Fødderne; jfr. Schlegel III, 213.

[5] Jfr. *n. 67* (S. 342).

delse til den franske Konge (§ 6)[1]. Greven af Mansfelds Tilnærmelse (Propos. § 3) fraraadede Raadet at indlade sig paa (§ 2); Stridighederne med Rusland (Propos. § 5) ønskede det udsat (§ 4). Det af Kongen fremdragne Spørgsmaal om Betaling af en Gjæld til Enkedronningen (Propos. § 4) foreslog Raadet opsat til Herredagen (§ 3), ligesaa nogle af Kansleren paa Kongens Vegne proponerede Punkter om Ølaccisen, Fæstningerne m. m. Derimod foreslog Raadet at sætte Bøder for Borgemestre, der var forsømmelige med at paase Udførelsen af Kongens Forordninger[2], og ligeledes udtalte Raadet sig om, hvorledes der kunde skaffes Viborgs Borgere Magasiner ved Hjarbæk[3].

Paa dette Møde synes ogsaa den gjennemsete Birkeret, der allerede tidligere var omsendt til Raadet (ndfr. S. 348), at være underkastet Raadets Overvejelse, idet den udgik i Januar 1623 med Samtykke af 9 opregnede Raader[4].

67. *Raadets Betænkning om Hjælp til Bremens Stift samt om Svar til Bispens Udsendinge, 7 Januar 1623.*

To enslydende Kopier med Kristian Holks Haand: RR. n. 48 L. Maaske er det egentlig to Betænkninger, hvoraf den første skulde have Datum 6 Januar; sml. Ordene (S. 348): voris gestrige betenckinde.

Paa kong. mait[s] vor allernaadigste herris och konnings naadigste proposition anlangendes succurs at giøre thet stift Bremen ehr raadens underdanigste betenckinde efther thene thidts thilstandt och atschillige høyvichtige aarsager, at kong. mait. nu strax kandt

---

[1] 25 Septbr. havde Kongen befalet Raaderne *Oluf Rosensparre*, Hr. *Albret Skel*, *Eske Brok*, *Jakob Ulfeld*, *Holger Rosenkrans*, Hr. *Anders Bille* og *Jens Jul* at advare Indbyggerne i de forskjellige Landsdele om at afholde sig fra Forbindelse med Frankrig, da man dèr havde besluttet at lægge Arrest paa danske Personer, Skibe og Gods: Sjæl. T. XXII, 132.

[2] Jfr. herom Raadsmødet i Marts 1623 (ndfr. S. 353).

[3] I Henhold hertil befalede Kongen 17 Januar fra Steinborg Lensmanden Knud Gyldenstjerne Axelsen at mægle en Overenskomst mellem Kapitlet og Borgerne: Jydske T. VII, 186.

[4] Sjæl. T. XXII, 205; trykt. Missivet til Lensmændene herom er dateret Skanderborg, Januar 1623: Sjæl. T. XXII, 204. Raaderne er de 7 fra Brevet af 7 Jan. samt Hr. *Anders Bille* og *Jens Jul*, hvoraf dog i alt Fald den sidste næppe har været til Stede.

undsette for[ne] stift Bremen medt 2000 mandt thil fodts paa 4 maneders thidt, dog medt the vilckor, at eftherthi ald thendt fare, som kunde vere paa the steder at befrøchte, komer furstendomene mest och nest vedt, at furstendomene therfore. saa vel kong. mait[s] som herthugens, giøre lige saa stoer assistents ithet ringiste, om icke mehre, hvorudi vi forseher os hans f. n. sig icke kandt eller bør at veygre eller undschylde. Mens thersom emodt forhobning fyrstendomene thet icke ville indghae, thaa vide raadet underdanigst icke at kunde raade kong. mait. aldene saadan for[ne] succurs videre at continuere endt udi for[ne] 4 maneders thidt af thendt aarsage, thet ville falde k. m. besverligt och farligt at thage paa sig aldene saadan høy och megtig defensions verck och maa sche emodt mechtige potentater, hvor thil ville vere fornøden en møget stoer magt, och ingen kandt vide enden, medt andre mange høye betenckinde.

Och siden naar medt fyrstendomene ehr thil ende giort, tha at søges hos andre omliggende interesserede assistents, saa vidt Weseren och Elfven ehr ahnlangendis. Dog thersom thet schulle henthydes, at saadan succurs, endog furstendomene icke theris ther thil ville giøre, dog schulle continueris af riget af thendt aarsag, mandt thet en gang hafde begynt, och riget ther medt fiender och uleylighedt foraarsagit, tha ehr raadens underdanigst betenckinde och mening, at thet var raadeligere och bedre aldelis ingen succurs nu at giøre paa rigens vegne.

Belangendis thendt succurs medt thre hundrit heste at undsette furstendomene Slesvig Holstein medt, tha ehr raadens underdanigst betenckinde, at ther medt forholdis efther forbuntet, at thi bethallis af riget thendt første maanit, och furstendomene siden thenum selfver besolder, som och udi sist forleden svensche feigde blef holdet; thi thet ehr høybetenckeligt at forandre noget af hvis forbundet indholder. Datum Horsens 7 januarii anno 1623.

Efther som kong. mait. naadigst begierer raadens underdanigste betenckinde, hvadt svar f. n. bispen af Bremens gesanter kandt gifves,

Saa ehr paa k. m. naadigst velbehag raadens underdanigst betenckinde, at gesanterne gifves thil svar, at mandt nu strax vil forschicke thenum tho thusinde soldater thil fodts passene at besette, hvilcken hielp ethers k. m. naadigst thenum paa fire ma-

neder vil bevilge, forhaabendis andre omliggende interesserede och theris egen velferdt hafver i acht och thenum ochsaa thil samptlig defension forstaar. Saa vidt synes os underdanigst kandt gesanterne svares. och inthet videre forstendiges om voris seniste underdanigst resolution, och synes os underdanigst raadeligt, at same 2000 mandt thenum paa forbemelte fire maneders thidt schickes. Vi forhaaber och underdanigst, ethers k. mait[e] egen undersotter i fyrstendomene ethers k. m. jo saa vel i thet ringiste medt lige saa mange som vi undsetter, ahnsehendes alle rationes fast videre forbinder thenum saadant at giøre endt riget och thenum større magt ther paa ligger endt riget, saa vidt som the nermere the platse ehre besiddendis.

Och at riget schulle kunde videre bebinde sig aldene thil nogen assistents ofver the fire maneder uden fyrstendomenes assistents, synes os icke raadeligt, efthersom voris gestrige underdanigste betenckinde formelder. Datum Horsens 7 januarii anno 1623.

68. Raadets Betænkning, 7 Januar 1623. **A. Orig. med Iver Juls Haand: RR. n. 43 Ka. B. Kopi af første Halvdel af Betænkningen (til: Hvis kong. maiet. osv.) med Eske Broks Haand: smstds. Kb. C. Kopi af anden Halvdel med Kristian Holks Haand: smstds. M.**

Efter som kong. maiet. voris allernaadigste herre och koning naadigste hafver ladet thilstille os, hans ko. ma. underdanigste raad, som til dend 29 decembris anni 1622 naadigst ere forschrefne [a]och verit[a] her udi Horsens thilstede, nogle hans ko. ma. naadigste schriftlige propositiones med naadigste befalling, at raadet sig derpaa schriftligen schulle erklere, saa er der paa, paa ko. ma. naadigste velbehag, raadens underdanigste bethenckende:

1. Eftersom kon. maiet. naadigste proponerer om den farlige och underlige thilstand, som nu er fast udi alle lande och dagligen jo mere och nermere disse lande komer, hvorfore hans ko. ma. naadigste erachter fornøden udi thide at deliberere om den hielp och assistents med heste, som riget fyrstedommene schulle med thil hielp komme, nar fornøden var, derpaa er raadens, saa mange nu her nerverendis thil stede ere, underdanigste bethenckende, at der medt foreholdis efter forbunthedt och som udi sidste forleden svendske feide blef holdet; thi det er høigt bethenckeligt at forandre noget af hves forbundet indholder.

a **B: at møde.**

2. Om grefven af Mansfelds anbringen vid hans abgesanter thil kon. maiet., er raadens underdanigste bethenckende, at efter den seldtsomme farlige thilstand icke kand siunis raadeligt at lade sig ind med hannum eller hans handel for atskillige vigtige bethenckende schyld.

3. At di hundrede thusind daller, som sidst forleden svenske feide af kon. maiet[s] fru moder blefve paa renthe optagen, kunde blifve erlagde, derom er raadens underdanigste erklering, at efterdi raadet sig underdanigste icke rettere ehrindrer, end at thilforn schal vere bevilget nogen skat af riget, samme summa pendinge medt at afbetalle, da er raadens underdanigste begering, at der med maa beroe indtil først kommendis herredage, at mand da kunde hafve thil stede hves documenta der om er gangen, som nu icke ere her vid handen; der som da befindis, at hves der til allerede er bevilget, icke kand thilstrecke saadanne penge med at aflegge, da kand derom underdanigste videre bethenckis.

4. Om middel at erlange hoes den moschovitiske Grotfurste hves Norgis crone er fratagen, och endnu ofver atskiellige anfordring och tractater foreholdis; derom er raadens underdanigste bethenckende, at med samme handel motte paa nogen thidt beroe, anseendis denne thidts farlige thilstandt fast hoes alle omliggende lande och potentater, som disse riger møget kunde vidkomme.

5. Belangendis ko. maiet[s] naadigste proposition om det stift Bremen, hvad farlige thilstand det saa vel som andre omliggendis lande er bestedt udi, och hvor høigt ko. ma. udi samme sag er interesserit; paa denne kong. maiet[s] naadigste proposition hafver raadet sig tilforn underdanigst schriftligen erkleret, hvor heden di sig underdanigste refererer.

Kong. maiet[s] underdanigste raad ville her hoes af underdanigste pligt och affection underdanigste anholde och begiere, at eders kon. mat. sin eigen kongelige person udi denne høye farlige thidt och thilstand icke ville vage och sette udi fare, 1, efterdi det siunis icke, at den magt thil assistents kand blifve saa stoer, at den kunde erfordre eders maiet[s] kongelige person och præsents; 2, der thil med blifver saadan folck af adtskillige slags sammen slagen; 3, sagen och icke udi sig sielf er saaledis beschaffen, at eders mat. der thil sin egen kongelige person bør at præsentere.

6. Hvad belanger den irring med ko. ma. af Franckrige och represalia, som allerede schal vere udi Franckrige thillatte och er-

gangen, med hves videre den sag vedkommer; derom er raadens underdanigste bethenckende, at kong. maiet. endnu ville skrifve kongen af Franckrige udførdeligen thil, at saadanne procederen kommer hans ko. ma. fast fremmede fore som di, der ere emod di gode gamble forbundt och afscheder, som deris høigstloflige forfædre och riger emellum verit hafver, som indholder udi saadanne casibus at schulle procederis med ordentlig ret och icke udi andre maader, och hvad sig belanger, at k. m. af Franckrige udi sin sidste skrifvelse formelder om nogen ophold paa sex maaneders tid med execution, saa hafver ko. ma. vid hans ko. ma. forige schrifvelser icke anlangit om nogen saadan ophold, men begerit, at den sentents, som i Franckrig er gifvet, at ko. ma. af Danmarcks undersotte, skibe och godts maa anholdis udi Franckrige, motte aldiellis optagis och relaxeris, efterdi kongen af Fr. ingen retmesig aarsag hafver thil saadan thilladelse eller execution, anseendis at hvad den ene sag med Abraham du Quesne (om det hvalfang under Norge) sig belanger, da er der udi med retten lovglig procederit indtil den høyeste dom och sentents udi Danmarck, fra hvilcken ingen ydermere appellation nogen thidt hafver verrit, hvilcken dom och sentents och i sig sielf skal befindis retferdeligen och billigen at vere gangen, saa ingen justitia er hannum blefven denegerit, men retten udi alle maade hannum sted och vederfaren. Belangendis den anden sagh, om den frandtsøsche skib, som schal vere thaget ved C. verde, da efterdi saadant schal vere tildragen och sched udi søen, langt fra begge riger och deris undersotter paa begge sider, staar hver paa deris ret, och kon. ma. af Danmarck althidt hafver erbødet och endnu erbiuder, nar lovlig anfordring, klage och vindisbiurd udi samme sag maa føris och skie, at ville forhielpe thil al rette, saa vit kand befindis nogen at vere sched uret; och dersom ko. af Fr. icke siunis der med at vere contenterit eller kunde formene nogen partialitet at kunde gifve, da paa det ko. ma. udi alle maade kand bevise sig at vere thil al ret och billighed gandts geneiget, och paa det saadan uformodelig hendelse icke schulle gerade thil mere vitleftighed, da dersom kongen af Fr. R. det for sin person och vil samthøcke, da vil och ko. ma. af Danmarck gifve samme sag paa kong. mat. af Store Britannien, som om samme sag kand kende och afhandle. Hvor af kongen af Franck. nochsum kand sehe och erfare, at hans konge. mat. af Danmarck inthet andet begerer end hvad billigt

och ret er. Och endog hans kong. maiet. gandsche ugierne hafver forstandet. hvad hans mat[s] undersotter er vederfarit udi Franckrige, och icke hafver mangolet occasion och middel det samme emod kongen af Franckrigs undersaatter udi disse lande at kunde hafve foretagit, saa hafver hans ko. ma. dog mehere och høyere achtet och anset det gode gamble venskab, forbundt och correspondents, som deris maiesteter och deris lande och riger imellum verrit hafver.

Hves kong. maiet. vores allernaadigste herre och konning ydermere schriftlig och mundtlig ved hans ma. canceller naadigst hafver ladet raadet foregifve, der paa er paa hans kon. maiet[s] naadigste velbehag deris underdanigste bethenckende:

1. Belangendis accise af øl, som icke schal kunde opløbe den forige thold af fremmede øl; 2. festingers udi riget underholding; 3, om rosthienniste; ithem med thienniste folck och gaardts ret, er raadens underdanigste bethenckende, at der med motte opstaa thil førstkommendis herredage, at alt raadet da thil sammen kunde vere tilstede och videre der om deliberere.

Om borgemestere udi kiøpstederne, som icke hafver thilbørlige indseende och agt, at ko. mat[s] naadigste publicerede mandater holdis och efterkommis, och det dennum skielligen ofverbevises; derom er raadens underdanigste bethenckende, at der kand forordnis, at di borgemestere, hves forsømmelse och brøst her efter udi saa maade befindis, første gang schal gifve sambtligen femb rixdaller, andengang thi rixdaller, thridie gang thyfve rixdaller; och befindis saadan deris forsømmelse och forsielse thidere, da schal saadant gifves ko. ma. underdanigst thilkiende, och derforuden at holdis efter ko. ma. naadigste forordninger om saadant forsømmelser.

Hvad belanger, at Viborg borgerschab er begierendis, at di maa bygge nogle nødvendige huse vid Hierbeck thil deris korn och anden handel at brugge, da efter som forfaris, at capitulum udi Viborg schal hafve bierckerettighed thil samme aasteder, da er raadens underdanigste bethenckinde, at efterdi det siunis gafnligt for byen thil deris handel och vandel des bedre at brugge, at kong. maiet. naadigste ville bevilge, at dennum emellum forhandlis, at di Viborg borgere maa udvises och thilstedis nødvendige pladtse och steder, som di kunde bygge saadanne huse paa, och dennum at følge Viborgh borgere for eyendom, doch at di aarligen gifver til capitulum der af nogen billig jordskyl thil en kiendelse, efter som

lensmanden dennum der om kand forehene. Belangendis rettigheden paa samme steder, at di der om kunde saa forenis, at hves sig kunde tildrage eller forefalde paa borgernis egen skibe och godts, saa vit efter søe retten bør at ordiellis. saa och hves anden kiøbmandts handtering och irringer borgerschabit kunde paa samme steder emellum indfalde at al saadan rettighedt maa følge borgerschabet, men hvad bircke sager och anden rettighedt paa landet og andre fremmede deris skibe kand vere och sig thildrage, som capitulum her thil dags hafver veret thilberettiget, det aldt at følge capitulum, som her thil veret hafver. Datum Horsens thend 7 januarii anno 1623.

Christenn Friis. Oluff Rosenspar. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Wlffeldt. Albret Skiell. Iffuer Jull.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1622.

Indlandet. 20 Maj kundgjorde Kongen, at han havde raadslaaet om Haandværkets Lejlighed med Rigens Raad og med dets Bevilling og Samtykke naadigst anset for raadsomt, at naar Haandværkerne tiltog, og de fornødne Varer kunde gjøres her i Riget, da skulde udenlandske Varer derimod afskaffes; nu havde han derfor »med forbemeldte vort elsk. D. R. Raads Raad og Betænkning, som før er rørt«, anset for godt at forbyde Indførsel af Silke- og Bomuldsvarer for Sjælland, Skaane og Smaalandene [1]. Den her omtalte Overvejelse med Raadet synes foregaaet i Marts 1620, ovfr. S. 264.

28 Avgust tilforordnedes Kommissarier til at sørge for Oprettelsen af spanske Kompagnier i forskjellige Kjøbstæder [2]; dertil udnævntes for Jylland: Hr. *Albret Skel*, *Eske Brok*, *Kristian Holk* og *Iver Jul*, for Fyn og Smaalandene: *Jakob Ulfeld* og *Holger Rosenkrans*, og for Sjælland og

[1] Sjæl. T. XXII, 69; trykt. Derimod nævnes Raadet ikke i den samme Dag udstedte Ophævelse af Forbudet mod Sølv- og Guldsnore (i Fdg. 20 Febr. 1621, jfr. S. 309): smstds.; trykt særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 613 (her dateret 20 Marts).

[2] I de senere udstedte Privilegier for Kompagnierne siges Oprettelsen at være besluttet med Rigsraadets Raad og Bevilling: Sjæl. T. XXII, 194, 200 o. fl. St. Jfr. ovfr. S. 331.

Skaane: *Oluf Rosensparre,* Hr. *Anders Bille*, Tage Tot og Kaj Rantzau[1]. De jydske Raader berejste i den Anledning Jylland i Oktober og November[2].

31 Avgust bad Kongen Raaderne snarest at indsende deres Betænkning om Birkeretten, hvoraf han sendte en Kopi[3]. Birkeretten udgik derefter i Januar 1623, se ovfr. S. 341.

23 Oktbr. fik Rentemestrene Siverd Bek og Kristoffer Urne Kvittering for deres Regnskaber for A. 1617—19, aflagte i Overværelse af Hr. *Kristen Fris, Oluf Rosensparre,* Hr. *Anders Bille* og *Holger Rosenkrans*[4].

26 Oktbr. befalede Kongen *Jakob Ulfeld*, ...[5], Hr. *Albret Skel*, *Holger Rosenkrans* og *Eske Brok*, om der i {Nørrejylland / Fyn} var Misvæxt, da at lade Magistraterne i Kjøbstæderne tilholde Borgerne at indkjøbe Rug og Mel i Tyskland og andensteds[6]. — Efter at der allerede 21 Oktbr. var udstedt et Forbud mod Udførsel af Rug fra Sjælland, uden at Raadet nævnes deri[7], udstedte Kongen (atter uden Raadet) 10 Novbr. paa Haderslevhus et Forbud mod Udførsel af Rug, Byg og Malt fra Fyn paa Grund af den dèr truende Dyrtid[8]. Samme Dag befalede Kongen Raadet i Jylland at erklære sig, om det ansaa det fornødent og gavnligt at udstede lignende Forbud paa Udførsel af Korn i Jylland, som allerede var udgaaede for Sjælland og Fyn[9]. 23 Novbr. tilskrev han sammestedsfra *Jakob Ulfeld* og *Holger Rosenkrans*, at de »med det forderligste flitteligen skulde forfare og sig udførligen skriftlig erklære«, om Kornforbudet atter kunde ophæves, da

---

[1] Sjæl. T. XXII, 104—09. Til at fuldende Kommissionen for Laalands Vedkommende udnævntes 31 Oktbr. 1622 Palle Rosenkrans i *Holger Rosenkrans'* Sted: smstds. 152. Som Kommissarier optræder senere i Sjælland *Oluf Rosensparre* og Alexander v. Papenheim, i Skaane Siverd Grubbe og Tage Tot Ottesen, jfr. smstds. 193 og Danske Mag. 4 R. IV, 65.

[2] Eske Brok (Danske Saml. 2 R. VI, 38—39). 28 Oktbr. forhandlede de med Borgerne i Ribe: Kinch S. 292.

[3] Sjæl. T. XXII, 118.

[4] Sjæl. R. XVII, 320.

[5] Aaben Plads i Kopibogen.

[6] Sjæl. T. XXII, 150.

[7] Smstds. 146.

[8] Fynske R. III, 330.

[9] Jydske T. VII, 167.

Manglen i Fyn ikke skulde være saa stor, som mange havde ment, eller om det skulde bibeholdes[1]. Forbudet ophævedes for Bygs Vedkommende 11 Decbr. fra Koldinghus[2].

Fyrstendømmerne. Fra Haderslev 4 Decbr. befaledes det Hr. *Albret Skel* i Forening med Godske Wensin, Hertug Frederiks Embedsmand paa Gottorp, at forfare, om det ved Afgjørelsen af de schwabstedske Irringer blev forafskediget, at der skulde tillægges Huset Schwabstedt 190 Demater Land m. m.[3]

Sverige. Da Kristian IV til den svenske Gesandt Gabriel Oxenstierna havde erklæret at ville holde sig nevtral og hverken tillade Polen eller Sverige at føre Krigsfolk, Skibe eller Ammunition gjennem de danske Strømme, søgte Gustav Adolf ved en Skrivelse fra Stockholm af 24 Maj at faa ham til at ændre denne Beslutning[4], og samme Dag skrev det svenske Raad til det danske herom. Det mindede om, at skjønt man i Knærød 1619 ikke blev enig om det foreslaaede Forbund, blev det dog aftalt at vedligeholde det gamle Venskab mellem Rigerne. Den af Kongen til den svenske Gesandt givne Resolution kom ikke overens med de venlige Afskeder mellem Rigerne, som dog under den evangeliske Kristenheds nuværende Farer snarere burde styrkes end svækkes. Det danske Raad bades derfor søge udvirket, at Krigsfornødenheder til den svenske Konges Behov passerede Øresund uhindret ligesom tidligere, eller hvis dette ikke kunde sættes igjennem, at Nevtraliteten da maatte fortolkes saaledes, at Sundet maatte være aabent baade for Polen og Sverige. Agenten i Danmark, Anders Svenson, vilde nøjere begrunde dette, hvorfor Raadet bades at give ham Avdiens[5]. Sagen behandledes paa Herredagen i Kbhvn. (ovfr. S. 335). Kristian IV fastholdt sit Standpunkt i et Brev til Gustav Adolf af 9 Juli[6], og Raadet begrundede

[1] Fynske T. III, 671.
[2] Smstds. 675.
[3] Jydske T. VII, 172, jfr. Slange S. 479.
[4] Svenske Acta IV, 106, jfr. Slange S. 487—88.
[5] Orig. med 10 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 220 (Svenske Acta IV, 108).
[6] Svenske Acta IV, 109, jfr. Slange S. 488.

det nærmere i en Skrivelse til det svenske Rigsraad af 14 Juli (*n. 69*).

I en Skrivelse til Gustav Adolf af 21 Avgust klagede Kristian IV over den de Danske i Sverige paalagte Told (jfr. S. 334), som Sverige til Trods for alle Anker ikke havde afskaffet, og erklærede, at han til den følgende Paaske vilde være nødsaget til selv at oppebære Told af Svenskerne, indtil der vederfaredes hans Undersaatter Ret[1]. En Kopi heraf oversendte det danske Raad 22 Avgust til det svenske, idet det bad dette virke hos Kongen til Afskaffelse af Tolden[2].

Fra Riga 6 Septbr. intercederede to svenske Raader hos det danske Rigsraad for en revalsk Borger, der havde indskibet 100 Læster Rug til Amsterdam med et hollandsk Skib, der siden var blevet konfiskeret i Sundet, fordi Skipperen ikke havde udgivet sin Lasteret[3].

69. Det danske Rigsraad til det svenske, 14 Juli.

Afskrift: Svenske Acta IV, 111. Kanslerens Koncept: Registr. 27, n. 212.

(**Efter Referat af det svenske Raads Skrivelse af 24 Maj**) . . . . Saa ville vi eder, I gode herrer, herpaa venligen uforholdet hafve, at for det første, belangende at forbunde och afscheder voris aller naadigste herre och konning skulle tilholde den at kiende for sin uven och ved partialiter offendere hvilcken som helst Sverrigis rige ville paaføre nogen feide, kand vy icke befinde, megit mindre at neutralitas schulle vere rigernis forbunde til præjudits eller och videre herefter udtydis, end hid indtil sched er, anseende saadan passage och venlige beteelse saavel kong. mayt. udi Sverrig som kong. mayt. udi Pollen i saa maader hidindtil efter leyligheden vederfaret er efter begge potentaters flittige och venlige ansøgning, hvilcket saa fremt mand ville udtyde for en rettighed och plicht, kong. m. voris allernaadigste herre och konning deris maiestetter skulde plichtig vere, siunnis saadan hans mayestetis gode villie til føye tacke at skulle blifve forstaait och antagit, hvorfaare och hans kong. m. (som maa sche vel ellers kunde tagit i beraadslag begge potentater passen at forunde) desmere foraarsagis i sin førrige

---

[1] Svenske Acta IV, 115.
[2] Smstds. 117.
[3] Orig. med Segl: Registr. 27, n. 220 (Udt. i Svenske Acta IV, 118).

tagne resolution at forblifve, efterdi formerchis kong. mayt. af Sverrig sig saadan pas for en rettighed at schulle vilde tilholde, hvilcket ikke ringere k. m. af Pollen tillige samme prætensiones kunde foraarsage; vy forser os och visseligen til, voris aller naadigste herre och konning och dette rige fremdelis med saadan anmoding, synderlig belangende Øresund eller Belt, forschaannis, nemlig at dette rige skulle vere forobligerit mit igennum det nogen armade eller durchzug til land eller vand at stede. Och kommer os saadant fast fremmid och seldsom for, saavel som och at I, gode herrer, sielf forgetter, at baade tilforne saa vel som nu i denne skrifvelse begieris, at voris aller naadigste herre kong. mayt. udi Danmarck vilde kong. mayt. i Pollen passen forveigre, hvilcket dog icke kunde ske, saa fremt høigstbemelte hans mayt. voris aller naadigste herre och konning icke dertil var berettiget, at mand nu forbigaar, at saadant som en synderlig tilladelse icke alene af kong. mayt. i Sverrig, meden och mange andre potentater och stender pleyer at søgis och undertiden erholdis, undertiden icke, efterdi det hafver aldelis ingen gemenschab med anden sedvaanlig trafic och communication, som I, gode herrer, siunnis det at ville udtyde, och end videre da pleyer icke nogen Danmarckis rigis grendts strømme at passeris med nogen flaade uden særdelis tilladelse och geleyt, hvilcken end och førstelige personner af Sverrig paa deris egen person, naar de saadanne grends strømme vilde passere, pleyer af høigloflige kong. mayesteter i Danmarck at forhverfve, hvilcket forbemelte eder, gode herrer, til ofverflod selfver nochsom er vitterligt. For det sidste, belangende venskabers och forbunders forsveckelse och forringelser, eders skrifvelse om formelder, formode vy visseligen, kong. mayt. voris aller naadigste herre och konning med al berømmelse skal eftersigis det saa opricktigen at hafve holdit, at aldrig skal befindis hans mayt. med ord, gierninger, contracter eller forbunde nogit at hafve forehaft, tenterit eller fulddrefvit, som det forbund, fordrag och venskab, deris mayestetter och rigerne mellum er, i ringiste maader skulle kunde forsveche; hvorfor vy endnu som tilforne venligen och naboeligen ville hafve begieret, I, gode herrer, sagerne til saadan besverlige och præjudicerlige menninger icke ville udtyde. Hvis vy ellers eder, gode herrer, til tienniste och god vilge vide at kunde vere, dertil findis altid redeborne[!], och befale eder samptligen her med

til ald god velstand och sundhed Gud den allermechtigstes allerhøigstes beskiermelse. Hafniæ 14 julii 1622.

Paa menige Danmarckis rigis raads vegne Christen Fris, canceler. Jacob Ulfeld. Holger Rosenkrants. Ifver Jul. H: Anders Sincklar. H: Anders Bille.

Udlandet. 4 Januar havde Hansestædernes Udsendinge Avdiens i Raadstuen i Kbhvn. hos Rigsraaderne for at klage over Ølaccisen i Bergen m. m. samt begjære Stadfæstelse paa Privilegierne[1].

26 Marts befalede Kongen Hr. *Albret Skel*, *Jakob Ulfeld*, *Holger Rosenkrans*, Hr. *Anders Bille* og *Oluf Rosensparre* snarest at begive sig til Kjøbenhavn, hvortil der ventedes nogle fremmede Udsendinge[2].

1623.

Albret Skel fratraadte Stillingen som Rigsadmiral i Aarets første Dage (ovfr. S. 340); Admiralembedet henstod derefter ubesat indtil 1630.

10 Marts. Raadsmøde i Odense.

Hertil indkaldtes menige Rigens Raad fra Steinborg 10 Febr.[3]; kun 7 af Raadet kom dog til Stede. Kongens Proposition er dateret fra Dalum Kloster 8 Marts (*Egenh. Breve n. 121*) og besvaredes af Raadet ved to Betænkninger 13 og 15 Marts (*n. 70—71*)[4]; nogle Bemærkninger af Kongen hertil er aftrykte af Schlegel[5]. Hvad indenlandske Forhold angaar, ønskede Kongen (§ 5), at der skulde tages Forholdsregler mod de Adelspersoner, der havde overtraadt Forord-

[1] Skrift herom: Hjelmstj. 4to 2193.

[2] Sjæl. T. XXII, 40. De omtalte Udsendinge var mulig de russiske, jfr. Egenh. Br. n. 108, 114.

[3] Sjæl. T. XXII, 210.

[4] Benyttede af Slange S. 494—95 efter Meddelelser fra Gram.

[5] III, 211—12. Disse Bemærkninger er sikkert skrevne efter Raadets Betænkninger, hvad Molbech (Egenh. Br. S. 126) ikke synes at have forstaaet.

ningen om Fæstensgaver; dette Punkt besvarede Raadet ikke. Fremdeles ønskede Kongen (§ 6) nu Overvejelse af nogle Punkter, der blev udsatte ved Mødet i Horsens (ovfr. S. 341); Raadet foreslog dog atter at udsætte dem til den kommende Herredag, da det kun var saa faatalligt. — Paa Grund af det i Riget paabegyndte Silkevæveri ønskede Kongen (§ 10) at udstede et Forbud mod fremmed Silke [1], hvilket Raadet billigede. 18 April udgik derefter »med D. R. Raads Raad og Samtykke« et Forbud mod Indførsel til Sjælland af farvet eller beredt Klæde, Kiersej, Foderdug, Baj, Sarge eller andet saadant og et andet Forbud mod Indførsel af alt uden Riget forarbejdet Silketøj [2]. Raadet havde imidlertid tilføjet det Ønske, at det aarlig maatte forordne nogen til at paase, at Klædekompagniet ikke fordyrede Varerne ubillig, og dette Ønske efterkom Kongen, idet han 17 April i en Skrivelse til samtlig R. Raad befalede dette aarlig at »lade tvende af Eders Midte, som I selv dertil kunde bevilge, for sig fordre samme Kompagnis Bøger, hvoraf kunde forfares, hvorledes Kompagniet med samme Handel omgaar, at dersom anderledes dermed omgikkes end tilbørligt, vi da i Tide kunde dertil bruge Midler og Raad. I lige Maade ere vi og naadigst tilfreds, at I altid herefter om Silkehandelen forfarer og os underdanigst advarer om hvad Ubillighed I deri vorder forfarende med en eller anden af dem, der har det under Hænde« [3]. — Kongen proponerede endvidere (§ 11) om Forholdsregler til at opnaa en bedre Efterkommelse af Forordningerne i Kjøbstæderne [4], hvorved Raadet især henviste til den paatænkte Kjøbstadret [5], og endelig opkastedes et Bipunkt (hvorom Kongens Proposition ikke er bevaret), Spørgsmaalet om Ægterne, hvis endelige Besvarelse Raadet dog ønskede udsat til Herredagen [6].

---

[1] Jfr. ovfr. S. 264 og 347.

[2] Sjæl. T. XXII, 227, trykte; jfr. Schlegel III, 212.

[3] Sjæl. T. XXII, 225.

[4] Jfr. ovfr. S. 341.

[5] 21 April forordnede Kongen (uden Raadet), at Byerne mistede deres Part af Sagefaldet, naar Magistraten i 14 Dage lod en Overtrædelse af Forordningen være upaatalt; Sjæl. T. XXII, 234; trykt særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 638.

[6] 17 Marts udgik en Fdg. om Segelhuset i Kbhvn. og de dèr fabrikerede Varer, »eftersom vi med

Hvad udenrigske Forhold angaar, proponerede Kongen (§ 3) en Udvidelse af Unionen med Fyrstendømmerne; Raadet billigede dette og foreslog at sende nogle Raader til Landdagen (se ndfr. S. 391). Overfor Sverige ønskede Kongen overvejet, hvad der burde gjøres i Anledning af den af Svenskerne opvakte Allarm paa Grænsen og den truende Flaadeudrustning (§ 7—8); Raadet erklærede, at de fornødne Skibe burde holdes færdige, og at det angaaende det første Punkt havde opsat et Brev til det svenske Rigsraad, men ønskede, at det ikke blev afsendt. Kongen fastholdt dog, at Brevet burde afsendes [1], hvilket vistnok ogsaa skete (ndfr. S. 391). Raadet billigede Kongens Proposition (§ 4) om at indgaa et Forbund med Hansestæderne, dog uden at optage andre i dette, hvilket sidste Kongen tiltraadte [2]. Overfor Frankrig (§ 2) ønskede det at oppebi Ludvig XIII's Erklæring paa den sidst afgaaede Skrivelse, og overfor Nederlandene (§ 1) tilraadede det Kongen at opfylde deres Ønske om et Laan, dog under Forudsætning af, at Generalstaterne lovede Opfyldelse af Traktaten i Bremen [3]; hvis Summen ikke blev betalt tilbage, vilde Raadet være villig til at lade Riget refundere Kongen den. Endelig forelagde Kongen (§ 9) en Skrivelse fra den nedersachsiske Kreds [4]; Raadet foreslog 13 Marts at love Kredsen Hjælp af Riget med 300 Heste mod Gjensidighed (*n. 70*).

---

os elsk. D. R. Raad naadigst have for godt og raadsomt anset, Haandværkerne her i Riget at bringe paa Fode« (trykt). Allerede 1 Febr. var der udgaaet et Forbud mod Indførelse af spansk eller fransk Salt og Vin, »eftersom vi med vor elsk. D. R. Raads Raad og Betænkning naadigst har for godt og raadsomt anset, Salthandelen og Søfarten igjen her i vort Rige Danmark at føre paa Fode« ved Oprettelse af privilegerede Kompagnier (trykt). Derimod nævnes Raadet ikke i en Fdg. af 16 April, hvorved Udskibning af Øxne tillodes fra alle lovlige Havne: Sjæl. T. XXII, 226; trykt.

[1] Schlegel III, 211 § 7.

[2] Schlegel III, 211 § 4.

[3] Septbr. 1621. Ovfr. S. 333.

[4] To Skrivelser fra Kredsens Fyrster og Stænder, dat. Braunschweig, 8 og 9 Febr. 1623. Kopier: RR. n. 43 Q og O.

70. *Raadets Betænkning, 13 Marts.* A. Orig. med Holger Rosenkrans' Haand: RR n. 43 P. B. Koncept af samme: smstds. Pa.

Paa ko. ma. vor allernaadigste herris och konnings naadigste propositions niende artickel, anlangende den nedersachsische kredsis skriftlig begiering om assistentse hos hans ko. ma., er voris underdanigste betenckende, at efter den naboeskab och venskab, som dette rige och bemelte kreds imellom er, saa och den fare och ulycke, det och vilde ofverhenge, dersom samme kreds (hvilcket Gud forbiude) medt nogen voldt och krigsmact skulde blifve ofverdragen, eracte vi derfor underdanigst raadeligt, for^{ne} kreds blef giort fortrøstning, at saa frembt de til nogen nødtrengende defension imod nogen vorder betvungen, och hans ko. ma. icke self til sine egen rigers och landis defension var paa samme tid foraarsaget, de da her af riget skulde vorde undsettet medt tre hundrede heste, dog at de efter deris egen skriftlig erbiudelse udi lige maade blefve dette rige igien forplictet udi saadan tilfaldt medt lige hielp at secundere. Och efter at nu her af riget er allerede forskrefven och fremsendt den hielp af heste, som riget och førstendommet imellom er forafskedet udi nøds tidt at fremskicke, och adelen icke ere forplictet vidre end udi Lantholsten til nogen defension deris rostieniste at forsende, da paa det mand dog alligevel med denne samme antal heste kunde efter saadan tilfaldt obligere sig baade førstendommet och bemelte den nedersachsische kreds, och saaledis med een antal vinde riget i fremtiden dubbelt hielp, eracte vi herhos ochsaa underdanigst gafnligt, at naar hertugdommet icke lenger behøfver den rostieniste til assistentie, som nu her af riget er fremsendt, och den nedersachsische kreds da kunde trenge til saadan hielp imod nogen fiendtlig ofvervoldt sig at defendere, at der da kunde handlis medt saa mange af adelen, som nu hafve deris heste der ude, at saa frembt nogen hafde lyst til vidre at lade samme deris heste och folck bruge paa saadan tog, de da, naar det af kredsen udi nøds tilfaldt blef begieret, kunde tagis udi bestilling, saa mange sig der til godvillig vilde lade bruge, och saa frembt icke saa mange heste hos dennom vare at bringe til veye, da andre fremmede til samme tidt at verfvis, indtil de trehundrede heste kunde blifve compleret, hvilcke siden bemelte kreds til assistentie kunde fremskickis, dersom hans ko. mat^{s} egen riger och lande dennom icke self til nogen defension behøfvede. Herhos eracte vi och underdanigst raadeligt, dersom det kand siunis hans ko. ma.

gafnligt, och det naadigst behage, at hans ma. derforuden af hans mat[s] egen undersaatte udi hertugdommene vilde udi bemelte tilfaldt ochsaa komme kredsen til hielp medt thu compagnier fodfolck och derom udi lige maade giøre kredsen fortrøstning, som forbemeldt er. Actum Odense 13 martii anno 1623.

Christenn Friis. Oluff Rosenspar. Eske Brock. Christian Holck.
Jacob Wlffeldt. Albret Skiell. Holger Roszenkrantz J.søn.

71. *Raadets Betænkning, 15 Marts.* A. Orig. med Kristian Holks Haand: RR n. 48 Ra. B. Koncept med Jakob Ulfelds Haand og Rettelser af andre smstds. Rb. — Det i Betænkningen indførte ordrette Referat af Propositionen er her udeladt.

Efther som kong. mat. voris allernaadigste herre og konning naadigst hafver ladet forschrifve hans mat[s] raadt at møde udi Othense thil thendt 10 martii och ther naadigst ladet thenum nogle schriftlige puncta proponere, saa ehr ther paa raadens (paa kong. mat[s] naadigste velbehag) underdanigste betenckende.

Belangendis thendt 1 punct udi kong. mat[s] naadigste proposition, formeldendes: . . . . . Der om (paa kong. m. naadigste velbehavg) ehr raadens underdanigste betenckinde, at eftherthi Staterne inthet endeligt sig endnu hafver resolverit paa theris side (efther thendt afschedt theris commissarier therom giort hafver) paa hvis tractation thilforne emellum kong. mat. och thenum verit hafver, icke heller nu udi theris schrifvelse noget therom formelder, at thenum saadanne leylighed [a]vedt schrifvelse efther thene hosføyede mening[a] thilbørligen kandt ehrindris och foreholdis, och thersom the sig fuldtkomeligen ehrklerer (thil kong. mat[s] naadigste velbehavg) paa same tractation och thendt agreerer, tha eftherthi kong. mat. nogle gange thilforn udi saa maade medt thenum hafver ladet tractere, at k. m. och endnu same tractation ville bevilge och admittere, och ther efther medt saadane pendinge assistents forholle och medt the conditioner, som same tractat formelder, hvilcken eblant andet medtfører at giøre saadan assistents, saa frempt mandt icke self ehr udi nogen krigs præparation; [b]dog efther at mandt icke kandt vide, hvadt stoer alteration udi thene megtige motu kunde indfalde (som aldene staar udi Gudts haandt), tha ehr paa kong. mat[s] naadigste velbehavg alle raadtsens sambtlige underdanigst betenckinde, om k. m. naadigst ville anse thene theris stoere nødt, och efther

a I B stod oprindelig: ved beqvemligste middel. *b* Senere tilføjet i B; oprindelig stod der blot: hvorhos dennom kand forstendigis om denne nerverendis tilstandt med folck at verbe.

theris høye begiering och forthroende, the stiller thil hans k. m., forstrecke thenum thil laans half fierde sindts thiufve thusinde r. daller paa et aars thidt, tov eller trey foruden renthe, och thersom Gudt almegtigste thet saa hafver forset, at theris status schulle blifve saa besverlig, at the saadan summa icke schulle kunde restituere, tha eftherthi saadan laan scher formodeligen thil rigens beste, at saadan summa medt sin renthe tha udt af rigèt hans k. m. sckal blifve refunderit, forhaabendes at saadan laan kunde blifve baade rømmeligt och gafnligt udi sin thit[b].

Paa thendt anden punct, liudendes: . . . Der paa ehr [a](paa k. mt[s] naadigste velbehavg)[a] raadens underdanigste bethenckinde, at endnu medt same negotio motte beroe, indthil kongen af Franckrige sig paa kong. mat[s] siste schrifvelse hafver ehrklerit, ahnseendis same schrifvelse formelder, at endog hans k. m. icke hafde mangelet middel saadant at vedergiøre, saa hafver hans mat. dog for thet gode venschab, som emellum begge konger och theris forfedre, høigstlofligste ihukomelse, verit hafver, hvilcket och her efther at conservere hans k. mat. ehr gandsche geneyget, thermed her thil forholdet, formodendes at kongen af Franckrige sig vel bedre schal betencke, saa at same negotium (medt Gudts naadige hielp) vedt billige middel motte blifve bielagdt och fordragen.

Thendt 3 punct [b]udi kongl. mt[s] proposit.[b] . . . Ther paa er raadens underdanigst betenckinde, at eftherthi saadane forbundt kandt kome hans kong. mat. saa vel paa rigens som furstendomens vegne thil fordel, ehrachte vi underdanigst raadeligt, at thet med thet forderligste thil benefnte thidt och stedt udi Gudts nafn forethages, och therthil forordnis 3 eller 4 af rigens raadt, hvem k. m. self got synes, ahnseendis at thene seltsame thilstandt in imperio romano och andenstedts formodeligen atschillige motus vil operere.

Forbundet kunde udi sig self eodem stilo slutes som thet forige (om inthet videre kandt ehrholdes), dog at hielpen paa rigens vegne forsterckis paa siuf hundrede thil hest och sex hundrede thil fodts och fire orlovge skibe (eftherthi Elfven, Eyderen och Alsøe thil søes kunde angribes), och at theremodt giøres lige hielp eller jo halft udi thet mindste, som udi forige forbundt. Item at saadan hielp fremschickes, om thendt, som thendt giøre schal, icke

a Udeladt i A. Det samme er Tilfældet i det følgende ved § 3, 4 og 8. b Udeladt i A.

selfver ligger thil marcken eller hafver fienderne udi landet eller grendtserne, och om thendt, som hielpen begierer, self ligger thil marcken medt aldt sin magt, och icke lenger; thisligiste at hielpen holdis continue och althidt paa thens bekostning, som hielpen giør, saa lenge thendt part, hielpen behøfver, krig hafver, och at thendt giøres emodt hver defensive et offensive; item at thendt slutes in perpetuum eller paa Friderici I posteritet. Och eftherthi Holstein hafver bevilget større kreis hielp endt thilforn, tha med ald flidt at ehrholdis [!], at thendt slesvigsche hielp, som thi riget plichtige ere, och forhøyes; ther hos och protestando (udi thet ringiste) hafves udi acht, at kong. mat. och riget paa sin høyhedt udi thet stift Svabstedt medt thenne tractat icke præjudiceris.

Paa thendt 4 punct: . . . Derpaa ehr raadens underdanigste mening, at alene med the sex steder (som kong. mat. nafngifver) kandt giøres forbundt medt lidelige och erdragelige conditioner, och ingen andre, enten herrer eller steder, udi same forbundt indthages.

Thendt 6 punct: . . . Ther om ehr raadens underdanigste begiering, at eftherthi af theris middel nu fhae ehre her thilstede, at medt same punct endnu motte beroe indthil først kommendes herredage, och thersom her forinden nogen fare kunde vere at befrychte, at tha festningerne med landtfolcket interea nødtvendigen forvaris.

Thendt 7 punct: . . . Ther paa efther k. m. naadigste villie hafver raadet nu thilschrefvit thet svensche raadt, dog, paa k. m. naaedigst velbehag, var raadens underdanigste betenckinde for atschillige aarsager schyldt, at medt same schrifvelse motte forblifve, anseendis mandt ingen saa fuldkomen vishedt therom hafver at stae paa, uden hvis af thidinger er, som maasche kunde benechtis, och saadan voris schrifvelse udi en vidervertig mening opthages och henregnis, at mandt mehre ville søge nogen aarsag endt af anden notvendig betenckinde, di ochsaa theraf kunde thagge aarsag udi lige maade at forekaste os (maasche) nogle saadane suspiciones, hvilcket kunde foraarsage misforstandt och vitløftighed.

Thendt 8 punct: . . . Ther paa ehr raadens underdanigste betenckinde, at saa mange skibe holdes udi beredschab, som ther pleyer at holdis, och efther thendt thilstandt nu alle vegne ehr, vil vere fornøden, at machten thil søes saaledes kandt vere udi præparation medt hvis allerede er vedt haanden, at thendt udi aldt thilfaldendes leylighed thil rigens defension kandt brugis, dog icke monteris, før endt thendt notvendighed forefalt (thendt Gudt naadeligen

afvende), som saadan udrustning endeligen ehrfordrer, och tha kunde udi en il folck forschrifves och underholdis.

Thendt 9 punct ahnlangendes thendt neder saxische chreis; ther paa ehr raadens underdanigste betenckinde kong. mat. allerede thilschicket.

[a]Thendt 10 punct: ... Ther om ehr raadens underdanigst betenckinde, at ther med forholdis efther thendt resolution, som efther kong. mat[s] naadigste befalling allerede therpaa ehr giort, at naar saadan silckevare her udi riget udi thendt mengde kunde giøres och saa gode vare och for saa got kiøb forschaffes som andenstedts, at thendt handel tha alene billigen kunde bruges her udi riget. Och eftherthi nu ydermere om bomuldt och klede forethages, hvilcket ehr fast allemandts nødtorft och brug, tha er raadens underdanigste betenckinde, at saa frempt raadet maa vere thilstedet och frit fore nogen aarligen at forordne, som ther om kunde forfare, serdelis om klede compagniet och bomuldt vare och sayen, och saa fremt thi befindis at ofversette eller udi andre maade ubilligere ehre endt fremede, at raadet tha maa kong. mat. thet underdanigst thilkiende gifve, och hans k. m. tha naadigst vil lade thilthalle klede compagniet ther udi sig at rette, paa thet nogle fhae personers eigen nytte thendt gandsche gemene icke schal gravere, tha aldene saadane vare, som her udi riget giøres, at mue forhandles, klede paa Siellandt och Skaane, silckethøy ofver alt riget. Ehr och raadet underdanigste begierendes, at paa hver støcke af silcke och bomuldt maa anslages paa blye alne, vegt och verdt, saa vel som och paa klede; der foruden och at udi Jytlandt paa beqveme steder maa klede handel, bomuldt och sayen efther haanden anrettes, och privilegier at lyde, intet saadant at maa forhandles, uden thet udi riget giort ehr.

Thendt 11 punct: Om kong. mat[s] mandater at holde och eftherkome udi kiøpstederne; ther paa er raadens underdanigste betenckinde, at the fornemiste mandater foreliggis och udi kiøpstedt retten serdelis therom forordnis, och middeler thidt thi thieniste middel forethagis, och hvis therom senist udi Horsens blef besluttet, at ther efther kand holdis, indt thil kiøpstedt retten udganger[a].

Byepuncter.

Belangende om bønder egter; ther om er paa kong. mat[s] naadigste velbehag [en part af[b]] raadens underdanigste mening, at

a Fattes i B. b Overstreget i B; udeladt i A.

alle egter kunde afschaffes, underthagendes naar k. mat[s] fadebur och gandsche hoflager reigser egienum landet, tha k. mat[s] saa vel som adelens thienere och bynder thet at age efther handfestningen. Udi lige maade, at k. m. bønder ager hvis som endeligen giøres behof thil lenens och lensmandens nottorft, dog atti forschones udi theris pløye och høste thider, [a]dog at efther k. m. egen naadigste proposition raadet for hvis reigser the thil herredage eller andre steder paa hans mat[s] och rigens vegne giører, enthen udi theris genant eller med vogne noget therfor at motte thilleggis, saa vel som ochsaa alle lensmendene thil skatten och regenschaber af lenene at fremføre[a]. Mens eftherthi at en part af raadet ehr udi thendt underdanigst mening, at medt same betenckinde maa beroe indthil først komende herredage, at alt raadet kandt vere thilsamen, tha ehr raadens samptlige underdanigste begiering, at med same leylighed saa lenge maa bestande, saa vel som och thendt punct om Andvorschovf och Ringstedt for same aarsag. Datum Ottense 15 martii anno 1623.

[Samme Underskrifter.]

8 Juni. Herredag i Kjøbenhavn.

Herredagen udskreves 5 Oktbr. 1622, og derom udgik Breve til 9 Raader[1]. Fra Mødet udeblev *Jens Jul*, til hvem der heller ikke var udgaaet Indbydelse; *Holger Rosenkrans* kom først til Stede 26 Juni. Retterthinget vedvarede til 16 Juli. 19 Juni stadfæstede Konge og Rigsraad den udvidede Union med Hertugdømmerne[2]. 25 Juni forlenedes Hertug Hans den yngres Sønner med deres Del af Fyrstendømmerne[3]. Kongens Proposition er dateret 17 Juni (*n. 72*); Raadets Svar er ikke

a Tilføjet i B med Albret Skels Haand i Stedet for en Tilføjelse i Randen med Jakob Ulfelds Haand, saalydende: nahr raadens reigser udi kongl. mt.s oc rigens bestilling forefalder; disligiste skatter oc regenskaber at fremføere.

[1] Sjæl. T. XXII, 134—37. — En Prædiken af Nelavs Povelsøn Nested: »Suspirium, en dyb Hiertesuck til Gud, for vor Naadige Herre och Konning, udvaalde Printz, met Rigens Raad«, osv. er prentet i Kbhvn. 9 Juni 1623: Hjelmstj. 8vo 3115.

[2] Kopi i Ny kgl. Saml. Fol. 616 c, III. Jfr. ndfr. S. 391.

[3] Schlegel III, 217. I selve Lensbrevet nævnes Raadet ikke (Orig. med Segl: Tyske Kancelli, Slesv. Lenssager).

bevaret. Forhandlingerne har dels drejet sig om Forholdet til Udlandet (Propos. § 1—3), dels om Sorø Skole (§ 6, jfr. ndfr. S. 388); hvad Garnisonen i Grænsefæstningerne (§ 8) angaar, vilde Raadet ikke gaa ind paa Kongens Forslag, som denne dog 30 Juni atter krævede overvejet (*n. 73*); Raadet synes derefter at være gaaet ind paa at deputere Vintolden, dog ikke til Garnisonerne, men til Fæstningernes Reparation [1]. Med Raadets Raad udgik flere Fdg., saaledes 1 Juli om Gjældssager, 9 Juli om Accise af Vin og samme Dag om Accise af Øl, Eddike m. m. (jfr. Propos. § 7), endelig 25 Juli om Øxenkjøb [2].

11 Juli kundgjorde Kongen, at han i den følgende Vinter vilde lade sine Orlogsskibe konvojere Skibe til Spanien, hvorfor han med Raadets Raad og Samtykke (jfr. Propos. § 4) paalagde alle Skibe, der vilde udsejle efter Michaelis, at udgive Konvojpenge efter Mandatet derom, hvad enten de brugte Konvoj eller ikke [3]. Samme Dag paabød Kongen en almindelig Taxation af Adelen til Rostjeneste (jfr. Propos. § 5); inden Mortens Dag skulde enhver indsende sin Jordebog til en af Ritmestrene, hvorefter Taxationen skulde foretages af de dertil forordnede Raader, *Oluf Rosensparre*, *Kristian Holk*, Hr. *Albret Skel* og Hr. *Anders Bille* [4]. Disse modtog nærmere Ordre herom ved et Missive af 15 Juli [5]; se videre under 1624.

72. Kongens Proposition til Raadet, 17 Juni.

Orig. med Kristen Fris' Haand: RR. n. 43 YA.

Hvis vy Christian *osv.* voris elskelige D. R. raadt nu lader foregifve, derpaa deris schriftlige svar och underdanigst resolution nadigst begierendis.

---

[1] Saaledes i den nedenanførte Fdg. af 9 Juli; 5 Septbr. 1629 udtaler Raadet ogsaa: »De andre festinger i Skaane anlangendis, da erre allerede anno 1623 til deris reparation vintholden deputerit«.

[2] Sjæl. T. XXII, 258, 265, 266; trykte. 1 Septbr. udgik paa Grund af Misvæxten i Skaane et Forbud mod Udførsel af Havre fra Riget; deri nævnes Raadet ikke: Sjæl. T. XXII, 277.

[3] Sjæl. T. XXII, 249.

[4] Sjæl. T. XXII, 250. I et Sendebrev til Hr. *Anders Sinklair* om Taxationen paa Bornholm siges Beslutningen at være taget med Raadets Raad og Betænkning: smstds. 252.

[5] Sjæl. T. XXII, 255.

1. Belangendis den sammelkomst, thil hvilken churfyrsten af Saxen gifver anleiding, daa saa fremt formodentlig om voris religions medforvantis sicherhedt eller krig formelding kunde indfalde, hvad daa y saadan hendelse kunde hafvis til forset, hvorpaa fremdelis nogen handling kunde anstillis.

2. Mansfeldiske och oldenborgske schrifvelser erre raadit thil beraadslag communicerit; hvad der ved kand y thide gioris, vitløftighed och skade at forekomme, vil vel hafvis y act.

3. Polniske sambt svenske skrifvelser ofverleveris och om dennom vil beraadslagis, særdelis hvorledis mand sig mod den ene och anden, svenske eller polniske orlogskibe och krigsfolck, som under landene och paa voris strøme sig kunde lade finde, skulle forholde.

4. Efterdi de convoy penge, som kand hafvis efter den anordning giort er (om de end skøndt af alle danske och norske spanifarer udgafvis), inted kand forslaa, orlogskibene, som convoyere skulle, at underholde, anseende at faa skibe at forskicke ere icke bastant kiøbmendsskibene at forsickre, thilmed och stor eventyr dermed udstais, at derfore, saa frembt vy fremdelis convoyere skulle, paa middel tenkis, hvorledis det kand verre uden skade.

5. Hvorledis rigens rostieniste kand bringis udi sin esse och y denne besverlige och farlige tidt rigtig underholdis.

6. Efterdi Soer skole icke formaar samme skolis inspectorem at underholde, och dog magt paaligger, at en adelsperson, som forstandt och anseende hafver, den forvalter, och vy nadigst mod geste och vogne rettigheden paa Anderskof och Ringsted Byrglum kloster med al tilligelse hafver erbødit, alene at den, det hafver, den sædvanlige sex hestis rostieniste, udi feigde thidt alene paa sin egen bekostning, underholder, at dermed gioris til ende, [a]dog at derymod al førsel, som adelen hidindtil paa nogle af cronens lehn hafver haft, ganske blifver afskaffit[a].

7. Nest forleden blef om zisens forkortning handlet, hvilken os aldelis ulidelig er at ombære, och om end formenis kunde forpactningen høiger at verre end den forrige sædvanlige indkomme, saa befindis dog uden al thvifl, os for forpactningen fast megit forkort verre skedt. Hvilket vy nest Guds hielp vel kunde hafve ladit remedere, och efter den leilighedt kunde icke thilstede os

[a] Tilføjet i Randen af Kongen selv.

saadan indkomme at fravendis, som saa høegt thil atskillig regerings byrde er fornøden.

8. Vy hafver nogle gange atvarit om grendsfestningernis garnison, hvilke uden skinbarlige fare icke saa forblotede kunde ladis; vy vide os vel at besinde, at denne thids thilstandt fast anderledis er, end den nogen tidt y utenkelig aar verrit hafver. Saa frembt nogit der ofver forvarløsis, ville vy verre for Gud och verden undskyldit. Paa fornefnte erre vy nadigst rigens raads schriftlige svar begierendis, dennom vy sambt och sær med al kongelig gunst nadigst erre bevogne. Kiøbenh. 17 jun. 1623.

Christian.

73. Kongens Replik til Raadet, 30 Juni. Orig. i Brevform med Spor af Segl: RR. n. 43 Y B (før: Justitsmin. Aflev. Skab 14. n. 47 A). Haanden er vistnok Niels Fris', da øverste Sekretær.

Christian *osv.* Vor synderlig gunst thilforn. Eders underdanigste erklering belangende grendsfestningernis garnison hafver vi naadigst fornommen och befinde deraf, at denne thids besverlige udleg thil allehaande folch at underholde vil forhindre samme festningers forsikring, paa hvilke dog, nest Guds den allersommechtigstes hielp, landets visse sicher- eller usickerhed beroer, hvorfaare os synis nødiger saa stoer andel udi det folchis thal, som bevilget ehr, at korte, end festningerne efter den gamle sedvane udi denne besverlige thidt at lade staa ubevarede. Belangende det ringe antal garnison, chronen sedvanligen pleyer at underholde, schal icke manquere, dog dermed kand icke forrettis det, vi søger, som er aldielis intet andet end med Gud den allermechtigstes hielp voris undersotters udi denne selsomme thilstandt deris sicherhed, fred och rolighed, hvilken Gud den allermechtigste gifver best lycke thil at underholde, nar mand sin sag hafver i goder acht. Ellers hvad die soldate gaarde belanger, daa efterdi de ere lagde thil den brug, soldater udi landet med at underholde, och vi forfarer naadigst den ordinance af landfolch, som nu er, intet at hafve paa sig, meden landet mere at besverge uden nogen gafn, med mindre nogle forsøgte soldater och med underholdis, daa ere vi naadigst thilsinds det indkomme, som dog en stor del allerede schied er, der heden at forordne, hvortil den først er funderet. Hvorfaare vi

ennu som thilforne ere i den visse och faste mening uforsvarligt at vere grendsfestningerne saaledis paa naboers thilforsigt at lade staa ubevaridt; thi begiere vi naadigst, I ennu samme sag forrethager och betencker middel fornøden garnison at underholde. Vi ere eder samtligh med al kongelig gunst naadigst bevogen. Skrefvet paa vort slot Frederichsborgh den 30 junii anno 1623 under vort zignet.

Christian.

19 Septbr. Raadsmøde i Odense.

Raadet indkaldtes hertil 29 Avgust[1]; 9 Raader kom til Stede, idet *Jens Jul* og *Anders Sinklair* udeblev. Kongens Proposition er dateret 5 Septbr. (*n. 74*), og Sagerne synes, at dømme efter nogle Optegnelser af Kansleren (*n. 75*), at have været forhandlede allerede 22 Septbr.; først 29 Septbr. afgav Raadet dog sin endelige Betænkning (*n. 77*). Hovedpunktet var Kongens Forslag om en Bevilling til Underhold af de den nedersachsiske Kreds tilsagte Tropper (§ 1), hvorom de enkelte Raader udtalte sig i særskilte Betænkninger 26 Septbr. (*n. 76*, *a—g*) og siden meget vidtløftig i Fællesudtalelsen[2]. Raadet ønskede, at Tropperne skulde kaldes tilbage, saavidt mulig dog uden at støde de tyske Forbundsfæller; Midlerne til Troppernes Aftakkelse burde skaffes ved allerede nu at kræve den for det følgende Aar bevilgede Skat. Om denne udgik derefter Brevene 4 Oktbr.[3] — Overfor de af den franske Konge tagne Repressalier mod danske Undersaatter (§ 2) foreslog Raadet at prøve en ny Henvendelse til Ludvig XIII.

Raadet gik ind paa Kongens Ønske (§ 3) om et Forbud mod Udførsel af Rug inden S. Hans Dag 1624, hvorom Brev derefter udgik 4 Oktbr.[4], men ønskede ikke Forbudet udstrakt til Vaarkornet. Det tiltraadte det af Kongen foreslaaede Forbud mod Indførsel af de Varer, som det østindiske Kompagni

[1] Sjæl. T. XXII, 276.
[2] Jfr. Slange S. 499—500.
[3] Sjæl. T. XXII, 295; Norske Rigsreg. V, 335.
[4] Sjæl. T. XXII, 293.

forhandlede (§ 4)[1]. Mod Sværgen og Helligbrøde (§ 5) foreslog Raadet forskjellige Forholdsregler, der derefter paabødes ved Fdg. af 20 Novbr.[2]; den af Raadet ønskede Forordning om Bryllupsgilder og Fæstensøl udgik først 1 Maj 1624[3], uden at Raadet nævnes deri. Nogle Stridigheder mellem Riberhus og Haderslevhus Len (§ 6) foreslog Raadet udjævnede ved et Mageskifte. — Blandt nogle Punkter, som Kansleren fremsatte paa Kongens Vegne, var bl. a. Øxenkjøbet hos Bønderne; Raadet ønskede her at lade det blive ved Recessen, men 28 Novbr. udgik der dog en særlig Forordning derom[4]. Derimod tiltraadte Raadet et af nogle Kjøbstæder fremsat Ønske om en Forordning om Liggere og Kræmmere, der saa udgik 19 Novbr. med Raadets Raad[5]. — Under Raadsmødet forhandlede Raadet med den svenske Udsending Johan Salvius, se ndfr. S. 392.

74. Kongens Proposition til Raadet, 5 Septbr.

Orig. med Kristen Fris' Haand: RR. u. 48 X.

Hvis vy Christian *osv.* voris elsk. rigens raadt nu thil Otense nadigst ad deliberandum ville hafve forregifvit.

1. Først, efter som vy efter den udi nest forleden herredage thagne resolution den nedersexische kreids hafver tilsagt 3000 mand til fods och 600 rytter thil assistens, hvor ymod de os och riget igien lige hielp at leiste thilsagt hafver, daa efterdi tilstanden udi fornefnte kreds och omliggende orter endnu fast vitløftig lader sig anse, fornefnte krigsfolck och største delen er paa fode och fremdelis udi verbing, giøris fornøden at betenke middel dennom fremdelis med at underholde, [a]och som ringe forraad er af penge, vil betenkis, om de paa raadets forløfte kunde hafvis[a].

2. Eftersom de frandsøske repressalia och deris omstende raadet nochsomb er bevist, och vy paa voris sidste schrifvelse och

a Tilføjet i Randen.

[1] En Fdg. herom er ikke fundet.

[2] Sjæl. T. XXII, 332; trykt særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 641.

[3] Smstds. 372; trykt særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 626.

[4] Sjæl. T. XXII, 334; trykt.

[5] Sjæl. T. XXII, 331; trykt.

tilbud, som efter raadets eget underdanigst betenkende thil kong. verde af Frankrige er giort, aldelis ingen svar vederfaris, och det os och voris undersaatter besverlig falder lenge ved saadan vitløftighed at oppeholdis, daa maa beraadslais, hvorledis sagen videre kand verre at forretage.

3. Eftersom fleste steder her udi riget stor misvext er paa rugen, y lige maader och at udi Tydsklandt och andensted stor dyrke er paa korn, hvorofver och forbud udi Pommern och andre steder er skedt, daa paa det voris egne undersatter icke skal lide nød, siunis vel fornøden, at icke alene ruen slet forbydis at udføris, meden och at andet korn och forbydis at udføris, indtil paa foraarit sædetiden er forbi, och mand kand vide, hvad undersatternis egen fornødenhed udkrefver.

4. Efterdi vy nest Gud den allermectigstis nadige hielp och bistandt den visse och gode mening hafver, at den indianiske fart disse riger och lande thil bestyrkelse tiltager, daa paa det den dis bedre kand befordris, siunis och nadigst raadeligt at giøre forbud paa de vaare udi vore riger at indføris, som det ostindische compagnie self lader derfra hente och med undersatternis store fordel igien til dennom kand ofverlade.

5. Efterdi atskillige uordninger fest gaar y svang med sveren, banden och helligbrøde mod ordinansen och recessen, daa eracte vy nadigst, Gud den allermectigstis fortørnelse (saa vit hans guddommelige mayestet dertil sin naade, hielp och velsignelse forlenendis vorder) at afvende, middel at schulle beraadslais, hvorledis saadan sveren afskaffis, ungdommen och hver holdis til det, ordinandsen dennom tilholder, gemen arbeide afskaffis och at betenkis, om den gemene mands festenøl och brøllupper søgnedage kunde holdis, de gafver, som saadanne venskab folger, afskaffis, eftersom saadant andre steder sædvanligt er.

6. Efter som sig irringer mellom Riber och Haderslefhuse begifver, geistlig jurisdiction særdelis belangende, hvorofver menighederne undertiden lang tid uden siellesørge forblifve, kand berammis dag och thid, at fire af raadit paa hver side kand møde och os elsk. her Albrit Skel och her Giert Randzow mod hin anden forhøre och behandle saa vit muligt alting til endelig rigtighedt ved mageskifte eller anden afhandling, som leiligheden tilsiger, efterdi dog inted synderligt paa rigens side interesseris, uden hvis fellet och jagt derhos kand verre. Erre her paa voris

elsk. rigens raads skriftlige betenkende nadigst begierendis, dennom vy sambt och sær med al kongelig gunst nadigst erre bevogne. Af vort slot Kiøbenhafn den 5 7br. 1623.

Christian.

75. Optegnelser af Kansler Kristen Fris, 22 Septbr.

RR. n. 43 Z b. Latinen delvis utydelig og uforstaaelig.

22 7br. anno 1623.

Ad primum punct. om nedersexiske assistens hielp, 600 heste, 3000 folck.

1. Icke raadeligt at menge sig videre der udi:

3. 1, efterdi den ofverserixske kreds icke holder med;

2. 2, efterdi status erre nu ringere och svagere end den tid;

1.[a] 3, efterdi det siunis icke muligt at giøre noget der vedt;

4. 4, efterdi de erre ilde affæctionerede mod hin anden och bene mod keiseren, assisterer icke heller hin anden.

Ergo non, ne nosmet debilitemus tempore necessitatis: 2. ne in nos merite hostes concitemus:

Quærendum an pro Cæsare vel duce Christiano, hvad beslut tedt.

2. 5.[b] 1, efterdi de siunis pro imperatore;

1. 5. 2, dubitari de constantia, ne priores nos deserent;

6. 3, posse hostem nobis

7. 4, nosmet absque fructu debilitare;

6. 5, habuerunt vel nobis fatentibus justum ex his[?] prætextum; videndum ne nunc ex hoc.

Nostra talia sunt.

---

1. Offendimus omnes omnino vicinos ultra[?] tantum quam majores et nulla spes reconciliacionis, licet verba eorum aliter sonent.[c]

Nescire nos acta.

2. Radeligt at underholde det folck:

1, efterdi dermed animeris, de vel affectionerit er;

2, mand kand nu giøre noget med deris hielp; alene ere baade de och vy for svage;

3, der med holdis keiseren in terminis, och fred derved beholdis;

[a] Punkt 1 er ved en lang Streg forbundet med Stykket nedenfor: Necessitas osv.

[b] Dette Punkt er forbundet med Punkt 4 nedenfor (S. 368) ved en Streg.

[c] Hvor dette skal indføjes, er uklart.

Ne desertor audiret.

4, alle kryber nu til kaarset och vil verre keiseren tro; tantum obfuit regia autoritas.

Ergo, ne postea soli periclitemus; 2, ne cogemus reliquos nos deserere.

Necessitas nos eo adigit propter consilia Hispanica ad dominatum monarchicum et pontificiam superstitionem reducendam.

Quæritur, num Verdensibus velint Infer. Saxones auxilium ferre, num Holsati nobiscum, num Inferiores Saxones velint.

Cogeretur rex assistere, nisi Albim vellet rex permittere occupari.

Potest nos Cæsar oppugnare; quæritur an velit. Causas habet violatum Passavicum fædus.

Quæritur an Albim tantum defendet et reliqua omittet Verd. et Brem.; vel an consultandum, ut rex quiescat et Albim tantum defendet.

3. Rugen icke at udføris, dog Danmarck, Norge och underliggendis provinser icke mere ind til Johannis, och inted vorkorn.

4. Peber: naar det indkommer, och mand faar at se, den kand forbydis.

5. Paa en dags tidt 6 retter det høiste, hvor de hafver haft saa mange; ingen confect; ingen vin y kander eller uden kander.

6. Ingen festenøl ske end y deris foreldris hus; it tarfveligt maaltid och 5 folk; ingen vin. Gandske ingen brendvin och confect.

7. Ligger och forkiøber.

76. *De enkelte Raaders Betænkninger, 26 Septbr.*

Egenhændige Originaler (Eske Broks dog uden Underskrift), ene Holger Rosenkrans undtaget, der kun er en uordentlig Koncept paa to løse Blade: RR. n. 43 Z b.

a. *Oluf Rosensparre.*

... Er det myn underdanigste resolution, at thersuom kiegseren heller then spanske magt ingen krieg heller findtskaf vil thenum angrifve heller pafiøre, och hans kong. mat. med en guo reputation kan lade thenum til bage igen fuodre hans mat[s] kriegsfuolck,

sønthis mig ruodeligt, epterdy man hafver icke sig at befrøgthe fuor biskuopen af Halverstadt hieller fuor grefven af Mansfiel. Detthe er min underdagniste erklering her paa. Af Odensø then 26 dag septembris anno 1623.

b. (*Eske Brok.*)

Anno 1623 den 26 septemb. . . . Er mit betenckende, at indog meninge rigens raadts betenckende, som til sist forleden herredag hans kongl. mayt. da schreftligen underdanigst ofverlefverit er, alene der hen dirigerit och mendt er, at der som af den krigs vesen i Thyøsland nochsom kundt erfaris en offenbare religions krig at vere, och at den ofver och nedersaxiske kreyser, bode herrer, stender och steder samptligen, ville giøre it och medt deris krix magt kome i marcken, da udi slig tilfaldt syufntis meninge rigens raadt forbemelte begge kreyser medt slig antal folck at adsistere, dog at begge kreyser igen forpligt, om rigit nogen krig pakom, i lige maader at undsette, efter som same voris underdanigste erklering idermere der om formelder. Mens efter nu formerckis, at den ofver saxiske kreys fra den union slig[!] endt sloer, och at kongl. mayt. medt den neder saxiske kreys alene udi en defentions union hafver sig indladit, hvor til den allermechtigste Gud gifve løcke och velsignelse, sa indog same union vel kand syufnis, udi en kresterlige och byllige mening kand vere mendt och anfangit och der medt hverken keyser eller nogen at offendere, mens alene det Gud allermechtigste en hver gifvit och forlendt hafver fra ofvervoldt och thyrani at forsvare, mens dog icke dis myndre af andre, som i det verste och i en ondt mening det ville optage, da i sa maader er det befrøgtendis vitleftige och besverlige tilstandt at kand tilforaarsage.

1. At keyseren her vedt ville tage aarsag, at efterdi den neder saxiske kreys uden tilgifven aarsag udi det rømske rige slig krix magt hafde bragt pa fode, och sligt imodt hanom at verre mendt, och der for denom som rebeller ville agte och der ofver sin magt udi den neder saxiske kreys pa vende och en obenbare krig denom paføre. 2. Forfaris den papisteske store magt och løckerlige fremgang. 3. Sa er och at befrøgte, det enpardt af den neder saxiske kreys uden kongl. mayt^{s} vidskaf medt keyseren udi correspondens och forbundt skulle indlade, och krigen siden medt al sin magt pa kongl. mayt^{s} lande och folck alene henvendis. 4. Der

som den neder saxiske kreys ind skøndt ville blifve vedt den union och der fra icke threde, sa kand dog nochsom eragtis, hvad den ene kreysis magt imodt keyseren, imodt kongen af Hyspania och alle de andre catolische liga deris magt kand forstrecke,
sa af slige omstendigheder vel syufnis gavfnligt at hafve verrit, at medt de krix folck at verfve icke hafde skeidt, undertagendis det keyseren nogit findtligt imodt kreysen hafde anfangit.

Mens her imodt er igen at betencke:

1. Efterdi formenis det kongl. mayt. medt de andre herrer och stender udi den neder saxiske kreys vedt skreftlige accort och union sig hafver indladit och vel mugligt til slig defentions verck hafver gifvit anleding, och der som hans mayt. nu sielfver sine folck første aftackit, da kunde der om vitleftige discurs aarsagis. 2. Efterdi af kongl. mayt[s] propositio forfaris, at tilstanden udi den neder saxiske kreys och dis omlegendis ørther lader sig indnu fast vitleftige anse. 3. Forfaris och, det kreysen allerede største diellen af folckit hafver pa fode och fremdelis i verfving. 4. Der som same krix folck nu strax efter voris raadt aftackit blef, och keyserens folck nogen indfaldt udi kongl. mayt[s] lande eller provinser effectuerit, da uden thvilf ville kongl. mayt. da sige, at der som hans mayt. icke hafde efterfuldt voris raadt och sit folck aftackit, da hafde hans mayt[s] folck och lande blefvit vedt magt; mens efterdi slig aftackelse efter voris raadt er skeidt, da skulle vi nu der imodt forskaffe middel och raadt, slig skade igen blef restituerit, da efter sligge adskyllige omstendigheder forstor jeg icke at tilrade, det kongl. mayt. nu strax same krix folck afskaffe skulle.

Mens efterdi hans kongl. mayt. sa och nogle af de andre herrer udi den neder saxiske kreys hafver deris gesanther til keyserlige mayt. afferdigit, och jeg medt den allermechtigste Guds hielp forhofvis, det de medt en god relation hiem komer, sa at same neder saxiske kreys udi fredt och velstand kand blifve beroendis, och der som nogen deficultet der udinden kunde tildrage, at kongl. mayt. dog alle muglige och byllige myddel lader bruge och anvende, at fredt och rolighedt kand erholdis, och siden jo før jo bedre folcken aftackes, dog alt medt same kreysis vidskaf skier, sa at vitleftige omkostning forgefvis icke skulle henvendis och udi frem-

thiden, om behof giøris, da icke skulle kunde bringis til veye, som fornøden giøris.

c. Kristian Holk.

Efther som vor forige ehrklering om assistents at giøre thendt nedersexische kreidts emodt thendt hielp, the egien schulle giøre riget, medt atschillige betenckelige och notvendige vilckor ehr giort, som her egien at opregne ville falde møget besverligt och kedsomeligt, och dog en hver af raadet ehr vitterligt, och k. m. min allernaadigste herre nu udi hans mat^s proposition naadigst foresetter, at største parten af krigsfolcket nu ehre paa fode och fremdelis udi verbing, och therfore schulle betenckes middel thil thenum fremdelis at underholde, tha efhterthi at mandt fornemer aldelis inthet thil nogen hielp, bistandt och udrustning af thendt obersexische kreidts, och vel ehr formotligt, at en part af thendt nedersexische kreidtses consorter och lemer, bode herrer och steder, icke schulle findes saa villig och beredt at lade fremkome hvis hielp och bistandt the udi atschillige maade schulle giøre och udrede, och therfore ville falde besverligt medt thendt hielp, som her af riget enthen allerede ehr fremsendt eller och fremdelis kunde fremsendis, at emodt stae thendt store magdt, som enthen af keyseren eller nogen hans mat^s conspiranter kunde udrustes, fremsendis och i marcket bruges emodt for^ne kreidts, saa mandt therofver mere kunde offendere keyseren medt at hielpe for^ne kreidts, som dog self en ringe magt kandt thil veye bringe. Saa hafver mandt och visse kundtschab, at h. Christian medt hans n. folck ehr dragen udt af thet rømische rige. Ther thil med ligger och Mansfelder endnu stille paa the steder, handt thilforn hafver ligget (thet mandt endnu icke andet vedt). Handt hafver och vel saadane opvarters fast paa alle sider, saa thet icke schal vere formotligt, at handt noget schulle kunde begynde emodt thet rømische rige. Hvorfore och nu min underdanigste betenckinde ehr och mig synes best och raadeligst at vere, at k. m. naadigst med godt reputation, lempe och leylighed ville aftacke hans mat^s krigsfolck och kalde thenum hiem och thilbagge egien, saa kunde mandt hafve vort egit folck her udi riget udi godt forraadt, beredt och thilstede, om noget hastigen och uformotligen kunde paa kome. Othense 26 septembris aar 1623.

d. Albret Skel.

Endog ded vel kunde hende sig, at dersom hans ma. thager sin folch fra den nedersaxiske kraies, da skulle di andre deraf lade modet falde och ochsaa dieris afthake, saa en hver siden skulde hafve dis letteliger thilgang at ofverfalde dennom, som ochsaa kundo streche sig thil os, och vi da, om os noget paa kom, ded Gud afvende, mindre kunde staa nogen fiende imoed, om vi ded enne skulde giøre end conjunctim med den nedersaxiske kraies, dog ligevel eftherdi voris fundament och consiliis althid hafver verret der heden dirigieret, at vi inthet sligt os skulde understaa at paathage, med mindre ded blef thil en religions krieg, och den ofversaxiske, nedersaxiske och andre af religionen holt ded derfor, och ichi alenniste holt ded derfor, mens ochsaa datlig sambtlig sprang hver andre bi, nar vi saa sligt, da skulle vi ochsaa giørre den hielp, som hans ma. nadigste propositio nu om formelder, och helders ingenlunde. Och ded fornemlig af den aarsag, at vi ichi erre bastant med dennom alenne noget at kunde udrette andet en pengen at spille och lade sig keiseren och kongen af Spanien paa halsen och end ochsaa der med spilde den trafic, vi hafver begynt paa Spanien. Derthilmed er der ingen thvifvel, at hvis keiserens helder kongen af Spaniens folch ville tentere nogit paa di folch, som den nedersaxiske kraies faar samlet, da er di slet inthet sufisant nogen moedstand moed dieris mact helder entrepriser at giørre, och dersom di end y begyndelsen kunde dennom nogenlunde defendere, kand ded dog inthet blive varigt. Vilde derfor uden thvifvel følge, at di da greb thil accord, och maa skie ichi alennist da skulde gifve hans ma. den største aarsag thil hvis moedstand di hafde giort, mens ochsaa maa skie gaa hannom slet forbi udi accorden, saa dersom keiseren fich y sinde at vilde tentierre nogit paa hans ma' lande, da hafde vi sielfver der thil verrit aarsag. Da forstaar jeg ichi, at ded er radeligt, at samme folch skal onderholdis, eftherdi di nu erre megit svagere paa denne side, end di var den thid, vi ded sluttit y Kiøbinghafn, och den thid saa vi vel, at vi med dennom alenne aldelis inthet kunde udrette; megit mindre nu, siden di paa kaiserens side er bleven sterkere och di andre svagere. Och efthersom omthald er, at mand hans ma. vidloftig och skriftlig alle rationes skulle underdanigst levierre.

Mens eftherdi hans ma. sielfver af kongelig bethenkende hafver thilsagt dennom samme assistents, da er ichi alenniste min un-

derdanigste rad, at man skal verre om meddel thil at bethalle samme folch med, mens ochsaa hafve y act, hoerledis hans ma. med reputation kand komme fra samme løfthe, hvilke jeg formener kunde skie, at nar hans ma. faar nu beskien fra keiseren igien, om y den formeldis, at kaiseren inthet fientlig imoed den nedersaxiske krais vil forthage, da kunde hans ma. enthen ved gesanter helder ochsaa uformercht ved andre rade dennom thil, at ichi verre fornøden slig en stoer mact, dieris egen lande med at udsue och forderfve, at holde paa benen, mens efthersom kunde findis radsomst, enthen halfparten, den 3 del helder ochsaa saa megit, som di nu den siste gang hafde ded forhøyed af dieris armee at afthake och resten at beholde for streiffende rotter och passerne thil at forvarre. Kand mand moed forhobning ichi bringe dennom thil den resolution, om hans ma. ichi da kunde begierre at hafve sit folk samlet paa een sted y den nedersaxiske krais, som mand thenker di dennom ichi gierne hafve ville, och derhoes lade forfare hvad afskied di holder med den lofthe, di giort hafver, som maa skie iche bliver huldet, som ded sig burde, och derofver fodre dennom hiem, dog med den erbyding, at hans ma. ingenlunde y nogen notfal, om di attaqueris, vil sig fra dennom undsla, mens da med andre troligen dennom bispringe.

Var di och begierrendis, at di 300 heste, som dennom thilforn lofvet och thilsagt er, motte blifve hoes dennom, kand jeg ichi andet forstaa, end ded jo vel kunde skie och ingen dermed offenderis; thi ded kunde ichi anderledis henthydes end for streiffende rotter och andre inconvenienser sin egen land at beskierme, paa ded di ichi skulde thenke, at hans ma. aldelis inthet sig dieris velfart vilde lade verre anliggende. Er dette min underdanigst bethenkende.

e. Iver Jul.

Belangende den første pungt udi ko. ma. min allernaadigste herris proposition om assistents, den nedersexiske kreits muod hves fiendtlig kunde paaføris at geleiste, och om middel der udinden at bethenke med mehere, saa hves udi rigens raadts seheniste resolution blef dirigerit, at der som nogen aabenbarlig feide formedelst religionens schyld muod ofversaxiske och nedersexiske kreits udforderlig blef stillet udi verck, och di sambt Hendtse stederne alle ville giøre et med os, da och dennum af yderste magt at

schulle thilhielp komme, som samme reso ti on fa st vider indholder, hvilckedt der som schiedde (det Gud almechtigste naadeligen afvende) ingenledis kand forbigaaes, men efterdi (des Gud vere lofvit) icke nogen saadanne obenbare kri och feide muod dennum eller os endnu af keiserlige ma. eller nogen vitterligt er at formodis, meden den nedersexiske kreits mere sielf god keiserts at vere, da efter slig och mange andre vichtige aarsager siunis mig icke raadsumbt udi denne thidts farlige thilstandt, at vi med denne nedersexiske kreits alene skulle mod keiseren noget effectuere, men hoes ko. ma. voris allernaadigste herre underdanigst at motte andragis alle di motiver, hvor vid hans ma. kunde føris thil gemuet och sinde, at voris folck med bedste føye och lempe mueligt er kunde egen der ud fra fordris och forløfvis, som och mueligt en stor part af kreitsen sielf vel ville at schie skulle, paa det icke hellers udi lengden thil nogen offension eller misthancke schulle gifvis for ydelig aarsag, anseendis paa denne side medt di nedersexiske alene der thil ringe magt och formue muod saadanne høyemechtige potentater at vere. Datum Otthense thend 25 septembris anno 1623.

f. Anders Bille.

. . . Er mit underdanigste bethenckende herudi saaledis, at hans kongelige mait. paa det allerunderdanigste ville lade sig føre thil gemøt voris siste deliberation, som skede udi forgangen herredag, hvordan den vaar, och jeg icke rette mindis, at vi daa efter den thidts thilstand rade och voris underdanigste bethenckende sluted saaledis, at dersom det skulle blifve thil en religions krig udi Thysland, och den oversexsiske och nidersexseske kreser med kurførsten af Saxsen (som same thid med sin schrifvelse thil slig deliberation gaf aarsage) sampt alle di andre steder och Hønsesteder udi fornefnte kreser conjunctim ville sig der imodsette, och di derhuos samptligen begiered hans maiestatis forbunt, der thil da vaar det vorris underdanigste meningen, at hans kongelige maiestat disse lande thil største gafn och forsickering giøre kunde, och naar vi sligt se kunde re ipsa fulkomeligen af dennom alle samptligen udi verck at stillis och forbemelte kreser paa religionen blefve anfected, daa vaar det thid dennom at undsette och thilhielpkome med 3000 thil fodts och 600 thil hest, och der vi denne deliberation fra os gafve, vaar det vit en anden thilstand udi Thysland, en der nu findis; thi baade vaar biskopen af Halfver-

sthad udi sin esse, och kurførsten af Saxsen med mange andre vid et andet sind och mening, end di nu erre, saa efterdi at med en ringe mact intet kand udrettis, icke heller udi nogen maader kand fornemmis, at kiexseren nogen af disse, som erre udi forbemelte kreser, for religionen hafver angreben, men aleniste udi sit egit kiexserdom och rige sine fiender efterfuld, och samme hans fiender nu erre saa beknipte, at hand sig paa ingen sider uden en føie thing hafver at befrøcte. Er der forre høyveittigt at betencke, at hans maiestat nu med nogle faa udi den nidersaxseske kredts sig at ville inlade udi mod kiexseren, och nu lenger at holde folck udi Thysland skulle siunis ligesom, at vi hans undersaater thil en ny rebellion ville animere. Endog baade kurførsten af Saxsen, den oversaxsiske kredts, saa och mange førstelige personer och stender, som erre udi den nidersexseske kredts, udi alle maader nu erkiender kiexseren for deris rette herre och sig udi ingen forbunt med nogen imo kiexseren at ville inlade, jaa end och, saa vit som jeg hafver kundit forfarre, sig erklerred, møgit heller di self samptligen sig bispen af Halberstat och hans folck at ville udi modsthae och slet at udrotte och ihielsla, end di kiesseren fortørne ville. Efter slig leilighed kand mig (for Gud) icke andet siunis, at hans mat. raadeligst er at søge di beste midel sit folck at igen kalle, mens efterdi, at hans kongelige maiestatis proposition formelder sig allerede at hafve giort en forbunt med den nydersaxsiske kredts, och vi udi ingen maader ved, hvordan den skal forsthas, enten imod hvem eller thil hvad aarsag, vid jeg inted udi mit ringe bethenckende at kunde sige, vid hvad midel hans kongelig maiestat med god reputhation sig at skulle kunde retirere, men hafver det paa det allerunderdannigste hiemstilled thil hans maiestatis egit gode och naadige betenckende. Hvis pennengen belanger, er och vel at bethencke, hvor vi dennom nu skulle thil veie bringis och voris land icke dermed skulle nu exhaureris och udmattis, och inted udrete, men møgit merre skaffe os uden aarsag fiender, som ellers udi ingen maader hafve arsage thil os, och dersom vi hafde forbemelte voris egit folck huos os, och nogen os daa saaledis uden arsag ville angribe, thvil jeg inted paa, at Gud jo skulle anse en retferdig sag, vi och dag med en lostig frimodighed voris religion och federnelans frelse med lif och godts forsvare ville af ald mact thil yderste andedret. At dette er mit underdanigste bethenckende

och menning, det bekiender jeg underskrefven. Datum Odensøe den 26 septembris anno 1623.

g. (*Holger Rosenkrans.*)

. . . Er min underdanigst betenckende, at endog denne tids meget farlige tilstandt paa alle sider vel udkrefver icke alene at vere udi god beredskab udi al tilfaldt, som sig iblant saa farlige consiliis et molitionibus vel kunde vere at formode, meden ochsaa at underholde god correspondentse medt dennom voris naboer, som baade kunde vere mectige nock sambtlig medt os al fiendtlig ofvervoldt at imodstaa och afverge, och mand derhos kunde forlade sig paa bistandelig vid hvis, som derofver forafskedet kunde vorde, at vilde forblifve, dog alligevel, efterdi menige hans ko. ma[s] underdanigste raadt udi nest forleden herredage efter nerverende tids och tilstands flittig ofverveyelse och betenckelse endelig deris underdanigst raadt och mening der heden sluttet och hans ko. ma. ofvergifvet hafver, at saa frembt den ofversachsische saa vel som nedersachsiche kreds, [a]efter de adtskillig formodende och tilfelde da for hande var, sig[a] sambtlig medt os vilde conjungere til mutuel assistentse imod hvis thätlig ofvervoldt, som imod al skel och ret, [b]den sandhe religion til for . . .[b], af nogen kunde intenteris och paa føris, da och icke anderledis eractede de underdanigst raadeligt der til at giøre och undsette, saa vit til samme tidt ehr blefven eractet os at kunde afstedt komme. Och det siden er befunden icke alene den ofversachsiske kreds sig fra saadan conjunctio gandtske och aldelis at undslae, men ochsaa kand vere at formode icke end alle stender udi den nedersachsische kreds lige villig der til at vere affectioneret, [c]siden den tid at ingen formoder sig lenger anten hertug Christians eller den mansfeldische armee at hafve at befrycte[c], da kand jeg icke forstaa, at det kunde vere radeligt, at hans ko. ma. lenger nogen krigs mact udi den nedersachsische kreds och det romische riges lande skal lade indlegge och underholde, som nu mere fast ingen anden end kaiseren self och de, hanom anhangig ere, kand siunis at vere imod dirigeret.

Thi i besynderlighedt kand jeg icke eracte eller forstaa, at der medt kand skaffis eller stiftis hans ko. ma[s] riger och lande

a Tilføjet i Randen. *b* Tilføjet over Linjen. *c* Tilføjet i Randen.

nogen securitet imod hvis ofvervoldt som man fra den side kand bere mistanke om, efter ti at den neder sachsische kreds, medt mindre den ofver sechsische sig vilde conjungere, var alt for ringe saadan mact alene med os at imodstaa och igiendrifve, men fast mere tvert imod kunde formedelst saadan udi saa mectigh potentats riger och lande [a]for uden al giørlig gifven aarsag[a] indlagdt och underholdne krigsfolck tildragis hans ko. ma. och hans ma[s] riger och lande saadan en mectig fiende, som vi besverligen kunde imodstaa och som efter slig gifven aarsag alle sin . . . . . imod [b]os nochsom for alle skulde siunis [?] at kunde beskøne och forsvare.

Midler thidt vare voris riger och lande endaa fast høylig exhauriret med saadan en mectig suma pending, fast paa mange tønder guldt at beregne, som saadan en krigsmact vilde koste och underholde, och dog mest formodtlig mere skade och ulycke i lengden end fordel der medt at skaffis och forvoldis. Thi det end och ey heller kand vere at tvifle paa, at icke-alene de self, som hans kai. mt[s] undersatter ere och nu medt os til saadan krigsmact at holde sig hafve conjungeret, de jo al skylden paa hans ko. ma. skulde udi fremtiden vilde skyde, som den dennem til saadan modstandt skulde baade først instigere och siden animere och bestyrcke, meden end ochsaa muligt, at andre voris naboer, som os ilde ville, saadant tilfelde skulde hemelig vilde misbruge, keiseren imod hans ko. ma. medt al fiendtlig uvillie at opirre och tilskynde.

Herhos er dog alligevel min underdanigst betenkende, at efterdi hans ko. ma. allerede tilforn hafver giort oftbemelte den nedersachsiche kreds fuld tilsagn paa saadan en krigsmact at tilsende och underholde, det ochsaa udi gerningen efterkomet, hvilcket pløtsligen igen at fragaa hans ko. ma. ingenlunde er at anmode, den nedersachsische kreds siunis eyheller saaledis at vere gandtske och aldeles at udslae, at disse riger och lande sig fra den velbegynte conjunction medt dem gandtske medt alle skulde separere. [c]At hans ko. ma. derfor, som self naadigst best vid, hvorledis medt alle omstendt [d]hos den bemelte tilsagdt och fremsendt assistents[d] sig forholder, derfor ochsaa naadigst vilde behage at finde och bruge de beste oc føeligste middel och veye, hvorledis den fremsende krigsm[act] kand best revoceris[c], saa den begynte correspondentse medt den nedersachsische kreds dog icke der ofver

a Tilføjet i Randen. b Her begynder det andet Blad (jfr. S. 368). At det hører sammen med det foregaaende, er dog utvivlsomt. c Sml. nedenfor S. 382 med Anm. b. d Tilføjet i Randen.

skulde medt al vorde casseret, men god venskab vorde underholdet, och dersom noget uformodtlig imod al skel och ret disse riger och lande och dis allierede skulde fientlig udi gierningen vorde tilføyet, mand da kunde al anden unyttig och farlig bekostning undgaae. Ellers hafve folcket udi beredskab, disse lande och riger al saadan nødactig defension, som Gudt almectigste och al· retferdig skel kand svare och følge. Midler tidt om middel til fornefnte folck at underholde er fremdelis underdanigst at deliberere och beslutte.

77. *Raadets Betænkning, 29 Septbr.*

A. Orig. med Kristian Holks Haand: RR. n. 43 Z a. B. Koncept med Holger Rosenkrans' Haand: RR. n. 43 Z b. C. Koncept med Kristen Fris' Haand: smstds; her meddelt som Tillæg.

Paa kong. mat[s] vor allernaadigste herris och konnings naadigste proposition, os hans mat[s] raadt her udi Odense thendt 20 septembris forsamblede foregifven, ehr voris underdanigst betenckinde.

Thil thet første, efthersom ethers kong. mat. naadigst proponerer at schulle bethenckis middel thil fremdelis thet krigsfolck at underholde, som ethers mat. her hos naadigst formelder sig efther thendt udi nest forleden herredage tagene resolution thendt neder saxische kreidts thil assistents at hafve thilsagdt och største del at vere paa fode och ellers fremdelis udi verbing, hvor emodt bemelte kreidts ethers kong. mat. och riget egien lige hielp schal och hafve thilsagdt, Ther om ehr voris underdanigste betenckinde, at lige som vi althidt och serdelis udi siste herredage voris underdanigste ehrklering ther heden hafve slutet, saa holde vi endnu therfore, at thet ingenlunde var raadeligt, at thette rige enten vedt forbundt eller thilsende hielp schulle indmenge sig medt the thydsche[a] førster, medt mindre endt [b]thet udslog thil en actual religions krig och[b] alle evangelische stender i thet rømische rige eller och i thet ringiste the gandsche ofver och neder saxische kreidtser saadant thil thet yderste at udføre gandsche ens vare, och tha the 3600 mandt thil hest och fodt thenum at thilschickes, naar the blefve ahngreben uden gifven billig och nøyachtig aarsag [c]och ellers ingenlunde[c]; at same thvene kreidtser schulle ther thil forstaa, giorde os thendt thidt

a Her henvises der i B til „cancellarii concept:", hvorfra det følgende til S. 381 er optaget. b Er i C tilføjet i Randen. c I C stod først: efterdi hves.

visse formoding, baade thendt neder saxische kreidts idelig anholdende om secours och churfyrsten af Saxens om et mode medt ethers kong. mat.; och at vi endnu icke vide anderledes at raade medt en godt samvittighed for Gudt och for ethers kong. mat. [a]i fremtiden at forsvare[a]. medt mindre vi ville thilraade rigits statum udi høyeste perickel at heden stille, thilholder os eftherschrefne motiver:

1. Endog thendt spansche prætenderede och thidt efther anden sig befestende dominat fast synes at foraarsage the yderste raadt som in negotio fere desperato at søge och antage, och bedre at vere at modstaa uden endt inden grentserne, paa hin endt thenne side Elfven, dog eftherthi thendt nedersexische kreidts [b]ehr alt for svag emodt keyseren och the spansche. landet ochsaa[b] ehr aaben och ubeqvem thil defensif krig at continuere, synes icke raadeligt, det som en impossibilitet er, sig at understaa thendt at ville maintenere och med thes indbyggere begifve sig i krig contra pontificios for mange aarsager, som ehn dol herefther formeldis.

2. Saa frampt thet emodt Mansfelder och Halberstater ehr ahnsehet, tha hafver the noch undsetning af Tilli at forvente; saa frambt emodt keyseren, tha ehr theris status nu svagere, endt thendt var tempore primæ deliberationis, baade therudi at thendt ofver sexische kreidts, [c]saa vidt vi kunde giøre os tancker[c], icke corresponderer, der nest at Halberstater ehr slagen [b]och keyseren victoricus[b].

3. Eftherthi the som atschillige hofder besverligen medt hin anden indbyrdis schal kunde forblifve ens, [b]i besynderlighed en hver fast hafver sin privat irringe imodt hver andre[b]; en del och formodes at vere godt keyserisk och sig med keyseren, [c]thendt ene for, thendt anden efther[c], at accommodere, saa ther ehr møgen stoer aarsag at thvifle paa theris enighed och standhaftighed, saa therofver høyligen ehr at befrychte, ate icke efther theris thendt gamble praxin schal schicke sig i sagen, ethers kong. mat. ubevust, och keyserens yndist thermed forthiene, atte slaar sig fran ethers k. m., theris folck fyrst aftacke och gifver for, at ethers kong. mat. icke hafde fattedis vilge, meden leylighed sig keyseren at opponere, saa frempt the ellers hafde villet i ethers kong. mat[s] raadt sambtycke, som [d]serdelis the, som best keyserisk ere och allerede

a Overstreget i A. b Er i C tilføjet i Randen. c Er i C tilføjet over Linjen. d I stod først blot: de.

maasche thidt hen ser och[d] vel thorde angifve, thenum thil thene verbing [a]och krigs forfassing[a] at hafve styrcket[b].

4. Eftherthi mandt efther forberørte leylighed med saadane fremede thette rigis bestalling [a]udi thet rømische rige uden keyserens vilge och vidschab[a] kunde causere pontificiis, [c]som i thet bemsche negotio schede[c], en godt prætextum, som the ellers modt riget icke kunde finde, och mandt saaledes kunde drage sig en mechtig fiende imprudenter paa halsen, som mandt menischelig at thalle icke kunde emodtstae; och os imidler self udmatte, hos hvilcke therforuden icke thendt forraadt och formue ehr, som thenne thidts farlige constitution vel udkrefver.

5.[d] Eftherthi nogle[e] ethers k. m. naaboer, fyrster och steder, ethers kong. mat. [f]ratione status[f] føye succes maasche ynscher och heller seher at sveckes endt continuere i thendt itzige standt, the, som och for beste venner schulle holdes, saadan venschob udi neutralitet setter och ethers k. m. thil villie icke schulle ville sadle en hest[g], tha ehr vel at bethrachte, hvor vidt mandt paa saadanis forbundt och mutuis auxiliis kandt beroe och sin gandsche status velferdt lade beroe.

Ther emodt synes eftherfølgende aarsager at persvadere the for[ne] 3600 mandt thil hest och fodt then neder sexische kreidts at schulle holdes:

1. Eftherthi thendt extrema necessitas synes at vere forhanden, som foraarsager os at tencke paa rigens sickerhedt, som nest Gudts thendt almechtigstes hielp udi thenne thidt, saa vel som alle andris, therpaa beroer, at mandt paa the same middel os fast giørrer som vederparten, nemlig i vercket os at forsvare, hvilcket bedre sche kunde, meden vi the nedersexische hafde thil hielp, endt naar vi thenum hafde undfaldet och therofver foraarsaget thenum thil sig self at forseckre hos keyseren och med hanum sig emodt os at forklare.

2. Synes same kreidts vedt saadan hielp at kunde holdes paa fode och in terminis defensionis animeris; theremodt saa frempt mandt folcket henfordrede, kunde the eblant thenum, som

a Er i C tilføjet i Randen. *b* Herefter følger i C, men atter overstreget: efter e. m. kong. person dennom (de papistische) fast kand verre suspect, som den af de svangeliske alene udi denne thid sig deris conatibus torde eller kunde opponere. *c* Er i C tilføjet i Randen. *d* Hele dette Punkt er i C tilføjet i Randen. *e* I C stod først: fast alle. *f* Er i C tilføjet. *g* Herefter følger i C, men atter overstreget: eftersom dette rige paa tilforladelige venner megit er utblottedt.

ellers gandsche keyserisk ehre, thagge aarsag kreidtsen medt keyseren at forene, folcket at aftacke och siden obne persecutionibus dørren, som af atschillige aarsager och prætexter først ofver en, saa thendt anden [a]ubilligen och emodt alle capitulationes[a] kunde forethages.

3. Torde endt keyseren och pontificii en thidtlang holdis in terminis æquitatis, baade eftherthi the saa et antal folck at vere paa fode, saa och the frychtede for andre conseqventser, nemlig at mand sig videre stercke kunde medt anden anhang, sig medt ethers k. m. och thette rige, [b]saa vel och med andre potentater och stender[b] conjungere, och mange andre betenckende, som saadane continuerte krigs forfatning kunde giøre

Efther at nu thendt første menings rationes, nemlig at folcket thendt neder sexische kreidts uden besorgelige rigens fare icke kandt stedis, saa vidt vi kunde underdanigst begribe, fast vichtiger ere endt the siste, som kandt thilraade folcket at underholde, [c]och vi dog[c] underdanigst af ethers k. m. schriftlige proposition forfaret, for[ne] 3600 mandt thendt nedersexische kreidts vere thilsagdt, vi och icke vide kunde, hvadt formoding ethers k. m. om thendt ofver sexische kreidtsis correspondents och union medt thendt neder sexische kunde hafve, vi icke heller kunde vide, hvor vidt ethers kong. mat. medt thendt nedersexische kreidts sig hafver indladet udi alle omstende, ethers kong. mat. och efther propositionen ehr thilsagdt emodt alle och hver lige undsetning paa rigens vegne[d].

Tha efther the første allegerede grundt och aarsager, och paa thet ethers kong. mat. icke intempestive keyseren schulle alt for hart offendere, ehr vel voris underdanigst betenckinde, at thet var raadeligst, at thet folck, som nu her af riget udi thendt neder sexische kreidts underholdis, motte med godt føye och lempe blifve hiem fordrit, och siden, thersom emodt ald schel och ret nogen actual religions krig schulle paa kome, tha videre ex rerum successu udi en il at beraadslage och undsette, saa vidt mandt burde och kunde; thi uden thvifvel underholder vel thendt nedersexische kreidts entha theris gamble forige trouper thil theris landts defension.

Mens paa thet dog at ethers kong. mat. icke schal erachtes

a Er i C tilføjet over Linjen. *b* Er i C tilføjet i Randen. *c* I Stedet stod der i C oprindelig: synderlig efterdi mand icke aldelis paa fornefnte kredsis och alle des ledemod constanti resolutione och steftighedt icke erre af fornefnte aarsager forvissede, dog efterdi vy. *d* Her slutter det fra Kanslerens Koncept indtagne Stykke. Jfr. S. 387.

thet begynte forbundt self at cassere[a], tha ehr her hos voris underdanigst betenckende [b]paa ethers k. m. egen naadigst velbehag, at ethers mat.[b] naadigst ville behage at bruge the føyligste middel thil thendt bemelte krigs magt egien af thet rømsche rige at revocere, [c]som anten at thet begieredes same krigs folck for beqvemlighedt at leggis nermere emodt ethers mat[s] egen grendtser, hvor thet thenum kunde vere føye thienlig, och the therfore thenum nødigst hafve ville. hvorofver the och beqvemligt kunde aftackes, medt ehrbydelse, at thet udi nødthrengede thilfaldt thenum dog schulle vere thil assistents, som forberørt ehr; eller ochsaa, om ther kunde formerckes, at nogen af thenum under en eller anden undschylding sig fran thette verck begynte at afschillie, hvor af theris dissolution och inclination thil keyseren och al hans intention nochsom var at formode och i thide sig for at forseckere[c].

Vi formode ochsaa visselig, at hvis erklering, som ethers k. m. afferdigde thil keyseren, egien therfran medførendes vorder, endt ochsaa vel schal suppeditere nogen førlige middel och lempe therthil at kome, efther at thenum icke saa stoer magdt schal siden synes fornøden thil nogen forseckering emodt keyseren, hvor vedt the ckon sig self kunde forsvage och exhaurere och ellers uformotlig ulycke och fare sig accellerere.

Hvadt middel ahnlangende ehre, det bemelte krigsfolck midler thidt med at underholde, ehr voris underdanigst betenckinde, at vi icke kunde finde thet raadeligt at sette riget efther nerverendes thilstandt udi større gieldt, endt thet allerede udi ehr, meden ehrachte gafnligt, at thendt skat, som thil nest følgende aar ehr bevilget at schulle udgifves, thendt nu strax medt thet første at lade oppeberge och [d]thet at bruge thil hvis som kandt fattes, naar bemelte krigsfolck blifver aftacket, thenum[d] theris rest at contentere och fornøye; hvis ofver blifver, kandt siden thil drotning mat. ehrleggis, vor haandt och segel, som endnu udstaar, thermed at

a Herefter følger i B, men overstreget: och eders ko. ma. credit saaledis stillis udi thvifvel och eractis som den det nedersachsische defension verck først hafde styrket och først desereret, och dermedt foraarsaget, hvad ulycke efterfølge kunde och voris religions forvantere maatte timis, paa det ochsaa at riget icke gandtske med alle skal forblottis fra det forbunt, favor och assistentse, som det hos den nedersachsische kredsis alle eller fleste stender udi anden nøds tidt kunde hafve at formode. *b* Er i B tilføjet i Randen i Stedet for det overstregede: at eders ko. ma., som self naadigste best vid, hvorledis medt alle omstende hos den bemelte tilsagde och fremsende assistentse sig forholder, derfor ochsaa. *c* Er i C tilføjet i Randen. *d* I B stod først: deraf afbetale hvis krigsfolcket kunde restere.

indfrie och saadane rigens gieldt med at aflegge och bethalle, [a]efthersom forbemelte skat dog therforuden thil same brug underdanigst ehr bevilget[a].

For thet andet, de repressalia ahnlangende, som udi Franckrige ehr thilstedt paa k. m. undersotter her af riget, ehr voris underdanigst betenckende, at ethers kong. mat. thil lige med ethers k. m. undersaaters hosføyede supplicationibus, som hos ethers k. m. om nogen middel thil at kome theris ehrliddene schade efther underdanigst hafve ahnholdit, endnu hos hans mat. udi Franckrige schriftlig ville lade ahnholde udi thendt mening, at som ethers mat. formoder, thenne sag hans mat. udi Franckrige icke rettelig, mens uden thvifvel efther vrang undervisning foreført; formoder therhos ochsaa, hans mat. af ethers mat[s] thvenne siste schrifvelser beder om althing at vere underrettet, ahnseendis ethers mat. udi thendt ene sag allerede hafver administrerit godt justitiæ efther ald christelig lovg och ret, och udi thendt anden sag ehrbødet sig for lang thidt siden thil ald billige middel retferdelig thendt at afhandle; der ey heller ingen repressalia emellum venner bør at thilstedes och anstilles udi the sager, som vedt ordentlig ret och middel bør och kandt forhandles. Tha eftherthi ethers k. m. gandsche unødigt saa eller ville, at thendt gode forthroende och correspondents emellum rigerne udi nogen maade at schulle sveckes och forringes, meden fast mere at thet gode gamble venschab kunde ehrholdis och formeris, besynderlig udi thene farlige thendt gandsche christenhedts thilstandt, saa och paa thet handel och vandel emellum begge rigerne och theris undersotter thenum thil største schade och afbreck icke som hidt indthil nogen thidt schet ehr, schulle forhindris och opholdis, ethers k. m. therfore begierede, at ethers mat[s] undersotter motte sche thilbørlig restitution for theris ehrlidne schade, hvilcket af theris hosliggende supplicationer var at forfare.

For thet thredie, forbudt paa korn ahnlangende, ehrachte vi underdanigst raadeligt, at ther paa rug af riget thil fremede lande och steder at udføre blifver giort forbudt indthil Johannis udi neste aar først komende; dog icke ther med menis, at jo her emellum rigerne Danmarck och Norge indbyrdis maa sche thilførsel af rug fran the steder, som thet kandt vere at aflade, mens eftherthi

a Kr i B tilføjet i Randen.

vaarkornet ehr Gudt sche lof gandsche vel fremkomen [a]och thet fast thet fornemiste ehr, som vi herudi riget hafve at forvente os at fhae pendinge for[a], befinde vi icke thet fornøden eller gafnligt, at therpaa scher nogen forbudt.

For thet fierde, om forbudt paa the vare fran andre steder her udi riget at indføre, som thet ostindische compagnie self lader hiem hente, ehr voris underdanigst betenckinde, at naar vedt Gudts velsignelse de ostindische vare her indt udi riget saa rigelig blifver indført, at thisse lande nottorfteligen thermed kandt vorde forsørget, tha kandt siden saadane vare forbydes fran andre steder at indføres.

For thet fembte, ahulangende atschillige uordning medt sveren och banden, hellig brøde, festensøl och brølluper, ehr therom voris underdanigst betenckinde, at [b]af alle lensmendene och anden øfrighed med alfvorlighed holdes om alle hellige brøde[b] efter lovven, recessen, kirckeordinantsen och andre kongelige forordninger.

Medt sveren och banden var vel at ynsche, at therom saa vel som anden ugudelig vesen, ther daglig dag thager fast ofverhaandt, kunde forordnis en almindelig kiercke disciplin, hvor vedt saadane Gudts forthørnelse udi thet ringiste motte føres udi nogen afschye och vedt Gudts naadige hielp thidt efther anden aftage och formindsches. Midler thidt synes icke uraadligt, at thet vedt en almindelig atvarsel och forordning blifver paamindt och thilsagdt, at alle och enhver, hvadt standt och condition handt ehr, udi sit hus och gaardt, udi kiøbstederne saa vel och paa landet, the entholde och venne sig fran saadane Gudts lasterlig vanehre, och en hver hafve scharp och flitig indsehende med sine tiunde och thienere, at the blifve straffet for saadane eder och banden [c]paa pendinge udi the fattiges bøsse eller med anden husstraf[c], en hver efther hans vilckor, serdelis efther gaardtsretten och andre christlige forordninger; disligiste ochsaa presterne allevegne, at the icke aldene self entholde sig fran at gifve andre onde forderfvelige exempel medt sveren og banden, meden ochsaa udi alle gudtfrychtige samqvem paaminder andre, som the hender at høre saadant af, baade at the sig therfran entholde, saa och at the thil the fattige noget ville udlegge, naar the sig saaledes forsynder; kunde och antegne

a Er i B tilføjet i Randen. b I B stod oprindelig kun: om helligbrøde alvorlig holdes. c I B tilføjet i Randen.

theris nafn, som sig motvillig her emodt lader befinde, och thil thenum ofver lefvere, som thilbørlig therofver hafver at rette och theris straf paabyde.

Om brøllupper ehrachte vi underdanigst gafnligt, thet blef forordnit, at ingen ufrie mandt holte nogen brøllupskost lenger endt paa en dags thidt och ingen af thenum, ehvadt condition handt kunde vere, at spise udi thet høyeste mere endt sex retter; dog hvor thet hidt indt thil hafver verit brug ringere endt sex retter at spise, thet ochsaa at forblifve vedt same theris vedtthagne brug och schick; hvor ochsaa thil lige kunde afschaffes, at aldelis ingen vin, lidet eller møget, udi kander eller glas at bruge, saa och ey heller nogen slags confect udi theris brøllups kost blef nogen thilstedt och forundet.

Festensøl ahnlangende ehrachte vi gafnligt, the aldene blef thilstedt at holdes udi foreldrene eller hvo udi theris stedt ehre, theris huse, och icke uden udi femb eller sex par folckes udi thet allerhøyste, theris nerverelse, och ekon thenum at gifves et tarfveligt maalthidt paa femb retter, gandsche ingen vin, brendevin eller thislige fremedt drick och ingen slags confect ther hos thilstedes.

For thet siette, ahnlangende hvis irringer som schal vere emellum Ribe och Haderslefhus, thendt geistlig jurisdiction ahnlangende, ther paa hafver her Albret Skel sig ehrkleret, sig icke vere vitterligt, nogen saadan thvist bemelte huse at vere emellum, uden aldene om en kiercke, som kaldis Sim. kiercke, hvor the begge sig hidt indt thil hafver høyheden thilholt medt collation thil presten at udgifve, och ehr therfore underdanigst begierendes, at thermed motte en gang kome thil en endelig ende. Thersom ellers noget fran Riberhus vedt mageschifte thil Haderslefhus kunde begieris, ehrklerer och bemelte her Albredt Skel sig, at ther findis aldelis inthet godts, thet hanum ehr bevust, som jo ligger bemelte Riberhus baade meget nermere och formiddelst [a]nødtorftig fordringschab[a], brendtsel och giersel fast nødiger och beleyliger, endt thet Haderslefhus kunde vere, undthagen fire gaarde udi Thystrup herrit, som yder aldene theris schyldt och landtgilde thil Riberhus, foruden nogen herlighedt, och ehre fast nermere vedt Haderslefhus endt Riberhus, och kunde therfore vel for billig schel och fylliste therfran mageschiftes.

Hvis ellers ethers kong. mat. os naadigst vedt ethers mat[s]

a I B stod oprindelig: skov, agning [?], tømmer.

cantsler hafver ladet mundtligen andrage, først om øxen kiøb hos bønderne, therom ehr voris underdanigst betenckende, at thet raadeligst ehr, ther vedt at forblifve, som thet allerede efther recessen och andre ethers k. mat[s] udgangne forordninger forholdis, ahnsehendis at thet bønderne ehr thil gafn och opholdt, som udi thilfallene nødt, [a]endog thet ehr thet svageste ledemodt[a], hielpe alligevel at bere rigens och landtsens thynge.

Ahnlangende guarnison paa festningerne at underholde, tha eftherthi her dog nu allehaande andre besveringer indfalde, ehre vi underdanigst begierende, at thermed ind thil nest komende herredage motte beroe.

Ahnlangende Hans Lyckes vilckor ehrachte vi raadeligst, at thersom sagsøgeren efther lovlig proces och domb begierer noget emodt hanum at forethagge, at ther tha efther forige ethers k. m. forordninger blifver med forholdet.

Herforuden hafver nogle af kiøpstederne ochsaa ohrinderit och begierit ethers kong. mat[s] naadigst forordning om hvis fremede och andre som omdrage och betage thenum theris niering med atschillig kiøb och sal, hvorofver vi underdanigst voris betenckinde ochsaa therom her hos hafver indføyet, at thet os raadeligt synes aldelis ingen fremede och uden riget boesiddende at omdrage theris kiøb och sal, kiøbstederne thil forthrengsel, at drifve, uden aldene udi rette marckets dage, hvor the lige vedt andre efther en hver byes privilegier theris handel hafve at drifve; dog thersom nogen sig serdelis formener thil nogen ydermere handel och vandel her udi riget at vere priviligerit, ehr thet billigen, at the thet nøyachtig for ethers mat. och ethers mat[s] raadt thilforne deducerer och ehrholder.

At thette ehr voris underdanigste betenkende paa ethers kong. mat[s] naadigste proposition, hafve vi med egne hender underschrefvit. Actum Othense 29 septembris aar 1623.

[b]Eders kong. mat[s] underdanigste raadt[b]

Christenn Friis. Oluff Rosenspar. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Wlffeldt. Albret Skiell. Iffuer Jull. Anders Bille. Holger Roszenkrantz J.søn.

Tillæg. Kristen Fris' Udkast til Betænkningen.

Belangende den hielp, som den nedersexiske kreds giøris, daa vaar voris underdanigste betenkende, at dette rige icke kunde vel foedere vel auxiliis subministrandis y nogen maader tryggelig ind-

a Er i B tilføjet i Randen. *b* Med Kristen Fris' Haand.

menge sig med de tydske førster [osv. osv., som optaget i Betænkningen ovfr. S. 378, indtil) paa rigets vegne.

Daa paa det 1. eders kong. may. icke skal eractis forbundet at cassere, som nu och udi [!] e. k. m. kongelige credit kunde stille y tvifl; 2. paa det och eders kong. may. icke skal eractis den, som det nedersexiske defension verck først hafver styrket och først hafver desereret [a] och dermed foraarsaget hvad ulycke efterfølge kunde och religions forvanterne maatte timis [a]; 3. paa det och riget icke skal forblotis af det forbundt, favor och assistents, som det hos den nedersexiske kretsis alle eller fleste stender i anden nøds tid hafde at formode, er vel voris underdanigste betenke[nde], at dette folk en tid lang kand underholdis til defension, særdelis saa lenge den nedersexiske kreds den sidst giort och slutted afskedt efterkommer, skyt, folk, pending och anden nøttørft contribuerer och y rette tide frem sender, och icke lenger; [a] hvorpaa flittig och god art och kundskab vilde leggis [a]; thi naar en del dennem sig afsondrer under en eller anden undskylding, daa er det it vist forbud til deris dissolution och inclination til keiseren och al hans begiering och intention [b].

Dog for de først allegerede [osv. omtrent som S. 381 indtil] lands defension.

Middel folket at hiemfordre kunde keiserens erbydelse, som med S[iverd] Pavisk uden tvifl sker, suppeditere, saa och begiere dennem for beqvemlighed mod sine egne grendser jo lenger och nermere, indtil de kunde siunis kredsen føie fornøden.

Middel at underholde och raads forløfte.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1623.

Indlandet[1]. 3 Januar befalede Kongen fra Skanderborg Raaderne Hr. *Kristen Fris, Jakob Ulfeld*, Hr. *Albret Skel*, Hr. *Anders Bille* og *Holger Rosenkrans* samt 17 Adelsmænd at møde i Sorø 5 Febr. for at raadslaa om det adelige Akademi, som skulde stiftes dèr, efter den Instruktion, som vilde blive tilskikket dem[2]. En saadan udfærdigedes 8 Januar fra

a Tilføjet i Randen. *b* I Randen tilføjet: och midler tid forsikre sig, om det icke allerede sked er paa autentico instrumento belangende den hielp, den nedersexiske kreds dette rige igien tilsagt hafver under alle eller fleste herrers och stenders hand och segel.

[1] Raadet nævnes ikke i Fdg. af 18 Novbr. om Kongens Tjeneres borgerlige Næring og Tynge. Trykt.

[2] Sjæl. T. XXII, 190; Tauber, Sorøe Acad. under Chr. IV og Fred. III, Aktst. S. IV.

Boller[1]. Mødet fandt Sted, og et Forslag til Fundats for Sorø afgaves 9 Febr. af *Kristen Fris*, *Jakob Ulfeld* og *Holger Rosenkrans* samt 12 Adelsmænd[2]. Efterat Sagen havde været for paa Herredagen i Juni (ovfr. S. 361), udstedtes 30 Novbr. to Fundatsbreve, idet Kongen ved det ene henlagde Maribo Kloster til Akademiet med Raadets Samtykke og, efterdi hint Kloster saaledes »har været stiftet af Begyndelsen, at Rigens Raad samme Kloster skulde have i Forvaring«, bevilgede, at Raadet maatte vælge en af sin Midte til at have Tilsyn med Akademiet, medens han ved det andet henlagde Børglum Kloster til Akademiet og dets Hofmester; denne fritoges for at yde Rostjeneste deraf i Fredstid, og det overlodes Raadet altid at opnævne tre Mænd, blandt hvilke Kongen da vilde vælge Hofmesteren[3].

6 Januar tilskrev Kongen fra Skanderborg Hr. *Albret Skel*, *Eske Brok* og *Kristian Holk*, at eftersom nogle nørrejydske Adelige, »ham til Vilje«, havde bevilget at »indlægge« i det østindiske Kompagni, skulde de nu paa Viborg Snapsthing gjøre deres muligste Flid for at disponere andre af Adelen til at gjøre det samme[4].

18 Novbr. tilskrev Kongen 9 Raader[5], at da det Korn,

---

[1] Orig. med Segl: Topogr. Saml. paa Papir, Sorø n. 38 (Sjæl. T. XXII, 190), jfr. Schlegel III, 203.

[2] Orig.: Topogr. Saml. paa Papir, Sorø n. 39 b. Jfr. Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 66).

[3] To Originaler: Justitsmin. Aflev., Skab 15, n. 197. Begge er forsynede med Segl og Underskrifter af Kongen og Raaderne *Kristen Fris*, *Eske Brok*, *Kristian Holk*, *Jakob Ulfeld*, *Albret Skel*, *Iver Jul*, *Anders Bille*, *Holger Rosenkrans* og *Anders Sinklair*; til *Oluf Rosensparre*, der nævnes med i Brevet, er der levnet Plads blandt Underskrifterne. I Afskrifterne i Sjæl. R. XVII, 402, 422 nævnes ogsaa *Jens Jul* blandt Udstederne. — Disse Raader har dog for største Delen ikke været til Stede i Kbhvn. 30 Novbr., hvad der fremgaar af Missivet af 18 Novbr. (S. 388—89) og Betænkningerne *n. 78.* — Jfr. Slange S. 489—90, Schlegel III, 202—04. Det første Fundatsbrev er trykt særskilt og hos Pontoppidan, Ann. eccl. Dan. III, 735, dog uden at Raaderne opregnes ved Navn eller deres Underskrifter medtages.

[4] Jydske T. VII, 181. Et Møde i samme Anledning af den skaanske Adel i Lund 26 April omtales af Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 66).

[5] nemlig, foruden de nedenfor nævnte, *Oluf Rosensparre*, Hr. *Anders Bille* og Hr. *Anders Sinklair*.

som ikke var forbudt, udførtes i stor Mængde, saa at Hunger og Dyrtid var at befrygte, ansaa han det for raadeligt at lade udgaa et Forbud over hele Riget paa Korn. Herom bades Raaderne i en Il at indskikke deres Betænkning. I Brevene til Raaderne i Jylland og Fyn[1] tilføjedes: »Og eftersom vi naadigst formoder, efterdi denne Tilstand og højeste Nød synes at være for Haanden, at eders Stemmer derhen skulde falde, bede vi eder og ville, at I derefter strax paa vore Vegne i vedkommende Stift lader forbyde intet Korn, være sig Rug, Byg, Havre, Hvede, Boghvede, Mel, Malt eller Gryn, ud af Riget at føres uden paa Norge alene og saa vidt det kan og skal sælges«[2]. Samme Dag udstedtes et Mandat, hvorved al Udførsel af Korn fra Sjælland og Skaane forbødes indtil den følgende S. Hans Dag[3]; heri nævnes Raadet ikke. Efterat Raadernes Betænkninger (*n. 78, a—c*) var indløbne, udstedtes 31 Decbr. et lignende Forbud for Jylland og Fyn[4]. Forbudet forlængedes til at gjælde ogsaa efter S. Hans Dag 1624 ved et Missive til Lensmændene af 13 Juni s. A.[5]. Endelig ophævedes det 12 Juli efter Overvejelse med Raadet, og ved den Lejlighed siges Forbudet at være udstedt med Raadets Raad og Samtykke[6]; jfr. ndfr. S. 410.

78. Raadernes Betænkninger. Egenh. Orig., rettede til Kansleren: Danske Saml. n. 201: 138 og 142.

a. Eske Brok.

. . . . Jeg gifver her chanseler venligen at vide, det jeg ret nu thvende kongl. may[s] min allernodigste herre och kongis missiver bekomit hafver, det enne allangendis [!] pa alle slags korn her af rigit formedelst den dyrre thidt, som sig lader anse, at skulle forbyudis, . . . da efterdi mand dis verre allerede en møgit selsom och dyr thidt hafver i henderne, och mand icke indnu kand vide, hvad mandt idermere kand hafve sig for at befrøgte, da syuf-

---

[1] *Eske Brok* (Aarhus Stift), *Kristian Holk* (Viborg Stift), Hr. *Albret Skel* (Riber Stift), *Iver Jul* (Vendelbo Stift), *Jakob Ulfeld* og *Holger Rosenkrans* (Fyns Stift).

[2] Sjæl. T. XXII, 316.

[3] Smstds. 317.

[4] Smstds. 339.

[5] Smstds. 379.

[6] Smstds. 381.

nis mig rodtsompt, at forbudt pa alle slags korns udførelse til fremede steder skier indtil s. Hans dag førstkomindis, efter som medt rug och skeidt er, och efter kongl. may^s nodigste befalling her udi Aarhus stigt slig forbudt lade tilkiende gifve, samptligen denom at efterrette, indtil de kongl. may^s nodigste vilge idermere der om forfarer. . . . . Droningborg 29 9bris anno 1623.

b. *Albret Skel.*

. . . . Kand jeg y al underdanighed ichi andet forstaa, end ded jo er gafnligt, at der kommer forbud paa alle slags korn efther hans mai^s messives indhold, thi helders skulde der formedelst den dyre thid, som kornet er i udenlands, saa megit udførris, at ded ichi her y rigit skulle verre at bekomme. Hafver och straxen efther hans kongelig mai^s bref och befalning ofver al Riberstift paa hans maiestads vegne udførselen ladet forbyde. . . . . Riberhus den 2 decemb. 1623.

c. *Iver Jul.*

. . . . efter di omstendigheder, hoytbemelte hans ma. skrifvelse omformelder, och den formodende høye nødt och farlige thilstandt for dyerthidt (det Gud almechtigste naadeligen afvende) motte forekommis, siunis mig for min person icke uraadsombt, at der med aller første efter hans ma^s naadigste bethenckende skier forbudt, dog til samme thidt, som paa rogen schiedt er, hvor efter mand da eller des forinden om rigens stendernes nodtorftige thilstandt och leylighedt kand komme udi vider forfaring, och hafver sig at efterrette . . . . Villestrup thend j decembris anno 1623.

Fyrstendømmerne. 8 Januar befaledes det fra Boller Hr. *Albret Skel* at møde til Fabiani og Sebastiani Dag (20 Januar) i Tønder (i »Holsten«) og dèr optræde som Aktor, for at faa Digestridighederne mellem Hertugen og Kongen afgjorte enten ved Underhandlinger eller Dom[1]. Dagen efter befaledes det *Eske Brok, Kristian Holk, Iver Jul* og Hr. Gerd Rantzau at overvære det samme Møde som kgl. Kommissarier, idet Kongen til den Ende entledigede dem fra den

[1] Jydske T. VII, 184.

til ham aflagte Ed[1]. 12 Januar meddeltes det fra Rendsborg Raaderne, at Mødet var udsat til 17 Februar[2].

29 Marts befaledes det fra Kronborg *Eske Brok*, *Jakob Ulfeld*, Hr. *Albret Skel* og *Holger Rosenkrans* at møde i Flensborg 5 Maj og dèr overvære den bevidste Handel mellem Riget og Fyrstendømmet paa Kongens Vegne[3] (jfr. ovfr. S. 354). 11 April udfærdigedes deres Instrux[4]. 2 Maj befaledes det fra Bredsted Raaderne i Stedet at møde i Rendsborg, hvortil Landdagen var henlagt[5]. Her afsluttedes 9 Maj et Forbund mellem Kongeriget og Fyrstendømmerne om gjensidig Krigshjælp (den saakaldte udvidede Union)[6]; jfr. S. 360.

Sverige. 14 Marts bad det danske Rigsraad fra Odense det svenske at sørge for, at de Folk maatte eftersøges og straffes, som i Sverige udspredte det aldeles ugrundede Rygte, at Kristian IV skulde have noget fjendtligt i Sinde mod Sverige[7]. Jfr. ovfr. S. 354.

Fra Vesteraas 28 Marts besvarede det svenske Rigsraad det danske Raads Skrivelse af 22 Avgust 1622 (ovfr. S. 350), der først var kommet det i Hænde 17 Febr.; det oversendte en Kopi af Gustav Adolfs Svar til Kristian IV (af 27 Marts[8]) og fastholdt ligesom Kongen, at den i Sverige indførte Told kun vedkom Sveriges Konge og hans Undersaatter, ikke de mellem Rigerne gjorte Aftaler[9]. — Da Kristian IV nu udførte sin Trusel og 14 April fra Frederiksborg befalede, at der skulde

[1] Jydske T. VII, 185. Et lignende Missive er kort refereret under 8 Januar (Fol. 184), hvor dog *Iver Jul* ikke nævnes med.

[2] Smstds. 185.

[3] Smstds. 193. Brevet til *Eske Brok*: Orig. med Segl: RR. n. 43 S.

[4] Orig. med Segl: RR. n. 43 U (Instruxbog 1613—69, Fol. 45).

[5] Orig. med Segl: RR. n. 43 V (Jydske T. VII, 199).

[6] Falck, Staatsrechtl. Urk. S. 107 o. fl. St.; jfr. Slange S. 493—94.

[7] Brevet var underskrevet af de 7 ved Raadsmødet tilstedeværende Raader: Svenske Acta IV, 123. Det er rimeligvis blevet afsendt, siden det uden Bemærkning er optaget i den danske Kopibog; dog er det ikke forefundet i Afskrift i det svenske Rigsarkiv, hvis originale danske Raadsbreve er brændte med Slottet i Stockholm.

[8] Svenske Acta IV, 123.

[9] Orig. med 10 Underskrifter og Segl: Registr. 82, Sverige (Svenske Acta IV, 315).

afkræves de svenske Undersaatter samme Told i Øresund som andre fremmede[1], beklagede det svenske Raad sig stærkt herover i en Skrivelse til det danske fra Gripsholm 7 Avgust, idet det tillige overdrog den til Danmark sendte Gesandt Johan Salvius at forhandle herom paa dets Vegne[2].

I Henhold hertil overleverede Johan Salvius i Odense 20 Septbr. det danske Rigsraad en skriftlig Proposition, hvori det stærkt betonedes, at man under Protestantismens farlige Stilling ikke burde lade det venlige Forhold mellem Rigerne blive forstyrret. Det svenske Raad foreslog derfor, hvis man i Danmark ikke vilde lade sig nøje med den givne Deklaration og Resolution, at Stridspunkterne forhandledes og eventuelt paadømtes paa et Grænsemøde[3]. — Det danske Rigsraads Svar afgaves 30 Septbr. (*n. 79*); Raadet gjennemgik paa ny hele Toldstriden, medens det kun med Forbehold kunde anbefale et Grænsemøde (jfr. ovfr. S. 365)[4].

Da denne Raadets Skrivelse kom til Sverige, skrev Gustav Adolf 27 Novbr. fra Strengnæs til Kristian IV[5] og samtidig det svenske Raad til det danske, idet det forudskikkede, at »vi nødig og ugjerne vexle Brev og Skrifter med eder i tvistige Sager, vel vidende, at naar saadanne ikke naa den Ende, man eftertragter, pleje de at føde mere ondt end godt af sig«. Raadet imødegik derefter de af det danske Raad hævdede Punkter og betonede atter, at Sverige maatte fastholde sin Stilling, fordi Striden ikke var om »en ringe Frihed, som en Nation per pacta conventa er tilakkorderet, men selve Rigets Højhed«. Det formente ogsaa, at Danmark, før det skred til Repressalier, burde have prøvet den i Forligene foreskrevne Vej til Afgjørelse af Stridigheder mellem Rigerne. Det danske Raad opfordredes derfor atter til at virke hos Kongen til, at

---

[1] Sjæl. T. XXII, 224 og Sundtoldregnskabet.

[2] Orig. med 5 Underskrifter: Registr. 82, Sverige (Svenske Acta IV, 317).

[3] Orig.: Registr. 27, n. 185 (Svenske Acta IV, 187).

[4] Brevet var underskrevet af de samme Raader som Betænkningen af 29 Septbr. (*n. 77*).

[5] Svenske Acta IV, 150.

denne ophævede den Svenskerne paalagte Told i Sundet og gik ind paa Afholdelsen af et Grænsemøde [1].

79. Rigsraadet til det svenske Raad, 30 Septbr. Afskrifter: Registr. 27, n. 221 a (med Underskrifterne) og i Svenske Acta IV, 141.

Vor naborlig venlig helsen, sampt hvad mere kiert och got vi formaa med Gud almechtig tilforne. Edle och velbiurdige Sverigis rigis raad, gode herrer, naboer och besynderlig gode venner, eftersom I gode herrer hid ind thil os hafver afferdiget den høiglærde doctorem Johannem Salvium, saa hafver vi eders schrifvelse sampt forbemelte afferdigtes schriftlige ofverlefverede proposition den 20 septembris her udi Ottense vel bekommet och den sampt førige kongelige och andre schrifvelser, hvor paa samme proposition sig særdelis refererer, flittig och nøige igiennumset och begrundet och dennem der heden verer ment fornummit, nemlig at kong. mayt. af Sverig til den tholds afschaffelse, som de Svensche i stedet for Dansche udi Sverige udgifver, icke hafver kundet forstaait af aarsager,

1. Først efterdi det icke kand sche salvo jure regio som det, der betager hans kong. mayt. sin kongelige frie disposition ofver sinne egne undersaatter, til hvilcket fordraget hans mayt. icke med det ringiste forplickter.

2. Dernest formennis icke at schulle bevisis af de Dansche nogen thold at opbergis directe eller indirecte.

3. For det thredie, at Dansche er friere for kronnens thynge af hvis gods de indføre, end de Svensche self.

4. Der efter, icke ret at berettis der udi, at de Dansche erre giorde de utoldfrie lige, belangende det godsis thold, som udschibis, efterdi de fremmede utoldfrie gifver der af thold och icke de Dansche.

5. For det fembte, at saa frempt end de Dansche ratione effectus den told betallede, som de Svensche udgifve af hvis goeds de til samme Dansche selge, da kand ingen sig dog med rette derofver besverge, lige som och Svensche med ingen foige sig kunde besverge derofver, at de utoldfri gifve deris told udi Sundet, hvil-

---

[1] Orig. med 10 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 220 (Svenske Acta IV, 154).

cken told de Svensche, som godtsit siden af samme utoldfri hendede at kiøbe, dog in effectu at maatte erlegge och betalle.

6. For det siette, at største dellen af den told, som nu disputeris, hafver udi frembfarne Sverigis konningers tider liggit til opstederne udi Sverig och der blefvit oppeborit, førend det neder til søestederne komb.

7. For det sidste, at eftersom de Dansche deris toldfrihed ved privatos contractus kunde siunis at sveckis, saa kand dogh saadanne contractus iche præjudicere Sverigis rigis forordninger, och schulle mandata i Sverige forkyndis och alt saadant dermed afschaffis, saa vit mueligt.

Hvilcke forbemelte skel och aarsager I, gode herer, formenner saadanne at vere, atte nochsom toldens oppebergelse undschylder, och mand sig derfore, uden videre dertil at giøre, dermed burde at benøye, och den told, som i Sundet oppeberge, afschaffe, och icke de Svensche udi deris rettighed mod fordragit turbere och de facto procedere och den ordendtlige udi fordragit forschrefne proces forbigaae.

Der foruden och at mand med den resolution, paa de andre dansche gravamina gifven vaar, och sig med rette burde at contentere, særdellis efterdi religionens och denne tids fast farlige tilstand saadant udkrefver, hvorfore och kongl. mayt. af Sverige sine gravamina hafver ladet falde och af sig sielf bortdøe, uanset de dansche gravamina fast heftig ere drefne, eftersom forbemelte sidste skrifvelser och ofvergifne proposition fast vitløftiger saadant deducerer och forestiller.

Saa ville vi eder, gode herer, der imod til svar venligen hafve uforholdet, at hvad angaar de aarsager och fundamenter, hvorpaa den told, hvilcken de Svensche for Dansche udgifver, beroer, da erre de tilforne af Sverigis commissarier paa det knærødsche mode och fredsfordrag brugte, och samme tid af de dansche commissarier saavel som tit och ofte tilforne vederlagde, och der de iche antagne blefve paa samme mode, ey heller det forslag, som de gode herer, forbemelte svensche commissarier, den tid giorde, da blef den told, som paa de samme rationes, som nu paa nye andragis, sig grundede, afschaffedt udi fordragit; thi ellers vide vi icke, belangende det gods, som udføris, hvad udi fordragit schal forstaais, at vere behandlit, afschaffet och remederit, hvilcket I, gode herer, och udi alle eders svar eigendtlig at forklare althid

forbigaar, uanset kong. mayt. af Danmark, voris allernaadigste koning, sig althid principaliter och fast alene udi denne sag derpaa funderit hafver.

Endog nu vi os med ald billighed vel kunde forschyde til samme fredsfordrag och de forbemelte indlagde, hvor af forstaais kunne, hvad udi frids fordragit hafver verit stridigt, behandlit och afschaffet, och iche med voris replica giøre det paa nye disputerligt, som aldellis ved fordragit, som forbemelt er, neddempet och de novo aldrig med rette burde at føris paa banen; dog ville vi til ofverflod och eder, gode herer, til naborlig och venlig velbefalde til hver de indførte skiel och aarsager her med korteligen hafve svarit:

1. Det jus reginm och den kongelig disposition ofver svensche undersaatter belangende, da forstaa vi intet høygre at vere, end at fridsfordrage och afscheder stricte holdis och efterkommis, och saa frempt en potentat nogen frihed hafver forundt sinne naboer uden nogen kongelige forbehold, hvilcke friheder end hannom sin kongelige fri desposition ofver sinne egne undersotter eller andre, som i sinne lande handler, betager, och samme naboer sig sielf iche saadant frihed giøre forlystig, at da intet jus regium saa høygt kand forstaais, som der imod kand despensere. At nu den told, som desputeris de Dansche, ratione effectus er paalagt, och atte dermed besvergis, dernest at saadan told for nest forleden feigde hafver verit ved adtschiellige forandringer udi det esse bragt, som den nu er, derforuden, at denne den sielfsamme told er, som for feigden stridig vaar, och for det sidste, at den siden paa fordrags mødet hafver verit behandlit och afschaffet, ville vi eder, gode herrer, til forige tiders moder, behandlinger och indlagte achter venligen hafve remitterit.

2. For det andet, at ingen told af de Dansche oppebergis, derimod beklagis, at den told, som tilforne de Dansche de facto var paalagt, er saaledis forandret, at de Svensche, som varene de Dansche selge, sielfsamme told i det sted udgifve.

3. At de Dansche ere friere for cronens tynge af indførte gods end de Svensche, dertil svaris: At belangende de Svensches told eller utoldfrihed, saa vit de Dansche efter fordragit iche ere interesserede, gifver eller tager os intet, och bør vi derfore os intet derom at bekymre, meden vel forstaae vi, at efter eders, gode herrer, sedvanlige udtydelser, da kand sielfsamme toldfriheder med lige saadan føye forandris som den, hvilcken nu disputeris, tilforne

er forandrit, och tolden af det gods, som indføris, de Svensche eller andre, som med Dansche kiøber, paaleggis, eftersom i konning Charls høyloflig ihuekommelse hans tid schied er, och siden kand samme forandring med oftbemelte udtydelse undschyldis, efterdi den kongelig høyhed och fri disposition sig saavel hedenstrecker til det, der kiøbis, som det, der selgis, hvorved da och i lige maader denne frihed, som dansche undersaatter nu vinder paa det indførte gods, dennom och blef betagit, giort fruchtløs och til intet. Herhos kunde vi iche lade uformeldet, at efterdi den svensche cronnis rettighed af det gods, som indføris her, berettis de Dansche efter fordragit at efterladis, at os nogit fremmit forekommer, at det nye paalegh och told, somb under stemplependings nafn udgifvis, til stedis mod fordragit, efterdi samme stemplen hafver sin sierdiellis rulle, som hver och en dansche handlende stor udgift foraarsager, och er samme rulle saa different paa varene sat, at nochsom er at se, saadant iche til stemplernis løn vere anset (som dog efter fordragit de Dansche som et nye paalegh icke burde at besverge), eftersom och den fordel deraf kommer eller komme kunne, om den forhøyes, kiøbstederne udi Sverig berettis at vere af kong. mayt. udi Sverig forundt, at mand nu anden paalegh och besvering forbigaar, som bompending, paspending, lastpending, tolders och secretarii foræringer och andet, om nu saadant er at turbere de Dansche i deris rettighed, och de facto procederede, stiller vi eder, gode herrer, at betencke.

4. At af det gods, som udføris, di Dansche och de utoldfri iche ere lige vilckor, tholden belangende, undergifne, och de fremmede told at gifve, och de Dansche ingen, da hafve vi os med kiøbmend, som did ind handle, her bespurdt och den leiglighed saaledis forfarit, at saa vit jern angaar, da naar en utoldfri et skippund jern udfører, gifver hand til told, eller de Svensche for hannom, en daller in specie, derimod lefverer hannom igien otte rundstyker, for de Dansche gifver de Svensche lige saa megit ringere omtrent fire rundstycker, hvilcke fire rundstyckers forschiel den told formennis vere, som de Dansche schal vere fri fore.

Nu gifver vi eder, I gode herrer, at betragte, efterdi I self i andre eders schrifvelser erre gestendige, de Svensche at udgifve told af det gods, de selge, som udføris och de dog godsit iche udfører, om Dansche, som godtsit udfører, om de iche saadan told udgifver.

Dernest stiller vi eder, gode herer, och hiemb, hvad leiglighed det kand forstaais at hafve med den told, de Svensche nu udgifver for Dansche at dømme deraf, at di utoldfri sielf forige tid udgaf samme told for sig sielf, som de Svensche nu for dennom udgifver.

For det sidste, at efter den oftberørte fri desposition (saa at forstaa, som I gode herrer den udtyde) kand vel forbemelte fire rundstycker foruden de femb mark och paaleggis di Svensche, som med Dansche handle, at udgifve, er saa i lige maader den frihed at ende, och kand det mindste paaleg følge det største, och det factum lige med samme undschyldning som den nu disputerlige told med undschyldis, och endog hertil maatte svaris, at saadant kand och bør iche billigen allegeris, før det skier, saa kand dog enhver, som sin sunde fornuft hafver och ret dømme vil, ingen vis ende se paa saadanne paaleg eller giøre sig nogen gedsing, hvad frihed mand sig sikerlig och uformen sig schulle kunde tilholde, som och iche under saadant skin jo vel schulle kunde betagis.

5. Belangende det simile med utoldfries told udi Ørresund och den dansche told udi Sverig, da er der aldellis ingen lighed, efterdi quæstio ehr alene om Dansche och Svensche, som i fordragit meldis toldfri, och om ingen fremmede utoldfri; thi endog den told, de Svensche gifver af hvis de sielf udfører paa Danmark, i lige maader endog Engelsche, Hollender och Lybsche, som told udi Sverig gifver och deris gods hid indfører, paa samme maade de dansche indbyggere interesserit, dog efterdi di nationer i fordragit iche ere indførde, hafver hans kong. mayt. voris allernaadigste herre saadant aldrig villit allegere, hvad schade hans kong. mayt[s] undersotter och ratione effectus af deris told hafver kundet finde.

6. At nogen told af Dansche udi opstederne, meden dennom efter fordragit och adtschiellige grends afscheder der blef tilladt at handle (eftersom mange endnu lefve och her til stede ere, som i samme opsteder hafver haft deris næring nogle aar forleden), det vide vi iche, throer iche heller det skal kunde befindis, synderlig efterdi fordragits mening verit hafver, at aldellis ingen besvering nogen Dansche eller Svensche schulle paaleggis i hver andris lande, fordragit och iche paa kiøbmendene alene er anset, meden paa rigernis indbyggere paa baade sider, at de deraf fordel kunde hafve och saaledis med hinanden i des fastere venschab och velvillighed bebiudis.

Kunde end bevises af danscht gods nogen told i opstederne at vere tagit, da kand dog saadan actus turbatorius Danschis frihedder i ingen[a] maader præjudicere.

7. At forbiudis schulle, ingen told af de Dansche at maa oppebergis och privatus contractus at schulle remederis, forstaa vi der heden, at det schulle forbydis, at ingen anden tolden ofverlefvere maatte end de Svensche, uanset de Dansche bedre der ved erre befordrede, at de sielf maa besøge tholderen och tolden maa udligge, end at di schulle bide efter di svensche kiøbmends beqvemmelighed. Hvad privatos contractus angaar, da dersom de Dansche ville kiøbe godsit ringere af de, som toldfri ere, end de det til andre selge kunde, skulle de det til Dansche iche ville afhende, och de Svensche utoldfri belangende, da saa frempt de Dansche ville staae paa, at de Svensche sielf tolden af varenis ordinarie pris schulle udligge, eller och saa frempt saadant de Svensche ved mandatum paalagdis, da var saadant et beqvempt middel at schielle de Dansche ved ald deris handel i Sverig, efterdi ingen schulle vilde med dennum handle, hvorfore dette remedium vaar føye thienligt, ja besverliger end gravamen var i sig sielf.

Hvad videre d. doctoris Salvii commissarii skriftelige indlagde proposition belanger, som os denne tids och religionens farlige thilstand erindrer, saa maa vi vel bekiende saadant tempestive med gode schiel, føye och fornuftelig at se; vi formode och visselig, atti, gode herrer, sielf saadan leiglighed och farlige constitution vel och ofte betragter, och aldting der heden hielper dirigere, at voris allernaadigste herrer paa baade sider, saa och begge nationer hin anden jo lenger och mere med ald god vilge och naboeschab maa forobligeris och bebindis, hvilcket vi paa voris side med ald flid ville søge och troligen lade os vere befallit.

Der foruden atti, gode herer, eders gravamina hafver ladet falde, saa formoder vi och ald tilbørlig venlig satisfaction derimod at vere schied, medens at formennis de dansche gravamina fast hastig vere drefne, det kunde vi iche begribe, efterdi samme gravamina hafver gaait i svang siden nest forleden frids fordrag, och deris afschaffelse ved alle venlige och beqvemme middel nu paa ottende aar continue er søgt och behandlit, och det saa uden ald frucht, atte dagelig, serdellis med nye paaleg, tiltager och sig formerer[b], uanset mand udi frembfarne kongers tider udi saadant til-

a Afskrifterne: nogen. *b* Afskrifterne: formenner.

fald iche en eniste maanit hafver biet och oppeholdet, før mand hafver grebet til dette middel med tolden udi Sundet at oppeberge, som denne gang efter saa langsommelige forbidelser sched er, och endog hans kong. mayt. af Danmark, vor allernaadigste herre, tolden udi Øresund at oppeberge hafver befallit, dog hafver hans kong. mayt. iche endnu paa andre steder udi rigit, saadan tholdens opbørsel af det gods, som udschibis, stillis udi verket, saa formoder vi underdannigst, ville och frembdellis underdannigst anholde, at hans kong. mayt. endnu nogen tid dermed ville opholde, i forhaabning, I, gode herrer, hos kong. mayt. af Sverig det endnu saaledis underdannigst behandlendis vorder, ath[a] den told, som nu desputeris, saa och anden nye told och paaleg gandtslige afschaffede vorder, paa det kong. mayt. af Danmark, vor allernaadigste herre, och for aarsagis kunde den told, de Svensche i Sundet er paalagt, at afschaffe.

Belangendis det, I, gode herer, formenne at ville hos kong. mayt. af Sverige bringe til veye, at et mode paa grendsen maatte om samme told och de andre gravaminibus anstillis, saa maa vi vel bekiende saadant tilbud tolden belangende os gandsche uformodeligt och fremmit verit forekommit, hafde och aldrig kunde giort os tancke derpaa, atti, gode herrer, nogen iring, som for fordragit til det knærødsche mode hafde verit behandlit och udi fordragit som afschaffet indført, paa nye schulle villet giøre disputerlig och bringe paa banen til en nye rettergang, thviller och høyligen, voris allernaadigste herre och konning saadant forslag sig schal lade befalde eller det indgaae; men ellers andre gravamina paa modet efter forberørte och begierte proces at behandle, forhaaber vi hans kong. mayt., vor allernaadigste herre, sig naadigste lader vel befalde, och at ti lige maade da denne toldsag udi venlighed alene och iche rettergangs vis indbyrdis os mellom kand deduceris, berettis och behandlis.

Hvad di andre tvende saavel som andre gravamina belanger, formennis endnu vel foriger erklering, naar videre derpaa giøris anfordring, hvis vi derimod eder, gode herer, til naboerlig vilge och venlig velbehavg vide at geraade, ville vi saadant at forrette althid godvilligen findis bevogne, befallendis eder, gode herrer, samptligen Gud allermechtigstis naadige beschiermelse til ald løckelige velferdt. Af Ottense den 30 septembris anno 1623.

Eders gode venner och naboer.

[9 Underskrifter.]

a Afskrifterne: och.

Udlandet[1]. Paa Kristian IV's Rejse til Brunsvig ledsagedes han bl. a. af *Eske Brok*[2].

30 Juni skrev Kongen til *Holger Rosenkrans*, at da han var til Sinds at skikke R. Kansler *Jakob Ulfeld* ud af Landet, »at forrette vort betroede Hverv«, skulde i dennes Fraværelse *Holger Rosenkrans* forestaa Kanslerens Bestilling[3].

1624.

Af Raaderne døde Oluf Rosensparre 13 Januar, medens Raadet i Marts forøgedes med Mogens Kaas og Tage Tot Ottesen.

Marts. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

Raadet indkaldtes 5 Febr. til at møde i Kjøbenhavn, saa snart det var muligt for Is; derom udgik Brev til 8 Raader[4]. Bl. a. skulde Adelens Taxering til Rostjeneste tages for, og nogle af Raaderne befaledes det derfor at medtage, hvad Efterretning de kunde have i samme Sag[5]. Kongens Proposition er dateret 10 Marts (*Egenh. Br. n. 151 b*)[6]; Raadsmødet sy-

---

[1] Naar *Anders Sinklair* i dette Aar var i England (Molbech, Egenh. Br. S. 9), var dette vistnok ikke i Statshverv. — I et tysk Flyveskrift fra dette Aar udtales, at Kongen af Danmark næppe vil forsvare Protestanterne i Tyskland, fordi »die dennemärkische Reichsräthe nicht dahin incliniren«: Londorp, Acta publica II, 781.

[2] Vedel Simonsen, E. Brok I, 131.

[3] Fynske T. III, 709. Staar dette Missive i Forbindelse med den Sendelse til Spanien, hvori det først i 1624 var paatænkt at sende *Jakob Ulfeld*?

[4] *Kristian Holk*, *Eske Brok*, Hr. *Albret Skel*, Hr. *Anders Bille*, *Jakob Ulfeld*, *Iver Jul*, Hr. *Anders Sinklair* og *Holger Rosenkrans*. Sjæl. T. XXII, 352; til *Eske Brok*: Jydske T. VII, 242.

[5] Herom en Tilføjelse i Missiverne til de 4 første Raader; *Eske Brok* var indtraadt i Taxationsudvalget i *Oluf Rosensparres* Sted, ovfr. S. 361.

[6] 5 Marts meddelte Kongen Kansleren, hvilke Punkter der skulde omtales i Propositionen (Egenh. Br. n. 147).

nes først at være begyndt d. 12[1]. Samme Dag skrev Kongen til Raadet: »Eftersom en stor Del af Rigens Raad Tid efter anden ved Døden ere henkaldte, saa og en Part af dem, som igjenlever, med Skrøbeligheder er beladen, saa at ikkun faa tilbage ere, som paa Rejser eller Opvartning i vore Ærender kan bruges, hvorfor vi have for godt anset i denne Raadets Forsamling med *Mogens Kaas* og *Tage Tot Ottesen* Raadets Antal at formere«[2]. 15 Marts befalede Kongen derpaa Tage Tot at begive sig til Kbhvn., »hvor du videre om vor naadigste Vilje skal forstendiges«[3]. 16 Marts tilskreves det Hr. *Albret Skel*, *Iver Jul* og *Eske Brok*: »Vi bede Eder og naadigst ville, at saa fremt I for Livs Svaghed kan rejse, at I eder da hid over til vor Kjøbsted Kbhvn. strax begive, anseende de andre vore elsk. Rigens Raader endnu her samlede en Tid lang til Stede blive«[4]. 23 Marts skrev Kongen til Kansleren: »Fru Moder erklærede paa min Begjæring, at hun med 50.000 Rdl. vilde undsætte mig, hvilket jeg sagde til *Mogens Kaas* i Morges, at han det Raadet skulde sige, at I kunde sig derpaa erklære, hvilket endnu ikke sket er«. Herpaa ønskedes Besked snarest[5]. Midt i April var der 10 Raader samlet (kun *Iver Jul* og *Jens Jul* fattedes[6]), og Kongens Proposition besvaredes da i en Betænkning af 14 April (*n. 80*), efterat Kongen den foregaaende Dag havde tilskrevet Kansleren, at Raadet maatte gjøre Ende paa, »hvad som er at bestille«, og fremdraget nogle nye Punkter (*Egenh. Br. n. 151*).

Flere af de af Kongen fremsatte Spørgsmaal ønskede Raadet udsat til Herredagen, saaledes om hvor vidt Gustav Adolfs paatænkte Angreb paa Danzig vilde være et Indgreb i Herreretten over Østersøen (§ 4), om Betalingen af Gjælden til Enkedronningen (§ 7) og om Accisen paa dansk Øl (§ 8). Overfor Sverige (§ 3) mente Raadet, at der ikke var Grund

[1] Kr. IV (Danske Saml. 2 R. III, 372).
[2] Egenh. Br. n. 148.
[3] Skaanske T. V, 60. Endnu 19 Marts tiltaler Kongen Tage Tot (Ottesen) med du: smstds. 61.
[4] Jydske T. VII, 250. Bemærkningen om Livssvagheden har vel kun staaet i Brevet til *Eske Brok.*
[5] Egenh. Br. n. 149.
[6] Det ser derfor underligt ud, at Raadet foreslog Udsættelsen af et Par Sager, indtil flere Raader kom sammen.

til at udruste Flaaden, efterat Gustav Adolf nylig havde givet saa venskabelige Forsikringer; Svar paa de to svenske Skrivelser (§ 5) bades Kongen udfærdige. Overfor Frankrig (§ 6) bades Kongen søge Stridspunkterne udjævnede ved Underhandlinger. Over de til Grænsefæstningerne nødvendige Garnisoner (§ 1) indgav Raadet et Overslag og foreslog, at de skulde besoldes af den til Krigsfolkets Underhold bevilgede Told, indtil man paa Herredagen kunde overveje Sagen paa ny. Kristianstad Fæstning (§ 2) bades Kongen foreløbig forsyne med Skyts, medens det foresloges, at det Folk, der skulde stilles af Adelen og Kronen til Grænsefæstningerne, indtil videre skulde underholdes af Bønderne. I Anledning af Kongens Klage over Lensmændenes Ødselhed med Brændsel (§ 9) gjorde Raadet opmærksom paa de meget afvigende Forhold i de forskjellige Len og ytrede sig ikke om den af Kongen foreslaaede visse Taxt for Forbruget. Paa Kongens Proposition af 13 April (*Egenh. Br. n. 151*) svarede Raadet paa Forslaget om en Forordning om Ægterne til Raader og Lensmænd[1], at dermed kunde forholdes efter Recessen og gammel Sædvane, medens det, hvad Penge angaar til Krigsfolkets Aftakning, bad Kongen forstrække disse indtil Herredagen. Dette nægtede Kongen dog endnu samme Dag at gjøre, da Summen var altfor stor (*Egenh. Br. n. 152*). — 15 April erklærede Raadet (*n. 81*), at det efter Kongens Ønske havde medbeseglet et Værnbrev for Stiftet Schwerin, i hvilken Anledning Kongen samme Dag udstedte en Revers til de ti tilstedeværende Raader[2].

80. *Raadets Betænkning, 14 April.*

A., B. Originaler, begge med Tage Tots Haand: RR. n. 43 Æb.

Eftersom kong. mt. vorris allernaadigste herre och konningh schriftligen hafver proponerit hands mt[s] underdanigste raad nogle

---

[1] Jvfr. ovfr. S. 359—60.

[2] Heri hedder det, at Forløftet ikke skal skade Raaderne eller deres Arvinger, »inmassen wir auch obgedachten schudzbrief allein uf den fall, da gedachtes stift aus unwilligen und unerheblichen ursachen von den herzogen von Mecklenburg dieser election halber solte beswert, molestiret und überzogen werden, wollen gemeinet undt verstanden haben.« Afskrift: Bremen (Reg. 14) n. 11 b.

puncta, dat. Købvenhafn den 10 martii 1624, och der paa deris schriftligh svar naadigste begierit, saa er derom raadsens underdanigste betenckende.

1. Belangendis den 1 punct udi hands kongl. mt[s] naadigste proposition, som formelder, at eftersom vorris naboer extraordinarie krigs forfattinger ingen kand være ubevist, och grensfestningerne befindis icke saa være forvarede, som vel burde, saa siunis hands mt. naadigst icke raadeligt eller forsvarligt dennom lenger saaledis at lade forblifve til en hvers discretion, som sig noget viderligt imod hands mt. och rigit vilde indbilde, horforre vil betenchis middel, ved hvilcke de saa ofte af hands mt. foreslagne ordinarie garnisoner udi fornefnte grensfestninger kunde underhollis,

Da efterdi hands kong. mt. naadigste tilkiende gifver och til gemøt fører om vorris nabors extraordinarie krigsforfatting, som nu udi denne tidt kunde foraarsage atskillige høye mistancke och fare, hafver raadit underdanigste derofver delibererit, hvad middel nu kunde være til notvendige garnisoner udi grensfestningerne at underholle. Och efter di alle leilighed och omstendighed med høyeste flidt hafver betractet, da befinder di efter rigens och undersotternis vilckor och tilstandt, at besverligen andre middel der til skal kunde findis, end at saadanne garnisonner (som nødvendige kunde verre) kunde underhollis af rigens indkomst, som her til brugelig værit hafver; dog paa thet grentsfestningerne udi denne seltsamme tid och tilstandt for al farlighed motte forsiunis och forseckris, at hands kongl. mt. naadigste ville lade dennom med nødvendige garnisoner besette och forvare af gevorben folck, hans mt[s]. eigne undersatter (det meste ske kand), efter thet ofverslagh, som nu senisten paa hands mt[s] naadigste velbehagh underdanigste blef giort. Och at samme garnisoner motte besollis och underhollis udaf hvis den told, som for nogen tid blef bevilget och paalagd paa atskillige vare (til krigsfolcks underholding udi stedet for di udschrefne byndergaarde), kand forstrecke indtil førstkommende herredage, at flere hands kongl. mt[s] raad da kunde tilsammen komme och da videre om samme leilighed deliberere.

2. Om Christianstad, at betencke middel, horledis fornefnte festung med nødvendige støcker och munition kand forsiunis, der paa er raadens underdanigste begieringh, at kong. mt. naadigste ville samme festungh med nødvendige støcker och munition lade forsiune,

indtil der kand betenckis di beste middel saadant at til veye bringe.

Belangendis gierdet at samble til det folck, som nu forordnis til grensfestningerne af adelens saa vel som af cronens (som kongl. mt[s] naadigste proposition om formelder), derom er raadens underdanigste betenckende, at samme folch paa nogen tidt, indtil gevorbene folck (om fornøden giøris) udi festningerne vorder indlagdt, motte underhollis udaf bynderne efter den forordningh, derom tilforn giordt er, anseendis adelens bynder alle tidt for saadan underhollingh hafver værit frie och forskonede.

3. Paa kongl. mt[s] naadigste proposition, som formelder, efterdi den store krigs præparation, som kongen af Sverrigh til søes forrehafver, dag efter anden mectigh, formeris, vil raadslaaes, om icke fornøden floden for en och anden tilfaldt skiuldt denne sommer at holde udi beredskab,

Derpaa var raadens underdanigste meningh, at efter saadan leilighed, som da formodedis for handen at være, at thet var raadeligt, at floden motte hollis udi beredskab mod hvis som kunde paakomme, efter at mand den tid icke vare forvissede om vorris naboers intention, førend kong. mt. kunde bekomme visse svar fraa kongen af Sverrigh; men efter at kong. mt. nu hafver bekommet saadan venligh schriftligh svar och erbiudelse til al venskab och god correspondents, da er paa kong. mt[s] naadigste velbehavg raadens underdanigste betenckende, at med den gandske flodis udrustningh icke efter slig leilighed nu giøris behof, uden hvis ellers aarligen och sedvanligen pleyer at udredis.

4. Belangendis den 4 punct udi kong. mt[s] naadigste proposition, som formelder om erklæringh de jure et dominio maris Balthici, item at det formenis, at kongen af Sverrigh skulle ville attacquere Dantsken, hvad udi saadan tilfaldt er at forretage,

Den punct befinder hands kong. mt[s] underdanigste raad saa høy och victigh och af saa stor conseqvents at verre, at den udkrefver stor, god och vel funderit betenckende, horforre di erre underdanigste begierendis, at med samme punct maa beroe, indtil flere hands kong. mt[s] raad tilsammen kommer.

5. Om svar paa di tvende svenske schrifvelser er paa kong. mt[s] naadigste velbehavgh raadens underdanigste betenkende, at hands kongl. mt. med det forderligste paa sammo schrifvelser ville lade svare och vid nogen hands mt[s] eigen betroede ofversende.

6. Om den differents med Franckerigh och repressaliis, der paa er paa kong. mt[s] naadigste velbehavg raadens underdanigste meningh, raadeligt at verre medt det første derom at lade handle, at sagen til nogen endelighed ved billige och venlige middel kunde komme.

7. Paa kong. mt[s] naadigste proposition, at der vil betenckis. horledis rigit med det forderligste kand aflegge den gield. det hands mt[s] fru moder, vorris naadigste dronningh, skiuldig, med sin rente,

Der paa er raadens underdanigste betenckende, at hvis efter rictig ofverslagh och liqvidation imod di forige bevilgede skatter hands kong. mt. kand befinde udaf samme gield ubetald at restere, at da saadan rest at aflegge udi denne mislige tidt motte bedagis och til førstkommendis herredage anstaa, at mand herforinden kand fornemme, hvad landsens leilighed kand blifve, om mand udi andre maade kunde forarsagis (det Gud naadeligen afvende) penge at optage, anseendis det da kunde blifve besverligere dennom at opbringe, horforre thet siunis raadeligt, samme penge endnu paa nogen tidt hos hendis mt. paa rente at lade bestaa.

8. Anlangendis kong. mt[s] naadigste proposition om den accise af Danstøl, som icke skal kunde opløbe imod den afgangh paa tydsk øls accise, at betencke middel derfor, ved hvilcke saadan formindskelse kand suppleris, er raadens underdanigste begiering, at der med ochsaa maa beroe til førstkommendis almindelige herredage.

9. Paa den 9 punct, som formelder, at eftersom hands kong. mt. naadigste forfarer, en del hands mt[s] lensmendt fast uraadsommeligh och uden nogen sparsomhedt medt hands mt[s] och cronens skofve til deris eigen ildebrandt at omgaas, och saadan cronens eyendomb paa oldengield, ildebrandt och anden herlighed tid efter anden til merckeligh forringelse och skade gerader, da siunis hands kong. mt. raadeligt och fornøden, at en vis tax giøris paa, hor meget vedt en hver lensmand aarligen til sin fornødenhed bør at got giøris,

Er raadens underdanigste erklæring, at der befindis atskillige vilckor och leilighed udi lenene, som hafver skofve, udi det, at udi nogle len befindis udi jordebøgerne yde ved, som bynderne aarligen yder af deris eigen ved; udi andre læn erre bynderne indschrefvene for, hor mange las ved di aarligen skulle age til lens-

mendenis behof, dog af lænens skofve; udi somme læn er intet saadant, men der skofvis och agis, efter som nødtørftigen behof giøris; derforuden hvis cronens bynder udi lænene til biugnings behof och hiulftømmer til deris vogne fornøden hafver. Hvilche omstendigheder raadet underdanigste ville erindre, men dersom kand befindes, at nogen lensmand anderledis utilbørligen sig med skofhugh och ildebrand ville forholde, da derforre tilbørligen at svare och stande til rette.

Eftersom kong. mt. naadigste hafver ydermere proponerit om penge til krigsfolckens aftachninge, derpaa er raadens underdanigste begieringh, at hands kong. mt. naadigste ville lade giøre et ofverslagh, hor møget thet sig kand beløbbe, och saa naadigst sielf det forstrecke indtil herredagene; da ville raadet underdanigste giøre hands kong. mt forvaringh, at saadanne penge ved skat eller andre middel skal blifve igen erlagdt til førstkommendis Martini; och saa siunis raadet paa kong. mt[s] naadigste velbehavg underdanigste, at di sidste optagne penge icke behøfvis, men at kunne tilbage skickis.

Disligeste hafver hands kong. mt.[s] naadigste proponerit om en vis ahnordningh paa vogne til hands mt[s] raadt och lensmendt med skat och regenskaber etc. Der paa er raadens underdanigste begering, at der med maa blifve och holdis efter recessen och som det af arrilds tid været hafver. Datum Kiøfvenhafn den 14 aprilis anno 1624.

Christenn Friis[a]. *Eske Brock.* *Christian Holck.* *Jacob Wlffeldt.*
Anders Bille. *Holger Roszenkrantz J.søn.* *Andres Sinclar*[a].
Mogenns Kaas. *Thage Tot*[b] *Otszøn.*

I Betænkningen er indlagt:

Ofverslagh efter kong. mt[s] naadigste proposition paa soldater udi festingerne paa kong. mt[s] naadigste velbehavgh.

Christianstadt:	En lytenent, en vactmester, sex corporaler, et hundride och tredufve soldater.
Halmstedt:	To lytenenter, en vactmester, sex corporaler, et hundride och tredufve soldater.
Vardberg:	En lytenent, en vactmester, tre corporaler, et halfhundret soldater foruden di tredufve, som var tilforn.
Lavgholm:	En vactmester, tolf soldater.
Christiannopel:	En lytenent, en vactmester, tre corporaler, tresenstyfve soldater.

Christenn Friis. *Eske Brock.* *Christian Holck.* *Jacob Wlffeldt.*
Anders Bille. *Holger Roszenkrantz J.søn.* *Mogens Kaas.* *Thage Thot O.*

a Fattes i B. b B: Thot.

61. *Raadets Betænkning om Beskjærmelsesbrevet for Schwerin Stift, 15 April.*

A. Orig. og B. Kopi, begge med Kristian Holks Haand: RR n. 48 Aa.

Efther som Nicolaus Eggebret, secreter i thet thydsche canselie, hafver, siden ethers kong. mat. var forreiset, verit hos raadet medt et beschermelse bref, som thil domherrene och stiftet Sverin schulle udgifves och af raadet underschrifves och forseglis, saa ehr raadens paa hans mat[s] naadigst behag underdanigste betenckinde, at mandt paa rigens vegne icke vel saa kunde forschickere thenum efther schutsbrefvens indholt saa generaliter for ald schade, kunde icke heller bekome nogen underretning saadant af Danmarckis riges raadt thilforne at vere schet; dog alligevel, paa thet at raadet icke schulle i thene thidts thilstandt synes at vere aarsag thil nogen forhindring udi herthug Ulrichs hans f. n. election, eftherthi uden thvifvel nu thil s. høyloflig ehukomelse herthug Ulrichs begrafvelse heller och strax ther efther same schuts bref af domherrene och capitulares ville begieris, tha hafver raadet efther kong. mat[s] naadigste begiering thet underschrefvit och forseglit, dog the thet icke anderledes paa rigens vegne underschrifver och forsegler, ind som indgangen i schuts brefvit saa vel som ochsaa same schutsbrefs prætension om formelder, nemlig saa lydendes i sin mening, at ther som the, som hafver haft øye paa same stift och endnu hafver (hvilcke vi forstaar the herthuger af Meckelborg), ville stiftet noget vidervertig heller fiendtlig ubilliger vise och uden nogen retmessig aarsag for hans f. n. herthug Ulrichs elections schyldt paa føre, tha ville kong. mat. och riget thagge capittellit i forsvar, mens thersom lanthe Meckelborg i sig selfver blef af nogen ahnfechtet, och tha stiftet som nest liggendes ochsaa med, heller ochsaa keyseren heller nogen anden mechtig fiende anfechtit stiftet aldene och icke the meckelborgsche herrer, efther thendt prætension, som the formener thenum ther thil at kunde hafve, tha ehre vi underdanigst begierendes och icke heller selfver forstaar heller formener videre endt som forschrefvit staar voris underdanigste underschrifvelse och forsegling at kandt henthydes, thi thet hellers seher saa vitløftig udt, at thet icke aldeniste ehr thette rige umueligt at holde, mens ochsaa icke brugeligt sig saa høyligen paa rigens vegne for ald schade sig emodt thenum forplichte, och the aldelis inthet thette rige theremodt at

giøre sig forobligerit, som ellers althidt sedvanligt. Ville os ochsaa underdanigst hafve forbeholden och vere undschyldet, at om sligt her efther hos hans mat. underdanigst af andre stifter blef begierit at schulle sche, at saadant icke kandt heller bør at sche, medt mindre mandt ville sette hans kong. mat. och riget i slig øyenschinlige farre, at vi thet icke kunde forsvare, och at thet nu thene gang efther k. m. naadigste begiering medt voris underdanigste underschrifvelse och forsegling scher, ehr aarsagen, som forberørt ehr.

Och ehr raadet underdanigst ethers kong. mat[s] naadigste revers egien begierendes, hvor udi the maa blifve forseckrit, at thet riget och thenum schal holdes schadesløs, och at the thenne theris underschrifning och forsegling icke anderledes forstaar, endt som forberørt ehr.

Vi forhaaber endnu och ehre underdanigst begierendes, at thenne schutsbref thenum icke motte thilstilles, mens at the nu som thilforn burde at vere fornøyet med thendt stil, som ehr udgifven, thendt thidt s. och høyloflig ehukomelse h. Ulrich kom thil stiftet, saa vel som ochsaa thendt, ther blef udgifven, thendt thidt electionen schede paa hans f. n. herthug Frederich. Hvilcken voris underdanigste betenckinde vi underdanigst ehre formodendes, e. k. m. udi thendt beste mening naadigst opthagendes och forstaendes vorder. Af Kiøpnehafn thendt femtende aprilis aar 1624.

Christenn Friis. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Wlffeldt. Albret Skiell. Anders Bille. Andres Sinclar.

21 Juni. Herredag i Kjøbenhavn[1].

Herredagen udskreves 30 Decbr. 1623, og Breve udgik herom til 10 Raader[2]. Strax indfandt sig *Albret Skel*, *Iver Jul*, *Holger Rosenkrans*, *Mogens Kaas* og *Tage Tot*; fra 3 Juli siges hele Raadet at have været til Stede. Retterthinget vedvarede til 17 Juli, Raadsmødet ind i Avgust, efterat dog forinden nogle af Raadet var forlovede[3].

[1] Kr. IV (Danske Saml. 2 R. III, 373).

[2] Sjæl. T. XXII, 340—41.

[3] Saaledes Kongen i Missivet 4 Avgust (ndfr. S. 432); 3 Avgust fattedes af Raadet *Anders Bille*, *Jens Jul*, *Mogens Kaas* og *Tage Tot*.

Forhandlingerne drejede sig først om Forholdet til Udlandet. Kejserens Udsending, Greven af Oldenburg, forebragte 4 Juli sit Ærende, og 8 Juli skrev Kongen til Kejseren derom[1]; 17 Juli[2] ankom Robert Anstruther med Forslag fra Jakob I om et ligefremt Krigsforbund til bedste for Frederik af Pfalz. Dette forelagdes Raadet, som i en Betænkning (*n. 82*), der overbragtes Kongen af *Kristian Holk* og *Jakob Ulfeld*, bestemt udtalte sig mod at indlade sig paa et saa farligt Foretagende. Kristian IV imødegik 22 Juli Raadets Betragtninger og betonede stærkt, at det ikke anstod ham at lade sine Frænder i Stikken (*Egenh. Br. n. 160 a*). Under Hensyn hertil erklærede Raadet 25 Juli (*n. 83*), at man kunde tilstaa Kong Jakob en Pengesum til at lønne 3—4000 Mand i 4—5 Maaneder, hvis det kom til Krig[3]. Dog burde dette ikke udtrykkelig siges i Svaret til Robert Anstruther, hvortil Raadet meddelte et Udkast (*n. 84*). 27 Juli gav Kristian IV derefter den engelske Udsending et tilbageholdende Svar[4].

3 Avgust afgav Raadet sin Betænkning om flere ved Kansleren proponerede Punkter (*n. 85*). Kongen ønskede, at der skulde skaffes Midler til at betale Krigsfolket og Flaaden samt de to Laan hos Enkedronningen (§ 1—4). Hertil mente Raadet, støttet paa Opgivelser fra Rentemestrene, at der vilde medgaa 351.421 Rd.; da de 1620 bevilgede Treaarsskatter antoges at have indbragt 434.925 Rd., hvoraf var forbrugt 261.174 Rd., vilde der endnu være at skaffe 177.671 Rd.[5]; hertil bevilgede Raadet en Skat, som udskreves 8 Avgust[6]. Medens Raadet nægtede at skaffe Midler til Ammunition (§ 5), gav det et Overslag over Omkostningerne til Garnisonerne i Grænsefæstningerne mod Sverige (§ 6) samt til Officerer ved

[1] Jfr. Molbech, Egenh. Br. S. 158 Anm.

[2] Schybergson, Underhdl. om en evangelisk allians S. 30 Anm.

[3] Molbech har misforstaaet dette Tilbud (Egenh. Br. S. 165 Anm.).

[4] Rusdorf, Mémoires I, 350, jfr. Schybergson, anf. Skr. S. 30, 31.

[5] Meget afvigende Opgivelser om Skatternes Beløb samt om Udgifterne findes i et Overslag, som synes forelagt af Kongen ved samme Herredag (ndfr. S. 425).

[6] Sjæl. T. XXII, 392—94; Norske Rigsreg. V, 420.

Landfolket (§ 7) og bevilgede en Forhøjelse af den tidligere hertil bestemte Told; til Gjengjæld afgav Kongen 4 Avgust en Revers, at de nye Paalæg skulde afskaffes eller forringes efter Advenant, naar Garnisonen eller Defensionen blev afskaffet eller forringet[1]. Toldrullen kundgjordes vistnok 3 Febr. 1625[2]. Det menige Folk skulde underholdes af Bønder, Borgere, Gejstlighed osv. (se ndfr.). Nu allerede at samle et Forraad af Penge til Nødsfald (§ 8) ansaa Raadet for ugjørligt, ligesom det fraraadede særlige Forholdsregler for at sikre Flaaden Søfolk (§ 9). Adelens Rostjeneste burde mønstres aarlig (§ 10), Lensmændene strengt tilholdes at aflægge deres Regnskaber i Tide (§ 11). Af egen Drift tilføjede Raadet en indtrængende Bøn til Kongen om at afskaffe de nylig paalagte Arbejdspenge[3]. — Paa Herredagen synes Raadet at have samtykket i Ophævelsen af det 1623 udstedte Kornforbud (ovfr. S. 389), hvorom Brev udgik 12 Juli[4]; sml. ndfr. under 14 Juli.

4 Avgust tilskrev Kongen Kapitlerne og den menige gejstlige Stand, at han i denne farlige Tid med D. R. Raad havde anset det for raadeligt »en vis aarlig Defensionsværk paa alle Stænderne i højeste Nødstid at lade gjøre«; de bades derfor erklære sig herom til Kongens Kommissarier, idet han lovede, at Hjælpen kun skulde begjæres i stor Nøds Tid. om noget fjendtligt paakom enten fra den romerske Kejser og Ligaen eller og fra de svenske Grænser[5]. Samme Dag befuldmægtigedes Hr. *Albret Skel*, *Iver Jul* og *Holger Rosenkrans* til i Forening med Bisperne at paalægge den gejstlige Stand i Jylland et Kompagni Kyrasserer paa 100 Mand (til Nød kun 90 eller 80 Md.), hvilket aarlig vilde koste at under-

---

[1] Orig. med Segl: RR. n. 36 (Sjæl. R. XVII, 508 med Datum 4 Novbr.!). Jfr. Egenh. Br. n. 161.

[2] Omtales i Raadets Indstilling 4 Juli 1631. Jfr. ndfr. ved 4 Avgust.

[3] 3 Avgust paabødes en ny Taxation af Arbejdspengene, hvorved der skulde opnaas en retfærdigere Fordeling af dem med saa ringe Tab for Kronen som mulig: Sjæl. T. XXII, 389. Jfr. herom Danske Mag. 3 R. IV, 139, V, 9.

[4] Sjæl. T. XXII, 381. Forbudet mod Udførsel af Smør hævedes 22 Juli, uden at Raadet nævnes: smstds. 384.

[5] Sjæl. T. XXII, 390; Norske Rigsreg. V, 414.

holde 13700 Rd. (eller henholdsvis 12330 og 10960 Rd.)[1], og i Sjælland og Fyn ét Kompagni paa 100 Md. samt i Forening med Hr. Gerd Rantzau at tildele alle Kjøbstæderne i Riget og Fyrstendømmet 10 Kompagnier til Fods (à 150 Md.), hvert regnet at koste 8132 Rd. aarlig. I Skaane skulde Hr. *Anders Bille* i Forening med de tre Raader og Bispen tildele Gejstligheden ét Kompagni paa 50 Heste (6890 Rd.)[2]. I Norge skulde *Jens Jul*, Gunde Lange og Jens Bjelke taxere Adelen og Odelen for 3 (eller, om det var for højt, da 2) Kompagnier Kyrasserer[3]; Jens Bjelke, *Jens Jul* og Bisperne skulde taxere den norske Gejstlighed for 1 Kompagni Kyrasserer (paa 100 eller 90 Heste) og 1/2 Kompagni paa 50 Heste, »som med Skaane gjøre ét Kompagni«[4].

82. Raadets Betænkning, Juli.

A. Koncept med Jakob Ulfelds Haand: RR. n. 43 Øb. B. Kopi med Kristian Holks Haand: smstds. Øc.

Danmarckis rigis raads underdanigste betenckende anlangendis sig udi krig at indlade for det pfaltzøske negotium imod kayseren oc den catholische ligam[a].

[b]Rationes s. r. m. reddendæ:[b]

1. Causæ ipsius conditio, ratione æquitatis.

2. Hvad for stor periculum k. m. som nest bosiddendis af alle for[ne] sig udi setter, anseendis Anglus er vit derfra et ultra mare, Svecus ibidem, Belgæ ad conservationem proprii status tendunt.

3. Hvad for ringe undsetning mand hafver at formode, om sagen anderledis end vel afgick; efter[c]som eventus est dubius[c], saa at al moles belli [c]siunis at vilde[c] falde hans mt. paa. Thi først

a Overskriften er i A tilføjet i Randen med anden Haand. *b* Fattes i B. *c* I A tilføjet i Randen.

---

[1] En Betænkning om Fordelingen af Kompagniet paa Jyllands Gejstlighed, dat. Viborg 19 Maj 1625, underskrevet af *Albret Skel* og *Iver Jul*: Justitsmin. Aflev., Den tyske Krig.

[2] Sjæl. T. XXII, 391.

[3] Norske Rigsreg. V, 415. Taxationen foretoges 28 Marts 1625: Budstikken 4 Aarg. (1823), Sp. 713.

[4] Norske Rigsreg. V, 416. Jfr. Schlegel III, 255—56.

belangendis Engeland, hvor farlig det er at forlade sig paa den undsetning, udviser unionen, som blef ladet udi sticket udi Spinolæ indfald, [a]uanset ingen høyere eller magis solemnis tractatio eller forbund kunde ske[a], Palatinatus, som af k. mt[s] af Engelands eigen vilge blef mesten cederit af persvasion. Svensken belangendis er at befrøgte, at hand sielf snarere skulle gribe til, data occasione, om os nogit paakom, end undsette. Belangendis Staterne da er at befrøgte, at dersom sagen uløckelig afløb, schulle di sielf blifve saa beengstiget, at di blot lidet skulle kunde hielpe andre.

4. Om sagen end fick fremgang med Pfaltz, da nar vi os skønt derpaa af middel forblotted oc udmatted hafde, kand mand icke se, hvorledis mand enda kunde verre forseckrid for dennom, som i forbunted ere, om di saa nogen leilighed oc tilfalde, efter den affection, mand kand formode af dennom imod hans mt. oc rigit.

5. Er at agte, at vi fast icke kunde se, hvad middel mand kunde finde [a]til penge oc andet[a], saadant vit udseende verk at underholde oc udføre, anseendis rigit allerede er udi rest oc gield, oc hos alle stater ringe formue, medt mindre mand sig saa ville forblotte oc udmatte, at vi self ingen middel hafde, om os nogit paakom.

6. Saa endog vi befinde paa begge sider møgen stor difficultet oc fare, [a]nemlig enten at indgaa eller udsla kongen af Engelands begering[a], dog siunis os den fare allerstørste at verre, [a]som af kayseren oc den catholische liga kunde verre at befrøgte[a], om mand sig nu udi saadan megtig handel skulle indlade, af di aarsager formelt er. Men dersom samme verk jo schulle af di andre begyndis, da siunis det vel at ville blifve saa høigt oc vitløftigt, at dersom jo behof giordis, mand enda altid med bedre occasion [a]oc tilig nock[a] kunde dertil komme.

83. Raadets Duplik, 25 Juli.

A. Koncept med Jakob Ulfelds Haand: RR. n. 43 Ød. B. Kopi med Kristian Holks Haand: smstds. Øe.

Paa kongl. mt[s] naadigste forige proposition oc paa voris underdanigste betenckende derpaa, oc efter at kongl. mt. nu igen naadigste replicerer anlangendis denne englische legation oc postulata, da befinder raadet endnu underdanigste, at dieris forige rationes ere saa vigtige, at de ingen høyere kunde betencke eller befinde til

a I A tilføjet i Randen.

kongl. mt[s] oc rigens sickerhed. Men efterat raadet ser og formerker, at kongl. mt. dette negotium forstaar oc udtyder til saadan høy conseqvents, oc sin k. mt. oc dette kongelige hus formedelst blodtsforvandskaft, svogerskab, venskab oc alliance saa høigt oc nehr tiltager, hvilcke k. mt[s] naadigste betenckende raadet underdanigst hafver udi høyeste respect oc consideration, da dersom k. mt. endeligen paa samme sin naadigste mening beroer [a]oc raadens første betenkende hans k. m. icke siunis saa sufficient[a], er raadens underdanigste betenckende paa kongl. mt[s] eigen naadigste velbehavg. at endog icke siunis raadeligt, at kongl. mt. sig indlader udi nogen forbundt udi dette negotio, besynderlig imod kayseren oc adhærenter, af di aarsager, vi tilforn underdanigste hafver tilkende gifvit. dog paa det mand alligevel kunde gratificere kongl. mt. af Britannien oc andre interesserede [a]oc icke siunis at sla os fra alle voris naboer oc venner[a], da [b]at saa fremt ved andre billige middel sagen icke kunde blifve forligt, at kayseren til billighed vilde sig lade disponere (som hans k. mt. endnu efter kayserens mangfoldige erbiudelser, som oc end nyligen erre skede, vil forhobe), [c]oc dersom jo endeligen sagen skulle gerode til nogen offentlig verk, saa at hans mt. Br. schulle foraarsagis at føre en offentlig krig, at hans mt., voris allernaadigste here oc konning, hans mt. da icke vilde undfalde, men med en summa penge tilkommendis aar (saa møgit 3 eller 4000 mand paa [d]4 eller 5[d] maaneders tid [e]efter statiske besolding paa tilkommendis aar[e] kunde holdis), sine restitutione vel aliter gratificere, dog icke førend mand ser, at en exercitus justus var paa fode [c]oc saa fremt k. mt icke self med nogen farlighed var paa den tid beladen, oc at saadant maatte holdis hiemmeligt.

Dette er voris underdanigste betenckende paa k. mt[s] naadigste proposition; dog siunis os icke raadeligt, at gesanteren nogle particularia heraf schulle vide, men aleniste, at kongl. mt. hans herre, kongen af Britannien, til vilge oc ingenlunde at giøre noget forbundt imod kayseren vil sig til alt det, som hans mt. til ære oc gode kand ske, gandske venligen lade befinde. Datum[f] Kiøfvenhafn den 25 julii.

a I A tilføjet i Randen. *b* A: at mand da kunde giøre gesanten den fast hiemmelige fortrøstning (atter overstreget). *c* A: at hans k. mt. af Britannien da visseligen sig maa forse (atter overstreget). *d* I A stod først: 6. *e* I A tilføjet i Randen. *f* B: Actum.

84. Raadets Forslag til Svar at give den engelske Udsending, 25 Juli. A. Koncept og B. Kopi, skrevet af Jakob Ulfeld og Kristian Holk paa samme Ark Papir som n. 82.

Resolution, som os siunis at kunde gifvis den engilske gesanter, om kongl. mt. saa sielf naadigste for got anser.

1. At kongl. mt. oc prindtsen af Engeland vilde holde det slet utviflagtigen, at kongl. mt. aldrig andet hafver hafd udi sinde, end deris actiones oc intentiones oc hvis hans k. m. kunde vide dennom til ære oc reputation kunde ske, udi alle mulige maade at secundere, deris mt. maa endnu vist oc fuldkommelig derfor holde oc sig forse, at hans mt. endnu udi samme mening oc affection er bestandig, dog at hans k. mt. nu udi [a]dette høivigtige negotio sig[a] icke hafver kund erclærit, forser hans kongl. mt. sig, at saadan sagens store oc skinbarlige farlighed selfver betencke, oc saadant den saa vel som efterbenefnde occasionibus, tilstand oc omstendighed tilskrifve.

1. Thi for det første, [b]efter at dette er et gandske vitløftig verk, som icke siunis snart til nogen ynsket ende at kunde geroede[b], oc hans k. mt[s] lande oc riger af saadan confæderatis vilde blifve allernest oc alene periculis oc bello exponerit, thi di andre kunde sielf unddrage sig fra krigen oc ophøre, nahr di vilde, hvilcket hans mt. icke kunde giøre.

2. Saa er kayserens oc ligæ store magt oc fornemme krigsher allerede ved hans mt[s] grentser, saa at inden nogen saa sterck samlet magt kunde ex confæderatis opbringis, kunde hans mt[s] lande verre i grunde ruinerit. [b]Oc dertilmed da forfaris, at gesanteren hafver endnu commission udi samme negotio til ofver- oc niedersaxiske furster oc steder, hvis cathegorica oc uconditionerit resolutio in statu negotii paa disse steder høyeligen vil considereris[b].

3. Saa lader sig hos hans mt[s] naboer allehande diffidents oc hiemmelig practicering (hvorom hans mt. nocksom er kommen i forfaring) tilkende, at hans mt. sin eigne landis conservation oc defension saaledis foraarsagis at hafve udi agt, som hans mt[s] høyeste incolumitet er magt anliggendis.

4. Dog hafver hans kongl. mt. den formoding, efter di erbiudelser oc fortrøstning udi samme negotio Palatinatus, som kay-

a I A stod oprindelig: dette negotio sig imod kayseren oc det romiske rige. *b* I A tilføjet i Randen.

seren ved sin gesanter til hans k. m. self nyligen hafver ladet giøre, at kayseren sig endnu skal betencke oc, al vitløftighed at forekomme, admittere billige conditiones, om k. m. af Store Britannien sig lader befalde, at kongl. mt. sig derudi skal indlade.

Dog vil hans k. m. giøre sin flid oc ramme den moderation, at k. m. af Britannien icke skal omføris med nogen vitløftig ophold, men at mand om sagens endelige mening kand med forderligste komme udi vis forfaring.

Datum [a]Kiøfvenhafn 25 julii anno 1624.

85. *Raadets Betænkning, 3 Avgust.*

A. Orig. med Iver Juls Haand: RR. n. 43 Øh. B. Koncept (uden Referatet af Propositionen) med mange Rettelser og Indskud, skrevet af Kristian Holk, Slutningen dog af Albret Skel: smstds. Øg. C. Kopi med Kristian Holks Haand; herpaa har Kansleren skrevet: J. H. M. Icke aldermendt, at de skulle hafve myndighed nogen god eller ondt at tage y lavgit eller forbyde borgerskab, meden alene at kiende och dømme och holde justice ofver svennene; smstds. Øf. — Et Brudstykke er trykt hos Molbech, Egenh. Br. S. 165—66.

Eftersom ko. ma. voris allernaadigste herre och koning naadigst hafver vid hans ma[s] cantsler ladet os hans ma[s] underdanigste raadt proponere efterscrefne punchter, derom at deliberere:

1. At hves det krigsfolck, rytter och foedfolck, som udi forgangen foraar blef antagen och strax aftacket, hafver kostet, maa betallis.

2. At betalle di siuf compagnier fodfolck, som nu ere udi thienisten her och paa Gulland.

3. Disligeste hves flodens extra ordinaria udredning, saa och di andre skibe, som udi sommer anthagne ere, hafver kostet.

4. Kong. maiestats fru moder, dronning Sophia, at betalle thvenne summer pendinge, som nu udi aldt skal staa ubetaldt hoes hindis ma. af alle di brefve, som rigens raad hafver lofvit fore, nemlig det første bref, dagteret 1621, liudendis paa it hundre thusind rigs daller med sin eftherstaaendis renthe, sex thusind daller, det andet bref, daterit 1605, liudendis paa et hundrede thusind och fyrgethyfve thusind rigs daller.

5. At bethencke middel, hvor vid munition, krud och anden tilbehøring kunde bekostis.

6. At beraadslage, hvorledis udi rigerne nogen vis defensions

a B: Actum.

verck af rigernis indbyggere kunde ordineris, paa det mand icke udi alle forfallende leylighedt skulle endeligen vere nødde, udlendiske verbung med saa mechtig stoer rigens bekostning och fare at giøre.

7. Eftherdi nochsum forfaris, at di guarnisoner, som nest forleden foraar blefve forordnit udi grendtsfestingernen, ere icke saa bastandt, at festingerne der med udi fredtsthid nochsum kand vere forsorget, derfore at thencke paa medel, samme guarnisoner saaledis at bestercke, at festingerne kunde vere forsichrede.

8. At bethencke meddel, hvorledis mand kand hafve nogen forraadt af pendinge udi al nødfald, om nogen fare uformodeligen och hasteligen kunde paakomme.

9. At bethencke, hvorledis skibsfolck thil flodens behof ofver rigerne allethidt saaledis kunde vere antegnet och reparteret, at, nar behof gioris, mand da saadan folck viste efter god ordinats at bekomme uden saa vitleftige udschrifning.

10. Eftherthi befindis, at adellens rostienniste icke holdis udi dend beredschab, som det sig burde, riget thil merckelig fare, at derfore kand forordnis visse tider at mustre, saa och hvad vide der hoes schal vere for dennum, som icke møder thilstede.

11. Efter at en part hans kon. ma[s] lensmend befindis sig forsømeligen och ubilligen at forholde met deris regenskaber udi rette thide icke at lade forklare, disligeste med restantsen, at middel bethenckis, at der paa kand raadis boede, och at hans kon. maiestats rettighed udi rette thide udkommer.

Der paa er kong. maiestats underdanigste raadts bethenckende och erklering.

Belangendis den 1. 2. 3. och 4. pungt udi kong. ma[s] naadigste proposition, da berettis af rentmesterne, at paa det folck, som forleden foraar var antagen och strax egien aftacket, schal vere bekostet och anvendt 60.000 rigsdaller.

Dernest di siuf compagnier, som nu paa threi moneders thid ere antagne och endnu ere her och paa Gotland udi thienniste, 18.501 rigsdaller, efter rentmesterens ofverslagh.

Disligeste flodens extraordinari udredning, saa och di borger skibe, som udi denne sommer hafver veret antagen [a] efter det ofverslag, som af renteriet och kledekammeret er leveret [a], 26.920 rigsdaller.

a Er i B tilføjet i Randen.

Noch di thvenne summer pendinge, som nu udi aldt schulle staa ubetaldt hoes ko. ma^s fru moder, drotning Sophia, af alle di brefve, som rigens raad hafver lofvit fore, nemblig it bref dateret 1621, liudendis paa it hundredt thusind rigsdaller, med sin efter staaendis rente 6000 rigsdaller, it andet bref dateret 1605, liudendis paa it hundred thusind och fyrgethyfve tusind rigsdaller. Saa endog at hofvitbrefvet saa vel som skadesløsbrefvet formelder paa hans k. m. och hans ma^s arfvinger, och icke paa rigens vegne, forlofverne ochsaa udi lige maade hafver forschrefvit dennum for sig och deris arfvinger och icke paa deris efterkommere rigens raad och rigens vegne, hvor af forfaris, at samme gield er hans ko. ma^s egen gield och icke rigens, efterdi och samme pendinge ere optagne nogle aar, førind riget er kommen udi neste forleden svendske krig och besvering, och ere nu 19 aar, siden di ere optagen, dog efter ko. ma^s naadige begiering ville rigens raad sig underdanigst lade befinde, samme hofvitstoel udi sig self (dog foruden al anden videre udleg) af riget at lade erlegge.

Och beløber alle for^{ne} poster udi en summa thilhobe — 351.421 rigsdaller.

Der emod, efter det regenskab, som med rentmesterne giordt er, [a]efter deris egen indleg[a], da beløber di skatter och contributioner, som thil samme gield at aflegge aar 1620 ere bevilgede (hves terminer for it aar siden ere forlobne) udi en summa — 434.925 rigsdaller 32 ß 1 alb., hvor af allerede efter for^{ne} rentemesters regenskaber ere udgifne — 261.174 rigsdaller 2 ort.

Dog efterdi derforuden er til udgift indførdt 50.000 rigsdaller, som det oestindiske compagni af samme pendinge schal vere forstracht, och efterdi rigens raad om same pendinges forstreckelse thil compagniet underdanigst icke anderledis forstaaed, end at jo af for^{ne} skatter skulle saa meget hafve veret til ofvers, foruden hves som hafde giordis behof och fornøden thil hindis ma^s gield at afbetalle, hvilckedt efter at det saaledis icke at hafve veret, nu befindis, da siunis underdanigst, at mand icke udi denne besverlige thidt undersotterne dermedt vel kand besverge; thil med befindis, at renteriet af compagniet paa k. m. vegne paa samme pendinge hafver taget bevis, compagniet och (nest Guds hielp) formodes med det forderligste resten af samme gield at kunde aflegge och betalle, hvorfore er raadens underdanigste begiering, at

a Er i B tilføjet i Randen.

hans ko. ma. hoes compagniet sin betalling for for^{ne} summa pendinge naadigst ville anamme; dog dersom hans k. m. icke sin betalling hoes compagniet schulle kunde erlange, tha er rigens raad ofverbodige, at nar riget udi frembtiden kommer udi bedre stand och icke er saa meget besverget, da hans k. m. egien af riget at lade erlegge 50.000 rigsdaller.

Blifver saa udi beholling hoes renterit thil for^{ne} rest af rigens gield en gang for alle med at betalle 173.750 rigsdaller.

Vil saa derforuden af riget endnu contribueris thil for^{ne} oftbemelte gield at afbetalle 177.671 rigsdaller, hvor thil rigens raadt underdanigst hafver bevilget at schulle udgifvis

først en almindelig skat, som kand beløbe sigh — 131.000 rigsdaller;

dernest en fierring skat, som kand beløbe ungeferlig — 33.000 rigsdaller;

saa och af kiøbstederne en half skat, som belober sig — xiiii $\underline{m}$ rigsdaller.

Er udi en summa 178,000 rigsdaller, och er der med al rigens gandsche gield afbetallet.

Saa efterdi for^{ne} gield her med er aldiellis afbetaldt, da er rigens raad underdanigste begierendis, at for^{ne} summer pendinge, som af riget udlagde ehre och udleggis schulle, icke thil nogen anden brug schulle henvendis end til den, hvor til di af undersotterne udleggis, begierer och forsier sig underdanigst, at hans ko. ma. alle deris brefve, som hoes hindis ma. ude stander, thil jul førstkommendis naadigst ville indfri och dennum egien lade thilstille.

Thil det 5. pungt, belangende meddel, hvormed krud och munition kunde bekostis,

Tha efterdi rigens undersaatter, di ene saa vel som di andre, sig stoer besverring, serdellis med stoere guarnisoners underholding och andet, aarligen paatager, er rigens raads underdanigst begiering, at hans ko. ma. naadigst efter gammel sedvane och brug riget her udi ville bifalle, och undersotterne dermed at motte blifve forschoenet, efterdi saadant thilforn aldrig hafver verit begieret.

Belangendis den 6. och 7. punchter, om defension och om guarnisoner, da er for raadeligt ansiet, at der holdis paa Varberg (foruden vagtmester och 30 personer, som allerede der underholdes) en lutenant, hves aarlig trachtament kand vere 150 specie daller, en sergent, 80 specie daller, threi corporaler, hver dennum 57

specie daller aarligen, threisindstyfve soldater, hver dennum aarligen 38 specie daller; er tilsammen 2681 rigsdaller.

Christianopels guarnison er 60 soldater och officerer lige som paa Varberg, alene at den er forbedrit med en vagtmester; beløber saa thilsammen deris besolding - 2761 specie daller.

Hallumstedt, en lutenant paa 160 specie daller, en vachtmester, 80 specie daller, [a]en sergant, 80 specie daller[a], threi corporaler, hver dennum 57 specie daller, et hundret thredve och femb soldater, hver dennum 38 specie daller, er — 5621 specie daller.

Christianstadt, lige saa mange officerer och soldater, nemlig aarlig besolding — 5621 specie daller.

Lavgholm, en vagtmester, 100 specie daller, atten soldater, hver dennum 38 specie daller, som er — 784 specie daller aarligen.

Kand gifvis til lenning hver 8 dag (efterdi maaneden beregnis thil 32 dage) en capiten 3 specie daller, en lutenant $2^1/_2$ specie daller eller at forstaa specie dallers verdt ofver aldt. En sergent och vagtmester 5 specie ort, en adelburs och corporal 1 specie daler, en gemein soldat 1 slet daler. Noch ofver aldt femb thrombslar och femb professer udi for[ne] 5 guarnisoner, hver dennum 44 specie daler eller des vert aarligen, er 440 specie daller.

Beløber sig saa for[ne] femb guarnisoner — 17.908 specie daller aarligen.

Belangendis defensions verck af rigens indbyggere, da ere først di officerer och adelsburs, som allerede ere forordnede och hafve gaarde, hvilcke med di andre bønder soldater, som af hver 9 bønder holdis (efter den forordning der om giordt er), hvilcke althid blifve hiemme thil landens defension for indfald eller anden tilfalde, saa vit di kunde, med mindre di med anden landfolck efter leyligheden blifver afvexlet, hvilcket er som det første fundament af voris indlandske militia.

Dernest erachtis fornøden, at der underholdis capiteiner, sergenter, adelburdts ofver sex tusind mand, nemblig 60 capiteiner, hver dennum aarligen thil besolding 200 specie daller, 60 sergenter, hver af dennum 88 rigsdaller om aarit, beregnit hver monet thil 32 dage, 600 adelburdts, hver dennum 5 speciedaller om monneden, giør 57 rigsdaller aarligen; hvilcke for[ne] officerer och adelburs udi fredtstid kunde indleggis udi festingerne, guarnisonerne

a B; glemt i A og C.

dermed at forstercke, och saa frambt noget fiendtlig paakom, da kunde di samme brugis til marcken, och af di andre lands capitener och bønder soldater udi steden indleggis[a].

Thil for^{ne} capiteiner, sargenter och adelburs besolding, beløber sig tilsammen udi en summa 51.480 rigsdaller aarligen[b], er af rigens raad underdanigst bevilget foruden den forige thold, som til soldat ordinants udi begyndelsen er paalagdt, en nye forhøielse paa tholden efter medfølgende rulle; [c]och efterdi det kand hende sig, at nogen af di vare, som tholden thil forbemelte garnisoner, capitener, serganter och adelburs er bevilget af, efter aaringers leylighed undertiden kand løbe høiere, undertiden ringere, at hans ko. ma. sig da naadigste ville lade befalde, af de aaringer, som høiere kunde løbe, at hafve i forraadt, eller och medlerthidt nogen udi thollen at kunde forringes, efterdi udi fredts tid tholden icke videre kand forhøies uden handteringes och landens stoer skade[c].

Hvor emod rigens raad ere underdanigste begierendis, at der som udi frembtiden samme guarnisoners och defensioners ordinants blef befunden unødig och afskaffet eller forringet vorder udi en eller anden maade paa officerer eller soldater, at ko. ma. ville naadigst gifve rigens raad sit bref, tholden egien efter advenant at afskaffes eller forringis. [d]Belangendis den smaa thold at forhøie thil rigs mynt, da er det underdanigst skedt; dog er ment saa vel som den anden forhøielse, saa och den forige nye thold och paaleg til guarnisoners och defensions vercket, efterdi udi samme smaa thold althidt hafver veret specificerit udi schiellinger, hvad udi schiellinger schulle udgifvis, och udi helle och halfve daller och orter, hvad udi specie mynte schulle udgifvis; thil medt er thridie parten af ald øls thold, som blev paalagt anno 1615 muod di soldater bønder och nu thillige med den anden samme tidt paalagde thold schulle hafve veret anvendt, efter ko. ma^{s} egen naadigste bevilling och forslag, hvilcken her udi icke regnis, och forblifver ko. ma. alene fri, emod hves bøndergaarde, som capiteignerne och officerer hafver, uansiet det fast høiere beløber[d].

Di andre femb thusind firehundred, som med di forbemelte

a Det herefter følgende Stykke indtil nederst paa Siden: fast høiere beløber, er i B et Indskud. *b* Herefter følger i B: beløber sig summen, guarnison som defensionsverck udi alt 69.388 specie daler aarligen. *c* Dette Stykke synes i A tilføjet, efterat hele Brevet var skrevet, dog med samme Haand. Det fattes i B, hvor der i Stedet staar: Nota spacium aliquot hinc. *d* Dette Stykke er i B en Tilføjelse.

600 adelburds schulle giøre tilsammen 6000, dennum kunde bønderne udi feidethidt med deris gamble sedvanlige skat, som di udi feidetider ere vante at udgifve (dog at den aarligen paa manden $^1/_2$ daller forhøies), underholde.

Derforuden kand af bønderne udi Norge underholdis 2000 gevorben krigsfolck thil foedts, som kunde brugis hoes feldlageredt.

Noch af alle kiøbsteder udi Danmarck, Norge och fyrstendommene (som udi forige krige pleier tilsammen at contribuere) 1500 mand thilfoedts.

Udi lige maade Island, Vespenøe och Ferøe 150 mand thil foeds.

[a]Ithem alle kongens fovgder, ridefovgder och skrifvere udi Danmarck 100 mand thilfoedts, udi Norge i lige maade af fovgder och schrifvere lige saa mange[a].

Noch derforuden, dersom riget udi saa maade som bemeldt det yderste motte giøre, at hans ko. ma. da och naadigst ville lade giøre den anordning, at hans maiet[s] egen bønder udi fyrstendommene motte underholde et thussind eller tholf hundrede gevorben soldater.

Af ko. ma[s] och rigens ordinaria indkomst floden, archelit och 400 archabuserer thil hest sambt hoffannen efter det ofverslag, som udi dend sidste krig blef giordt, at maa underholdis.

Thernest efter at di norske lensmend dog hafver god fordiel af dieris lene, kunde di vel holde thilsammen et compagni paa 100 cuirasserer.

Udi lige maade kunde di norsche adel och oedel underholde 2 eller 3 compagnier cuirasserer, eftersom kand befindis dennum at formaa, nar di blifver taxerede, hvilcke med lensmendens heste skulle vere hoes feldtlegeret.

Den geistlige standt, universitetet, capittula, prester, ithem kircker, som formue hafver udi Danmarck, $2^1/_2$ compagnier cuirasserer, och udi Norge $1^1/_2$ compagni, hver af alle for[ne] compagnier regnit paa 100 cuiraserer.

Noch af forhøielse paa allehande thold och accise, som da kand paaleggis udi hans ma[s] lande, kand underholdis 2000 mand til foedts och 200 cuirasserer.

Alle for[ne] ofverslagh (undertagendis guarnisonernis forhøielse) schal icke vere giordt eller mendt anderledis eller at schulle bru-

a Er i B tilføjet i Randen.

gis udi ingen anden occasion uden alene, dersom nogen actual krig riget paakom emod Sverrig, eller och dette riges grendtser af det rømmersche rige schulle anfechtis, och rigens raad da erachtede det fornøden at vere.

8. Om nogen forraadt paa pendinge udi nødfald, der om er raadens underdanigste bethenckende, at efter som befindis riget endnu at vere udi stoer besvering och gield, da vil fornøden vere at finde middel, den først at aflegge; nar det er skiedt, da siunis raadeligt at betencke meddel thil saadane forraadt. Och saa frembt hans ko. ma. sielf naadigst ville der til legge (som raadet underdanigste sig forsier), da ville di ochsaa thencke paa di meddel, saadan forraad at opbringe af di vilckor, som pendinge pleier at kunde samblis, dog at saadan forraadt motte aleniste thil rigens nødvendighedt paa nødfald forvaris och icke thil nogen anden brugh vendis, och at nogle af rigens raad motte tilforordnis med fuld commission at hafve opsiun med samme forraadt.

9. Om skibsfolck er raadens underdanigst bethenckende, at efterdi mand allerede befinder, at saadan søefolck sig til andre lande och steder begifver och der heller deris thieniste och nering søger end her udi riget [a]for saadan udschrifvelse schyld, saa och for samme arsag heller anden nerring søger end med søefardt[a], da siunis icke raadeligt, at vid nogen ordinants schulle gifvis aarsag, at flere efter handen sig schulle absentere, men at lade det saa forblifve, som her indtil veret hafver, anseendis, nar ko. maiet. hafver behof, da kand hans ma. bekomme, hvad folck udi riget forhanden er.

10. Om adellens rosthienniste er raadens underdanigste betenckende, at paa det saadanne rosthienniste jo icke schal forsømmis eller forholdis, [a]riget thil skade och fare[a], da siunis raadeligt, at endeligen en gang hver aar schal schie fuld mustring ofver aldt riget af ritmesterne, [a]hver compagni paa sit beleylig stedt och udi hvert land paa en dag[a], och hvem da befindis enten at udeblifve eller nogen merckelig mangel paa sin rosthieniste at hafve. at det da af ritmesteren clarligen antegnis och angifvis [a]hoes rigens marsk, hvem der til blifver forordnet[a], och bør ingen for samme mustring at forskonis udi fredts thid, uden di, som ere udi kong. ma[s] daglige hoftieniste, [a]landtsdommere udi Danmarck, saa och lensmendenne i Norge[a] eller och di, som ere ude at segle; men udi

a Er i B tilføiet i Randen.

feidethidt bør aldiellis ingen at forschonis, hvad officium hand och hafver thil land eller vand. ehvor hand och ehr.

11. Om lensmendens regenskaber, der om er raadens underdanigste mehening, at det er thilbørligt, at lensmenderne holder richtighedt med saadan deris regenskaber och betalling thil rette thide (efter hver lands leylighed, som rentmesterne ere bevist); dog belangendis dennum, som hafver lenene paa regenschab, er at bethencke, at indkompsten icke allethider af bønderne kand udi rette thide bekommis, och der som der med schulle strengis, kunde foraarsage och gifve mange øde gaarde, at der med nogen respit paa thiden kunde anses.

[a] Och efterdi eders ko. maiet. nu naadigste ser, at landet mere end thilforn graveris, bode med skat saa vel som och med accise, som thil guarnisonernis aarlig udgift vil fornøden giøris och aarligen schal beløbe sig vid 70,000[b] rigsdaller, da ere eders ko. ma[s] underdanigste raad underdanigst begierendis, at eders ko. ma. naadigst ville betencke, at di arbedts pendinge, som nu nyeligen ere paalagdt, nemblig af hver pund korn 1 daller, och hver fattige[c] gadhusmand 1 daller, om det icke udi lengden schulle blifve thil eders ko. ma[s] undersotters och landens forderfvelse, ansehendis:

1. at di, som fri ere for arbeidt, aarligen, den ene hielper den anden, mere udgifver end som di giøre, nar almindelig skat udschrifvis (som paa mange steder udi riget allerede er besverligt at bekomme), endog største part af dennum, di alene undtagen, som sidder paa alfar veie, endnu giøre det samme arbeidt, som di hafver giordt thilforn, uden det kand vere avflingerne thil lehenene, hvilckedt dog icke kommer bønderne (som dog hafver deris folck, heste och vogn) ner saa besverligt, som aarlig aar at forhøie deris gaarde fierde parten paa visse landgild. 2. At di icke aleniste forarmis, som arbedtspendinge udgifver, men ochsaa de, som alehene schulle giøre arbeid, thi mengden giorde thilforn, at di sambtlig des bedre kunde bere byrden. 3. Ville det falde besverligt och bethenckeligt, om icke fornemme gesanther, som drage emellum eders ko. ma[s] lehene och huse, jo for dennum och deris folck schulle hafve vogne, som althidt udi dette rige brugeligt hafver veret, saa vel som ochsaa eders ko. ma[s] raad, nar di af eders ko. ma. forschrifvis eller ochsaa drager udi eders k. m. och rigens be-

a Herfra i B med Albret Skels Haand. *b* I B stod først 80.000. *c* B.

stilling. Derthil med er at achte alle lehenenes regenschaber och pendinge saa vel som ochsaa eders k. m. budde och brefve, som thit hasteligen skulle forskickes, eftersom fornødenhed det udkrefver, foruden hves extraordinarier, som efter lehenenes leyligheder med thømmer, eders ko. ma[s] korn, fisk, vrag och andet indfalder. 4. Skal eders ko. ma. hafve ringe fordel der af [i] lengden, thi om end skiønt samme [a]arbeidts pendinge[a] kunde bringe en themmelig summa ind, saa er dog at achte der hoes, at om det noget skal vare, och besynderlig om nogen dyre aaringer indfalder, da fanger eders ko. ma. och riget meget øde godts, och det, som end icke blifver øde, deraf mister dog eders ko. ma. sin feste och sagfald; thi der thviflis inthet paa, at den gaard, som er ringe paa skyld, saa vel som ochsaa den gaard, som icke for meget med arbeide besvergis, at den jo gifver meget mehere och støre feste, end den, som høiet skyldet er. Kand och icke heller for lige forsielser thagis saa stoer sagefald af den fattige som[1] af den rige. 5. Ofver aldt och det fornemeste, dersom undersotterne vare forarmede och icke vid formue, nar noget feindtlig (det Gud naadeligen afvende) paakom, at de det da en thid lang kunde udstande, kunde der inthet synderligt udrettis, om end skiøndt [b]nogen god forraadt paa pendinge kunde vere[b]. Och dersom eders ko. ma. jo icke ville, at det maae afskaffis, at dog naadigst motte skie den forordning, at de [c]fattige folck[c] icke bode skulle gifve pendinge och giøre videre arbeide end eders ko. ma[s] bref omformelder; och der hoes motte hafvis udi agt, at di gaarde, som allerede høiet skyldet ere och forarmede och saa got som ingen arbeidt thilforn giordt hafver, motte [d]noget forlindris[d], paa det de icke slet skulle komme thil armoedt; thi de allerede neppeligen kunde udgifve deris landgilde, men blifver aar fra aar til restants; och at den daller, som gadehusmend er paalagdt at udgifve, at dermedt ochsaa motte forskoenes[e], at de saa vel som bynderne [f]icke gafve mehere end dend fierde part end[f] som deris rette landgild er, ansehendis at serdiellis udi Jutland och Sckaane fast umueligt er, at de det kunde udgifve. [g]Actum Kiøbenhafn thend 3 augusti anno 1624[g].

Christenn Friis. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Wlffeldt. Albret Skiell. Iffuer Jull. Holger Roszenkrantz J.søn. Andres Sinclar.

a B: fribeds penge. *b* B: der var mange thønder penge y forrad. *c* B: stacheler. *d* mitigeris. *e* B: forholdis. *f* icbi gafve uden den 4. part mere end. *g* Fattes i B.

Tillæg 1. Optegnelse af Kansleren. Indlagt i n. 85 A.

1. Giøris til ende med propositionen.
2. Giøris forvaring paa sidste penge eller och atte sendis tilbage.
3. Hvor penge tagis til aftackning; saa och renten til dronning may.
4. Vis anordning paa raads vogne och lensm. skat och regensk.
   Eller och derimod adelens bønder for fadebur forskaanis.

Tillæg 2. Optegnelse om Pengeskatterne 1621—23.

RR. n. 43 Øi.

Pengeskatten, som var bedaget til S. Mortens Dag 1621, indbragte i alt 53.520 Rd. $12^1/_2$ β (deraf i Restancer 1622—23: $6663^1/_2$ Rd. $22^1/_2$ β, og efter $^1/_5$ 1623: $602^1/_2$ Rd.)

Pengeskatten, som var bedaget til S. Mortens Dag 1622, indbragte $40{,}044^1/_2$ Rd. (deraf i Restancer 1622—23: 30.912 Rd., og efter $^1/_5$ 1623: $9132^1/_2$ Rd.); for Norges Vedkommende bedagede Kongen Skatten til S. Mortens Dag 1623, hvorfor meget af den endnu ikke er fremkommet til Rentekammeret.

Pengeskatten til S. Mortens Dag 1622: $120.860^1/_2$ Rd. 19 β $^1/_2$ δ (deraf indkommet efter $^1/_5$ 1623: $14.247^1/_2$ Rd. 42 β $1^1/_2$ δ).

I alt 214.425 Rd. $31^1/_2$ β $^1/_2$ δ.

Udgifter heraf:

Til Krigsfolket 1621 (over de af Dronning Sofie forstrakte 100.000 Rd.)	38.836 Rd.
Til Krigsfolket i Tyskland 1623	85.449 Rd.
Tilbageholdt i Rentekammeret Mindrebeløbet af Accisen paa dansk Øl mod den forrige Tyskøl Cise, aarlig 20,000 Rd., er i to Aar	40.000 Rd.
Forstrakt det østindiske Kompagni	50.000 Rd.
Renter til Dronning Sofie i 2 Aar	12.000 Rd.
I alt....	226.285 Rd.

Septbr. Retterthing paa Gotland.

12 Juli kundgjorde Kongen for Indbyggerne paa Gotland, at han agtede at holde Retterthing dèr paa Øen[1]. Dette Hverv overdroges til Hr. *Anders Bille* og *Tage Tot*, hvem Kongen derefter 26 Juli befalede paa Vejen til Gotland at begive sig til Bleking for dèr at dømme de Bønder og Tjenere, som skulde have vist sig modvillige mod Lensmanden, samt i andre Sager, der maatte blive indstævnede for dem[2]. — 31 Avgust kom

[1] Skaanske T. V, 94.

[2] Skaanske T. V, 106. 16 Septbr. skrev Kongen til de to Raader, at han agtede at lade tiltale Embedsmanden paa Kristianopel, Falk Lykke, for de mod ham rejste

Raaderne til Gotland[1]. Kongen selv afrejste 2 Septbr. fra Kbhvn. og kom 6 Septbr. til Gotland, hvor der 8 Septbr. holdtes Retterthing. 11 Septbr. forlod Kongen Gotland og besøgte paa Hjemvejen Bornholm[2].

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1624.

Indlandet[3]. 18 Decbr. 1623 befaledes det Hr. *Anders Bille* at møde paa Kronborg den førstkommende 15 Januar for at erfare Kongens naadigste Vilje[4].

I Anledning af den i 1623 paabudte Taxering af Adelen (ovfr. S. 361) var det befalet Frederik Redtz som Ritmester paa Sjælland at indsende de herfra indkommende Jordebøger til *Oluf Rosensparre*[5]. Da denne imidlertid døde 13 Januar 1624, befaledes det *Eske Brok* at indtræde i hans Sted[6]. — Om »General-Taxeringen« hedder det dog 19 Marts, at »den ikke nu saa snart kan bringes paa Fode«, hvorfor man vilde lade sig nøje med en Taxering ved Lensmændene og Ritmestrene[7]. 20 Marts befaledes det alle Lensmændene at tilholde de adelige, der ikke allerede havde indsendt deres Jordebøger til de 4 Kommissarier (*Eske Brok* i *Oluf Rosensparres*

Beskyldninger, hvorfor de skulde nedskikke til Kbhvn. de hos dem indlagte Beskyldninger med Dokumenter samt deres egen Relation: smstds. 120.

[1] Strelow S. 402.

[2] Kr. IV (Danske Saml. 2 R. III, 374); Kongebreve, daterede Visborg 9 Septbr., Slidehavn 10 Septbr., Hammershus 14 Septbr.: Skaanske R. IV, 326—28. Slange S. 510 har andre, vistnok urigtige Tidsangivelser; Strelow S. 402 opgiver, at Kongen ledsagedes af *Mogens Kaas*.

[3] Raadet nævnes hverken i Fdg. 28 Febr. mod Munke og Jesuiter (Sjæl. T. XXII, 358; trykt), i et aabent Brev af 4 Marts, om hvilke Varer der kunde føres toldfrit gjennem Øresund (smstds. 359), i Fdg. 1 Maj om Fæstensøl osv. eller i Fdg. 24 Decbr. om Postbudde (trykte). — 23 Juli udstedte Kongen, et arveligt Lensbrev paa Ralsvik (Bohlen-Bohlendorf, Der Bischofs-Roggen auf Rügen S. 116); skjønt dette skete under Herredagen, nævnes Raadet ikke i Brevet, modsat hvad der var Tilfældet 1596 (ovfr. S. 83).

[4] Skaanske T. V, 41.

[5] Missive 15 Juli 1623: Sjæl. T. XXII, 254.

[6] 20 Januar: Jydske T. VII, 240: Missive herom til Fr. Redtz, 27 Januar: Sjæl. T. XXII, 348.

[7] Sjæl. T. XXII, 362.

Sted), snarest at gjøre dette[1]. 26 Oktbr. befalede Kongen de fire Raader at »fortfare med den Taxering paa Rostjenesten«[2]. 22 Novbr. skrev Kongen fra Haderslevhus atter til de samme herom; »efterdi samme Taxering ikke kan lide nogen Forhaling, da saa fremt I dermed ikke allerede har begyndt, bede vi eder og ville saa og hermed alvorlig befale, at I med forderligste samme Taxering foretager, saa dermed endelig inden Jul eller den sidste Januar førstkommende i det seneste bliver tilendegjort«[3]. En ligesaa skarp Paamindelse rettedes samtidig til *Iver Jul* og *Holger Rosenkrans* med Hensyn til Taxeringen af Gejstlighed og Kjøbstæder[4]. 14 Febr. 1625 mødtes *Eske Brok, Kristian Holk* og *Albret Skel* i Kbhvn. og udarbejdede en Extrakt af Jordebøgerne og en Taxt paa Rostjenesten[5]. Jfr. under 1625.

21 April meddelte Kongen Raaderne, at der var sluttet en 25aarig Stilstand mellem Sverige og Polen[6], hvorfor han ansaa det for rigtigt at beholde de hvervede Tropper, indtil det berammede Grænsemøde (ndfr. S. 434) var kommet til Ende; herom befalede han Raaderne at ytre sig[7]. Med Undtagelse af *Anders Bille* sluttede Raaderne sig til Kongens Mening (*n. 86, a—f*).

86. *Raadernes Betænkninger.* Originaler, alle egenhændige (*a, b, c* og *f* i Brevform til Kansleren): RR. n. 43 Y.

a. Jakob Ulfeld.

. . . . mit underdanigste betenckende, at efter denne tids gandsche uvisse oc mislige tilstand, saa oc adskillige foreløbne oc dagligen indfaldende vigtige, høibetenckelige aarsager er fornøden at

---

[1] Sjæl. T. XXII, 363. 31 Marts var Siverd Grubbe i Lund »til Adelens Taxering« (Danske Mag. 4 R. IV, 68).

[2] Sjæl. T. XXII, 409.

[3] Jydske T. VII, 297, 298. Missivet til Hr. *Anders Bille*, hvori tillige omhandles Taxeringen af Gejstlighed og Kjøbstæder: Skaansk T. V, 129.

[4] Jydske T. VII, 298.

[5] Orig. med Raadernes Underskrifter: Danske Saml. n. 397, 17.

[6] Herom havde Kongen faaet Kundskab ved et Brev fra Tolderne i Helsingør til den kongelige Kammertjener Hans Pedersen. Orig.: RR. n. 43 Ye.

[7] Sjæl. T. XXII, 371 (til 7 Raader).

hafve alting udi god agt oc beredskab, oc det forbemelte foedfolck saalenge udi bestallung beholde, indtil hans kongl. mt. af det forestaaendis møde nogit vissere kand forfare oc vide, hvad mand sig hafver at formode oc forsie, oc dis midler tid giøre al mulig flid ved gode rigtige kundskab oc intelligents at erfare oc vide voris naboers (paa alle sider) deris andamenti, intention oc anschlag, hvor ved mand (med Guds naadige hielp oc bistand) præveniendo et divertendo, saa oc adversariorum consilia impediendo et rumpendo, sig kand forsickere imod alle farlige machinationes, dertil den ævige almegtige Gud sin naade oc bistand forlene, til sit allerhilligste nafns ære oc lande oc rigers fred, rolighed, løcke oc velfart, Amen.

Dette er mit underdanigste enfoldige betenckende, som jeg underdanigste forhaaber, hans k. mts. naadigste vil optage oc udtyde . . . . Nyborg slot den 25 aprilis 1624.

b. Albret Skel.

. . . . Forstaar jeg ichi andet, end at dersom ded continueris, at anstanden begi kongerne och rigerne imellom skal verre giort, och kongen af Sverig ichi afthacher hans gevorben folch, som hand nu y vinther och foraard hafver ladet verbet, da er ded radeligt, at mand beholder ded gevorben foedfolch, indthil mand ser, hvad ende ded thager paa grensen; ded kand dog ichi verre mange, thi di flieste, thencher jeg, erre afthachet igien . . . . Riberhus den 29 aprilis 1624.

c. Iver Jul.

. . . . Dersom det saaledis hans ko. ma. och I gode herrer naadigst och vel befaller, siunis mig och det vel efter allehande ombstendigheder icke uraadsombt . . . . Viborg thend 3 may anno 1624.

d. Anders Bille.

. . . . Er dette mit underdannigste bethenckende, at end dog saadan frid nu berettis kongen af Pollen och kongen af Sverrig mellom giort at verre, ville vi icke forhaabe, det os nogit uleilighed nu saa snart at skulle kunde thilføie, efter den thilstand, som nu udi Sverige er. Er och det vel at bethencke, voris egit land udi fredtsthid saadan besverring med krigxfolck at paa legge,

som dog thilforne sthicker udi sthor vitløftighed, naar det icke fornøden giørris, och er derfor min underdannegste begiering och mening, at det nu efter alle rodtsens forrige mening motte beroe paa dene thid, at mand udi thilkommendis herredag dis bedre derom kunde deliberere, efterdi at festningerne erre och nu vel med gaurnison forsørgedt; dog denne min underdanigste och enfoldigste mening hafver jeg thil min allernaadigste heris och konnigs egen naadigste bethenckende insthilled med underdannigst begiering, at den i naadigste och beste mening matte opthagis . . . . Rosendal den 25 aprilis anno 1624.

e. Holger Rosenkrans.

. . . . Kand jeg underdanigste icke eracte andet, end at ey var uraadeligt, bemelte fodfolck paa de steder, de nu ere udi bestilling, midler tidt blifver opholdt, saa frembt hans ko. ma. hafver de kundskab om for^ne^ anstand, som hans ma. sig fuldkommen kand til forlade. Odensegaard d. 1 may 1624.

f. Mogens Kaas.

. . . . Er thet min underdannigste mening och bethenckende, at samme gevorben folch, indtil modet vid grentserne er ofverstaaet, blifver uaftacket, thi maa sche di dog ville hafve threi fulde moneders besolding, eftersom di paa threi maneder ere ahntagit . . . . Mariager closter med hast den 28 aprilis 1624.

Lige efterat Kornforbudet var blevet ophævet (ovfr. S. 410), tilskrev Kongen 14 Juli Raaderne, at eftersom Kornets Indførsel nu var tilladt, »da paa det Landet ikke derover paa sligt i Fremtiden skulde lide Mangel, bede vi eder og ville, at I os i Tide, førend nogen stor Mangel i vort Land Nørrejylland (Fyn, Skaane) paa nogen Slags Korn paakommer eller kan være at befrygte, underdanigst tilkjendegive, efterdi nærværende Forbud med saadanne Vilkaar opgives« [1]. Af Raadernes Erklæringer er kun to bevarede (*n. 87*); *Jakob Ulfeld* tilraadede

[1] Brevet udgik til Raaderne i Nørrejylland: *Eske Brok*, *Kristian Holk*, Hr. *Albret Skel*, *Iver Jul* og *Mogens Kaas*; i Fyn: *Jakob Ulfeld* og *Holger Rosenkrans*; i Skaane: Hr. *Anders Bille*, Hr. *Anders Sinklair* og *Tage Tot*. Sjæl. T. XXII, 382.

et Kornforbud, medens *Mogens Kaas* fraraadede det. Et Forbud paa Korn udgik 25 Oktbr., uden at Raadet dog nævnes deri[1].

87. *Raadernes Erklæringer.*

a. Jakob Ulfeld. Orig. med Segl: Kgl. Bibl., Adelsbreve, Fasc. 18, n. 14.

. . . . Jeg hafver icke kund eller burde underlade at tilkiendegifve, hvad vilkor oc leylighedt here udi Fyen befindes paa adskellige slags korn saa vel som fast al annona, saa gifver jeg venligen at vide, at jeg efter sandferdig oc vis information oc beretning, som mig fraa adskellige steder her udi Fyen er giort, forfarer, at kornet af alle slags er fast ringe, saa at mange icke vel kunde bringe deris landgilde tilveye, oc der som di det endeligen skulle yde, da hafver di intedt igien, hvercken at saae i jorden eller til underholding, hvorfore er at befrycte, at icke aleniste dette tilkommende aar, men ocsaa frem i ber vil blifve stoer trang oc diurtidt, med mindre det ved middel udi tide forekommis. Mig er sandferdeligen beretted, at tønde rug hafver kostet allerede sex daler, tønde biug fire daler oc der ofver; hafre oc boghvede er oc møgit ringe til oc lidet deraf fal, thi di fattige folck maa bruge, hvis saadan korn di hafver, til deris eigen føde. Oc beklager di udi kiøbstederne, at der kommer saa got som intedt korn fal paa deris torfve, saa at alle mand høyeligen klager oc sig for hungers nødt befrycter.

Belangendis olden, (som ellers er en stoer hielp oc bistand for landet), da hafver den ocsaa udi aar slagit sig ofver alt landet, saa ingen olden hafver verrit, der nogen kunde vere hiulpen med. Smør hafver oc verrit møgit ringe for den møgit tørre sommer, oc der for er saare dyrt. Saa hafver mand oc ingen sønderlig hielp bekommit af stranden oc fiskeri. In summa, alleslags underholding here i landet hafver udi aar mectigen verit forkorted, saa mand vel hafver aarsage at frygte. Och enddog Guds naadige velsignelse oc ophold icke er alligerit til naturlig middel aleniste, dog kand goed oc betimelig providents med Guds naadige hielp møgit remedere oc forekomme, hvilcken providents er en af di høyeste Guds velsignelser udi lande. Der er møgit korn fraa alle steder udskibet, siden det siste forbudt blef opgifven, hvilcket møgit foraarsager saadan diur korntidt.

[1] Sjæl. T. XXII, 407.

Af alle formelte aarsager, saa oc at jeg icke ser eller vedt middel, hvor ved landet kunde med korn undsettis udi nødt oc trang, anseendis at fast alle omliggendis lande hafver self stoer mangel, da er mit underdanigste betenckende, at det vil vere fornøden (større uleylighedt oc trang at forekomme), at med det første motte gieres forbudt paa alle haande slags korn, disligeste flesk oc smør at udføre, paa det den Guds velsignelse, som endnu er i landet, motte beholdes til landens nødtørftighedt oc icke blifve for nogle deris profit oc vinding schyld udførdt, det gandske land til skade oc fare.

Udi lige maade befindes here udi Nyburglehen stoer brøst oc mangel, saa gandsche mange af bønderne icke kunde hafve at saae deris jorde oc til deris ophold, om di endelig schulle udgifve deris landgilde, uden dennem motte bevilges at gifve penge for kornit, lige som kiøbmanden schal gifve. Oc hafver Otto Knudsen udi Ottense for nogen tid lefverit mig kongl. mt[s] naadigste schrifvelse, at hannem skal ydes alt kongl. mt[s] biug af Nyburglehen. Saa ville jeg gierne, at jeg motte vide, om bønderne icke kandt komme kornet afsted, om di fattig folck da motte gifve penge, som kiøbmanden schal gifve. Disligeste om jeg maa af kongl. mt[s] korn lade forstrecke bønderne til sædkorn, som ellers ingen raad hafver, paa det di slet icke skulde slet undergaa, oc gaardene vorde øde, som høylig er at befrycte, om di icke udi tide hielpis. Kiere hr. canceller, kiere broder, dette skulde jeg icke forholde at thilkiende gifve, du betencker vel al den leylighed, oc kongl. mt[s] naadigste vilge derom erfarer. Jeg giør altidt gierne alt hvis jeg dig til ære oc tienniste ved at kunde vere. Vil hermed hafve dig med din kiere høstrue oc børn den almechtigste Gud til al løcke oc velfart befalit. Datum Nyburgslot den 29 octob. 1624.

Jacob Wlffeldt.

Ofver alt er denne farlige tid oc møgit seltsom oc mislige tilstand udi alle lande oc besynderlig in viciniæ [!] trint om kring os verd at betencke oc hafve udi agt, udi hvilcken landene for proviant at blottis ville verre den allerhøyeste fare; den almechtige naadige Gud se til os naadeligen oc holde os under sin guddommelige beskermelse oc velsignelse. Vale felicissime.

b. Mogens Kaas.

Orig : Kanc. Brevet er udateret, men kan med Sikkerhed indføres paa dette Sted.

Eftersom ko. maᵗ missive til Esche Brock, Christian Holch, h. Albret Skel, Ifver Jul och mig er udgangen, os at schulle thilkiende gifve, om nogen mangel paa korn her udi landet vaar at formoede eller befrychte, saa er thette min underdanigste ercklering herpaa, at (Gud vere lofvit) thenne landts eigen er med det nye korn nodtorfteligen begafvit; vel lader kornkiøbet sig ahnse diurer end forgangen aar at ville falde, mueligt af den aarsage, at hvis adellen och bunden nødis at kiøbe, falder fast diurer end thilforne; adellen er udi stuore besveringer; bønderne stuor udgift paa henger; mand kand iche end forfare, at fremede søger stuort efter at kiøbe korn at udføre, som forgangen aar paa thisse thider skede; hvorfore jeg for min person icke kand erachte nødig nu endelig nogen forbud derpaa at ske udi dene landts ort uden adelens och bundens største skaade, undtagen mand udi frembthiden formerckte, at det vid støre mengde udførdis, end det nu lader sig ahnse.

Om tholden af øxen och stuore heste, som det andet hans maytˢ missive om formelder at forhøies, er thette ochsaa min underdanigste bethenckende, at der iche vel kunde paasettis nogen thold videre paa øxen end allerede er, efterdi det mest ville komme paa adellen; men dersom den allerede bevilgede hielp thil garnisonernis underholding iche kunde thillange, kunde man vel, naar aarit er omme och menige rigens raad komme samel, beradslaae, hvorledis sligt kund hielpis; dog hvis forhøielse paa told af stuore heste belanger, kunde bedre sche, efterdi thidt och ofte udføris di heste af riget, som vel thil rostienisten her udi riget giordis nodige.

Mogens Kaas.

Paa Herredagen var der blevet raadslaaet om at forbedre Garnisonerne, men før den Rulle, som Raadet havde bevilget, kunde blive underskrevet, var en Del Raader forlovede. Med Henvisning hertil samt til at der (i Rullen) formeldes om den Told, der gives af hvad Gods Svensken forhandler her i Riget, sendte Kongen 4 Avgust Rullen til Raaderne ved et Kancellibud og befalede dem med denne at indskikke deres Betænk-

ning, »paa det ikke videre derpaa kunde være at sige«. I en Efterskrift begjærede Kongen, at der »paa Øxen, som til Lands uddrives, en Ort eller dèr omtrent kunde paalægges, saa og paa store Heste, som udgaar til Lands, en Daler videre end hidtil givet er«, for at Tolden derved kunde tilstrække til Folkenes Underhold[1]. Af Raaderne vides *Mogens Kaas* at have udtalt sig mod Øxentoldens Forhøjelse (ovfr. *n. 87 b*), og denne synes heller ikke paabudt.

16 Septbr. befaledes det Hr. *Kristen Fris*, Hr. *Anders Bille* og *Tage Tot* samt tre Bisper at møde i Kbhvn. 27 Oktbr. for at forhøre Generalprovsten paa Gotland, M. Anton Hansen[2].

I Anledning af den store Tumult af Haandværkere og Menigmand i Aalborg, hvor man vedblev at sammenrotte sig, skjønt Embedsmanden, Tønne Fris, havde rejst Tiltale derom, befaledes det 25 Novbr. fra Haderslevhus Hr. *Albret Skel, Eske Brok* og *Mogens Kaas* at mødes og tænke paa Midler til at faa Ophavsmændene grebne af Lensmanden og vel forvarede sendte til Kbhvn.[3]. Jfr. ndfr. S. 450.

11 Decbr. befaledes det *Eske Brok*, *Kristian Holk*, Hr. *Albret Skel, Iver Jul* og *Mogens Kaas*, at naar de efter det dem nylig tilstillede Missive foretog Taxeringen paa Rostjeneste, skulde de forsamle nogle af den nørrejydske Adel og da tage Gaardsretten for sig og flittig gjennemse den samt indskikke deres Erklæring om Forbedringer til Kancelliet[4].

14 Decbr. sendte Kongen Hr. *Anders Bille* og *Holger Rosenkrans* et Rentemesterregnskab fra den forrige Rentemesters Tid og befalede dem at tænke paa, hvorledes den gamle Stil og Orden i Regnskaberne kunde forbedres eller en ny indføres, for at forekomme al Suspition i Regnskaberne[5].

---

[1] Sjæl. T. XXII, 395 (til ti Raader).
[2] Sjæl. T. XXII, 402.
[3] Jydske T. VII, 299.
[4] Jydske T. VII, 302.
[5] Sjæl. T. XXII, 421 (udfærdiget efter en Meddelelse, overbragt Kansleren af Axel Arnfeld: Justitsmin. Aflev., Personalhistorie, Fris).

Fyrstendømmerne[1]. 26 Avgust befaledes det *Eske Brok* og Hr. *Albret Skel* at møde i Eutin 27 Septbr. for efter den Brevet vedføjede Kommission at dømme om Jagten mellem Ærkebispen af Bremen og Adelen i Holsten[2]. Paa Grund af sin Svaghed kunde *Eske Brok* ikke møde til den bestemte Tid, hvorfor det 23 Oktbr. befaledes *Mogens Kaas* at indtræde i hans Sted[3]. Fra Haderslevhus 27 Novbr. meddeltes det derefter denne og Hr. *Albret Skel*, at de skulde møde i Rendsborg 1 Marts 1625[4]. Jfr. ndfr. S. 466.

Sverige. Paa Gustav Adolfs Skrivelse af 27 Novbr. 1623 (ovfr. S. 392) erklærede Kristian IV 12 Januar kortelig, at han vilde besvare den paa det første Møde af Raadet[5]. Dette afholdtes i Marts (ovfr. S. 401), og 17 Marts sendte Kongen Axel Arnfeld til Sverige[6] med en vidtløftig Skrivelse, hvori Toldstriden paa ny blev gjennemgaaet; dog tilbød Kristian IV nu at ophæve eller suspendere den af ham paalagte Told, mens Sagen søgtes bilagt paa et Grænsemøde, forudsat at Gustav Adolf vilde gjøre det samme[7]. Denne gik ind herpaa (Stockholm 4 April) og foreslog, at Mødet skulde afholdes 20 Maj mellem Ulfsbæk og Knærød[8]. Dette Svar hjemførtes af Axel Arnfeld, og Forslaget tiltraadtes 15 April af Kristian IV[9].

Efterat Kongen 14 April havde meddelt Hr. *Kristen Fris*, *Eske Brok, Kristian Holk* og *Jakob Ulfeld*, at de selv tredje eller selv fjerde skulde møde ved Grænsen[10], befuldmægtigede han 21 April de fire nævnte som Kommissarier ved

---

[1] Der er bevaret en udateret Koncept af *Kristen Fris* til en Instrux for *Holger Rosenkrans*, der skulde rejse til Gottorp og forhandle med Hertugen om Forholdsregler i Anledning af Mansfelds Indkvartering i Ostfriesland: Justitsmin. Aflev. Skab 15, n. 347. Om denne Sendelse, hvis den er blevet udført, vides næppe noget nærmere.

[2] Jydske T. VII, 284.

[3] Smstds. 288.

[4] Smstds. 301.

[5] Svenske Acta IV, 159.

[6] Smstds. 159, 165.

[7] Smstds. 160.

[8] Smstds. 166.

[9] Smstds. 168.

[10] Sjæl. T. XXII, 368.

Mødet[1]; tillige medgaves der dem en særlig Fuldmagt til at dømme i Sagen, hvis venlig Mægling ikke førte til noget, eller eventuelt vælge en Opmand[2], samt en Instruktion[3]. Mødet afholdtes til fastsat Tid og vedvarede til sidst i Juni; den danske Afsked underskreves 28 Juni, den svenske Dagen efter[4].

Blandt de af Svenskerne ved Mødet fremførte Gravamina drejede det første sig om, at det danske Raad for 3—4 Aar siden havde ændret og formindsket den Titel, der tidligere var givet det svenske Raad, efterat Kongen i Sverige havde indført Greve- og Friherrestand[5]. De danske Kommissarier svarede hertil (4 Juni), at D. R. Raad aldrig havde haft den Mening at nægte den svenske Konges Ret til at begave en Del af sin Adel med Greve- og Friherrestand, men da Titelsagen angik det samtlige Raad i Danmark, vilde de forelægge Sagen for dette til dets første Møde[6]. — Svenskerne hævdede herimod (8 Juni), at den nylig skete, hastige Forandring med Titelen facto ipso var Kongen af Sverige til Forklejnelse og Rigens Raad samt Stænderne til Foragt, hvorfor de haabede, at de Danske vilde blive ved den gamle sædvanlige Stil. Skulde Spørgsmaalet henskydes til det samtlige Raad, »saa vide vi ikke, hvorfor vi ere mødte her, om saadanne og andre Irringer ikke skulle afskaffes her; vi have vel andre saa importante Stridigheder at komponere, og denne Sag angaar ikke alene Rigernes Raad paa den ene eller anden Side, men fornemmelig Kongens Ret og Højhed saa og Rigens og Stændernes Respekt, som de altid have nydt upaatalt«[7]. — De danske Kommis-

[1] Svenske Acta IV, 177.
[2] Orig. paa Pergament med Segl: Sverige (Reg. 14) n. 334 (Svenske Acta IV, 178).
[3] Svenske Acta IV, 174. Jfr. Slange S. 511.
[4] Forhandlinger: Svenske Acta IV, 180-296, sml. Kr. IV (Danske Saml. 2 R. III, 373), Slange S. 511-17. I Anledning af Svenskernes Klager over, at Lensmanden paa Bahus havde ødelagt en Vej hinsides Elven, befaledes det 20 Juli Hr. *Anders Bille* og *Tage Tot* at begive sig til Bahus for at undersøge Sagen: Skaanske T. V, 98; jfr. Kr. IV (Danske Saml. 2 R. III, 375).
[5] Orig., dateret Ulfsbæk 24 Maj: Registr. 27 n. 130 (Svenske Acta IV, 189).
[6] Koncept: smstds. (Svenske Acta IV, 228).
[7] Orig.: smstds. (Svenske Acta IV, 232).

sarier fastholdt deres Standpunkt; Punktet var en »privat Sag, som ikke har været brugeligt at disputeres i saa høj Maade«. For øvrigt fandt de, at de svenske Raader tilforn havde givet de danske lige Titel som disse hine, men at de Svenske for nogen Tid siden ændrede de danske Raaders Titel, hvorfor disse havde været foraarsaget at gjøre det samme; »ligesom de svenske Raader give os Titel, den samme give vi dem gjerne igjen«. »Ellers er diversa consideratio et aliud, naar privatus privato, aliud naar status statui tilskriver; vi finde ogsaa, at saadan Titel ikke altid er de svenske Raader given, men undertiden anderledes. Belangende vor statum senatus, da endog vi ikke ere meget curiosi om Titler, da foreganger i Præeminens saadan status andre personal Qvalitet i Stand og Titel, som nu og før denne Tid har været i Danmark, saa vi aldeles ingen Betænkning have haft nogen sin Stand eller Titel at dirogere, men ej heller vor egen statum at forringe«. Var de svenske Gravamina blevet fremskikkede, da det begjæredes, kunde det samtlige Raad allerede have erklæret sig derom[1]. — De svenske Kommissarier henviste (11 Juni) til deres tidligere Udtalelser. Sagen var ikke privat, da den angik Kongen og Riget. De vidste ikke af, at der var sket den mindste Forandring med det danske Raads Titel, men det var udisputerligt, at Sveriges Raad og Stænder havde faaet Titelen ‚velbaaren' i tidligere Skrivelser baade fra Danmarks Rigsraad og Kongen. For øvrigt haabede de, at man ikke vilde udsætte Sagen, som da altid vilde være en Aarsag til Mistro og Fortræd[2]. — De danske Kommissarier fandt det stadig ubilligt, at man vilde kræve af dem, at de skulde ytre sig om dette Punkt uden at have hørt det samtlige Raad; dette vilde træde sammen om 8 Dage og vilde da uden Tvivl overveje Sagen i al Billighed, »synderlig efterdi vi lære, at vort ‚velbyrdig' paa dansk saa højt og det samme som ‚velbaaren' er paa andet Sprog, efterdi begge have én Udtydning og emphasin«[3] (14 Juni). Derpaa gik Svenskerne (samme Dag), for at vise,

[1] Svenske Acta IV, 237.
[2] Smstds. 240.
[3] Koncept: Registr. 27 n. 130 (Svenske Acta IV, 244).

at de akkommoderede sig saa meget som gjørlig, ind paa, at Sagen forelagdes det danske Rigsraad[1]. — Dagen efter oversendte de danske Kommissarier Svenskerne »en venlig og velment Erindring de titulo«, idet de meddelte dem en Liste over Raadernes Titler i en Del Breve fra de senere Aar, for at vise, at de ikke uden Grund havde talt om Ændring i det danske Raads Titel, saa og de svenske Grevers og Friherrers Velbyrdighedstitel, og de henstillede tilsidst, om det var fornødent videre at disputere om denne Sag, da, hvis de svenske Raader ikke besværede sig ved at give D. R. Raad den Titel, deres Formænd havde givet det, vilde D. R. Raad heller ikke have Betænkelighed ved at give dem lige Titel igjen, »hvormed samme Punkt har sin Rigtighed«[2]. — Svenskerne svarede hertil, at de vilde lade det bero ved Henvisningen til det samtlige Raad, »med mindre saa var, at I, gode Herrer, dette gravamen nu selv strax vilde afskaffe, hvilket vel kunde ske«. De tilsendte Dokumentextrakter skulde vel vise, at det svenske Raad undertiden var blevet tituleret ‚velbyrdig' og det danske ‚velbaaren'; men det maatte herved erindres, at Forskjellen mellem ‚velbyrdig' og ‚velbaaren' er fastsat i Sverige for at skille Grever og Friherrer i Titler fra den anden Adel. Naar det danske Raad er blevet tituleret saaledes, er det vel, fordi man derover ikke har været »stort curieus«; men da det ikke ændrer nogens personlige Stand i Danmark, præjudicerer det intet. I lige Maade betyder det kun lidt, at Rigens Raad i Sverige undertiden er tituleret ‚velbyrdig' alene, thi det er sket per occasionem, som det er til at se af den følgende Praxis, ikke af Forsæt, endsige til Forklejnelse for Sveriges Konge og Foragt for Raadet, »saaledes som denne Forandring med sig fører, idet man her træder fra den Brug, som nu i disse forledne Tider saavel i Fejde som Fred uden Gjensagn er vordet observeret«[3]. — I de danske Kommissariers Koncept til den ende-

[1] Orig.: smstds. (Svenske Acta IV, 250).

[2] Koncept: smstds. (Svenske Acta IV, 252).

[3] Orig.: smstds. (Svenske Acta IV 255).

lige Afsked bestemmes herom kun, at »de skulle skaffe menige D. R. Raads nøjagtige Erklæring i Sagen«, men dette blev rettet, saaledes at Afskeden kom til at fastsætte, at Rigens Raad i Danmark herefter skulde give Sveriges Riges Raad den Titel, som har været brugelig i næstforledne Aar og ved sidste sjørødske Fred, og Rigens Raad i Sverige give det danske Raad samme Titel[1].

Fra Mødet sendte Kommissarierne stadig Kristian IV Beretninger om Forhandlingernes Gang, hvorved de dog tillige foreslog Forsigtighedsregler og Forsvarsanstalter mod mulige Angreb fra svensk Side[2]. Samtidig brevvexlede Kommissarierne i samme Anledning umiddelbart med Lensmændene paa Grænseslottene[3].

Udlandet. I Begyndelsen af Aaret paatænkte Kongen at sende *Jakob Ulfeld* i en Sendefærd til Spanien[4], ɔ: de spanske Nederlande. I Stedet kom dog Kristian Thomesen (Sehested) til at udføre denne Rejse[5].

14 April befaledes det *Mogens Kaas* og *Tage Tot* at møde i Kbhvn. 16 Maj for derfra at rejse til Bützow og overvære Kongens Broder, Hertug Ulriks Begravelse; de skulde i den Anledning lade gjøre Sørgeklæder til sig og deres Folk med lange Kapper, Binder og andet Tilbehør[6]. 17 Maj fik de tillige Kreditiv til Domkapitlet i Schwerin[7]. Begravelsen fandt Sted 24 Maj[8].

31 Oktbr. begjærede Kongen af »alt Raadet«, at det strax med ham vilde underskrive og forsegle den Assekuration, som

---

[1] Koncept: smstds. (Svenske Acta IV, 287).

[2] Gode Uddrag i Molbechs Anmærkninger til Egenh. Br. n. 154-59.

[3] En Række Breve: Skaanske T. V, 81—92. Flere Svar fra Lensmændene: Adelsbreve Fasc. 19, n. 10—18; Topogr. Saml., Christianopel 1 og Bahus 14; jfr. Aarsberetn. fra Geh. Ark. VI, Till. S 22.

[4] Jfr. Egenh. Br. n. 147.

[5] Han kaldes ved den Lejlighed af Slange og Schlegel urigtig Rigsraad, hvad han først blev Aaret efter.

[6] Sjæl. T. XXII, 368. Jfr. Slange S. 504, Schlegel III, 228.

[7] Auslend. Reg. 1624—25, Fol. 116; jfr. Slange S. 504.

[8] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 69).

han paa sin Søn Hertug Frederiks Vegne skulde give Domkapitlet i Halberstadt; behøvedes der nogen Revers, kunde den forskaffes til Raadets første Sammenkomst[1].

1625.

Af Raaderne døde Anders Sinklair 17 Januar og Eske Brok 15 Decbr.; derimod forøgedes Raadet med Klavs Daa, Kristian Thomesen (Sehested) og Kristoffer Ulfeld[2].

2 Febr. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

5 Januar[3] befalede Kongen fra Frederiksborg Raadet at møde i Kjøbenhavn til Kyndelmisse[4], hvor der da indfandt sig 7 Raader. Kongens Proposition, dateret Frederiksborg 4 Febr., kjendes kun fra Raadets Betænkninger af 11 og 19 Febr. I den første af disse (*n. 88*) ytrede Raadet sig om Kongens første Punkt, hvori han havde udviklet, hvor ændret Stillingen var siden sidste Raadsmøde (Juli 1624), idet dels Bremens

[1] Sjæl. T. XXII, 411. 23 Septbr. havde Domkapitlet i Halberstadt valgt Hertug Frederik til Koadjutor og vedtaget en Formular for Assekurationen; heri opregnes hele Raadet som Forlovere. Neue Mittheil. d. sächs.-thüring. Vereins XIII, 83—87 (Orig. paa Pergament med Kapitlets Segl: Halberstadt Stift (Reg. 14), n. 9). 31 Januar 1625 anerkjender Kapitlet at have modtaget den af Kongen underskrevne Assekuration. Smstds. 92 (Orig. med Segl: Halberstadt Stift (Reg. 19), n. 4).

[2] *Klavs Daa* aflagde Raadsed 8 Maj paa Frederiksborg (Hans Mikkelsens Ligprædiken); *Kristian Thomesen* svor vistnok den 21 Maj (Egenh. Br. n. 176 sammenholdt med Kr. IV's Kalenderopt.: Nyerup S. 129) og *Kristoffer Ulfeld* kort før 5 Juli (jfr. Egenh. Br. n. 182). Alle tre tilskreves dog som Raader allerede 3 Maj, jfr. allerede Missivet af 31 Marts (ndfr. S. 461). — Kristian Thomesen var altsaa ikke Rigsraad, da han i Foraaret sendtes til Sverige, saaledes som Slange og Schlegel angiver.

[3] Sidst i Decbr. 1624 var den franske Udsending des Hayes kommet til Danmark; 2 Januar 1625 vendte Anstruther tilbage hertil.

[4] Sjæl. T. XXIII, 1; jfr. Kr. IV (Nyerup S. 114).

Stift og den nedersachsiske Kreds nu var stærkt truet med Indkvartering mod det givne Tilsagn, dels Frankrig havde sendt en Udsending til Kongen. Raadet udviklede vidtløftig og indtrængende, hvor urigtigt det var at indlade sig i Forbund eller Krig mod Kejseren, og udtalte sig ogsaa imod, at Kongen satte sin egen Person i Vove, medens det foreslog at oppebi Sagernes videre Udvikling og forstrække England med et Laan paa 100.000 Rd. til Underhold af Tropper. Paa Kongens Ønske gik Raadet dog siden (*n. 89*) ind paa at forhøje Summen til 200.000 Rd., hvortil det bevilgede Skatter; herom udgik derefter Brev 28 Febr., »eftersom Kongen med D. R. Raad havde anset det fornødent at sikre Rigets Grænser i denne Tids farlige Tilstand«[1]. I Betænkningen af 19 Febr. (*n. 91*) udtalte Raadet sig om Stridsspørgsmaalene med Frankrig (§ 2) og Sverige (§ 3) og foreslog at udsætte Ansættelsen af danske Konsuler i Spanien. Vidtløftig udviklede Raadet Midlerne til Landets Forsvar (§ 4)[2], hvorved det greb Lejligheden til at anbefale Besættelsen af Embederne som Rigens Marsk og Admiral; til Forsvarsanstalterne bevilgede det en yderligere Forhøjelse af Tolden udover den 1615 paalagte (jfr. ovfr. S. 219) og ønskede disse Pengemidler styrede af særlige Kommissarier. Jfr. herom ndfr. S. 458. — 15 Febr. erklærede Raadet sig om Mønten i Riget (*n. 90*); derefter udgik 4 Maj en Møntforordning med Raadets Raad og efter dets underdanigste Begjæring[3].

28 Marts ophævedes med Raadets Raad og Samtykke et Forbud mod Indførsel af Læder og Huder[4], og 1 April udgik efter Overvejelse med Raadet en Fdg. om Rostjenesten[5].

---

[1] Sjæl. T. XXIII, 22—28; Norske Rigsreg. V, 459. Jfr. Jahn, Krigshist. II, 492—93.

[2] Jfr. Jahn, Krigshist. II, 124 (S. 485 siges Betænkningen urigtig at være af 29 Febr.).

[3] Trykt. Jfr. Scharling, Pengenes synkende Værdi S. 428.

[4] Sjæl. R. XVIII, 17. 12 Febr. udgik en Fdg. om Silkehandelen (trykt), og 22 Febr. ophævedes Forbudet mod Udførsel af Fødevarer (Sjæl. T. XXIII, 19), uden at Raadet nævnes i disse Fdg.

[5] Trykt i Kr. IV's Reces og hos Paus, Fdg. for Norge S. 645.

88. Raadets Betænkning om Forholdet til Udlandet, 11 Febr.

A. Orig. med Jakob Ulfelds Haand og Paategning af Kongen: Kanc. B. Afskrift med Tage Tots Haand; udenpaa har Kongen skrevet: „Rig. raadz resolutio, leffueritt mig y raadst. den 14 febr. 1625. Tage Tott till Ericksholm hans handt“: RR. n. 44 B. Et Par Huller i A er udfyldte efter B.

Efter som kongl. mt. voris aller naadigste herre oc konning skriftligen naadigst hafver foregifvit os hans kongl. mt^{s} raad disse efterfølgendis puncter at beraadslage oc derpaa voris underdanigste betenckende at tilckende gifve, dat. Friderichs borg den 4 febr. 1625,

Først, at eftersom sidste raadsforsamling om det romske rigis oc hans mt^{s} rigers oc fürstendommes af dets velstand dependerende tilstand blef beraadslagit, oc samme sag sig nu fast udi andre terminis befinder, anseende baade at periculum nermere er med indqvartering udi stift Bremen oc den nieder säxische crais, mod hvis tilsavfn derpaa giort er. Dernest oc, da hafver kongl. mt^{s} udi Franckrige hans gesanter nogen tid forleden her om samme negotio foregifvit oc videre med det første er forventendis oc fremdelis derom vil handle, da er hans k. mt. rigens raads underdanigste betenckende begerendis herudi saa vel som oc hvad di paa rigens vegne samme beviste sag at udførre, al besorgelig fare at forekomme, underdanigste ville bevilge at contribueris,

Saa hafver vi denne første kongl. mt^{s} naadigste proposition med al yderste underdanigste flid betragted oc ofverveyet oc befinder den af mange store, merkelige aarsager saa gandske høy oc vigtig at verre, at den concernerer hans kongl. mt^{s} oc hans mt^{s} landers oc rigers gandtske statum, salutem oc reputation. Hafver derfore efter voris høyeste underdanigste pligt (saa vit Gud os naade forlenit) alle rationes oc circumstantias betragted oc considererit, da endog paa begge sider ere mange store oc høye motiver, dog befinde vi saa vigtige prægnantes rationes oc fast evident høyeste fare, dersom kongl. mt. sig udi noget forbunt eller offentlig krig imod kayseren oc hans mt^{s} liga oc adherenter sig skulle indlade, at vi os icke kunde understande der til at raade, efter at vi det icke vide for Gud, hans kongl. mt. oc voris fæderne land at forsvare.

Thi først ville vi hafve hans kongl. mt. underdanigste til gemøtte førd de statu et æquitate causæ, hvilcken vi icke endnu kunde saadan befinde, at hans kongl. mt. oc rigit kand hafve saa fuldkommen aarsag dertil, at det med en god conscients kunde

ske, anseendis at kayseren eller adherentes icke nogen thätlighed imod hans kongl. mt. eller hans mt^s riger hafver begynt eller undsagd, ey heller endnu befindis kayserens procederen at verre anset eller anstillet paa religionen, eller af religions forvante furster oc stender endnu derfore holdet, at der skulle verre nogen religions krig.

Dernest belangendis konninger, furster oc stender, som saadan sag mest oc nermist anganger, oc som formodis den at ville antage oc nogit dertil at giøre, da er saadant endnu aldelis ubevist, ja udi sig sielf uvist, udi hvad maade, af hvad aarsager, paa hvad fundament, med hvad middel, magt, indbyrdis nødvendig forseckring, med hvad bestandighed sagen skal forretagis oc udføris, saa sig derpaa at fundere oc forlade er gandske misligt oc farligt.

Oc dersom end nogen alliance eller forbunt imellom dennom sker, saa er dog, nahr mand betencker den store undersked oc diversitet, som befindis imellom saadan confoederatos baade paa deris statu, interesse, proposito fine oc andre betenckelige vilckor oc condition; item, hvorledis en part med den catholiske liga universaliter oc particulariter med religion, forvandskaf, forbunt oc andre høye respect oc maade ere forbundne oc indbyrdis obligerede, deraf at befrøgte, at al saadan forbunt letteligen kunde dissolveris oc infringeris.

Thi mange aarsager kunde verre oc indfalde, at Gallus, om han sig endskønt vilde indlade (som dog siunis hannom sig offentlig dertil icke at ville erclære) kunde blifve contenterit oc saa diverterit.

Det samme kunde ocsaa ske med Anglo oc di andre participanter med adskillige middel, artes oc practiqver, satisfactione, divisione, metu periculi, som hver maa hafve for sig oc sin statu, imod hvem kayserens oc adhærenters store magt skulle henvendis; hvoraf vilde følge, at naar di principaliste eller nogen af dennom under adskillige prætext sagen skulle deserere, at di andre, som udi saadan alliance kunde verre, skulle alene blifve udi sticket oc sig al adversariorum magt oc deraf fare paalade med aller høyeste pericul for deris gandske statu oc velfart; thi den yderste adversariorum magt oc vindict vilde visseligen efterfølge.

Oc nahr Gallus eller Anglus (under hvad skin eller prætext det verre kunde) sig fra saadan verck vilde sejungere oc retirere, da var det dennom ratione situs et loci oc andre vilckor let at giøre, hafver oc deris eigen sufficient magt sig at defendere, om nogen dennom vilde anfegte, hvilcke vilckor di andre confæderati

icke kunde hafve, men fick alene al fare at udstande, nahr di engang hafde begynt.

Hvad bestand oc effect saadanner alliances hertil hafver haft, oc hvad stor fare, ja mange deris ruin deraf er causerit, derpaa ere (disver) al for klare testimonia, exempla oc vestigia.

Dersom nu hans kongl. mt. sig udi saadane forbundt oc krig skulle indlade, ville det visseligen verre at befrøgte, at tandem deserentibus sociis hans kongl. mt. sig fast alene al saadan molem oc fare vilde paalade, hvilcket kunde blifve hans kongl. mt., hans mt[s] lande oc undersotter til allerhøyeste forderf oc undergang, det Gud almegtigste naadeligen afvende.

Saa er oc høyeligen fornøden at hafve udi god agt voris naboer, saa vel Svecum som andre, som jo icke ere at lide paa, oc hvilcke uden al tviffel hafver agt oc ere intenti paa alle occasiones oc tilfald til deris intention oc fordel; saa at, dersom hans kongl. mt. geradede udi saadan stor vitløftighed, oc nogit adversi (det Gud naadelig forbiude) tildrogs, da er aldeles ingen tvifl, at di jo vilde arripere saadan occasion oc med hans mt[s] store fare allehande attentere.

Det kunde (maaske) siunis let saadan verck at begynde, hvilcket kunde stande udi vor haand, men at continuere oc udføre ville blifve besverligt oc farligt udi saadan megtig oc vitudseende verck, som siden ville føre med magt oc vold, nahr en gang var begynt, hvis ende oc udgang ingen menniske, men Gud alene kand se oc vide. Kand oc icke formodis, at saadant skulle blifve nogle faa aars verk oc handel, men efter alle rationes oc apparentier er fast mere at befrøgte en megtig, langsommelig oc besverlig continuation.

Saa ere ocsaa hans kongl. mt., hans mt[s] landis oc undersaatters vilckor oc condition paa disse tider naadigste vel bekant.

Udaf disse høyvigtige oc nødvendige aarsager oc mange andre (som vilde vorde for langt here at indføre), af hvilcke vi en del udi voris sidste resolution underdanigste hafver formeldet, oc udi besynderlighed oc for oc ofver alt, dersom hans kongl. mt. sin eigen kongelige person (efter som møgit sterckt ord oc røgte fast paa alle steder afgaar), hvilcken vi nest Gud bør at hafve oc udi al underdanigste huldskab oc troskab hafver for oc ofver alting udi allerhøyeste betenckende, respect oc omsorg, som os høyeste magt paaligger, udi saadan verck vilde bruge oc voge, paa hvil-

cken fast al besverlighed saa vel med bekostning som udi alle andre maade (efter confoederandorum tilstand oc leilighed, hvilcken kongl. mt. sielf best bekant) med al pericul oc skade vilde endelig falde,

Da viste vi icke at kunde raade hans kongl. mt. at indlade sig udi nogen saadan forbundt, fast mindre udi nogen krig imod kayseren oc adherentes, som hafver den store excessiv magt oc anhang, som icke kand formodis at kunde exhaureris eller forvendis, men fast mere dagligen at ville forøgis oc besterckis,

Men at hans kongl. mt. vil anse tiden, hvad Gud endnu vil giøre oc gifve for middel, ved hvilcke alting igen kunde komme udi en bedre stand oc rolighed, udi den allerhøyeste betenckende, hvad stor vitløftighed, fare oc forderf hans kongl. mt^{s} kongelige person, hans mt^{s} lande, riger oc undersaatter derofver kunde udi gerade, om hans kongl. mt. sig udi saadan farlig verk vilde indlade.

Oc eftersom vi udi voris sidste underdanigste resolution hafver foreslagit om en summa penge, kongl. mt. af Britannia med at gratificere, som trey eller fire tusind mand paa fire eller fem maaneders tid efter statiske besolding kunde med underholdis, eftersom voris bemelte resolutio ydermere formelder, da er (paa kongl. mt^{s} naadigste velbehavg) raadens underdanigste betenckende, at kongl. mt. hans kongl. mt. af Britannia med et hundrid tusind rixdaller udi det sted vilde gratificere af den betenckende, at det kunde verre bedre uden fordagt penge at forstrecke end med folck at assistere eller dennom besolde.

Dette er paa kongl. mt^{s} naadigste høye proposition voris underdanigste betenckende paa die høigvigtige oc urgentes rationes funderit, hvilcken efter som den udi al huldskab oc troskab efter voris faae (som nu here ere) høyeste æd oc pligt til hans kongl. mt., hans mt^{s} landes, rigers oc undersaatters securitet, bestand, velfart oc reputation, oc al fare oc skade at afvende aleniste er dirigerit, saa ville vi underdanigste forhaabe, at hans kongl. mt. vil den naadigste optage oc ofverveye. Datum Køpenhafn den 11 februarii anno 1625.

Eders kong. mayestets underdanigste

Christenn Friis. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Wlffeldt. Albret Skiell. Mogens Kaas. Thage Thott O.

89. *Raadets Bevilling, (efter 11 Febr.).*

Udateret Koncept med Tage Tots Haand: RR. n. 44 Bb.

Eftersom udi vorris seniste underdanigste erklæring paa kong. mt[s] naadigste propositions første punct paa hands mt[s] naadigste velbehavg hafver bevilgit et hundridt tusen rix daler kong. mt. af Store Britannien med at gratificere, saa efterdi vi underdanigste formercker, at kong. mt[s] naadigste mening och vilgie er samme summa at motte førhøyes, da endog nu fast besverligt er udi denne undersaaternis tilstandt och dyre tidt penge at opbringe, dog efter saadan kong. mt[s] naadigst vilgie och begiering hafver vi ydermere underdanigste samtyct samme forrige summa endnu med 100.000 rix daler at formere, saa at summen kand beløbe tilsammens 200.000 rix daler, dog udi gangbar mønt her udi rigit efter richs dalers verdt at erleggis och opbergis til Martini førstkommendis, under forbehollende, at saadan hielp aleniste maa være och forstaais for en gratification at bevise kong. mt. af Store Britannien, och icke at riget sig der med udi nogen maader udi nogen vidtløftighed eller krigsvæsen skulle ville interessere och indlades. Hvilche penge vi paa rigens vegne saaledis ville hafve bevilget at kunde opbergis udi disse maader, som efterfølgis:

Universitet och capitula — 2400 rix daler.

Prester udi Danmarch och Norge — 11214 rix daler.

Købstæderne — 11.900 rix daler.

Hver den, som hafver nogen tiende kongen part, af hver 2 rix daler; item hver, som hafver nogen tiende kirchens part, af hver 2 rix daler. Ofver al Danmarch beløber sig af kongens och kirchens tiender ungefær — 6000 rix daler.

Ofver Danmarch och Norgie en ordinarie och en fierding skat, beløbber — 170.000 rix daler.

90. *Raadets Betænkning om Mønten, 15 Febr.*

A. Orig. med Jakob Ulfelds Haand og Paategning af Kongen: Riigenss raadtz erklering den 16 febru. anno 1625: Kanc. B. Koncept med Tage Tots Haand: Danske Saml. n. 581 c. 21.

Efterdi kongl. mt. naadigste hafver for got anset voris underdanigste betenckende at vide belangendis mynten her udi rigit, saa efterdi udi alle vel ordinerede regeringer myntens gode ordinants er som et fundament til al trafficq oc handel, hvoraf en stor del kongl. mt[s] rettighed dog kommer, med told, contribution oc an-

den indkomst, som af byerne kommer [a]oc anden byernis formufve[a]; — dernest efterdi alle, hvosomhelst det oc verre kand, deraf lider skade, nahr mynten er let; — for det tredie oc ofver alt, efterdi kongl. mt. sig naadigste icke kand veigre sin eigen rettighed af undersaatterne udi sin eigen mynt at lade erlegge oc betalle, da er hans kongl. mt. høyest interesserit, som den største indkomst hafver oc aarligen paa saadan let mynt lider skade, hvilcken paa det sidste vilde ofverhaabis oc forblifve here udi landet, oc den gode mynt, besynderlig daller, udføris, efterdi alle, som handle, ville endeligen verre forpligtede at udførre daller af den aarsag, hans kongl. mt[s] mynt ingensteds gielder oc dermed icke med fremmede kand handlis.

Som (til exempel) nu kongl. mt. skal hafve 200.000 rigsdaller, som hans kongl. mt. skulle erleggis udi hans kong. mt[s] eigen mynt, da skal hans mt. tage skade oc tab icke langt fra 40.000 daller, paa underskød imellom richsdallers godhed oc myntens, hvilcken meste delen paa myntemester, skrifver oc svenne er opgangen, oc den ringiste fordel er blefven hans kongl. mt. deraf; lige det samme er at agte paa al anden kongl. mt[s] indkomst, som paa nogle faa aar til en megtig stor summa penge kunde beløbe.

Derforuden er dalleren ofver denne mynt for deris opvexel, som dennom til kiøb oc sal endeligen behøfver, opstiget viij ß, som di høyere udgifvis end smaa mynten, oc kand icke vel forbiutis, at di, som sig daller ville tilforhandle, jo faar derfore at gifve, som den vil hafve, som dennom hafver. Oc nahr myntens omkostning derfra tagis, da kand hans kongl. mt. icke møgit mere fordel deraf hafve paa hver daller, nahr den er om mynted, end den kand udgifvis for, førend den blifver ommynted, uanset enda, at saadan let mynt kand mange gange komme udi hans kongl. mt[s] rente cammer oc altid hafve skade derpaa. Hvorpaa oc fast alle regeringer udi fremmede nationer, som al den fordel søger, som søgis kand, giører dog deris yderste flid mynten god oc vigtig at hafve, efterdi di imod en ringe fordel nocksom eragter sig større skade at hafve, oc dersom der kunde verre nogen fordel hos, lode di den icke gaa forbi.

Hvorfore er voris underdanigste betenckende oc mening, at saa fremt mynten nogen tid udi nogen god tilstand komme skal, at dermed maa forholdis efter det romerske rigis afsked oc forord-

a Udeladt i A.

ning udi schrot oc korn, oc aldelis ingen smaa mynt myntis, uden hvis til scheidepenge giøris fornøden, oc di at myntis uden al fordel af stuck van achte, med mindre af bergvercket med tiden nogit der til kand hafvis, oc det vilde saa verre fornøden, at halfve croner afsettis for en slet daller, 12 β for 10 β eller 11 β, 8 for 7 β eller $6^1/_2$ β, eftersom di af vardeinen verd befindis, skilling for $2^1/_2$ hvide oc andet all'advenant; dog saa framt udi framtiden mynten af samme schrot oc korn skulle giøris, var det bedre den at lade forblifve uafsatte, end undersaatterne med saadan idelig afsettelse ulidelig skade skulle tilføyes. Datum Køpenhafn den 15 febr. anno 1625.

Eders kong. mayestis underdanigste raadt

Christenn Friis. Christian Holck. Jacob Wlffeldt. Albret Skiell. Mogens Kaas. Thage Thott O.

91. Raadets Betænkning, 19 Febr. A. Orig. med Jakob Ulfelds Haand og Paategning af Kongen: Riigenss raadtz erklering den 16 [!] febrv. anno 1625: Kanc. B. Kopi med Tage Tots Haand: RR. P. 44 Ba.

Paa den første punct udi kongl. mt[s] naadigste proposition hafver raadet allerede tilforn gifvit deris skriftlige underdanigste betenckende.

2. Belangendis den 2. punct udi kongl. mt[s] naadigste proposition, om die frantsoske repressalia at foretage, Ofve Gedde derofver at forhøre oc at beraadslage, hvad derudi er at foretage, hvorledis samme sag udi denne besverlige tid er at remedere oc afhielpe,

Saa hafver vi om samme sags leilighed os fliteligen ladet informere oc Ofve Gedde derom forhørt, som hafver baade schriftlig oc mundlig fremlagd oc foregifvit samme sags omstendighed. — Da endog vi befinde, at kongl. mt[s] undersaatter jo saa stor uret oc despect er sked af di Frantsoser oc end større, end paa denne side sked er, thi udaf alle documenter nogsom kand formodis oc erfaris, at det skib, som er blefvit tagit under Capo Verde, hafver verrit fribytter, dog efterdi mand forhaaber, at kong. mt. af Franckrig med en lidelig summa skal blifve tilfrids, da dersom mand icke kand bekomme bedre vilkor, saa at sagen maa ophefvis paa begge sider imod hveranden, oc siunis os raadeligt, at mand da derheden handler, at Ofve Giedde oc det Brede raad tilholdis at betalle den, som hafver mist skibet, saa møgit som skib oc gods er sat oc taxerit for here udi Danmark eller oc udi det høyeste thi tusind rixdaller, oc endog at for den frantsøske gesan-

ter kand angifvis, at Ofve Giedde oc det Brede raad saadan penge oc vederlag schulle udgifve, skal dog samme penge (saa vit det icke kand tilstrecke, som kongl. mt. oc compagniet af samme skib oc gods enten af støcker eller andet bekommet hafver, hvilcket billigen bør udi saadan restitution at indregnis) ud af rigit, ved di beste middel ske kand, udgifvis; ellers dersom Ofve Giedde derofver skulle lide nogen skade oc udleg, vilde det en anden tid, om mand hafde en god mands tieniste udi saadanne eller andre maade behof, giøre en afskrecken oc difficultet, at mand sig icke skulle torde lade bruge; men dersom den frantsøske gesanter kunde bringe det saa vit hos hans herre oc konning, at hvis repressalia, som sked er, maatte tillige imod denne sag oc fordring opgange, oc saaledis sagerne paa begge sider imod hver andre blifve optagen oc forligt, da skulle dog rigit gifve undersaatterne here udi rigit, som hafver lidet skade formedelst for[ne] repressalia, a l'advenant fem tusind rix daller, hvilcket kand gesanteren foregifvis oc til gemøt føris, at kongl. mt. af Danmarck vil sine undersaatter for erleden skade contentere, oc at kongen af Franckrig kunde giøre sine undersatte det samme. Dette er paa kongl. mt[s] naadigste velbehavg voris underdanigste betenckende om denne punct, considerantes den besverlige tilstand, som paa denne tid er fast ofver al christenheden.

3. Paa den tredie punct udi kongl. mt[s] naadigste proposition om di brefve, som for nogen tid udaf rigit ere skrefven., saa oc den svenske gesanters proposition oc angifvende derom, disligiste om processen derofver at anstille oc hvad videre derudi er at foretage, at beraadslage,

Saa hafver vi samme leilighed forhørd, set oc ofverveyet, oc efterdi vi den sag hafver befundet til et andet forum først at heden hørre, da hafver vi den paa kongl. mt[s] naadigste velbehavg remitterit oc hedensat ind for borgemester oc raad here udi Køpenhafn, dere at kendis oc derom at ordelis, hvis christeligt oc ret er.

4. Eftersom den 4. punct udi kongl. mt[s] naadigste proposition formelder, at der vil ofverveyes, hvorledis den indlandske militia til landenis forseckring paa alle tilfelde oc imod underskedlige impreser, som befrøgtis kunde, til defension kand hafvis paa ben, til hvilcken ende oc bista af di compagnier oc officerer, som allerede underholdis, dernest oc told rollerne, saa vit dertil deputerit er, oc

med rette hedenhører, med nødvendig underretning af rente mesterne skulle ofverantvordis,

Saa hafver hans kongl. mt• raad (som nu nogle faa here tilstede ere) denne kongl. mt• naadig proposition med høyeste flid underdanigste betracted oc ofverveyet. Da nahr der betenckis, ved hvad middel med den almegtigste Guds naadige hielp oc bistand hans kongl. mt• lande, riger oc undersaatter paa alle tilfald oc imod underskedlige impreser, som kunde befrøgtis, forseckris oc defenderis kunde, befinde vi paa kongl. mt• naadigste velbehavg disse efterschrefne middel di fornemste at verre:

1. Kongl. mt• eigen kongelig personlige præsents, maiestat oc reputation, paa hvilcken oc paa di kongelige, af Gud almegtigste begafvede, høye qvaliteter disse rigers, landers oc undersaatters firmamentum, forseckring oc al velfart (nest Gud almegtigste) mest oc tryggist bestaar, som deris høyeste tilflugt oc trøst udi alle tilfallende nød, frøgt oc fare.

2. At di nødvendig ampter oc officia udi rigit, som ere rigens marsks oc admirals bestillinger, maatte blifve besørget oc besat, som kunde hafve den avthoritet oc myndighed, som fornøden er rigens gafn oc beste at vide, oc udi alle tilfald til land oc vand efter kongl. mt• høyeste direction oc befalling hielpe at forrette, efter som handfestningen derom udtrøckelig formelder, som oc altid hafver verrit udi brug oc denne tids tilstand høyeligen frem for alle forige tiders erfordrer oc udkrefver.

3. At festunger, besynderlig de ved grentserne ere liggendis, maatte vel beskickis oc forsørgis med nødvendig reparation, hvor behof giøris, med proviant, munition, saa vit nødigt kunde eragtis.

4. At samme festunger kunde med nødvendig guarnison oc gode officerer besettis af di gevorbene soldater, som allerede der til ere deputerede, saa vel som med di sex hundrede gevorbene knegte (hvilcke maatte verre complets af forsøgte oc erfarne soldater), som oc udi festunger kunde indleggis oc uddelis.

Belangendis guarnisoners oc samme defensions vercks soldater oc officerer deris underholding, siunis os saa vel som oc rentemesterne. at hans kongl. mt. kand underdanigste udleggis af de første tolde, som indkomme, saa vit hans kongl. mt. tilkommer, oc tolden sig for anno 1615 beløb, efter rentemesternis ofvergifne ofverslag; dernest den forhøyelse, som anno 1615 skede oc nu yder-

mere sker, kand ved commissarier opbergis oc dertil udgifvis, rigit til defension, som det er bevilget til, efter hosføygde ofverslag oc toldrolle; i midler tid til tolden indkommer Michaelis eller ved tid, kand af landet guarnisonerne underholdis efter giort ofverschlag.

Oc eftersom udi denne farlige tids besverlige tilstand allehande farlighed kand verre at befrøgte saa vel fra den synder side som andensteds, da siunis raadeligt, at det vilde hafvis udi god betenckende med nogen orter at befestige (saa vit nodvendig kand eragtis) paa di beqvemligste steder, som siunis Rendersborg (som vi dog icke tvifler, hans kongl. mt. jo self hafver udi naadigste agt oc betenckende), oc dernest Colding, Olborg oc (dersom mueligt var) Ribe, hvilcket kunde giøris efter handen, thid efter anden, efter som landsens leilighed kunde tolle oc afsted komme, icke tviflendis, at adelen, som paa otte eller thi mil vegs nehr hver saadan sted boer, saa vel som di, der hafver sine bynder saa nehr derhos, jo bevilger, at deris bynder oc tienere (som uden adelens sogner ere) med kongl. mt[s] oc di geistlige deris bynder oc tienere, rigit oc dennom alle til gafn oc beste, hielper derpaa at arbeide.

5. At det danske rytteri holdis udi god beredskab oc nu med det første blifver mustrid, oc siden, nar behof giøris. Siunis oc raadeligt, at udi hver provints blifver tilforordnet commissarier, som altid kunde hafve paa alting god oc tilbørlig agt.

6. At med di udtagne soldater af landfolcket maa med al flid holdis, som derom er forordnet, oc med gode officerer forsørgis. Oc at derforuden alle andre unge bynderkarle saa vel paa cronens som paa adelens, som dertil kunde verre døgtige (adelens ugedags tienner aleniste undertagen), kunde klarligen antegnis, hvilcke af di capitainer oc officerer, som allerede ere forordnede ofver bynder soldater, kunde tov gange om aarit (som er 2 eller 3 ugger for S. Johannis dag oc 2 eller 3 uger efter Michaelis dag) undervisis oc exerceris at marchere udi orden, deris lunter at passe oc deris musketter at laase til et maal, oc inted videre; hvad dag saadan exercering kand ske, skal lensmanden paa hver sted forordne oc sielf personligen verre derhos tilstede, saa framt hand icke er udi lovlig forfald. Oc at saadan exerciti maa forordnis paa adskillige steder oc saaledis lempis, at folcket icke kand hafve mere end 7 eller 8 mil at reigse oc marchere; dog at ingen af bemelte

bynderkarle, som saaledis vorder antegnit, dermed blifver forment at drage oc tienne, hvor di ville.

Oc at der maatte forskaffis gevehr udi landene, som saadan landfolck udi nødfald kunde med bevergis, hvilcket gevehr kunde indleggis paa festunger hos lensmendene eller udi kirkerne, hvor best beleiligt kand verre, intil mand det behøfvede.

7. Oc paa det alting kunde dis bedre oc rigtiger tilgange, da kunde di for^ne^ commissarier med øfversten hafve paa alting god agt, paa det capitainerne oc andre under officerer icke skulle misbruge deris bestilling eller udi andre maade nogit skulde disordineris eller forsømmis.

Oc efterdi det vilde verre fornøden nogle flere capitainer at forordne, da efterdi den øl accisis forhøyelse udi Danmark oc Norge, som til saadanne officerers besoldung anno 1615 er blefven forordnit, sig møgit høyere beløber end officernis gaarde oc besoldung, da er raadens underdanigste betenckende, at der maatte endnu forordnis udi Skone imod Markerød en capitain med under officerer, oc en mere udi Bleginge, oc udi di andre provintser (hvor best fornøden) endnu 3 eller 4 capitainer mere ofver alt.

8. At skibs floden maa holdis here tilstede udi god ordinari beredskab.

9. At holde oc intratenere god venskab med voris omliggendis naboer paa alle sider, saa vit nogenledis ske kand, oc al diffidents oc uvilge, det meste muligt er, betage; thi udi saadan farlig tilstand kand mand ingen ven miste oc ingen uven eller fiende, ihvor ringe hand er, foragte.

10. Dette endog vi saaledis paa kongl. mt^s^ naadigste velbehavg underdanigste hafver eragted for nødvendige middel til rigernis securitet oc defension, dog befinde vi, at alt saadant er forgefvis, med mindre det altsammen funderis paa kongl. mt. sielf oc hans kongelige personlige præsents, mayestat og reputation, paa hvilcken (nest Gud almegtigste) disse rigers, landers oc undersaatters høyeste trøst, defension, securitet oc al velfart, saa oc voris naboers raad, intention oc anslag staar oc beroer, oc foruden hvilcken alle andre menniskelige middel oc forbemelte rigens magt oc forsiun ringe kunde betyde eller udrette.

Thi kongl. mt. sielf naadigste best bevist, vi oc ser for øgne, hvad vi os kunde hafve at forse oc forlade til voris naboer, data occasione, oc hvor lette di skulle verre til at attentere nogit imod

hans kongl. mt$_s$ lande, om di nogen tilfelde dertil kunde se oc hafve, hvilcket er nocksom at eragte af di exempler, som hertil oc nyligen sked ere, af hvad ringe oc fast selfsøgte aarsager di sig til al uvilge oc saa got som trusel hafver ladet formercke; hvor møgit mere vilde saadant uden al tvifl verre at formode, dersom di kunde se nogen occasion (det Gud naadelig forbiude), som dog snart oc lettelig udi kongl. mt^s absents, impediment oc megtige vitløftigheds paaladelse sig kunde begifve. Oc sig udi denne tids tilstand oc leilighed paa nogen udvortis forseckring, løfter, erbiudelser eller confoederation gantslig at forlade vilde verre gants misligt oc farligt, som megtige exempla kort forleden hafver udvist.

Hvorudaf hvad fare disse riger oc lande kunde udi settis, er for øgne at se oc underdanigste gifne kongl. mt. naadigste at betencke, icke tviflendis, at hans k. mt. som pater patriæ saadan voris underdanigste betenckende oc af al pligtig huldskab oc troskab, høyeste omsorg oc hans mt^s rigers, landers og undersaatters høyeste anliggende oc velfart naadigste vil optage oc ofverveye.

5. Belangende den femte punct udi kongl. mt^s naadigste proposition, om rigens bortskyldig gield, som hans kongl. mt. naadigste formener udi det seniste ofverslag derpaa var giort at skulle verre misregnit, at rente mesterne skulle giøre os derpaa underretning, paa det vidis kand, hvad rigit endnu skyldig blifver, oc tenckis paa middel det at aflegge.

Saa hafver vi nu udi rente mesternis ofververelse det igennom set oc vel eragted, hvad senisten udi nest forleden herredage af kongl. mt. derom er proponerit, saa vel som oc hvis samme tid af rente mesterne er blefven indlagd; da hafver vi befundet det alsammen rigtig at verre lagd oc regnit. Men belangendis det indlag, som rente mesterne nu fremlegger, derudi befindis efternefnte poster, som icke udi forige indlag fants optegnit, saa er paa hver post raadens underdanigste svar, som efterfølger:

1. At skulle verre med gangen til kongl. mt^s skibsfolck, som tvende reigser hafver verrit udi Hispanien, 26.440 daller. Derom er voris underdanigste betenckende oc begering, at efterdi kongl. mt. sine obne brefve hafver ladet udgange, hvorledis med samme convoi skulde holdis oc hvad udaf hvert skib schulle gifvis, at det ved samme naadigste forordning maatte blifve, anseendis, at det vilde falde di andre rigens undersaatter (som icke ere udi compagnierne) besverligt penge for compagnierne at udlegge.

2. Hafver di indlagd, at kongl. mt. vilde hafve for fragt, omkostning oc fortering, som er andvendt oc bekosted paa hvis bodsmend, som ere udtagen oc hid forskicket, 1640 daller. Dertil er voris underdanigste erclæring, at sligt aldrig tilforn skal verre sked eller samtøckt, oc dersom det nu skulle ske, vilde det blifve altid herefter et paaleg, saa tit som folck blifver udskrefvit.

3. Hafver di indlagd, at kong. mt. er naadigste begerendis erstattung for 43.543 daller, som floden hafver kosted anno 1617; saa vide vi os underdanigste icke at erindre nogit, enten af kongl. mt. til samme flode at underholde tilforn at verre begerit eller af raadet at verre samtøckt; ey helder os erindrer voris underdanigste raad videre at skulle formelde, end at floden maatte holdis ferdig som sædvanligt.

Hvad di 50.000 daller med det ost indianske compagni sig belanger, hafver raadet udi deris sidste erclæring kongl. mt. forsickret, at saa framt compagniet dennom icke sielf aflagde, da vilde di af rigens penge, hans kong. mt. dennom udi framtiden, nahr riget kunde komme udi nogen bedre tilstand, lade erlegge.

Belangendis om danske consules udi Hispanien oc spaniske here udi Danmarck at forordne oc sette, saa siunis underdanigste raadet raadeligt, at dermed nu hafvis udi fordrag ad evitanda scandala, saa oc for adskillige andre høivigtig betenckende, oc kiøbmandskabet heller ved factorer oc andre middel dirigeris oc befordris.

Dette er paa kongl. mt^s naadigste propositiones raadens, paa kongl. mt^s naadigste velbehavg, underdanigste betenckende oc erclæring. Actum Københafn den 19 febr. anno 1625.

Eders kong. mayt^s underdanigste raadt.

[Underskrifter som n. 88].

25 Juli. Herredag i Trondhjem.

Herredagen udskreves 27 Januar[1], og 3 Maj befaledes det *Klavs Daa* og *Kristoffer Ulfeld* at begive sig derhen for at sidde Retterthing, medens Kongen selv var forhindret[2]; 9 Maj

[1] Norske Rigsreg. V, 452.

[2] Sjæl. T. XXIII, 48. Slutningen af Brevet lyder: »Och naar I, Clavs Daa, af samme eders reise hiemkommer, da igien ad indstille eder i vor kiøbstad Kiøbenhafn eller hvor di andre vore forordnede commissarier da ehre, och eders forthroede bestilling med dennom at efterkomme«. Dette refererer

fik Klavs v. Ahnen fra Frederiksborg Befaling til at ligge i Slotsloven paa Akershus, mens *Jens Jul* rejste til Throndhjem[1]. 22 Juli tilskrev Prinsen fra Antvorskov *Jens Jul* og Jens Bjelke, at de skulde sidde i Retterthinget med *Klavs Daa* alene, da *Kristoffer Ulfeld* var blevet hindret i tidsnok at komme ned til Danmark fra sit tidligere Len Gotland[2]. Om Herredagens Afholdelse vides intet nærmere[3].

29 Juli. Raadsmøde i Slagelse.

7 Juli indkaldtes fra Antvorskov menige Raadet til at møde hos hans fyrst. Naade Prinsen i Slagelse[4]. Af Raaderne indfandt sig mindst 10, medens *Eske Brok*, *Jakob Ulfeld*, *Jens Jul* og *Klavs Daa* ikke vides at have været til Stede. 29 Juli udtalte Raadet sig imod et af Hertug Frederik af Gottorp foreslaaet Magelæg af Schwabstedt mod Femern (*n. 92*)[5].

92. Raadets Betænkning, 29 Juli. A. Orig. med Tage Tots Haand: RR. n. 44 D. B. Orig. med Holger Rosenkrans' Haand: II Suppl. til Gemeinsch. Archiv. Fasc. 16, Art. 4.

Paa ko. mt. vor allernaadigste herris och konnings naadigste proposition, os hands kong. mt[s] underdanigste raad, her paa Anderskof slot forsamblet den 29 julii anno 1625, af hands mt[s] cantseler forregifven, anlangende den vederlag, som f. n. hertug Friderich af Slesvigh Holsten sig erbiuder udi det land Femern imod Svabstedt och dis pertinentier til magelegh at udlegge, er vorris underdanigst erklæring, at efterdi os aldelis intet er bevidende om bemelte landt Femerens eigentlig leilighed udi sig sielf, om des residens huse, bøndergods eller indkomstis vilckaar, ei heller med hvad omstende det erbiudis til vederlag, meden derimod forfaris, at samme land icke alene er en udø fraa riget imod de tyske grendtser beliggende, meden ochsaa at være under en fremmede

sig til et andet Missive af samme Dag, ndfr. S. 461.

[1] Norske Rigsreg. V, 480.

[2] Smstds. 490.

[3] Dombogen fattes. At Herredagen blev afholdt, ses af Norske Rigsreg. V, 517. Slange S. 520 taler urigtig om en Herredag i Skeen.

[4] Sjæl. T. XXIII, 75.

[5] Jfr. Slange S. 518—19.

lov och ret, der dog det slesvische stift med dis stiftshus och tilliggende gods och herlighed er landfast udi thet hertugdom Slesvigh och under den danske lov och ret. Der befindis ochsaa atskillige och besynderlige geistlige høyhed hos dette sleisvigske stift och stiftshus, som icke formodelig er paa thet land Femern at kunde riget erstatis.

Da hafve vi efter saadan leilighed for vorris person underdanigst icke kundt eracte riget gafnligt at være, at for[ne] sleisvigsche stift och stiftshus imod thet land Femern skulle bortskiftis, meden saa frempt bemelte stift och stiftshus formedelst nogen permutation fraa riget skulle bevilgis at vorde alieneret, at der da udi thet hertugdom Sleisvigh motte ske nøiactig vederlag derfor igen, som billigt och ligeligt kunde være.

At vi os saaledis underdanigst hafve erklæret, hafve vi til vidnisbyrdt med egen hender underschrefvit. Actum Anderskof slot den 29 julii anno 1625.

Eders ko. ma[s] underdanigste raadt.

Christenn Friis. Christian Holck. Albret Skiell. Iffuer Jull. Anders Bille. Holger Roszenkrantz J.søn. Mogenns Kaas[a]. *Thage Tott Otszøn. Christian Thomesen. Christoffer Vlfeld.*

10 Decbr. Raadsmøde paa Antvorskov.

Kristian V indkaldte Raadet 19 Novbr. fra Antvorskov[1], medens Kongen kun synes at have tænkt sig en Indhentelse af Raadernes skriftlige Erklæring[2]. 7 Raader gav Møde, medens *Eske Brok* (som døde 15 Decbr.), *Kristian Holk*, *Iver Jul* og *Mogens Kaas* udeblev, foruden tre Raader, der som fraværende ikke var tilkaldte[3]. 15 Decbr. erklærede Raadet sig om den af Kansleren forelagte Proposition[4], idet det anbefalede Afholdelsen af en Herredag i det følgende Aar[5] og tilraadede at yde Holsten den i Unionen lovede Hjælp af

a Fattes i A.

[1] Sjæl. T. XXIII, 110.

[2] Jfr. Egenh. Br. n. 187.

[3] *Jakob Ulfeld* og *Kristian Thomesen* (da i Udlandet) samt *Jens Jul* (i Norge).

[4] Denne selv er ikke bevaret, hvad man kunde tro efter Molbechs Udtryk i Egenh. Br. S. 210 Anm.

[5] Raadet taler allerede om 1626 som »dette Aar« og 1625 som det forgangne. Jfr. Danske Saml. 2 R. III, 373 Anm. 6.

600 Ryttere, medens det bad Kongen ikke tillade, at Slesvig ydede nogen Pengeskat til det romerske Rige. Raadet foreslog at indkalde Adelen til at møde i Nyborg i Februar 1626 for at forhandle med den om Udredelsen af Rytterne (*n. 93*).

93. Raadets Betænkning, 15 Decbr. A. Orig. med Tage Tots Haand: Kanc. B. Koncept med Holger Rosenkrans' Haand og Paategning af Kansleren: RR. n. 44 C.

Paa kong. mt. vorris allernaadigste herre och konnings naadigste proposition, udi hands prindslige naadis naadigste nerverelse af hands mt[s] cantseler os hands mt[s] underdanigste raad her paa Anderskof slot den 15 decemb. 1625 forregifven och her sammesteds delibereret, er vorris underdanigste betenchende.

For thet første, om herredagene her udi rigit nu dette aar at holde eller til anden tid at opsette, eracte vi underdanigst fornøden at være, at herredage udi aar blifve til sedvanligh tid udschrefven, af aarsag at thet formedelst thet nest forgangen aar icke er holdet herredagh, da er atskillige sager opvoxen, baade med indførsel, indvisning och andre gields sager, som mange betrengde saa vel af adel som andre ere høiligst mact anliggende. Dog dersom noget uformodligh kunde forfalde, saa høgvictigst och mectig anliggende, at herredagen icke kunde komme til at holdis, da var thet enda betiden noch ofver rigit igen at afkynde.

For thet andit, anlangende den assistentse, som begieris udi hertugdom Holstein heraf rigit, da efterdi den union, som imellom rigit och bemelte førstendomb er oprettet, tilholder rigit udi nødstid och naar førstendommit sielfver imod deris fiender drage i marchen, da at assistere dennom med sex hundride heste paa rigens bekostning; da eracte vi tilbørligt, at thet ochsaa udi saadan tilfald blifver efterkommit, och derforre samme antal heste her at hollis udi god beredskab, saa at naar der efter saadan nødfal och saa betimelig, som bemelte union om formelder, blifver om saadan assistens giordt anfodring, den da kand være til rede strax at fremsendis, hor det udi førstendommet kand være fornøden. [a]Men efter at vi komme udi forfaring, horledis at hertugdom Slesvigh skal anmodis af de Holsteiner en ansenligh summa penge udi det rommerske riges tripel hielp samptlig med dennom at udlegge, saa kunde vi icke forbigaae hands kong. mt. underdanigst derom at er-

a Er i B en Tilføjelse.

rindre, hands mt. vilde naadigst saadant hafve udi act, at bemelte hands kong. mt[s] eget arfve hertugdom motte blifve udi den stand och frihedt, som thet stedse af arrilds tid været hafver, och icke formedelst saadan artibus turbatoriis vorder besverget, mens hvis de enten udi nerverende eller andre tilfaldt tilbørligen skulle contribuere, de da til hands kong. mt. sielf alene och icke til nogen fremmede herrer motte udlegge[a]. Och efterdi det nu ere meget vanskelige tider, saa det vel er høglist fornøden rigit sielf med nødtørftig cavallerie at forsiune, der ochsaa vil behøfvis en ansenligh summa pending til fornefnte antal heste uden rigit at besolde, och alle undre stender her udi riget de allerede udi dette aar ere med stor udlegh betyngit, saa de icke kunde udstaa vidre at besvergis, da eracte vi underdanigst fornøden, at der et visse udskud af adelen her udi riget af alle provincier blifve forschrefne strax først udi februario nestkommende aar at møde udi Nyburgh udi Fyn, hor dennom kunde ahnmodis, efter som vi forhobbe de det paa menige adelens vegne skulle indgaa, udi saadan en høi besverlig tilstand at bevilge samme antal heste sielf [a]paa sex maaneders tid[a] at underholle och enhver der til efter sin quotam udi sin rostieniste at contribuere, dog paa [a]hans kong. mt[s][a] nøiactig cavtion och revers, at de saadant icke af nogen skyldig plict, mens aleniste af deris egen tro underdanigst godvillige devotion imod hands kong. mt. och rigit [a]udi saadan høyest besverlige tider[a] giøre och bevilge. Dernest hvad heller thet raadsommeligst skulle være samptlig at verbe samme 600 heste, saa at adelen med deris rostienniste kunde blifve her heimme, rigit til forseckring, eller och de af deris rostienniste af lehnen och deris arfvegods skulle udtagis och fremsendis. Och efterdi formodelig kunde være, at saa frampt den assistense af adelens rostienniste skal giøris, da kunde adelen her udi Sieland och Skaane enthen for tidens korthed, fergestædernis ophold eller af andre uforhobte tilfald vorde forhindret, saa de icke kunde være tilrede, naar behof giordis; om det da icke var beqvemmeligst, at af de jydske och fyndske compagnier blifver udtagne de 600 heste at brugis til samme assistence, och naar de samptlig alle contribuerede til samme heste at besolde uden rigit, efter ordinarie gagie, da alle dennom, som icke fremsende deris heste, at contribuere til de andre en hver efter sin quotam, som hand holler rostienniste, och de, som sielf fremsende heste, der imod quitere saa megit, som dennom i lige maade en hver efter

a Er i B en Tilføjelse.

sin quotam kand tilkomme; dog herhos at acte, om saadan contribution alene, efter som en hver af sit arfvegods er taxeret for heste eller ochsaa efter sin rostienniste af lehnen skal beregnis.

Ydermere undsetningh befinde vi, at riget icke kand taale udi disse tider at udstede, end ochsaa efterdi unionen sielf undtager, der nogen af parterne sielf med krigs besverligheder er belagt, och riget nu icke aleniste med atskillige udgifter er besverget, som hands kong. mt. er underdanigst bevilget, meden ochsaa hafver sig med icke ringe [a]pendings udgift och[a] bekostningh at forseckre paa alle sider i disse tiders farlige besverligheder, som baade til lands och vands ere at befrycte. Dogh dersom nøden det skulle udkrefve, det Gud naadelig afvende, da var tilbørligt, at mand af hus paa vorris egne grenser [a]vid Colding och Ribe[a] til forseckring sig fremstillet.

At vi paa kong. mt[s] naadigste proposition os saaledis underdanigst erklærit hafver, dis til vidnisbyrdt hafver vi med egen hender underschrefvit. Actum loco, anno et die ut supra.

Ethers mt[s] underdanigste tro raadt.

Christenn Friis. Albret Skiell. Anders Bille. Holger Roszenkrantz J søn. Thage Thot O. Clausz Daa. Christoffer Vlfeld.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1625[1].

3 Marts befaledes det *Eske Brok*, *Kristian Holk*, Hr. *Albret Skel*, *Iver Jul* og *Mogens Kaas*, »anseendis, vi dette Aar ingen almindelig Herredag og Retterthing her i Riget at holdes endnu have berammet«, at paadømme en Strid mellem nogle Borgere i Aalborg og Landsdommeren i Nørrejylland[2]. Jfr. ovfr. S. 433.

De skaanske Raader som Krigskommissarier.

I Henhold til Forhandlingerne paa Raadsmødet i Febr. (ovfr. S. 440) befaledes det 4 Marts Hr. *Anders Bille* og *Tage Tot* samt deres Efterkommere, »vore og Rigens Raad, som her-

a Er i B en Tilføjelse.

[1] Raadet nævnes ikke i Fdg. 15 Januar om Pest og 22 Januar om Handel paa Spanien og om Nedsættelse af 7 og 3½ Skillinger m. m. Trykte særskilt. Jfr. endvidere ovfr. S. 440, Anm. 4.

[2] Jydske T. VII, 320.

efter i Skaane residerendes vorder«, at være fuldmægtige Kommissarier til at oppebære den til Defensionsværket henlagte Told o. s. fr.[1]. Dagen før var det befalet Lensmændene at indskikke visse Pengesummer til de nævnte Raader, da Raadet havde bevilget, at indtil Tolden indkom, maatte Landet »paa nogle Maaneders Tid kontribuere en ringe Penge«[2].

I Anledning af den paatænkte Ændring med Tolden til Krigsfolkets Underholdning i Skaane befaledes det 1 Maj »nogle af Raadet« at gjennemse Toldrullen og, naar den er publiceret, gjøre et Overslag, hvorledes deraf snarest noget kunde indkomme, »paa det Lenene igjen kunde erlediges for samme Tynge, som nu har været dem paalagt«[3]. Samme Dag meddeltes det Rentemestrene, at eftersom Kongen med Raadets Betænkning havde anset for godt, at den Told, Krigsordinansen har foraarsaget nogle Aar forleden, endnu skal udgives og anvendes til Grænsernes Sikring, og denne Told ikke uden stor Besvær kan adskilles fra den rette Kronens Told, skal hele Tolden oppebæres af Kommissarierne, mod at disse deraf afgive 12,000 Rd. til Rentemesteren[4]. Toldrullen paa Smaatolden udsendtes 8 Maj fra Frederiksborg til Lensmænd og Landsdommere[5]. 14 Maj sendte Kr. V fra Frederiksborg Hr. *Anders Bille* og *Tage Tot* et Missive fra Kongen, hvorefter de skulde gjennemse den ny forfattede Toldrulle paa Smaatolden; Prinsen ønskede, at dette skulde ske paa Frederiksborg Slot, og bad dem derfor at møde her 18 Maj med nogle andre næst besiddende af Rigens Raad, som formodedes at komme til samme Tid[6].

Fra Antvorskov 31 Juli befalede Kr. V Lensmændene at tilholde Tolderne efterhaanden at fremskikke, hvad de oppebærer af Smaatolden efter sidstledne 1 Maj, til Krigskommis-

---

[1] Skaanske R. IV, 334. Missive herom til samme, 6 Marts: Skaanske T. V, 154. Herved foranledigedes en Skrivelse til Kansleren fra de to Raader, dat. Rosendal 5 April, hvori de udbad sig forskjellige Oplysninger. Orig. med 2 Segl: Adelsbreve Fasc. 18, n. 24.
[2] Sjæl. T. XXIII, 30.
[3] Smstds. 47.
[4] Smstds.
[5] Smstds. 62.
[6] Skaanske T. V, 168.

sarierne Hr. *Anders Bille*, *Tage Tot* og *Kristoffer Ulfeld*, D. R. Raad, paa det disse kunde have Penge under Hænderne til at betale Soldaterne i Fæstningerne med, medens den store Told af Øxen og Heste saavelsom Accise af Øl og Told af Malt vedblivende skulde leveres i Rentekammeret[1]. Samme Dag tilskreves det Lensmændene, at de tilforn havde faaet Kr. IV's Befaling til at fremskikke til de nævnte Krigskommissarier »tvende Fjerdingaars Besolding, som Bønderne og Kjøbstæderne til Garnisoners Underhold i Grænsefæstningerne skulle kontribuere« (Missivet af 3 Marts, se ovfr.), men da dette havde vist sig utilstrækkeligt, skulde de tilholde Almuen endnu at udgive samme Kontribution i to Fjerdingaar og fremskikke den til Kommissarierne tilligemed mulige Restancer[2]. 16 Decbr. bad Kr. V fra Antvorskov det skaanske Raad at betale Rentemesteren de 12000 Rdlr., som de efter Kongens Befaling skulde erlægge paa Kronborg i Stedet for den smaa og Rors Told, som de oppebærer tilligemed den ny Forhøjelse til Garnisonernes Underhold, eller gjøre dem »Indvisning« hos nogen af Tolderne enten i Kbhvn. eller andensteds, for at de kan faa Penge til at betale Kjøbmænd og andre[3]. 21 Decbr. indbetaltes derefter 1500 Rdlr. gjennem Tolderne i Kbhvn.[4].

---

28 Marts befalede Kongen fra Sejbjerg »nogle af Raadet« snarest at erklære sig, om man i Jylland kan faa Rug til Udførsel uden stor Skade og paa hvilke Steder[5].

31 Marts[6] befaledes det *Jakob Ulfeld* og *Holger Rosen-*

---

[1] Sjæl. T. XXIII, 87.

[2] Smstds. 88. Befalingen indskærpedes fra Antvorskov 19 Novbr.; smstds. 110. Efter Krigskommissariernes Regnskab oppebares denne Kontribution for Aaret 1625—26.

[3] Skaanske T. V, 187.

[4] Rentemesterregnsk. 14 Juli bortforpagtede *Anders Bille* og *Tage Tot* Tolden i Falkenberg: Richardson, Hallandia S. 82. — I øvrigt medtages i dette Værk ikke de mangfoldige Oplysninger, der findes om de skaanske Krigskommissariers Virksomhed. Om en Ændring i Kommissionens Sammensætning se 12 Febr. 1628.

[5] Jydske T. VII, 322.

[6] Jfr. Fdg. af 1 April (ovfr. S. 440).

krans at taxere Adelen i Fyn til Rostjeneste efter de Extrakter af Jordebøgerne, der var gjorte af de kgl. Kommissarier (ovfr. S. 427), og fordele den under Fanerne. I lige Maade befaledes det Hr. *Anders Bille* og *Tage Tot* at taxere i Skaane og Hans Lindenov og Klavs Daa i Sjælland[1]. De to sidstnævnte underskrev 1 Maj i Kalundborg den af dem udarbejdede Taxt; *Anders Bille* og *Tage Tot* afgav 24 Maj Taxten over Adelen i Skaane, Halland og Bleking[2]. 7 Septbr. befalede Kongen fra Dalum *Holger Rosenkrans* og *Kristian Thomesen* at taxere Adelen i Fyn inden 20 Septbr. og indsende Taxten til Kancelliet, »paa det vi videre om Mønstring kunne gjøre Forordning«[3]. De to Raader havde derefter »Adelen i Fyn næsten allesammen forsamlede i Odense den 20 Septbr.« og underskrev Taxten 26 Septbr. paa Odensegaard[4].

3 Maj befalede Kongen Hr. *Kristian Fris, Klavs Daa* og *Kristian Thomesen*[5], naar han nu selv drog ud af Riget, da at være til Stede hos den udvalgte Prins; de skulde opholde sig i Kbhvn. eller hvor de bekvemmest »for Sygdoms Skyld« kan, dog saa nær Prinsen, at han kunde høre deres gode Raad[6]. 9 Maj underskrev Kongen paa Frederiksborg en Instrux for Prinsen, hvem han under sin Fraværelse havde befalet Styrelsen i Forening med nogle tilforordnede Rigsraader, nemlig de 3 ovennævnte og »en af Raadet i vort Land Skaane, som Hs. Kjærl. lader derom

[1] Sjæl. T. XXIII, 34. De to sidstnævnte fik her saaledes et Hverv, der ellers kun overdroges til Raader; Klavs Daa optoges dog kort efter i Raadet.

[2] Orig.: Danske Saml. n. 397, 27 og 29.

[3] Fynske T. III, 857.

[4] Orig.: Danske Saml. n. 397, 28. Taxationen i Odense omtales under 21 Septbr. af Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 22).

[5] De to sidste havde da endnu ikke aflagt Raadsed; Kr. Thomesen var i Stockholm, hvor han først fik Gustav Adolfs Resolution 10 Maj: Svenske Acta V, 22, jfr. Schybergson, Underhdl. om en evang. allians S. 93.

[6] Sjæl. T. XXIII, 48. Af en Befaling til Kansleren om »at have Opseende med Kbhvns By« er Begyndelsen indført, sidst i April Maaned: smstds. 46. Jfr. Slange S. 520 (der dog urigtig kalder *Klavs Daa* Rigens Admiral, hvad han først blev 1630).

efter Lejligheden ansige«. Kongen ansaa for raadeligt, at Prinsen »en Gang hver eller hver anden Uge i det ringeste, eftersom Sager forefalder, dem forhører og da de vigtigste Sager i Raadets Nærværende foretager, beraadslaar og resolverer. .... Saa fremt og noget af større Konsekvens sig kunde tildrage, end de tilstedeværende sig derpaa kunde eller turde understaa alene at raadføre, da maa de næste eller og samtlig Raadet, som haves kan, forskrives. ... Forskrevne Rigens Raad skulle være samtlig i Kbhvn., Roskilde eller hvor det bekvemmeligst ske kan. Og skal der bruges vort sædvanlige Segl, og Indgangen af Brevene være stilet Hs. Kjærl. at være tilforordnet i Regering i vor Fraværelse«[1]. — 3 Maj befalede Kongen endvidere Hr. *Anders Bille*, *Tage Tot* og *Kristoffer Ulfeld*, om der mod Formodning under hans Fraværelse skulde foretages noget fjendtligt mod Landet, da at have flittigt Tilsyn saadant at afværge og forhindre samt at have paa alting god Agt og Kundskab »efter den Ed, I os og Riget svoret have, og I ville ansvare og være bekjendt; dog det hemmelig hos Eder selv at holde«[2].

21 Maj skrev Kr. V fra Frederiksborg til Magistraten i Kbhvn., at, eftersom de spanske Saltkompagnier i Halland og Bleking var opgivne, og han »efter nogle os elsk. D. R. Raads Angivelse og Begjæring« gjerne saa, at andre vilde føre Salt dertil, skulde den forkynde dette i Byen[3].

22 Maj skrev Kr. V sammestedsfra til Rentemesteren Axel Arnfeld bl. a., at »nogle af Rigens Raad, som her os nu til Stede vare, underdanigst lod andrage«, at det var befalet Lensmændene at fremsende Skatten (fra Febr. s. A.) til Statholder Gerd Rantzau, men at dette ved mindre Summer voldte uforholdsmæssig Bekostning, hvorfor de begjærede, at Skatten i saadanne Tilfælde maatte sendes til Rentekammeret og derfra skikkes til Gerd Rantzau. Rentemesteren fik en dertil sigtende Ordre[4].

---

[1] Sjæl. R. XVIII, 145. Jfr. Slange S. 520—21.
[2] Skaanske T. V, 165.
[3] Kbhvns. Dipl. V, n. 157.
[4] Sjæl. T. XXIII, 62.

1 Juni skrev Kr. V fra Frederiksborg til »alle Raadet«, at skjønt Kornet tegnede godt, kunde det dog befrygtes, at de omliggende Lande vilde trække saa meget Korn ud af Riget, at Dyrtiden ikke vilde mildnes, hvorfor han ønskede at høre deres Betænkning, om det Forbud paa Korn, der udløb til S. Hans Dag, skulde forlænges, eller kun en Del Korn, især Rug eller andet, skulde fremdeles blive i Forbud, indtil man saa, hvorledes Avlingen vilde skikke sig [1]. *Eske Brok* skrev allerede 30 Maj til Kansleren for at faa Kornforbudet ophævet (*n. 94 a*); af de efter Prinsens Opfordring afgivne Betænkninger er desuden 3 bevarede (*n. 94 b—d*). Udtalelserne gik i afvigende Retninger, hvorefter Kornforbudet ikke blev fornyet.

94. Raadernes Betænkninger om Kornforbudet. **Egenh. Orig. med Segl, rettede til Kansleren: Kgl. Bibl., Adelsbreve Fasc. 18, n. 34 og 23, Fasc. 19, n. 90.**

a. Eske Brok.

. . . Efter som kongl. mayt[s] brefve om forbudt po korn at udføre til S. Hans dag førstkomindis erre udgangit, so kand jeg i sandhedt icke andet forfare, ind at same forbudt bode adelen och andre undersotter mange thusinde daller hafver skade tilfyøet, och efterdi bode adelen och andre hafver møgit korn belegendis, som formedelst same forbudt icke er blefvit soldt eller udførdt, och indbøgerne icke begierer det at kiøfve, och, Gud ske lof, det nu formedelst dette skønne grødever lader sig til it godt frugtbar aar anse, at her chanseler derfor ville tilhielpe, at same forbudt icke lenger indt til S. Hans dag schulle blifve bestoendis; thi, udi al sandhedt, varer det inda lenger, da blifver det undersotterne til møgen skade . . . Af Droningborg den 30 may anno 1625.

b. Holger Rosenkrans.

. . . Kand jeg dig venligen icke forholde, at her udi landet hafver rug och biug allevegne besynderlig god fremgang indtil denne tidt, som mandt udi mange aar icke hafver mindtis, och

---

[1] Sjæl. T. XXIII, 66.

kand jeg icke andet eracte, end det jo icke alene er gafnligt, men for landets velstand raadeligt, at den ofverflodighedt af malt, som her udi landet findis, maatte til Johannis udføris, eftersom de fattige folck allerede hafver giort stor spece paa skib at fracte, som her nu ere ankommen, paa den fortrøstning, at det forbud skulde i nogen maade forlindris. Men rug och biug och hafre var icke uraadeligt, at indtil høsten blef med forhalet at opgifve; kunde mand endaa tidlig komme til landets nødturft at vide och beskicke. Dette jeg dig vid nærverende ilende budt icke vilde forholde, paa det venligste begærendis paa borgerskabets vegne her udi begge kiøbsteder, at her om medt det første maatte komme nogen resolution, om jeg maa tilstede noget at udføre, dersom det icke inden Johannis blifver forbudt continueret . . . Af Odensegardt 21 junii anno 1625.

c. Tage Tot Ottesen.

. . . Er her paa min underdanigst erklæringh, at mig icke siunis raadeligt, at nogen slags korn blifver opgifven at maa udføris, førend mand ser, hor avflingen sigh skicher och den blifver indhøstit; thi her er en dyr tid i landit, som omliggende lande hafver foraarsagit. Dersom det blef dennom forløfvit vidre at udskibbe, ville thet endnu uden al tvilf foraarsage enda diurere tidt. . . Syllitsburg slot den 11 junii 1625.

d. Klavs Daa.

Efterdi det sig til it fruchtbar aar ofver al rigit medt alle slags korn, boghvede undertagendis, ganske vel lader anse, høsten och nu nesten er y hēnderne, saa det er forhaabning, at fattige folck snart af den ny grøde bekommer redding och undsetning y denne dyre tid; borgerskabit her y rigit, som ennu nogit gammelt korn kand hafve beliggendis, ofver saadant langvarig forbud icke skulle komme for møgit til achters och lide al for stor skade, synis mig, at forbud paa alt korn ofver al rigit til sante Hans dag efter forrige kongelige mandater uden rigens skade kand opgifvis. Thi der som det er befrychtendis fremmede saa stor mengde af korn at skulle udføre, nar forbudit var opgifven, at denne dyre tid intit skulle forlindris, kunde saadan skade at forre-

komme y tide paa dette nye tilkommendis korns udføring lettelig vid forbud forhindris. Datum Draxholm den 16 junii 1625.

30 Juni skrev Kr. V fra Antvorskov til Raadet i Jylland, at skjønt man næppe kunde vente noget fjendtligt fra Svenskerne, var det dog rettest at have Forsorg; naar der derfor mærkedes noget fra de svenske Grænser og Raaderne aviseredes derom af Hr. *Anders Bille* til Rosendal, skulde de strax tilsige Adelen til at holde Rostjenesten færdig til at marsjere, hvilken Time der siges, under det Skin, at Prinsen selv vilde komme over for at mønstre Adelen. og udrette dette i en Il. Ogsaa Fodfolket burde tilsiges, alt dog i Hemmelighed, saa at Svenskerne ikke deraf tog Aarsag til nogen Diffidens[1].

23 Juli bad Prinsen fra Antvorskov *Holger Rosenkrans* at begive sig til Sorø og her forhøre Hofmesteren Jost Høgs Regnskaber[2]. 21 Novbr. bad Kongen sammestedsfra *Klavs Daa* at begive sig til Sorø sammen med Kongens Kansler og dèr høre og kvittere for Regnskaberne, idet *Holger Rosenkrans* ved Svaghed var forhindret i at komme over[3]. 16 Decbr. bad Prinsen sammestedsfra Kansleren og *Tage Tot* at begive sig til Sorø og forhøre Regnskaberne, »og ville vi naadigst, at de højlærde derfor denne Gang maa være forskaanede, indtil Kongens naadigste Vilje derom kan forfares, efterdi Maribo og Sorø Regnskaber nu konkurrerer, særdeles efterdi og Pest har været i Bispens Hus«[4].

15 Septbr. befalede Kr. V fra Antvorskov *Tage Tot* og *Kristoffer Ulfeld* at begive sig til Kristianopel, undersøge Fæstningens Bygfældighed og hvorledes den kan afhjælpes m. m., samt erklære sig derom til ham[5].

---

[1] Jydske T. VII, 351.
[2] Tauber, Sorø Acad. under Chr. IV o. Fred. III, Aktst. S. XVII (Brevet fattes i Tegnelser; efter Sjæl. T. var Kr. V i Vordingborg paa den angivne Dag; Brevene dateres indtil 25 Juli fra V., men 29 Juli fra Antvorskov).
[3] Sjæl. T. XXIII, 116.
[4] Tauber, anf. St. S. XVIII (Sjæl. T. XXIII, 131).
[5] Skaanske T. V, 180.

16 Decbr. bad Kr. V fra Antvorskov *Tage Tot* og *Kristoffer Ulfeld* strax efter Jul at begive sig ned til Kbhvn. eller hvor de andre af Raadet, som er forordnede at blive hos ham, opholder sig, »at om noget forefalder, I da os Eders Raad meddele kunne«[1].

Fyrstendømmerne. 14 Febr. befaledes det Dr. Schønbach paa Anmodning at følge Hr. *Albret Skel* og *Mogens Kaas* til Rendsborg til Kommissionsmødet[2]. Jfr. ovfr. S. 434.

1 Maj skulde der holdes et Kommissionsmøde om Magelæget med Gottorp (jfr. S. 454)[3].

Udlandet. 31 Maj sendtes *Jakob Ulfeld* til Greven af Schauenburg[4].

23 Juni fik *Jakob Ulfeld* og Hofraad Joakim von Mitzlaf fra Stoltzenau Kreditiv til Domkapitlet i Magdeburg[5], og 25 Juni fik de samme fra Windheim Kreditiv til Kapitel, Ridder- og Landskab i Primatet og Ærkestiftet Magdeburg[6]. De afrejste 26 Juni[7], kom til Magdeburg d. 29 og overværede Landdagen i Calbe[8].

4 Septbr. fik *Jakob Ulfeld* fra Verden Kreditiv til Generalstaterne, til Prins Henrik Frederik af Oranien og Grev Ernst Kasimir af Nassau samt til Kongen af Bøhmen[9]. Dagen efter tiltraadte han sin Rejse[10]; 6 Oktbr. (ny Stil) medunderskrev han en Overenskomst om, hvad Hjælp Staterne skulde yde Kristian IV[11], og 7 Oktbr. kom han tilbage[12].

---

1 Skaanske T. V, 188. I *Tage Tots* Brev blev indført: »Dog ere vi naadigst tilfreds, at I fortøve, indtil eders Hustru forløst er«.
2 Jydske T. VII, 313.
3 Kr. IV (Nyerup S. 126), jfr. Slange S. 518—19.
4 Kr. IV (Nyerup S. 130).
5 Auslend. Reg. 1624—25, Fol. 405.
6 Smstds. Fol. 409.
7 Kr. IV (Nyerup S. 134); jfr. Egenh. Br. n. 181.
8 Relation fra Udsendingene, dat. Hameln 20 Juli. Orig.: Magdeburg n. 11. Jfr. Opel II, 262 f.
9 Auslend. Reg. 1624—25, Fol. 502—503.
10 Kr. IV (Nyerup S. 140).
11 Orig.: Holland n. 39 (Aitzema I, 468).
12 Kr. IV (Nyerup S. 143). Jfr. Slange S. 559, Opel II, 293—94, 351—52.

24 Oktbr. fik *Jakob Ulfeld* og *Kristian Thomesen*[1] fra Nienburg Instrux til en Sendefærd til Nederlandene[2]; 30 Oktbr. udfærdigedes sammesteds deres Kreditiver til Generalstaterne og de tre førnævnte Fyrster som Befuldmægtigede ved Mødet i Haag[3], og Dagen efter fik de en Generalfuldmagt[4]. De afrejste 1 Novbr.[5]. Forhandlingerne i Haag begyndte 27 Novbr. og førte til Forbundet mellem Danmark, England og Nederlandene 28 Novbr.[6]. 18 Decbr. kom Udsendingene tilbage[7].

29 Decbr. fik *Jakob Ulfeld* fra Rotenburg Kreditiver til Ærkebispen af Bremen, Hertug Frederik af Holsten og Hertug Kristian af Lüneburg, og samme Dag fik *Kristian Thomesen* Kreditiv til Kurfyrsterne af Sachsen og Brandenburg[8]. Den sidstnævnte kom 6 Januar 1626 til Berlin, hvor han to Dage efter fik sit Svar; 14 Januar kom han til Dresden, hvor han d. 20 fik sin Afsked[9]. *Jakob Ulfeld* fik 5 Febr. fra Rotenburg et Kreditiv til Hertug Kristian den ældre af Lüneburg[10]; 9 Febr. modtog han sit Svar[11].

Sidst paa Aaret kaldtes *Klavs Daa* til Kongen i Tyskland, hvor han blev Krigskommissar[12].

---

[1] Denne havde sammestedsfra 5 Oktbr. faaet Befaling til paa det iligste at begive sig til Kongen: Sjæl. T. XXIII, 119.

[2] Orig. med Segl: Holland n. 45 a (Instruxbog 1613—69, Fol. 58). Jfr. Jahn, Krigsh. II, 164, Schybergson, Underhandl. S. 102.

[3] Auslend. Reg. 1624—25, Fol. 595-96.

[4] Latina 1616—31, Fol. 153 (Hofman, Efterr. III, 52 o. fl. St.).

[5] Kr. IV (Nyerup S. 145—46).

[6] Orig. med Segl: England (Reg. 14), n. 28a (Dumont V, 2, S. 482 o. fl. St.).

[7] Kr. IV (Nyerup S. 149). Jfr. Slange S. 560—62, Opel II, 341—45.

[8] Auslend. Reg. 1624—25, Fol. 667.

[9] Koncept til Indberetning: Registr. 82, Appendix, Kejseren; *Kr. Thomesen* sendte denne til Kansleren med et Brev, dateret Odense 7 Febr. 1626. Orig. med Segl: Adelsbreve Fasc. 15, n. 1. Jfr. Opel II, 388—89.

[10] Auslend. Reg. 1626, Fol. 86.

[11] Jfr. Opel II, 408, sml. 389.

[12] Hans Mikkelsens Ligprædiken. Endnu 15 Decbr. var *Klavs Daa* dog i Danmark (*n. 93*); i Febr. 1626 derimod i Tyskland.

1626.

Marts. Raadsmøde i Kjøbenhavn eller Odense; næppe afholdt.

27 Febr. bad Prinsen Raadet snarest at indfinde sig i Kjøbenhavn[1]. Da Kongens Pengetrang imidlertid krævede hurtig Hjælp, henvendte Prinsen sig 18 Marts fra Antvorskov til Raaderne provinsvis og bad dem skriftlig samtykke i en Skat, der skulde oppebæres allerede 8 Maj (*n. 95*); Skattebrevene dateredes 14 Marts og deri anførtes, at Prinsen havde »med os elsk. D. R. Raad Sagerne overvejet og naadigst beraadslaaet, eder om en mulig Hjælp at lade besøge«[2]. Allerede 22 Marts bad Prinsen dog fra Koldinghus Raadet at indfinde sig i Odense 31 Marts eller til samme Tid erklære sig skriftlig om Skatten[3]. Hvor vidt Mødet blev afholdt, kan næppe afgjøres. 31 Marts skrev *Iver Jul* fra Bøvling til Kansleren, at han først samme Dag havde modtaget Missivet, og at Skatten »efter denne Tids farlige Tilstand« syntes ham fornøden[4].

95. Prinsen til Raadet. Sjæl. T. XXIII, 172.

Her cantseller Christen Fris, her Anders Bille, Tage Tot och Christopher Ulfeld finge bref om skat ad bevilge.

C. 5tus. V. s. g. t. Vider, at eftersom voris elsk. kiere och naadigste her faders krixforfating ehr udi Thysland geraden udi den difficultet, ad med mindre iligh hielp af penge fremskickis, sagerne thil allerstørste fare och ubestand synis ad ville udslaa, och eftersom hans mt. os videre nu lader berette, saa iligh undsetning af penge behøfvis, at thiden thil raadit at forskrifve ville falle for kort, da hafve vi naadigst for raadsomt ehragtit eders betenkende, raad och samtycke udi denne sagh skriftligen ad begiere, om I iche raadsombt synis af hver bunde ofver rigerne en specie daler eller

---

[1] Sjæl. T. XXIII, 158.

[2] Sjæl. T. XXIII, 165—71; Norske Rigsreg. V, 508. Jfr. Jahn, Krigshist. II, 169, 498.

[3] Sjæl. T. XXIII, 173.

[4] Orig. med Segl: Adelsbreve Fasc. 18, n. 15.

des verd nu thil den 8 may førstkommendis ad lade oppeberge, saa och af clericiet, geistlige canonicis och thienderne och af borgerskabit lige som nest forledne aar nu thil pintsedagh och at ehrleggis, thil hvilken ende vi och eder herhos forferdigte skattebrefve thilskicke, ey thviflendis at indbygerne jo godvilligen høystbemelte voris elsk. kiere och naadigste her fader udi denne nøds thid komme thil undsetningh, hvilke I kunde thil lensmendene saa och capitlerne och bisperne med nerverende bud forskicke och der udi landit siden publicere lade, saa frembt I det (som vi eder naadigst thilfortroe) bevilge. Vi ville saadan eders underdanigst thro villie och devotion voris elsk. kiere och naadigste her fader sønligen och flittigen andrage och self eder sampt och sæer med al prinslige gunst forblifve thilneigit. Om videre undsetningh, efterdi det synis med den ordinarie udi dette verk intet ad kunde udrettis, kand videre beraadslaais nestkommende herredage. Dermed skier vor villie. Andvorskovf den 18 martii anno 1626.

Jacob Ulfeld och Holgier Rosenkrants finge ochsaa bref efter forschrefne copie. Dater. ut supra. Sammeledis ochsaa Christen Holk, her Albret Skiel och Ifver Juel bref som forschrefvet. Dat. ut supra.

April-Juli. Provinsmøder af Adelen (efter et indledende Møde i Nyborg, Febr.).

16 Decbr. 1625 tilskrev Prinsen fra Antvorskov *Jakob Ulfeld* og *Holger Rosenkrans*, at han efter den i den næste Rigsraadsforsamling gjorte Afsked (ovfr. S. 456) havde forskrevet Adelen til at møde i Nyborg 3 Febr. 1626, og bad de to Raader her foreholde Adelen, »at, efterdi alle andre Rigens Stænder i denne Tid saaledes med Kontribution ere belagte, at dem i Aar ikke videre kan anmodes. de vilde bevilge til de 600 Rytteres Underholdning, som er beraadslaget i Fyrstendømmet at holdes, og det ikke alene af deres Jordegods, men og med Rostjenesten, som de af Lenene holde skal. paa det de rige maatte hjælpe de fattige, eftersom I det efter eders egen Diskretion videre vide at proponere«. Kunde *Jakob Ulfeld* ikke være til Stede, skulde *Holger Rosenkrans* i Stedet tage Hr. *Albret Skel* til sig[1].

---

[1] Fynske T. III, 871.

3 Februar mødte de udvalgte Adelsmænd i Nyborg; de jydske deputerede kom først Dagen efter, da de var forskrevne at møde i Viborg[1]. 4 Febr. proponerede Hr. *Albret Skel* og *Holger Rosenkrans*, at de tilstedeværende paa menige Adelens Vegne vilde bevilge at holde de 600 Heste[2]. men da de indkaldte ikke havde Fuldmagt af samtlig Adelen, vovede de ikke at bevilge noget. Dagen efter »var vi alle forsamlede i Hr. Jørgen Skels Losament, og dèr skriftlig blev befattet, hvad vi os havde resolveret, saa og vores Tykke og Mening om samme Proposition, som af os samtligen blev underskrevet, hvilket Jørgen Skel beholdt«[3].

1 Marts befalede Kristian V Peder Basse og Otte Brahe snarest at sammenkalde alle Rigens Raad og Ridderskab i Sjælland og Laaland til et Møde i Ringsted eller paa et andet belejligt Sted, hvor der skulde trakteres med dem om de 600 Heste, der i Nødsfald skulde sendes Holstenerne til Undsætning og underholdes i 6 Maaneder paa Adelens egen Bekostning efter den sidste af D. R. Raad besluttede Afsked, »alt eftersom saadant Hr. *Albret Skel* og *Holger Rosenkrans* paa vore Vegne have Eder proponeret og foregivet, og alt saadant efter deres Foregivelses Intention flittig hos Ridderskabet forarbejde«. — Lignende Breve fik Otte Marsvin og Henrik Hvitfeld om Adelsmøde i Lund for Skaane, Halland og Bleking, Korfits Rud og Jørgen Brahe om Adelsmøde i Odense for Fyn og Langeland, og Hr. Jørgen Skel, Knud Gyldenstjerne, Niels Krag og Erik Jul om den jydske Adels Forsamling i Viborg. Aabne Breve til Adelen herom udstedtes samme Dag, idet der henvistes til en Befaling fra Kongen selv[4].

Den fynske Adel mødtes i Odense 17 April og bevilgede under Forudsætning af, at de andre Provinsers Ridderskab samtykte deri, at betale sin Kvotadel af 600 Hestes

[1] Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 26). Denne opregner de deputerede; det var til dem, at Brevene udgik 1 Marts.

[2] Propositionen er indført i den fynske Adels Bevilling (*n. 96 a*).

[3] Jørgen Brahe (anf. St.).

[4] Sjæl. T. XXIII, 159. Jørgen Brahe udsendte sine Breve til Adelen 27 Marts (Vedel Simonsen S. 28).

Underhold i 6 Maaneder, naar og hvor det forlangtes (*n. 96 a*)[1]. — Den jydske Adel mødtes i Viborg 25 April og bevilgede ligeledes sin Kvotadel, at betale inden S. Hans Dag til Ritmesteren (*n. 96 b*). — Sjællands Adel bevilgede først 50 Rdl. for hver Hest af Lenenes Rostjeneste og det samme af deres Jordegods, »hvilket dog ikke skal være ment til den holstenske Undsætning, men til en underdanigst, velvillig Præsentation og Foræring«, gjort til Kongen. Prinsen befalede da 27 Juni de to Kommissarier at anmode Adelen at bevilge det samme som i Jylland og Fyn, nemlig 100 Rdl. for hver Hest af Jordegodset; han haabede, at de selv vilde bevilge dette og derved give de andre et godt Exempel, idet han tillige vedlagde Kongens Revers[2]. Adelen bevilgede da 19 Juli i Næstved 100 Rdl. af hver Hest, som den var taxeret for af Arvegods, at betale til Ritmestrene senest til S. Mikkels Dag, og Lensmændene samtykte »det halve hundred Rdl. af hver Hest af Lenene i det seneste til samme Termin at erlægge, som de sidste Gang bevilget have« (*n. 96 c*). — Adelen i Skaane mødtes først i Lund 21 April og erklærede sig her villig til, mod Revers fra Kongen, naar Holsten blev angrebet og fornødent gjøres, da at udlægge paa to Terminer 50 Rdl. for hver Hest (Lensmændene Halvdelen) i 6 Maaneders Tid, naar de advaredes en Maaned før første Termin[3]. 27 Juni sendte Prinsen Hr. *Anders Bille* og *Tage Tot* et lignende

[1] Da Korfits Rud var syg, lod Jørgen Brahe paa Raadhuset Adelen Kongens Vilje vide. »D. 18 var 8 af Adelen, som af dem samtlig dertil var betroet, forsamlet igjen og deres Svar konciperet«. Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 29).

[2] Sjæl. T. XXIII, 210.

[3] Indberetning af Otte Marsvin og Henrik Hvitfeld; indlagt 3 Breve fra Fogeder, hvis Husbønder er forrejste og som derfor ikke tør bevilge noget, og en Skrivelse fra Hans Bernekov, som sidder i altfor stor Besværing og derfor begjærer at maatte blive forskaanet for slig Besværing: Justitsminist. Aflev., Tyske Krig. 22 April indsendte de to Adelsmænd deres skriftlige Indlæg til Kansleren, idet de forklarede, at Mødet ikke havde kunnet afholdes før paa Grund af Landets Vidtløftighed: Kgl. Bibl., Adelsbreve Fasc. 18, n. 103.

Brev, som der udgik til Kommissarierne i Sjælland (se ovfr.)[1]. 1 Juli skrev Kristian V til Raadet i Skaane, at Kongen trængte til Penge, hvorfor det skulde søge at faa Adelen til strax at fremskikke de 50 Rdl. paa hver Hest af Lenene. Han tvivlede heller ikke paa. at Adelen vilde bevilge 100 Rdl. af hver Hest, som han havde proponeret til Kommissarierne, og befalede Hr. *Anders Bille* at forvare paa Helsingborg, hvad nogen mulig vilde betale deraf strax, samt avisere ham selv derom, for at han kunde lade det affordre[2]. 16 Juli skrev Kr. V til Raadet i Skaane, at det var befalet Henrik Hvitfeld og Henrik Gyldenstjerne at foreholde Adelen dèr i Landet noget paa Kongens Vegne, men at den første var blevet hindret derfra paa Grund af nødvendige Ærender. Prinsen mener ogsaa »Sagen af saa stor Konsekvens at være, at den bedst ved Rigens Raad kan forrettes«, hvorfor Raaderne bedes udføre Hvervet[3]. 25 Juli mødtes Adelen paa ny i Landskrone, hvor Raaderne Hr. *Anders Bille*, *Tage Tot* og *Kristoffer Ulfeld* forelagde Propositionen. Adelen gik her ind paa at yde de 100 Dl. af hver Hest af Arvegodset, Halvparten strax og Halvparten til Mikkels Dag, men nægtede de 50 Rdl. af Lenenes Heste. Naar den tilforn havde lovet noget saadant, var det under den Betingelse, at Holsten blev angrebet, og fordi »vi paa de Tider ikke havde nogen egentlig Vissenschab om, hvorledes Danmark med Holsten var forbundet. Derfor kunde vi os paa de Tider ikke anderledes resolvere, og efterdi Holsten ikke attakeres, for hvis Intent vi paa de Tider indgik forskrevne Udlæg at udgive, tilmed befindes, at Ridderskabet ingensteds i de andre Lande har samtykt ud af deres Len nogle Penge at udgive, besværge vi os, fordi vores Conditionalpromis, som (maaske) os i Fremtiden kunde blive præjudicerlig, at udgive, at vor forrige Respons maatte os fordi nu igjen tilstilles« (*n. 96 d*)[4].

---

[1] Sjæl. T. XXIII, 211.

[2] Skaanske T. V. 211. Et lignende Brev udgik 1 Juli til Frederik Redtz for Sjællands Vedkommende: Sjæl. T. XXIII, 213.

[3] Skaanske T. V, 216.

[4] Adelsmøderne omtales af Slange S. 583, dog meget urigtig. Jfr. Jahn, Krigshist. II, 170—71, 499.

Under Herredagen i Kolding (se ndfr.) leverede 19 Maj de jydske Kommissarier og Jørgen Brahe paa den fynske Adels Vegne Resolutionerne fra de to Landes Adel til Hr. *Kristen Fris* i Raadstuen i Raadets Nærværelse. D. 22 var Hr. Jørgen Skel, Niels Krag, Erik Jul og Jørgen Brahe paa Kancelliet for at se Udkastet til den Revers, Kongen skulde give Adelen, »hvorudi adskilligt blev forandret«[1]. Reversen underskreves af Kongen i Wolfenbüttel 16 Juni[2]; 27 Juni sendte Prinsen den til Kommissarierne i Jylland og Fyn[3].

96. Adelens Bevillinger om Rostjenesten.

a. *Adelen i Fyn og Langeland, Odense 17 April,*

Kopi, vidimeret af Korfits Rud og Jørgen Brahe: Justitsmin. Aflev., Skab 14, n. 181.

Originalen var underskrevet af:

Marckus Bilde, Eyller Qvydtzov, Erich Urne, Hans Kaas, Claves Brochenhues, Christoffer Basse, Johan Fris og Jørgen Lycke »som Fuldmægtige dertil betroede af de nu tilstedemødte Adel og Ridderskab og en Part deres Fuldmægtige, som ej selv mødte.«

b. *Adelen i Jylland, Domhuset i Viborg 25 April.*

Orig.: Justitsmin. Aflev. Skab 14, n. 281.

Underskrevet af Kommissarierne:

Jørgen Skiell. Knudtt Gyldenstiern. Niels Kragh. Erich Juell.

c. *Adelen i Sjælland, Næstved 19 Juli.*

Orig.: Justitsmin. Aflev., Skab 14, n. 40.

Underskrifter:

Peder Basse. Otto Brahe St. Alexander Rabe von Papenheim. Friderich Paselick. Frederich Redtz. Mogens Packs. Fredrich Parsbergh. Erich Brahe. Holger Lindenow. Eiler Vrnne. Emmicke Sparre. Vincentz Bille. Erich Stenssen. Mogens Kaas. Herlloff Erichsenn. Jørgen Vrne. Y*ocumb Groboe. Anne Hanssdather*, s. Eustachius uan Thyni. *Christian Grubbe*[a]. *Eschildt Gøie*[a]. Dette forschrefven samtycker Eske Kravfse, Axel Urne, Borchur Rudt, Lisebet Gyldenstiern Dorret.. (?) Ølegaar Pens, s. Jochim Berneuts: . . . . . [?][b]. *Liissebett Biilde*, sa-

a Har ikke tilføjet: med egen Haand. *b* Muligvis staar der: O B mpria.

[1] Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 30).

[2] Sjæl. R. XVIII, 102.

[3] Jydske T. VIII, 74. 18 Juli var Jørgen Brahe samlet med den fynske Adel og lod læse Prinsens Breve og Kongens Revers, »saa og underskrev Pengene til d. 25 Juli at lade fremkomme«. Vedel Simonsen, Jørgen Brahe S. 32—33.

lig Styndt Bekis. Paa Ernst Normands vegne [!]. Frue *Anne Vitterup*[a], s. Yesper Grubbe.

d. *Adelen i Skaane, Landskrone 25 Juli.*

Orig.: Justitsmin. Aflev., Skab 15, n. 94.

Underskrifter:

Holger Gagge. Siguordt Grubbe. Knud Grubbe. Gabriell Krusze. Claus Machabæus. Gunde Langhe F.søn. Knud Gabriel. Henrick Gyldenstiern. Hafver jeg Laxmandt Gyldenstiern underdanigst befvilgidt hunder dr. specie for hver hest eller des verdt efter mandaterne: *Laxmandt Gyldenstiern. Erich Rosenk. Anne Brahe*, s. Otte Lindenov. *Holger Rosenkranz. Iffuer Wlffsagx. Anne Brahe*[a], s. Sten Maltsen. *O. Gedde. Hans Barnekow. Christiann Erichszenn.* Hafver jeg paa min moeders fru Anne Skovfgaards och mine egne veigne underdanigst bevilget hundert dr. in specie eller des vert at udlegge paa hver hest: *Jørgen Wind. Palle Wrne. Soffe Jørgendatter. Clausz Wrne J. Tthalle vonn Mellen*[a]. *Corfitz Gabriell. Jørgen Hondorff. Erich van Kahlen. Holger Gagge* paa hans brodersøns Clavs Gaggis vegne. Paa jomfrue Else Ulfstands Holgiersdatter hindis veigne bevilgit 100 dr. in specie eller des vert at udgifve paa en hest: *Jørgen Wind.* Paa velb. Mogens Gyllenstierns veigne: *Anders Christenssze*n. Paa velb. fru Elsze Viffirts vegne: *Søffrin Jenszin.* Paa velb. Malti Juels vegene: *Niels Hannsszen.* Paa voris faders vegne: *Holger Roszkr*[a]. *Erich Roszenk.*

8 Maj. Herredag i Kolding.

Herredagen udskreves af Prinsen 23 Febr., eftersom det var for godt anset af Kongen og D. R. Raad; derom udgik Breve til 13 Raader[1]; af disse blev dog *Tage Tot* 14 April ombedt af Prinsen at blive i Kristiansstad eller dèr omtrent under Herredagen, da det var raadeligt, at én af Raadet forblev i Skaane[2]. I Kolding indfandt sig 10 Raader, idet foruden *Tage Tot* ogsaa *Mogens Kaas* og *Klavs Daa* udeblev[3]. Retterthinget varede til 17 Juni, Raadsmødet lidt længer[4].

a Har ikke tilføjet: med egen Haand.

---

[1] Sjæl. T. XXIII, 151—52. Brevet til Raadet er ved en Fejlskrift dateret: 28 Januarii.

[2] Skaanske T. V, 196. Skrivelse herom fra *Tage Tot* til Kansleren, Skabersjø 27 April: Danske Mag. 4 R. VI, 128.

[3] Begge var da hos Kongen i Tyskland.

[4] Efter en Notits af Villum Worm begyndte Herredagen 8 April og endte 22 Juli (Danske Saml. 2 R. III, 376); derfra stammer vel lignende Opgivelser hos Slange S. 583 og i Udgaven af Hans Mikkelsens Dagbog (Saml. t. Fyens Hist. V, 391), men i alt Fald den første og rimeligvis ogsaa den an-

2 Juni erklærede Prinsen og Raadet sig om de svenske, lybske og polske Orlogsskibes Optræden i de danske Farvande (*n. 97*), hvorved man stærkt betonede det politiske Hensyn til Sverige. 10 Juni udtalte Raadet sig ligeledes mod den Flaadedemonstration, som Kongen sagdes at have for mod Lübeck (*n. 98*)[1]. I Anledning af Kongens Ønske om, at der maatte bevilges nye Skattepaalæg, udtalte Raadet sig 16 Juni (*n. 99*)[2] om den hele politiske Situation og tilraadede indtrængende at søge Fred. Nye Skattepaalæg burde henstilles til Stændernes Afgjørelse; de vilde lettes meget, om Kongen besluttede sig til at afskaffe de Bønderne paalagte Arbejdspenge. Da Riget nu selv kunde være udsat for Fjendens Angreb, bad Raadet Kongen tænke paa Midler til at væbne Folket og anbefalede Fæstningsanlæg ved Rendsborg, Hals, Nyborg og Nakskov[3]. Dette Indlæg besvarede Kongen 28 Juni fra Wolfenbüttel (*Egenh. Br. n. 214*). Han oversendte Raadet »et Exemplar, af hvis trakteret er«, erklærede ikke strax at kunne tage Beslutning om Arbejdspengenes Afskaffelse og henstillede Væbningen til Prinsens og Raadets Overvejelse, idet han kun bestemt udtalte sig imod at befæste Rendsborg. — I Tilslutning til sin Anbefaling af et Stændermøde udtalte Raadet sig 18 Juni nøjere om, paa hvilken Maade Stænderne burde indkaldes (*n. 100*)[4]. Endelig erklærede Raadet sig samme Dag (*n. 101*) villig til at borge for et Laan mod Sikkerhed i Slesvig, medens det tilraadede at tilstræbe en Overenskomst i Striden med Frankrig (jfr. S. 440) ved Udbetaling af en betydelig Skadeserstatning. Paa Prinsens Opfordring anviste Raadet, hvorledes en Bevæbning af Folket bedst kunde foretages[5]; det fraraadede Paalæg

den Datumopgivelse er urigtig. Der skal mulig læses 8 Maj og 22 Juni.

[1] Blandt Underskriverne fattes *Jakob Ulfeld*, hvem Prinsen samme Dag anmodede om sig »strax hid igjen at forføje«: Fynske T. III 912.

[2] *Anders Bille* har hverken underskrevet denne eller de følgende Betænkninger.

[3] Jfr. Slange S. 583.

[4] *Holger Rosenkrans* har ikke underskrevet Betænkningerne af 18 Juni.

[5] Jfr. Slange S. 583.

af Told mellem Danmark og Norge og ytrede sig om nogle Privatmænds Sager.

97. *Raadets Andragende om fremmede Orlogsskibe i danske Farvande, 2 Juni.* A. Orig. med Kristian Thomesens Haand og Paaskrift af Kongen: Kanc. B. Orig. med samme Haand: RR. n. 44 E. C. Kopi af samme: smstds. Ka.

Anno 1626 then 2 junii [a]udi Colding[a] er om munition och orlogskibes pas gemmel och paa rigens strømme af fyrstlige naade printsen och rigens raad beraadslaget kong. mayt. underthanigst at skulle andrages.

1. Efterdi der nyligen nogle svenske orlogskibe giennom Øresund i Østersøen ere indløbne och aldielis ingen derom adspurt, och der endnu flere formodes, daa er derom vores underthanigst meningh, at endog sligt usædvanligt er, det och altid billigen er holdet betenckeligt at tilstede kongen af Sverig ved det middel at forhøie sin mact udi Østersøen, saa siønis os dog udi denne fahrlige tilstandt raadeligst saadant at dissimulere och i det ringeste, førind denne uroe nogenlunde stilles, enten det at vide eller fortryde icke lade sig bemercke, mens efter denne tidts leilighed best al aarsagh til vidervilge at evitere.

2. Hvad Lybske och andre anlanger, som igiennom Belt vilde løbbe och ellers [a]alle som[a] munition giennom rigens strømme vilde føre, siønis os underthanigst mod al gammel brug at vere nogen at forbyde igiennom Belt at løbbe och de Lybske alene derfraa at excludere; saa meget dis mere betenckelig, mens dennom saa vel som alle andre lige saa flittig i Belt som Sundet at fortolde tilholde; dertil och ved[b] Nyborg de fleste orlogskibe forordne och it par i Sundet; och hvis munition enten Lybske eller andre kiøbmend føre, om hans kongelig mayt. det begierer, for en billig vert efter alle potentaters vel vidtagne sædvane self at beholde.

3. Om nogen polnske skibsarmada vilde sette under landene eller i hafnene, eller ochsaa giennom riget och des strømme passere, er vores underthanigst betenckend, at ingen herres orlogskibe kand med nogen billighed veigris at sette under en anden herris land och i trouppevis til 10 eller flere efter stedens vilkor med forlof begifve sig i land om deris nødtørft, dog at de sig fridlig mod undersaatterne saa vel som och deris egen fiender der-

a Tilføjet efter B. *b* A og B: med.

sammestedts forholder. I lige maade siønis os raadeligt med polnske skibe at dissimulere, om der nogen af dennom hendtis uadspurt at vilde løbbe igiennom rigens strømme.

Mens dersom det skulle gifve aarsag, at kongen af Sverig derofver skulle fatte nogen fiendtlig resolution, vaar best at lade alting forblifve ved den afsked, som kongen af Polen af hans kong. mayt. vores allernaadigste herre allerede vaar gifven.

Eders kong. mayts underthanigst raad.

Christenn Friis. Christian Holck. Jacob Wlffeldt[a]. *Albret Skiell. Iffuer Jull. Anders Bille. Jenns Juell. Holger Roszenkrantz J.søn. Christen*[b] *Thomesen. Christoffer Vlfeld*[c].

98. *Raadets Andragende om Flaadedemonstrationen mod Lübeck, 10 Juni.*

A. Orig. med Kristian Thomesens Haand i Brevform, forseglet af Kansleren og Albret Skel, med Udskrift til Kongen og Paategning af denne: Kanc. B. Orig. med samme Haand: RR. n. 44 Eb. C. Koncept med Kristen Fris' Haand: smstds. Ec.

Allernaadigste konning och herre. [d]Eders kongelig maiestet, nest vores underthanigst och troskyldige tienistes erbydelse gifve vi underthanigst thilkiende, at[d] eftersom gement rycte gaar, at eders kongelig maiestet sin admiral paa Elfven naadigst skal hafve befahlet at ligge sig paa redden for Lybek och der forbyde de Lybske at føre nogen munition gemmel eders kong. mayts strømme, ilige maade ellers paa anden ud- och tilførsel til Lybeck at giøre hinder eller ophold, endog vi nu underthanigst vel vide, at den sidste punct om trafiquens forhindring af eders kong. maiestet icke er befahlet, saa efterdi dog vist berettis om munitions førsels forhindring, hafve vi, eders kong. mayts underthanigste raad, icke vist at forbigaa hos eders kong. maiestet ved nærverende vores underthanigste schrifvelse at anholde, om eders kong. mayt. naadigst vilde betencke, hvor let de Lybske deraf kunde tage aarsag at slaa sig de facto til vederparten, saa och hvad for uformodlig tilfald i Meckelborg och Holsten derofver kunde foraarsages, eftersom forfarenhed gifver, at jo vitleftiger dette verck blifver, jo misliger det och sig lader anse. At mand nu forbigaar den confæderation, som imellom Sverig och Lybeck er, kunde føde de prætextus af sig, som mand maaskie nu icke en gang skulle ville betencke. Vi formoder, at eders kong. mayt. dette vores underthanigste betenckende i naadigste beste mening kongelig optagendis vorder, som det alene af underthanigste troe affection herkommer, och naadigst blifver tilfredts, at

a Fattes i A. *b* B: Christian. *c* Fattes i B. *d* Fattes i B og C.

floden fraa den lybske red forblifver, uden anden aarsag gifves; dersom eders kong. mayt. den i Belt vilde hafve liggendis, der at visitere, kand det med bedre føie skie, efterdi vel raadsomt er, at floden, [a]saa vel den Weserske som Elbske[a], her udi riget och paa strømmen holdis ved haanden, om noget uformodligt paakom, helst fordi floden udi denne tid er nesten den eniste vern nest Gudts almectige hielp och bistand, som riget kand hafve sig ved at trøste. Hvilcket vi underthanigst forhaabe, eders kong. mayt, naadigst betencker, ynskendis eders kong. mayt. af Gud den allerhøieste al kongelig prosperitet, lyckelig och fredsommelig regiering och til sit christelige forsæt bestendig och gledelig fremgang[b]. Af Colding then 10 junii anno 1626. Eders kong. mayts underthanigste raad.

Christenn Friis. Christian Holck. Jacob Wlffeldtc. Albret Skiell. Iffuer Jull. Anders Bille. Jenns Juell. Holger Roszenkrantz J.søn. Christian Thomesen. Christoffer Vlfeld.

99. *Raadets Betænkning, 16 Juni.*

A. Orig. med Jakob Ulfelds Haand i Omslag, hvorpaa Udskrift til Kongen og Spor af Segl: Kanc. B Orig. med samme Haand: RR n. 44 Ed. C. Udkast med samme Haand: smstds. Ef. Her aftrykt som Tillæg 1. D. Udkast med Kristen Fris' Haand: smstds E. Kopi med Kristoffer Ulfelds Haand: smstds. Eg.

Stormegtige høyborne furste, allernaadigste konning oc herre, voris underdanigste pligtige trov thienist alletid tilforne.

Eftersom eders kongl. mt. naadigst hafver ladet proponere om videre udleg oc forstreckning her af rigerne at ske til eders kongl. mt. udi dette nødtrengende vesen, Saa ved Gud allermegtigste, hvad for stor hiærtelig bekumring vi eders kongl. mts raad saa vel som alle e. mts gode trov undersatter ere bestedde udi, nahr vi underdanigste betencker, udi hvad farlig vitløftighed [som dagligen tiltager[d]] eders kongl. mt. udi eigen person, tilmed oc hovs en ubetald armee af fremmede nationer, sig befinder. Thi først thvifler vi icke, at eders kongl. mt. jo udaf høybegafvede kongelige forstand sielf naadigste ved oc eragter eders kongl. mts vederparters oc di catholiske[e] potentaters store magt, continuerende indbyrdis megtige undsetning, faste oc fortrolige liga oc forbundt oc den treflige fordel, som di nu udi hender hafve, som dagligen størckis, tiltager oc forøgis, ja end saa vit, at det gandske [f]romanske rige[f] dennom tilhenger, saa vel voris religions

a Staar i C som Tilføjelse. b Slutningssætningen fattes i B og C. c Fattes i A. d D, men her overstreget. e I D stod først: paviske. f I D stod først: Tydsklandt.

forvante som andre, nogle faa [a]och føyformuende[a] udi den nieder saxische crais undertagne, udaf hvilcke en del befrøgtis icke bestandige at schulle blifve, om tilfelde gifvis, [synderlig om den ene keiserske armee nogit nermere kom, meden e. k. m. hafde at skaffe med den anden[b]]; derimod hvad belanger den hielp, eders kongl. mt. af sine confoedererede tilforn hafver formodet, hvor uvis oc utilforladelig den saa vel deris store løfter ere, [c]hvor inconstantes di udi alle deris anschlag alletid hafver verrit och endnu ere, det udviser daglig forfarenhedt[c]; saa at deris intention siunis alene der heden [d]at hafve verrit[d] dirigerit [d]af begyndelsen[d], at di eders kongl. mt. saa vit udi denne krig kunde føre oc interessere, at det icke schulle stande udi eders kongl. mt[s] eigen magt eller vilge den at slippe eller derfra at komme, nahr e. k. m. vilde, meden at eders kongl. mt. skulle nødis af al formue krigen for sig sielf at continuere, hvad helder di giorde den fortrøstede undsetning af penge oc udi anden maade, eller icke, [hvilket de och paa det neste siunis at hafve erlanget, uden det i tide forekommis, hvortil Gud den allermegtigste gifve gode raad och middel[e]].

Efterdi vi nu underdanigste saadanne deris procedurer betragter, saa oc den megtige store bekostning oc pengis udgift, som til saadan armee vil giøris fornøden, til hvilckens ringeste partis underholding eders kongl. mt[s] riger oc lande (hvis indkomme oc formue eders kongl. mt. sielfver best er bevist), om di end alt det di formaar vilde omberre oc forstreke, umulig icke kunde forslaa, [f]saa er derfore, efter den æd oc troskab, vi eders kongl. mt. oc voris fæderne rige skyldige ere, saa oc efter denne tids tilstand voris underdanigste betenckende, at lige som vi tilforne oc udi begyndelsen altid ynskede oc underdanigste hafver raadet, at sagerne til denne krig oc vitløftighed icke schulle udslaa, lige saa endnu[f], at dersom Gud almegtigste naadelig vilde gifve nogen occasion til en christelig oc udi nogen maade accepterlig fordrag, saa at eders kongl. mt. kunde forsickre sig sielf oc sine lande oc (dersom ske kand) den nieder säxische crais, at eders kongl. mt. saadanne vilckor icke vilde udslage, men dennom acceptere, oc end

a Staar i D som Tilføjelse. *b* En Tilføjelse i D, hvor det dog atter er overstreget. *c* Staar i D som Tilføjelse i Stedet for det overstregede: och om den end fremkom, hvor lidet den thil saadan stor krigsmagt at betale forslaar. *d* Staar i D som Tilføjelse. *e* D, men overstreget. *f* I D stod oprindelig: hvorfore vi, e. k. m. underdanigste raad, efter den ed och thro, vi e. k. m. och voris federne rige skyldige erre, underdanigst ville hafve ombedet, dette voris underdanigste betenkende nadigst maatte optagis.

sielf naadigst gifve der til anleding, om muligt, betenckendis naadigste af eders kongl. mt[s] høygstbegafvede kongelige experients, [som voris kieriste, nadigste konning och fæderne landsfader[a]], 1, hvad for fare oc udragelig bekostning denne krig medfører, 2, hvorledis fienden daglig besterckis oc megtigen biespringis, 3, hvorledis eders kongl. mt. af sine confoederatis (saa vit vi kunde erfare) destitueris oc forladis, 4, hvad fare udaf eders kong. mt[s] eigen naboer, som [b]icke ere al for vel at tro, meden[b] ere in omnes occasiones intenti, rigit kunde tilføyes paa alle sider, dersom nogen adversa fortuna (det Gud afvende) dere ude udi denne eders kongl. mt[s] expedition kunde hende.

Belangendis ellers videre forstreckning, da er voris underdanigste betenkende, paa eders kongl. mt[s] naadigste velbehavg, at efterdi denne krig rigerne icke udi sig sielf ellers angaar, til med oc efterdi (foruden hvis forgangen aar skede) alle stenderne, adel, geistlige, borgere oc bynder allerede udi dette aar paa ny igen stor udleg giører, at nogle af hver stand til videre contribution at bevilge med forderligste til Kiøpenhafn forschrifvis, hvor mand dennom bevegligen kand foregifve, hvor høyelig saadan forstreckning er for nøden, icke tviflendis, at di jo som oprigtige trov undersotter efter deris formue sig underdanigste devot lader befinde.

[c]Herhos kunde vi ikke underlade underdanigste at erindre, at vi formoder saadan contribution møgit at kunde faciliteris deraf, dersom eders kongl. mt. di paabudne arbeds penge bynderne naadigst vilde efterlade, anseendis at den frøgt, som for saadan arbeds penge at udgifve er, allerede giør eders kongl. mt[s] gods ringere, udi det at bynder heller ville bygge oc boe paa andet gods, hvor di kunde; stedsmaal oc sagefald formindskis, godset forarmis, efterdi bynderne dog giører arbedet som tilforne (avflen undertagen); di oc, som til avflen at drifve ere lagde, lader allerede gaardene forfalde oc sidder paa fløttende for den store tynge, dennom paahenger, saa at bynderne paa alle sider med saadanne arbedspenge ere betrengde; men nahr bynderne ere ved magt oc hafver nogen formue, da kand di med bedre vilge oc nøye contribuere oc hielpe, om nøden trenger oc tilsiger, at mand nu forbiegaar di idelige supplicationes, som til denne herredage oc altid ellers continue med stor beklagende af bynderne ofver alt rigit fremberris[c].

a Tilføjet i D, men ikke optaget i A og B. b Staar i D som Tilføjelse. c Dette Stykke er i D tilføjet paa et særskilt Blad.

Efterdi misligt er, hvorledis ellers med denne krig udi Tydskland kand afløbe, oc om eders kongl. mt. kand erlange fred eller icke, da [a]dersom saa var, at eders kongl. mt. nøddis at retirere sig paa sine lande oc riger, oc fienden da uforskylt vis dennom vilde anfalde[a], siunis os paa eders kongl. mt[s] naadigste betenckende oc velbehavg underdanigste raadeligt, at udi tide middel betenckis, hvorledis almuen oc den gemene mand eller en af hver bondegaard udi det ringeste, [a]cronens saa vel som adelens[a], kand forsørgis med got gevehr; dersom e. kongl. mt. saa naadigste siunis, da kand paa saadan middel tenckis, hvorledis saadant, foruden e. kongl. mt[s] forleg, ske kand.

Udi lige maade siunis os icke aleniste raadeligt, meden oc høigst fornøden, at udi tide oc før end nøden er udi hender betenckis om nogle festinger oc platser at fortificere paa grentsen imod Tydskland, serdelis Rendersborg eller der udi eignen, saa och here udi rigit imod grentsen, paa det mand kunde hafve orter, hvor mand sig sickerligen kunde forsamble oc med Guds hielp giøre vern; oc efterdi saadant kommer undersaatterne sielf til beskøttelse oc gode, da ville vi icke tvifle, at alle jo, ingen undertagen, sig villig lader befinde til saadant arbed oc verck at forhielpe uden nogen eders kongl. mt[s] bekostning. Var oc vel raadeligt, at [a]ved Hals, indløbet udi Limfiord, tov taarne, et paa hver side, opbyggis, at Olborg oc den gandske Limfiord dermed kunde forseckris; oc kunde di nest omliggende oc om Limfiorden boende saadant lade bekoste. Udi lige maade, at[a] Nyborg udi Fyen oc Nagskovf udi Laaland udi nogle maade blefve med volde oc grafver (som allerede hafver stor oc god begyndelse) lugte oc forvarede. Belangendis di festinger imod Sverrig, efterdi eders kongl. mt. allerede f. n. printsen derom hafver befallet, kand oc af di nestboendis efter handen repareris. Vi ville underdanigst formode, at eders kongl. mt. disse voris underdanigste raad oc betenckende, som af underdanigste devotion, huldskab oc pligtige troskab imod voris kieriste allernaadigste konning oc fæderne lands fader herkommer, af kongelig sædvanlig milhed udi naadigste beste mening vil forstaa oc optage oc sin naadigste erclæring oc vilge derom lade vide.

Eders kongl. mt. vi hermed udi den almegtigste Guds naadigste protection til al kongelig prosperitet, løcksaligt regimente oc velstand af underdanigste inderste hiærte oc devotion ville hafve be-

a Staar som Tilføjelse i D.

fallet oc os udi eders kongl. mt[a] kongelige gunst oc naade. Datum Colding den 16 junii anno 1626.

Eders kongl. mt[s] tro, pligtige underdanigste raad.

Christenn Friis. Christian Holck. Jacob Wlffeldt. Albret Skiell. Iffuer Jull. Jenns Juell. Holger Roszenkrantz J.søn. Christian Thomesen. Christoffer Vlfeld.

Tillæg 1. Jakob Ulfelds Udkast.

2. Belangendis hvis som er proponerit om videre forstreckning hans kongl. mt. udi dette besvarlige nødtrengende vesen (det Gud naadeligen til en god udgang oc ende dirigere) udaf rigerne at giøre, [a]saa ved Gud, med hvad hiærtelig omsorg oc bekumring hans k. mt[s] raad saavel som alle trov undersotter ere udi bested, at hans kongl. mt. udi fremmede lande sig udi saadan stor vitløftighed oc fare, som dagligen formeris oc tiltager, udi eigen person befinder, ynskendis at den almegtigste naadige Gud vil hans k. m. bevare oc vel til sine lande oc riger igen sende, dennom alle til høyeste trøst oc glede. Oc[a] efter som di alletid hafver hafd den troschab oc æd, med hvilcken di hans kongl. mt. oc deris fæderne rige forpligtede ere, udi al tilbørlig høyeste agt oc betracktning ofver alting, oc derfore fra første begyndelse deris underdanigste tro betenckende om dette vit udseende vesen til kende gifvit (som hans kongl. mt. naadigste beviist), efter hvilcken samme deris høyeste forpligt oc omsorg di endeligen foraarsagis endnu ydermere deris underdanigste tro mening at foregifve, [b]underdanigste begerendis oc forhobendis, hans k. mt. efter sin kongelige milhed den naadigste vil optage oc anse[b].

At eftersom dette verck icke aleniste af begyndelsen hafver hafd et megtig vit udseende for mange høye betenckende, men dagligen jo mere oc mere udi alle besvarlige oc farlige vilckor tiltager oc formeris, mand oc nu befinder oc for øgne ser, hvorledis [b]potentater oc andre, som sagen mest oc nermist er angeldendis, saa den hans mt[s] kongelige intention oc resolution for det gemene beste optager oc anser, fornemlich[b] di, som sig saa høyeligen imod hans kongl. mt. [b]til saa megtig assistents, contribution oc diversion[b] hafver erbodet oc obligerit, hvorledis di saadan deris løfte hafver efterkommet oc sig imod hans k. m. forholdet, oc betenckendis [b]deris sedvanlige procedurer udi saadanne tilsavgn (som er for enhver nocksom tilkendegifvet)[b], hvad herefter af saadanne allierede kand verre at forvente eller fundament derpaa at giøre, foruden hvilcken tilsagde oc forhobte assistents fast icke mueligt eiunis, saadan megtig verck [udi lengden[c]] at kunde continueris oc udføris; oc dersom af hans kongl. mt[s] lande oc riger end giøris af deris yderste magt oc formue, saa kand det dog ringe forslaa til saadan excessiv bekostning, som endeligen dertil udkrefvis, hvorofver høyeste besverlighed

a Først stod der blot: Derom er raadens underdanigste erclæring, at. *b* Tilføjet i Randen. *c* Overstreget.

oc fare kunde verre at befrøgte [a]icke aleniste af fienden, men ocsaa af hans k. mt[s] eigen store armee, som er fast af fremmede nationer oc folck[a], dersom hans kongl. mt. med nødvendighed til besolding oc anden omkostning skulle destitueris, saa at betalling icke kunde rigtig følge, paa hvilcken pengis subsidium ingen forseckring eller vished, ja ingen god forhobning af di allierede kand se eller formercke.

Af saadan høye betenckende oc sorgfeldighed hafver hans k. mt[s] raad udaf den huldschab oc troschab, di hans kongl. mt. oc deris fæderne rige pligtige ere, tagen den dristighed deris underdanigste raad oc betenckende at obenbare, at hans kongl. mt. efter sin høyest begafvede kongelige prudents oc experients alle saadanne høye omstendigheder paa alle sider naadigste vil betragte oc ofverveye, oc derefter sin k. m. person [a]som voris keriste naadigste herre oc fæderlands fader[a] oc deraf dependerende hans mt[s] landis oc trov undersatters høyeste salutem oc velfart betencke, oc dersom Gud almegtigste naadeligen vil gifve nogen occasion til en christelig oc udi nogen maade accepterlig fordrag, saa at hans kongl. mt. kand forseckre sig self oc sine lande oc (dersom ske kand) den nieder säxische crais, [[b]om mand videre icke kand[b]], at hans kongl. mt. saadan vilckor icke vilde udslage, men dennom acceptere oc naadigste betencke, icke aleniste, hvad saadan besverlig krig for en udragelig bekostning oc fare vil medbringe, som dagligen jo lenger det varer jo mere ingrevescerer oc formeris, anseendis at fienden dagligen megtigen besterkis oc bispringis oc hans kongl. mt. derimod af sine confæderatis in effectu destitueris oc forladis, men ocsaa betencke, hvad fare der kand verre at befrøgte fra alle sider oc naboer [b](som ere intenti in omnes occasiones)[b] for hans mt[s] eigne lande, besynderlig dersom nogen adversa fortuna (det Gud naadeligen afvende) udi denne hans mt[s] expedition schulle hende. [Aarsagen til saadan raadens underdanigste mening er, at de icke andet kunde befinde eller eragte, end hans k. mt. jo med al christelig oprigtig aarsag for Gud oc verden kand tage saadan resolution til sin eigen forsekring, efter at det er weltkundig, hvad hans kongelig intent hafver verrit oc hvor vit hans mt. med al kongelig oprigtighed hertil hafver procederit, udi det hans k. mt. icke aleniste fast totam belli molem alene hafver maat sustinere, men ocsaa sin eigen kongl. person saa yderlig vogit oc udsat. Saa er oc obenbare oc hans mt. nocksom re ipsa proberit, hvorledis andre, som schulle verre oc kaldis confædererede, sig imod hans k. mt. hafver forholdet, idet di deris løfter oc tilsavgn icke, som det sig burde, hafver efterkommet, men hans mt. in effectu desererit oc derofver bragt udi allerhøyeste besvarlighed oc farlighed, hvoraf den gandske verden oc posteritet maa oc kand dømme, hvad høig, retmessig, christelig aarsag hans kongl. mt. hafver at tencke paa sin eigene oc sine landes oc undersotters forseckring oc velfart, hvilcket er suprema lex omnium gentium[c]].

Om videre forstrekning af rigerne at giøre, da efterdi saadan krig rigerne ellers icke angaar, da er raadens underdanigste betenckende,

a Tilføjet i Randen. b Overstreget. c Hele dette Stykke er tilføjet i Randen, men atter overstreget.

at inted derom fuldkommelig kand besluttis, med mindre at nogle af hver rigens geistlige oc verdslige stender kunde forschrifvis, hvilcket med det forderligste kand ske til Køpenhafn, at mand da bevegligen med dennom derom kand talle oc foregifve, hvor høyeligen saadan forstrekning er fornøden, anseendis derhos, at alle stender derforuden udi aar giører stor udleg, hvilcken icke endnu er aldelis udkommen, icke tviflendis, at di jo alle sig som oprigtige trov undersotter efter deris underdanigste formue devot lader befinde.

aEr oc paa k. mta naadigste velbehavg raadens underdanigste mening, at Holstain oc i lige maade om saadan extraordinari forstreckning kunde anmodis.

Tillæg 2. Notitser af Kansleren paa hans Koncept (D).

Self udmattedt. nec posse

Ingen retraite, det Gud forby.

Contrarie parties store magt och vortrolige fast corresp. daglige formeris assisteris.

H. k. m. confederertes inconstantia, och . . . . haltung, ei efterkommer tilsagn och løfter, imo insufficientia, til med och ingen fast forhobning i Thydskland imo, daglig jo mer och mer mistanke.

Sverige; hvad der er at forlade sig til; excessive bekôstning; impossibilitas at udføre uden dennom; fra dennom inted formodis; pax Galli et Hispani pleier ei heller at holde.

Alene søger at interessere ut immedicabile vulnus; ser vel kand end icke vidre den oppeholder,

Besolding vil feile; passer best tho armeer, naar søger en, den anden paa halsen.

Pant ude; intet talis om forløfter, sufficit refererit sig paa och i R. R. egen erklering.

Nagskov.

100. Om maade, rigens stender at forschrifve. Orig. med Jakob Ulfelds Haand: RR. n. 44 Ei. Trykt Nyt hist. Tidsskr. I, 453.

Adel. Kand forschrifvis udaf Skone, Sieland, Fyen, Borringholm, af hver disse provincier 2 adelsmendt, som adelen sielf kand deputere. Udaf Judland 4.

Universitas. Udaf universitetet en eller tov.

Capitula. Udaf capituler en af di forfarenste udi hvert capit.

Geistlighed. Udaf geistligheden af hver stift bispen eller den fornemste provist udi hans sted, om hand sielf for siugdom icke kand comparere. Udaf Skone 3 provister; af Halland oc Bleging, af hver en; af Seland 3; af di andre stifter 2. Derforuden af Laaland oc Falster en, af Alsø oc Errøe en, af Langelandt en.

a Overstreget.

Borgerskab. Udi Jutland af hver af stiftsteder en af di forfarenste. Saa oc af Randers, Horsens, Colding, Veile, Vare, Ringkøbing, af hver en. Udi Fyen, Ottense, Nyborg, Svinborg (som oc kand tage resolution fra Lavindskiøbing), Assens, af hver en. Udi Sieland, af Kiøpenhafn 2. Helsingøer, Køge, Nestved. NB. Oc kand di formelte steder raadførre sig med di andre kiøpsteder, om hvis omstendighed dennom vorder tilschrefvit. Udaf Laaland, af Nagskovf, Mariæbo, Nykøping udi Falster, af hver en. Udi Skone, Malmøe, Ysted, Lands crone, Christianstad, Helsingborg, Rodneby, Halmsted, af hver en. Af Vardberg oc Kongsbach en. Fra Borringholm en.

Bynder. Lensmendene kunde tilordne af hvert af di store lehn en herridsfogd; af di smaa lehn kand af tov eller trey en herridsfogd fremsendis. Det er icke fornøden, at bynderne samlis, men lensmendene kunde beskede fogderne, som schulle hafve fuldmagt paa kongens oc geistlige bynders vegne. At notificeris tilforn ved brefve, hvad. Hvor snart di schulle forschrifvis here udi Danmarck, da siunis fornøden sex uger efter udschrifvelsens datum, oc schal notificeris udi udschrifvelsen aarsagen, hvorfore di forschrifvis.

Udaf Norge kand strax forschrifvis rigens canceller (efterat statholderen nu er udi Danmarck), bispen af Opslo; udaf køpstederne Christiania, Fridrichstad, Marstrand, Tønsberg, en af hver stad, oc at di om landens leilighed hafver med sig den beste forfarenhed muligt kand verre. Datum Colding den 18 junii 1626.

Christenn Friis. Christian Holck. Jacob Wlffeld. Albret Skiell. Iffuer Jull. Jenns Juell. Christian Thomesen. Christoffer Vlfeld.

101. *Raadets Retænkning*, 18 *Juni*. Orig. med Jakob Ulfelds Haand RR. II. 44 Eh.

Paa kongl. mt^s naadigste proposition oc begering, at Danmarckis rigis raad med voris naadige herre prints ville verre forlofvere for en summa penge, som hans kong. mts. vilde lade optage oc bruge, oc hans kong. mt. for saadan forløfte forseckring udi Holstain eller Danmarck at ville giøre naadigste erbiuder,

Er raadens underdanigste svar, at eftersom di altid erkender sig til al underdanigste devotion imod deris allernaadigste herre oc konning paa det høyeste obligerede oc forpligtede, saa ville di udi denne besvarlige tid sig (med Guds hielp) lade befinde som oprigtige trov undersaatter med alt hvis di vide oc af yderste for-

mue kunde præstere, det hans kongl. mts. kand komme til bistandt oc naadigste velbehavgelighed; oc erbiuder sig underdanigst, at nahr den summa penge maa benefnis oc notificeris, at di da med furst. naade printsen (som for sig oc efterkommere konninger udi Danmark sig vil forschrifve) paa rigens vegne for saadan summa ville lofve oc sig forskrifve for sig oc efterkommere, Danmarkis rigis raad, at betalle, under al oprigtig oc tilbørlig lidelig obligation (indmaning aleniste undertagen; thi dertil vide di sig for høye aarsager oc betenckende icke at kunde forschrifve).

Belangendis den forseckring, som hans kongl. mt. naadigste tilbiuder, da kunde di dermed underdanigst nøyes, at samme forseckring maa ske udi furstendommet Schlesvig, indtil det igen fra rigit afløsis, dog at al indkommen midler tid skal følge hans kongl. mt. Oc dersom saa var, at andre tilforne udi furstendommet kunde udi saa maade verre forsekrit, at di samme maatte udi det sted udi Holstain remitteris, dere deris forsickring at tage.

Denne underdanigste erclæring er paa al raadens vegne, saa vel deris, som nu tilstede er, som paa absentium vegne.

Belangendis den tvist om repressalier imellom Danmark oc Franckrig, derom er paa kongl. mt^{s} naadigste velbehavg raadens underdanigste betenkende, at derom kand forhandlis, det beste muligt er, oc dersom bedre oc lideligere conditiones icke kunde erhaldis oc erlangis, at da paa en summa penge, nemlig beregnit fra thi tusind indtil halftrediesindstiufve tusind reichs daller, kand accorderis, det beste muligt kand verre. Dog at derudi oc derimod di repressalia, som di Frantsoser allerede hafver giort paa kongl. mt^{s} undersotter, skibe oc gods, som ungeferlig 8 eller 10 danske skibe, 2 eller 3 nordske skibe oc hvad mere verre kand, regnis oc liqvideris.

Eftersom voris naadige herre prints hafver ladet disse efterschrefne puncter raadet proponere, saa er derpaa deris underdanigste betenckende.

1. Efter denne tids farlige tilstand landfolcket at armere bedre end hertil sked er, Derom er raadens underdanigste betencken de, at det jo efter denne farlige tilstand høyeligen er fornøden oc siunis udi saa maade best at kunde anstillis, at til hver bondegaard maa forordnis gevehr udi saa maade, at di bynder, som nogen god formue hafver, holder hver en muschette; di, som mindre formaar, hver en picque; adelens saa vel som cro-

nens (dog icke videre end til lands defension) udi nødfald oc icke ellers udi nogen maade at udbydis, hvorfore hver adelsmand kand hafve tilsiun, at hans eigne bynder kunde bevergis. Saadant gevehr kand tilveye bringis, en del af bynderne, som formue dertil hafve, en del af landet, eftersom best ske kand, oc schal hver hafve got seitgever det meste muligt. Picquerne kunde gieris here udi rigit paa adskillige steder udaf eske oc fyer. Kand oc forordnis andet gevehr her udi rigit at lade gioris, det meste muligt er; hvis gevehr saa snart her udi rigit icke kand bekommis, det vil forschrifvis fra andre steder efter handen. — Hver lensmand udi sit lehn oc hver adelsmand med sine bynder skal hafve god opsiun, at saadant gevehr vel forvaris udi kirkerne eller andre beqvemme steder. — Hvis munition oc gever, som nu findis udi Fyen til købs, det kunde di begge fynske ritmester bese oc det taxere for sin tilbørlig verd; siden kand samme gevehr selgis til hvem det kiøbe vil udi landet.

Belangendis kiøpstederne, da kunde lensmendene med borgemestere oc raad hver kiøpsted sette oc taxere for et vist antal musqvetterer efter hver købsteds leilighed, oc resten med gevonlige gevehr.

Alle bynderkarle, som ere fødde paa cronens gods oc ere ugifte oc tienne hos bynder, verre sig hos cronens eller adelens bynder, maa udschrifvis, nahr oc saa mange behof gioris, dog undertagit, om di tiener adelen sielf paa deris gaarde eller oc borgere udi kiøpstederne.

Om rettighed at udgifve af hvis arf som udføris af Norge ind udi Danmarck oc vice versa, er raadens underdanige betenckende, at der icke bør at gifvis hverken den 6 eller 10 penning, ey heller bør saadan penge at gifvis for al arf, som købis, men alene af des verd, som blifver udførdt.

Hvad Johan Brams sag med di Hollender anlanger, derom er raadens underdanige mening, at Johan Bram kand forhielpis til rette med gode oc flitige forschrifvelser oc underhandling, oc at proces oc rettergang udi Niederland (hvilcken hannom som en privat icke sømmer paa hans kongl. mt[s] oc rigens høihed at førre) afstillis, saa vit muligt er.

Paa Johan Ettersens forschlag oc begering er raadens underdanigste betenckende, at hannom vel kand tilladis at inqvirere om hvad skippere, som løbber med falsche passer, besynderlig, som

linder paa hans k. mt., efterdi saadant er imod hans kongl. mt[s] høihed oc crimen læsæ maiestatis, saa oc giører seglationen oc trafiqven for kongl. mt[s] undersaatter suspect oc ufri.

Om Joachim Barneiwits efterlatte arf er raadens underdanige betenckende, at den bør at skiftis (saa vit løsøre anlanger) efter voris danske lov; skader nogen derpaa, da tallis oc gange derom hvis ret er. Datum Colding den 18 junii anno 1626.

Christenn Friis. Christian Holck. Jacob Wlffeldt. Albret Skiell. Iffuer Jull. Jenns Juell. Christian Thomesen. Christoffer Vlfeld.

12 Septbr. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

24 Avgust bad Kristian V fra Haderslev 9 Raader at møde i Kjøbenhavn[1]. Der mødte 8, idet *Kristian Holk, Albret Skel* og *Iver Jul* udeblev, foruden *Mogens Kaas*[2], *Klavs Daa* og *Kristian Thomesen*, der ikke var tilkaldte. 25 Septbr. skrev Raadet til Kongen, at der til Rigets Defension burde hverves fremmede Krigsfolk, hvilke man vilde underholde ved frivillige Skatter (*n. 102*). Kongen erklærede hertil fra Stade 29 Septbr., at dette snarest burde sættes i Værk[3]. I Anledning af Kongens Skrivelse af 28 Juni (ovfr. S. 475) bevilgede Raadet 26 Septbr. (*n. 103*) en almindelig Skat samt til Væbningen af Folket en Halvskat af Bønderne (§ 2—3); Brevene herom udgik 28 Septbr.[4]. Til at lønne de Officerer, som skulde kommandere Landfolket, foresloges Forhøjelse af Told og Accise (§ 3). Paa Befæstningerne burde Kronens og Adelens Bønder arbejde, da der dertil ikke kunde paalægges ny Skat (§ 4).

102. Raadets Betænkning om Rigets Defension, 25 Septbr.

Orig. med Kristoffer Ulfelds Haand: RR. n. 44 Bk.

Stormegtige, høiborne første, allernaadigste herre och konning, voris underdanigste, pligtige, tro tieniste stedse thilforn. Eders

---

[1] Sjæl. T. XXIII, 229.

[2] *Mogens Kaas* fik 3 Avgust Tilladelse til at rejse fra sit Len (Kjøbenhavn) til Nørrejylland i 6 Uger fra 21 Septbr. at regne: Sjæl. T. XXIII, 224.

[3] Egenh. Br. n. 217.

[4] Sjæl. T. XXIII, 243—48; Norske Rigsreg. V, 560. Jfr. Jahn, Krigshist. II, 253, 509 (der urigtig angiver 26 Septbr.).

kong. maiest. med denne voris underdanigste skrifvelse hafver vi icke kundit forbigaait at thilkendegifve, hvorledis her udi eders kong. maiest[s] lande och riger besverlige tidinger dagligen fra adskillige steder och omliggende naboer forekommer, saa vel om den farlige tilstand udi Thysland, som disse lande och riger megtigen vicinerer. som och om nogen hispaniske skifve och flaade udi søen, om folck, som samlis och mustris ved grensen udi Sverige, och andre naboers formodelige onde affection; hvilke gøre eders kong. maiest[s] undersaatter megit sorgfeldige tanker och frøgt, besønderligen at de agter och betenker, at det folck, som udi rigerne er forordnit och udskrefven thil defension, icke nock och bestand at vere, dersom nogen stor fientlig magt (den Gud naadigligen afvende) rigerne paakom, den at imodstaa och afverie; hvorom mange af eders maiest[s] tro undersaatter hafver saadan deris sor[g]feldighed for den gemene defension och beste thilkende gifvit, och derhos deris underdanigste mening och begering aabenbarit, at derom udi tide motte betenkis och nødvendig defention verk anstillis. Thil hvilkit paa eders kong. maiest[s] naadigste velbehag de formener fornøden at vere, at nogit got fremit krigsfolck motte verbis, som thil saadan lands defention med landfolkit udi al thilfallende leilighed och nød kunde brugis, besønderlige imod grenserne i Skaane och Jylland, hvilkit folck landit self ved godvillig extraordinari contribution kunde underholle och besolle, intil Gud allermegtigste naadigligen vil gifve nogen bedre sickerhed och tilstand omkring disse lande och riger. Om hvilcken deris underdanigste betenkende och forslag (den vi icke anderledis kunde befinde end thil rigernis och ingbyggernis forsekring at vere dirigerit) eders kong. maiest. underdanigst at thilkende gifve, vi nødvendig hafver eragtit, at eders kong. maiest. den leilighed naadigst ville betenke och sin naadigste vilge derom erklere. Eders kong. maiest. kunde (maaske) eragte raadeligere at vere, eders kong. maiest. thil sin armee med saadan contribution at assistere; men derhos er at betenke, at efterdi saadan godvillig contribution aleniste sker for den frøgt och fare, undersaatterne formener denom och landit udi at vere bestedde, da dersom saadan defensions middel skulle gaa udaf rigit och i midler tid ingen forsekring denom at hafve, som saadan frøgt och fare kunde betage, ville det blifve besverligt denom thil saadan contribution at bringe, besønderlig efter at

denom nu andre store contributiones udi adskillige maade paabiudis.

Dersom eders kong. maiest. naadigst for got anser, saadan defension verk at anstillis, da sinnis raadeligt, at saadant folck kunde verbis efter niederlandsk bestallung och besoldung, som skal vere med den ringeste bekostning.

Den almegtigste naadigste Gud eders kong. maiest. thil allerhøyeste guddommelig protection, al kong. ønskelig velstand och løcksalig raad och succes af al underdanigste tro hierte och skyldige høyeste devotion ville hafve befallit och os udi eders k. maiest^s kong. gunst och naade. Datum Købvenhafn den 25 septemb. anno 1626.

Christenn Friis. Jacob Wlffeldt. Anders Bille. Jenns Juell.
Holger Roszenkrantz J.søn. Thage Thot O. Christoffer Vlfeld.

103. Raadets Betænkning om Skat m. m., 26 Septbr.

A. Orig. med Jakob Ulfelds Haand og Paaskrift af Kongen: Kanc. B.C. Orig. og Kopi med Kristoffer Ulfelds Haand: RR. n. 44 El og m.

Efter kongl. mt^e voris allernaadigste herris oc konnings naadigste skrifvelse oc svar paa hans mt^s raads underdanigste erindring, dat. Wulfenbüttel den 28 junii sidstforleden, hafver hans kongl, mt^s raad verrit forsamblet udi Kiøpenhafen oc dere paa hans kongl. mt^s naadigste velbehag beraadslaget efterschrefne puncter.

1. Anlangendis om penge hielp at giøre til hans kongl. mt., da er bevilget dertil en almindelig penge skat udaf bynderne at opbergis til Martini førstkommendis; udaf bynder svenne, som hafver nogen sæd, disligiste af alle dem, som icke tienner oc icke hafver hel oc half aars løn, dubbelt skat; udaf clerisiet oc borgerskabet lige saa møget, som di gafve udi den sidste skat.

2. Til landens defension, til gevehr oc munition er bevilget en half skat tifornefnte tid at udgifvis [a]af bynderne oc deris svenne oc drenge[a], oc er allerede en stor del af samme gevehr oc munition bestillet oc mere efter handen skal bestillis, efter som pengene kand tilstrecke.

3. Belangendis officierer ofver alt landfolcket, som blifver beverget, er raadens betenckende, at udi det mindste ville behøfvis at antagis udi det mindste et hundrede capitainer med deris underofficierer oc besoldis oc underholdis, saa lenge som denne farlige

a Staar som Tilføjelse i A og vistnok ligeledes i B.

tilstand hos nestgrentsende lande oc naboer varer, oc indtil den almegtige Gud naadeligen vil disse lande fra saadan fare oc frøgt befrie. Om deris besolding oc underholding er saaledis betencket, at hvad den pension oc byndergaarde, item den told, som allerede ere forordinerede oc lagde til di officierer, som hertil hafver verrit oc landens defension, [a]som skal blifve stedse ved magt[a], icke kand tilstrecke, da videre at kunde paasettis paa silcketøg oc saadanne vare, item paa udenlands lerrit, knipling oc saadant, item paa vin oc øl, som udtappis (oc dersom det icke enda kand tillange, kand paa salt oc andre vare nogit paasettis); udaf alle staldøxen, som udføris, som icke ere staldet paa kongens ladegaarde eller paa adelens gaarde oc hos deris bynder for foderøxen, skal gifvis af hver tu richs daller; kand oc nogit paa heste, som udføris, leggis.

4. Belangendis festinger at reparere oc andre platser at fortificere. da efterdi indbyggerne udi denne besverlige tid, som adskillige andre tynge dennom paahenger, der til at contribuere icke vel kand anmodis, da kand forhandlis, at baade cronens oc adelens bynder (deris eigne ugedagstienner undertaget) kunde derpaa arbeide, hver paa di steder, som nest oc beqvemmeligt ske kand; dog vil tilforn derom tallis med adelen (hvor det tilforn icke sked er), at di det bevilger for deris thiennere.

Herom kand endnu ingen vis ofverschlag giøris paa bekostningen eller om tiden, nahr saadant kand forferdigis, førend mand ret kand forfare, hvorledis saadant kand udi verck stillis.

Om nogle andre platser (foruden grentsfestingerne [a]udi Skone[a]) at forvare oc efter leiligheden nogit fortificere, som fornøden siunis, da ere disse Helsingborg, Lands crone oc Ysted udi Skone; udi Sieland Helsingøer oc ved S. Anna bro ved Kiøpenhafn, oc (om ske kand) Køge; udi Fyen Nyborg; udi Laaland Nagskov; udi Julland Ribe, paa Hals (som er indløb til Limfiord), Nyminde ved Ringkøbing. Oc nahr mand kand bekomme nogen god ingenieur, da kand forfaris, hvor, enten ved Colding eller nogen anden steds imod den tydsche[b] side, nogen forter kand henleggis. Datum Køpenhafn den 26 sept. 1626.

Kongl. mt[s] underdanigste raad.

[Samme Underskrifter.]

a Staar som Tilføjelse baade i A og B. b Rettet fra: holsteiniske.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1626.

Regeringens Ordning. Hos den udvalgte Prins skulde efter Bestemmelsen af 3 Maj 1625 (ovfr. S. 461) være Kansler *Kristen Fris* og *Kristian Thomesen*. Den sidste var dog udenlands en stor Del af Aaret (ndfr. S. 495—96)[1], og Kansleren var hos Kongen fra Oktbr. til ind i Novbr.[2].

1 Novbr. kundgjorde Kongen fra Stade, at han under sin Fraværelse udenlands havde forordnet sin Søn, den udvalgte Kristian V, til at være i Regeringen, og Kansleren Hr. *Kristen Fris* og *Kristian Thomesen* til stedse at blive hos ham i Regeringen i Kbhvn. Desuden skulde »til Supplikationers Forhør og anden Regeringens Nødtørft og Forretninger« desuden to Raader være til Stede, nemlig

1 Marts og 1 April: Hr. *Anders Bille* og *Kristoffer Ulfeld.*
1 Maj: *Jakob Ulfeld* og *Holger Rosenkrans.*
1 Septbr.: Hr. *Albret Skel* og *Iver Jul.*
1 Oktbr.: *Kristian Holk* og *Klavs Daa.*
1 Novbr.: *Jakob Ulfeld* og *Holger Rosenkrans.*
1 Decbr.: Hr. *Anders Bille* og *Kristoffer Ulfeld.*

(De ikkenævnte Maaneder skulde forbigaas, da der da var Høst og andre Hindringer). Naar Undersaatterne vilde være sikre paa ikke at rejse forgæves, skulde de derfor være i Kbhvn. med deres Suppliker paa de angivne Dage[3]. — I én 20 Oktbr. sammestedsfra udstedt Instrux for Prinsen havde Kongen bl. a. befalet (§ 17): »Ville vi, at Hs. Kjærl. skal hver Uge komme tvende Gange med de af Rigens Raad, som til Stede ere, i Raadstuen og forrette hvis som ellers af nogen Importans er i nogen Maade, som herudi ikke er specificeret«[4].

[1] 19 Febr. skrev *Kr. Thomesen* fra Odense til Kansleren, at han havde modtaget dennes Opfordring til at komme til Kbhvn., men at han af Prinsen havde faaet Lov at blive hjemme til Herredagen, »hvilket jeg understod mig at begjære, fordi Hr. *Albret Skel* mig berettede, at *Tage Tot* og *Kristoffer Ulfeld* var befalet at ligge i Kbhvn.«. Han trænger ogsaa til en »liden Respiration«. Orig. med Segl: Adelsbreve Fasc. 18, n. 45.

[2] Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 37, 40).

[3] Trykt; noget afvigende i Sjæl R. XVIII, 148.

[4] Sjæl. R. XVIII, 143. § 12 lyder:

Af Raadet opholdt *Klavs Daa* sig hos Kongen som Generalkrigskommissar (ovfr. S. 467); *Mogens Kaas* var ligeledes i Tyskland (jfr. S. 495). — 31 Juli tillod Kongen fra Stade *Klavs Daa* paa Grund af Sygdom at rejse tilbage til Danmark[1], medens det samme Dag befaledes *Tage Tot* strax at begive sig til Lejren og være dèr i hins Sted[2]. *Tage Tot* forlod først Danmark efter Raadsmødet i Septbr.[3].

Indlandet[4]. 18 Marts bød Kristian V fra Antvorskov Hr. *Albret Skel*, *Kristian Holk* og *Iver Jul* at forhandle med de Adelsmænd i Jylland, der var villige til at laane Kongen Penge mod Pantsættelse af Gods, og udtalte sig om Betingelserne herved[5].

19 April bad Kr. V Hr. *Anders Bille* og *Kristoffer Ulfeld* at være hos ham den følgende Tirsdag (21 April), da han havde noget at forrette med dem[6].

10 Juni befalede Kr. V fra Koldinghus *Jakob Ulfeld* strax at forføje sig til ham[7].

27 Juni bad Kr. V Hr. *Anders Bille*, *Tage Tot* og *Kristoffer Ulfeld* at foreskrive Adelen i Skaane »enten samtlig eller hver for sig paa sine visse Steder« og søge at formaa dem til at bevilge, at deres Tjenere skulde arbejde paa Grænsefæstningerne[8]. — Paa Mødet i Landskrone 25 Juli (ovfr. 472) vides der dog ikke at være forhandlet om denne Sag.

1 Juli bad Kr. V med Henvisning til et tidligere Missive *Tage Tot* og *Kristoffer Ulfeld* at begive sig til Kbhvn. for

---

Befalinger til vore Lensmænd og andre sig paa Supplikationer at erklære (uden at de er saadanne, at vores elsk. D. R. Raad samtlig maa være derhos) skulle ogsaa udgives.

[1] Sjæl. T. XXIII, 220. Jfr. Hans Mikkelsens Ligprædiken.

[2] Skaanske T. V, 223.

[3] Allerede 5 Oktbr. var han dog hos Kongen. Jfr. Danske Mag. 4 R. VI, 124.

[4] Raadet nævnes ikke i de »aabne Patenter« fra Rotenburg 28 Januar, hvorved Øxenudførsel tillodes lige til Juli Maaned, dog kun for Aaret 1626, samt Udførsel af unge Heste og Foler forbødes (Sjæl. T. XXIII, 139, 140).

[5] Jydske T. VIII, 14, jfr. 15.

[6] Skaanske T. V, 197.

[7] Orig. med Segl: Ny kgl. Sml. Fol. 616 c, III.

[8] Skaanske T. V, 210.

at ligge i Regeringen, saa snart de havde faaet vis Kundskab om, at Kongen af Sverige var rejst ud af sit Rige til Skibs[1]. 9 Juli bad han Raadet i Skaane strax at begive sig til Kbhvn. og forordne alt, saa at intet blev forsømt i dets Fraværelse[2].

12 Juli skrev Kr. V. til *Tage Tot* og *Kristoffer Ulfeld*, at han havde befalet Rentemester Kristoffer Urne at fordre de østindiske »Bevinthebbers« Regnskab og levere det til hine med sine skriftlige »Mangler« (Udsættelser); de skulde da prøve det, »paa det H. k. M. én Gang for alle med dem herom kan komme til Ende«[3].

12 Juli bad Kr. V Raadet i Skaane at forhandle med Kjøbstæderne der i Landet om selv at indføre Lüneburgersalt, da Saltkompagniet nu er opgivet og Saltet forfalskes meget i Lübeck[4].

13 Septbr. befalede Kongen fra Lauenburg Hr. *Kristen Fris*, Hr. *Anders Bille* og *Kristoffer Ulfeld* samt Frederik Redtz, Ernst Normand (Ritmestrene) og Kristoffer Urne (Rentemesteren) at træde sammen og forfatte en ny Instrux for Proviantskriveren i Kbhvn.[5].

22 Septbr. bad Menigheden i Kjøbenhavn Magistraten at andrage nogle Ønsker hos Prinsen og de tilstedeværende »fornemme Rigens højvise Raad«[6].

7 Oktbr. befaledes det Raaderne provinsvis at forhandle med Stænderne; herom se under Raads- og Stændermødet 29 Januar 1627.

Sverige. 27 Juli skrev Gustav Adolf fra Lejren ved Dirschau til Kr. IV om Tilladelse for 2 i England og Skotland hvervede Regimenter til at passere Sundet[7]. Kansleren synes at have hørt Raadernes Mening herom, og *Anders Bille* ud-

---

1 Skaanske T. V. 211.
2 Smstds. 212.
3 Smstds. 212. Jfr. Missive af 11 Juli til Rentemesteren: Sjæl. T. XXIII, 214.
4 Skaanske T. V, 214. Saltkompagniet ophævedes ved Brev 19 Juni fra Koldinghus: Sjæl. T. XXIII, 209.
5 Sjæl. T. XXIII, 232.
6 Kbhvns. Dipl. IV, n. 902 (»hans F. N. og deres Højheder«).
7 Svenske Acta V, 60.

talte 28 Avgust (*n. 104*), at Tilladelsen vel ikke kunde nægtes. Omtrent samtidig, 1 Septbr., meddelte Kr. IV fra Lejren i Stiplitz den ønskede Tilladelse[1].

104. Anders Bille til Kansleren, 28 Avgust.

Orig. med Segl: Kgl. Bibl., Adelsbreve, Fasc. 15, n. 4.

. . . . Jeg hafver bekommed din schrifvelse, Thage Tot, Christofer Ulfeld och mig thilskrefved, saa hafver jeg dennom sthrax samme din schrifvelse thilskicket, och som du erst begierendis at vide mit bethenckende, om di thvend regementer skotske soldatter skulle thilstedis her igemmel Sundet at maatte passere hen ofver thil kongen af Sverrig, saa vid jeg icke retter, end at det sthetinniske fordrag os jo det thilholder, foruden hvis anden thilsagen hans kongelige maiestat vorris allernaadigste herre Svensken kand hafve thilsagt, som mig er ubevis, saa velsom och høylig at acte denne thidts thilsthand, som vi nu erre udi, icke kand thilstede hannom det nu at udslaa. Jeg forhaaber dog med Gudts hielp, inden hand for afsthet hans horne paa Dansken, daa thør hand vel faa nogit andet at giørre; dog hvad dig selfver med di andre gode mend herudi siunnis raadeligst, som och beder er bevist om ald thilsthand (end jeg er), skal och verre mit bethenckende. Vale cum omnibus tuis. Af Rosendal med hast, den 28 augusti anno 1626.

Anders Bille.

Udlandet. *Jakob Ulfeld* og *Kristian Thomesens* Sendelse, se ovfr. S. 467.

26 Febr. udstedte Kongen i Wolfenbüttel et Kreditiv for *Klavs Daa*, Krigskommissar, og Siverd Pogvisk til de i Brunsvig værende brandenburgske og kursachsiske deputerede samt øvrige Raader fra den nedersachsiske Kreds[2].

23 Marts fik *Mogens Kaas*, Krigskommissar, og Siverd Pogvisk Kreditiver til Hertug Kristian, Biskop af Minden, og de fire Hertuger af Brunsvig-Lüneburg[3].

---

[1] Svenske Acta V, 66.

[2] Auslend. Reg. 1626, Fol. 108. Jfr. Opel II, 395.

[3] Auslend. Reg. 1626, Fol. 146.

5 Maj befuldmægtigedes fra Wolfenbüttel *Kristian Thomesen* til Underhandlingerne i Haag[1] og samme Dag fik han Kreditiv til Generalstaterne og Prins Henrik Frederik af Oranien[2]. 26 Maj befalede i den Anledning Kr. V fra Kolding Ove Gjedde at levere *Kristian Thomesen* alle Akterne angaaende det Skib, som blev taget under Capo Verde[3]; 19 Juni udstedtes der paa Koldinghus et Memoriale for ham i Anledning af disse Underhandlinger[4]; omtrent paa denne Tid er han vel afrejst[5]. 24 Novbr. fik han i Haag sin Resolution af Generalstaterne[6]. Paa Hjemvejen skal han en Tid have været standset af Spanierne[7].

---

1 Latina 1616—31, Fol. 169.
2 Auslend. Reg. 1626, Fol. 214, 215.
3 Skaanske T. V, 206.
4 Instruxbog 1613—69, Fol. 60.
5 Endnu 18 Juni var han i Kolding, men 24 Avgust indkaldtes han ikke til Raadsmødet. Jfr. ovfr. S. 488. Slange S. 575 lader *Kristian Thomesen* urigtig være blevet i Haag lige siden Traktaten 1625 (ovfr. S. 467).
6 Orig.: Holland n. 40. Jfr. Slange S. 575.
7 Johan Barskers Ligprædiken S. 80.

Oversigt over de enkelte Raaders Virksomhed.

Hrd. ɔ: Herredag. Rdm. ɔ: Raadsmøde. Indkald. ɔ: Indkaldelsesbrev. Under »Retterthinget« meddeles efter Herredagsdombøgerne, hvilke Raader der deltog i Domsafsigelserne. Tallene angiver den Rækkefølge, hvori Raaderne underskrev Betænkningerne, opregnes i Kancelliets Kopibøger el. lign.; i Stedet for Tallene sættes Stjærner, hvor Rækkefølgen ikke kan bestemmes eller hvor vedkommende har været til Stede uden dog at have underskrevet.

	1588				1589			1590				
	Rdm. ·/4	Rdm. ·/6	Rdm. ·/11	Rdm. 1/12	Hrd. 25/5			Rdm. 5/4		Hrd. 26/7		
	Beslutn. 15 April	Betænkn. 14 Juni	Indkald. 1—11 Nov.	Indkald. 11 Nov.	Retterthinget	Brev 12 Juli	Løftebrev 17 Juli	Indkald. 21 Marts	Kavtion 21 April	Indkald. 28 Febr.	Indkald. 29 Juni	Retterthinget
Niels Kaas........	1	1	?	»	1	1	1	»	1	»	»	1
Peder Gyldenstjerne	2	2	»	1	2	2	2	1	2	1	1	2
Peder Munk.......	3	3	?	»	3	3	3	»	3	»	2	3
Jørgen Rosenkrans.	4	4	?	*	4	4	4	»	4	»	»	4
Kristoff. Valkendorf	5	5	?	»	5	5	5	»	5	»	»	5
Sten Brahe........	6	6	1	»	6	6	6	13	6	4	3	6
Jørgen Skram.....	»	»	»	2	»	»	»	2	7	8	4	7
Manderup Parsberg.	7	7	»	3	7	7	7	3	8	9	5	8
Erik Hardenberg...	8	8	*1	»	8	»	»	8	9	10	6	9
Hak Ulfstand......	9	9	3	»	9	8	8	11	10	11	»	10
Anders Bing	10	10	4	»	10	9	»	†				
Henrik Belov......	11	11	»	6	11	10	9	4	11	2	4	11
Axel Gyldenstjerne.	12	12	»	»	12	11	10	»	»	3	»	»
Korfits Viffert	13	13	2	»	13	12	»	14	12	5	12	12
Absalon Gjø.......	14	14	*2	»	14	13	»	9	13	6	7	13
Jakob Sefeld	15	15	»	4	15	14	11	5	14	12	8	14
Breide Rantzau....	16	16	*3	»	16	15	»	10	15	13	9	15
Kristen Skel.......	17	17	»	5	17	16	12	6	16	14	10	16
Albret Fris........	18	18	»	7	18	17	13	7	17	15	11	17
Arild Hvitfeld	19	19	5	»	19	18	14	12	18	7	»	18

[1]) Døde 26 Avgust.

		1592			1593						1594			1595		
…m. …/11		Hrd. 21/5			Rdm. 2/2		Hrd. 10/6				Hrd. 26/5		Rdm. 12/7	Rdm. 19/4	Hrd. 18/7	
	Resolution 8 Dec.	Indkald. 26 Jan.	Retterthinget	Skrivelse 8 Juni	Indbyd. 28 Nov. 1592	Kreditiv 16 Febr.	Indkald. 2 Marts	Retterthinget	Fuldmagt 10 Juli	Instrux 11 Juli	Indkald. 6 Febr.	Retterthinget	Skrivelse 29 Juli	Retterthinget	Indkald. 5 Maj	Retterthinget
	1	»	1	1	1	1	»	1	*	1	»	1	†			
	»	1	2	2	2	2	1	2	2	3	2	†				
	2	»	3	3	3	3	»	3	4	4	3	3	2	1	1	1
	3	»	4	4	4	4	»	4	*	5	»	4	3	2	»	2
	4	2	5	5	5	5	2	5	3	6	4	5	4	3	2	3
	5	3	6	6	6	6	3	6	*	7	»	6	5	4	»	4
	»	»	†													
	6	4	7	7	7	7	4	7	*	8	»	7	6	5	»	5
	7	5	8	8	8	»	5	»	»	»	5	8	7	6	3	6
	8	»	9	9	9	8	»	8	1	2	1	2	1	†		
3	9	6	10	10	»	*	6	9	5	9	6	9	8	7	4	7
»	»	»	»	»	10	9	»	10	6	10	»	10	9	»	5	8
»	10	†														
6	11	7	11	11	»	10	7	11	8	11	7	11	10	8	6	9
9	12	8	12	12	12	11	8	12	7	12	8	12	11	9	»	10
7	13	9	13	13	11	12	9	13	9	13	9	13	12	10	7	11
10	»	10	14	14	13	13	10	14	10	14	10	14	»	11	8	»[1]
11	14	11	15	15	14	14	11	15	11	15	11	15	13	12	9	12
»	»	12	16	16	15	15	12	16	12	16	12	16	14	13	10	13

	1596				1597					1598			
	Rdm. ·/2 Indkald. 24 Dec. 1595	Hrd. 6/6 Retterthinget	Rdm. ·/8 Haandfæstn. 17 Avg.	Indhent. af Betænkn. 12 Dec.	Rdm. 12/5 Indkald. 21 April	Indhent. af Betænkn. 13 Juni	Rdm. 8/8 Retterthinget	Livgedingsbrev 9 Avg.	Indhent. af Betænkn. 10 Dec.	Rdm. 28/2 Betænkn. 2 Marts	Hrd. 11/6 Indkald. • Febr.	Retterthinget	Indhent. af Betænkn. 4 Nov.
Peder Munk.......	1	2	3	2	1	1	»	3	2	3	3	3	1
Jørgen Rosenkrans.	2	†											
Kristoff. Valkendorf	3	3	1	1	»	»	1	1	1	1	1	1	»
Sten Brahe........	4	4	4	3	*	2	»	4	3	4	4	4	2
Manderup Parsberg.	5	5	5	»	*	3	3	5	4	5	5	5	3
Erik Hardenberg...	6	6	6	4	2	4	»	6	5	6	6	6	4
Henrik Belov......	11	7	7	5	3	5	»	7	6	7	7	7	5
Axel Gyldenstjerne.	7	8	8	»	»	»	»	8	7	8	9	8	»
Absalon Gjø.......	8	9	9	6	4	6	»	9	10	»	10	*	8
Jakob Sefeld.......	9	10	10	»	5	7	»	10	8	9	8	9	6
Breide Rantzau....	10	11	11	7	»	8	4	11	9	10	11	10	7
Albret Fris........	12	12	12	»	6	9	»	»	11	11	12	11	9
Arild Hvitfeld.....	13	13	13	8	»	»	5	12	12	12	13	12	10
Kristen Fris......		1	2	»	»	»	2	2	»	2	2	2	»
Henrik Ramel.....		14	14	»	7	»	»	13	»	»	14	13	»
Jørgen Fris........		15	15	13	»	»	»	14	13	13	15	14	11
PrebenGyldenstjerne		16	16	9	8	10	»	15	14	14	16	15	12
Axel Brahe........		17	17	10	9	11	6	16	15	15	17	16	13
Henrik Lykke.....		18	18	»	10	12	7	17	16	16	19	17	15
Oluf Rosensparre...		19	19	11	11	13	8	18	17	17	18	18	16
Eske Brok.........		20	20	14	12	14	»	19	18	18	20	19	14
Kristian Holk......		21	21	12	»	15	9	20	19	19	21	20	17

…m.	1599			1600		1601		1602			1603			1604			
…	Hrd. 8/10					Rdm. 1/7		Hrd. 12/4			Hrd. 20/6			Hrd. 14/5		Rdm. 25/8	
Dom 5 Maj	Indkald. 16 Juli	Retterthinget	Gjældsbrev 30 Okt.	Indhent. af Betænkn. 29 Marts	Indhent. af Betænkn. 29 Maj	Indbydelse 1 Juli	Indhent. af Betænkn. 28 Juli	Indkald. 20 Dec. 1601	Retterthinget	Indhent. af Betænkn. 25 Juni	Indkald. 5 Jan.	Retterthinget	Lensbrev 3 Juli	Indkald. 2 Jan.	Retterthinget	Indkald. 5 Avg.	Betænk:: 27 Avg.
»	3	3	»	1	1	»	1	1	2	1	3	2	2	2	2	2	*
1	1	1	1	»	»	†											
»	4	4	»	»	2	2	»	6	3	2	4	3	3	4	3	3	»
»	5	5	3	2	3	»	2	2	10	3	5	4	4	3	4	4	1
»	6	6	4	3	4	3	4	5	»	4	7	»	»	5	†		
»	7	7	5	4	5	»	3	3	4	5	6	5	5	6	5	5	»
»	8	8	6	5	6	4	»	8	11	»	9	»	»	†			
»	9	*	»	6	7	5	5	4	†								
»	11	9	7	†													
»	10	10	»	7	8	*	»	»	5	»	2	6	6	7	6	6	*
»	12	11	8	8	9	†											
3	13	12	9	9	10	8	»	7	6	»	8	7	7	8	7	7	2
2	2	2	2	»	»	1	»	»	1	»	1	1	1	1	1	1	*
»	14	13	10	»	11	12	»	»	12	»	14	8	8	9	»	8	»
»	15	14	11	10	12	»	»	»	»	»	13	9	9	12	»	9	»
»	16	15	12	11	13	6	»	9	14	6	10	10	10	11	8	10	3
4	17	16	»	12	14	7	»	10	13	7	11	11	11	10	9	11	4
5	19	17	»	14	15	10	»	11	7	8	12	»	12	13	10	12	5
6	18	18	13	13	16	9	»	12	8	9	15	12	14	15	11	13	6
»	20	19	»	15	17	11	»	13	»	10	17	»	13	14	12	14	»
7	21	20	14	16	18	»	6	14	9	11	16	13	15	16	13	15	7

	1605	1606			1608				1609		1610		
	Rdm. ·/3	Hrd. 10/3			Hrd. 22/5		Rdm. 14/11		Rdm. 24/1		Hrd. 16/3		
	Indkald. 18 Jan.	Indkald. 3 Nov. 1605	Retterthinget	Skrivelse 30 Marts	Indkald. 8 Jan.	Valgbrev 25 Maj og Rett.	Indkald. 8 Nov.	Indhent. af Betænkn. 14 Nov.	Indkald. 8 Dec. 1608	Rett. og Betænkn. 29 Jan.	Indkald. 20 Sept. 1609	Skrivelse 31 Marts	Bevilling 3 April
Peder Munk	3	1	2	2	2	2	[1]						
Sten Brahe	4	2	3	»	3	3	»	1	1	2	2	3	4
Manderup Parsberg	5	3	4	3	4	4	1	»	2	3	3	4	5
Henrik Belov	6	4	5	4	†								
Breide Rantzau	2	5	6	5	5	5	»	2	3	4	4	5	6
Arild Hvitfeld	7	9	7	6	6	6	»	3	4	»	[2]		
Kristen Fris	1	»	1	1	1	1	»	»	»	1	1	1	1
Henrik Ramel	12	7	8	»	7	7	»	»	»	»	5	»	»
Jørgen Fris	11	»	»	»	8	8	2	»	5	5	6	6	7
Preben Gyldenstjerne	8	6	9	»	9	9	3	»	6	6	7	7	8
Axel Brahe	9	8	10	»	10	10	»	4	7	7	8	8	9
Henrik Lykke	10	11	11	»	11	11	»	5	8	8	9	9	10
Oluf Rosensparre	13	10	12	»	12	12	4	»	9	9	10	10	11
Eske Brok	14	12	13	»	13	13	5	»	11	10	11	11	12
Kristian Holk	»	13	14	»	14	14	6	»	10	11	12	12	13
Sten Maltesen					15	15	»	6	12	12	13	2	2
Jakob Ulfeld					16	»	»	7	13	13	14	13	14
Enevold Kruse						16	»	»	»	»	»	»	15
Mogens Ulfeld												»	3

[1] Synes udtraadt i Aarets sidste Halvdel.

[2] Udtraadte sandsynligvis 1 Maj 1609; død 16 Dec. sm. A.

	611		1614		1615		1616		1617		1618		1619		1620	
	Rdm. 1/3		Rdm. 5/8	Rdm. ·/8	Hrd. 18/8		Hrd. 26/5	Rdm. 29/11	Rdm. 18/10		Rdm. 8/2		Hrd. 23/5		Rdm. 1/3	Rdm. 16/8
	Dom 6 Febr.	Erklæring 9 Febr.	Indkald. 29 Jan.	Forhør 29 Avg.—5 Sept.	Indkald. 6 Sept. 1614	Bevilling	Betænkn. 15 Juni	Betænkn. 8 Dec.	Indkald. 8 Okt.	Betænkn. 24 Okt.	Indkald. 23 Jan.	Betænkn., indhentede 12 Jan.	Indkald. 10 Dec. 1618	Retterthinget	Betænkn. 7 Marts	Forslag 28 Avg
	4	4	3	3	3	3	2	4	»	4	*	»	3	4	»	†
	5	5	4	»	4	4	3	5	2	5	*	*	4	5	»	3
	6	6	5	4	5	5	4	6	»	6	†					
	1	1	1	1	1	1	1	†								
	7	7	6	»	6	6	5	7	†							
	»	»	7	»	7	7	6	†								
	8	8	8	»	8	8	»	†								
	»	9	†													
	9	10	»	5	9	9	7	8	»	7	*	*	6	6	3	4
	10	11	9	»	10	10	8	9	3	8	*	*	5	7	4	5
	11	12	10	»	11	11	9	10	4	9	*	*	7	8	5	6
	2	2	†													
	12	13	11	6	12	12	10	11	5	10	*	»	8	9	6	7
	»	»	12	7	13	13	»	»	»	»	»	*	9	10	7	8
	3	3	2	2	2	2	†									
Kristen Fris								1	»	1	*	»	»	1	1	1
Jørgen Lunge								2	»	2	*	*	1	2	†	
Albret Skel								3	1	3	*	*	2	3	2	2
Iver Jul								12	6	11	*	*	10	11	8	9
Anders Bille								13	»	12	*	*	11	12	9	10
Jens Jul								14	7	13	*	»	»	»	»	»
Holger Rosenkrans									8	14	*	»	12	13	10	11
Anders Sinklair									»	»	*	»	»	»	11	12

	1621							1622						
	Rdm. 2/2	Hrd. 27/5			Rdm. 23/11			Hrd. 16/6		Rdm. 29/12			Rdm. 10/3	
	Betænkn. 9 Febr	Indkald. 1 Dec. 1620	Betænkn. 26 Maj	Indhent. af Betænkn. 21 Juli	Indkald. 31 Okt.	Dom 29 Nov.	Kundgjør. 10 Dec.	Indkald. 16 Okt. 1621	Retterthinget.	Indkald. 10 Dec.	Indkald. 16 Dec.	Betænkn. 7 Jan. 1623	Betænkn. 13—15 Marts	Indkald. [illegible]
Manderup Parsberg	»	2	3	2	2	»	3	3	[1]					
Oluf Rosensparre...	2	4	4	3	9	3	4	4	3	»	2	2	2	2
Eske Brok	3	3	5	4	3	4	5	5	4	2	»	3	3	3
Kristian Holk	4	5	6	5	4	5	6	6	5	3	»	4	4	4
Jakob Ulfeld	»	6	»	6	5	6	7	7	6	4	»	5	5	5
Enevold Kruse	6	7	†											
Kristen Fris	1	»	1	»	»	1	1	1	1	»	1	1	1	»
Albret Skel	»	1	2	1	1	2	2	2	2	1	»	6	6	1
Iver Jul...........	7	8	7	7	6	»	8	8	7	5	»	7	»	6
Anders Bille......	8	9	8	8	»	7	9	9	8	»	3	»	»	7
Jens Jul..........	»	»	9	11	»	»	10	10	»	»	»	»	»	»
Holger Rosenkrans.	5	10	»	9	7	8	11	11	9	»	»	»	7	8
Anders Sinklair....	»	11	»	10	8	»	12	12	10	»	4	»	»	9

[1]) Synes udtraadt i Aarets første Halvdel.

	1624						1625				1626						
	Rdm. [illegible]/3			Hrd. 21/6			Rdm. 2/2	Rdm. 29/7	Rdm. 10/12		Rdm. [illegible]/3		Hrd. [illegible]/5			Rdm. 12/9	
Indhent. af Betænkn. …	Indkald. 5 Febr.	Betænkn. 14–15 April	Indhent. af Betænkn. 21 April	Indkald. 30 Dec. 1623	Betænkn. 8 Avg.	Indhent. af Betænkn. 4 Avg.	Betænkn. 11–19 Febr.	Betænkn. 29 Juli	Indkald. 19 Nov.	Betænkn. 15 Dec.	Indkald. 27 Febr.	Indkald. 22 Marts	Indkald. 23 Febr.	Retterthinget.	Betænkn. 2–18 Juni	Indkald. 24 Avg.	Betænkn. 25–26 Sept.
1	†																
4	2	2	»	8	2	1	2	»	7	†							
5	1	3	»	4	3	2	3	2	6	»	1	2	8	8	2	1	»
8	5	4	2	5	4	4	4	»	»	»	3	6	4	2	8	4	2
»	»	1	»	1	1	»	1	1	»	1	»	1	1	1	1	»	1
6	3	5	1	2	5	3	5	3	5	2	2	3	2	4	4	2	»
7	6	»	3	6	6	5	»	4	8	»	4	4	5	10	5	3	»
2	4	6	5	7	»	6	»	5	1	3	5	5	6	5	6	7	8
»	»	»	»	8	»	»	»	»	»	»	6	»	13	6	7	6	4
9	8	7	4	9	7	7	»	6	10	4	7	7	7	9	8	5	5
.8	7	8	»	10	8	8	†										
s Kaas		9	6		»	9	6	7	9	»	8	8	8	»	»	»	›
Tot...		10	7		»	10	7	8	2	5	9	9	12	»	»	8	6
Klavs Daa........								»	4	6	10	10	9	»	»	»	»
Kristian Thomesen.								9	»	»	11	11	11	7	9	»	»
Kristoffer Ulfeld...								10	8	7	12	12	10	8	10	9	7

Disse »Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid«, hvoraf det første Bind nu foreligger, vil i det hele udgjøre tre Bind, og der vil hengaa ikke ganske faa Aar, inden Værket kan afsluttes. Det vil derfor maaske være heldigt her allerede at antyde Værkets Plan og Indretning, om end en mere udtømmende Forklaring deraf maa forbeholdes den Indledning, der vil følge med Bogens sidste Bind.

Stoffet er i Hovedsagen ordnet efter de afholdte Raadsmøder (Herredage, Stændermøder), saaledes at en indledende Oversigt giver Oplysning om Mødets Indkaldelse og Varighed. hvilke Raader, der har overværet det, Forhandlingerne og disses Resultat; derefter aftrykkes de vigtigste til Mødet hørende Aktstykker in extenso. Ved Slutningen af hvert Aar findes dernæst Oplysninger om Raadets Virksomhed udenfor Møderne, ordnede under Rubrikerne Indlandet, Fyrstendømmerne, Sverige, Udlandet. Hvor Raadernes Navne forekommer (udenfor Aktstykkerne), er de fremhævede ved Kursivskrift. Et Tillæg til Værket giver i tabellarisk Form en Oversigt over, hvilke Raader der blev indkaldte til Møderne, hvilke der deltog i Domsafsigelser, underskrev Betænkningerne o. lign.

Ved Aftrykket af Aktstykkerne er væsentlig fulgt de samme Regler som i Udgaven af »Danske Kancelliregistranter 1535—1550« (se Fortalen hertil S. VII—VIII); dog er undtagelsesvis i Kristian IV's egenhændige Skrivelser Kongens ejendommelige Retskrivning bibeholdt uden Ændringer (f. Ex. S. 218). Egenhændige Underskrifter er gjengivne uforandrede og udmærkede ved Kursiv; derimod er der ved dem udeladt Tilføjelsen »manu propria« eller »med egen Haand«, medens de faa Tilfælde, hvor denne Tilføjelse fattes, er noterede særlig.

Rigsraadsbrevene findes især i to af Geheimearkivets Samlinger, hvoraf den ene, hvis gamle Signatur er »Justitsministeriets Aflevering Skab 9, n. 124«, indeholder de til Kongen le-

verede Betænkninger, medens den anden, »Rigens Raads Breve«, er Raadets egen Samling af modtagne Skrivelser, Gjenparter af Betænkninger m. m. Den første anføres som »Kanc.«, den anden som »RR«.

Indledningen vil bl. a. indeholde en fuldstændig Liste over alle Medlemmer af Raadet i Kristian IV's Tid; foreløbig henvises til den Notits om Ændringerne i Raadets Sammensætning, der er meddelt ved Begyndelsen af hvert Aar.

Ved Værkets Slutning vil der blive meddelt udførlige Registre til alle Bindene under ét. —

Det er et særdeles omfattende og spredt Stof, der er sammenstillet og delvis bearbejdet i dette Værk. Efter bedste Evne har jeg søgt at opspore, hvad der hører med til Emnet; dog har jeg allerede truffet enkelte Stykker, der burde have været omtalte i dette Bind; men disse saavelsom hvad der senere maatte paatræffes, vil først blive meddelt ved Bogens Slutning. Ofte har det ikke været let at afstikke Grænsen for, hvad der burde medtages og hvad ikke. Hovedvægten er blevet lagt paa Rigsraadets Virksomhed som Raad, medens dets Dommervirksomhed kun er antydet og de enkelte Medlemmers Del i Administrationen blot er omhandlet fra den mere formelle Side.

For at opnaa den ønskelige Nøjagtighed har jeg, især til Aftrykkene af Aktstykker, benyttet mig af Medhjælp. Hr. stud. mag. (nu cand. mag.) H. V. Clausen, der allerede havde staaet mig bi ved Indsamlingen af Materialet, har læst en Korrektur efter Originalerne paa de første 20 Ark af dette Bind og delvis ogsaa revideret den øvrige Text; da han forlod Byen, har senere Frøken stud. mag. Anna Hude korrigeret Aktstykkerne i Værkets følgende Afsnit. Jeg skylder begge megen Tak for den Flid og Omhu, hvormed de har udført deres Hverv, og idet saaledes hvert Aktstykke er revideret af et Par Øjne foruden mine, haaber jeg, at Aftrykkene maa være tilnærmelsesvis fejlfri.

Kr. Erslev.

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie har den 15. Maj 1881 besluttet at udgive Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid ved Professor, Dr. phil. Kr. Erslev under Tilsyn af Bibliotheksassistent, Dr. phil. J. A. Fridericia og Geheimearkivar A. D. Jørgensen.

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie

stiftedes i Januar 1877 med det Formaal at fremme Studiet af Fædrelandets Historie ved Offentliggjørelsen af nogle af de mange Aktstykker, Breve, Krøniker og andre Kilder, som endnu henligger utrykte eller er mindre tilfredsstillende udgivne. Planen for Selskabet er den at betro Udgivelsen af de enkelte Kilder til et eller flere Medlemmer af Selskabet eller til Udenforstaaende, saaledes at de almindelige Regler for Udgivelsesmaaden vedtages af Selskabet, og saaledes at Udgivelsen kontrolleres gjennem et af Selskabet nedsat Udvalg.

Selskabet har hidtil udgivet:

Kong Frederik den Førstes danske Registranter, udgivne ved Kr. Erslev og W. Mollerup. 1879.

Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, udgivne ved C. F. Bricka og J. A. Fridericia. 1—11 Hæfte (1632—1646). 1878—85.

Codex Esromensis. Esrom Klosters Brevbog, udgivet ved O. Nielsen. 1880—81.

Danske Kancelliregistranter 1535—1559, udgivne ved Kr. Erslev og W. Mollerup. 1881—82.

Libri memoriales capituli Lundensis. Lunde Domkapitels Gavebøger og Nekrologium, udgivne ved C. Weeke. 1 Hæfte. 1884.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev. 1 Bind. 1883—85.

Forretningsudvalgets Medlemmer er for Tiden: C. F. Bricka J. A. Fridericia, Johannes C. H. R. Steenstrup.

Aktstykker og Oplysninger

til

Rigsraadets og Stændermødernes Historie

i

Kristian IV's Tid,

udgivne ved

Kr. Erslev

af

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie.

Første Bind (1588—1626).

**Med Understøttelse
af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet.**

Kjøbenhavn.

I Kommission hos Rudolph Klein.

Trykt hos Nielsen & Lydiche.

1883—85.

Aktstykker og Oplysninger

til

Rigsraadets og Stændermødernes Historie

i

Kristian IV's Tid,

udgivne ved

Kr. Erslev

af

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie.

Første Bind (1588—1626).

**Med Understøttelse
af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet.**

Kjøbenhavn.

I Kommission hos Rudolph Klein.

Trykt hos Nielsen & Lydiche.

1883—85.

Eva

42

